3 1761 07356111 0

AZ 1861-IK ÉVI

MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉS.

II. KÖTET.

PEST.

KIADJA OSTERLAMM KÁROLY.

1861.

LIBR
UNIVERSITY OF

J
335
H26
köt. 2

Tartalom.

Lap.

A képviselőház XXVIII-ik ülése (folytatás) 1
Királyi Pál beszéde a fölirat mellett 1
Bánó József beszéde a határozat mellett 10
Tóth Vilmos beszéde a fölirat mellett 24
Podmaniczky Frigyes báró beszéde a határozat mellett . 28
Olgyai Titus beszéde a fölirat mellett 43
A képviselőház XXIX.-ik ülése 44
Beniczky Lajos beszéde a határozat mellett 48
Jekelfalusy Emil beszéde a fölirat mellett 63
Tanárky Gedeon beszéde a határozat mellett . . . 66
Mihályi Gábor beszéde a fölirat mellett 75
Domahidy Ferencz beszéde a határozat mellett . . . 18
Ragályi Ferdinánd beszéde a fölirat mellett 84
Tisza László beszéde a határozat mellett 89
A képviselőház XXX-ik ülése 102
Széchenyi Dénes gróf beszéde a fölirat mellett . . . 104
Károlyi Ede gróf beszéde a határozat mellett . . . 107
Kazinczy Gábor beszéde a fölirat mellett 119
Ballagi Mór beszéde a határozat mellett 144
Hunkár Antal beszéde a fölirat mellett 151
Zsarnay Imre beszéde a határozat mellett 155
A képviselőház XXXI-ik ülése 166
Tolnay Károly beszéde a fölirat mellett 167
Bónis Sámuel beszéde a határozat mellett 170
Zichy Antal beszéde a fölirat mellett 177
Madách Imre beszéde a határozat mellett 187

Lap.
Eötvös Tamás beszéde a fölirat mellett 195
Bánó Miklós beszéde a határozat mellett 200
A képviselőház XXXII-ik ülése 208
Vadnay Lajos beszéde a fölirat mellett 208
Bernáth Zsigmond beszéde a határozat mellett . . . 215
Csengeri Imre beszéde a fölirat mellett 224
Almássy Sándor beszéde a határozat mellett 234
Ragályi Miksa beszéde a fölirat mellett 236
Böszörményi László beszéde a határozat mellett . . 239
Molnár Pál beszéde a fölirat mellett 247
Latinovics Vincze beszéde a határozat mellett . . . 250
Vay Béla báró beszéde a fölirat mellett 266
Batthyány István gróf beszéde a határozat mellett . . 269
A képviselőház XXXIII-ik ülése 271
Mocsáry Lajos beszéde a felirat mellett 273
Patay István beszéde a határozat mellett 285
Bujanovics Rudolf beszéde a határozat mellett . . 288
Csengeri Antal beszéde a fölirat mellett 299
Sárközy Kázmér beszéde a fölirat mellett 306
Révész Imre beszéde a határozat mellett 308
A képviselőház XXXIV-ik ülése 328
Benczúr Miklós beszéde a fölirat mellett 331
Nyáry Pál beszéde a határozat mellett 334
Ürményi József beszéde a fölirat mellett 346
Zlinszky György beszéde a határozat mellett . . . 357
Vlád Alajos beszéde a fölirat mellett 361
Ignjatovich Jakab beszéde a határozat mellett . . . 373
A képviselőház XXXV-ik ülése 400
Papp János beszéde a határozat mellett 403
Missich János „ „ „ „ 406
Jámbor Pál „ „ „ „ 446
Besze János „ „ „ „ 451
Thalabér Lajos „ „ „ „ 464
Fráter Pál „ „ „ „ 470
Ráday Gedeon gróf „ „ „ 474

A képviselőház XXVIII-ik ülése.

(Folytatólag.)

— *Május 24-kén.* —

Királyi Pál beszéde a felirat mellett:

Tisztelt ház! Országunk alkotmányos állásának biztositása, s nemzetjogaink a trón iránti viszonyainak rendezése tevén ezen országgyülés egyik vezérföladatát, nem csak helyén találom, de elmaradhatatlannak is tartom az inditványt, mely a ház előtt megtétetett.

Tekintettel helyzetünkre és különösen az inditvány egyik pontjára okul szolgáló — s a ház számára leküldött olmüczi okmányokra, akaratlanul is e kérdést látom fölmerülni: miért kelle ezen okmánynak a nemzet elé terjesztésével tizenkét évig várakozni? miért kelle a tizenkét éves várakozást a jogtapodás, nemzeti lealázás, emberkinzás és hallatlan zsarolásokkal még gyötrelmessé s elkeseritővé is tenni? s miért nem merték, vagy miért nem akarták azt akkor, midőn az uralkodócsalád a trónváltozást bár mily általa ismert okoknál fogva eszközlendőnek hitte, azonnal az ország tudomására juttatni? — s minthogy az országnak e cselekmény meg —, vagy nem történtéhez jogos és föltétlen hozzászólása is volt és van: miért mulaszták el a kötelességet, melyet az illetőkre, ezen tény érvényességénél fogva is, alaptörvényeink róttak és rónak?

E kérdésekre hogy felelettel is szolgálhassak, legyen szabad röviden megállapodnom azon téren, melyen mi annyiszor meghurczol-

tatánk már, és még folyvást hurczoltatunk, melynek emlékét tehát nem lehet, nem szabad felednünk; nehogy bécsi jóakaróink, kik eddig csak őrjöngőknek hirdettek bennünket, még bárgyúknak is tartsanak.

A zavarosbani halászat elmélete az ausztriai kormány-politikának ős idők óta mintegy éltető eleme lévén, más részről az alkotmányos szabadságnak mindenkit önálló polgárrá jogositó tiszta elveire fektetett kormányrendszerben épen az általa annyi féltékenységgel őrzött, oly fanaticus rajongással ápolt önkénykedő hatalom koporsóját sejtvén, ezen politika természete hozta magával, hogy elkövetkezvén a machiavellistikus fogásokkal előidézett rázkodási megdöbbentő jelenetek, vállalkoznia kelle a bünre, mely a testvéri szeretetet önmagával meghasonlásba ejté, s igen gyakran nemzetek ünneplő örömét országok siránkozó gyászává változtatta át, — máskor, hogy leleplezett, ismeretessé vált bünös szándokainak erő által szerezzen diadalt, szövetkeznie kellett a szolgaisággal, mely a népek régi és ujabb szabadságát a börtönök penészburka alá fojtsa, irtóharczot kezdjen eszmék és gondolatok ellen, ha ezek a szabadlétnek országot óhajtani mernének, és végre, hogy a szinfalak mögé nem látható világ jóvéleményét jogtipró cselekményei-közben se játszsza el, kezet kelle fognia a sötétséggel, melynek bünfátyola alatt az égbekiáltó vétkeknek nincsenek tanui.

A bécsi politikának e merész játéka tán soha nem üzetett finomabb kiszámitással, a szerepek mesterségesebb és ügyesebb fölosztásával, mint az emlékezetes 1848-ban, midőn az emberek, mintha saját énjöket cserélték volna ki, a küszöbükön csábitó álarcz alatt átlopózkodott ellenséget fegyveresen is segiték, hogy saját tüzhelyeinek idő, szokás és emlékezet-megszentelte lángját minél könynyebben, minél hamarább olthassák ki, s hogy saját lakaik nyugalma, öröme, boldogsága fölött őrködő házisteneit minél több hamis látszatával a hazug igazságnak számüzhessék.

Minden kedvezni látszott e szörnyü merénynek, a félrevezetett fajok tekintete elé hamis szemüveget tartva, azok, szabadságuknak álmodott virágtavaszát vélték látni, és fölfedezhetni ott, hol valólag egy deres ősz zsibbasztó szele alatt nemzetiségök életfája csak el-

sárgult levelet hullatott a tűzhelyre, melynek lángját ők maguk kioltani, s a házra, melynek őristeneit elüzni segiték. Nemzetünknek nem többé saját, hanem az emberiség szabadsága mellett kifejtett nagy tusájában, annyi ellenségnek közepette megjelent végre Európa egyik legnagyobb hatalma is, s a döntőerő mérlegének egyik serpenyőjébe oda vetté ellenségeinké mellé kardja súlyát, melyet az európai kormányok akkori példátlan közönye a másik serpenyőben nem ellensulyozhatván, bekövetkezett a költő által föltételesen előre megirt gyásznap: „Hol a temetkezés fölött egy ország vérben állt.“

Ezen emlékezetes gyásznapok óta az érintett politika, „tabula rásá“-nak jelentve ki Magyarországot Európa, sőt a müvelt emberiség botrányára, nem létezőnek decretált egy nemzetet, melynek ezredéves európai alkotmányos multja van; megszüntettnek hirdetett egy államot, melynek fényes története örök időkre szól, s melynek történelme örök időkre szóló jövendőjének csiráját rejti. Hatalmának tetőfokát elértnek vélt ezen politika, kikóldult diadalának tudatában, szakitva minden emberibb érzettel, némaságot parancsolt a nemzetre, melynek már első királya nemcsak szónok, de a hit apostola is volt, s szava hatalmával a kereszténységnek oly hóditást tőn, mi nélkül a mai európai civilisatio s igy az ausztriai cultura is pár századdal hátrább állana; — és végül, hogy a mű befejezett legyen, levétété oldaláról a lovagiasság jelét, a diszfegyvert is, azon népnek, mely aczéllal kezében szerzé honát, tartá azt fönn, s védelmezte benne Európát és a kereszténységet a dúló pogányság több mint kétszázados rohamai ellen, s mely harczi áldozatainak árán kivivta, hogy a fölséges habsburgi ház nemcsak Európa uralkodói, de a nagy hatalmak sorában is előkelő helyet foglalhatott, s hogy mégis mindezekért tán elismerésből, tán hálából eltörlék törvényeit, hogy megszünteték alkotmányát, hogy üldözék nyelvét, hogy kémek- s tömlöczőrökkel vevének körül egyeseket s családokat, hogy egy nagy kaszárnyát alakitottak szép honunkból, melyben minden jöttment egy-egy aranygalléros tiszt, minden földönfutó egy-egy sujtásos káplár volt, s csak a bennszülött jogos polgár lett a sótalan záraz kenyér vigasztalan rágására utasitva (Igaz!); — ezek oly

dolgok, miket az inditvány értelmezésére több előttem szólott képviselő-társam kimeritő hüséggel felmutatott már; hanem azt, hogy aranyunkért, ezüstünkért adott képespapirokat, melyeknek a hitel fele értékét leszámitja; hogy jó búzánkért, aknáink jó saváért rendőröket, csendőröket juttatott, kik kenyerünket iztelenné, ételünket keserüvé tevék; hogy régi hirü, ős-zamatu dohányunkért bélyeggel, pénzügyőrökkel boldogitott bennünket, kik a magyar embernek pipája füstjét is megutáltatták; hogy világhirü borainkért nyakunkra küldött ujöntetü, itt eddig ismeretlen földkóstolókat és efféléket, kik a présbe, honnét a törköly kidobatott, magát a termesztőt szoriták és sajtolták addig, míg csak lélek volt — zsebében; hogy szép jogainkért ősi szabadságunkért elárasztának lélekhóhérló censorokkal, kik nemzetirodalmunkat, nemzetiségünk akkor egyedül éber, egyedül bátor és egyedül tevékeny őrét és védőjét, mint hajdan Timur Bajazetet, vaskalitkába rekeszték, rajta éjjel nappal itéletet, végrehajtásokat tartottak, s az 1849 óta szokásossá lett jogtalan lefoglalásokat szakadatlanul gyakorolva, ezt a nemzet és e ház boszantására maig is folytatják, — hogy közmondásossá lett vendégszeretetünkért a katonakötelezettség átalánositása, s a mértékentuli adózások száz és százféle rovatainak behozásával népünk közt a házasodhatást vég nélkül megnehczitvén, sokszor lehetlenitvén, a közerkölcstelenedésre kormányi intézményekkel hatott, s bécsi szomszédaink német gyarmatositási kedvencz terveinek minél gyorsabb valósitására hazánk legdúsabb téreinek elnépetlenitését fajunk kiszámitott fogyasztásával sietteté; s mindezeket s ilyeneket a legkeresettebb választékban, idő s hely szerint s következetesen gyakoroltatva, oda juttatá az országot: hogy csak értelmiségében működő és nyilatkozó isteni Gondviselés mentheté meg és tarthatá azt fönn mai épségében. (Helyeslés)

Ezt és ezeket a ház asztalára tett inditvány szomoru illustratiójára fölmutatni nekem jutott hálátlan kötelességül.

Ezek s ezekhez hasonlók szolgálhattak elfogadható s ajánlkozó okokul arra, hogy a magyar király trónváltoztatása a nemzetnek a közös országkamra és a közös erszény másik gazdájának a maga idejében hirül ne adassék azok által, kik minden alkonyodó napot

ugy szeretének tekinteni, mint a haldokló, de haldoklásában is rettegett nagy testnek végóráját, s nemis rajtok, nemis beerőszakolt méreglabdacsaikon múlt, hogy a sokat, az iszonyut szenvedett nemzet minden hajnallal uj életre, de ez uj élettel uj gyötrelmekre is virradt. Igaz, hogy a lábbadozó, hasonlag a sirból kilépetthez, halvány és sápadt volt arczban; szikár, sovány alakban; s e látványon vigasztalódtak sanyargatói, kik Caesar nemzet- és szabadságirtó politikájának csak zsarnoki oldalát tanulták be, s nem sajátithaták el annak egyszersmind belátó ész- és lélektanát, s igy nem gondolhatának arra, hogy a sovány Cassius halvány alakjában lett a leigázott Róma elorzott szabadságának megtorlója.

Hanem mint mindennek, ugy elleneink e tizenkétéves dobzódása- és lakmározásának is vége szakadt, a szenvedő, melyre ők jóreményben tán a halál szemfödelét is reáteritették már, fölkelt, hogy mint ur és gazda, kérdőre vonja sáfárait az eltulajdonitott talentumokért.

S ime, azért küldetének mi ide, hogy ez égető kérdést s fölforgatott, szétzilált háztartásunk rendezését a törvény teljes pontosságával, az öntudat kérlelhetlen szigorával végezzük.

A kezdet nehezebbnek látszik nekünk, mint tizenkét évvel ezelőtt volt elleneinknek, akkor is azok által kioltatván a népek magasabbra törő szenvedelme, ugy tünt föl, mintha e mozgó nagy világ egy hasonló nagyságu jégkebel lenne, s jégkeblében fásult kihalt szivet zárna; a népjogok pusztitói tehát szabad kézzel hordozhaták az annyi gonddal, annyi fáradsággal beirt ősi táblán a lelketlenül törlő ruhát; mig mi, hogy a letörlötteket ujra olvashatókká, ujra élőszinüekké tegyük, hallatlan, s történelmünkben majd páratlanul álló akadályokba ütközünk.

Itt vagyunk, hogy dynastia és nemzet közt a 12 év óta számüzve volt törvényes harmoniát visszaállitsuk, s midőn e fölada tunkhoz kezdenénk, hátunk megett azokon, kik minket ide küldének, hogy igazságot nyerjenek, törvénytelen adó behajtása czime alatt fegyveres rablást követnek el (Ugy van!), s a legembertelenebb módon eszközlik, hogy a kihirdetett jószándék őszinteségében senki se higyjen; sőt hogy e ház állása illusoriussá, tekintélye kér-

désessé tétessék, más szóval: hogy e sokat szenvedett hazát uj forradalom nyomoraiba sülyeszszék.

Itt volnánk, hogy házi viszonyainkat rendbehozzuk, s midőn ezt teendők lennénk, elzárva látjuk hajdan kiüldözött legjobbjaink előtt a hazábajöhetés szabad utját, sőt elzárva azok előtt is, kik — mint mi — a népnek küldöttei, törvényhozói sérthetlenséggel ruháztattak fel, s mégis kiméletlenül utasitva arra, hogy a hazátlanság keserü fájdalma alatt — Isten tudja — meddig szenvedjenek még?!

Itt lennénk, hogy az eredeti tisztaságából kiforgatott magyar igazságot régi jó hirének visszaadva, azon székbe ültessük, melyben azt a nemzet első alakúlta óta csak tisztelni tanulta, és csak tiszteltetni tudta, — s ime, azt tapasztaljuk: hogy az önkény kapzsisága által a rémkorban elkobzott magántulajdon maig is idegen birtok, s az egykor hazafias föláldozás erénye ma is akár koldusboton támolyoghat, mig törvényes sajátjának élvezése a jogtalan usurpatiót boldogitja. (Igaz!)

Összejövénk, hogy — mert a teher összevetett vállakon könnyebb — az egybegyült nagy nemzet vegye kezébe a munkát s végezné be azt, mi nélkül nincs rend e hazában, nem lehet béke e világrészben, s ugy találjuk: hogy a nemzetnek csak része jelenhetett meg itt, s hogy magával az egészszel ma is, mint hajdan a „divide et vinces“ doctrina alapján a legméltatlanabb, a legboszantóbb játékot üzik. (Igaz!)

Lennének magas törvényszékeink is, de csak névben élnek, tettben nincsenek jelen.

Sok, igen sok az, minek mi hiányával vagyunk, és még több az, mi jóakaratú lépteink elé sziklakövet hengerit. Lehetlen részünkről a férfias erőt annyira következetességben tartani, hogy — látva az irányunkban gyakorlott lelketlenséget, ármányt és cselszövényeket, — a méltó indignatio érzetének föllobbanását magunkba visszafojthassuk. Oly kevés a mi helyzetünkben a biztató, mint a milyen nagy ezek ellenkezőjének hiánya.

És épen azért, mert nehéz körülmények nemcsak edzett erőt és öntagadást, de eszélyességet is kivánnak (Ugy van!), szükséges-

nek vélem válságos helyzetünkben egy lehető jó kezdettel, legalább mennyire lehet, biztositani a jó véget s nem engedni, hogy már a kezdetnél elhamarkodást, vagy elfogultságot bárki is vádul ellenünk fölhozhasson.

És e nézetből véve az inditványt, sulyosaknak, nagyoknak és rendithetleneknek tartom én azon igazságokat, melyek abban kimondatnak; miként sulyosak és nagyok a sérelmek is, melyek e kimondásra alapul szolgálnak, ugy tartom, hogy annak elfogadásával s a ház általi kimondásával; ugy benn az országban, mint kivül annak határán, megfogunk értetni; valamint azokból kiindulólag törvényhozói eljárásunk is minden irányban tájékozva leend, miként tájékozva azon nagy és fontos eseménynél is, melynek közbejöttünkkel kellene megtörténnie, mielőtt hozzáfoghatnánk a munkához, mely az ősrégi épület köveiből ujat, időknek és viszontagságoknak nagyobb erővel ellentállhatót lenne emelendő.

Nagy baj, hogy az első lépésre, melyet ily akarattal teendőklennénk, hiányzik a nélkülözhetlen alap, a törvényes tér. Az országnak nincs törvény-rendelte nemzeti felelős kormánya, mely trón és nemzet közt legalis közvetitő lehetne. Az ország koronás fejedelme életben ugyan, de félrevonulva, s az uralkodás tényleg más által elfoglalva és gyakorolva, miről a nemzetnek diplomatikai tudomása nincs.

E viszonynak rendezése, tisztábahozatala tenné a törvényhozás egyik föladatát, mely munkájához, hogy hozzáfoghasson, elkerülhetlenül megkivántatik, hogy e törvényhozó teremben az egész nemzet, ugy mint ezt az 1848. 5-dik törvény meghatározta, képviselve legyen, és megkivántatik, hogy a szükségessé válható közvetitésre felelős miniszterium álljon a nemzet és a trón között, szóval: „sine qua non“ föltételkint megkivántatik, hogy a nemzet az 1848-diki alaptörvényének teljes és háboritlan birtokában érezze magát.

Ezen kellékek elsője teljesen hiányzik, az ország in suo integro nincs se képviselve, se meghiva.

A másodikra nem tudom mit mondjak, hogy keserű ne legyek.

October 20-dikán az ismeretes oklevél, az ország alkotmányá-

nak visszaállitását igérte, s ezen fennhangon tett igéret beváltására, a magát alkotmányosnak nevező bécsi kormány kihirdetteté a febr. 26-ki birodalmi alaptörvényt, mely rólunk is nemcsak megemlékezik, de rendelkezik is, midőn a 12 esztendős törvénytelenséget s alkotmányunk elleni szentségtörést mintegy sanctionálva, önálló országunkat császári magtárrá, hazánk kövér földjét birodalmi commune pascummá, (Igaz!) törvényeinken kivül senki és semmi egyébtől nem függő nemzetünket, egy nem rég hevenyészett uj birodalom semmit jelentő, tekintélytelen teherhordójává akarja alacsonyitani. (Helyes!)

Nem tudom, a tragicum több-e abban, vagy a comicum: hogy a szomszéd civilisatorok annyi tanuságos vereség után sem szokhatva el organisatori ábrándjaiktól, most ezen legujabb müvökkel is dongót, darázst, méhet ug yanazon köpübe akarnak össze- s beerőszakolni? s aztán ránk haragusznak, hogy a mézet, melyet ezen quodlibet társaság készit, nem akarjuk megemészteni.

De észszerüleg nem is kivánható, hogy mi a birodalmi tanácsban képviseltessünk; tanulókorunkban oktattak már reá, hogy a heterogen számokat nem lehet összeadni, például: kinek egy karvalya és egy papagája van, egyik fajról sem mondhatja, hogy abból kettővel bir, már pedig mi, a Duna—Tisza lementében és a Lajthán-tuliak nemcsak törvényeink-, szokásaink- és érdekeinkre, de véralkatunkra, szenvedélyeink- és indulatunkra, észjárásunk és politikánkra, sőt gyomrunkra is annyira elütünk egymástól, hogy egy törvényhozási kalap alatt nagyon is heterogen elemeknek fognánk bizonyodni; mutatja ezt a sok komolyabb közt azon legkönnyebben felfogható igazság is: hogy a túl 300 esztendős sógorság sem volt képes bennünket — például — a czimbalom helyett verklihez, a csárdás helyett keringőhöz, vagy a bor helyett a sörhöz, a töltött káposzta helyett a „Schmarn"-hoz szokta tni. (Derültség.)

Hiszem, mert tapasztalom, hogy a rózsabokor rózsát nyit, hogy a babérfa babérmagot terem, hogy az erős tölgy, a magas cser, makkvirágról — makkot hoz; hanem hogy ugyanezen fák letépetve ősgyökereikről s egy vasabroncsos kádba szemgyönyörködtető bokrozatban fedél alatt elhelyezve, ugyanazon gyümölcsökkel örven-

deztessék meg a lelketlen átültetöt, már ezt maguknak az elhirhedt bécsi kertészeknek, de még a Gründlichkeit professorainak sem hihetem el. Sast csak sas tud nevelni, és a sastojás, mely veréb alatt fakad ki, soha se állitja elé fajának azon példányát, mely a sütő nappal szembenézve száll a magasba (Helyes!)

A mi küldetésünk levén alkotmányunkat az azt megilletö tisztasága és sérthetlen épségében visszaállitani, ennek alapján tehát háztartásunkat ugy kell rendeznünk, hogy az európai nagy népcsaládban, mint ennek önálló és nagykoru nemzettagja, erőnk és számunkhoz illő helyet foglalhassunk.

Ezen törekvés nem alaptalan reményével kecsegteti magát a sikernek, ha az államnak a kormányformát képező jogviszonyai trón és nemzet közt ugy rendeztetnek, hogy ezek, miként egyrészről a tartósság szilárd jellegét birják; ugy másrészről elég garantiával legyenek ellátva az elnyomás erőszakos kisérletei ellen.

Mindkettőnek alapja egyedül a nemzet jelleméből, természete és szokásaiból, történeti hagyományaiból vehető; mert csak ez alapon hozhatók oly törvények, melyek a népek mai politikájának korszerü igényeivel öszhangzásban állanak; tehát olyanok: melyek benn kielégitők, mert igazságosak; — künn megnyugtatók, mert a béke és rend biztositékait birják.

E törvényhozásnak lett hivatása ily törvényről gondoskodni, tehát egyszersmind föladata: hogy nagy jelentőségü munkájában a már korábban hozottaktól necsak el ne térjen, de sőt inkább, — és soha inkább mint ma, azoknak nemcsak szelleme — de betüihez is következetesen ragaszkodjék.

Háromszáz és néhány éve már annak, hogy a nemzet alkotmányos jagaiból csak veszit, minden surlódás a trónnal, repülő szárnyának egy-egy evező-tollába került, a régi megszokott engedékenységnek, az udvarias előzékenységnek folytatása körülményünk közt, magukat a szárnyakat — teljes leszeléssel fenyegethetné.

És ezen alaptételekből tekintve a ház előtt tett inditványt, én abban ezen országgyülés programmját korunk szellemének, helyzetünk követelésének megfelelőleg tisztán, határozottan s egyszers-

mind oly hangon látom kifejtve, mely alapszerződéseken, történeti tényeken nyugvó, elidegenithetlen, elévülhetlen függetlenségi jogaink reclamálását megilleti. Továbbá ugylátom, hogy abban azon törvényeink, melyek az absolut hatalom jogbántalmait ország-világ előtt tiszta fényben elvitázhatlan igazsággal deritvén föl, lelkiismeretes gondossággal vannak összeállitva és elismertetve; emellett abban e ház szabadelvű politikája is, ugy a külön nemzetiségek- és vallásfelekezetek-, mint egyéb teendőinkre nézve hü és szabatos kifejezést talál.

Pest-belváros érdemes képviselőjének a ház asztalára tett inditványát, belterjét és alakját illetőleg, pártolom. (Helyeslés, éljenzés, zaj.) (Helyre! helyre!)

Elnök: Kérem a tisztelt képviselő urakat, hallgassuk a következő szónokot Bánó József urat! (Zaj, Halljuk!)

Erre Bánó József:

Tisztelt képviselő ház! Azon szellemi nagy factorok közt, melyek az emberiség ügyét e világon előmozditják, alig van könnyebb mesterség, mint népeket kormányozni. Csak a kormányzandó nép jellemének ismerete és egy kis jó akarat szükséges, — egyéb semmi. De midőn egy kormány vagy fejedelem ezen tulajdonok egyikét sem birja, akkor az állam nem hogy biztos alapokon nyugodnék, de sőt örökös rázkódtatásoknak lesz kitéve.

Mert a kormány a nép jellemének ismeretlensége, vagy ismerni nem akarása által, szembeszáll a Gondviselés czéljaival, a természet örök törvényeivel; s igy müködése egészen sikeretlen marad, a rosz akarat pedig már magában bün levén, maga után vonja a büntetést.

Minden ember és nép hajlandóbb a nyugalomra, a polgári kötelességek békés gyakorlatára; de ha egy nép rosz kormány által oda vitetett, hogy a Gondviselés által számára kitüzött ösvényről erőszakkal le akarják szoritani: akkor áll elő azon ünnepélyes pillanat, midőn a nép hatalmas szava által Isten hatalmas keze nyul a gyarló emberek intézkedéseibe!

Igen sokáig azon hitben voltam, hogy ezen mondás: „A nép szava, Isten szava“, egyike azon üres hangzásu nagy szavaknak,

melyek oly gyakran köznyelven szoktak forogni ; de a történet figyelmesebb észlelése által, és az utóbbi időben azon meggyőződésre jutottam, hogy e mondatnak csakugyan mély értelme van ; mert a mig egyrészről azt látjuk, hogy az egyes emberek belátása gyönge és korlátolt, azalatt száz példa bizonyitja, hogy nehéz időben, egész nemzetek föllépésében és viseletében, végtelen bölcseség rejlik.

A magyar nemzet sokat türt 300 év alatt, s az utolsó időben is igazságának érzetében tiz évig türt, de észrevevén, hogy ellenségei ezen emberfölötti türelmet, ezen mozdulatlanságot, nem a lenyügzött herosok férfias türelmének, hanem a már-már elröppenő élet merevségének nézik, — észrevevén, hogy a Gondviselés által számára kitüzött ösvényről erőszakkal le akarják szoritani, szükségesnek látta kimutatni, hogy él. Hogy pedig él, nem karját, csak szellemét emelte föl ; csak ujjával mutatott azon tüzoszlopra, nemzetisége- és szentesitett törvényeire, mely előtte világitott a pusztán ; csak a hegytetőről a felhők és villámok közöl mutatta a tizparancsolatot, és az illetők leborultak előtte.

Ezen föllépés szülte nagyrészben a bécsi politikának megváltoztatását.

Ha pedig visszatekintünk hazánk hat hónapos életére, melyben váltogatva üzé egymást az alkotmányosság az absolutismussal ; — a törvényesség a legdurvább törvénysértéssel ; — a méltóság egyrészről, a határozatlansággal másrészről ; a nyugalom, önhit egyrészről, az idétlen kapkodással másrészről, oly korszakát látjuk hazánk történetének, melyhez nem hogy hasonló nincs, mert hiszen a világ eseményeiben egymáshoz hasonló semmi sincs, de mely bonyolultságában, ellentétességében fölülmúl e nemben mindent.

Az ember szinte kétségbe esnék a jövendő fölött, ha nem ismerné a nemzet geniuszát, és ha eszébe nem jutna, hogy az irás szavai szerint Isten is chaosból teremté e szép világot, s hogy talán e magyar chaosból is számunkra majd egy szebb napot fog virasztani.

A midőn az october 20-diki félrendszabály került kezünkbe, mely ugylátszik csak azért adatott, hogy e hazában egy irtózatos

zürzavart állitván elő, e nemzet ne tudja magát tájékozni, s ezáltal a körülményeket nem ismerő világnak künn bemutassák, hogy a nemzet politikailag éretlen, és benn meguntassák a néppel az alkotmányos formákat, mely valahányszor alkotmányos jogok élvezetéhez kezd lépni, ezt mindannyiszor országos vész és veszedelem követi; mondom, midőn ezt kezünkbe vettünk, egy tömkelegnek végtelen tekervényességét láttuk magunk előtt, s azt hivők, ebből kibontakozni lehetetlen. Igaz, még nem mondhatjuk, hogy már megtaláltuk az Ariadne fonalát, mert hiszem mindig uj akadályokat görditnek elénk; de azt bátranmondhatjuk, hogy a nemzet közérzülete és ösztöne oly egyszerüen fejté meg e feladatot, oly dicsőségesen diadalmaskodott a bonyodalmakon, hogy a jövendő felett kétségbe esni polgári bün volna.

És miért? mert a nemzetet egy eszme melegité, és valamint hajdan Ulysses, midőn a Scylla és Charybdis közt evezett, hogy a körülte levő tárgyak által az örvénybe ne sodortassék, hajójának árboczához kötteté magát: ugy ölelte át nemzetünk is a törvényesség árboczát, és Isten segitségével ki fog vergődni az örvények közöl.

A mely ember egy eszmének él, az benne nagygyá lesz, — a mely nemzet egy eszméhez hű, az nem veszhet, — a mely nemzet magát megbecsüli, az nagygyá lesz; mert hiszen a törvényesség utáni vágy, a törvényekhezi hűség nem egyéb mint önbecsülés. (Helyes!)

De épen, mert a nemzet magához hű, és érzi becsét, joga van sorsa fölött már egyszer rendelkezni is. — És előttem mindig azon eszme lebeg, hogy nekünk tisztába kell jöni helyzetünkkel, — tisztába kell jöni, mily szerep jutott e világon, s van-e jövendőnk az európai nemzetcsalád között, mert előttem a bizonytalan dicstelen élet roszabb a halálnál. Háromszáz év óta kiskoruságban tartanak, járszalagon akarnak vezetni. Akarhatunk-e tovább is igy maradni!?

Ez volna tehát jutalma annyi vérnek, áldozatnak, annyi szolgálatnak, melyet Európának, a civilisatiónak és az osztráknak annyi izben tettünk!?

Ime, e nemzet átjött Ázsiából és itt a Duna és Tisza térein, a Kárpátok-koszoruzta földön — hol előtte száz nép elveszett, fönn-

tartotta magát és hazát alkotott. Miért? mert a természet törvényeiből meritett törvényeket alkotott, — mert az itt talált népet nem taszitotta el magától, de baráti kezet nyujtva jogokkal fölruházta; — mert bekalandozván Európát, józanul belátta, hogy az európai viszonyok nem az ázsiaiak többé, alkalmazkodott az európaiakhoz, és fölvette a keresztény vallást, és azáltal megmentette Európát, mert később, mint keresztény, legerősebb védfala volt azon hatalmas ázsiai árnak, mely elboritással fenyegette az európai civilisatiót. Dult tatár, pusztává tette az országot, de oly kemény ellenállásra talált, miszerint azt hivén, hogy a magyar háta mögött is ily harczias nép van, visszafordult mint a sáska. Százötven esztendeig nyakunkon volt a török. Ah uraim, ha akarnánk szellőztetni történetünknek lapjait, keserü gúny szállana ajkunkra azon gondolatnál, miként történt az, hogy ily harczias népet 150 esztendeig tartott igában a török. De hagyjuk ezt; tény, hogy ennyi ideig vivtunk ellene, és hogy méltán mondhatta már ezen időszak elején Zápolya követe VII. Kelemen pápának 1527-ben, hogy ez a nemzet az, mely egymaga annyi éveken át harczolt saját költségén a szentegyházért, mely pusztitást és veszélyt, kárt, halált és fogságot egymaga mindnyájáért szenvedett, — és mialatt százezrenkint vérzettek a csatamezőn leghűbb fiaink, — a mig százezrenkint füzték rabszijra e hon lakosait: azalatt kényelmesen rakhatta le hátunk mögött Európában a modern civilisatio alapköveit!

És mi volt ennek jutalma? az, hogy annyi vérzivatar között lépést nem tarthatva az európai civilisatióval, s ázsiai eredetünknél fogva saját geniusunkat követve, minket, kik a barbárok ellen vivtunk, magunkat nevezett a világ barbároknak, és megvetett.

Később és ezen időben a reformatió mély gyökeret verve e hazában, állandó tápláléka és zászlóvivője lön az alkotmányos érzületnek, és ennek élén a hazának hatalmas fiai állván, visszahatott ez az európai szabadság előmozditására. De ezt a vén Európa annyira elfeledte, hogy midőn a balsors szorosabb viszonyba hozott az osztrákkal, a későbbi időben alig ismerte a magyart nevéről; és midőn e hazáról volt a szó, a diplomaták igazán a térképen keresték, hogy hol van hát az a Magyarország!?

Hogy mi szolgálatot tettünk Ausztriának, azt mondani sem kell. Tudja mindenki, hogy a ropogó és roskadozó trónt kétszer emeltük ki a sárból; hogy ezer csatákat vivtunk az osztrákért, és hogy ezen csatákban döntő többnyire a magyar kar és vér volt. És mi volt ennek jutalma? Az, hogy a világ az osztrák zászlónak tulajdonitotta a győzelmet; az osztrák részéről pedig, hogy ennyi áldozatért, sőt még harczi dicsőségünk föláldozásáért is, hagyományos politika lett a magyart kitörölni az élők sorából; és hogy nincs törvény törvénykönyvünkben, melyet már százszor megne sértett volna, és a midőn mindig ő zavarja föl a vizet, reá fogja ezt az alatta álló bárányra. Ez volt a szép jutalom! (Helyes.)

Hogy mit szenvedtünk mint nemzet és egyesek az utolsó tizenkét év alatt: azt ember le nem irhatja. — Az ember lelkének azon része, melyet égi szikrának neveznek, fölháborodik; ha ezen időre gondolunk; csak annyit lehet mondani: annyi sanyarúság után is, tizenkét év előtt egy alkotmányos, meglehetős jólétben élő, a gazdagság soknemü forrásaival megáldott nemzetet látott a világ; tizenkét év után egy alkotmányából teljesen kiforgatott, legszentebb érdekeiben és érzeteiben megsértett, vagyonilag tönkretett népen legeltetheti szemeit.

És mi tehát a magyarnak a bűne? az, hogy az adott szó és eskü szentségéről oly fogalma van, hogy a ki ezt teszi, azt annak meg is kellene tartani, — más lexiconban az ilyen fölfogás erénynek mondatik, a bécsiben a bűn rovatába jön. (Ugy van.)

Avagy mutassa meg nekem akárki, hogy mióta az osztrák dynastia szorosabb szerződésre lépett a magyar nemzettel 1723 óta, mikor nem tartotta meg e nemzet szavát, — és mutassa meg nekem akárki, hogy ezen idő óta és ezelőtt is mikor volt azon időszak, midőn törvényeink csak egy napig is nem sértettek volna!?

Hála istennek, a külföld kedvezőbb véleménynyel kezd irántunk lenni. Jobban ismeri-e helyzetünket? vagy méltán gondolja, hogy itt kell keresni az annyira nevezetes keleti kérdés megoldásának kulcsát? vagy némely nagyhatalomnak érdekei kivánják? ezt biztosan meghatározni nem lehet. Én azt hiszem, mindhárom factor ez ügyben. — De hiszem, épen ezen factoroknak kellene müködni

az osztráknál is, és ez nem történik. Az osztrák politika ma az, mi volt Leopold korában, és holnap az lesz: a mi ma.

De kérdem, maradhat-e ez még soká igy? nem érzi-e mind a két fél, hogy ezen bizonytalan állapot türhetetlen? Az egyik mostoha testvér sok ideig akaratunk és törvényeink ellen közösen gazdálkodott, és ez mindkettőnek kárára volt. Nem kell-e osztályt kivánni, hogy ha kevesebb jut is osztályrészül, de tudjuk hogy mi? hogy azon fölépithessük csekély házunkat, szervezhessük gazdaságunkat, hol aztán bár szegényül de megelégedetten élhessünk.

Ezen törvényeinkben százszor kimondott gazdaságot az 1848-ki törvény akarta érvényre emelni; ez tehát azon alap, melyről letérni nem lehet, hacsak saját kezeinkkel nem akarjuk a gyilkot saját szivünkbe mártani. — Nem mi valánk azok, kik e törvényt semmivé tettük, kik hátunk mögött 12 év előtt letörtük a hidat. De 300 év óta átláthatta az osztrák, hogy a magyarral ily politikával nem boldogúl.

És ha nem tenné ezt annyiszor esküvel pecsételt törvények iránti tiszteletből, tennie kellene saját érdekéből, mert átláthatja, hogy ez áldást nem hoz, sőt önmagának csak romlást okoz.

Igen bátran lehet mondani, hogy ha az osztrák nem 300 év óta, hanem csak ötven év óta a magyart geniusa szerint kormányozza, a nemzet boldog lenne; és Ausztriát hatalmasnak, nagynak szemlélné a világ még maig is. — Ennek öntudatára vergődjék már egyszer az osztrák, és a midőn ellensége a magyarnak, ne legyen ellensége önmagának.

Igaz, nem lehet tagadni, hogy ezen fonák eljárás miatt bizony kapott néha kemény leczkéket a magyartól is, de nem is csoda, mert meg kell fenyiteni azt, ki mint gyermek mindent ront, és ki saját érdekét sem birja fölfogni.

Mert vajjon nem gyermekes politika-e az épen most folytatott is? hogy épen akkor, a midőn alkotmánynyal akarja megajándékozni többi népeit, ezen adandó alkotmánynak nem az országban benn keresi állandó gyökereit, de föltételezi azt az európai szélrózsától, és valahányszor onnét ő reá kedvezőbb szellő fujdogál, ez annyiszor itt benn a szabadságnak rovására történik. Lehet-e ilyen körülmé-

nyek között bizalomról csak szó is? lehetnek-e bizalommal azon nemzetek, a kik még csak most indulnak üdvözölni a nekiek ajándékba adandó alkotmányt? nem fognak-e ők már a priori gyanus szemmel nézni? és igy nem hogy biztosabb alapot nyerne az osztrák többi népeinél az adott alkotmány által, de sőt állását bizonytalanabbá teszi, mert még azok is, kik már alkotmánytalan sorsukba belenyugodtak, a megcsalatott remények által ezrenkint válnak ellenségeivé!

Ilyen álláspontból kivánom én tekinteni a jelen igen fontos kérdést; nem a nemzet gyöngesége, tehetetlensége, hanem a nemzet önérzete és morális ereje szempontjából, mely méltán követelhet helyet az európai államcsaládban, nem az osztrák erőnek szempontjából, de az osztrák hálátlanságának és kiskorú politikájának szempontjából!

Uraim, nem tulzás az, a midőn az mondatik, hogy a honfoglalás nagyszerü müve óta nem volt nevezetesebb, fontosabb munka azok vállain, kik e haza sorsát intézék; sőt egy második honfoglalás ez. Nekünk is nyomról nyomra ujból kell elfoglalni e hont, mely hét darabra volt elszaggatva, azért nem árt visszatekintenünk: mit tettek őseink, midőn leszállottak ez áldott térekre?

Legelőször is volt fejedelmök lemondását elfogadták, — aztán meghatározták, kijelölték azon viszonyt, mely őket szabadon választott fejedelmökhöz köti, s vele szerződésre léptek. Aztán megmondák, eddig tart birtokunk, eddig van Magyarország, tovább hóditani nem akarunk. — Aztán a ki nem beszélt nyelvükön, nem taszitották el maguktól, hanem baráti kezet nyujtottak neki s egyenlő jogokkal ruházták föl. Végre megemlékeztek azokról, kik a harczban elestenek, megemlékeztek azokról, kik ideiglenes hazájokban az Etelközön maradtak.

Ezer éve mult el, hogy ez történt, de megdicsőülhetnek ama nagy szellemek, a midőn ezer évnek leforgása után, oly ezer évnek, melyben a föld e részén száz kormányforma változott, reájok hivatkozhatunk és azt mondhatjuk ma, hogy bölcsebbet mi sem tudunk cselekedni. Adja az Isten, olyan legyen e nemzetnek magatartása, hogy ily büszkén hivatkozzék reánk ezer év mulva a késő maradék. (Helyes.)

Ime, nem csodálatos tünemény-e, hogy e nemzet eljárása és az előttünk fekvő remek javaslat, mennyiben hasonlit e honalapitók eljárásához.

1. Kivánjuk mi is, hogy volt fejedelmünk lemondása törvényes formában állittassék ki.

2. Meghatározzuk, kijelöljük mi is azon viszonyt, mely minket fejedelmünkhöz szabadon tett szerződésileg köt, és kimondjuk mi is, hogy csak ezen szerződést ismerjük törvényeinknek, semmi mást nem, s tiltakozunk minden idegen törvényhozás beavatkozása ellen.

3. Kijelöljük a hon határait, s azt mondjuk: a ki ezen belől lakik, vegyen részt a közügyek tanácsában. Kimondjuk, hogy hóditani nem akarunk, csak azok sziveit, kik e hon közös gyermekei. (Helyes.)

4. Baráti kezet nyujtunk nemmagyar ajkú honfitársainknak és egyenlő jogot ajánlunk.

5. Végre megemlékezünk azokról, kik a harczban elestek, kiket a hatalom törvénytelenül elitélt s kik még most is távol e hazától, külföldön, ideiglenes hazájokban eszik az elhagyatottság keserü kenyerét.

Egy maradt el a mit a honalapitók cselekedtek: rendezték az igazság kiszolgáltatást. De e részben is kivánunk segiteni, mert ime Tisza Kálmán követtársunk beadta e részben inditványát és e háznak szent kötelessége ugy cselekedni, hogy e háznak szétoszlatása semmi körülmények között se legyen lehetséges, mig e részben legalább ideiglenes határozatát ki nem mondja, mire ma már az első lépés meg is történt.

Hogy ezen javaslatban kezelt pontok tárgyalásához lényegileg hozzáadni vagy azokból elvenni nem tudnék, az természetes. Remeke ez egy nemzet nyilatkozatának, s amig a nemzet szent jogainak ily ihletett, fölkent védői vannak, addig én bizom a haza jobb sorsában.

De egy szigoru kötelességet kell teljesitenem, midőn kimondom, hogy a mily remeknek, fölülmulhatlannak tartom ezen javaslat lényegét, épen oly kevéssé pártolhatom annak külső formáját.

Elmondom okaimat. (Halljuk.)

A mely nemzet kis száma daczára mindent, mivel bir, saját erejének köszönhet, lehetlen, hogy ment legyen egy nemétől az önés méltóságérzetnek. A midőn ezen érzete kihal, elfogy ereje is. Az ily nemzet nem fog közeledni senkihez addig, a mig nincs meggyőződve, hogy közeledése őszintén fogadtatik, kivált midőn vajmi keserü tapasztalások általi az ellenkezőről van meggyőződve. Emlékezzünk, mi történt néhány év előtt, midőn Ferencz József császár Magyarországban körutat tett. A nemzet le volt sujtva, törvényeitől megfosztva, és még is majd minden városban és megyében összejöttek az emberek, petitiókat, föliratokat szerkesztettek; a központból a hazának legünnepeltebb emberei, legfényesebb családai, legelső papi méltóságai egy nagyszerü föliratot készitettek, melynek tartalma bizony sokkal lágyabb volt, mint lenne a jelen, — mi volt reá a felelet? gúny, kaczaj, megvetés, hivatkozás a hatalomra, fölségsértés és börtönök emlegetése.

Nem mondom, uraim, hogy e miatt a gyülölet vagy boszú ég keblünkben, ez nem is természetünk; de ha volna is, szivesen meritenénk azt a közügyért a Léthe folyamába. Azonban van a gúnyban, a megvetett megalázásban valami oly sujtó, mely mindenkit kétszeresen ovatossá fog tenni. Ezen gunytól, lealázástól szeretném megmenteni hazámat; mert ki áll érte jót, hogy ha hódolattal közeledünk, nem lesz-e reá gúny és megvetés a felelet?!

Tudom, sokan azt fogják mondani, hogy hiszen az első kibékitő lépés már megtörtént. Én is ily boldogitó mámorban ringatám magam még mult őszszel, de a január 16-ki s február 26-ki patensek, Asboth elfogatása, Benedek alacsony gúnyolódása, az adónak erőszakos behajtása, az 1-ső májusi trónbeszéd s legközelebb a haditörvényszék fölállitása ismét kijózanitott; és azt látom, hogy a hazafiui keserü fájdalmat levonva, mint egyes, valamivel jobban érzem ugyan magam, mert hiszen, például, itt is most szabadon szólhatok: de a nemzet állapota sokkal siralmasabb ma, mint két év előtt, mert alkotmányát oly uton akarják megsemmisiteni, mely — attól tartok — hogy az avatatlan bámuló közönség, ugynevezett nagyvilág tapsait fogja maga után vonni.

Visszautasitom azon netán fölmerülhető vádat, mintha itt a

háttérben egy elszakadási eszme lappangana. Istenemre nem! E nemzet kiván, akar kibékülni, mi módon tehát? A mint már többen kimondák: legyen restitutio in integrum, adassék vissza mindaz, mi Isten és emberek előtt minket illet, akkor fogjuk tudni, hogy a fejedelem szándéka komoly, s fogjuk tudni, hogy az engesztelésre kinyujtott kar nem fog gúnyosan visszautasittatni. De addig tenni, fölfogásom szerint, nem lehet, mert nem ismerek történetünkben példát, hogy a nemzet föliratilag közeledett volna oly fejedelemhez, ki csak néhány napok előtt mondá ki a halálos itéletet a magyar alkotmány fölött. Erre példát nem tudok, de igen is tudok sok példát, hogy a fejedelem előre biztositotta a nemzet elvesztett vagy meglevő törvényeit, s akkor igenis közeledett a nemzet a kellő tisztelet hangján.

Ehhez még csak azt adom, hogy magában a javaslatban ez áll, hogy mindaddig, mig Erdély, Tótország, Határörvidék, Fiume és tengermellék, kik törvény szerint az országgyülésre meghivandók, meghiva nem lesznek, mi az országgyülést kiegészitettnek nem tekinthetjük. Az országgyülésnek fontosabb teendője nem levén, mint ezen fölirat, mert az a törvényhozás actusának megnyitása; nem látom tehát át, mikép lehessen fölirást ezek nélkül tenni. És igy azt hiszem, hogy a határozatnak legerősebb indokolása magában a helyzetben fekszik.

Ezt átalánosságban. Legyen szabad még a fölirás érvényesitésére fölhozott némely állitásokra felelni.

Igaz, elismerem, hogy a magyar országgyülés önmagától soha össze nem jő, s azt mindig vagy a fejedelem hivja össze, vagy az, kit a törvény e joggal fölruházott.

Azokon felül, mit e részben Tisza Kálmán mondott, azt mondhatom, hogy a ki elvette legdrágább kincsünket, bizony csak annál fogjuk azt keresni, és annak kötelessége azt visszaadni; de ha jogtalanul elvette, nem következik, hogy jogosan adja vissza, mert mi ezen sajátunkat örökké a mienknek tartjuk. — És miután de facto törvényes király nincs, nádor sincs: országbiró, tárnok az 1848-ki törvények szerint nem lehet, nagyon természetes, hogy csak annak kellett minket fölhivni összejövetelre, ki szükségesnek

látta a hatalom utján minden az országgyülés meghivására törvényileg hivatott dignitásokat megsemmisiteni, és saját személyében összpontositva látni, mert különben most semmi szin alatt országgyülés Magyarországon össze nem jöhetett volna.

Hogy pedig ilyen esetekről törvényünk nem rendelkezett, az nagyon természetes, mert ilyen eset történetünkben soha nem volt, és nem is képzelte volna törvényhozás, hogy e haza valaha ily siralmas állapotba jöjjön. Véleményem szerint tehát itt a történetre hivatkozni nem lehet.

Mondatott továbbá, hogy ha kétségbe vonatik V. Ferdinándnak lemondása, akkor összeütközésbe jönnénk az örökös tartományok kétségtelen jogaival és az összes diplomatiával.

Megvallom, ez igen kényes és sikamlós tárgy, a mi viszonyunkról és az örökös tartományok viszonyáról beszélni. Én reám nézve mindegy, tartják-e az örökös tartományok törvényesnek a lemondást vagy nem; nekem csak arra van gondom, mi törvényes minálunk; mert ha ennek fejtegetésébe bocsátkozunk, ebből a roszakarat csakugyan igen könnyen reáluniót hozhatna ki, melyet pedig épen a javaslat oly dicsőségesen megczáfolt, de melyet bebizonyitani a civilizátorok fél év óta oly nagyon szeretnének. Azonban forditsuk meg a dolgot; hát ha az örökös tartományok, nem tudom quo fato, más fejedelmet akarnának, vagy máshoz jutnának, kérdem: kénytelenek volnánk-e mi azt elfogadni csak azért, mert a sanctio pragmatica azt mondja, hogy a fejedelemnek közösnek kell lenni? nem azt mondanánk-e mi, mi közünk nekünk a ti fejedelmetekhez? itt a kétoldalu szerződés, mi ezt tartjuk törvényes fejedelemnek, mert a rend ezen van, — mert én részemről az uniót és itt is csak a personáluniót ugy értelmezem, hogy az addig érvényes, a mig a mi törvényünk az örökös tartományok érdekeivel összeütközésbe nem jő, mert ha ez áll be, akkor mindenféle unió azonnal megszünik. Ha pedig ez igy nem áll, akkor ezen alkotmányos magyar nemzet az örökös tartományok szeszélyének volna kitéve.

A mi pedig a diplomatiát illeti, ha ez a régi értelemben vétetik, akkor semmi gondom reá, mert ez annyi badarságot tett már, hogy itéletére nem sokat adok. A régi diplomatiának utjai titkosak,

a mienk nyilt; a fegyver nem egyenlő, nem vivhatunk; a titkos machinatiók ellen legjobb fegyver az egyenes út. Ha pedig van egy ujabbnemü diplomatia, a mint hiszem, hogy van, mely a nemzet hangulatát is igénybe szokta venni, ez ugyis érteni fog.

Elismerem azt is, hogy közös egyezkedés a nemzet részéről fölirások — a fejedelem részéről királyi válaszok által történik. De itt sem egyezkedésről szó nem lehet, sem uj törvények alkotásáról még szó nincs, csupán az elvett törvények visszaadásáról.

Volt továbbá szó a horvátországi sympathiákról és ennek lehető elvesztéséről. Az utolsó hirek szerint ezen sympathiák nem csüngnek még oly vékony szálon, hogy azt egy határozat megszakithatná, de ha oly vékonyak, akkor azt a fölirással bizony meg nem erősithetjük; mert hiszen ha igaz, hogy eddig országgyülés ily határozatot nem hozott, mi oka a félszázados egyenetlenségnek. Az 1848-diki törvény csak oly jogokban részesité Horvátországot, mint az ország többi részeit, s a reactio talált mégis módot őket tőlünk elidegeniteni. Ők törvényeikhez ragaszkodnak, s a midőn mi is azt teszszük, nem fog semmi gyanu bennök irántunk gerjedni.

Történt hivatkozás a törvényes szokásra is a fölirás mellett; de felfogásom szerint csak akkor lehet törvényes szokásra hivatkozni, ha az esetek egyenlők; de volt-e ehhez hasonló állapot történetünkben? Miért neveztetik tehát egyik irat levélnek, másik föliratnak? hiszen maga azon példa, hogy három század óta csak négy fejedelem lépett a magyar trónra, ki nem elődjének uralkodása alatt lőn megkoronázva, mutatja, hogy a még sokkal fontosabb koronázás körül sem volt egyforma eljárás, egyszer a fejedelem életében koronáztatott az uj király, másszor halála után; egyszer azonnal átvette a kormányt, másszor nem; egyszer azonnal megkoronáztaték halála után, másszor később. Fölfogásom szerint tehát itt mindig az eset határoz.

Mondatott továbbá több oldalról, hogy a fölirásnak ohajtott sikere nem lesz. Ha valaki előre tudja valami eljárásnak sikertelenségét, akkor nem látom át, miként lehet oly eszközhöz nyulnia. A physica és psychologia szabályai szerint csak egyenlő okoknak lehetnek egyenlő következményei, ha a fölirásnak semmi eredménye nem lesz, és

a fölirás és határozat között oly végtelen különbségnek kell lenni, következtetnem kell, hogy a határozatnak jobb eredménye lesz; és méltóztassanak bennünk annyi hazafiságot föltenni, miszerint azért pártoljuk a határozatot, mert annak jó eredményét várjuk.

Mondatott továbbá több izben: ha törésre kerül a dolog, ne mi legyünk oka. — Azt hiszem, azt már a történet bebizonyitotta, hogy nem mi vagyunk oka, mert a törés nem mai, a törés 1848-ban történt, és bizony nem a mi részünkről; ez csak folytatása a törésnek, és ámbár bizony e nemzetnek keserves okai lehetnének a törésre, ez sem azelőtt, sem ma okot reá nem ad, akár határozat, akár fölirás győzzön.

1848-ban nem volt oka a nemzet a törésnek, mégis mi ittuk meg a levét; a diplomatia nyakunkra tolta a bünt, és mikor jő el azon idő, vagy eljő-e, mikor az európai diplomatia vádlólag fog föllépni azok ellen, kik itt a törésnek okozói voltak.

Mondatott továbbá a haza sorsának koczkáztatása. Nehéz keserves vád, ha e vádnak azokat kell érni, kik a lényegben igen, de a formában egyet nem értenek; nehéz vád olyanoktól, kiknek ajakán csügg egy egész nemzet, kiknek szava tapad minden kebelhez. Azonban ilyen esetben hova meneküljön a vádlott, mint szintén azon kisbiróhoz, kit Isten keblünkbe ültetett. Mert a hazát szolgálni több módon lehet, de szeretni csak egy módon. (Helyes! Ugy van!)

Azonban miután e vád többször lőn ismételve, különösen tegnap gr. Széchenyi képviselő által, legyen szabad egyet megjegyeznem. Előrebocsátom, hogy hasonlitani nem akarok, csak a történt dolgot emlitem meg. Midőn évtizedek előtt épen a grófnak nagy és halhatatlan apja fölrázá a nemzetet hosszasabb álmából, nem sokára egy párt alakult, mely kitüzte a haladás és humanitás zászlóját, és ugyanezen ünnepelt férfiak, kik közöl többeket még most is örömmel szemlélhetünk e teremben, ezen pártnak nemcsak zászlóvivői, de vezérei is voltak. A sors ugy akarta, hogy az akkor kitüzött elvek végre 1848-ban testet kaptak. És ezen törvényekért a nemzet harczra kelt, a haza lángba borult, melyre következett a 12 sanyaru év: vajjon ki volna e hazában, ki e miatt vádolná a halhatatlan

gróf Széchenyit, vagy vádat emelne a hazának ünnepelt fiai ellen?! Hiszen akkor kárhoztatnunk kellene mindazon nagy szellemeket, kik néha egy kimondott eszme által forrongásba hozták a félvilágot, kárhoztatnunk kellene magát a Megváltót. — A sorsnak szekere halad előre és egy porszem által a vágásból nem szokott kiemeltetni.

Ezek azon indokok, melyek engem arra birtak, hogy a határozat mellett nyilatkozzam. (Helyes!)

Végül azt kell kimondanom, hogy nemsokára eljő az idő, a midőn e nyilatkozatunknak eredményét fogjuk látni. De akár legyen fölirás, akár határozat; akár felelnek reá, akár nem; akár szétoszlatják az országgyülést, akár nem; azok, kik a fejedelemnek tanácsokat szoktak adni és fognak adni, mielőtt e lépésre most elhatároznák magukat, ne feledjék soha, hogy 300 éves konok és természetelleni politikájokkal e hazában egy talpalatnyi tért sem foglaltak, sőt roppant hézagot ástak a fejedelem és nemzet közt, melyet csak tényekkel bizonyitott őszinte akarat által lehet betölteni. (Ugy van!)

Ne feledjék soha, hogy a midőn az ágat maguk alatt vágják, ha sikerülne is levágni az ágat, de maguk is okvetlen földre rogynak.

Ne feledjék soha, hogy a magyar a lefolyt tizenkét év alatt igen sokat tanult, de nem felejtett semmit.

Ne feledjék soha, hogy a magyar forradalmi soha nem volt, mert jogainak érzetében megveti a legkedvezőbb alkalmat is forradalmi kisérletek előállitására; pedig ezek gyakran a dynastiákra nemcsak bajt, de veszedelmet is hoznak.

De azért ne feledjék soha, hogy a magyar nemzet alkotmányától, törvényeitől csak akkor fog megválni, ha az utolsó magyar is sirba döl. Ugy van! Éljen!)

És különösen ne feledjék, hogy a ki a Gondviselés utjainak akar gáncsot vetni, azt maguk a természet törvényei fogják összetiporni.

A nemzet pedig ne feledje, hogy nemsokára ezer éves európai életének cyclusát fogja betölteni, s akkor hivatva van megifjodott,

megerősödött szabadságával ülni meg a nagyszerü ünnepet, mert én részemről azon másik iszonyu esetet képzelni nem tudom, hogy e nemzet gyávasága által oda jutna, miszerint tombolva ülhetnék meg valaha elleneink sirunk fölött a tort. Ez bekövetkezni soha nem fog.

Egy ezredévi szenvedés kér éltet, de nem halált! (Éljenzés!)

Erre Tóth Vilmos:

Tisztelt képviselőház! Midőn először van szerencsém e házban, mint annak egyik igénytelen tagja szót emelni, mindenekelőtt elnézést és türelmet vagyok bátor kérni a t. háztól; elnézést elfogultságomért, türelmet azért, mert belátom, miszerint én az ujoncz, azok után, a melyek itt a fennforgó kérdések felett annyi bölcseséggel és oly ékesen elmondattak, bizonyára nem vagyok hivatva az elvek- és nézeteknek, a melyeket magaménak vallok, diadalát elősegiteni, s csakis egy mulaszthatlan kötelességnek érzete az, a mely, daczára annak, hogy az ismétlések untató terére vezet, szólásra hí fel engemet akkor, a midőn oly kérdéseket kénytelen a ház tárgyalni, a mely kérdések sikeres vagy szerencsétlen megoldásától a nemzet ujjáébredése, léte, jövője vagy balsorsa föltételeztetik. (Halljuk!)

Felette könnyiti helyzetemet azon körülmény, hogy egy formulázott inditvány tétetett le a ház asztalára, a melyet én egész terjedelmében és minőségében pártolok, s ha ennek egyes részeihez, azokat külön fölemlitve, hozzászólok, ezt csakis azért teszem, hogy azok, a kiket és a kikkel együtt minket ezen egyes részekbe foglaltak, illetnek, jelesen a nemzetiségek, meggyőződhessenek a felől, hogy mi nem csak azért pártoljuk ezen inditványt átalában, mert annak főrészével az ország teljes függetlenségét és önállóságát illetőleg értünk egyet, hanem annak minden egyes részét magunkévá téve, azok érvényesitésére a lehetőleg közremüködni kötelességünknek tartjuk.

A mi ezen inditvány-alakban letett örökbecsü államirat egész lényegét illeti, én azt olyannak tekintem, a melyből elvenni mit sem lehet, hozzáadni pedig valamit, nézetem szerint felesleges; és ugy vagyok meggyőződve, hogy semmi sem lenne annál üdvösebb,

mint ha a képviselőház egyhangulag elfogadná s kijelentené, hogy csak akként lehetséges a nemzet kibékitését eszközölni, ha mindaz, a mi ezen inditványban hivatkozva jogokra és szentesitett törvényekre mondva van, azon fél által, a mely a pragmatica sanctioban kikötött feltételeknek eddig eleget nem tett, teljesittetik — azt hiszem, hogy nem lesz polgár a hazában, a ki őszinte örömmel ne üdvözölné a képviselőház ezen egyhangu nyilatkozatát, — látni fogják az örökös tartományok, ha tudniillik látni akarják, hogy mi szoritkozván a személyes unióra, ez által nem csak nem válunk ellenségeikké, de készek vagyunk a birodalom fennállása érdekében a törvényes kötelezettségeken tul is, mint önálló nemzet, a közterhekben osztozni, és ezen önkénytes hozzájárulás által a hitelt és ennek következtében a kereskedést és ipart az anyagi jólét e két legfőbb tényezőjét, előmozditani; a külföld is, a mely szintén érdekeltetik az osztrák birodalom roncsolt pénzállapotának valamely biztos alapra fektetett helyreállitásában, sokkal inkább biztositva látandja az osztrák állampapirokba fektetett vagyonát egy kielégitett Magyarországgal, mint ha az állam napi költségeinek fedezésére szükséges adónak behajtását katonai erőhatalommal kénytelen siker nélkül megkisérteni.

Pártolom én az inditványt azért, mert mig egyrészről az ország területi és politikai integritását a pragmatica sanctio értelmében sérthetlennek nyilvánitja, másrészről megnyugtatására szolgál az a nem-magyar ajku nemzetiségeknek; és e pontnál, engedje meg a t. ház, hogy megemlékezzem azon szlávajku rokoninkról, a kik mindenkor mint hű testvér osztottak meg a magyarral jót és roszat, a kik tótul beszélnek, de magyarul éreznek, magyarul gondolkoznak, ezen tótajku magyarokról, a mint ők magukat nevezni szeretik, a kik a felvidéket lakják, a felvidéket, a melynek csaknem minden egyes sziklája a magyar történet emlékeivel van összekötve, a felvidéket, a mely nemcsak a tatár és török küzdelmek szomoru napjaiban, de valamennyi szabadsági harczban a legbiztosabb menhelyül szolgált a sokat zaklatott magyarnak, a felvidéket, hol az utolsó fájdalmas és véres nemzetiségi küzdelmek közt, nem számitva azon egynehány százra menő és jobbára idegen földről be-

hurczolt csapatot, megtört a reactionak, sajnos, sok más ajku népeknél sikerrel használt fegyvere, a felvidéket, a mely most is felfogja állását és azt bátran elmondhatom, a hazaszeretetben az ország bármely vidékének sem áll utána (Éljen!); az elismerés nehány szavát kivánom én csak szentelni e népnek, mely most is felfogja állását és nem áll külön követelésekkel elő akkor, midőn a nemzetnek egyesült erejére van szüksége, hogy kivivhassa végre a közös haza szabadságát, megnyugszik a magyar nagylelküségében, és bizik, ha majd a szabadság zászlója magasan fog lobogni az Adriától a Kárpátokig, a magyar szivesen fogja a nemzetiségi kérdéseket a jogegyenlőség alapján kiegyenliteni. (Helyes!)

Pártolom az inditványt azért is, mert biztositja Horvátországot, hogy mi az ő közjogi állását elismerjük, jogos követeléseit, a melyeket mint nemzet nemzet irányában tesz, nemcsak nem utasitjuk vissza, de azokat teljesiteni készek levén, testvéri jobbunkat nyujtjuk, szentesitésére azon frigynek, a melynek legerősebb alapja a hosszu századok során együtt élvezett, együtt szenvedett jó és balsors.

Meg fogja érteni Finme is, hazánk e szép reménye, hogy a 12 évi erőszakos elválás nem gyengitette meg azon kötelékeket, a melyek fenntartására a legnagyobb áldozatra kész a magyar, és hogy azon nap, a melyen követeik köztünk megjelennek, örömünnepe lesz a hazának.

Meg fogják hallani honfitársaink, a kik idegen földön nélkülözik az édes haza jótevő egét, be fog az hatolni a börtönök komor falai közé, hogy a magyar országgyülés első teendőjének tartotta, az absolut rendszer által elkövetett számüzetéseket, elitéltetéseket és elkobzásokat törvénytelennek nyilvánitani.

Pártolom végre az inditványt azért, mert világosan és határozottan ki van mondva benne az, hogy az országgyülés csak aztán lehet koronázó, ha a nemzet alkotmányos önállósága és függetlensége, területe és politikai integritása, a felelős magyar miniszterium életbeléptetése, szóval minden eddig szentesitett törvényeink s jogaink helyreállitása tett dolgok lesznek.

S ekként az inditvány lényegét tökéletesen magamévá tevén, elmondom röviden, miért pártolom azt formájára nézve is.

Tisztelt ház! ha visszapillantok az inditvány lényegére; ha meggondolom, hogy nagy része annak, a mi benne foglaltatik, jogos követelése egy szerződött félnek az ellenében, a mely a szerződés föltételeit meg nem tartotta, de látván, hogy a sértett fél barátsága reá nézve életkérdés, azt a szerződés megujitására, illetőleg megerősitésére fölhivja, a sértett fél pedig ezen meghivásra megjelenik; semmi sem természetesebb előttem annál, mint az, hogy e két félnek, ha dolgát rendbe akarja hozni, érintkezni kell egymással.

Választóim midőn felhivattak, hogy az apr. hó 2-ra összehivott koronázó országgyülésre követet választszanak, bizalmukkal engemet tiszteltek meg, s én megvallom, hogy nem tudom másként felfogni állásomat és kötelességemet, mint hogy kijelentsem a fejedelemnek, a ki magát koronáztatni kivánja, a feltételeket, a melyeknek teljesitése után kész vagyok a koronázásba beleegyezni.

Ha meggondolom továbbá azt, hogy mily égető szükség a nemzetre nézve is a jelen nyomasztó helyzetnek mielőbbi megszüntetése, mennyi sértett jog vár orvoslásra, mennyi millió honpolgár várja türelmetlenül a haza felszabaditásának megkisértésére irányzott első lépését az országgyülésnek: akkor én egy perczig sem habozok kimondani azt, hogy én a hatalomhoz, a melynek módjában van a bajokon segiteni, szólani akarok, szólani pedig a szokásban levő legrövidebb uton és a végczél elérését nézetem szerint leginkább eszközlő alakban, a mely nem egyéb, mint az általam mélyen tisztelt Pest-belvárosának képviselője által inditványozott felirat.

Tisztelem én több érdemes képviselőnek azon hazafiui aggodalmát, hogy miután V. Ferdinánd Ő Felségének lemondásában formahiány van, addig, mig a törvényesen koronázott király le nem mondott, máshoz feliratot intézni nem lehet, nem akarok ennek czáfolatába bocsátkozni, hisz erre már az indítványban megvan a felelet; de csak egy kérdést vagyok bátor intézni: mit koczkáztat a képviselőház egy oly felirat által, melyben a törvényes óvás benn-foglaltatik? — ha siker követi a föliratot, akkor a jelen nemzedék méltánylata és köszönetével fogunk találkozni, az utókor pedig csak

áldhatni fogja bennünk az ősöket, hogy egy fölirat által szereztük vissza a haza alkotmányát; ha pedig, mitől Isten óvjon, a föliratnak sem volnának az eddigieknél jobb következései hazánkra nézve, ha a fejedelem visszautasitaná a nemzet jogos követeléseit, akkor, habár fájdalmas kebellel, de azon lelki nyugalommal térünk vissza küldőink körébe, hogy megtettünk mindent, a mit jogaink sértése nélkül tennünk lehetett s nem mirajtunk mult, hogy fáradozásainkat a béke áldása nem követé. (Éljenzés!)

Erre b. Podmaniczky Frigyes:

Tisztelt képviselőház! Ha képesek volnánk az emberiség jövőjébe egy biztos pillantást vetni, a mely megnyitná előttünk a titkok kétes országának kapuit, széttépné a fátyolt, mely mögé rejtőzik enyészet vagy szebb jövő; ha e látnoki hatalommal birna a gyenge emberi lény: vajmi könnyü volna akkor mindazok állása, kik első tekintetre kevés fontosságot mutató tetteik vagy véleményeik nyomán hivatvák eldönteni nemzetek sorsát.

Az ember egyik legszebb tulajdona épen az: hogy nem birván e látnoki tehetséggel, önokoskodása által vezéreltetve tekintetbe vevén s megmérlegelvén a körülményeket vagy kinálkozó alkalmakat, irányozza tetteit, s vagy felfokozza észerejének okoskodásait, vagy lecsillapitja kedélyének túláradó hevélyeit.

A körülmények vagy kinálkozó alkalmak sorozata, s azok számbavétele képezik a történelem tapasztalatait, a mely már mögöttünk elzarándokolt tényeken s eseményeken okulva, ügyekezünk, mennyire gyarló emberi erőnk engedi, megmenteni a jövőt.

A magyar nemzet három század óta hiába ügyekszik kivivhatni azon nyugpontot és támaszt, mely jogos, s alapos reményei és vágyai valósulásában lelné föl végre megtestesülését; ármány s roszul értelmezett politika egyre utját állják, a megnyugvás s megelégedés kéjérzelmei helyett, a végkimulás dicsteljes, de szomorú babérjaival kinálván meg a járom alá hajlani nem akarókat. (Helyeslés.)

Ha visszatekintünk multunkba, különösen hatja két érzelem meg fájdalmak-edzette keblünket. Az egyik azon szomorú tapasztalás, miszerint vitézség s hűség, s az oly gyakran saját kárunkra mások ál-

tal felhasznált nagylelküség, az emberiség areopagja előtt vajmi kevés becsülésre találnak, feledtetnek pedig azok által, kik létöket e tulajdonainknak köszönik; (Helyeslés) továbbá meghatja keblünket azon érzelem, hogy a hit s bizalom, bármennyire legyenek is meggyökeresitve az emberiség szivében a keresztyén vállás üdvteljes tanai által, végre mégis nyom nélkül kivesznek ott, hol az egymást felváltó csalódások éles vésője fáradhatlanul müködik. (Igaz!)

Felhasználván a vitézséget legtöbbnyire idegen s épen nem hazai czélok érdekében, növelék érette a bizalmatlanságot, — s ezt azután az ész — a kiskoru fogalmak feletti győzelmének szokták volt mindannyiszor mondani.

Az elavult eszmék szabadsággali harcza hosszú idő óta tart már; — a mely nemzet e harcz fáradalmait kibirandja, az hivatva van a szabadság hajnalhasadtán üdülni. (Helyeslés.)

Csak öntudatteljes kitartás lelkesitsen mindnyájunkat, s meg vagyok győződve, hogy édes hazánk az utóbbiak sorában leend majd a számoltatás nagy napján. (Ugy van!) E kevés szavakba van fektetve Magyarország kedélyhangulata, mióta a mohácsi vész után gyenge védelem kedveért először koczkáztatta függetlenségét. (Igaz! Helyes! Éljen!)

Áttérvén most már a tanácskozásunk tárgyát képező kérdésre, legyen szabad kijelentenem, hogy Deák Ferencz képviselőtársunk inditványának tartalmát illetőleg legtöbb részeire nézve kezet fogok, — nem ugy azonban annak formájára nézve. Pártolom tehát Tisza Kálmán képviselőtársunk inditványát, mindamellett elmondom észrevételeimet röviden mindkét irányban. (Halljuk!)

Ugy látszik, a müvelt Európa nem elégedett még meg mindazon tényekkel, melyek 12 évvel ezelőtt Magyarország a törvényhozás s harczteréni életrevalóságát oly fényesen bebizonyitották. A reactió felütötte volt táborát, és segittetve a hatalmasok által, kétségbeejtő harcz után győzelemittasan bevonult nálunk az absolut hatalom. — Számtalan megtört kebel elrebegé: a Finis Hungariae-t, mig sok hazaszeretetet nem ismerő örömittasan rivalgá: végre tehát eltünt Magyarország Európa szinéről; s már is látták, mint támad e szerintök barbár, de mindenesetre nagyszerü romokon egy

kényelmes, az ő eszméik szerint értelmezett nyugalmas müveltségnek megfelelő palota, melynek sybarita kéjei feledtetik s elnyomják majdan a szabadság után epedők sóhajait és vérkönyeit. (Igaz!)

Sok történt ugyan, de a palota nem épülhete fel véglegesen, a sybarita-kényelem pedig végképen elmaradt. Egy hatalmas nemzetiségnek állhatatossága s egy nagy férfiu akarata halomra dönté hetek alatt, mit zsarnoklelkek évek alatt emelének, — s most ujból, mint már annyiszor, kezdék emlegetni életrevalóságunkat ugyanazok, kik nem rég még telitorokkal végenyészetünket hirdették. (Helyeslés.)

Uj-Ausztria ingadozni kezde!

Hála az égnek, hogy még sem vagyunk annyira feledékenyek, mint azt sokan hiszik, s mint azt még többen képzelék s remélék, noha gyakran elhagyott már emlékezőtehetségünk. (Igaz!)

Átláttuk, hogy értéke csak annak lehet, mi nemcsak külfény által ragyogni, de belérték által e külfénynek erőt is képes kölcsönözni. Nem engedtünk tehát kiállott szenvedéseink daczára semmi csábnak, hanem megállottunk, mennyire erőnk engedé, a passiv ellenállás és a törvényesség terén, s a tőlünk oly sokszor elragadott haladás zászlóját ujból kitüztük.

Európa méltányolá ügyekezetünket s már-már azon vélemény kezde előtérbe szorulni, mintha a Kelet e szögében Magyarország volna hivatva egy nagyobbszerü szerep átvételére.

Alig vevék ezt észre ellèneink, midőn felhasználták mindennemü alattomos és nyilt fegyvert ellenünk.

Első sorban az mondatott s mondatik, hogy mi zsarnokok vagyunk, mert elnyomjuk a velünk egy kenyéren és són élő nemzetiségeket; — továbbá, hogy mi mitsem gondolunk a civilisatio követelményeivel, mint a melyek a mi törvényes zsibvásárunk rongyai közé nem illenek; — hogy mi nem gondolunk a nemzetközi jogokkal, mert financiális végpusztulásra akarjuk kárhoztatni szomszédainkat; — türelmetlenek vagyunk, mert nem akarjuk megyei végzések nyomán felszabaditani azokat, kik hitők miatt fosztattak meg eddigelé a jogegyenlőség pajzsának védelmétől. Alig néhány heti éledés, s már is annyi vád.

Mondották pedig ezt ugyanazok, kik németekké akartak 20 millió embert varázsolni; — kiknek uralma alatt a szellemiség le volt bilincselve, de fölszabaditva a személy- és vagyonbátorság, kik 12 év alatt másfél milliard államadósságot róttak csupa szeretetből alattvalóik nyakába, s végre azok, kik nemrég két vallásfelekezetet meg akartak fosztani jogaiktól. (Ugy van!) Bár mennyit szólottunk s irtunk volt, mindig csak az lőn a felelet: egyes ember mondja ezt, ki magát a közvélemény tolmácsának tolja fel. (Helyeslés.)

Végre tehát elérkezvén azon pillanat, midőn a magyar királyság képviselői többsége, nem mint feltolakodott tolmácsok, hanem mint törvényesen megválasztott népképviselők megjelenhetének, miután végre oda fejlődtek viszonyaink, hogy alkalmasint most nyiiatkozhatunk először és utoljára, oda terjed véleményem, hogy emlltsünk meg mennél több jelen helyzetünkre vonatkozó eszméket, vagy teendőket.

Politikai külviszonyainkat illetőleg, kimondatni ohajtom, miszerint Magyarország nem érzi magát hivatva, ezután is egy, saját nemzeti s hazai érdekeivel ellenkező, más nemzetek jogaiba ütköző külpolitika eszközévé válni. (Ugy van! helyes!)

Ausztria minden, bárminemü, külszinre szabadelvü alkotmánya, mindaddig börzejáték fog maradni — mig a dynasticus magán politikát, egy nemzeti szabadelvü, a többség véleményének hódoló politika — fölváltani nem fogja. (Ugy van! Igaz!)

Vannak bizonyos nagyszerü eszmék, melyek csermely alakjában fakadnak, s a hegyi patak mindent magával ragadó szilajságával tovarobognak, — mig végre csöndesen habzó folyamokká válnak, s mint ilyenek uj életet terjesztenek azon vidéken, melyen végig kigyóznak.

Ehhez hasonló nagyszerü mozgalom volt a népvándorlás, a keresztesháboruk, a reformatio, az ebből eredő jogegyenlőségi és szabadsági harcz, — végtére pedig a nemzetiségek nagyszerü kérdése.

E kérdés sok régit halomra dönte már, s még több ujat alkota.

A nemzetiségek kérdése, mint minden nagyszerü mozgalom, több szakokkal bir — elindulása óta már nem egyszer meg lön szakitva, a mint épen a viszonyok fejlődésére inkább vagy kevésbbé kedvezők valának, de teljes megakasztása most már a lehetlenségek sorába tartozik.

Ha tekintetbe veszszük azon országok csoportozatát, melyből jelenleg egy ujabb Ausztriát akarnak gyártani, lehetetlen, hogy azon meggyőződés ne támadjon bennünk, miszerint Magyarország függetlensége, Európa jövendőbeli alakulására nézve, fölötte fontos.

Mert, mellőzve minden politikai költészetet, csak azon tagadhatatlan körülményt kell tekintetbe vennünk, hogy ezen országok közöl egyedül Magyarország bir ilyen állandó maradandó jövővel. A nemzetiségek eszméjének hatalmától ösztönöztetve, lehetetlen hogy idővel a német tartományok ne gravitáljanak Némethon, a lengyelek pedig Lengyelhon felé, mig Velencze jövője ugy is biztositva van. (Nagy tetszés.)

Tekintetbe véve másrészröl önálló fajunkat és keleten való elhelyezésünket, százados s nálunk tökéletesen meghonosult alkotmányos intézményeinket s szellemünket, hazánk nyers terményekbeni gazdagságát, vitézségünket, állhatatosságunkat, — mindezt tekintetbe véve, minél valószinübb, hogy oda fognak hajlani rövid idő alatt az irányadó eszmék: miszerint czélszerübb egy ily állandóságot igérő országot erkölcsileg legalább az elnyomattatástól megóvni, mintsem egy, az állandóság semmi reményével nem kecsegtető ujat annak rovására összeférczelni. (Helyeslés.)

S miután ehhez hasonlónak reméllem hazánk jövendőbeli állását, főfő szükségeink közé sorozom, hadügyünk rendezését s visszaállitását.

A nemzetiségek kérdésében lehetőleg világosan akarok szólani, mert ez azon fegyver, melyet leginkább igyekeznek felhasználni elleneink. Sokan megigérték már a nemzetiségek egyenjoguságát s mint váltották be szavukat, leginkább mi éreztük. Nálunk a nemzetiségek jogos és méltányos kielégitése leginkább magából a democratiai elvekre fektetett jogegyenlőségből kell hogy következzék: a

hol mindenki élvezi e jogegyenlőséget, ott mindenki számára meg van mentve legdrágább ereklyéje: — nyelve, melyen fohászait ég felé, első oktatásait gyermekeihez intézi. Az állam minden fokozatában kivánom a velünk lakó nemzetiségek kielégitését közös hazánk területének épségben való fenntartásával. (Helyeslés.)

A Deák Ferencz szerkezetének Horvátországra vonatkozó pontját tökéletesen kielégitőnek találom, mindamellett egy, a vita alatt szőnyegre került vélemény folytán, kénytelen vagyok e részben is röviden nyilatkozni.

Meggyőződésem szerint inkább sohasem béküljünk ki horvát terstvéreinkkel, semhogy e kibékülés szinlett legyen, — azaz: a kényszer nyomásának eredménye (Ugy van!); a szabadságot értő és kedvelő népek közti kibékülés csak akkor lehet tartós és áldásthozó, ha a kötvény a szabadság és jogérzet tiszteletén alapult (Helyeslés!)

Bátor vagyok én is Angliára hivatkozni, de hivatkozom a szabadelvü, az eszélyes, a tapasztalásokon okult s nem a türelmetlen Angliára. Kanada s nem Irhon példáját hozom itt föl. Kanada kapcsolt része volt ama hatalmas szigetbirodalomnak, s mint ilyen elégedetlen, és a forradalom szélén álló; Anglia átlátván e szerint fontosságát, Elgin lord bölcs eljárása nyomán, a kapcsolt részt társországra változtatá, — s hogy mint ilyen, mi szellem lengi át Kanadát, azt leghathatósabban bizonyitja az angol trónörökösnek taval e társországban tett körutja. (Helyeslés.)

Ennyit Horvátországról.

Midőn arról van szó, hogy vallás ne korlátozza többé a jogegyenlőséget, névleg megemliteni kivánom az izraelitákat, mint a kik irányában helyrepótolandók apáink mulasztásai.

Sem a pénz, sem az értelmiség értékei nem szolgálhatnak vezérelvül ott, hol egyedül az émberiség mindnyájunkra nézve közös jogigényei szabhatnak irányt tetteinknek. (Közhelyeslés.)

Nem tagadhatjuk ugyan, hogy nem ritkán méltó panaszaink lehettek volna a hazánkban lakó izraeliták ellen; — de vajjon ő nekiek nem voltak épen oly jogos panaszaik ellenünk? hisz mi kényszeritettük őket, megfosztván őket a más polgárok által élve-

zett jogoktól, — hogy elkülönözzék magukat tőlünk, hogy érdekeik, foglalkozásuk a mienktől eltérő legyen. Nekünk, a nemkeresztény vallásuak irányában sem szabad türelmetleneknek lennünk, miután mi vagyunk azok, kik tapasztaltuk, hogy ugyanakkor, midőn hazánk ausztriai befolyás alatt álló részében keresztény keresztényt, eltérő hite miatt a vérpadra hurczolt, hogy ugyanakkor, — mondom — az izlam hatalmában levő országrészekben mindenki a maga hite szerint meneszteté fohászait Istenéhez. (Közhelyeslés.)

Az itt megemlitett főbb eszmék mellé vélem sorozandóknak anyagi teendőinket is. Minden jelen lépésünk egy-egy történelmi adat, melyből barátaink épen ugy, mint elleneink, anyagot a védelemre vagy megtámadásra ohajtanak meriteni.

Ha a szellem előretörekvését nem illustráljuk anyagi teendőinkkel, akkor ugyanazok, kik szellemileg hátramaradottaknak neveznek most, politikai rajongóknak fognak elnevezni, kik a sok szellem miatt a tagadhatatlanul létező anyagot feledik. (Igaz! helyes.)

Hogy pedig anyagi tekintetben nagy haladásra van szükségünk, s hogy hazánk és a müvelt világ ezt méltán megvárják tőlünk, — senki sem fogja tagadni.

Sorozom pedig anyagi teendőink közé, az államterhek kérdésén kivül, az 1848-ban megszüntetett urbéri viszonyok még meglevő maradványait; a közlekedési eszközök, a hitel, az ipar és kereskedés viszonyait, mint a mely teendőink mindegyike, nemcsak hazánkra nézve fontos, de fontos azokra nézve is, kiknek szemei akár vonzódásnál, akár anyagi érdeknél fogva, reánk függesztvék.

Átmegyek most alaki részére a kérdésnek. (Halljuk!)

Hogy e tekintetben véleményemet indokolhassan, futólagos pillanatot kell tennem visszafelé.

Megjelenvén az oct. 20-ki diploma, a nemzet azonnal átlátta, mennyire teljesül a restitutió in integrum, uralkodónknak hazánk irányában felhasználható ez egyetlen csillapuló szere. Valósággal semmit sem adtak vissza, hanem megfosztának mindazon jogoktól, melyek egy alkotmány sine qua non-jai. Hazánk némi habozás után, az ugynevezett térfoglalási politikát fogadá el, de irányát egész nyiltszivüséggel kitüzé az által, hogy a megyéket az 1848-ki törvé-

nyek alapján állitotta helyre, és mindenütt, hol erőnk engedé, ez alaptörvényeinknek szerzett érvényt.

Az országgyülés egybehivatván, és a követválasztások elrendeltetvén, — nem a szabályozó rendelet, — de az 1848-dik V- dik törvényczikk értelmében választattak meg a képviselők, — s igy tehát azon pillanattól fogva, melyben e teremben itt Pesten, a korelnök alatt összeülénk, tisztán a törvényes alapra állottunk, s most tölünk várja az ország, hogy megszerezzük a restitutiot, — vagy ezt, vagy semmit! (Helyeslés.)

Azonban csakhamar kitünt, hogy a Királyhágóntúli megyék, hogy Horvát- és Tótország és a Határőrvidék, hogy Fiume képviselői nincsenek jelen; s igy tehát hongyülésünk — mint ki nem egészitett törvényhozói testület — törvények alkotásába mindaddig nem bocsátkozhatik, mig el nincsenek háritva azon akadályok, melyek testvéreink megjelenhetését gátolják.

S miután szemben velünk tényleges hatalom létezik ugyan, de törvényes nem, ezt egyedül határozatilag vagyunk képesek kijelenteni. Nekünk nincsen koronázott királyunk, sem alkotmányos kormányunk, — kérdem, kihez irányozhatnók tehát szavainkat?

Igaz ugyan, hogy régibb országgyüléseink közlekedtek a trónörökösökkel, mielőtt még azok Magyarország királyaivá lettek volna a koronázás által. S e jog, közjogunk értelme szerint meg is illeti a trónörököst. De az akori s a jelenlegi viszonyok közt roppant különbség van; mert, mig azon királyok, mint trónörökösök, az alkotmány talapzatára állottak, addig Ferencz József ausztriai császár, ki jelenleg koronáztatni, s igy tehát Magyarország királyává avattatni akar, a törvényesség és alkotmányunk terére nem csak nem állott, de sőt oly intézményeket kiván reánk octroyrozni, melyeknél fogva a magyar királyság valóban azzá sülyedne le, a mivé Ausztria már Olaszhont akarta varázsolni, földleirati fogalommá, a jelenlégi eszmejárás szerint, provinciává (Helyes! Ugyvan!)

Meg vagyok győződve, hogy arra nézve egy véleményen vagyunk mindnyájan, miszerint azon pillanattól, melyben Magyarország a febr. 26-ki patens nyomán keletkezni akaró összalkotmányt ön-

ként elfogadná, magyar királyság, és igy tehát magyar király többé nem léteznék. (Igaz!)

Hol a következményeket tagadják, ott nincs szükség az előzményekre.

Továbbá nem szabad felednünk, hogy V. Ferdinand még élő királyunk Ő Fölsége, és Ferencz Károly Főherczeg Ő Fönsége lemondási okmányait még csak tanácskozás tárgyává sem tehetjük mindaddig, mig kiegészitve nem vagyunk.

A trónlemondási okmányok feletti véleményadás s 1848-ki alkotmányunk tényleges és tettleges helyreállitása, fogják majd megalkotni ama törvényes viszonyt, mely a felirást lehetővé teszi.

Példát ugyan nem tudunk, hogy határozattal kezdette volna bármely országgyülés működéseit; de másrészről volt-e eset arra történelmünkben, hogy hazánk az absolut erőszak nyomán, a jelenhez hasonló természetellenes rendkivüli állapotba és viszonyba jutott volna? (Igaz! Helyes!)

Rendkivüli viszonyok rendkivüli formákat igényelnek. (Igaz Helyes!)

Midőn arról van a szó, hogy a határozat nem szól senkihez, nem is kötelez feleletre senkit, — azt kérdem, vajjon a bécsi kormánynak van-e inkább szüksége mireánk, vagy pedig nekünk a bécsi kormányra? a 12 évi szenvedések között ki nyert, ki veszitett többet kettőnk közöl?

Mi szenvedtünk, de szenvedéseink alatt, mint minden életreváló anyag — megaczélozódtunk, a mint ezt tanácskozásaink folyama is bizonyitja. — Ő élvezett hatalmat, korlátlan hatalmat, és mosolygott szenvedéseinken, de a mosoly, a sorvadás fájdalomteljes mosolyává vált. (Helyeslés.)

Ha Magyarország törvényes és jogos, szomszédaink érdekeibe nem ütköző követelései ki nem elégittetnek, Ausztria előbb-utóbb véghanyatlásnak indul. (Igaz!)

Hogy magyar kérdés létezik, — azt tagadni többé már nem lehet; hogy mikor és mint oldatik meg e kérdés? az saját állhatatos-

ságunktól és az események gyorsabb vagy lassubb menetétől függ. (Igaz! nagy helyeslés és taps).

Azon nagy államférfiak föladata, kiket a népek sorsa érdekel, nem az lehet: siettetni az eseményeket, de egyedül irányozni és bölcseséggel párosult kitartással könnyiteni azokat. (Ugy van!)

Én sem a felirástól, sem a határozattól nem várok eredményt; tagadhatatlan továbbá, hogy mindazon eszközök, melyekkel elleneink rendelkeznek, reánk nézve nem léteznek; de tagadhatatlan az is, miszerint csak egy fegyverünk van, és ez a törvény; eme fegyvert, ha rozsdától megóva birjuk majdan választóink kezeibe visszaszolgáltatni, hazánk bizonyára méltányos leend felettünk hozandó itéletében akkor, midőn nem alkotmányunk szabta úton, de idegen erőszak által kényszeritve leendünk kénytelenek, sikert nem aratva — szétmenni. (Helyes!)

Nem arról lehet itt szó t. ház! vajjon vannak-e közöttünk, kik túlengedményesek, vagy pedig vannak-e, kik forradalmi eszmékkel saturáltak, hanem egyedül arról, hogy e válságos perczben, mind egyikünk azon lelkiismerete s meggyőződése szerint legüdvösebb eszközt pártolja, mely által legdrágább kincsét, hazáját reméllí megmenthetni. (Közhelyeslés, éljenzés.)

Egy nagy költő egykoron azt mondá: „Nehéz embernek lenni“. Ha most élne e költő, s hazánk háromszázados s jelen viszonyait ismerné, meg vagyok győződve, velem együtt azt kiáltaná: Dicső, de még nehezebb magyar embernek lenni! (Helyeslés, kitörő tetszés, hosszas éljenzés.)

Erre Olgyai Titus:

Én is egyike vagyok azoknak, kik e jelen országgyülés eredménye iránt reményeket kebleikben nem táplálnak; mert hitem s meggyőződésem az, hogy mindaddig mig az osztrák kormányférfiaknak hazánk ügyeibe legkisebb befolyásuk lesz, legjogosabb követelésünkre nézve is eredményre csak akkor számithatunk, ha a külviszonyok reájok kedvezőtlenül mutatkoznak! — háromszáz évi történet igazolja ezt. (Helyeslés.)

Azon időtől fogva, a midőn a nemzet, trónjára a Habsburgház tagjait emelte, és ezután az osztrák tanácsosoknak hazánk ügyeiben

törvényellenes avatkozása kezdetét vette, egy volt azoknak folytonos politikájuk, mely abból állt, hogy az ország az absolutisticus igények érdekében kizsákmányoltassék, az alkotmányunkat szentesitő törvények gyengitésével az uralkodó hatalom hatásköre terjesztessék; mi által az uralkodó érdeke a nemzet érdekével annyira ellentétbe hozatott, hogy az uralkodó azt tartá magára nézve üdvösnek, mit a nemzet veszélyesnek, — és a mely viszonyoktól a nemzet várt, azoktól az uralkodó tartott.

Ezen, az állam rendes fogalmával össze nem egyeztethető abnormis állás valódi szerencsétlenség, a nemzetre káros, a mennyiben mig anyagi jóléte előmozditásában akadályul szolgál, a Fejedelemre is veszélyes, kiirtja a bizodalmat; pedig a trónnak csak ez igazi támasza. (Ugy van!)

Az osztrák kormány ez eljárásának bizonyitásaúl szolgálnak törvénykönyveink, melyek szerint ritka az az országgyülés, mely egy már előbb hozott törvény megsértéséről ne emlékeznék.

Az 1848-diki pozsonyi országgyülésnek jutott a dicső feladat, az alkotmányt e veszélytől megmenteni, nem az által, mintha az országgyülés a nemzet és fejedelem közti viszonyt módositotta volna, hanem az által, hogy az e viszonyt meghatározó törvények megszegésének lehetőségét akadályozza.

Az 1848-ki törvények a fejedelem jogait legkevésbbé sem szorithaták meg, csak azt eszközlék, hogy a végrehajtó hatalom ne testületi kormányszékek által — melyek a helyett, hogy a törvények fölött kötelességük szerint őrködtek és a kormányzást a törvények értelmében gyakorolták volna (a felelősség irányukban — testületi állásuknál fogva eszközölhető nem lévén) a törvények megszegésénél az osztrák kormánynak szolgáltak eszközül; hogy — mondom — ne ezen testületek, hanem a nemzet többségének bizalmát biró és a nemzetnek felelősséggel tartozó egyes személyek által gyakoroltassék.

Előttem szóló több igen érdemes képviselő világosan és a törvények idézése mellett megmutatta azt, hogy mindazon tárgyak, melyek az 1848-ki törvény által a magyar nemzetre teendőül kivettettek, a fejedelem kizárólagos jogai közé soha sem tartoztak; hogy

azokban a nemzetnek törvényes befolyása volt; azért én ezeket ismételni nem akarom, s csak azt jegyzem meg, hogy midőn a nemzet az 1848-ki alapra lépett, korántsem akarta ez által azon kapcsot, mely közte és az örökös tartományok közt fennállt, szétszakgatni, — hanem azt akarta, hogy az osztrák kormány bitorolt s törvényellenes befolyása hazánk ügyei elintézésében szüntettessék meg.

Távolról sem akarta a pragmatica sanctio kötelékeit széttépni, csak azt kivánta eszközölni, hogy a midőn a kétoldalu szerződés föltételei a nemzet részéről teljesittetnek, e szerződés azon részének, mely a fejedelmet a nemzet irányában kötelezi, és a nemzet alkotmányos jogait biztositja, sokszor tapasztalt meg nem tartásából eredő hitszegés lehetetlenné tétessék, — és ekép a birodalom meggyengitését okvetetlen eredményező törvényszegések akadályoztatván, a fejedelem és nemzet közti kapocs még inkább megszilárdittassék.

Egy szóval, az 1848-ki országgyülés megadta a fejedelemnek a mi a fejedelemé, és biztositotta a nemzetnek a mi a nemzeté volt.

De nevezetes az 1848-ki országgyülés egyéb törvényei tekintetéből is.

Ezen országgyülés, — mely, nem kell feledni, hogy az akkori törvények szerint kizárólag a kiváltságos osztályból állott — volt az, mely az előbb egyedül a kiváltságos osztály által gyakorlott politikai jogokat, az ország minden lakosaira kiterjesztvén, a legközelebbi országgyülési követeknek a népképviselet alapjáni választását elrendelte, s ekkép a törvényhozási jogot a nemkiváltságos osztálylyal megosztotta. Ezen országgyülés volt az, mely az előbb egyedül a nemkiváltságos osztályt nyomó közterhek viselését a kiváltságos osztályra is kiterjesztette. Ezen országgyülés volt az, mely az urbéri szolgálatokat, dézmát s pénzbeli fizetéseket, a földbirtokos urak teljes kártalanitása mellett megszüntette, és ekkép nemcsak az oly sokféle érdek által szétszakgatott nemzetet elválaszthatlanul egybeforrasztotta, — de különösen az e téreni állapot megszüntetésénél annak lett eszközlője, hogy e viszony a szomszéd örökös tartományokban és Galiciában is később megszüntetett, söt befolyással volt arra, hogy Oroszországban is az eszme a közel valósitásnak néz elébe (Helyeslés); egy

szóval, az 1848-ki országgyülés volt az, mely alkotmányunkat a végveszélytől megmenté, az uj erők beolvasztása által erősbité, és az igazi szabadelvüség alapjáni haladás által Európának figyelmét hazánkra fölébresztette.

Lehet-e tehát a nemzetnek e törvényekhezi hű ragaszkodását elszakadási és önzési bünnel vádolni? — ezt valóban csak azok tehetik, kik állásunkat vagy nem ismerik, vagy megrögzött ellenségeink. (Helyeslés.)

Én tehát az 1848-diki törvényekre nézve kijelentem, hogy azokat az egyezkedés nélkülözhetetlen feltételeiül tárom ki, és habár a békés kiegyenlitést szivemből óhajtom, de az 1848-ki törvénytől, közjogi tekintetben, ide értve természetesen a pénz- és hadügyet, egy hajszálnyit sem engedek. (Helyes!)

Mit tett az osztrák kormány e törvények szentesitése után, mennyire megmozditott minden hatalmában levő eszközöket e törvények örökös hatásának meghiusitására, ezt bővebben fejtegetni nem akarom; csak azt jegyzem meg, hogy miután azon dicső harczban, melyben a nemzet fegyveres erővel megtámadtatva, törvényei s függetlensége védelmében előlépni kénytelenittetett, az osztrák hadsereg ereje megtört, nem átallott egy szomszéd hatalom segélyeért folyamodni, és nagyhatalom létére, annak lekötelezettjévé válni, a minek, habár reánk nézve a legsulyosabb lett is következése, de volt mégis a mi később némi vigasztalásul szolgált, és ez az, hogy az egész müvelt világ, de maga azon nagyhatalom is, mely szabadságunk elnyomásában segédkezet nyujtott, a krimiai hadjárat alkalmával meggyőződhetett arról, hogy a magyar nemzetnek az osztrák-hatalom iránti bizalmatlansága nem oknélküli és nem tulságos, mert azon eljárásból, melyet az osztrák ő irányában, kinek barátja volt s hálával tartozott, ideát csinálhatott magának, mikép jár el azok iránt, kik ellen esküdt ellenséges indulattal viseltetik. (Helyes!)

Azonban e segedelem által a harcznak vége vettetvén, hogy mik történtek ezután, ezt ismét fejtegetni nem akarom; én csak azt emlitem meg, hogy ekkor elérkezettnek gondolván az osztrák-hatalom az időpontot, hazánk iránt 300 éven keresztül folytatott politi-

kájának nyilt bevallásával, önkezeivel tépte szét azon szent köteléket, mely a nemzetet az uralkodóházhoz kötötte, s megsemmisitettnek nyilvánitván alkotmányunkat, 11 évig a legzsarnokiabban járt el irányunkban.

Ily eljárás után, megvallom, meglepetve láttam magamat az october 20-ki diploma által, meglepetve különösen azért, mert föl nem foghattam, miképen történhetik ez okmányban a pragmatica sanctióra hivatkozás azon uralkodó részéről, ki 11 évvel előbb azt tökéletesen megsemmisitette, és még kevésbbé foghattam azt meg, hogy történhetik hivatkozás egy kétoldalu szerződésre oly modorban, hogy az egyik szerződőfél irányában kötelező erővel birjon, midőn a másik azt magára nézve erőnélkülinek nyilvánitja; és pedig ez történik a diplomában. Mert azt hittem s hiszem most is, hogy a kétoldalu szerződés abbeli természetét, hogy ha az egyik szerződőfél azt megszegi, az a másikra nézve is kötelező erővel birni megszünt, a miatt, hogy az egyik szerződő-fél, az uralkodó, azt meg nem tartá, el nem veszté.

A nemzet mégis, a nemzet, mondom, — mert egyszer mindenkorra kijelentem, hogy a törvényhatóságok nyilatkozatát én a nemzet nyilatkozatának tekintem, — e 20-ki diplomát az uralkodó részéről az alkotmányosság ösvénye felé irányzott lépésnek tekintvén, kijelenté, a pragmatica sanctiohozi további ragaszkodást, de annak mint kétoldalu szerződésnek alapján törvényei visszaállitását követeli, és ily alapon az egyezkedési utat elfogadta.

Elfogadom azt én is, de kimondom őszintén, nem bizodalomból, mert bizodalom csak tetteknek lehet szüleménye, a tettek pedig, melyek october 20-ka óta léteznek, nem olyanok, hogy bizodalmat szülhessenek, sőt még ahol volt, azt is kiirtották; de elfogadom azért, mert képviselői állásomnál fogva kötelesnek érzem magamat, minden alkotmányos állásunknak békes utoni visszaszerzésére vezető utat, mely törvényes állásunk, függetlenségünk megsértése s jogaink feláldozása nélkül megkisérthető, megkisérleni, de csak föltételek mellett, melyeket az első felszólalásban kivánok kijelenteni, és miután ezen föltételek a tanácskozás alatt levő in-

ditványban benn foglaltatnak, az inditványt egész kiterjedésében elfogadom.

A mi azon előterjesztést illeti, hogy e felszólalásba még más tárgyak, nevezetesen az urbéri viszonyokból még megmaradott némely részek a felek tökéletes kármentesitése mellett megszüntessenek, szintén megemlittessenek; én ezekre nézve ezuttal is kijelentem, hogy azokat kármentesség mellett megszüntetni kivánom, — de e felszólalásban megemliteni szükségesnek annál fogva nem tartom, mert magának az elvnek, hogy t. i. azok megszüntessenek, kimondása, már törvényt igényel, erre pedig a ki nem egészitett országgyülést illetékesnek nem találom.

Ez illetéktelenséget azonban a tanácskozás alatt levő felszólalásra alkalmazhatónak annál fogva nem tartom, miután ebben a meglevő de megszegett törvények visszaállitása követeltetik, erre pedig nemcsak e ki nem egészitett országgyülésnek, de minden egyes törvényhatóságnak, sőt egyes embernek is joga van. (Helyeslés.)

De javasoltam én az inditvány másik részét is, hogy t. i. e felszólalás a tényleges uralkodóhoz intéztessék, javasoltam pedig azért, mert ha törvényhatóságaink nem követtek el törvénytelenséget, midőn minket az uralkodó által összehivott országgyülésre az ő összehivása következtében elküldöttek, már pedig, hogy csakugyan ennek következtében küldöttek, kitetszik onnan is, hogy az országgyülést már novemberben sürgették, és minket mégis csak april 2-kán küldöttek ide, és ha mi az által, hogy itt megjelentünk, törvénytelenséget nem követtünk el, — az által, hogy most ugyanahhoz, kinek meghivása folytán ide jutottunk, felszólalást intézünk, törvénytelenséget szintén nem követünk el, mert ez az első lépés természetes következése. (Helyes.)

De pártolom még azért is, mert az inditványozó által II. Mátyás, III. Károly, II. Leopold és I. Ferencz idejére történt hivatkozást azon megkülönböztetés által, hogy ezen fejedelmek mind, már koronáztatásuk előtt a törvények szerint kormányoztak, meggyengitve nem láttam, mert miután törvényes magyar király csak az, a ki törvényesen megkoronáztatott, annyi áll, hogy valamint e tény-

leg uralkodó jelenleg még, ugy a nevezett fejedelmek is akkor, midőn a fölirás hozzájuk a nemzet részéről tétetett, törvényes királyok nem voltak, és igy áll az, hogy a nemzet a nem törvényes királyokkal is érintkezett, és áll azon körülmény is, hogy a törvények szerint kormányoztak, csak a felszólalás tartalmazza tehát a különbséget, és ezen különbség meg is van. Mert a midőn a fönntebbi esetekben a koronázási oklevél miképi szerkezetéről történik az értekezés, a jelen felszólalásban egyenesen az mondatik ki, hogy uram, addig, mig az előszámlált föltételeket nem teljesited, veled egyezkedésbe sem bocsátkozhatunk.

Pártolom végre az inditvány 3-ik részét is, azaz, hogy felirásalakban terjesztessék föl, mert a mint már kimondám, én igen valószinűnek tartom, hogy az országgyülés eredmény nélkül fog szétoszlattatni. De pártolom azért is, mert én azt kivánom, hogy az uralkodó első felszólalásunkra nyilatkozzék, hogy e nyilatkozatból, ha csakugyan eredmény nélkül megy szét az országgyülés, mind a nemzet, mind az egész világ lássa, mikép a törés nem a mi, hanem az uralkodó részéről idéztetett elő, és hogy elmondhassuk, hogy mi megtettünk mindent, mit tennünk szabad volt; és ha igy következik a törés: legyen következése bár mi, én nyugodt lélekkel nézek elé, mert vigasztalásul szolgál, hogy valami uj szenvedés, a mit már e 12 év alatt nem éreztünk volna, alig jöhet, — de ha jön is, az 12 esztendeig nem tart, — és ha majd e szenvedés orvosoltatik, a baj gyökeréből fog orvosoltatni; — és igy a felirat mellett szavazok. (Éljenzés.)

Elnök: A mai ülés berekesztetik; holnap délelőtt 10 órakor a tanácskozást folytatni fogjuk.

Ezzel az ülés d. u. 2 órakor feloszlott.

A képviselőház XXIX-ik ülése

— *május* 25-*kén.* —

Elnök: Ghyczy Kálmán.

Jegyző: Keglevich Béla.

A jegyzőkönyv felolvastatván s észrevétel nem tétetvén:

Elnök: A jegyzőkönyv tehát meghitelesittetik. — Jelentést teszek az időközbeni beadványokról. Dobokamegye közönsége közli a tisztelt képviselőházzal azon fölirást, melyet legfelsőbb helyre intézett azért, hogy ő Felsége távolitsa el királyi széke közeléből azon tanácsosokat, kik illetéktelen befolyást gyakorolván a magyar szent korona ügyeire, közte s a magyar korona alattvalói közt a szent frigy megszilárditását akadályozzák; alakitson az 184$^7/_8$-ki III. tcz. értelmében független magyar miniszteriumot s hivja meg Pestre az országgyülésre a meg nem hivott törvényhatóságokat s arra jogositott egyéneket (Tetszés). És a képviselőházhoz intézett fölirásban azt kéri Dobokamegye, hogy a képviselőház ezen kivánatait és ohajtásait rendelkezésére álló minden eszközökkel sükeresiteni, különösen pedig kieszközölni ügyekezzék, hogy a képviselőház körében mielébb megjelenhessenek. — Ki fog nyomatni s a többi hasonlónemü fölirásokkal a t. tagok között kiosztatni (Helyes.)

Sárosmegye közönsége kéri, hogy a kormánynak az adó behajtása körüli törvénytelen intézkedései ellenében a képviselőház törvényhozói tekintélyével lépjen föl, az alaptörvényeinken ejtett sérelmet orvosolja, a helytartótanácsot ez ügybeni eljárásának törvénytelenségére figyelmeztesse, s azt a hazai törvények korlátai közé utasitsa.

Esztergammegye közönsége (Halljuk! halljuk!) a képviselőház tudomására juttatja, hogy f. hó 17-kén a megyeháza — bizonyos B. jegyü adótáblákat követelő adóbizottmány kiséretében véletlen megjelent császári katonaság által — elfoglaltatott, a megyei legénység lefegyvereztetett, a szolgabiró nyolcz tiszttársával katonai

őrizet alá tétetett; azonban a hivatalos utjából időközben visszatért alispán erélyes fölszólamlására tüstént szabadlábra helyeztettek, és a megyeháza a katonaság által kiürlttetett. — Másnap ugymint f. hó 18-án mindazáltal a központi főbirónak a megyeházában levő szállása katonaság által ismét elfoglaltatott, s az által — a parancsnokló katonatiszt magát félreértéssel mentegetvén — csak akkor hagyatott el, midőn a megyei egész tisztikar a megyeházat hivatalos lakainak lepecsétlése után elhagyni készült, s hivatalos működései folytatása végett a sz. Benedek rendüeknek — általuk szivesen ajánlott házába akart vonulni.

Hasonlókép Esztergam városának polgármestere Kollár Antal — miután városi gyülés a kedélyek izgatottsága miatt nem tartathatik — a képviselőház tudomására juttatni kivánja, hogy folyó hó 17-én a városháza előtt egy zászlóalj katonaság véletlenül megjelent, a parancsoló tiszt az adóbizottmány kiséretében a város tisztviselőitől az adó behajtását követelte, mi megtagadtatván, a leveltárban levő könyveket és a 757 ftnyi készpénzt a pénztárból elvitték, s a katonaság a városban elszállásoltatott. Másnap f. hó 18-án továbbá a zászlóaljak 30, 40, 60-ával a városi tisztviselők és képviselők lakaiba szállásoltattak, ugy hogy ezek istállókban és padlásokon kénytelenittetének tartózkodni, vagy mások irgalmasságához folyamodni (Zugás). A katonák a szállásokat és butorokat kiméletlenül rongálták. Egy — anyja halála miatt elutazott mérnök viselős neje két kis gyermekével 33 katonát nem levén képes kitartani, a tiszt szállását lepecsételte s a szüléshez közel levő nő gyermekeivel ruhában szükölködvén másoknál tengődik (Átalános zugás). Bárány János városi képviselőt a katonaság adófizetés végett sokfélekép zaklatta, s csak akkor hagyott fel vele, midőn őt sok kisérlet után 10 garas adó fizetésére rábirta. A katonaság a belvárost elhagyván, a külváros szegénységén folytatá eljárását, s a parancsoló őrnagy a polgárokat a városi tisztviselők megverésére és kidobására nógatá. (Átalános roszalás.)

Határozott kérelem e fölterjesztéshez nincs csatolva, ennélfogva szükségesnek tartottam a ház szabályaihoz képest a t. háznak kivonatban előadni.

Ha normalis állapotban volnánk, természetes, hogy e kérvények sürgetős és rögtöni orvoslás végett a miniszteriumnak lennének kiadandók. Miniszteriumunk azonban nem levén, s jelen állásában a képviselőház végrehajtó hatalmat nem gyakorolhatván, fájdalmas érzéssel bár, de ugy hiszem, egyelőre mást nem határozhatunk, mint hogy az adó kérdésének tüzetes tárgyalása alkalmával ez előterjesztvények is figyelembe és kellő tekintetbe fognak vétetni, és ez megtörténvén, azután talán az egyeseket illető törvénysértések s egyeseknek imputálandó kihágásokra nézve a kérvénybizottmányhoz annak idejében ki fognak adatni. Ha tehát ez helybenhagyatik, a határozat ugy fog szerkesztetni.

Kubinyi Ferencz: Azt tartom, hogy addig is indignatiónkat jelentsük ki jegyzőkönyvileg (Közhelyeslés).

Besze János: Midőn honn voltam, láttam magam is, hogy polgárvér folyt büntetlenül; a katonák éjjel jártak s vagdaltak, kit csak találtak, lökdösték a polgárokat, hogy csak zavarokat idézzenek elő; mert eret akarnak vágni a népen, hogy csak annál jobban megfélemlitsék a vidéket és fizettessenek velök. Azért amaz inditványt pártolom, s hasonlón kivánom, hogy addig is, mig a bajt orvosolhatjuk, mondjuk ki, hogy a nemzet indignatiójának terhe nyomja őket (Helyeslés).

Madarász József: Bocsássanak meg a tisztelt képviselők, hogy az országos teendő fölötti fontos tanácskozás közben is, ezen, hazánk s alkotmányos törvényeink ellen mindenesetre igen sulyos sérelmek irányában a fölszólamlás annyira szivemen fekszik. A képviselőház engedelmével az itt előadottakhoz még azt óhajtom kapcsoltatni, hogy mintán ezen adóbehajtásokkal alkotmányunk majdnem megsemmisittetik, azon hatalom által, mely ellenében itt e képviselőházban a legbékésebb szellem nyilvánult — mert a kibékülés ellen senki sem nyilatkozott — azon esetre, ha törvényeink tökéletesen visszaállitva lesznek; s miután, fájdalom, épen e hatalom által követtetnek el vagy engedtetnek elkövettetni azon tények, melyek majdnem fölházitják még a legbékésebb szellemü polgárok kebelét is, kik azután a müvelt Európa birálatára fognának hivatkozni: bizonyára nem lenne csoda, ha akadnának olyanok, kik

azt mondanák, hogy a nemzet törvényes jogainak védelmére kel föl, s a törvényesség terén megismeri azt, miszerint a fejedelem és nemzet közösen kötelesek megtartani a törvényt, s hogy oly hatalommal, mely — midőn mi a kibékülést törvényeink alapján kivánjuk — mégis minden törvényeinket majdnem lábbal tapodja, kibékülnie e háznak a három század óta emlékezetes sérelmek után hazánkra nézve talán kárhozatos is lenne. Tehát ezen indokból óhajtom, hogy törvényeink tökéletes visszaállitása tekintetéből a kibékülésre nézve a kérvénybizottmány mielébb készüljön el jelentésével, szedje össze az adatokat, s terjeszsze elő véleményes inditványát, mely azután tárgyaltatván, kötelességünknek tekintjük nemcsak ön hazánk, nemcsak a ténylegesen létező kormány irányában, hanem egyuttal a müvelt világ, a külföld irányában is megmutatni azt, hogy midőn mi a legbékésebb szellemben tanácskozunk, akkor tapodtatnak azon tényleges hatalom által törvényeink, melytől mi törvényeink tökéletes visszaállitása esetében — eddig legalább — a kibékülés szent utját nem akartuk elzárni. Azért bátor vagyok ez inditványomat tenni. (Közfelkiáltás: Kubinyi inditványát fogadjuk el.)

Elnök: Ezen előterjesztvények tehát annak idejében az adó tárgyának megtörténendő tárgyalása után, a kérvénybizottmánynak fognak kiadatni, s Kubinyi Ferencz képviselőtársunk inditványahoz képest a ház indignatiója jegyzőkönyvileg fog kimondatni (Helyes!)

Bemutatta megbizó levelét Vasvármegye kőszegi kerületének ujonan megválasztott képviselője Königsmayer Károly, s az az igazoló bizottmánynak fog kiadatni.

A tegnap megválasztatni rendelt bizottmányra nézve a beadott szavazatok fölolvastatván, a szavazásnak eredménye az lett, hogy a következő tisztelt képviselő urak választattak meg: Klauzál Gábor 259, Eötvös József b. 256, Szalay László 255, Nyáry Pál 254, Lukács György 249, Bartal György 245, Tisza Kálmán 244, Tanárky Gedeon 230, és Papp Mór 227 szavazattal. — Midőn ezen urak bizottmányi ülést fognak tartani, rendelkezésükre azon iratok, melyek a törvényhatóságoktól

a törvénykezés tárgyában érkeztek, az irodából át fognak szolgáltatni.

Az igazoló bizottmány többnemű jelentéseket adott be, melyek egy része oly képviselő urak iratainak tárgyalására vonatkozik, kik iránt vizsgálat volt elrendelve. Azt hiszem, hogy ezekre nézve a napirendre kitüzött tanácskozást félbeszakitani — miután ez hosszasb vitatást igényelhetne — nem volna czélszerü. (Helyes!) — Másrészről azon ujonan bejelentett képviselőkre nézve, kiknek megbizó leveleikre az igazoló bizottmány semmi észrevételt nem tett, vajjon megengedi-e a tisztelt ház, hogy fölolvastassék a bizottmány jelentése? (Közfelkiáltás: Halljuk!) Kérem tehát az előadó urat, méltóztassék a bizottmány azon jelentését felolvasni.

Ennek folytán Szilágyi Virgil mint az igazoló, bizottmány előadója, olvassa annak, Popovics János aradmegyei radnai kerületbeli képviselőre vonatkozó jelentését, mely szerént az illető igazoltnak tekintendő, mi egyértelmüleg helybenhagyatik.

Elnök: E képviselőre nézve bátorkodom a tisztelt bizottmány vélményéhez hozzátenni — miután azt veszem észre a jelentésből, hogy azon kérvény, mely egyetlen egy név alatt, Csiky neve alatt volt beadva — e névaláirás pedig Csikynek hozzám intézett levele szerint hamis — talán ezirán az illető hatóság utján elnökségileg vizsgálat lenne elrendelendő. — Ezen képviselő urra nézve megjegyzendő továbbá, hogy miután a ház szabályai szerint az időközben történő választások elleni panaszok 30 nap alatt még elfogadtatnak, az igazolás most a ház szabályai értelmében történik, s ez jegyzőkönyvileg kimondatik. — Következik a napirendre kitüzött tárgy folytatása.

Erre Beniczky Lajos:

Midőn hasszabb ideig tartó tanácskozás után alkalmam nyilik e tárgyhoz szólani, ugy tekintem magamat, mintha egy mezőre léptem volna, melynek egész termése már eltakarittatott. — Nem maradt tehát egyéb hátra, mint az, hogy mint e háznak utolsó igénytelen napszámosa fogjam meg az ekeszarvát, és kisértsem a mezőt szántani, hogy a néhány mag, mely elszórva maradt, ujra csirázzék.

Volna ugyan még egy tér, hova lépni lehetne — az a recriminatiók tere. Oda lépni nem akarok, nem pedig azért, mivel a keserüség poharából, melylyel a lefolyt 12 évben e nemzet folytonosan megkináltatott, egy pár csepp nekem is jutott; és azért nem akarom az akkor történteket felemliteni, nehogy itt is, ott is, azon gondolat merüljön föl, hogy nem az igazság érzete, hanem talán bosszúvágy vagy keserüség szól belőlem.

A tények meztelensége elegendő arra, hogy a világ itéletet mondjon azok fölött, kik évekig az emberiség legszentebb jogaival gyalázatos üzérkedést üzni nem iszonyodtak.

Én tényekre fogok szoritkozni; — hiszen egyes embernek fájdalma mi egy egész nemzet fájdalmához képest, ez csak egy csepp, mely a tenger határtalan viztükrébe esik.

Igaz, egyes ember lemondhat életörömeiről, lemondhat legszentebb jogairól, lemondhat életéről is akkor, ha már a remény szövétneke elaludt, ha a hit oltára az önkény szentségtelen kezei által leromboltatott; hanem a mit egyes embernek szabad tenni, azt nemzetnek tennie nem szabad. Egyes ember halandó, a nemzet halhatatlan! — A jelen nem a mienk, a jelen a jövő nemzedéké! mert ugy kell sáfárkodnunk uraim, hogy ismét oly idő, mint ez imént lefolyt, vissza ne idéztethessék azok által, kik a nép vállain a forradalmi torlaszra és onnét a miniszteri bureauba léptek, (Derültség) kik midőn a torlaszon állottak, felszólalták a népnek jogai mellett, hogy a népekre való befolyásukat tarthassák meg, és midőn a miniszteri bureauba beléptek, lábaikkal tapodták a népnek jogait, hogy miniszteri tárczájukat tartsák meg. (Ugy van!) Ezen mezőn tovább haladni nem akarok.

Szabad legyen nekem, mint a felföld egyik követének, mint azon nép képviselőjének, mely a havasok ormai alatt lakozik, mint azon nép képviselőjének, mely mióta a magyar történelem lapjai tele irattak azon hős tettekkel, melyeket a magyar véghezvitt, hogy nevét az európai civilisált népek könyveibe irassa be, mindig oly érzelmű volt, hogy pártolván a szabadságot, pártolta a törvényt, és nem ismert más tért, mint csak azt, hol törvény és igazság uralkodott. Szabad legyen tehát nekem most az események világából leszállni a

földre, és néhány szóval lerajzolni, mikép áll a felföld viszonya az alföldéhez, mi fáj a felföldnek, mit kellene a törvényhozásnak tenni, hogy azon láncz, mely testvért testvérhez köt, még szorosabban füzessék. (Helyes.)

Külföldi befolyás volt az, mely a mi gondoskodásunknak oly irányt adott, hogy a nyert productumok egyszerü és nagyobb mérvben kivitelét activ kereskedésnek tekintettük. Igaz, nekünk századokig annyit kellett küzdenünk a külföldi nyomás ellen, hogy törvényeinket, szokásainkat s a törvényes szabadság szent érzetét megtarthassuk, hogy nem volt időnk arra, miszerint materialis dolgokról elmélkedhettünk volna, hogy azoknak kifejtése azon természetes ösvényen haladt volna, mint más nemzeteknél, melyeknek elé oly akadályok nem görditettek, mint azok valának, melyek honi iparunkra századokon keresztül folytonosan nehezedtek; ily kedvezőtlen körülmények közepette épültek vaspályáink is. — Biráljuk meg már most az e részben történteket; számunkra vannak-e azok épitve vagy ellenünk? azt állitom, hogy érdekeink ellen vannak azok épitve.

Először is meg kell emlitenem az ugynevezett északi vasutvonalat, (Nordbahn) mely bár nem a mi vasutunk, mégis a mi vaspályánkra nagy hatást gyakorol, következő okoknál fogva:

Ha a térképet szemléljük, azt találjuk, hogy Lembergből Bécsbe, s onnan Stiriân keresztül Triestbe vonul az, s félkört képez, mely által Magyarország be van keritve.

Tekintvén azon vonalakat, melyek összeköttetésben vannak azon vonallal, ismét azt látjuk, hogy Bécs Pesttel össze van kötve, Pest Szegeddel, Szeged Temesvárral. Kérdem a t. házat, mi ez? ez csupán a határainkat körülfutó circulusnak kisebb mássa, majd egy paralella, mely határaink belsejében épittetett. Nézzük a tiszai vasutat. Ez a legszerencsétlenebb vasuti vonal, mert az magában 3 nem sikerült vasutvonalnak szerencsétlen embryoja, melynek jövője nincs, ha más vonalakkal össze nem köttetik.

Ezen vasut be nem elégszik azzal, hogy Pestet Szolnokon, Debreczenen keresztül Miskolczczal akarja összekötni, mi természetellenes, hanem még egy részben is maga magát paralizálja ott, hol

Tokajtól Miskolczra fordul, hogy onnan ismét irányát visszafelé Kassára vehesse.

E csak futólag érintett vasutvonalak eredménye az, hogy a felföld magyar industriának lehető székhelye az alföldtől mai nap is elszigetelve áll.

Vessünk már most egy pillantást hazánk geographiai és topographiai helyzetére. Mindjárt feltünik az, hogy maga a természet húzta e határvonalat, mintha mondani akarta volna: Magyarország industriája itt van, a földmivelés amott. (Helyeslés.)

Ennek természetes következése ismét az lenne, hogy azon két országrészt, miket a felföldnek és alföldnek nevezünk, egybe kellene kötni, (Helyes.) de nem egymástól elválasztani, mert az alföld élelmiszereket és nyers termesztményeket a felföldnek nyujtana azért, hogy cserébe onnan szükséges gyártmányokat nyerhessen.

Mig hazánkban a termelés és fogyasztás kellő aránybahozatalából oly belföldi industria nem fejlődik ki, mely szükségeink fedezésére elégséges nem leszen, addig kereskedésünk, mint eddig, csak a nyers termesztmények kivitelére lesz basirozva, s mindig passiv alakban fog maradni.

Ennek létrehozását pedig gátolja eddig épitett vasutaink rendszere, melynek eredménye az, hogy minden nyers termesztményeinket — azon olcsó uton viszik országunk határain kivül, melyen a manufacturákat kivülről behozzák.

Már most, hogyha innen a bányavárosok felé tengelyen kell vinni az élelmet, ha a felföld Pesttel és Gyöngyös tájékával, ha Miskolczról a Sajóvölgyén át nincs összeköttetés Gömörvármegyével, ha onnan ismét a manufactumot szintugy tengelyen kell leszállitani, önkényt következik, hogy a pesti piaczon industriánk nem képes concurrálni a külfölddel. De voltak esetek, hogy a Szegedről Bécsig szállitott gabona olcsóbb volt, mint a Gyöngyösről Besztercebányáig szállitott.

Ily körülmények között a honi industria fölvirágoztatása merő lehetetlenség. A dolgok efféle állása annál aggasztóbb, miután honi industriánk jelenleg tán egyedüli hatalmas tényezője a felföldön

létezik, értem a bányászatot, és az azzal összekötött nagyszerü üzleteket.

Miután ez iparág eddigelé oly figyelem- és részvéttel, — a minőt már rég megérdemlett volna — nem kisértetett; legyen szabad nekem a t. ház figyelmét e részben igénybe vennem.

A bányászat folytatására tudományos kiképzés szükségeltetik, a tudomány pedig a törvényes szabadság érzetével karöltve jár; a bányászat tehát mindazon üzletekkel, melyek vele közvetlenül és közvetve összeköttetésben állanak — oly intézmény: mely a müveltséget terjeszti; pedig hol müveltség terjesztetik, ott a szabadság érzete erősödik, ott ragaszkodnak azon jogokhoz, melyek képesek hazánk jövőjét biztositani. (Helyeslés.) A bányászat oly factor, mely népesit. Oly vidéken, hol városokat, gyárakat, egy szóval népességet más módon teremteni lehetetlen lett volna, a bányászat ezt lehetőve tette. A bányászat emésztő factor is; mert ha tekintjük azon munkások és családok számát, mit a bányászati üzlet tart fönn, meggyőződünk: hogy az oly nagyszerü emésztő factor, melynek föntartása nemcsak annak, ki a Kárpátok alatt, hanem annak is, ki a Tisza partján telepedett le, érdekében fekszik. (Helyes.)

Ennek bebizonyitására csak egy számot hozok fel. Csupán a selmeczi bányakerület 7000 munkást foglalkodtat. Ezeknek élelmezése, a mennyire ez a kincstártól függ, 63,000 mérő gabonát igényel, s ez csak egy kerületben emésztetik föl. Ha már most — csak egy kerületben ily nagy a szükséglet, lehet következtetni, hogy mennyivel nagyobb az összességben, és mennyire érdekében áll az alföldnek annak föntartása.

Ez az anyagi kapocs, mely a Kárpátok lakóit az alfölddel összeköti. (Helyeslés.) Ez azon kapocs, mely arra inditja azokat, kiket én képviselek, hogy ők nem tekintenek a hegyeken tul Galliczíába, hanem a magyar rónaságot lakó testvérekre. (Helyes!)

Szóljunk már most egy keveset a kormány sáfárkodásáról, és vizsgáljuk meg, vajjon ez irányban müködött-e vagy sem?

A kormány képes számokkal mindent kimutatni; de csak annak, ki a körülményeket szorosabban nem szokta vizsgálni; mert azt hiszi, hogy a regula aurea csak azért találtatott fel, hogy az osz-

trák pénzügyi miniszter még azon regulát is az absolut egység érdekében kiforgathassa.

1848-ban, midőn még a mi kezünkben volt a bányászat, az aranytermelés a selmeczi bányakerületben 1892 márkra rugott, ennek pénzbeli értéke: 6,941,165 fr. Az ezüsttermelés tett 38,541 márkot, ennek pénzbeli értéke: 924,984 fr. Réz 4840 mázsát, minek pénzbeli értéke: 148,400 fr. Ólom 13,992 mázsát, minek pénzbeli értéke 13,912 fr. — Ezeknek összes pénzbeli értéke tehát 1848-ban 1,906,672 frtra rugott.

1848-tól az arany-, ezüst-, réz- és ólomtermelésnek pénzértéke tehát 1860-ig minden évi termelésnek számbavétele szerint teszen: 22,632,569 frtot. Uraim! ez pedig pénz, valóságos pénz, nem pedig papiros. És ez nem puszta állitás, hanem valóság, a mit a legkisebb részletig ki lehet mutatni.

Ez csak egy kerület productiója. Hasonlitsuk össze a mi ércproductiónkat az örökös tartományokéval és akkkor át fogjuk látni, hogy az körülbelül ugy aránylik ahhoz, mint 1 a 20-hoz.

1858-ban a financzminiszterium minket egy bánya-törvénykönyvvel méltóztatott boldogitani. (Halljuk.) Minő következése lőn ezen boldogitásnak? az, hogy midőn még 1857-ben 1432 márk arany termeltetett, ez 1858-ban 996 márkra leszállott. Ezen törvények hatása az volt, hogy aranyban 436 márkot vesztettek.

Következett az 1859-ik és 1860-ik év, s ők azt akarták kimutatni, hogy bányatörvénykönyvük üdvös, és igaz, hogy 1859-ben az arany-productio ismét 1204, és 1860-ban 1746 márkra emelkedett, tehát majd annyira mint 1858-ban. De miért? mert a bányászat jelenleg nem azon rendszeres munkálatok fölkarolásával folytattatik, melyek folytatása a bányászat jövendőjének biztositására okvetlenül szükséges, és nagyobb erővel csak ott inditható meg, hol a jövedelem biztos.

A ki a selmeczi vidéket 1848 előtt ismerte és történetesen a kozelnoki völgyön keresztül-utazott, örömmel szemlélhette ott a jó kedvvel dolgozó bányásznépnek nagy számát; de mit látna ott jelenleg? egy sivatagot, hol alig találkozhatik egy élőlénynyel, de igen is düledező épületekkel.

Az atyáskodó kormány megtudta, midőn pénzszükében volt, hogy azon szegény munkások, kik azon a környéken élnek, már régóta véres verejtékük bizonyos részéből oly tőkét gyüjtöttek, melyből, ha bajba esnek, ha talán a munkában valami sérvet szenvednek, onnan pénzsegedelmet nyerjenek; vagy hogy valami fekvő vagyont szerezni kivánván, ugyanonnan türhető kamatlábra pénzt kölcsönözhessenek! az egész tőkének végrendeltetése pedig az, hogy az által a munkások számára nyugdijintézet alakittassék.

E pénztár az ugynevezett „Bruderlade“ név alatt ismeretes. Ha ezen pénztár becsületesen kezeltetik, eddig oly czélszerü nyugdijintézetet lehetett volna teremteni, mely rendeltetésének tökéletesen megfelelt volna. 1848-ban e pénztár feletti őrködés becsületes munkás emberekre volt bizva, a számadás pedig a bányatörvényszék által ellenőrködtetett; de ezen ellenőrködés, mert alkalmatlan volt, megszüntettetett és hódolni kellett a puszta parancsnak, mely azt rendelte, hogy e pénztárnál is, mint az sok helyütt az árvák pénzével is történt, (Ugy van! egy hang: rablás!) a tőkének bizonyos része, állampapirosok vásárlására fordittassék, — és ez igy történt; a 380,000 pftra rugó tőkének hét tized része állampapirokba beruháztatván, a munkások véres verejtékével szerzett vagyonnak értéke, a börze-játékosok ámitgatásaitól tétetett függővé. Ez is nyomasztólag hat a bányászat üzletére! mert ily eljárás a munkásnál elégedetlenséget szül és előljárói irányában minden bizalmát elveszti.

Ezenkivül még az érczek beváltási rendszere, mely már 1848 előtt elég nyomasztó volt a bányamüvelőkre, és az uj adóztatási mód, főkép a magán bányaüzletre, nyomasztólag hat; mert a mint t. Lónyay barátom bebizonyitotta, hogy a földadó egy százalékról egyszerre 10-re ugrott, épen ugy bebizonyitható ez a bányászatnál is, hogy ez, bár más alakban igy történt, de azért a dolog lényegére nézve ugyanazon szomoru következményeket idézte elő, mint a többi czikkeknél.

A selmeczi kerületben 1848-ban, mint a magyar mondja: 17 „jó lábon álló“ magán bányaüzlet létezett, s jelenleg azokból csak 9 áll fönn, s ezen kilencz közül 3 olyan, mely máról holnapra teng-

vén — vesztét várja, s talán csak azért dolgozik, mert reményli, hogy jobbra fordulnak a dolgok.

Ha a bányászat ily módon évről évre szükebb körre szorittatik, mi fog végre történni azzal a néppel, mely a bányászatból él? ha annak nem lesz keresete, érezni fogja azt az alföld is, mert a kölcsönös kereskedési kapocs, melyről előbb szólottam, addig fog tágulni ez által, mig végre egészen megszünik. (Ugy van!)

Ha valaki a Miksa-bányacodexet, mely az országgyüléseken is gyakran tanácskozási tárgyul szolgált, egyszer átolvasta, azt tanulhatta belőle, hogy egy nagy terjedelmü erdőség a bányászat számára reserváltatott, s bizonyos, hogy akkor, mikor az önkény szintugy uralkodott mint jelenleg Magyarországban, ez a tulajdonjog megsértésével történt. De ez is most megváltozott. Miksa császár alatt a tulajdonjog sértetett meg; de jelenleg még azon jog is, mely e sérelem által a magán bánya-mivelőkre kiterjesztetett, tőlük elvétetett s a kincstárra ruháztatott. Most már a bányamivelőnek az ezelőtt ingyen, vagy termesztményi áron kapott fát, vennie kell. Mind ezek oly nyomasztók, hogy ha tovább is igy folytattatik, a bányászatnak 10 év mulva vége lesz.

A bányászattal szoros kapcsolatban áll még egy más üzlet, (Halljuk!) mely a birodalom legértékesebb kincsét képezi, ez — a vasgyártás. Nézzük a vasproductio menetét 1831 óta, midőn az a birodalomban lábra kezdett kapni. A nyers vasat alapul véve 1831-ben 1,503,574 mázsa vas termeltetett; 1847-ben e mennyiség felrugott 3,124,535, — 1858-ban 6,300,000 mázsára. Ebből az látszik, hogy daczára a nyomasztó rendszernek, a vasproductio e birodalomban óriási mérvben növekedett. De épen akkor, midőn ez történt, midőn kiki átlátta, hogy csak a vaspályák növekedő szüksége volt képes e nevezetes iparágat a monarchiában oly magas fokra emelni, mi történt? A kormány a nélkül, hogy megkérdezte volna a vasgyárosokat: képesek-e a mindig növekedő vasszükségletet fődözni, vagy mikép vélekednek a dolgot elintézni, hogy egyszerre e tekintetben nagy változások ne idéztessenek elő, — a vasuttársulatoknak engedményeket adott, melyeket a vasgyárosok csak Reichsgesetzblatt-

ból olvashattak ki. Hogy ily természetű engedményezések által a vasgyártás előmenetele tetemesen hatráltatik, világos.

Ha a vasgyártás statistikáját tanulmányozzuk, akkor kitünik, hogy ha mindazon gyárak, melyek most léteznek az államban, egész erővel dolgoznának, s a józan államgazdászat elvei alkalmazása szerint e részbeni igyekezetük támogattatnék, e gyárak képesek volnának azonnal kiállitani 9,449,000 mázsa vasat. És pedig már ugy volt a vasgyártás üzlete is elintézve, hogy 9,000,000 mázsát lehetett volna előállitani, mi tökéletesen födözné a mostani szükségleteket.

Nevezetesen képesek lettek volna előállitani 1,300,000 mázsa railekat; 150,000 mázsa vasuti egyéb készleteket; pléh és vastagabb lemezekben 400,000; — aczélban 250,000; — egyéb raffinált vasban 2,900,000 mázsát.

De — mint mondám — épen akkor, midőn oly virágzó állapotban állott a vasüzlet, akkor a vasúttársulatoknak kiosztott engedvényei által a gyáraknál a megrendelések megszüntek, és azzal együtt megszünt a nagyobb termelési básisra fektetett üzlet rentabilitása.

Ez világosan kitünik abból is, hogy az első szállitmány, mely a birodalomba az emlitett engedmények folytán beszolgáltatott: 1,260,000 mázsa vasból állott. E rögtönzött engedmények szomoru következései nyomban mutatkoztak is: a praevali gyárak Karinthiában, melyek 211,000 mázsa vasuti railek termelésére eligazitva voltak, 1858-ban beállittattak és 900 munkás elerasztetett. A buchscheidi gyárak, melyek 50,000, a zeltvegiek, melyek 200,000 mázsa railék előállitására voltak alakitva, szintugy beállittattak 1858-ban. A nagy witkoviczi hengergyár, mely 300,000 mázsa railekat képes volt egy év alatt kiállitani, csak tengődik; és hasonló állapotban voltak vagy vannak a stefanaui, ziptaui, tenniczi és frideczki vasgyárak is.

Nem természetes-e, hogy ha ily nagy mennyiségü vasgyártmány — ugy szólván minden előleges figyelmeztetés nélkül — oly birodalomba engedtetik bevitetni, melynek iparát eddig a prohibitiv-rendszerrel majdnem ugyanazonos védvámrendszer támogatta

— mondom: nem természetes-e hogy ezen iparág életereje ez által halálosan megsértetett? nem természetes-e, hogy annak rögtön sülyednie kellett? És mindez a szabad kereskedés ürügye alatt történt!

Ha e részben valakitől tanulni lehet, ez a valaki bizonyosan csak Angolhon; az tehát, ki a szabad-kereskedés elvét magáénak vallja: kövesse Angolhon példáját és tanulja meg először, mi a szabad-kereskedés, és mikor lehet azt életbe léptetni. Ezeket tekintetbe kell venni az államgazdának, és ha valaki államférfiut játszik, akkor nem elegendő, hogy krizis idejében rögtön meghaljon, hanem arról kell gondoskodnia, hogy ne jőjjön oly állásba, miszerint reája egy nemzet átka mondassék ki. (Ugy van! helyes!)

De tekintsük még a dolog másik oldalát is; ha egy nagyobbszerü hengergyár, melynek főczélja vaspálya-railek készitése, manipulatiója életbeléptetésére vagy 2,000,000 frtot beruházott, természetes, hogy ha ebbeli keresete megszünik, más iparággal, azaz: kisebbszerü gyártmányok nagyobb mennyiségbeni készitésével foglalatoskodik, és nagy productionalis erejénél fogva képes elölni a kisebb vasiparosokat — s elfojtani a munkának természetes felosztását a nép között; egyes helyekre concentrálja a munkabért és a fogyasztást; egyes üzérek kezébe juttatja a kereskedést; egyes főhelyeken központositja a gazdagságot, és egész vidékeket depauperisál. Vajjon egypár milliónarius létezése hasznosabb-e az államnak sok ezerre menő és jó anyagi állapotban élő néptömegnél? ez, hiszem, oly kérdés, melyre szükségtelen a felelet.

A mit eddig fölhoztam, az az egész birodalomra alkalmazható; de tekintsük már most a dolgot közelebbről 'és szóljunk édes hazánkról. (Halljuk!) Felső-Magyarországra esik 1,346,000 mázsa évenkinti vastermelés; nevezetesen a Bánságra 206,121, Erdélyre 183,259, Horvátországra 39,632, tehát a magyar koronához tartozó részekre összesen 1,775,012 mázsa.

E productiót, helyes államgazdászati elvek alkalmazása által Magyarországban föl lehetne vinni 3,100,000 mázsára; tehát akkor Felső-Magyarország 654,000 mázsával, Bánság 293,879, Erdély 216,341, Horvátország 160,368 mázsával termelne többet, mint je-

lenleg vagy egészben véve Magyarország a kapcsolt részekkel együtt: 1,324,988 mázsával többet termelhetne. — Kérdem, mennyit veszt minden évben az ország, ha ezt pénzre redukáljuk? — Számitásunk alapjául csak a nyersvas árát 3 ft. 25 krt vevén, az 4,306,211 frtot teszen. E veszteség kettős, mert a termeléshiányt fedezni kell külföldről, igy a pénz kiszivárog, a belüzlet pedig ugyanazon oknál fogva pangásnak indúl, a munkának értékesitése évről évre csökken s azért szegényedünk.

A közönség ugy szokta a vasat tekinteni, mintha a nyers vas volna a primitiv anyag — ez nem áll; ehez kettő kivántatik: a nyers ércz és a kő- vagy faszén.

Vegyük már most azon roppant üzletet, melyet ennek előállitása elöidéz. Az összes termelés faszénben teszen: 27,733,006, köszénben: 568,227, tözegben: 1803, tehát összesen 28,303,036 köblábat. Az erre forditott munkabér tesz egy évben Felső-Magyarországban 2,001,820 frtot; Horvátországban 40,200 frt; Erdélyországban 457,200 frtot; ezenkivül a szállitási költségek fölrugnak Felső-Magyarországban 1,961,000; Bánságban 122,870, Erdélyben 230,110, Horvátországban 14,215 frtra évenkint, mi összesen teszen 5,197,279 frtot; ez azon összeg, melyet ez üzlet évenkint hozna forgalomba.

Vegyük már most például Horvátországot, ez jelenleg termel 39,632 mázsa vasat, ha nyujtatnék neki kellő segedelem, termelhetne 200,000 mázsát. Jó volna talán azon urakat, kik a nemzetiségi kérdés ürügye alatt más czélokat szeretnének elérni, ezen anyagi kérdésekre figyelmeztetni. Egy nagy Illyr-birodalom fölállitása, melynek Horvátország egy csekély részét képezné csak, tán nem segitene annyit horvát testvéreinken, mint anyagi jólétük ily módoni bővitése, gyarapitása által; mert az anyagi jólét, a szellemi jólét elősegitője; a koldus rabszolga maradhat, de az anyagilag önálló embernek elnyomatása sokkal nehezebb, ha nem lehetetlen.

A mit most mondtam, azt, midőn a vasutakról szóltam, elfeledtem a szerbekre s Fiuméra nézve megemliteni.

Fiume, ezen gyöngy, mely tekintetünket a tenger felé irányozza, Magyarországgal, de még Horvátországgal sincs összekötve. Je-

lenleg Odessából veszi a gabonát, hajón haza viszi, megőrli és liszt alakjában viszi Braziliába, eladni. Pedig Odessa és Brazilia mindenesetre távolabb fekszik Fiumétől mint Temesvár vagy Vukovár, vagy Versecz; de itt ez üzletet nem lehet folytatni azért, mert oly drága a közlekedés, hogy Odessából hajón a szállitás olcsóbb, mint a Bánságból szekereken. Talán jó volna ismét azon szerb férfiaknak, a helyett, hogy külön terület után sovárognak, a közlekedésre figyelmezni s azon meggyőződést szerezni, hogy csak Magyarországgal egyesülve, azzal testvérként vállvetve, együtt müködve érhető el ez; jobb volna, mondom — mint eszközül hagyni magukat félhasználtatni, nem tudom, mely czélokra; mert hogy ezen czélok ugyszólván semmisek, mutatta a 12 év lefolyása.

A mennyire sikerült, megmutattam, minő consumtionalis tényező a bányászat és vasgyártás, mennyire érdekében fekszik a felföldnek ugy, mint az alföldnek, hogy azon anyagi kapocs, mely őket összeköti, fenntartassék. De mindezeket most csak megemliteni, csak körvonalozni lehetett; tudom, hogy azok alaposabb tárgyalását bolgogabb időkre kell halasztani.

Ha a törvényhozás egyszer oly karban lesz, hogy elősegithetné a dolgok természetes menetét, ugy fejlődhetnék ki a dolog: hogy azon vas, mely a földmivelésre szükséges, olcsóbban adatnék az alföldnek, s a gabona, melyben a Tiszánál bővelkednek, olcsóbban adatnék a felföldnek. És ha a törvényhozás meg lesz győződve arról is, hogy ott, hol a komoly fenyő tenyészik, a Kárpátok ormai alatt, hol későbben nyilik a tavasz s korábban köszön be a tél, épen oly melegen dobog a sziv a hazáért, mint az alföldön, hol melegebben süt a napsugár, s hol a mandula-fa virágzik: — akkor ápolni és védni fogja a felföld tót ajku, de magyar érzésü népét; s akkor egy faj a másik faj, egy osztály a másik osztály felett uralkodni nem fog; de minden nemzetiség a közös akaratból fejlődő törvények előtt fog meghajolni. (Tetszés.)

És ha a jelen pillanatban meg kell gondolnom, hogy annyi jó akarat, jó indulat és testvéri szeretet, mi e hazában öszpontosul, tétlenségre van kárhoztatva; midőn kénytelen vagyok kimondani, hogy, ama sok fontos tárgy elintézése csak azért marad el, mert a

német kormány a mi erkölcsi és jogi kifejlődésünket akadályozza, és miért? akadályozza azért, hogy egy egységes Ausztriát alakitson, mely — mint barátom Jókai Mór tegnap jól kifejté — nem is létezik: akkor mély fájdalom tölti keblemet; de reményem él, hogy nemsokára az örökös tartományokat lakó testvéreink előtt ismét jó hire leend a magyarnak.

' És ha most önmagamat kérdem, melyik az az ut, melyen haladni kellene, hogy nemzeti jogainkat visszanyerhessük? — ezen, megvallom — megáll az eszem! Ezen állapoton segíthet a véletlen, segíthet a sors, segíthet Isten keze. Oly helyzetben vagyunk, hogy az okoskodás nem képes bennünket azon térre vezetni, hol azt lehetne kimondani, hogy biztos a siker; s ott, hol nem látom, hogy a siker bizonyos, ott csak a törvényekre támaszkodom.

Ezt tovább nem akarom vitatni; én itt pártot nem látok, csak egy hazafiui erős akaratot, s nem a fölirásban, nem a határozatban — hanem hazafiuságunkban rejlik erőnk, s ha készek leszünk — bármiképen forduljon a koczka — kiállani arra a síkra, hova az igazság szent szava szólit, akkor győzni fogunk. Ha pedig nem leszünk készek kiállani még ezen egy krizist, akkor ha elveszünk, jobb sorsot talán nem is érdemeltünk; mert ha oly nemzet vész el, mely önmagát elhagyja: az sorsát megérdemli. (Ugy van!) — Sorsát megérdemelte, ha becsületét előbb eltemetvén, oly gyáván kimult, hogy az emberiség geniusa sirjától elfordul. (Helyes!)

Meggyőződésem, hogy én a határozat terén talán erősebben állok, mint ha a felirás mellett szavazok; hanem azon férfiakkal, kik a felirást pártolják, a hazafiui téren csak ott állok, hol ők.

Egyébiránt ha tekintjük, mennyi fondorkodások vitettek végbe eddig is ellenünk, és hogy daczára annak mégis élünk — lehetlenségnek tartom, hogy az ármány képes volna e nemzet erejét megtörni.

Azon szuronynak hegye, mely mindig befelé van fordulva, eltompul, midőn azt külellenség felé kellene irányozni; azon kard, melyet polgári vér fertőztetett, élét elveszti, midőn ellenséget támad meg; azon kar, melynek oly rendszert kell védeni, mely azt lánczra füzte, tétlenül esik le az ellenség előtt. (Igaz!)

Ez, uraim, nemcsak reánk alkalmazható, ez alkalmazható az

egész birodalomra; és ott, hol a kormány erkölcsi erőre nem számolhat, ott anyagi erővel sem győzhet. (Zajos helyeslés.)

Véglegesen szabad legyen néhány szót még mondanom. (Halljuk!) Hallottam itt felemliteni a horvátok ügyét és a concordatumot. A concordatum mellett az hozatott föl, hogy ha abban valami jó van, az a placetum eltörlése; mivel azáltal a szabad vallási közlekedés helyreállittatott, melynek a vallás feje s hivei között léteznie kell. — Én, uraim, katholikus vagyok, szeretem, tisztelem vallásomat, hanem vallásos elvekkel politikai téren győzelmeket kivivni nem akarok, nem is hozom a vallást kérdésbe ott, hol tisztán csak politikai dolgok fordulnak elő. (Helyeslés.)

A placetum nem azért adatott meg a magyar királynak törvényhozás utján, mivel az által azon tiszta, egyházi kedélyes szivből eredő vallási köteléket, melynek az egyház főpásztorai és hivei közt léteznie kell — szétszakitani, vagy felfüggeszteni lehetett volna; hanem azért volt a placetum nagyon helyesen a királynak magadva, hogy ő, ha némelyek a főpásztorok közöl egyházi állásukat félreértve, polgári térre léptek és világi politikus dolgokba avatkoztak, ezt akadályozhassa. És ha a placetum oly bullák kihirdetését akadályozta, minő a coena domini, csak a vallásnak tett szolgálatot, mert az ilyenek, mint például a Texel általi Németországban véghez vitt bucsukereskedés, a vallásosságot bizonyára nem emelik. — (Helyeslés.)

Igen csodálkozom, hogy magyar egyházi oldalról történnek ily megjegyzések; mert a kinek a placetum nem tetszik, annak nem szabad tetszeni mindazon törvényeknek, melyek a kath. Clerus törvényes állását biztositják; a kinek nem tetszik a magyar törvénykönyv, mondjon le magas állásáról, s legyen az egyháznak egyszerü napszámosa.

Kijelentem, hogy a placetum eltörlése törvénytelen, de nem is politikus, kijelentem, hogy a concordatum csak azért volt behozva, hogy a magyar egyháznak önállósága porba döntessék. (Ugy van!) — Magyarországnak törvénykönyve eltöröltetett, de a magyar egyházat Kriegs-Gericht által eltörölni nem lehetett: oda más kellett, oda kellett a pápa ő szentsége. Hogy ez igy volt

mutatja állapotunk, mely szerint szomoruan kellett a katholikusoknak Esztergom felé tekinteni, mert ha Isten rajtunk nem segitett volna: ott látta már ez országnak utolsó primását, s e szerint a jövő nemzedéknek nem a magyar primáshoz, hanem más eminentiához kellett volna folyamodnia. (Igaz! Ugy van!)

A mi a horvátokat illeti, én testvér-kezemet nyujtom mindenkinek, ki azt elfogadja; de nem haragszom, ha ezt mindjárt el nem fogadja: mig reményem van, hogy azt majdan elfogadandja.

Nem tartom politikusnak, hogy annak, kivel barátságot akarok kötni, hibáit szemére lobbantsam, s azt hiszem, hogy Horvátország jövője Magyarországéval oly szoros kapcsolatban van, hogy azt elválasztani nem lehet a nélkül, hogy Horvátország jóléte, jövője egy véletlen csapásnak ki ne tétessék.

Mellőzöm tehát mindazt, mi Horvátországot megsérti, de nem is mondok olyat, mi nemzeti méltóságomra homályt vetne.

Álljunk a törvényes alapra és azon eszméket, melyek csak némelyek által pendittettek meg, s melyeket Horvátország népeinek többsége sem oszt, utasitsuk vissza.

Tekintsük a multat. Különösen a nemzetiségi kérdést. Voltak e hazának fiai, kik a hét éves háboruban, Németországban dicsőséget arattak a vérmezőn. Ha azon mezőkre, hol apáink tetemei rohadtak el, valaki kimenne és azoknak csontjait nézné, kik századok előtt a magyar név dicsőségét magyar zászlók alatt kivivták, képes volna-e mást mondani mint azt, „hős apáink itt elhullottak.“ De bizonyosan nehezen különböztethetné meg, mely nemzetiségnek csontjai azok, melyek ott halomra dőltek. Ha tekintjük az alföld rónaságait, a felföld hegyormait — itt is, ott is a szomoru mult sirboltjai, sirkövei és romjai állanak. A horvát és a magyar, a magyar tótajku és a román együtt harczoltak ott, s ha felbontaná valaki a sirboltokat, és nézné a tetemeket, látná még azokon az ellenség fegyvercsapásainak nyomait; de uraim, ki merné kimondani, vajjon román vagy magyar, vajjon horvát vagy tót volt-e az, ki a szabadság harczában, a közös haza védelmében itt elhullott. Ha ez igy volt, lehetetlen azt gondolni, hogy ez ismét igy ne lehessen.

Apáink, kik közös jogért, közös szabadságért harczolván, vé-

rükkel pecsételték testvéri szeretetüket, közös sirban feküsznek, egy föld, egy gyep fedi hulláikat, ők végrendeleteikben e szeretetet unokáikra hagyományozták, és unokáik megértendik ősapáik végsohajokban kijelentett ohaját: „legyen valahára a közös hazában közös egyetértés!“

Hős apáink egy közös sirban nyugodtan egymás mellett fekszenek: hát gyermekeik egymás ellen harczoljanak-e? Hiszen e hazának szive oly nemes, oly nagy, és e sziv érzései oly erősek, hogy a hazaszeretet lüktető erejével képesek nemzetet nemzettel egybefüzni, hogy igy a közös haza, közös gyermekeit valahára szivéhez szorithassa! (Zajos éljenzés.)

Erre Jekelfalusy Emil:

Tisztelt ház! Ily remek, ily dicső felszólalások után, miket itt habár olykor a lelkesedés kitörései által félbeszakasztva csendes áhitattal valék szerencsés hallani, hallgattam volna csekélységem érzetében; kötelességem érzetében azonban meghatva bár, szólanom kell, hogy tudja a világ, tudják a bécsi népboldogitó civilizátorok, mikép érez széles e honban statusférfiu és földmivelő, nagy és kicsi-gazdag és szegény, magyar és más ajku, de magyar szivü honpolgár.

Midőn e sokat szenvedett nemzet anyagi és politikai lételének a gyászos világosi nap egy időre véget vetett, voltak, kik az isteni gondviselésen kétkedve e napon a gyászos végzet mérgező lehelletét érezték, s kétségbeesetten felkiáltának: „Minden veszve van.“ S ime láttuk, hogy ez talán a magyarok Istenének müve volt, mert a legközelebb lefolyt 12 évi sziv- s lélekdermesztő közös kinszenvedés (suum cuique, azért köszönet ezért a bukott kormánynak is,) szilárditá a nemzetet, kiirtá az elleneink által oly ügyesen elhintett viszálkodás és egyenetlenség magvát, s helyébe csirázott az egyetér, tés plántája, melyet habár elleneink szentségtörő kezeikkel ismét kitépni akarnának, fogjuk azt tudni ápolni a hazaszeretet melegével, s ha kell, öntözgetni szivünk vérével is, hogy az egy kiirthatlan törzssé váljék.

Köszönöm igen tisztelt követtársunk Szalay Lászlónak, hogy e honban lakó német ajku polgártársainkról oly kegyeletteljesen

megemlékezett; választóim nagyrésze is német ajku, de magyar szivü, büszkék ők magyarnak nevezhetni magukat, s amott a Kárpátok zordon bérczei alatt, sebes pulsatioval dobogott ezer meg ezer sziv 1848-ban a magyar ügyért, (Éljen!) s ha lehetséges, nagyobb hévvel dobognak most is; de vannak ott tekintélyes számu tótajku testvéreink is, kiket habár a sors nem áldott meg gazdagon földi javakkal, minden csábitások daczára nem lehetett magyar ellenné, változtatni, kik a magyart szeretik, mert magyar föld adja nekik a szerény kivánatukhoz illő táplálékot, kiket szegénységük daczára sem lehetett elámitani; (Éljen!) s kik most mint 1848-ban (midőn a branyiszkói hires ostromnál két ujonan szervezett tót zászlóalj volt az első a hegytetőn) ott fenn a Kárpátok bérczein, mint lenn a dús Slavoniában rokonszenvvel vannak a magyarhoz. (Éljen!)

Szenvedéseinket elszámlálni nem akarom, fájdalmas emlékében vannak azok az egész nemzetnek, s szivrázólag ecsetelték azt előttem szóló követtársaim, s hogy ismétlések bünébe ne essem, csak egy tényt emlitek, melyből látszik, hogy azon bécsi urak, a német társadalom azon kórságos rétege organizálási és octroyrozási viszketegük foganatositására oly eszközhez is nyultak, mely nemcsak rosz szándékot és legroszabb akaratot, de a legvastagabb tudatlanságot is tanusitja, s mely azon esetben is, ha az absolutismus kormánygyeplőjének minden emberi erőn fölüli megfeszitése után kezei között el nem szakadt volna is, őket, kik „in propria viscera saeviunt“ megfosztá vala egy hatalmas tényezőtől czéljaik folytatására, az ugy is majdnem elenyésző arany és ezüst legalább némi pótolhatásától. — Ugyanis a Maximilián-bánya-törvény mellett, habár ebben némely korszerü változtatás czélszerü lett volna is, Magyarhonban a bányászat, a nemzet kincseinek egyik forrása, virágzott; Felső-Magyarország lakosai nagyrésze a föld fukarságában nem bizhatva, a föld alatt nagy áldozattal és elszántsággal kereste és találta táplálékát, s ime a föld rétegei sem biztosak azon civilisatorok romboló kezeitől, — a felső-magyarországi összes bánya-társulat ellenvéleménye daczára, s az 1790, 1825, s 1843-ki országos választmányi bányatörvény javaslata félretevésével, mellőzve minden egyes vidéki, a bányamivelésre századok által szentesitett élet-

kérdéssé vált szokás törvényeit, 1854-ben octroyroznak egy bányatörvényt, mely nem localis érdekekre, de egy nagy osztrák államegység érdekére és legfölebb a kőszénbányamivelés, s abban kimondott, de ez ország által soha el nem ismert Hoheitsrecht theoriájára alapitva, — a nemzet e nagy kincsének kiaknázására czélszerü lehet talán, de a nemes érczek bányászatát tönkre teszi, s igy maguk kimeritik s kiszáritják az állam gazdag kutforrásait, nemhogy szomjhaláltól mentsék magukat, de hogy bennünket ezen meritett kanál vizben is, ha lehet, elfojtsanak; de hiába, azon bécsi doctorok Einheitstheoriájának áldozatul kell esni mindennek, a mi Einheits-elleni, valamint nem engedhetik, hogy a Lajthán túli és Lajthán inneni Staatsbürger külön törvényekkel kormányoztassék, ugy az Einheit ellen volna az is, hogy a föld alatti kincsek kikutatását külön törvények istápolják és biztositsák. Egyben elérték ugyan czéljukat az Einheit érdekében, hogy valamint az egyes Staatsbürger, ugy a Status is óriási léptekkel siet a bankrott elébe. (Ugy van!) Ha nem untatom a t. házat, nehány csekély próbácskával szolgálok ezen octroyrozott bányatörvény czélszerüségéről. (Halljuk!)

A felső magyarországi bányák keletkezéseinek historiája az: hogy többnyire szegény bányászok keresvén és feltalálván a bányát, midőn már az, a kiaknázásra érdemesnek talál egy nagyobb beruházási összeggel biró társaság kezeibe szolgáltatott át, — s igy nagyobb pénzöszletek uj bányák föltalálására ritkán fordittattak. Mig a szegény bányász a Maximilián-bányatörvény szerint 3. azaz három pgő. krrért megkapta az engedélyt nemes érczet kereshetni, most szegény ember nem nyithat uj bányát, mert arra szükség, hogy a nyitandó bánya tájékának egy bányamérnök által készitett situationscartáját adja be, azután négyszer vagy ötször folyamodjék, (természetesen stemplis papiroson) és ezen előleges költségeket a szegény ember nem viselhetvén, a némi pénzösszeggel biró bányász pedig ezen secaturákat nem izlelhetvén, annak végeredménye, hogy uj bánya, vagy épen nem, vagy csak fehér holló gyanánt keletkezik; holott ezelőtt évenkint csak a szomolnoki bányakerületben legalább 40—50 uj bánya nyittatott. De a létező bányák is ugy meg vannak terhelve a sok Marken, Stempel, Überschreibungs, Protokollirungs-

és ki tudja minő Gebührenekkel, s ugy ki vannak téve a Bachrendszer iskolájában tanult bányakapitányok secaturáinak, hogy ezen uj törvény keletkezése óta a szomolnoki bányakerületben egyedül 800 bányából körülbelűl fele elhagyatott, s több ezer ember lett munka és kenyér nélkül. A magyarországi vasipart, a szabad-kereskedelem ürügye, s egyszersmind a piszkos önérdek gyannja alatt miként csapták arczúl, az ismeretesebb, mint hogy annak hosszu taglalásával untassam a t. házat, és az csak egy csepp a roszaknak ezen árfolyamában, melylyel szegény hazánkat elárasztották.

Nem akarok visszaélni a t. ház e discussiók folyama alatt oly fényesen tanusitott türelmével, s a kérdésben levő nagyon tisztelt, s az egész haza által szeretett követtársunk Deák Ferencz inditványára áttérve, mivel mélyen érzem a haza e válságos perczében gyenge vállaimra nehezedett föladatom sulyát, nem mondhatok egyebet, mint hogy azt mind lényegére, mind formájára, tiszta meggyőződésem s lelkiismeretem sugallatát követve, egész kiterjedésében pártolom. — (Éljenzés!)

Erre Tanárky Gedeon:

Fölveszem a fonalat, mit az előttem szólók félbeszakitottak. — De ne ijedjenek meg, tisztelt képviselők, mintha én is a bányászatról ohajtnék tovább beszélni, ki van azon tárgy teljesen meritve, s én legfelebb homokbányákról szólhatnék; — de fel akarom mutatni a képnek másik felét is, s érinteni röviden, hogy azon kormány, mely aranyunkat, ezüstünket felváltotta bankóval, hasonló müködést vitt véghez szellemünk és erkölcsünk arany- és ezüstbányáira nézve.

Óhajtottam volna, hogy azok fölött, miket mondandó vagyok, más avatottabb vette volna igénybe a tért, de bocsássanak meg uraim, hogy mielőtt az inditványhoz szólanék, röviden megemlitsem, mit szándékolt és mit eredményezett a letünt kormány a nemzet szellemi és erkölcsi életében.

Emlékszem, Gai illir iró igy szólott egykor: „Vének, ti nem értetek meg engemet; nem törődöm vele, ti a multé vagytok, de enyém az ifjuság szive, s igy enyém a jövendő.“ Ezt gondolták, ha nem is mondották: Thun, Bach és azért rendszeresitették és központ-

tositották a magyar ifjuság nevelését a legkisebb részletekig Bécsben: mert czéljok kivitelére szükségök volt arra, hogy önálló és szabad gondolkozású tudományos férfiak helyett, felületes és szolgalelkü encyclopedisták kerüljenek ki a tanodákból; (Ugy van!) azért germanizálták az iskolákat, hogy az ifjuság egy idegen, a magyar geniusától eltérő nyelv tanulmányozásától lenyügözve, hátramaradjon a többi tudományokban; — e czélból hivták be az idegen doctorokat és professorokat, kik őrködtek silány fontoskodással a tanulmányok betüje felett; — ezért hamisitották meg Hellas és Róma classikusait s törültek ki azokból minden sort, melyből az ifjuság az önálló, a föláldozó republicanus szellemet elsajátithatta volna. Féltek attól, hogy a magyar ifjuság szivében meg fognak fogamzani a classikusoknak szavai, például Horácznak ama nevezetes szavai:

„Justum ac tenacem
Propositi virum
Non civium ardor
Prava jubentium
Nec vultus instantis tyranni“ stb.

Azért vetemedtek arra, mire még az absolut kormányok közül is kevés merészkedett vetemedni: kitörölték a tudományok közül Magyarország történelmének tanitását; — azt akarták, uraim, hogy a magyar ifjuság ne tudja, kik voltak ősei s ne ismerje mit tettek azok; — hogy a magyar ifjuság ne ismerje Mátyást, a királyok példányát, ne ismerje Hunyadyt, a hazafiui önfeláldozat mintáját, s ne ismerje Zrinyit, a hősiesség s a bátor elszántság Leonidását. — Azt akarták, hogy ezek helyett az osztrák historiát tanulják, a Ferdinándokét és Leopoldokét; mintha annyit akartak volna, hogy felejtsük el apánkat, anyánkat, s őrizzük meg azon hitelezők emlékét, kik apáink vagyonát megrontották.

Ők osztrák nemzetiséget, osztrák érzelmeket akartak teremteni; teremteni, mi nem létezik; de hogy osztrák nemzetiséget teremthessenek, először akartak osztrák történelmet teremteni. Erre szükség nem volt, mert van osztrák történelem szomoru sötét lapokkal; ők e szo-

moru lapokat uj álfénynyel akarták fölvilágositani; s előállott a történetirók roppant serege: Dumler, Büdinger, Arneth, Hurter s többek a hof-archivumból nyert adatokból igyekeztek meghamisitani a historiát, s álfényben tüntetni elő a Ferdinándokat, Leopoldokat, az osztrák hősöket és államférfiakat. Igy hatván a nevelésre, azt remélték kieszközölhetni, hogy a tanodákban a paragraphusok halmaza által eltörpült lelkü ifjuság alkalmassá fog tétetni a paragraphusok bureaniban szolgálni. (Ugy van!)

De nemcsak a szellemet megtörpiteni, a nemzet erkölcsét is megrontani, nem mondom, hogy készakarva igyekeztek, de rendszerök által azt előidézték; itt ugyan czélt nem értek, de ha a rendszer sokáig tart, ez is bekövetkezik.

Kell-e emlitenem a titkos kémrendszert, melyet politikai és financialis czéljaik elérése végett nagy áldozatokkal föntartottak; az árulóknak egész seregét képezték e hazában, fölhasználva erre még a hölgyeket is, itt hol a bünnek e neme eddig ismeretlen volt; dúsan fizették s osztalékot adtak az árulónak, s szomszéd szomszédját, a cseléd gazdáját árulta el, mi által meglazúlt az erkölcs s mindazon kötelék, melyet a kegyelet és bizalomnak kell összekötni.

Maga az általok behozott büntető törvénykönyv, mely mig a bünöst ügyetlenül kimélte, addig az ártatlant, s mindazt, ki e törvényszékekkel érintkezett, bureaucratikus kimélytelenséggel üldözte, — forrásává lőn a bünök megszaporodásának.

Majd minden institutiójuk káros hatással volt a nép erkölcsiségére; igy — mint már itt megemlittetett — az ujonczozás, midőn a kötelezettség hosszu évekre kiterjesztetett, megakadályozván a házasságokat, előidézte azon bünöket, melyeket az ilyen állapot szokott eredményezni.

Söt még a különben jeles polgári törvény is, minthogy nem a nemzet geniusából eredett, rosz hatással lett volna hosszabb fönmaradás után erkölcseinkre; mert a vagyonróli majdnem korlátlan rendelkezési jog, azon jog, hogy még tulajdon gyermekeinket is fél örökségre szorithattuk, a családi viszonyok kötelékeit már is tágitani kezdette.

És a mint már előttem megemlittetett, megingattatott a ki-

rályi fölség eszméje iránti kegyelet is, mi monarchicus államban, minő Magyarország, hol a költővel szólva: „a legelső magyar ember a király“ épen oly erkölcsi, mint politikai bün. De nem akarom e rajzot tovább folytatni, csak azért hoztam fel, hogy kitünjék, miként az, ki aranyunkat, ezüstünket elrabolta, megrontotta szellemünket s meg akarta rontani erkölcseinket is, ugy hogy bár régen irattak, de mintha az ihletés előrelátásával ezen időre irattak volna, ide illenek a bizanti birodalom hanyatlási korszakában mondott szavai a római irónak:

„Ac ego destituam mundum hunc foedum refertum vitiis, ubi nulla salus, nec pietas ulla: ubi reges, honesto nomine, — spoliant populos.“

Ezeket előrebocsátván, röviden ki akarom fejteni azon nézpontot, melyből én a helyzetet és az inditványt tekintem.

Én azon meggyőződésben vagyok, uraim, hogy a tényeket, bár néha ohajtanók is, ignorálni nem lehet, és e szerint elismerem, hogy a magyar közjog folytonosságának fonala 1848 és 1849 időszakában megszakittatott, s hogy azon fonal, ott hol megszakittatott, többé össze nem köthető, — mert a történteket nem történtekké tenni, nincs hatalmunkban; ennélfogva mint elkerülhetetlen szükséget elismerem azt is, hogy mig a közjog restituáltatik, s a jogos királyi hatalom restauráltatik, kénytelenek vagyunk oly téren keresztülhatolni, melyen, ha akarnánk is, nem haladhatunk, nem müködhetünk mindig a szigoru alkotmányosság és törvényesség korlátai közt. Minden lépést, mely a czél elérésére vezet, eszköznek tekintek, és mint ilyet, a hasznosság, czélszerüség és opportunitás szempontjából itélek meg. Ezen szempontból itéltem meg azon férfiakat, kik a mult évben a Staatsrath tanácskozásaiban oly dicsőséges részt vettek; ezen szempontból itélem meg azon magyar kormányférfiakat, kik magukat áldozatul hozták azért, hogy a kormányzat az idegenek kezei közül kivétethessék; ezen szempontból itéltem meg a megyék eljárását, sőt azt is, hogy mi itt vagyunk, és midőn ezen szempontból itélek, mindazokat, kiket előszámláltam, el nem itélem, el nem itélhetem.

Nem mi vagyunk az elsők a történelemben, kik hasonló bajokkal küzdöttek, ez eset gyakran előfordult, értem a közjog folytonos-

ságának megszakitását és azon törekvést, hogy az ott köttessék ismét öszsze, hol elszakittatott.

Midőn Anglia 1661-ben, épen 200 évvel ezelőtt a Stuartokat restaurálta, hogy 27 év mulva végkép elkergesse, hasonló zavarban volt. Miután Monk a respublika seregeit szétverte s a hosszu parliamentet föloszlatta, összejött az ugynevezett szabad parliament, s mivel királyi meghivás nélkül jött össze, az angol legitimista párt az ugynevezett cavalier párt, a mienkhez csodálatosan hasonló vitatásokkal vesződött; az hozatott fel ott is, hogy az tulajdonképen nem is parliament, mert nem a király hivta össze, s abban a legitimista részt sem vehet; de a tények erősebbek voltak, mint az elmélet, s végre is kénytelenek voltak magukat, mint parliament constituálni, belevágtak a dologba és meghivták II. Károlyt, hogy az ürességben levő trónt foglalja el.

Hasonló eszmékkel küzdöttek a franczia legitimisták 1815-ben; sőt őseink is 1791-ben, midőn az országbiró és personális elnökségeik ellen kikeltek, minthogy nem koronás király által neveztettek ki.

De a tények erősebbek levén, mint az elmélet, kénytelenek voltak a helyzethez alkalmazkodni.

Azért soroltam elő mindezeket, hogy kitünjék, mely szempontból tekintem az inditványt; s ha kimutattatnék az, hogy mi a föliratról sükert remélhetünk, azon perczben a föliratra szavaznék; de mivel ezt nem remélem s ez időt nem találom alkalmasnak arra, hogy az felküldessék, kénytelen vagyok ellene szavazni.

Az országgyülés kezdetén, akkor midőn az országgyülési megnyitó beszéd elmondatott, egész nyugott lelkiismerettel a föliratra szavaztam volna, (Halljuk!) mert még akkor épen a megnyitó beszéd folytán nem lehetett föltenni azt, hogy ugyanazon fejedelem, ki országgyülést hivott össze azért, hogy annak kezeiből sz. István alkotmányos koronáját fejére tétethesse, — mert azt nem lehet, mint Napoleon a vas koronát, tulajdon kezeivel tenni föl, — ugyanazon fejedelem néhány nappal később a legnagyobb ünnepélyességgel, mint itt mondatott, harangok zúgása és ágyuk dörgése között, az egész európai diplomatia jelenlétében, proclamálja azt, hogy az uj

osztrák összalkotmányt (Gesammtverfassung) hatalma egész erejével föntartandja. Midőn ő ezt kimondotta, véleményem szerint kimondotta azt is, hogy a magyar koronát azon föltételek alatt, melyekhez annak birtoka kötve van, fejére tétetni nem akarja: ő nem mint a magyar királyok utóda, hanem mint uj acquisitor kivánja birni a koronát. (Helyes!)

Igaz, hogy mindazok, mik május 1-én mondattak, nem hozzánk intézve, hanem igenis ellenünk mondattak, mert kérdem én az ellenvéleményben levőket, ha mi lettünk volna azon szerencsések, kikhez Ő Felsége ily formán szólott volna: „én a magyar alkotmányt teljes épségben fönn akarom tartani, s bizom benne, hogy hű népeim az örökös tartományokban az ügy igazságát láthatva, meg fognak arról győződni, hogy egy 1000 éves alkotmányt, melyre annyi őseim megesküdtek, eltörölni nem lehet, s én kijelentem, hogy ezen alkotmányt hatalmam egész erejével fönn fogom tartani.“ Kérdem, ha e szavak hozzánk lettek volna intézve, nem szólottak volna-e a Reichsrathnak is? — igen és épen ugy, mint a melyek a Reichsrathban nem nekünk, de ellenünk mondattak.

Én tehát néhány nappal ez ünnepélyes contestatio után nem remélhetvén azt logice, hogy a fölirásnak sikere legyen, azt nem pártolhatom; s különösen azért nem, mert helyzetünkben a sikeretlenség a nemzet szivében az érzelem azon nemét ébresztené föl, melyet a siker nélküli megalázkodás utófájdalmának, megszégyenülésnek szoktak nevezni; s én részemről erre alkalmat nyujtani nem kivánok: óhajtanám, hogy Ő Felsége közelednék a nemzethez s adna alkalmat, hogy fölirhassunk. De én e reménynyel nem kecsegtetem magamat; mert jól tudom, hogy Bécsben nem fogják azt föl, mit tesz az, egy nemzet szivéből kivenni a tövist; nem fogják föl, hogy vannak nemzetek, mint egyének, kik előbb választják a megsemmisülést, mint a megaláztatást.

Nem pártolom továbbá a fölirást azért, mert bármikor s bármily hangon történjék fölirás, Magyarország, mint ország részéről Ő Felségéhez, azok után, a mik történtek, az mindenesetre históriai horderejü tény leend. Ha most küldetik föl a fölirás, annak csak követeléseit, csak merész hangját mérlegelik, de horderejét el nem

ismerendik Bécsben. Én tehát passiv helyzetünket oly positiónak tekintem, melyet ingyen, ugyszólván a sikeretlenség biztos tudatával föladni nem kivánok; oly kártyának, melylyel nyerni ohajtanék; s igy a fölirást akkorra ohajtanám halasztatni, mikor azt Bécsben is méltányolnák s mikor annak sikerét remélhetjük, jelenleg pedig a költővel szólva: „Megvert reménynyel indulnánk csatába,“ pedig politikában siker nélkül kezdeni valamit annyi, mint roszat eszközölni.

De azt mondhatják önök, és méltán, hogy ez mind merő hozzávetés, hypothesis; — s valóban az, mert minden hozzávetés, hypothesis, mi a jövendőt illeti.

Igyekezem röviden a helyzet és tények psychologiájából bizonyitani hozzávetéseimet, óhajtva, hogy megczáfoltassam, nem annyira itt e házban, hol a czáfolat hasonlólag hozzávetés és elmélet leend, hanem megczáfoltatnám tettek által.

Nekem ugy tetszik, hogy azon államférfiak Ausztriában, kik a Reichsrath elméletét kigondolták, olyforma helyzetben vannak, mint a mesében a fiú, ki megvevén egy kosár üvegedényt s azt lábai elé tevén, elszunnyadt s álmodott szép álmokat, álmodta, hogy az üvegeket eladván két forintért, azon nyer négyet, s ismét eladván, nyolczat, ekkor vesz sorsjegyet, s nyer roppant kincseket, — s mig álmában igy küszködik, fölrugja kosarát s az összetört cserepekkel eloszlik a szép álom. (Helyeslés.) Ily álmokban élnek azon státusférfiak s ezt álmukban ki is beszélik, mint lapjaikból olvashatjuk. Azt álmodják, hogy a Reichsrath lesz azon bűvös szer, mely által Magyarország alkotmányát, nem a Bachrendszer szerint 2000 millió forint adósság csinálásával, hanem alkotmányos uton megsemmisithetik; — azt hiszik továbbá, hogy az uj alkotmány által az osztrák tartományokat nemcsak lelánczolják, hanem egyszersmind enthusiasmirozzák; — azt hiszik, hogy a nagy Németország értelmiségének szavát, a porosz alkotmányos befolyást s a gothai pártot elnémitván, Németországban egy nagy osztrák pártot teremtenek; sőt azt is álmodják, hogy magát Napoleon császárt tulajdon birodalmában megszégyenitik; (Derültség.) mert az nem mer népeinek annyi szabadságot adni, mint az ausztriai császár a magáéinak;

s végre különös súlyt fektetnek arra, hogy irott bizonyitványt szolgáltatnak az angol kormány kezeibe, melylyel azok az alkalmatlan Duncomb-féle interpellatiókat elnémithatják s bebizonyithassák, — mint Russel lord már próbálta is, — hogy az osztrák birodalom szabad s alkotmányos és Magyarországot megnyugtatván, erős és hatalmas lesz.

Mindezek folytán azt álmodják az osztrák államférfiak, hogy ennek következései lesznek: először is roppant hitel a bankároknál; egy ezer milliomos, ha másképen nem megy, önkénytes — kényszer-kölcsön, minek folytán a nagyhatalmi állás fönntartása talán hosszu három, négy esztendeig biztositva lesz, mely idő alatt sok történhetik; föltünhetik Ausztriának valóban miraculosus szerencsecsillaga; az olasz egység fölbomolhatik; Németország nagy része az osztrák érdeknek megnyeretik; ezek után beáll a hosszu béke és dicsőség s ők — mint Metternich a szent szövetség után — 20—30 évig nyugodhatnak babéraikon. (Derültség.)

Már most azt kérdem én, hogy miután ezen statusférfiak az álmodozás illusióinak kezdetén vannak, miután tudják, hogy mi vagyunk azon goromba barbár nép, mely ezen illusiókat szétoszlathatja, czélszerü-e, politikailag helybenhagyható-e, fölrázni őket akkor, midőn ellenállásra anyagi erőnk nincs s anyagi erőt használni nem is akarunk? (Helyeslés) nem czélszerübb lesz-e, összetenni kezeinket s bevárni, mig az illető urak fölébrednek ábrándjaikból, s maguk felrugják az üveges kosarat? (Derültség.)

Én tehát ohajtva, hogy ez igy legyen, azt hiszem, a mi teendőnk nem lehet más e perczben s a jelen körülmények között, mint a passiv visszavonulás, s ez okból eltér véleményem azokétól, — noha a tanácskozásnak uj medret nyitni nem akarok, — kik a határozatban mindazt ki akarják mondatni, mi az inditványozott fölirásban foglaltatik, sőt ennél még többet is: mert ez már eltérés lenne a negativ térről, — s én egy rövid határozatot ohajtanék, de másképen indokolva, mint egy képviselőtársam inditványozta, — mely ily formán hangzanék: (Halljuk!)

„„Minthogy a fejedelem, ki ezen országgyülést összehivta, azért hogy Magyarország koronájával megkoronáztassék, azon al-

kotmány alapját, mely szerint a magyar király törvényes jogczimét fölvehetné, — megtagadja, s ez által, mint különben az alkotmány értelmében a törvényhozás egyik kiegészitő része, — ugyanazon törvényhozás másik felét az országgyülést azon helyzetre kényszeriti, hogy a törvényhozás terén alkotmányszerüleg nem müködhetik; ennélfogva a képviselőház szomoru, de alkotmányos kötelességét teljesiti, midőn kijelenti: hogy sem a trónváltozás, sem a koronázás, sem egyéb törvények fölötti tárgyalásba nem bocsátkozhatik addig, mig a fejedelem az alkotmány alaptörvényeit el nem ismeri s ez által nem eszközli, hogy a magyar alkotmányos törvényhozás kiegészittessék."

Én itt a kiegészités alatt nem a képviselőház, hanem a törvényhozás kiegészitését értem; mert hogy Erdély Magyarországtól különválasztatván, ide képviselőket nem küldhet, ez, fölfogásom szerint, a territorialis kiegészités kérdése.

Mikor fog azon idő bekövetkezni, midőn a passiv térről le s a cselekvés terére fölléphetünk, s mikor járulhatunk fölirással Ő Felségéhez: azon idő bekövetkezése leginkább Bécstől függ.

Én ugyan nem bizom Ausztria kormányférfiainak sem belátása sem jóakaratában; most is azon politika traditiói élnek ott, mely ellen Bethlen, Bocskai, Rákóczy egy századon át küzdöttek, — azon politika traditiói, mely Cseh ország szabadságlevelét széttépte; — s az osztrák államférfiak ma, a régiektől, p. o. Schwarzenberg-Lobkovitztól, Haynau-Karaffától csak az időben különböznek. (Helyes!) Bach pedig Hochetet messze fölülmulja botor vakmerőségével.

De hiszem, legalább remélem, hogy az osztrák dynastia önfenntartási ösztönénél fogva is belátja, hogy ezen politikán valahára változtatni kell; hiszem és remélem, hogy a most uralkodó Fölség meg fogja mutatni a világnak, hogy egy Domitius Nero megforditott életképe lehető, és ha az lehető, bizonyára dicsőséges és tanulságos jelenet is fog lenni a történelemben. (Derültség.)

E szerint, uraim! összevonva beszédemet, e perczben a fölirásra nem szavazok azért, mert annak sikerét nem remélhetem, és továbbá azért, mert az által nem ugyan jogot vagy törvényt, hanem

oly positiót adunk föl, melyet más helyzetben talán czélszerüen fölhasználhatnánk, s azért ezuttal a határozatra szavazok. (Helyeslés.)

Erre Mihályi Gábor:

Mélyen tisztelt képviselőház! Az előttünk levő fontos tárgyban azon 12 év után, melyek sulya vállaimra is nem kevésbbé nehezedett, midőn a nép nevében az első felszólamlás történik, nem szónoklati szempontból, hanem annak kitüntetésére, hogy a külön nemzetiségek is a haza közügyében velünk egy értelemben vannak, és azon oláh nép nevében szólok, a melynek magam is szülötte vagyok — s mely, mint a constitutióval egyidős nép, szent István koronája palládiuma alatt védte honfitársaival ezen szent földet, melynek területéből egy talpalatnyit is elszakittatni türni és engedni nem fog. (Helyes!)

Ezen nép az időnek hosszu során eddigi institutioinknak egyoldalusága mellett nemzetiségét, vallását, és nyelvét megtartván, a haza szeretetét ezeknek érdekeivel is összeegyeztette.

Azok unokái nevében szólok, uraim! kik azon durva tatárcsordákat, melyek a mult század elején 1717. esztendőben Erdélyországot és a vele szomszédos magyar megyék lakosait kiprédálván, a falukat fölégetvén, s nőket és leányokat nyers marhabőrökből vágott szijakkal összekötözve midőn Marmaros hegyén keresztül hazájokba vinni akarták, — minden katonai és más segély nélkül Borsánál megtámadván, a 15 ezernyi tatársereget megsemmisitették, és a keresztényeket megszabaditva, kesergő övéiknek visszaadták. — Ezek, uraim, világos tények, melyek hogy történeti évkönyveinkben oly kevés helyet foglalnak, csak fájlalni kell. És ezen hős tetteikért mit nyertek és mit ohajtanak jelenben? — egynehány armálison kivül se anyagi, se szellemi tekintetben nem jutalmaztattak meg; sőt az 1840-iki országgyülésen részint királyi, részint fejedelmi adományokul nyert határterületükből 10 □ mérföldnyire terjedő részt elvesztettek, mely a nasveli fennállott határvidéknek itéltetett, mely helyen most több falu van; — és ezen unokák jelenben talán külön területet vagy vajdát kérnek, ezen — a historiában példátlan vitézségért? — Nem, hanem megelégedtek azon öntudattal, hogy a hazának hasznos szolgálatot tettek; — és jelenben nemzetiségöket,

nyelvöket és vallásukat, a tiszta egyenlőséget, meghatározó törvény által biztosittatni akarják, remélve, hogy ez egyenlőség jogán őseink által annyi alapitványokkal biztositott szellemi müvelésre szánt jövedelmekben ők is részesittetni fognak. (Ugy van!)

Ezen nép nevében nyilvánitok köszönetet én addig is, mig az ige testté lesz, a képviselőház lelkes fiainak, kik az egyenjoguság eszméjét oly melegen pártolják; köszönetet szavazok Deák Ferencz képviselő társunknak, a ki az ország jogérdekét, a nemzeti kérdés méltányos kiegyenlitését oly hiven tükrözi inditványában, és a kinek törvényhozási bölcseségét már 1839 évben a hazai törvényhozás terén mint követ tisztelém.

Ezeknek előrebocsátása után nem megyek át a recriminátio terére, habár alig lehetne nagyobb ok azt tenni másoknak, mint nekem családos apának; hanem miután elég is mondatott már el e tárgyban, nem fogok annak hosszas taglalásába bocsátkozni, és igy én is őseinknek, a kiknél alig fogunk nagyobb hazaszeretetet mutathatni, 1791-ik évi csaknem azonos példájnkat követve, az inditványt mind lényegére, mind formájára nézve, egész terjedelmében pártolom. Az előttem szólt képviselő urnak azon állitása, melyet az 1791 évről emlit fel, hogy az országbiró és a personalis törvényeseknek nem ismertettek el, igaz, de az a föliratban most sem ismertetik el, — és akkoron deputátio küldetett, mely több a feliratnál.

A tisztelt képviselőház kegyes engedelméből átmegyek most Erdélyországnak a jelen országgyülésre meghivása tárgyára, s azon ország román atyánkfiainak körülményeire. (Halljuk!)

Ezen testvér román nép, mely még többségét teszi az erdélyi lakosságnak, az „Approbata Compilata“ és az ezeket megerősitő Leopold-féle diploma következtében törvényen kivül állott; nemzetiségök, vallásuk, magok az institutiók által guny tárgyává lettek; — de ezeknek fölemlitése csak a multnak szomorú történeteit tükrözné elénk; mert azon nép az izgatásoknak engedve, az általa lakott földnek, melyet ő oly sokszor vérével és könyével áztatottmás gazdát igyekezett keresni, mely vele a földnek nem csak kerserü s férges gyümölcseit, hanem a javát is megoszthassa; de uraim,

ezeknek véget vetett Magyarország nagylelküsége, tiszta szabadelvü igazságos szelleme, a midőn az 1848-ik évi VII-ik törvényczikket, az unio-törvényt alkotta, s a román nemzetiséget a nemzetek közé, vallását a vallások szent könyvébe iratta; — és ezen tárgyról is pár szót. (Halljuk!)

Az unio-törvény oly nagy horderejü, hogy ha valaki az 1848-ki törvényekröl azt mondaná, hogy azok erőszakoltatva alkottattak, annak, ezen a népet felszabaditó törvények közül, kiválólag az unio törvényét azon állitása alól minden esetre ki kellene venni; mert azon törvény a nép szava, ez meg az Isten szava, a mit semmi földi hatalom sem dönthet meg; — és uraim, a mikor a törvényekhez szorosan ragaszkodunk, mint törvényhozóknak erős kötelességünk, az unio-törvénynek 4-ik szakaszát, mely az unio tökéletes végrehajtását sürgeti, s a felelős miniszteriumnak kötelességévé teszi, hogy e tárgyban az erdélyi correlátiók részint jogi, részint helyi körülményeihez idomitandó javaslatát formulázott törvényczikkben az országgyülés elé terjeszsze — véleményem szerint akkint foganatositni, hogy ez jelenleg egy, a nemzetiségek arányában kiküldendő országos bizottmány által eszközöltessék. (Helyeslés.)

Tisztelt képviselőház! tekintve a multat, szem előtt tartva a jövőt, midőn az előttünk álló inditvány szerint a meg nem hivottak — s igy különösen az erdélyországiak meghivatása is elrendelendő, hogy e tárgy, a mennyire lehet, megkönnyitve legyen, — magam tapasztalatát is előterjesztem. A mult mártius havában Erdély főbb részein megfordulván azt tapasztaltam, hogy az erdélyi atyafiak egy része azonnal kivánna a magyar országgyülésre jönni, a mint a példa mutatja, hogy némely részben választások is történtek. A másik rész az uniót megtörtént ténynek tartja, hanem miután azon törvény 4. szakasza még teljesitve nincs, annak teljesitése eszközlését kivánja. A harmadik rész, mely az unio-törvényt el nem ismeri, melynek látható feje Szebenben székel. És igy, hogy azon részt, mely az országos bizottmány kiküldetésével meg volna nyugodva, azon részszel, mely azonnal az országgyülésre kiván jönni, egyesithessük, az országos választmány kiküldetését a föliratban emlitsük meg, — akkor, ugy hiszem, az unio ellen levők is áthatva lesz-

nek az igazság erejétől, s könnyen eszközölhetjük az erdélyi unio tökéletes végrehajtását.

Van még egy, tisztelt képviselő ház, a mi a testvér-hazában Erdélyben, az összes szegényebb sorsu, a legszámosb osztályt érdekli, — s ez a képviselő-választási ideiglenes kormányrendelet, mely, ha jól emlékszem, a mult mártius hóban adatott ki. Abban a választóképesség 8 frt egyenes földadóhoz van kötve, akkor, a midőn a legtermékenyebb helyeken lakó magyarországi választó $^1/_4$ rész telektől alig 3 frtot fizet. Hogy jövendőre a választó-censust meg fogja a törvényhozás változtatni, ez más kérdés; de hogy jelenben Erdélyország, melynek népe ugy is a szegénység által zaklatva van, más törvények mellett válaszsza képviselőit, nem volna sem igazságos, sem törvényes; — már ennek ellenében az erdélyi kormány nem állíthatván azt, hogy az urbériség ott regulázva nincs, miután a vesztett jobbágy munka-kárpótlást a holdak után vett, s e szerint ott holdak után határozható meg a választóképesség is.

Mélyen kérem a tisztelt házat, méltóztassék itt is kimondani, hogy Erdély választási törvénye nem lehet más mint az 1848-ik évi. Ez által elérjük azt, hogy a közös hazának alkotmánya és szabadsága megvédésére közös lesz a készség, és biztos lesz a kedvező siker, a mit, hogy a nemzetek nagy Istenétől elnyerjünk, közös ohajtásunk! (Helyes! Éljen!)

Erre Domahidy Ferencz:

Mennél többen szólanak valaki előtt ugyanegy tárgyban, s minél jobban kimerittetik azon tárgy a szónokok által: annál nehezebb helyzete a későbben szólónak, hacsak ismételésekbe ereszkedni s ez által a ház figyelmét untatni nem akarja.

Ez helyzetem, — a mely annyival nehezebb, mert több napon keresztül nemcsak igen számosan szólottak előttem, hanem igen számos oly remek és kimerető szónoklatok tartattak, melyek Európa bármely parlamentjének diszére szolgálnának. S hogy ezen szónoklatok után én, parliamenti ujoncz létemre fölszólalni merek, oka az: mert a jelen fontos ügyben kötelességemnek tartom meggyőződésem nyilvánitását annyival inkább kifejezni, mert, mint volt katona, tudom azt, hogy közlegények nélkül még egy tábornok sem nyert csa-

tát; és bár elismerem is azt, hogy hazaszeretetöket igen számosan sokkal ékesebb nyelven képesek nyilvánitani, de azt, hogy azért közülök valaki nálamnál hazáját jobban szeretné, elismerni nem fogom soha. (Helyes.)

Egy tér lenne előttem, mely kimerithetlen, s hol ismétlésekbe eséstől nem kellene tartanom, mert erről mindnyájan órákig beszélhetnénk: — ez a mult átkos 11 évi fájdalmaink és gyászszenvedéseink szomoru korszaka.

Elmondhatnám, mit szenvedett azon hosszu évek során át a halállal küzdő haza, keblében a hálátlanság gyilkával, melyet abba épen azon pártfogoltjai döfének, kik minden vész elől keblére menekültek s ott mindig biztos menhelyet találtak; s hogy hű fiai még sebei fájdalmát se enyhithessék, körül volt övezve az idegen bérenczek nyomorult csoportjával, a kik a keblébe fészkelt gyilkot naponkint mélyebbre döfék, hogy az abból kipatakzó szivvéren táplálkozzanak s hitvány tagjaikat hizlalhassák. Mi pedig hü fiai nem teheténk érte egyebet, mint balsorsán könyezénk, s szorgalomszülte veritékünkkel termékenyitők földjét, hogy a zsarnok-kormány által reánk rótt iszonyu törvénytelen adót képes legyen kiteremni.

Elmondhatnám, mit szenvedénk mi, s mily jogtalanságokat kelle türnünk azon kortól kezdve, midőn Magyarország napja felleg alá rejtőzött, a vihar ellenállás nélkül kezdett dulni ez árva hazában, és a pusztitás ördögi szelleme, kezében élesre köszörült pallossal, féktelenkedett szegény hazánk fölött, halállal lakoltatván és fenyitvén mindazokat, kiknek szivök a hazáért lángolt; s oly vakmerőségre vetemedtek, hogy azt még nyilvánitani is merték vagy legalább sejtetni engedék. A ki pedig az üldözött előtt, — volt bár az testvére — merészlé megnyitni ajtaját, nagyon kelle vigyáznia; mert a villámok az ajtó nyilása által okozott léghúzamon igen gyakran átczikázának, s a menekülttel együtt a ház lakóit is lesujták.

De nem czélom ezen kort ecsetelni, bárha az igen tisztelt inditványtevő képviselő urral — nem kivánok is reá fátyolt vetni, mi hasztalan is lenne; mert az azon korban kiontott temérdek ártatlan véres fájdalomkönyek keresztül törnének nem a vékony fátyolon,

de a legvastagabb damaszk-szöveten is, s azon kor borzalmai, tüzes vésüvel vésetvén emlékeinkbe, azok ott — örökre, kitörölhetetlenek maradnak. Nem czélom pedig ecsetelni azért, mert azt mindnyájan átérezők, s a fájdalmak és gyász-szenvedések kintengerén egy hajóban evezve s együtt küzdve a felénk tornyosuló s megsemmisitéssel fenyegető habokkal, együtt is hatolánk azon térre, hol most vagyunk; a hol a part kezd már előtünedezni a távolban, de jelenleg szélcsend állván be, bár a habok kissé elsimultak, s hajónk hányattatás nélkül áll, de nem halad — s félő: hogy ez azon jel, melytől a tengerészek tartanak, mely többnyire a vihart szokta megelőzni; és ezen viharnak bekövetkezhetését már egyes vészmadarak megjelenése — minő a törvénytelen adónak, még törvénytelenebb uton, katonasággali behajtása — sejteni is engedik.

Részemről, bárha sokkal jobban szeretném is a csendes vizeni parthoz jutást, de nagyon a vihart sem rettegem; — nem rettegem pedig azért, mert, hála az égnek! a 11 évi nyomor és szenvedés annyira egyesité s összeforrasztá e nemzetet, s némely testvérnépeit, minőre a történelemben példa alig akad, ennek pedig legnagyobb bizonyitéka a jelen országgyülés, hol a lényegre és czélra nézve még csak véleménykülönbség sincs. (Helyes!)

Nem rettegem továbbá azért, mert miután a keblünkből kisarjadzott s szivvérünkkel öntözött honszerelem virágait, a reánk fagyasztólag hatott mult évtized jégkertészete sem volt képes lehervasztani, sőt annak daczára, ugy a paloták mint a kunyhók belseiben a legdusabban virul (Helyes!); bizonyosan nem fogja gyökerestül kitéphetni egy ujabb vihar sem, kivált most, midőn a nemzet egyetért, s e haza más nemzetiségeinek is előzékeny békülési, testvéri jobbot nyujt. Mert én, egy nemzet általános erkölcsi egyetértésére nagyobb sulyt fektetek, mint ha egyet nem értve, a nemzetnek felénél több fegyverben áll. (Ugy van! Helyes!) A természet törvényénél fogva az erő az egységben rejlik; s gyakran a gyöngéknek s jelentékteleneknek látszó tárgyak összeolvadása által csodák eszközöltetnek. Hiszen a hegyek gránitsziklái s Egyiptom világcsodáit tevő gúlái is, melyek az idő viszontagságaival büszkén daczolnak, csak parányakból s apró fövényszemekből alkotvák.

Szilárd hitem tehát az, hogy a nem általunk elöidézendő viharon keresztül, — ha az csakugyan kitör — az egyetértés hajóján, feltüzvén reá lobogóul ezredéves alkotmányunkat, iránytőül használva törvényeinket, kormányul jogainkat, gőzerőműül az igazságos ügy diadalához bizalmat és kitartást, evezőkerék gyanánt a szilárd férfias bátorságot — de nem vakmerőséget: — habár megfeszitett küzdéssel is, biztos révet érünk. (Helyes!)

Ezeket előrebocsátva, az előttünk fekvő inditványt, lényegére nézve, — a trónróli lemondásra vonatkozó tanács kivételével, s a részletes tárgyaláskor leendő némely hozzátételekkel elfogadom; de nem — formájára nézve. Nem fogadom el pedig azért, mert véleményem szerint föliratot irni nincs — kinek? mert az országgyülés csonka; nincs — ki által? mert a közeg, a miniszterium hibázik; nincs — kihez? mert én alkotmányos országgyüléstől föliratot, egyedül vagy alkotmányosan uralkodó, s a törvényeket minden részben tiszteletben tartó trónörököshöz, vagy törvényesen megkoronázott fejedelemhez vélek intézhetni. Már pedig mi a kettő közöl jelenleg egyikkel sem birunk; mert Ferdinándot valamint az általam igen tisztelt inditványozó, ugy én sem tartom többé Magyarország jogos királyának.

Klauzál Gábor, általam igen tisztelt képviselő ur által mondatott legközelebb: „hogy első Leopold is a törvények megszegésével uralkodott, mégis irt föl hozzá az országgyülés, pedig annyival hibásabb volt, mert megkoronáztatván, az esküt is letette; tehát mért nem irhatnánk föl a mostani hatalom fejének is, a kit még esküszegéssel sem lehet vádolni.“ Az igen tisztelt képviselő urnak meglehet igazsága lenne, ha csak azt akarná vele bebizonyitani, hogy melyik érdemlené jobban a föliratot; de nem, midőn azt, melyikhez lehet törvényesen fölirni. Mert egy megkoronázott fejedelemhez, habár az törvénysértő is, mindig intézhető törvényesen fölirat, mig egy a törvényeket lábbal tapodó trónkövetelőhez soha! (Helyes!)

Elméletileg több czáfolatokba ereszkedni nem kivánok; mert annyira kifejtetett a tárgy, hogy csak ismétlésekbe esném. Hanem gyakorlati szempontból szabad legyen egypár észrevételt felhoznom, miért nem hiszem én, hogy a föliratnak nagyobb sükere legyen, mint

a határozatnak? sőt megforditva, több eredményt várok a határozattól, mely véleményem szerint törvényesebb is, — habár egyenes törvényt — mint általam igen tisztelt Somssich Pál képviselő ur megemlité — véleményünk támogatására nem hozhatunk is fel. De igen a törvény szellemét! S vajjon a föliratot pártoló tisztelt képviselők által hozatott-e föl csak egyetlen törvény, vagy csak történeti adat is, véleményök támogatására? Mert a melyek eddig felhozattak, azok nem alkalmazhatók a jelen körülményekre.

Nézetem szerint, Ausztria három századon keresztül mindig ugyanegy politikát követett; t. i. az önkény és kényszer politikáját, a szerint, a mint erősnek, vagy a külföld s beltartományai pressiója által gyöngének érezte magát; az első esetben mindig megkisérté a kizárólagos hatalom magához ragadását s az önkényes kormányzatot, s engedményeket csakis akkor tett, midőn a második eset állott be, t. i. midőn reá kényszerülve volt: de nagylelküségből, vagy saját szivsugallatából soha, erre példát nem mutat a történelem.

Nézzük a legközelebbi kort 1849-ben, midőn a legvégső önfenntartási szükségletből a forradalom terére zaklatott nemzet, egy idegen hatalmas császár segélyével legyőzetett, s az ország egy fiatal uralkodó kezeibe esett, a ki azon időben, épen azon korban volt, midőn a sziv minden nemesre fogékony, a lélek magasra tör, a főben nagylelküség honol; mi lett volna magasztosb, nagylelküségre mutató nemesebb tett: mint a bocsánat, s törvényeink s jogaink elismerése.

Ezen tett, a mellett, hogy nagylelkü, — eszélyes is lett volna; mert biztositotta volna számára egy oly nemzet szeretetét s ragaszkodását, melynek segélyével Európa egyik leghatalmasb uralkodójává válandott; s meg lett volna kimélve annyi ártatlan vér; nem hangzották volna föl oly rémesen, hosszú éveken keresztül, a börtönök sötét fenekeiről a sóhajok; nem mostak volna barázdákat az arczokon a fájdalom és szenvedések könyei. De ez mind nem történt. — E helyett a hatalomkezelés vérszomjas hyénákra bizatott; fölállittattak a bitók és vérpadok, melyeken a haza virágai vérzettek el; megteltek a börtönök sötét ürei a legtisztább jellemü férfiakkal;

földönfutókká lettek a legnemesebb honfiak, s üzött vadként kényszerülének saját honukban bujdosni, még számtalanokat maig is külföldön emészt a honvágy — egyedül azért, mert hazájuk szeretete mélyen volt sziveikbe oltva s a szabadság volt keblöknek istene! (Helyeslés).

Micsoda önkénytes engedményeket várhatunk tehát mi most 12 év után ugyanazon uralkodótól, kinek szive már a legfiatalabb korban is hozzáférhetlen volt, s kormányférfiaitól, a kiknek minden tette s intézkedése vérrel és fájdalom-sajtolta könyekkel van a történet lapjára följegyezve?!

Én, részemről, önkénytes engedmény utján mit se várok, s igy a föliratnak sem látom semmi sikerét; mert ha a kormányt a körülmények nem kényszeritik követeléseink magadására, vagyis a törvényes pályárai lépésre: ugy bizonyosan a fölirat következtében sem adnak semmit; — ha pedig a körülmények kényszeritők, — mit szivemből ohajtok — ugy a határozattal is czélt érünk.

Várok tehát én egyedül a kényszer politikájától, a melyre már — mint látszólagos engedményei a kormánynak mutatják, kénytetett reá lépni; s várok azon határozott magatartástól, melyet az országgyülés Ausztria irányában elfoglal; s mennél nagyobb erkölcsi erőt fejt ki az ország, s mennél bátrabban néz farkasszemet a jövő vészeivel, annál biztosabbnak tartom én a sikert.

Mert mire támaszkodhatik Ausztria, a mi még hosszabb ideig képessé tehetné igazságos és törvényes követeléseink magadásának ellenszegülhetni? A külföld segélyére? Nem! mert annak — egykét kisebb német államat kivéve — még csak rokonszenvével sem bir.

Népeinek ragaszkodására? Nem! mert minden tettei oda voltak irányulva, hogy azoknak ellenszenvét kiérdemelje.

Pénz-erejére? Nem, mert ez a bukás szélén áll.

Támaszkodhatna tehát egyedül szuronyainak százezreire, de az olasz hadjárat óta tapasztalták a bécsi urak magok is, hogy azon szuronyok nagyrésze oly kezekben van, a kik az idők szellemétől áthatva, s a többnyire általok is átszenvedett 11 év nyomorai által föl vannak világosodva, hogy Isten az embert nem épen azért teremtette, hogy csak egyes egyénekért éljenek, s kényöknek vakon

hódolva, kezökben csak vak eszközök legyenek, s egyiket a másik elnyomására használhassák; hanem Isten nekik is jogokat és hazát adott, mit felfogni képesek és szeretnek, s ha megengedé is azt, hogy egyes egyének a nép millioin felül emelkedhessenek, azt nem azért tevé, hogy a kik lábaik alatt vannak, azokat eltiporják, hanem hogy jogaikat védjék s a gyengéket oltalmazzák. (Helyes! Éljen!)

Én tehát bizton hiszem, hogy az önkénynek ezen, sok helyen igen gyenge szuronyfalai, igazságos és törvényes követeléseink által nemcsak keresztül fognak töretni, hanem egy része által még támogattatni is fog. (Helyeslés.)

Továbbá, miután Ausztriának jelenleg is zsarnok kormánya van, igy zsarnokságra hajló egyénekből is áll; azt pedig a történelem tanusitja, hogy a zsarnokok rendesen gyávák is szoktak lenni, (Derültség) a gyávaságnak pedig az a természete: hogy annyival dühösebb a kérelmezők irányában, mint meghunyászkodó ott, a hol szemben férfias bátorságot lát, (Helyes!) — én a határozatot férfiasb jellemünek tartván a föliratnál, — ez okból is pártolom. (Helyes! Éljen!)

Erre Ragályi Ferdinánd:

Az osztrák kormány széttépvén azon szerződést, melyet a magyar közjog sanctio pragmaticának nevez, nem gondolta azt meg, hogy minden kétoldalú szerződésnél, ha az egyik fél azt megszegi, a másik fél is megszabadul a kötelezettségtől. És mégis, midőn e vétkes belkormányzás és az ügyetlen külpolitika miatt elzsibbadt az önkény karja, mely a nemzetet lenyügözte, és a nemzet önérzetre jutott: nem a hütlenség miatti elválásra, hanem az előbbeni állapot visszahelyeztetésére kezdte meg a pört; ebből az látszik, hogy a történeti jog mély gyökeret vert a magyar nemzetben. De ne bizza el magát a kormány a nemzetnek czélja létesitésére választott ezen eljárásban, és ne alapitsa uralmát a nemzet ezen jellemére, — mert mi mély gyökeret ver egy kétszáz éves tölgy, és mégis egy szélvész kisodorja. Igaz, hogy a magyar nemzet a végletekig nem örömest megy, de az is igaz, hogy ha egyszer oda erőszakoltatik, nem retten vissza semmi áldozattól; és ne feledje a kormány, hogy

az utolsó önvédelmi harczban nem saját erejével győzött le bennünket. (Helyes!)

Azok pedig, kik azt hiszik, hogy ők Isten kegyelméből vannak hivatva és jogositva a nemzetek boldogitására, — tanulmányozzák a méhek rendszerét, látni fogják mily jól megyen ott a kormányzás; miért? mert a kormányzó királynénak nincs fulánkja. (Köztetszés.)

Egy állam tanulta el Európában a méhektől e rendszert, Nagybritannia, és ott a nemzetnek az államfővel soha sincs baja.

Ezen őszinte, de jóakaratu figyelmeztetés után a multakról nem szólok, elég volt már mondva; el voltak mondva a patensek születésének okai, el volt mondva, hogy alakult ezen országgyülés, szóval, el volt mondva a patenseknek, vagy mint ők mondják, a diplomáknak eredete.

Mi lényegét illeti, az szerintem egy csillogó tükördarab, melyet — mint az indusoknak — azért nyujtanak cserében, hogy önkényt kiadjuk kezeink közől azon termés aranyat, mely e nemzetnek ezer évtől fogva sajátja. (Helyes!)

De én ettől nem félek; mert a mi lehetetlen, az nem veszedelmes — hanem boszantó, hogy föltették rólunk, miszerint indusok leszünk, (Derültség) föltették, hogy létezik magyar, ki ezen csecsebecséért eláll azon zászlótól, melyet a nemzet 300 évtől hord kezében, melyet a függetlenség érdemével elődeink ugy, mint a jelen ivadék, vérrel szentesitettek. (Helyeslés.)

Ha nem egy másodszor adandó tragoedia eshetősége lenne kilátásban, ezen cserèajánlást comicusnak mondanám.

A tény igy áll: Az osztrák kormány elvevén tőlünk mindent, a mi előttünk szent s minek tiszteletben tartását eskükkel biztositották a fejedelmek, sőt erre még utódaikat is kötelezték; midőn reájok nehezedett az idők sulya, az elvetteknek egy igen kis részét — mondhatnám az ép gyümölcsnek héját — vissza akarják adni, és akkor ezt mondják: „ezen alapokon bizalmat ajánlok és bizalmát követelek“; máskor ismét csaknem kardjára ütvén, azt mondja: „Nekem reményem van a kiegyenlitésre Magyarországgal, hanem ou la bourse ou la vie, sine qua non.“ (Derültség.)

Már, uraim, az én felfogásom szerint, a javulás első nyilatkozata, nem a bizalomajánlás, hanem a bün elismerése, azután a jó cselekedetek gyakorlása. Tanusitsanak Bécsben folytonos jóakaratot, csak akkor lehet aztán bizalomról szó, s ekkor sem lesz azt könnyü teljesen megnyerni; mert a mint egy nagy tekintélyü hazánkfia — ha jól jut eszembe, egy pozsonyi országgyülésen — mondá: „könynyebb urat cserélni, mint azt az elveszett bizodalmat visszanyerni.“ Ezt mutatja Olaszország példája. Ha pedig valaki azon alapokon hisz a kiegyenlitésben, hogy erszényemmel és életemmel ő rendelkezend, ebből mást következtetni nem lehet, mint hogy vagy ügyetlen, ki ily alapokon abban hisz; vagy kimondhatlan gyáva — mondhatnám semmireváló — ki ily alapokon a kiegyenlitést elfogadja. (Helyes!)

De igényelhetik-e ők a bizodalmat, midőn már az uj térre lépés után egy köztiszteletben és közszeretetben állott polgártársunkat, ki az önkény vak dühe elől külföldön tartózkodott, bevonszolták — mondhatnám belopták — az országba azért, hogy itt szent tüzében és az irántoki gyülöletben fölemészsze magát, ugy hogy e nemzetnek nem maradt más hátra, mint föntartani örökre és hiven emlékét annak, kit oly fájdalommal nélkülöz. (Igaz!)

Igényelhetnek-e bizodalmat? midőn az ország törvényszékeit melyek ugyancsak névszerint törvényesek, kevés kivétellel a Bachrendszer embereinek nyugdij-intézetévé alakitották. (Közhelyeslés, tetszés.) Igényelhetnek-e bizodalmat? midőn nem régen egy osztrák táborszernagy — ki, mellesleg legyen mondva, Ausztriának egyetlen reménye — a magyar nemzet egy részét gyávának, a másikat szegénynek gúnyolta, pedig ezen táborszernagy jól tudhatja, akár mellette, akár ellene állott a magyarnak, hogy a magyar nem gyáva; ha pedig szegény, szegénynyé csak az osztrák kormány tette; ez egy főok a bizalmatlanságra. (Zajos helyeslés.)

Igényelhetnek-e bizalmat, midőn — a mint épen felolvastatott — a törvénytelenül kivetett adók beszedésénél a katonasággal vandalismust követtetnek el, holott azt a jelen civilisatió még a háboruban is roszalja. (Igaz!)

Helyesen volt felhozva, hogy a törvénytelen adó behajtására nézve törvényeink még azokat is hazaárulási bün büntetésével sujt-

ják, kik erre segédkezet nyujtanak ; és ezt meggondolhatta volna azon dicasterium, — ha nem hazafiságból, legalább okosságból — melyet törvényeink 1848-ig királyi helytartótanácsnak neveztek. (Helyeslés.)

Igényelhetnek-e bizodalmat, midőn a rágalmakat, sületlen ráfogásokat szórják reánk; midőn hivatalosan, — vagy, akarám mondani, félhivatalosan azt mondják, hogy itt már a forradalom van a legalitás mezében.

Hát azt kérdem, mi volt az, midőn ők mindent felforgattak ugy, hogy azon alkotmányban, melyre az államfő megesküdött, kő kövön nem maradt; ez meg tehát e szerint a legalitás volt, a forradalom mezébe öltözve? de azért mégis legalitás. Ily bölcsségre csak a Lajthán-túliak képesek! A réginek, a jogosnak fölforgatása legalitás, annak visszakövetelése, vagy az önkénytes lemondás, forradalom. De nem gondolnak ők azzal, hogy okosat vagy oktalant beszélnek-e, (Derültség) ők csak a vétkes czélokat követik, s festik az ördögöt a falra, mert szeretnék, ha minélelőbb megjelennék, de csalatkoznak, mert a magyar embernek is van egy példabeszéde, mely azt tartja: „kárán tanul a magyar“, és az ördög nem fog idő előtt megjelenni. (Ugy van!)

Nem, uraim, ezen az uton a bizalom vissza nem szerezhető; vagy azt hiszi az osztrák kormány, hogy minekutána a koronázást kilátásba helyezte, a sebek hegedve, az áldozatok, a multak feledve vannak? nem, uraim, ennyi csalódások után a kegyeletnek vége van, ily föltételek mellett a magyar nemzet koronázási maniában nem szenved. (Derültség, helyeslés.)

Ezeknél fogva, mivel az osztrák kormány nyiltan kijelentette szándékát, mondjuk ki mi is nyiltan, hogy jogainkból egy hajszálnyit sem engedünk, és hiszszük, hogy midőn ezen magunk iránti kötelességet teljesitjük, tekintve, hogy a szabadság az egész világon solidaris, a szabadságra jutott és szabadságra törekvő nemzétek rokonszenvét birjuk.

Ha pedig a kormány még egyszer, mint egy tékozló kártyás, mindent koczkára akar tenni, ám legyen, mi tűrni megtanultunk s tűrni fogunk mindaddig, mig a megszabadulás ideje bekövetkezik;

de reményünk van, hogy akkor azon rendszer, mely magát egy nemzet igazságos romjain akarja létesiteni, összerogyand, mint összerogyott az első. A kettő között csak az a különbség, hogy az első esztelen volt, e második pedig, mivel a nemzetre nézve lealázó, lehetetlen. —

Hogy kinek és mily alakban mondjuk el azt, a mit elmondanunk kell, erre nézve én Deák Ferencz inditványát elfogadom. Én nem szégyenlem kijelenteni, hogy engemet küldöim csaknem az eke szarva mellől küldtek ide, — ezt Róma szabad kora sem szégyenlette sokkal magasztosabb szerepben, — mint ilyen, valamint szavaimat nem latolgatom a diplomatia szőrszálhasogató mérlegén, ugy gondolatimat s észlelésemet sem retortázom a sokszor reám nézve érthetlenné váló subtilitásokig. Igy most is egyszerüen jelentem ki, hogy én nemcsak nem kerülöm, de keresem az alkalmat, hogy már egyszer a magyar nemzet országosan szemébe nézzen annak, ki minden bajainak csaknem egyedüli oka. Mint jó keresztény, alkalmat akarok adni még egyszer és tán utoljára a bünbánásra és a jótevésre. (Köztetszés, zaj.) Azután, uraim, ezen fölirás csak a siker esetében fölirás; ellenkező esetben ez egy vádlevél, melylyel az illetőket Európa itélőszéke elé idézzük és a következésekért, melyeket akadályozni nem leend hatalmunkban, felelősekké teszszük. (Zajos helyeslés.) Ezzel csak azt akarom mondani, hogy én igy vagyok meggyőződve; az ellenvéleményüeknek más lehet a nézetök s örülni fogok, ha nekik leend igazságuk. Egyik embernek esze mélyebben hat, szeme messzebb lát mint a másiké. A vakandok elvesz a napfényen, mig a sas bele tud sőt bele szeret nézni.

Mind ezt megengedem, — de engedjék meg nekem is kijelenteni, — hogy azt nem látom helyén, miszerint azoknak, kik közöl sokan a hazáért életöket koczkáztatták s tán még koczkáztatni fogják, — azok, kik szintoly jó hazafiak, azt mondják: „ti ezen lépéssel a hazát leigázzátok.“ (Helyeslés, zaj.)

Elfogadom az inditványozó azon nézeteit, melyeket a nemzetiség és vallásküllönbségre nézve, az igazságra és méltányosságra fektetett. Pártolom a mozdulatlanságot a törvényhozásban mindaddig, mig a kiegészitésre nézve az akadályok elháritva nem lesznek.

— A mi pedig a sulyos terheket illeti, melyeket lehet, hogy vétkek és ügyetlenség szaporitottak, de hitel-vesztésig mégis csak a dynastia mindig absolutismusra törekvő hajlama emelt: ezekben csak akkor kivánok részt venni, ha — a mint mondám — igazságos ügyünk elébb-utóbb Európa itélőszéke elé kerülvén, ezen rendkivüli áldozatért valóvá leend azon ohajtás, melyet nemcsak én, hanem igen sok magyar ember táplál keblében. (Helyeslés, éljenzés.)

Erre Tisza László:

Tisztelt ház! Nehéz feladatom, annyi jeles szónok után felállani most, midőn a kérdés annyira ki van meritve s elmondva sok, mit talán én is mondhattam s mondani is akartam volna. Csak is a tisztelt ház elnézésébe vetett reményem bátorit elmondani, az előttünk levő tárgyról, meggyőződés-sugalta nézeteimet.

Nincs erőm, t. ház, vázlani történetünk utolsó 12 évét. Nincs, mert már a bevezetésnél könyek tolulnak szemembe, elfulad hangom, ha a Komárom megadását követett — s a legroszabb várakozásokat is megszégyenitő — aradi és pesti vérnapokra gondolok; ha eszembe jut, hogy kiket a szent ügy diadalteljes csatáiban megvédett az örök igazság Istene, azoknak — miután fegyveröket önkényt letéve s nem élve a külföldre menekvés óvatosságával, már ártalmatlan hadifoglyok voltak — a zsarnokság állitotta bitókat kelle hős vérök omlásával megszentelni.

Ne kivánja a t. ház, hogy a szerény, de hű tanitvány, szóljon elkeseredés, elérzékenyülés nélkül a hazaszeretet nagy példányairól, kik kiküzdték már a diadalt, midőn egy szomszéd zsarnok bérenczei lánczba verték a hazát. A legnemesb fők porba hullottak, a honért oly hiven lángolt keblek utolsó dobbanását dobpergés gunykaczaja, de egyszersmind a nemzet óriás jaja viszhangozta!!

Szent meggyőződésem, 300 év óta gyötrött, imádott nemzetem! hogy e jajod fölhatott a magyarok sz. Istenéhez, ki miután a hosszas szenvedés által megtisztitott minden salaktól, s összeforrasztá mi benned nemes van, nem késend az elégtétellel, megadja nagyságodat, meg a szerencsét, hogy azt az emberiség közjavának, szabadságának s az igazi civilisationak érdekeért, ugylátszik, állandó osztályrészül jutott sikeres küzdelmeiddel érdemeld ki. Megszégye-

nülnek ellenid s Európa hálája hirdetendi, hogy a magyar ha volt is eddig — mit, nézetem szerint, meg nem tagadhatunk, — igazán még csak ezután lesz, — mert:

A porba omlott szép haza
Fel fog virulni még;
Van Isten a felhők felett,
Áll a villámos ég!

Az utókor a borzalom és hála érzelmeivel fog zarándokolni a sirokhoz,melyekbe a legyilkolttak hamvai vettettek s mindegyikre felmetszi siriratul halhatlan költőnk amaz ide oly igen illő verseit:

Ha él, virágzik nemzeted,
Az véren szerzett érdemed,
Dicsőség hamvidon!

Borzasztók voltak e 12 év gyötrelmei; nem tagadhatom el azonban azon sejtelmemet, hogy ez évek nekünk praedestinálva voltak, s hogy ezen alig elviselhető nehéz leczke tán szükséges is volt egyesitésünkre. Az érdemet ellenemben is elismervén, nem mellőzhetem, hogy alázatos köszönetet ne mondjak a bécsi rendszer organumainak azon eljárásukért, (Halljuk!) melylyel nálunk tudtokon kivül az egységet előmozdíták a 12 évi korszakban, félretéve teljesen saját érdekeiket. (Köztetszés.)

Hogy mi — miután Horvátország, Slavonia, a Részek, Fiume, Erdély általunk tárt karokkal várt képviselői a tényleges hatalom által gátoltatva köztünk meg nem jelenhettek, csak az ország egy részének törvényesen egybegyült képviselői vagyunk, — abban senki sem kétkedik. Valamint abban sem, hogy választatásunk az 1848-ki törvények szerint történve, mi az 1848-ki törvények alapján állunk itt.

Támaszunk azon tudat, hogy a választásban nem gátolt kerületek mind felküldék képviselőiket s hogy a választók fényesen kitüntették az 1848. törvények iránti hű ragaszkodásukat, s azon meggyőződésüket, hogy még talán nem teljesitett ohajtásaikat is csak az 1848-ki törvények elismerése s tovább fejlesztése utján ér-

hetik el, fényesen kitüntették, mondom, ezt az által, hogy választottaiknál nem nézve sem nemzetiségre, sem vallásküllönbségre, azoktól fökellékül követelték az 1848-diki törvényekhezi hű tántorithatatlan ragaszkodást.

Anyagi hatalommal a ház nem rendelkezhetik, megvan azonban akarata, meg tiszta öntudata arra, hogy azonnal a passiv, de hajthatlan ellenállási politikát léptesse életbe, mihelyt — Isten mentsen töle — civilisatoraink uj kisérletet akarnának tenni velünk, akár az alkotmányosság álmezében, mely ignotos fallit, notis est derisui, akár az önuralom undoritó teljes meztelenségében. Lehet, hogy nagyon tévedek, t. ház, de maig is sajnálom, hogy nehány kormányférfiaink bemenve előbb a verstärkter Reichsrathba, meg hagyták magokat szédittetni az october 20-diki diploma által, elhagyták az addig oly jó sikerrel folytatott bevárási politikát s okozói lőnek a jelen anomaliákban bővelkedő kornak. (Igaz! helyeslés.)

Hogy e lépésöket a nemzet áldása vagy átka követendi-e, nem tudom; annyi azonban bizonyos, hogy minden elöleges reményeik, fényes állásuk daczára, — legalább a maguk módja szerinti jóakaratukban kételkedni nem kivánok,— a legégrekiáltóbb törvénytelenségeket sem képesek meggátolni, s ha lépésük a hazát vészbe nem dönti, az érdem nem övék, (Ugy van!) de a helyhatóságoké, melyek kivétel nélkül october 20-dika után rögtön leplezetlenül kimondták, miszerint megkezdik ugyan müködésüket, hogy a rémuralomnak a népet pióczaként szivó insolens organumaitól szabadulhassanak, minden házban a szemét kiseprése levén ugy is első teendő, midőn a rendezéshez fognak, de kiindulási alapul az oktober 20-diki diplomát egyátalában nem, hanem csak is az 1848-ki törvényeket fogadják el. E nyilatkozatot, a képviselők választása előtt is, megujitá minden megye. (Igaz!)

Szellemi erőnk nagysága, függetlenségünknek europai fontossága több képviselőtársam által igen helyesen fejtegettetvén már, e téren részletezésbe nem bocsátkozom, egyszerüen idézem saját meggyőződésem jellemzéseül nagy Telekink bucsúszavait, hogy t. i.

„Mi az osztrák hatalommal szemben, ha bár mit üzne is az, hatalom, s a két hatalom közt az erősebb vagyunk.“ (Ugy van!)

Tudják ezt elleneink is, s nem mellőznek el semmit, mivel erkölcsi hatásunkat, tekintélyünket kül- és belföldön gyengithetni remélik; teljes éberségre van szükségünk, hogy a nemzet kincsét megőrizzük, elleneinket szóval tettel megszégyenithessük, s a fejünkre tódult nehéz időben igen könnyűknek ne találtassunk.

A külföld előtt két állitással akarnak nekünk ártani. Egyik az, miként a végből, hogy minket forradalmároknak nevezhessenek, és velünk ijeszthessék a külföldet, de kivált az örökös tartományok hiszékeny béke-bálványzó lakóit, azzal állnak elő, hogy az általunk védett 1848-ki törvények csak nehány akkori forrradalmár lázas agyának szüleményei, s nem folynak természetszerüleg hazánk régi törvényeiből, nem egyeznek a nemzet geniusával, sőt a szükséges jogi kellékekkel sem birnak.

Hogy e törvényeket a törvényesen egybehitt országgyülés vitatta meg, az ország törvényesen megkoronázott apostoli királya V. Ferdinánd szentesitette, azok kihirdettettek, s igy minden jogi kellékeik megvannak, ezt tudja minden ember Bécsben is, s az egész állitás csak készakarvai ferdités. Hogy régi törvényeinknek természetszerü kifolyásai, ezt óhajtottam volna — főként a külföldrei tekintetből — bővebben kifejteni; miután azonban már az ide vonatkozó törvények nagyrészének lajstroma a ház előtt elmondatott, a türelmet ismétléssel fárasztani nem akarva, pótlólag csak azt jegyzem meg, hogy a külügyek vezetésében is vett részt hazánk a legrégibb időkben is; igy 1550-ben I. Ferdinánd, tehát az osztrák uralom alatt, követet küldött az országgyülés a római szent székhez; 1613-ban II. Mátyás alatt a német tartományi gyüléshez; az 1618. XXXVII. t. cz. 1647. LXXIV. t. cz. és 1649. VII. t. cz. stb. rendelik, hogy a török udvarnál állandóan legyen magyar követ is, s az 1655. L. t. cz. szerint a magyar ügyeket ott csak az kezelje. 1606-ban a zsitva-toroki béke megkötésénél az országgyülés megbizottai Thurzó György, Istvánfy Miklós, Batthyányi Ferencz, Erdődy Kristóf voltak, majd 1790/1. LXV. t. cz. szerint a sistovi béke megkötésnél, a német követtel egyenjogu magyar követ volt Eszterházy Fe-

rencz. Hogy a sajtóróli rendelkezés joga 1848 előtt is az országgyülést illette, abban nem kétkedhetünk, ha tudjuk, hogy: 1553-ban kijelenti I. Ferdinándnak az országgyülés, hogy az, annak hite szerint, káros könyvek elpusztitására nem foly be. 1599. XLV. t. cz. eltiltja az ó Kalendáriumok kiadását, használatát; az 1790/1-ki országgyülés LXXVII. t. czikke a sajtóügyet is átadja a bizottmánynak tárgyalás végett.

A müvelt külföld előtt ártalmasb lehetne, de még alaptalanabb elleneinknek azon badar beszéde, hogy historiai jogaink körüli követeléseink retrograd jellemüek, nem egyeznek a mai korszellemmel, s azokat a népboldogitó civilisáló Neu-Österreich nem adhatja meg. Ha a külföld elfogulatlan fia csak egyszer olvassa is el 1848-ki törvényeinket, melyeket visszakövetelünk, lehetlen azonnal be nem látnia a vád alaptalanságát. Ha még felemlitjük ama számtalan törvényczikkeinket, melyek régebben is a nép védelmére hozattak, katonák, harminczadosok, vámosok, dézsmálók kihágásai ellen, a szabad költözés mellett, ha nem mutathatnak elleneink egy nemzetet is, melynek kiváltságos osztálya oly nagylelkün igazságos lett volna volt jobbágyaihoz, mint a magyar nemesség, — ha nem tagadhatják, hogy épen az örökös tartományi jobbágyság felszabadulása is a mi kezdeményezésünk eredménye volt: ugy hiszem, eléggé megmutattam, hogy e vád nem más, mint alacsony rágalom. (Helyes!)

Hogy a magyar ezredeket, törvényeink ellenére, külföldön is, főkép a szabadságért küzdő népek ellen használják, a nemes magyar vért a legnemtelenebb czélokra fecsérelve, oda kényszeritve e szegény hazát, hogy vitéz fiai megveretésén, mint a szabadság diadalán, örüljön, részben ez is nemzetiségünknek más szabad népekkeli meggyülöltetésére számitott terv. De a magyar katonaság magyar polgárok fiaiból áll, s a jogosan elégületlen nemzet fiai — kiknek szüleit otthon vérig kinozzák, birva bár a régi vitézséggel, de nem birva a lelkesedéssel, melylyel régebben az alkotmányos Magyarhon fiai koronás királyukhoz viseltettek, s átértve, hogy minden elnyomott népek testvéreink, — nem sok diadalt fognak ezután az absolutismus számára kivivni. (Ugy van!)

Az absolutismus gyülölt organumainak: a financzoknak és

gen'sdarmoknak mindeddigi fentartása, sőt azoknak, s a disponibilitásbani civilisatoroknak az államban egy külön állammá alakitása, az elviselhetlen törvénytelen adónak vérlázitó és a katonaságot hitvány poroszlóvá aljasitó erőszakos behajtásának megkisértése most, midőn a koronázás végett egybehitt országgyülés együtt ül, egyenesen arra van számitva, hogy tekintélyünket a nép előtt lerontsák, vele elhitessék, hogy mi a függetlenségünkérti vita közben érdekeiről megfeledkeztünk, s a népet az intelligentia ellen lázitsák.

Nem érendnek czélt; épeszü, felvilágosodott népünk nem lesz eszközük a galicziai vérfürdőnek nálunki ismétlésére; érti az, hogy mi nem nem akarunk tenni érdekében, de nem tudunk tenni semmit épen a tényleges hatalom által gátoltatva, mely az elmult rémkorszakban valóban nem szerzett annyi rokonszenvet magának, hogy miatta e nép legyilkolja intelligentiáját, vagy csak kétkedjék abban, mely magát soha tőle el nem különzé, de a néppel türt, a néppel szenvedett, segitette, tanácsával éltette azt, hol csak lehetett. (Ugy van!)

Nem érik el sem az adó erőszakos behajtása, sem a Reichsrathba erőltetés által másik czéljukat, az ország végelszegényitését sem. E requisitio czélhoz nem vezet; mert egyfelől igen sokba kerül, másfelől adóhátralék nemcsak az ujabb időből a törvényesség önérzetének kifolyásaként levén, de folyton gyülvén az 1858. év — és igy azon idő — óta, mikor a nép, ha birt volna, már csak a még teljes erejében levő rémuralomtóli féltében is bevitte volna adóját, — a nemzet nemcsak nem akar, de valóban nem is képes fizetni, s igy vagy egészen le kell vetkeztetni a szegény népet, megfosztani dolgozó marháitól a földbirtokost, mi uj Ausztria liberalismusa mellett igen szép tüntetés lesz, vagy lemondani a restantiák felvételéről. Bármelyik ut választatik azonban, a requisitió meghozá már eddig jó hatását; ugyanis a nép, melynek kezéből ez az utolsó falat kenyeret, s házából az utolsó párnát rabolja el, nagyobb gyülölettel viseltetik a törvénytelen kormány ellen, mint valaha.

Nem tudom képzelni, hogy Magyarhon bármi uton képviselve lehessen a Reichsrathban, hogy ez még csak szinleg, kötelezőleg is szólhasson adónkhoz, s még tovább gyötörjön az elviselhetlen ter-

hekkel; vessenek azonban bármi terheket ránk, az ország meg fog emlékezni ama régi ellenséges tanácsról: „Faciamus Hungariam mendicam, deinde germanicam“ — és inkább daróczban járandnak annak fiai, mint hajdan Amerika derék polgárai, nélkülözendnek mindent, de az osztrák kormány tervbe vett elszegényitésünket kivinni képes nem leend soha. (Helyes!)

Áttérve az előttünk fekvő inditványra, ennek azon részét, mely a kormánynyali viszonyunkat fejti ki, mely különösen magyarázza azon pragmatica sanctiót, melynek kötésekor is egyedül nyertes csak a dynastia volt, semmit nem adva, csakis régi törvényeit ujitva meg hazánknak azért, hogy az a leányág javára fejedelemválasztási, ős, szent jogáról lemondott, — oly tökéletesnek találom, hogy azt tartalmára nézve örömmel, s nagy hazánkfia iránti hálával teszem magamévá; ha valamely kitétel ellen kifogásom lenne, ezt a részletes tárgyaláskor jelentendem ki. Az integritás kérdését is szépen fejtegeti az inditvány; ehhez azonban bátor leszek nehány szóval járulni: megemlitni Erdély állását hazánk irányában, s kifejezni, miszerint ez ügy talán magában az okiratban is kissé jobban kimeritendő lenne. (Halljuk!)

Én az ország területi s politikai integritását legfontosb tekintetnek, annak helyreállitását főkötelességünknek tartom. Ha együtt van az ország, még a sanyaruságot is könnyebben türi, mint részletekre szakgatva, mindenesetre pedig hamarabb megszabadul attól, mint széttépetve, s igy az integritás megléte már maga nagy erő, mig a szétszakadt részek jogosulva sincsenek a kormány részéről elfogadni oly adományokat, melyek társaiktól megvonattak; de ha bár a legszabadabb alkotmányt nyernék is, nem lehetnének perczig sem nyugodtak birtokában, nem levén sem szellemi, sem kellő anyagi erejük annak megvédésére. Az integritás legbiztosb fegyver a divide et impera gyalázatos elv életbeléptetése ellen.

Ha ezek nézeteim általánosan az integritásról, mennyivel buzgóbban kell óhajtanom, hazám Királyhágón túl levő részének, az ngynevezett Erdélynek visszacsatolását, vagyis tőlünki törvénytelen elszakittatása megsemmisitését! Erdélyt, tisztelt ház, Magyarországhoz nem az 1848-iki törvények, nem a régi törvények csak, de

az összes közhaza s nemzetiség iránti érdemei, historiai multja, teljes rokonszenve köti. (Helyeslés.) Erdély nem társország, mint Croatia, Erdély egy test, egy lélek velünk, azon édes ikertestvér, mely minden fájdalmainkat velünk érezte, s melyet ha vész környezé, fájdalmasan feljajdult rá hazánk. Az unio nem 1848 müve, egyenes következménye ez a mult eseményeinek; minek itt igen sok időt foglaló kifejtését a t. ház engedelmével a részletes tárgyalásra halasztom.

Ohajtanám most az ékesszólás hatalmát magamnak, hogy rajzolhassam méltólag Erdély érdemeit, elsóhajthassam annak számtalan szenvedéseit, jellemezhessem méltólag azt elszakadásában, különállása s isméti csatlakozásában, ébreszszek iránta kiolthatatlan rokonszenvet, nem e tisztelt házban, melynek Erdély iránti testvéri hü ragaszkodása minden beszédet feleslegessé tesz, de egész Európában. Erdély története, tisztelt ház, hasonló természeti alkotásához, kitünő fénypontok, nagy erősen álló ingatlan bérczek, nagy fiai sziklajelleme, s mély sötét völgyek, a siralom völgyei, fondor ellenei alacsony eljárásának képei, jellemzik azt. Változatossága páratlan, minden egyes magaslatról ujabb és ujabb ismeretlen, szokatlan kilátások nyilnak meg előttünk, néha szépek, megragadók, mint a honfiui áldozat, a nemzetnagyság képei; máskor borzasztók, miktől az erős férfi is iszonyodva fordul el.

Mily irtóztató képet mutat Erdély 1848/9-ben tisztelt ház! Nem akarom ecsetelni a nyomort, az inséget, mit Erdélynek ez években tűrni kellett. A leperzselt városok, halomra ölt ártatlan nők, gyermekek, legyilkolt aggastyánok boszúért, véres boszúért kiáltnak az éghez, nem ez iszonyok közvetlen végrehajtói ellen, mert hiszen azok nagy részben nem tudták mit csinálnak, s az Ur megbocsát nekik; de azok ellen kik tulságos, soha megtartatni nem is akart igéretekkel s a büntetlenségröli biztositással ingerlék a fanaticus népet, vezéreket adván közibök. Azokra szálljon a legyilkolt ezrek átka, kik ezen emlékében is megdöbbentő mozgalom főszálait átkos kezeikben tarták. Számoljanak ők tetteikért, emberi boszúnk ne előzze meg az igazságos égi itéletet. Fátyolt vetek én e testvérgyilkolás iszonyu korszakára, azon biztos reményben, hogy e rémnapok örökre elmultak, s tekintetemet átviszem azon eseményekre, melyek az igy nemzett for-

radalom legyőzetését követték Erdélyben, Bécs civilisátorai megkezdvén működésüket.

Ránk zuditá a kormány Bukovina s Galliczia minden szemetét; pinczérek, livrees jágerek, borbélyok foglalták el az administrationalis hivatalokat; ki járás-, vagy megyefőnökéről tudta, hogy az azelőtt káplár volt, szerencsésnek érzé magát, ily kitünően képzett egyén felügyelete alatt lehetni. A finánczok, gensdarmok özöne, becslőbiztosok tábora, §§-ok milliárdjai egyszerre özönlék el e szegény kis hazát; az adót kirótták, ha a biztosok nagyrészint szobában készült munkálatai, melyhez senki nem járulhatott, már csak a Verordnungok kétes tengeréveli ismeretlensége miatt is, elég magasaknak nem találtattak, a nélkül, hogy végire járnának, lehet-e az, a tételek felemeltettek, az adó, mig volt honnan fizetni, erővel felvétetett: ha nem fizettetett, kiment az executio, s annak, ki 50 krral tartozott, ha ingója — az már előbb el levén kótyavetyéltetve — nem volt, eladták $^1/_{10}$ áron egész fekvő birtokát, s földönfutóvá tették családjával; ha a szegény román parasztnak nem volt semmije, behurczolták városra, ott feleite licitatiót tartottak, s ki napszámáért legtöbbet igért, annak odaitélték személyét a liberalis civilisátorok rabszolgául; (Felkiáltások: Borzasztó! zúgás.) s ingyen kellett dolgoznia, mig vevője adóját kifizette. Ha a birtokos panaszolt, hogy szalmáját felgyujtották, a megyefőnök azzal vigasztalta, hogy a gyujtogató jóindulatu volt, különben a szénát s nem a szalmát gyujtotta volna meg. (Derültség!) Néha eszökbe jutott, néhány Vertrauensmannt összehivni, s ha kaptak oly jó bolondot, ki előre tudva, hogy minoritásban marad, kivette magát házi békéjéből, őket hetekig oktatta, a tanácskozmányok után félévvel irták meg neki, hogy ajánlataiból egyet sem fogadnak el. A faluk adóját az általuk kinevezett collector elköltvén, a falukon azt másodszor vették meg.

Mind ez nem adoma, tisztelt ház, de fájdalom, teljesen igaz, megtörtént dolog. (Elhiszszük!)

Azon kis ország, mely 1848 előtt is szegény volt, a polgárháboruban annyit szenvedett, legutoljára kapta ki urbéri kárpótlását, dézma-kárpótlását maig sem; a német nyelv minden iskolába beerőltettetett; a bezirkerek hadát 3 hóval tovább hagyták nyakán, a nem

zetiségek egymás elleni lázitására, sőt maig is ott van a volt kormányzó, kinek magas pártfogására Szebenben minden fondorlat bizton számithat. (Zaj.) Ki tudná e töméntelen nyomort leirni, mely alatt családok lettek semmivé, az erkölcsiség teljesen aláásatott és a legszentebb törekvés sem volt képes bármely téren is valamit eszközölni. Ha semmi nem, e szenvedések igényelnék, tisztelt ház, hogy Erdély visszacsatolását életkérdéssé tegyük ; de ott van elismerést parancsolólag Erdély megujult öntudata is : az elcsigázott kis haza rövid idő alatt fölállitá muzeumát, s több más egyleteit, melyek erejükhöz mérve férfiasan igyekeznek megfelelni hivatásuknak, s az ország ezen része, filléreivel a magyarhoni nemzeti vállalatokban is részt vett. Mi tárt karokkal várjuk e hű testvért. Ő sietne ölelésünkre, de máig is letartja a zsarnokság. Hogy mint érez Erdély, mutatják e házhoz jött feliratai, ő akár élni, akár halni velünk óhajt, (Éljen!) nincs nagyobb kivánsága, mint ugy egybeforrni az anyahonnal, hogy pár generatio azt is feledje, a honnak melyik megyéi képezték valaha Erdélyt, mely hazánk természetes várerőssége, óhajtásaink tárgya, elszakittatása a legnagyobb sérelem, az egyesülés életbeléptetése pedig legszebb nemzeti ünnepünk leend, mely hogy mielőbb bekövetkezhessék, arra mindent elkövetni legszentebb kötelességünk, melyet férfiasan be is fogunk váltani. (Adja Isten!)

Az integritás után következik fontosságban a nemzetiségi kérdés, melynek mindent áldozatul hozhatunk, csak magát az integritást nem. E tekintetben óhajtásaim ezek :

Az 1848-ban már kimondott jogegyenlőség úgy értelmeztessék, mint az akkor értve volt, hogy semmi hivatal, javadalomosztásnál e hazában senkinek nemzetisége se előny, se hátrány ne legyen. (Közhelyeslés.)

A politikai képesség kulcsa ugy állittassék meg ujból is, hogy abban a nemzetiség tekintetbe ne vétessék, a választások, mint eddig, ezután is legyenek teljesen szabadok, kiki adhassa szavát, kire tetszik, és a kit a többség akarata megválasztott, az bármely nemzetiség tagja, okvetlen nyerje el a hivatalt, ha az ahhoz kellő ké-

pességgel bir, s az azzal járó kötelezettségnek megfelelni akar. (Helyes!)

A nemzetiség legfőbb kifejezését, a minden becsületes ember előtt szent anyanyelvet illetőleg, legyen annak használata a tanácskozási s törvénykezési téren teljesen szabad, adassék meg minden nemzetiségnek a természetes jog, sőt ha országos pénzügyállásunk rendbe jönne, adassék segély is, hogy nyelvét müvelhesse, e végre társulatot alakithasson. (Helyeslés!)

Minden nemzetiség s vallásfelekezetnek egyházi személyei rangukhoz mért méltó fizethetésére, az iskolák jókarba tételére találtassék oly mód, mely a különböző vallások autonomiájának teljes épségben hagyása, vagy az azt nélkülözők kifejtése mellett, módot nyujtson mindenkinek gyermekeit saját nemzeti irányban neveltetni. (Helyeslés!)

El kell végre törleni mindazon törvényeket, melyek ellenkeznek a jogegyenlőségnek a nemzetiségek irányábani ily értelmezésével. (Helyeslés;)

Mindezeket röviden bennfoglalva találván az inditvány illető pontjában, azt szivesen elfogadom.

Ha ezekről kiegészittetése után megalkotja a törvényt az országgyülés s életbeléptettetjük azt, nem hiszem, hogy lehessen valaki, ki azt mondja, hogy kevesebb jogot adtunk nemzeti testvéreinknek, mint mivel magunk birunk, azt pedig felteszem méltányosságuk s belátásukról, hogy midőn jogkörüket tágittatni akarják, nem kivánják megszoritni a másét, nem épen azokét, kik czéljuk elérésében legbuzgóbban segiték elő. (Ugy van!)

Ha ez meglesz, nem lévén többet mit várniok tőle, elveszti a kormány rosz befolyását rájuk, kik ugy sem feledhetik, hogy a dynastiaért rajongva, sokszor vitézül ömlött verükből fajuk rabsága, nyelvük eltipratása nőtt ki, s jutalmuk gúny, mellőzés lőn; végkép elüzik magaktól az absolutismus ama álpróféta bérenczeit, kik most sem félnek, — bár senki sem hallgat — hála Istennek! — rájuk, szítni a nemzeti bizalmatlanság tüzét.

Helyre levén állitva az integritás s a testvéri szeretet a nemzetiségek közt, a tényleges hatalom, ha még hatalom akar maradni,

kénytelen lesz őszintén az alkotmányos térre lépni, ha pedig ezt nem tenné, ha az integrált egyetértő országgal szemben sem engedne, hogy akkor mi történendik? engedje a tisztelt ház, hogy e kérdésre adós maradjak a felelettel, s bizzam azt az események vaskövetkezetességére.

Az inditvány vallás-szabadságára vonatkozó pontját is teljesen elfogadom, csak egy előttem szólott képviselő-társam szavára kivánom megjegyezni, hogy korunkban a vallási jogok zászlójára irt, a 16-ik században illő tolerantia kielégités helyett épen sért, felvilágosult napjainkban már e zászlón is csak jogegyenlőség állhat jelszóul.

Pestbelváros érdemes követe inditványához kivánom csatoltatni mind azt, mit Tisza Kálmán ajánlott, kinek a formát illető nézeteit is teljesen osztom, csak pár a határozat ellen vagy felirat melletti érv meggyengitését kisértve még meg. (Halljuk!)

Hogy a meghivás nem jogot, csak alkalmat ad az országgyülésen megjelenni, mutatja a bánáti megyék esete, melyek 1790—91-ben meghivatlan jöttek az országgyülésre, s vettek részt abban.

A békés kiegyenlitést gátolni én sem akarom, de csak ugy, ha ez megaláztatásunk nélkül lehet. (Helyes!) Hogy a nemzet a békülékenységnek sok jelét adá, a kormány pedig a törvényes térrei lépésre tán még nem is gondol, itt sokszor elmondott axioma, — én ebből indulva ki, nem hiszem, hogy a nemzet önmegalázás nélkül adhatná ujabb jelét békülékenységének, mielőtt a másik fél, bár egy, de őszinte lépéssel közelednék felé. Véges elmém ezt meghunyászkodásnak látja, s istenemre, meghunyászkodásra nem a nemzetnek van oka. (Igaz! Helyes!)

Nem áll, hogy mi kerüljük a hatalommali találkozást, lépjen az a törvényes térre, a magyar nemzettel ott, de csak is ott mindig bizton találkozhatni.

A fejedelem iránti hódolat más népeknél is feliratot hozott szokásba. Igaz! Nincs nép, mely törvényes fejedelmét jobban tisztelné, szivesebben hódolna annak, mint a magyar: de épen felkent

koronás apostoli fejedelmeink emléke, s a törvényesség iránt lenne tiszteletlenség a felirat által velök egy rangba állitani azt, kiről tisztán még azt sem tudjuk, a nemzetre nézve kicsoda? Ezt a magyar hüség nem engedi.

Ujitva kijelentem tehát, hogy teljes megfontolás után azon nyugodt meggyőződéssel szavazok a határozatra, hogy kötelességemet csak ez által teljesitem. Nem tagadhatja ugyanis azt senki, hogy ha nem veszélyezteti is nézete szerint a fölirat a törvényes alapot, a határozat minden esetre még kevésbé teszi azt. Főkötelességünk pedig a jövőnek a jogalapot épen átadni, mit a határozattal inkább érünk el. (Zaj. Halljuk!)

Ha ezeket kimondtuk, történjék bár mi, t. ház, oszlattassék el az országgyülés, én helyzetünket biztosnak látom. Ugy képzelem magunkat, mint Hollandia lakosait; iszonyu erejökbe, kitartásuk, szenvedésükbe került nekik, a tenger felöli erős gátakat megcsinálni, gond kell fentartásukra, de jutalmul belül rajtok boldogan élnek, levegőjöket javitják mocsáraik kiszáritásával, s országuk a gazdászat kis paradicsoma. Ugy nekünk is sok erő, szenvedés, önmegtagadásba kerül körülövedzni magunkat törvényeink szentségével, de ha ezen minden vész ellen biztositó gátunk egyszer erősen áll, csapkodjanak körülünk bármi magasan a gyülölet, roszakarat, ármány habjai, ha a gátat fentartjuk, csendesen lehetünk azon belöl, s ha nem terjeszkedhetünk is, e téren, nyugton várhatjuk a szebb jövőt, rendezve beldolgainkat. (Éljenzés. Halljuk az elnököt!)

Elnök: Holnapután délelötti 10 órakor a tanácskozást folytatni fogjuk. —

Ezzel a mai ülés d. u. 1 és $^3/_4$ órakor feloszlott.

A képviselőház XXX-ik ülése.

— *Május 27-kén.* —

Elnök: Ghyczy Kálmán.

Jegyző: Révész Imre.

Keglevich Béla gr. jegyző felolvassa a XXIX-ik ülés jegyzőkönyvét.

Kubinyi Ferencz: A mult ülés alkalmával volt szerencsém a tisztelt ház előtt inditványozni, miszerint az adóbehajtás felett „indignatiónk“ jegyzőkönyvileg fejeztessék ki; erre nézve van szerencsém kijelenteni, miszerint e szó: „indignatio“ helyett — „közbotránykozás“ kifejezéssel lehetne élni.

Ürményi József: A közbotránykozás tény, s az nem lehet tulajdona sem egyes embernek, sem a háznak, sem a nemzetnek. Azt tartom, hogy a közbotránykozás szónak egészen más értelme levén, mint az indignatio szónak, s miután különben is az utolsó ülésben az indignatio szóban állapodtunk meg, nem volna helyes azt most más szóval cserélni fel.

Patay István: Azon kérésem volna előttem szóló követtársunkhoz, méltóztassék az indignatio szót magyarra forditani.

Ürményi József: Neheztelés. (Zaj.)

Beöthy Zsigmond: Magam is osztom Ürményi képviselő-társam véleményét, hogy a közbotránykozás nem fejezi ki tökéletesen az indignatiot, de mivel az latin szó, ohajtanám helyette e szavakat tenni: „a nemzet roszalását vonta maga után.“

Madarász József: Tisztelt Ürményi képviselő ur azon előadása, hogy a közbotránykozásnak egy olyan ténynek kellene alapjául szolgálni, melyet . . . . (Közbeszólás: Nem ugy volt mondva!)

Ürményi József: Nem ugy mondtam.

Madarász József: Tehát roszul értettem és visszavonom szavamat és szólok csak azon tárgyra, valjon a tegnapelőtti ülésben használt indignatio szót kifejezi-e ezen szó roszalás, vagy pedig közbotránykozás? Miután arra igen helyesen emlékezhetünk, hogy a tegnapelőtti ülésben az indignatio szó volt tökéletesen elfogadva; s miután azt nem vagyunk képesek magyar szóval tökéletesen kifejezni, én az indignatio szót megtartani ohajtanám; melynél „roszalás“ kissé szelidebb, a „közbotránykozás“ pedig valamivel erősebb; (zaj; helyeslés; — maradjon!)

Bónis Samu: Én is azt tartom, hogy a „roszalás“ kissé szelidebb mint az „indignatio“, tehát ajánlanám helyette a „közkárhoztatás“ szót.

Deák Ferencz: Sokkal több és fontosabb dolog áll előttünk, mintsem hogy egyes kifejezés felett, mely az eszmét gyöngébben vagy keményebben fejezi ki, hosszasb vitatkozásba ereszkedhetnénk. Egyesitsük mind a két eszmét és mondjuk ki, hogy: „ezen közbotránykozást okozó tényeket a képviselő ház átalános nehezteléssel fogadta“. (Helyes!)

Elnök: Azalatt mig a jegyző ur a határozatot ehhezképest ki fogja igazitani, jelentést teszek az időközben hozzám érkezett iratokról: Szepesmegye közönsége fájdalmát fejezi ki a képviselő ház előtt néhai képviselőtársunk gróf Teleki László halála felett, feliratát ezzel zárván be: „„Honatyák! fájdalmatok nagy és méltó, mi hiven osztozunk abban; de nektek nem szabad megrendülni, elcsüggedni, mert felkent bajnokai vagytok azon nagy erkölcsi harcznak, melytől a nemzet létele függ.

A fájdalom keserü ital, de csak a gyöngét lankasztja, az erősnek lelkét uj bátorsággal edzi meg. Folytassátok azért csüggedetlen kitartással a honlétele mellett magasztos küzdelmeteket, és legyetek meggyőződve, hogy veletek van a mindenható Isten és az egész nemzet, mely hazafiságtokra bizván legdrágább ereklyéinek megőrzését, bölcs föllépéstöket osztatlan helyeslésével támogatandja.““ (Éljenzés.)

Gyula város közönsége panaszt emel az iránt, hogy az adó be-

hajtására kinevezett bizottmány katonai fedezettel a városban megjelenvén, annak lakosságát adófizetésre szólitotta fel, és katonai executióval fenyegette; sérelmének orvoslását kéri. — A többi hasonnemü iratokkal annak idejében ha az adó kérdése tárgyaltatni fog, lenne figyelembe veendő. (Helyeslés.)

Nyirmedgyes lakosai, Szathmármegyéből, bizonyos tagosztály feletti panaszok végett, kivánnak a képviselőháztól orvoslást. A kérvénybizottmánynak lesz kiadandó. (Helyes.)

Időközben két petitió érkezett a legközelebb igazolt képviselő urak választása iránt, jelesen: Fridetzky Timót ur megválasztatása ellen, a galgóczi választó-kerület részéről; Petrovics Emmánuel radnai képviselő megválasztatása ellen, több szabadhelyi lakosok részéről. — Minthogy ezen petitiok a 30 nap letelte után a bizottmány által tárgyalás alá fognak vétetni, talán ezen igazoló-bizottmánynak lennének addig is kiadandók. (Helyeslés.) — Zilah városközönsége már korábban beadván panaszát, Bánfly Elek b. országgyülési képviselő megválasztatása ellen; most ezen kérvénye igazolása végett egy ujabb okiratot nyujt be. Az igazoló-bizottmánynak fog kiadatni. (Helyeslés.) Méltóztassék most a jegyző urnak a kijavitott jegyzőkönyvet felolvasni.

Keglevich Béla gróf jegyző felolvassa a kiigazitott jegyzőkönyvet. (Helyeslés.)

Elnök: A jegyzőkönyv meghitelesitve lévén, a napi rend folytatása következik. Méltóztassék jegyző úr a következő szólót felszólitani.

Széchenyi Dénes gróf: Tisztelt képviselőház! A minap hallottom egy diszes szónoklatban például felhozni néhány szót, mely annak idejében a franczia conventben mondatott el, t. i. „Perdons plutôt les colonies, mais sauvons le principe“ vagyis, veszitsük el inkább a gyarmatot, de mentsük meg az elvet. Könyörüljön rajtunk az Uristen és engedje, hogy mi e példát soha ne kövessük. (Felkiáltások: Helyes!) Elveszett akkoron az illető gyarmat, elveszett az elv, elveszett a convent és elveszett a szabadság is.

Tisztelek minden nemzetet; a francziához még különös sympathiát érezek, ő a legjobb katona a világon, industriájának, izlésé-

nek, müveltségének alig van párja, és nem ismerek vigabb pajtást; de politikában soha nem kivánom példáját követni.

A szabadság Francziaországban csak elv volt és czégér, de soha ténynyé nem vált, és nincs az a franczia, a ki őszintén mondhatná, hogy élvezte a szabadságot.

A régi absolutismus után jött a terrorismus, azután egy katona uralkodott, később meg ugynevezett felelős ministeriumok szabták a törvényt, támaszkodva a bureaucraticus centralisatióra, mely minden alkotmányt illusióvá tesz és minden szabadságot elfojt.

Azóta pedig, hogy a suffrage universel-hez menekedtek, csaknem mindig a kormány jelöltei választatnak a képviselőházban. Nem hiában mondja Guizot, mikor saját részéről szól: „Les peuples, qui aspirent á être libres, courent un grand danger, le danger de se tromper en fait de tyrannie“, a mi annyit jelent, hogy a népek, melyek szabadság után vágyódnak, azon veszedelemben forognak, hogy egyik zsarnokságot a másikkal cserélhetik föl.

Inkább szeretek én az angol népre tekinteni, mely soha nem foglalatoskodott azzal, hogy elveket az utolsó consequentiáig üldözzön; hanem cselekvényeit az ildomosságra szokta alapitani.

Hogy pedig áttérjek a napirenden lévő kérdésre:

Mindenki tudja, hogy ez egyszer nemcsak azért vagyunk itt, hogy uj törvénykönyveket hozzunk és azokat a már fennállókhoz csatolva beigtassuk a törvényvbe, hanem azért, hogy két rémitő nagy szakadásnak orvoslást keressünk.

És pedig először, össze kell kötnünk a jövőt a multtal; és másodszor, igyekeznünk kell helyrehozni a viszonyt az ország és a fejedelem közt.

Mi különös abnorm időket élünk: ezen kitünőleg monarchicus érzelmü országnak jelenleg nincsen törvényes és koronázott királya; a vármegyékben idegen adóhivatalok léteznek, pöreink függőben vannak; a pandurok mellett zsandárok működnek és a katonai erő törvénytelen adókat hajt be, egy szóval, törvénytelen rendeletek folytán benne vagyunk a csöndes anarchiában. (Igaz!)

Ez türhetetlen állapot, mindamellett hogy még most csöndes.

Nyughatatlanul tekint mireánk az egész ország és orvoslást

vár; azt akarja, hogy mentül előbb állitsuk helyre a rendet és a törvényes állapotot, és ha az Uristen sikerrel meg nem áldaná müködéseinket, azt követeli a nemzet, hogy kövessünk el mindent, a mi erőnktől kitelik.

Hála Istennek! végre szólni kezdettünk a teendő első lépésről, s ez hogy mikép történjék, azt mélyen tisztelt Deák Ferencz, kit hogy szerencsém van követtársamnak nevezhetni és vele egy padon ülhetni, még gyermekeim s unokáim is emliteni fogják, — mondom, tisztelt Deák követtársam ugy magyarázta, hogy csekély nézeteim általa kimeritve levén, tökéletesen hozzájárulok.

Hogy az inditványozott nyilatkozvány mily formába öntessék? ezen kérdésnek van törvényes és van gyakorlati oldala. Én nagy törvénytudó nem vagyok; de még is jól tudom azt, hogy valahányszor olyan eset adja magát elő, melyre a törvényhozó nem számolt, a törvényt többnyire igy is meg ugy is lehet magyarázni, annyira, hogy csaknem mindig összevesznek a tudósok a szegény patiens fölött, az árva publicum meg irányt nem kapván, a vita árát rendesen ő szokta megfizetni; azonban, mi a javaslott gyógyszernek, t. i. a föliratnak törvényességét illeti, a mélyen tisztelt inditványozó előttem oly auctoritás és indokai oly világosak és hathatósak, hogy tökéletesen meg vagyok nyugtatva. A kérdés gyakorlati oldalát tekintve, azt hiszem és valamennyien azt hiszszük, hogy ha mi a jövőt a multtal összekötni akarjuk, vagyis a törvényes ösvényre lépni és az alkotmányos életet folytatni kivánjuk, ezt koronás király nélkül nem érhetjük el.

Hogy pedig elébb, — vagy több valószinüséggel érhessünk czélt, ha a fejedelemmel érintkezésbe nem jövünk, azt szerény falusi logicámmal ép oly kevéssé értem, mint ha valaki törött karját gyógyitatni kivánja, de nem engedi az orvosnak, hogy a csontnak két végét egymáshoz közelébb hozza. (Zugás; Halljuk!)

Ferencz József császár Ő Felsége vagy lesz koronázott magyar király, vagy nem? ha lesz, sohasem fogjuk bánni, hogy illő tisztelettel viseltettünk irányában; ha nem lesz, akkor nem fogjuk sajnálni azt, hogy mi mindent elkövettünk, a mit csak lehetett, és

hogy az egész világ máshol fogja keresni a rosz sikernek okát, mint minálunk.

Hallottam ugyan itt emliteni valamit, a minek következtében alig mernék szép szóval adósomnak irni, emlékeztetendő őt arra, hogy fizessen, mert ebből egy igen tisztelt követtársam mindjárt azt következtetné, hogy folyamodtam. (Derültség. Helyeslés.) Ezt pedig nem igen szoktam. Ha valaki szerződésileg irányomban lekötötte magát, és igéretével késik, akkor én szóval, irással és akármi utonmódon intem őt, de mégis rosz néven venném, ha valaki ezt folyamodásnak magyarázná. (Helyeslés.)

Erősen hiszem, hogy küldöink, kiknek túlnyomó része 1848 óta munkás emberekből áll, kik az idővel gazdálkodni szoktak, mondom, hogy küldöink, ha maguk nyilatkozhatnának, a tisztelt inditványozó véleményét tökéletesen pártolnák, mint én azt lelkem teljes meggyőződéséből teszem. (Éljen!)

Erre Károlyi Ede gróf:

Bocsásson meg a tisztelt ház, hogy már eddig is tüzpróbára tett türelmét én is igénybe veszem; de a szőnyegen levő ügy fontosságáról meggyőződve, kötelességemnek tartom erre vonatkozó egyéni csekély nézeteimet a tisztelt képviselőház elé terjeszteni.

Mindenek előtt egy futó pillanatot vetve tul határainkon; — ott nagy harczot látok, mely a civilizált világot két táborba oszlatja. Nem értem azon harczot, melyet szurony és ágyu dönt; de azon nehéz küzdést, melyben eszme eszmét fejt.

A világ korszakait a nagy eszmék vezérlik.

A mult századokban a vallás vala azon nagy tüzes üszök, mely a nemzetek kebleit gyujtogatá, és a világot lángba boritá. E szabad vallási eszme százados küzdése után a tolerantiában megtestesülvén, vallásszabadsággá lőn, mit mi is a haladás zászlójára egyik jelszavul kitüztünk. A mi századunk eszméje: a szabadsággal párosult nemzetiség, mely most az absolutismus elleni küzdésben áll.

Egy nagy nemzet már lerázta gyötrő igáját — ez az olasz, mely dicsőségesen emeli fejét, mint szabad nemzet, és példa gya-

nánt áll a világ előtt, mentő jobbját a még lenyügzött testvéreinek nyujtva. Még ugyan be nem fejezte harczát, de annak eredménye kétségtelen.

Ezen eszmeküzdésnek az a sikere lett, hogy a világ népei egyetértve, nemzetiség és szabadság után törekszenek; ki e nemes törekvésnek ellenáll, azt elébb-utóbb az események porba sujtandják.

Sokakra nézve közel van a küzdés órája, az bizonyos; de kinek nevét huzandja ki elébb az eshetőségek urnájából a sors keze? ez az, mit csak a Mindenható tud. Annyi bizonyos, hogy ezen még lenyügzött nemzetek hűséget esküdtek egymásnak, mely hűséget meg fogják tartani és megtartaniok is kell, ha többi testvéreiktől elhagyatni nem akarnak.

Ugy látszik a sors keze közel jár felénk, ébrednünk kell. De ezen tudat egy nagy nemzeti kötelességet is költ keblünkben, s e kötelesség: a testvériség és nemzetiség iránti rokonszenv.

Ezen érzelmünket nyilvánitani, szabadabb mozzanatunk első kötelessége.

Tudják meg a velünk nem szorosabb viszonyban levő nemzetek, mikép nemzetellenes politikát követni soha nem fogunk; tudják meg, mikép kormányuk tetteit soha öntetteiknek nem magyaráztuk. (Helyeslés.) Tudják meg, mikép testvéreink, kik ellenök Olasz-, Lengyel- és Németországban vivtak, oda erőszakkal hurczoltattak és ott csak kényszertől erőszakolva ütköztek azokkal, kiket testvéri karjaikba fogadni ohajtóttak. — Tudják meg az osztrák császárság népei, hogy nem a nemzetek, de csak a zsarnok kormány iránt van keblünk ellenszenvvel megtelve, és hogy részükre egy, a mi alkotmányunkkal azonos szabad alkotmányt eszközölni kivánunk, mely mindnyájunkat jövőben az absolutismus ármányaitól megóvni birjon. Csak ily alapon találandunk biztositást egymásban, ohajtván ekkor mind pénzügyi, mind kereskedelmi és más lehető közös ügyeinket testvériesen internationalis uton, mint nemzetek közötti ügyeket ugy rendezni, hogy ez által a kölcsönös méltányosság alapján közös érdekeink előmozdittassanak és biztosittassanak; csak igy

győzhetjük le közös ellenünket az absolutismust (Ugy van!); mert mig seregeink határaikat, — az övék ellenben a mienket lepik el, addig minden törekvéseink hasztalanok leendenek, mert az önkény kezében leend a hatalom, a nemzetek kezében pedig a törvények holt betüje. (Helyes!)

Ily felszólalásunk után tudom rokonszenvünk s testvériségünk, — melyet a tetszhalálból első felébredéskor baráti kézzel nyujtunk, — sem a közel, sem a távoli nemzetektől visszautasittatni nem fog, mert a nemzetek jobbjai jól tudják, hogy a nemzetek testvérek, hogy egy sors sujtja azokat, és hogy egy a megváltó ige: a szabadság! (Helyes!)

Ezen testvéri érzelmeink és rokonszenvünk, valamint haladó politikánk tolmácsolása után, áttérek a részletes külpolitikára, hogy annak tüzetes taglalása után, annál következetesebben és indokoltabban itélhessük meg belkörülményeinket és teendőinket.

Az europai hatalmak — mint emlitém — egy óriási de még általánosan csak szellemi harczba merültek s két táborra szakadtak, egyik az absolutismus, másik a szabadelvü. Mindkét tábornak határozott vezérei vannak, az egyiké III. Napoleon és Victor Emanuel, a másiké pedig a reactio, melynek tüzhelyéül az uj egységes ausztriai monarchiát készíteni törekszenek. (Ugy van!)

E határozott ellenektől eltérve, az eseményileg egyik vagy másik párthoz csatlakozandókhoz fordulandok.

Poroszország csak a válság perczében, a kebelében mindinkább fejlődő szabadelvü párt győzelme vagy vesztesége következtében, fog az egyik vagy a másik párthoz csatlakozni. Ezen birodalomnak, ugy a többi német birodalomnak és kisebb, nagyobb országainak szabadelvü törekvései czélja — a nagy német-egység. Ennek igazolásaul elégségesnek tartom fölemliteni, miszerint Németország egyik jeles férfia Wincke, a képviselőház március 2-ki ülésében tartott hathatós beszédével kitárta a német nemzet karjait, hogy Ausztria hét millió német polgárai keserü tapasztalásaik után visszatérjenek Németország ölébe.

De miután erről igen tisztelt barátom s képviselő-társam b. Eötvös május 17-én oly kimeritőleg és alaposan szólott, szerénysé-

gem sem engedné e tárgyhoz — ha ahhoz tehetségem is volna, még csak egy szóval is járulni.

Mi Angolhont illeti, annak nemzete és közvéleménye előmozditója a szabadelvü pártnak, kormánya ellenben inkább a tulságos anyagi érdekekhez, elavult és tulélt hagyományos politikájához ragaszkodva, időszakonként a nemzet akaratával is ellentétben áll. Itt is a népszabadságot elősegitő közvéleménynek győzelme vagy vesztesége döntendi el a koczkát. De bár hová csatlakozandik, irányunkban, még a legroszabb esetben is, parlamentaris kormánya, a nemzeties közvéleménytől megzsibbasztva, csak is semleges ellenünkké válhatik, de tengeri nagyhatalmi állása és anyagi continentalis távolsága is alig engedik a szárazföldi viszonyokba, mást, mint semleges politikát követni.

De legjobban jellemzi bel- és külpolitikájának ellentétét lord John Russel utolsó felszólalása, midőn hivatva érzi magát megitélni, mi azon jóniai szigetek lakosainak valódi boldogitása, kik Görögországhoz akarnak csatlakozni. Mit azonban a nemes lord, mint az angol birodalom anyagi érdekeivel meg nem egyezőt, maga ellenez.

Nyugatról — Keletfelé vetvén szemeimet, (Halljuk!) egy hajdan leghatalmasabb világbirodalmat látok aggkórságban sinlődve sirja felé közeledni. E birodalom nemzete százados ellenségünk vala, de egy fájdalmas emlékü tágas tizedév előtt az ellenséges indulatot a lovagiság egyik legnemesebb tettével váltotta föl, midőn üldözött testvéreinket oly lovagias és valódi keleti vendégszeretettel és önfeláldozó nemes szivvel fogadá, mely tetteért hazánk részéről hálás elismerést és köszönetet érdemel, — ez a török birodalom.

Nagy események fejlődnek ott!! Europa nagyhatalmai ott kétségtelenül összeütközésbe jöendenek, mert nemzeti ellenszenvtől fokozott ellentétes érdekeik egy békés kiegyenlitésre kevés reményt nyujtanak.

Nem tudni előnyünkre vagy kárunkra fejlendenek-e ezen események; de annyi bizonyos, hogy azokra megrendül a magyar föld is. Azért szükséges, hogy készek és egyetértésben erősek legyünk, nehogy az események árja által elsodortassunk. (Helyes!)

Ily körülmények között jelszavunk legyen a legszabadabb

nemzetiségi elvekkel párosult integritás. Mert ezen elv valósitása után és annak sértetlenségével bátran szembeszállhatunk bármely fölmerülő politikai eszmével, mely tán azon mozgalmaknak irányadóul szolgáland. Értem a foederalismust.

E keleti kérdés megoldásának két módja van: fölosztás és földarabolás, a mint ezt e nagy mű vezetője és irányadója III. Napoleon maga kifejezte: „La solution ou la partition.“ Az első esetben a szabadság és nemzetiség győzelmével a homogen népfaju foederatiókban és homogen tömegesitésekben leendő szövetség, a második esetben pedig, t. i. az absolutismus győzelmével a szétdarabolás vagyis a nagyhatalmak közti fölosztás (partition) következendik be, mint ez hajdan Lengyelhonnal történt. (Igaz.)

Ez utóbbi esetben keresik és lelhetik fel anyagi előnyüket az osztrák, orosz és lehetőleg Angolhon is, ha lovagias nemzete a kormány érdekeit nem fogja ellensúlyozni; az első esetben pedig Francziaország nyerend tulsúlyú befolyást. Ez utóbbi hatalom jelenleg előnyben van; mert övé volt az első siker, az ő gyámsága alatt emelkedtek a Dunafejedelemségek, Szerbia és Montenegro a jelen, majdnem független állásukra.

A párisi congressusba gyült Europa, Napoleonnak tetőpontján álló befolyása alatt, a krimiai babérkoszorúk aratása idejekor dönté el e reánk nézve oly fontos kérdést, és ugyanott dönté el a reánk nézve majd oly fontos ügyet a Duna europai szabad-hajózás ügyét is; mely ugyan a bécsi kormány szükkeblűsége miatt tökéletesen mind e mai napig sem valósittatott. E nagy horderejü — az osztrák kormány ellenére eldöntött — ügy valódi kivitele, Pestet egy tengeri kikötővé tenné s az europai kereskedelem nagy élet-erét hazánkon keresztülvezetvén, reánk nézve kiszámithatlan anyagi és szellemi előnyöket eredményezne, e nagy folyam europai tulajdonná válván, torkolatánál és a Vaskapunál mihamar ut nyittatnék a tengeri hajóknak, minek következtében azok tengeri rakományukkal saját lobogóik alatt egész Pestig jöhetnének. (Helyes!) — Ez ügyben törvényes miniszterium megalakitása után egy javaslat benyujtását tartom fenn magamnak.

A keleti kérdés ez utóbbi eseményei képezik ama politikai

iránytűt, mely nekünk e jelen, végtelenül változó és hullámzó politikai tengeren irányadó csillagul szolgálhat.

Többet azonban ez igen fontos de annál kényesebb tárgyakról itt nem emlitek fel.

Észak-keletnek fordulva (Halljuk!!) ott igen rokon jelenségű események tárulnak fel. Ott látjuk a belküzdelmeibe merült északi óriást, kinek hatalma főleg a jelen külseményekre nézve leginkább csak nagy nevében és multjában áll.

Ott van előttünk e nagy Góliát, kit egy kis Dávid már kőhajitással fenyeget, s ez Lengyelország. (Tetszés.)

De e fenyegető Dávidon kivül létezik saját kebelében egy oly párt, mely őt, ha még eddig a szabadelvü ösvényre tériteni nem birta is, mindenesetre naponként növekedő ereje és befolyása által bármely nemzetellenies kül-beavatkozástól visszatartani képes. Ehhez járul még az is, mi e belpártot erősiti, hogy e birodalom a keleti és lengyel-kérdés ellentétes érdekeitől hányatva, megállapodni nem tud, mert vagy a reactióhoz közeledik Lengyelhon elszakadásától félelmében, vagy a szabadelvüség pártjához simul a keleti ügyben a nemzetiségi szabadság örve alatt előidézhető izgatottság által neki igért vallási és politikai befolyás és anyagi foglalás reményében.

Futólag jellemezém a hazánkat környező hatalmas szomszédokat, és az aggkoruságban sinlődő egykori nagyhatalmat is, de a halálos beteget, a sok reményvesztett kuruzsolóktól is már elhagyottat, — még nem, — ez pedig nem más, mint azon ábránd-birodalom, melybe minket is be akarnak olvasztani, — az egységes Ausztria. (Tetszés.) Sokat lehet e birodalomról mondani, de annál kevesebbet felmutatni. Nagysága képzeletben, valódisága pedig csak nehány kis provincziában létezik, s ezek támogatására is csak föltételesen számithat. (Ugy van!)

De erről már előttem annyi kitünő egyén szólott, hogy csupán nehány szavakra kell szoritkoznom.

Minden birodalom boltozata három főoszlopon nyugszik: az 1-ső a gyámolitó külpolitikai viszony; — 2-dik a pénzügy rendsze-

res állapota; — 3-dik a hadügy, vagyis a hadsereg s annak szelleme.

De ha e három a birodalom támoszlopa, ugy mindenesetre legnélkülözhetlenebb kelléke a boltozat zár- vagy kötköve, mely az egészet összetartja, s ez a nemzet gyámolitó akarata s őszinte bizodalma, e nélkül a birodalom alapja megrendül, s léte lehetlenné válik. (Helyes!)

Ily birodalom kormánya hiába keres küldiplomatiai segélyt s hiába kér interventiót, — mert a politika legszorosabb értelemben önérdekü ellentéte azon mesés pelikánnak, mely önfiait vérével táplálja, ez pedig saját legdrágább szüleményeit naponkint fölemészti, a fuldoklón soha sem segit, tartván, hogy a fuldoklóval maga is elmerül, — az ily birodalom hiába rendezendi pénzügyeit, mert a bizalmatlanságból eredő állam és pénzérték-csökkenést ellensulyozni még a papirgyárak sem képesek, és hiába öntend ágyukat, szerelendi fel várait, ha azokat érdekeiért használni, ezeket pedig védeni nem akarja a nemzet. (Helyes!)

Szivszaggató, de intő például szolgál erre a solferinói csaták utáni eset, midőn a nemzet elvérzett fiaiért öntött keserü könyeit a győzőre emelt poharába hullatta.

Ily feneketlen ingoványra és őrült lázban épül ezen egységes Ausztria, mely ephemer létében még annyi éltető anyagot sem talál, hogy önlételét constatirozhassa s alakithassa. Mert minden alakulás alkalmával csakis az egésznek többsége alakithatja magát, de soha kisebbséget alkotmányilag még nem alakitott, pedig Ausztriának csak egy kisebb feléből alakult a birodalmi tanács, s annak is nagy része mindenféle ármánytól kényszeritve, és még ezen kisebb résznek nagyobb fele is maholnap tagadni fogja az ábrándegységet és concret elvet, vagyis létét az uj egységes Ausztriának, midőn a birodalom nagyobb része azt már is kereken tagadja, igy tehát egy negyed, három negyedrészt nem kényszerithet egy octroyrozott alakitás elfogadására.

De ezen nagy belgyengeséget egy nagy szó palástjába akarják burkolni, e szó az európai egyensuly, melynek fenntartására az osztrák birodalom szükséges.

Igaz, de midőn egy határozott számu suly megfelelő szükséges nehezékét elveszti, akkor megszünik a sulyegyen kiegészitő lenni, — mert ellensulyozni nem bir, ily hamis sulynehezék csak a népet ámitó erőbüvészek (akrobaták) kezeibe, de a világ politikai mérlegébe, Europa egyensulyának fentartására már nem való.

Tehát Ausztriának vagy ujra nagy birodalommá kell válni, és a korhoz idomitott régire, a szabadelvüségre és a personalis unióra alapitott dualismusra visszatérni; vagy megszünni, lenni, s ezen őt nem illető helyet annak átengedni, ki ezen hely betöltésére geographiai, historiai és államdiplomatikai helyzeténél fogva hivatva van — ez pedig nem más, mint egy integritásban sértetlen s a Dunafejedelemségekkel szövetséges Magyarország. (Helyes!)

A sanctio pragmatica, vagyis a personalis unio az egyetlen kapocs levén, mely a többi provincziáknak egykori gravitatiójok fentarthatlan következményeit békes uton megoldani engedi, minden, bármely más, a birodalom egységét létrehozható lánczolat kétségtelenül háborut, vagy forradalmat, — annak mind reájok, — mind reánk nézve gyászos következményeivel — idézne elő, és igy az egész birodalom és nemzetei önérdekén kivül, még az emberiség szempontjából is kettős kötelességünkké válik, bármely más kapocs létrehozatalát határozottan ellenezni.

Hogy a külpolitikai viszonyokról terjedelmesebben szólottam, oka nem más, mint azon ohajtásom, miszerint értesitve legyen Europa, hogy mi nem ábrándokban és hiu reményekben élünk, hanem hogy határozott öntartásunk, önerőnk érzetében és higgadt elhatározásunkon nyugszik, hogy Europától csak azt várjuk, mi valódi önérdekeivel összhangzásban van, s hogy ennél többre nem is számitunk.

E tágas térről hazánkra tekintve, valóban Carthago romjaival találkoznak könyező szemeim s keserüség fogja el keblemet!

A mohácsi vész, sőt a tatár-járat pusztitásai sem ejtették hazánkat oly szivrázó helyzetbe, mint minőbe a 12 éves zsarnoki önkény sodorta; — mert akkor azon keveset, mit a nemzet megmenteni birt, azt legalább anyagilag és jogilag birta. Most azonban ha-

zánk integritása megcsonkitva, törvényeink lábbal tiporva s alkotmányunk alapjából kiforgatva van.

Midőn II. József önkényes uralkodása vivmányait mindinkább veszni látta, lelke megtört fájdalmában és egy nehéz küzdés után meggyőzve önmagát, engedett a kényszerető szükségnek. S annyi szeretettel, annyi föláldozással alkotott müvét, koporsója szélén egy tollvonással megsemmisitette; ugyanis az 1790-ki január 28-kán kibocsátott rendelete által az országot régi állapotába visszahelyezte. — Nem ugy mint most, midőn ősi alkotmányunk helyett egy oct. 20-diki diploma, törvényeink ezen ünnepélyes negatiója, erőszakoltatik a nemzetre.

Ily körülmények között, tisztelt ház! igen nehéz a mi föladatunk, és pedig annál nehezebb, mert ezen föladatot üres, védtelen kezekkel kell megoldanunk.

Ezen föladatunknak, nézetem szerint, három része van:

Az első a lefolyt 12 év alatti törvénytelenségek megsemmisitése, mert csak ezután lehet a törvényes mult utolsó perczét a törvényesitendő jelennel kapcsolatba hozni;

a 2-ik a 12 évi törvénytelenségek megsemmisitése után az 1848-ki jogi és anyagi törvényes állapotnak megtestesitése;

a 3-ik ezen megtestesitett törvényesitésnek a koronázási okmány, a királyi hitlevél által leendő minden tekintetbeni biztositása és az ily szomoru események megujulhatásának ujabb biztositó törvények általi lehetlenitése.

Ez alkalommal csupán az első részre szoritkozván, a 2-ik és 3-ik részről szólani nem fogok.

Minden állampolitikai tény három inditó okból szokott eredni, melyek korszakonként és az események szerint változó sulylyal szoktak működni.

Ezen inditó okok következők:

1) a külbefolyás és közvélemény;

2) a nemzet akarata

és 3) a tényleges hatalom;

e három szokta előidézni a politikai eseményeket, e há-

rom tehát azon tényező, melyhez fordulnunk kell, hogy eredményt várhassunk.

A külbefolyást és közvéleményt, vagyis a külföldet, már taglaltam.

A nemzet akaratát keblünkben érezzük, mert küldöttei és képviselői vagyunk.

Marad tehát a tettleges hatalom, melynek a hozzánk való jelen állását jogi és anyagi tekintetből taglalni akarom. Tekintve jogi helyzetünket:

A tettleges hatalom, az országgyülés e jelen első törvényesitési phasisában és annak teljes lefolyásaig törvénytelen.

Mert e hosszu évtized előtt, midön az erőszak és törvénytelenség kettészakita minden törvényes kapcsot, visszaszállott a souverainitás joga a nemzetre, mely kortól e mai napig nem vala törvényes kötelék, de hóditás; nem jog, de szuronyerő az, mi kormányzott, s igy a hatalom törvényes korszaka csak akkor kezdődhetik, midön a nemzet a souverainitás jogát az 1848 törvények megtestesitése alatt a törvényes fejedelemmel ujra osztandja.

Ennyi jogi helyzetünkről.

Tekintve anyagi helyzetünket, azt is egy abnormis viszonyra alapultnak látom, és pedig két okból.

1-ör. Mert van szentesitett 1848-ki törvényünk, melyet a tettleges hatalom még elvileg sem akar elismerni, sőt azokat ünnepélyesen tagadja.

2-or. Mert a törvényes jog és a hatalom nem egy és ugyanazon személyben van összepontositva, de két különböző személy által képviselve, melynek egyike, t. i. a jog, Prágában, a másik, t. i. a hatalom, Bécsben létezik.

Ezen jogilag és anyagilag abnormis állapot constatirozva lévén, ha a törvényos téren akarunk maradni, minden fontosabb mozzanatunk előtt két kérdés lép előtérbe, mennyire törvényes t. i. azon tér, melyről működni, és mennyire törvényesek azon eszközök, melyeket igénybe venni akarunk?

Egy törvényes téren, midön kétoldalu (bilateralis) szerződés

egyik vagy másik fél általi megszegése esetében orvoslást keresünk, kettős ut áll előttünk.

Az egyik a teljesitésre, a másik a szakitásra vezet.

Választanunk lehet tehát kettő között, de ha időelőttinek látnók e választást, melynek következtében mindenesetre egyik vagy másikról lemondanunk kellene, a mennyiben activ téren csakis egy utat választhatunk, ugy még hátramarad e választást a körülmények kifejlődéseig halasztani, mit teendünk, ha t. i. az activ föllépés helyett, a passivitást választandjuk.

Activ müködés által a hatalom törvényesitésének elérésében az első törvényes térről egészen lemondunk, s annak fenyegető súlyát nem használjuk többé, ellenben a passivitás által a szerződés megsemmisitési súlyt is használjuk, a teljesitéshez kényszeritő passivitás fölhasználásával, mi a jelen körülményekben, hol a kibékülés időszaka az ellenfélre életkérdés, activ föllépésnél is hathatósabb.

A legnagyobb súlyt kivánom fektetni a kibékülési időszakra, mert ez az, mi nemzetünknek legnagyobb előnyt nyujt s igy leghathatósabb fegyvere, — igaz, hogy ily szenvedésmeghosszabitás kinos reánk nézve, de a tényleges hatalomra lehetetlen. —

Ugyanis a hatalom azon ponton áll, hol naponkint sülyed, mig ellenben mi sülyedésünkben már megállapodtunk — s igy suprematiánk naponkint növekszik — e kettő a passivitás főindoka. — (Helyes!)

Midőn a passivitásnak minden activ föllépéstől tartózkodva nyilatkozni kell, azt közvetett formában teszi, s ilyen a „határozat", mely ugyan csak magának szól, de oly hangosan, hogy mindenki meghallja. (Igaz!) Ez által érintkezésbe nem jöendünk azon hatalommal, mely irányában törvényesitéseig — passivitásban maradni érdekünk. — Ezek folytán, minthogy szólanunk kell, azt „határozat" alakjában tenni kivánom.

A határozat melletti indokaimat, t. i. az időt és a passivitás kettős súlyát előadván, engedje a tiszt. ház, hogy a felirat elleni észrevételemet röviden közölhessem. — (Halljuk!)

Két elv közötti választásunkra két indok bir befolyással, t. i.

a választott elv érvényessége és a nem választott comparativ gyengesége. Ez utóbbit akarom a felirat mellett felhozott döntő okokból bizonyitani.

Lónyay Menyhért képviselő úr az eszményi egységes Ausztria pénzügyi viszonyait oly kimeritően festé, hogy annak tarthatlanságán senki sem kétkedhetik;

Klauzál tagtársam ép oly tüzetesen bizonyitá be azt, hogy e birodalom a kereskedelem minden ágainak tönkretétele által oly depauperationális systemát hozott létre, a minőt még soha senki más; s hogy e miatt az inség küszöbére jutott;

Eötvös b. ezen egység politikai kivihetlenségét czáfolhatlanul igazolta;

Somssich Pál úr pedig nagyhatásu beszédében — a hatalom organumai roszlelküsége vagy tehetetienségéből következtette tarthatlanságát.

Andrássy gróf, Gorove, és több képviselő-társaim ezen ephemer egységes birodalom külpolitikai viszonyait oly hű szinben állitották elő, hogy azok után külgyámolitást vagy segélyt reménylenie épen nem lehet; végre —

majdnem mindnyájan, kik a felirat mellett szólottak, velünk egyetértőleg ünnepélyesen törvénytelennek nyilvánitották azon tért, melyen a tettleges hatalom jelenleg áll; — szóval, ha összeszedem az eddig elmondott kitünő beszédek velejét, azt kell következtetnem, hogy ezen új egységes birodalom csakugyan merő lehetlenség, mely öngyengeségénél és semmiségénél fogva önmagától összedől. S ezt egyformán ohajtják velünk, tudván hogy csak a képzelt egység romjain emelkedhetik a birodalom összes népeinek törvényes és alkotmányos szabadsága.

Kérdem most már, — valjon érdekünkben áll-e, egy ily birodalmat lehetővé tenni vagy sem? én azt hiszem, uraim, — hogy nem, — mert ha most összedől, helyét az foglalandja el, a mit mindnyájan egyenlően óhajtunk, t. i. a personal-unióra alapitott dualismus. (Helyes!)

Ha tehát nem áll érdekünkben e roskadozó állam léte, minek

támogassuk azt, hacsak formabelileg is „felirat“ által? mit előnyére kizsákmányolni el nem mulasztana.

Vagy tán elismerést vagy hálát várhatunk? — azt senki sem hiszi. —

Vagy érdekeinkkel összeférő-e, oly hatalomnak bármi segélynyujtás is, mely mintegy erőszakkal akarja a nemzetet az 1848-ki törvényes térről ismét az 1849. önvédelmi térre szoritani. —

Vagy talán azért, mert a határozatra az országgyülés szétoszlása következend? mig a föliratra nem? ez sem hihető, jól tudjuk azt mindnyájan, hogy mindennél nagyobb indok az, mi a hatalmat engedékenységre vagy szakitásra inditandja.

Nem „fölirattal“ uraim, de „petitióval“ járultak már e hatalomhoz, de az el sem fogadtatott. Sőt az osztrák császár magyarországi helytartója Albrecht főherczeg, midőn a sárosmegyei küldöttség általa kérelemmel kivánt járulni e hatalomhoz, azt felelte: „nem tudják, uraim, hogy fejökkel játszanak?“ megczáfolhatatlan tények ezek. — És valamint akkor, úgy hiszem most sem szolgálna sem fölirat, sem határozat e hatalom elhatározására indokul. (Ugy van!)

Tehát legfölebb is annyi előnye lehet a föliratnak, hogy a más okból eredhető szétoszlást talán a határozatra foghatják, mit a föliratra tenni nem lehetne, de az is csak negativ és igen föltételes oly ok, mely csak egyéni felfogáshoz képest nyeri vagy veszíti súlyát. —

Megvallom, ezen aggodalom lelkemben visszhangra nem talál — de talál mindenesetre azon meggyőződés, hogy akár szellemi, akár anyagi, akár csak formabeli segély is az, mit e hatalomnak nyújtunk, az mindenesetre ellenségünknek lesz nyújtva, melyet mi fognánk gyámolitani azért, hogy erőre kapva, minket annál könynyebben ujra legyőzhessen. (Helyes! Éljen!)

Miért is a föliratot nem pártolhatom. (Éljen!)

Erre Kazinczy Gábor:

Midőn napirendünk egyszerü igéit látva: „az országgyülés teendőiről,“ e feladat nagyszerűségét, a tért a hol állunk; a viszonyokat, mik közé ékelteténk; a látpontok magasságát — honnan ez idő szerint hazánknak házi ügyeit is tekinteni szükség — enér-

zésemnek szerénységre utaló mértékével egybevetem: csakis a kötelesség parancsa az, mely némán maradnom tilt. Mig a sziv érzése arra vonzana, hogy Mariusként Carthago döledékein, a fájdalomnak üljük gyászünnepét, megadással várva az igazságos Isten itélőszavát: a polgár tartozása: egy évezred feldúlt creatióinak romai között az új élet jelenségeit buvárlani, fáradalmait keresni, kitörleni szemeiből a könyűt, hogy látását ne fátyolozza el, és megállni és kiállni a gyötrelmes tusát a politikai ész és a hazafias sziv között; korlátokat vonni egyéni hajlamai és szenvedelmei köré, hogy a közszabadság majdan annál tágabb téren mozogjon.

Mig a törvényhozás teendőit, a saját tűzhely körül, a pillanat szükségei tüzék ki, s körét a történelmi jogtér meghatározá: az iránytüt, merre és miként, keblében és agyában hordozá kiki. De mióta a forradalmak zászlóját, e hadjáratot a létező jogalapok ellen, felzendült tömegektől fejedelmi kezek ragadák ki, jelszavúl ezt, s nem semmi mást, tüzve föl reá: Vae victis!; mióta a *süker*, nemcsak a társadalmi, hanem a közélet merényeinek is szentesitő pecséte lön, s a jog és törvény ellenében vivófélül az erő és hatalom állittatott: népek és egyesekre nézve veszendőbe ment azon tartalék, mely *mindent* megilletni óvakodik. A *tények politikája* ez; fél és biró együtt; nem respectál semmit, csak a mi erősebb; az egyetlen a mit ahít, a hatalom, az egyetlen, a miért pirúl, ha játékában megbukott. Igen, játékában, mit csatatéren és diplomatiai jegyzékekben, elvek és törvények, élet és halál felett üzöget. Népek és kormányok — két hatalom, két tábor, szemben egymással; ha szünetel, hadjáratának tervezetét tanulmányozza; szövetségeket köt és bont, a jelentkező plus és minus szerint. Törvény az érdek; jog a hatalom. Uttalan éj ez, mit koronként, mint felgyuladt tűzvész, a szenvedelmek kitörése világit át, háborgó tenger, min rengő naszádként, messze a révtől, viv és küzd a mi mindenünk is: — Magyarország ügye. Ki felel a következő pillanatról, melyben minden hullám egyegy bérczczé tornyosulhat? s vészszé dagadhat a szélcsönd? ki tudja, van-e, s hol van, rév, mely megpihenni hagy?

De azt tudja a nemzet, hogy — legyen hála Istenének — *ki* az, kire megnyugvó bizalommal tekint; mert e jellem szent vértjén,

mint tündérregéink hőseinek gyémánt paizsán „nec civium ardor, nec vultus instantis tyranni“ csorbát nem bir ejteni, és:

. . . . . medium non deserit unquam
Coeli Phoebus iter, radiis tamen omnia lustrat.

És ha végigtekintek a tanácskozás eddigi folyamán, min előttem, miként megilleté, terhelt hajókúl azonegy rév felé annyi kincset vitt már a mély ügyismeret és hazafiui hűség: hiuságom a hallgatást tanácslaná. Azonban a gazdagnak aratása után a takarékos kalászszedő számára is fenmarad, ha más nem, a remény; és mert azoknak, kikről szót teendek, gondjuk vala, nehogy emlékezetünk lapjai üresen maradjanak, s a magyar ember lelkében megapadjon az az érzés, mely — miként a Rhone folyam, koronként a föld alá merül, de futását folytatja ott is, addig is, mig ismét meg ismét a fölszinre tör: szabadjon merénylenem, hogy azok közé soroztassam, kiket Sz. Ágoston „venditores verborum“-nak nevezett. Elvtársaim ékes és kimerítő előadásai nemcsak helyzetünket derité fel, sőt a *mi* „beteg emberünk“ (Ausztria) számára is megjelölék a gyógyszereket; ők a *dologról* beszéltek, szabadjon immár nekem a dolog *körül* ejtenem néhány szót. (Közfelkiáltás: Halljuk!)

Táblabirói őszinteséggel azzal kezdem azt, hogy elmondjam önöknek nyilt hitvallásomat:

Valamint az alkotmányos monarchiát, nem annyira elméleti meggyőződésből, mint történelmi okoknál fogva, azon szükséges formának tartom, mely áthidazó kapcsot sző a mult hagyományai s a jövő fejleményei közt; s miként a természetben, úgy a népek életében is vannak időszakok, midőn a történelmi fejlődés mintegy szünetelni látszik, de Isten által kijelölt ösvényéről, mielőtt befejezte, le nem lép soha: úgy múltunk megtagadása, a jövőről gyáva lemondás lenne, ha a magyar szemei előtt, végczélként, más egyéb lebegne, mint édes hazánk ügyét azon ösvényre vezérleni, mit törnelmének első fél ezrede kijelölt. (Helyes!) Úgy viszont: a perzsák példabeszéde szerint: ha saját házad fedele üvegből van, ne dobálgass kővel a szomszéd ház födelére. *)

---

*) A muzeumi terem, hol a képviselőház üléseit tartja, köztudomás szerént, üveggel van födve. A kiadó.

Mióta a habsburgi szerény vár urát, 688 év előtt, a római szent birodalom élére állitá a sors egyik véletlene, s valamint ő életfeladásaul, úgy utódai hagyományos köteleztetésökként tarták szem előtt, e véletlen örökséget biztositani s gyarapitani: két jellemvonás az, mely veres fonálként szövődik át e ház történetén: a családi érdek és az absolutisticus irány. S valljuk be, hogy a hüség, mit ez ösvényről sem a változó sors, sem annyi nemzedék különböző egyénisége letériteni nem birt; hogy azon szivós kitartás, mely annyiszor kiállta, túlélte a sülyedést, a megalázást; az a hitszerü ragaszkodás, mit a kétségbeesés sem birt megtörni soha, s hü maradt magához egyiránt, midőn a Habsburgok öröksége fölött a nap le nem szállt soha, s midőn I. Lipót halálakor 900 mérföldnyi területre apadt le: mindez, valljuk be, e ház rideg történelmét, bizonyos meglepő, mondhatnók mysticus világitásban tünteti fel. Azonban, közelebbről elemezve, e politika a rövidlátásé, minek teendőit, napról napra a közvetlen siker tüzi ki; a kisszerűségé, mely önérdekének szük gyürűzetéből kiemelkedni nem bir, tehát, végeredményeiben, az öngyilkosságé. (Helyes!)

I. Péter czár kezében az absolut hatalom korbácsa ösvényt tört magas czélok felé, s népe nyers tömegét egy nagy *eszme* eszközeivé akarta képzeni. Mit a Romanov-ház tőle öröklött, az nem szük családi — az állami politika volt. *Ennek* bizományosaul tekinti magát minden utóda; *ez* a nagy czél, mit megközelitni tör; *ezen* és a messze jövőn s nem a pillanat vivmányain csüggnek szemei.

A Caesárok utódai patrimoniumként tekinték a koronát. Midőn I. Ferdinándot, ismét a kedvező véletlen, mely, ugy látszik, e dynastia védangyala, sz. István birodalmához juttatá: egy *szerzelékkel* többnek tekinté azt, s érzék nélkül azon történelmi momentumra, mit ez „országok szövetkezése“ mutat: elégnek tartá, nemét a haszonbérrendszernek alkalmazni reá.

Ha ő és utódai elég bátrak szakitni a multtal, s elég bölcsek követni az ösvényt, mit eléjök nemzeti nagy királyaink politikája kitüzött; ha a kereszténység ügyének élére állanak, s Magyarország missióját Kelet felé, fölértve, hatalmuk természetes súlypontját Magyarországra helyezik (Helyes!): döntő álláspontot vivnak ki a je-

lenben, uraivá lesznek a jövőnek, s a hofburgi kufár politika világtörténeti magasságra emelkedik. (Helyeslés.)

Nem birtak, nem mertek, nem akartak. Az önzés sysiphusi konokságával, Nyugaton, Spanyol- és Olaszország harcztérein pazarlák el az erőt, mely Kelet uraivá teendé, s inkább gyülölve az alkotmányosságot, mint a hogy még házuk érdekeit is szereték, (Igaz!) koczkára tevék vajmi gyakran ezt is, hogy amazt e nemzet szivéből, vagy legalább intézményeiből kiirtsák. Pusztitni hagytak az ellenségnek, pusztitottak magok, hogy majd a kétségbeesésig zaklatott nemzettel, mint meghóditottal, a „jus armorum" szerint bánhassanak el, s ha nem sikerült, — a minthogy akkor sem sikerült, midőn Magyarországot néhány nagy úr képviselte — a nemzetlenités mérgező s a zsibbasztás halk vagy erőszakos politikáját követék. Kifelé a haza törvényes határait elvesztegetve, benn az előre törő nemzet jogos követelményei ellenében a concessiók morzsalékait nyujtogatva, s egyszersmind a belső feloszlás sárkányfogait veteményezve, feluszitva az anarchiát s a létező és ujonteremtett nemzetiségek igényeit, — zila népfajokból, a történelem meghazudtolásával, politikai individualitásokat gyártván.

Mi gondjuk reá, hogy mindez izgatás nem egyéb, mint egy élethalálharcz manifestuma az *összes* Ausztria ellen, s hogy Magyarországot fogyasztva, metélve, azon hatalom kezére játsznak öngyilkosan, melynek zászlóján a kettős kereszt ragyog, s mit, Constantinként, azon hit vezérel előre, mindig előre: In hoc signo vinces! (Helyes!)

Mint a kertész, kést és karót használ, hogy fiatal csemetéinek túlgazdag növényzetét csélszerüen szabályozza; de tudja, hogy az agg törzsre nézve más választása nincs, mint szabadon hagyni százados koronáját, mit a balta megdönthet ugyan, de kés és olló többé nem idomit: Ausztria eme hagyományos rendszerének és állásának az tehát hibája — s tudjuk, hogy a politika hét halálos büne együttleg *hibának* neveztetik — hogy a nemzet jellemét, történelmét és jogait ignorálva, szintoly természetlen és elkésett, mint önkényes s igazságtalan. *Innen* az az ellentétes viszony és benső szakadás a nép és trón között, mit, az eddig járt ösvényen áthidazni nem volt, és

nincs és nem lesz, mert *nem lehet* semmi mód mindaddig, mig Ausztriának mind politikája, mind positiója meg nem változik.

S *eme* benső háborúnak *egyik* momentumát képezi az 1848 alkotmányos küzdelem s azon 11 évig tartott forradalom, mely reá következett. Sebhelyeit nem illetem. Hiszen a szó elhalványodnék, ha ecsetelni merészlené, a sziv megszakadna véres emlékeinek súlya alatt. „Auferre, trucidare, rapere, falsis nominibus imperium, et ubi solitudinem fecerint, pacem appellant.“ Hadjárat volt Isten és ember ellen; pusztita lelket és vagyont. Si aerarium ambitione exhauseris, per scelera supplendum sit, mit bánta! mi gondja, hogy e pietas érzelme a trón iránt egy tükörlap, min borulatot hagy egy lehellet is, sérelme pedig helyrehozhatatlan! (Közhelyeslés; szóló szédül.)

(Elnök: Néhány perczre pihenjen!)

(Kevés szünet után: Szóló: Már jobban vagyok; — folytatja.)

Mit gondolt vele, mit gondolt bármivel! A leghatalmasb forradalmár-, a „tények logikájának“ vaskarja kellett hogy utjába álljon.

Mint az orvos, ki tanulmányozása tárgyává teszi a gyötrelmeket: szabadjon, visszapillantásként, pár szóval érintenem: mit nyerénk *mi* mind e veszteséggel, mit vesztettek *ők* mind e diadallal?

Poetai hajlamaink a politikában, Párisország mozgalmas népefelé vonzanak, mentséget találva balfogásainak, fátyolt boritva eredményeikre, s analogiákat keresve, a mik nincsenek.

A mi 1848-diki forradalmunk — ha annak nevezhető, én ugyan legfőbb dicsőségét abban látom, hogy *nem* az vala, — nem socialis volt mint a franczia, hanem politikai. Nem a nép *ténye* volt, hanem az értelmiség *cselekvénye*; bilincseket tépett el, *azok* által, kik arra jogositva voltak. Midőn a törvény igéit a harczok riadója akarta elnémitani: nem socialis rétegek és felekezetek álltak szemben egymással, a legázolt önérdek gyülöletével s az erőszak diadalmának bősz érzetével az egykori positiok felett: hanem az *összes nemzet* alakult egy táborrá, tudván, hogy a véres koczka az ő sorsa felett vettetett el.

A koczka perdült, vesztett, egyelőre. Miként Ilium csatáiban

a vivók segélyére alászálltak az Istenek: a Gondviselés akarta, hogy reánk nézve — miként a csigának sebhelyén fakad fel a drága gyöngy — e vesztésben légyen a diadal (s a diadalmaknak ára nincs); mig a Danaus utódai elmondhaták: még egy *ily* győzelem és veszve vagyunk. (Igaz!)

A mi veszteségünk gazdag jutalma lön: az *áldozás* patriotismusa, melynek gyökérszálai az ephemer érdekek fölszinén túl, le a sziv mélységeig nyulnak alá. Áldozva megtanultuk szeretni a hazát. És megtanultuk, bármi drága áron: hogy szenvedjen a nemzet bármit is — hagyján! meg nem bukott, ha meg nem hajlott *előbb*, mig ki nem merité *minden* erejét. (Helyes!)

E két nagy eredmény okozta, hogy mig máshol ily csapások folytán, a legjobbak is fájó resignatióval vonulnak énjökbe vissza, s a bukást gyógyithatlannak, vagy csak úgy eltürhetőnek tartják, ha azt, sőt magát a hont is, elfeledni törekednek: mi, kikről a világ, Isten maga elfeledkezni látszott, meg nem feledkezénk sem a hazáról, sem magunkról. Antaeus csatája volt ez Heraklessel. Az öntudat s a kötelesség érzete fentartott gyötrelmeink súlya alatt. Sujtoltatánk; miként a vasból a kalapács ütései alatt a salak az a mi kiporlik: minden csapás tisztita, erősbite. „Aláhullott a mi fejünk koronája“, soraink meggyérültek, néhol pótolhatlanul: de a nagy egyesek helyeire tömör tömegek tolonganak ihlett lelkesedéssel sziveikben — csöppek, mikből az Ocean habverése alakul. (Közhelyeslés.)

Adjuk meg mindenkinek a magáét, a reactiónak is. Bősz dühében nem látta, hogy a Gondviselés eszköze lön a mi javunkra. Mig máshol a régi ellentétek visszaállitását megkisértve, a nemzet egyetemét rétegekre, mikre támaszkodhassék, ügyekvék forgácsolni: itt szemben foglala állást a történelemmel, a jelen törvényes vivmányaival, a jövő jogosult reményeivel. Mind az a mit cselekvék, egy hadüzenet vala mindenkinek külön, az egyetemnek összesen. (Igaz!)

S ime, anyagilag kimerülve, erkölcsileg megtöretve, kisérleteiben eljutva a „világ végeig“: a béesi kormány „megfordulásról“ gondolkozott. Nyilatkozása — politico-financiale operatum együtt —

alamizsnával kinált kifosztogatott tulajdonunkból. S mégis a nemzet bölcs volt; tudta, satis cito incipis victoriam, ubi provisum fuerit ne vincare; fegyvernyugvásnak tekinté a békekötés tárgyalása előtt. S aztán sz. Ágoston ildomos oktatása: Cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur.

Mik történtek october 20-dika után, ismerjük; tanui voltunk ezen alkotmányos mozgolódásnak túl a határokon; láttuk merre kacsint az, s tudtuk hová akarna ütni. A himes palást alól kifeketéltek a mephistoi attributumok — a régi bécsi nóta, némi uj „verstärkt" variatiókkal, nem egyéb.

A horog nem fogott: a léphez nyulnak; kezet nyujtanak, kegyelemmel, mely elfutamló mint az árny, kinálnak a jog helyett, mely örökkévaló mint az Isten. Nem birtak elnyelni mint egészt: szeletekre akarnak metélni; nem tudtak megölni: akarják, legyünk, az ő kedvökért, öngyilkosok; megkisérték e hazát megsemmisiteni: nem sükerült; akarják, tagadjuk meg önszántunkból. Dynastiai érdekeket állitottak volt szemben velünk: a fogás elkopott, most a népekét akarják, s az uj frigy foglalójaul, Magyarországot igérgetik.

Minden jelenség mutatja, hogy az alku izlenék; egyéb hibája nincs is talán, mint hogy gazda nélkül köttetett. Jóltevőink akarnak lenni minden áron; nyakunkra tolják nagylelküségöket. Hiába tiltakozunk, hogy nem kivánunk egyebet, mint hagyjanak bennünket a „magunk módja szerint" üdvözülni, miként mi hagyjuk őket. (Közhelyeslés.) Oly annyira nem irigyeljük a vasárfiát a mit kaptak, hogy részt sem ohajtunk belőle. S ha Isten addig élteti őket, hogy egyszer a „magok lábán" járni megtanulnak: örömmel üdvözlendjük a férfias cselekvés versenyterén. Addig hadd „dobzódjunk mi alkotmányos orgiáinkban" — az osztrák szabadelvüség stylusa ez — hiszen a haragos csehek, a duzzogó lengyelek s mit én tudom még kik, ott ülnek velök, együtt, szép rendben és csendben és testvériségben, az idealis összbirodalom támoszlopai; nekünk elég, ha azt hiszik, hogy mi nem odavalók vagyunk. (Derültség.)

Van-e kinézés, hogy — egyesek jóakaratu nyilatkozványain

túl — mi ott megértessünk, hol a történelmi jogállás ellenében a tényleges hatalom, természeténél fogva, vajmi *nehezen* hall, s a balul értelmezett önérdek hallani *nem akar*? s az anomaliák mind e tömkelege nem lépteti-e életbe, ideiglen bár, azon természetellenes frigykötést, mely a szélzetek között koronként szövetkezik?

E napokban érkezett meg „pünkösdi ajánkodul“ — s mint hitelesen állittatik, — az osztrák alkotmányosság jelenlegi képviselője, Schmerling úr közvetlen auspiciumai alatt, egy bécsi nyilatkozat a „Pillanat kérdése“ fölött*). Ugy látszik, édes testvére az 1848-diki hires Staatsschriftnek, hasonló szándokkal, mint amaz: pressiot gyakorolni; óhajtom, nehogy hasonló eredménynyel mint amaz. Nyájasan nyujtja felénk egyik kezét, ökölbe szoritva a másikat, ha azt netalán elfogadnunk nem tetszenék. A szeretet örömkönyüi ragyognak egyik szemében, mig a másik jó előre már a felett keserg, a mivel ő maga fenyeget. Legyen Schmerling úr nyugodt. E nemzet, ha kell, hallgatni fog megint, de a törvény szavainál egyebet nem mondand soha. (Közhelyeslés.) Az insultatiók szunyogcsipdelései, a méltatlanság fulánkja, az erőszak tördöfései egyiránt nem fognak rajta. (Közhelyeslés.) Az a gúny, melylyel „loyalitása rongyos köpenyét„ Schmerling úr tépdeli (köztetszés), szintugy nem tériti el, mint fenyegetőzése le nem riasztja azon ösvényről, mit a törvény eléje tüzött, habár Schmerling úr feledni látszik, hogy azon túlmenni szintoly tilalmas, mint meg nem maradni rajta.

És e bécsi nyilatkozat vádirat akart lenni nemzetünk ellen, s lőn akaratlanul a legfényesb „diploma“, mit *onnan* nyerheténk: elismervén hogy *egy* zászló alatt látja az összes nemzetet minden réteg-, minden szinezetében. *Ily egy* zászló az, min nem fog a fegyver, mert rajta e jelszó ragyog: „Ha isten velünk, ki ellenünk?“ *Ily* zászlót csak követni vagy széttépni lehet. (Közhelyeslés, köztetszés, éljenzés, taps.)

Az idősb Pitt egy interpellatióra ekként válaszolt: „A tisztelt gentleman azt mondja, hogy Amerika daczol, majdnem nyilt lázadásban van. Örvendek, hogy Amerika ellenszegült. Három millió

---

*) Die Frage des Augenblicks. Pfingsten, 1860. Bécs.

ember, kinek keblében a szabadság minden érzelme oly annyira kihalt, hogy önkényt rabszolgává hagyná magát tétetni, a legalkalmasb eszköz leendne arra, hogy mi is leigáztassunk."

Pittet, gondolnám, Schmerling ur sem igen vádolhatja akár forradalmi intentiókkal, akár korlátolt nézetekkel (Derültség); birand-e Schmerling azokig emelkedni? A példa nincs minden tanulság nélkül.

S végre, szemben mind e világával az akadályoknak, lesz-e azon hontársainknak, kik ez idő szerint ügyeink élén állanak, elég erejök, a jogtért, mely megilleti, megtartani? Ki tudja; de azt igen, hogy feladni azt — hazaárulás. (Zajos helyeslés.) Nagy időkben Róma akként utasitá consulait: „videant ne quid respublica detrimenti capiat." Mi méltányosak voltunk s vagyunk állásaik nehézségei iránt, tudván, hogy az erkölcsi támogatás mit nekik nyujtunk, egyszersmind önvédelem; ők ne feledjék, hogy kivételes állásuk az, mely a közérzületnek gyakran roszalását, néha indignatióját hallgatásra birta, s hogy a nemzet nem a positiók, hanem az egyéniségek iránt viseltetik e bizalommal; a mily megtisztelő e bizalom, egyszersmind az erkölcsi felelőség egész sulyát háritja reájuk. (Ugy van!)

S még egyet az urakhoz ott a Lajtán tul.

Az ó világ kerekzetét a fejedelmek intézék; ők szabták meg a hadviselés tárgyait, határait ők tüzék ki. A nép vivott, győzött, bukott; teendője ez volt, nem egyéb. Egyetemes conflagratio lehetetlen vala. Az idő e szolga-csoportokat uraik segédeivé, majd ellenőreivé tette; eszmélkedni készté az elnyomottakat, a magokban gyöngéket de számosakat egymáshoz utalta, s kapcsolatot szött a hadviselés s a polgárisodás között.

S ime, mintha a csatarendek mögött egy második tábor állana — az eszméké, az ügyeké. Minden küzdelemben részt vesz minden nép, tettleg, vagy elvei, reményei és aggodalmai által. A föld termékei, az agy eszméi, a közjó érdekei egyiránt a „világ piaczára" özönlenek. Egy pillanat eszméket érlel meg, mik századokon át pihentek, mint a mag, mig a tavasz napsugára megjő; döntő tények lépnek, pánczélos Minervaként, előtérbe, miket egykor oly könnyü

s kényelmes volt el-elholnapozni; az „örökre“ számitott kapcsolatok bomladoznak, miként a népek valódi érdekeinek szövődése követeli. (Szóló szédül. Elnök: Kérjük, üljön le és pihenjen! Zaj. 10 percznyi szünet után szóló ismét folytatja. Halljuk!)

Mi nem mystificáljuk magunkat. Él-e *még* vagy meghalt-e *már* a magyarok hazája: hogy e *kis* kérdéssel nem törődik a *nagy* világ, s börzéjén a mi elavult diaetalis artikulusaink, elpendült fejedelmi esküink — mint az osztrák papirok — nem tartoznak a „keresett“ czikkek közé: vajmi bölcsen tudjuk mi ezt! De tudunk ám többet is. (Halljuk!) Azt, hogy e kis „magyar kérdést“ még Schmerling ur „Seine-parti békecsászáránál“ is nagyobb hatalom: az *idő* vette patrociniuma alá, s mögötte mind inkább szineződik egy második, mely egy kis fejtörést, még a nagytekintetű Reichsrath daczára is megérdemel, s mely azt a hires „beteg embert“ nem illeti közelebbről, mint mindazon területet, melyen e kérdés szálai, megannyi kanóczként, tovább szövődnek.

Életnek és halálnak kérdése az a Nyugat és Kelet között, s az első sorban az osztrák birodalom létezése fölött. (Ugy van!)

A németekről tevén szót, szabadjon azt „egy füst alatt“ megtoldanom. (Halljuk!)

Tisztelt társaink Szalay és Eötvös szellemdús szónoklata diszpalástot szőtt a német-magyar ügy fölé, elfödözni képest e kérdésnek — ha volna — gyönge oldalait is. De a német alatt nem az ő németjeiket oda *künn*, s nem a magunkéit ide *benn*, szoktam én, például, érteni. (Derültség) Kalapot emelek magam is a Grosz-Deutschland derék és tudós népe előtt, habár megnyugszom, hogy nem tartozom közé; (Derültség) teljes méltánylattal viseltetem mind az iránt, a mit tett vagyis a mit nyomtattatott; habár ez irodalmi tömeg koronként az alexandriai könyvtárra és Omárra emlékeztet is; (Derültség) s szivem mélyéből elismerem, hogy e hazának áldozatosb, nemzetiesb érzésü gyermekei nincsenek, mint a mi németajku társaink. (Ugy van! Igaz!) Ott van, például, Szepes, Géza királynk óta valódi telepe a patriotismusnak a harcz, a közélet és az irodalom terén egyiránt; ott a Bánság németei, (Ugy van! Igaz!) eme hősei a magyar névnek és martyrai a magyar ügynek; és szemtanu

valék, mint üdvözölte mámoros diadallal eme székvárosunk németajku polgársága a tricolort, mit lerombolt háza romai fölé örömtől reszkető kézzel tüzött. (Ugy van! Éljen!)

De van a németnek egy saját külön fajtája, uraim, (Halljuk! Halljuk!) mely ex officio születik, (zajos tetszés; taps) bureaukban él s acták közé temetkezik (viharos tetszés; taps, éljenzés); a civilisatio missionariusának hirdetvén magát barbár földeken: miként a hernyó, ha saját erdejét elpusztitá, seregestől indul vándorutnak megélni, emészteni (nagy derültség). Fölajánlja „jó szolgálatait" minden ügynek, minden országnak a Tajótól a Neváig (zajos tetszés és helyeslés), mert karját és tollát, szivét és eszét árukénti hordozza a világ piaczára (Derültség). Mind ez azé, ki többet ad (zajos derültség). Minden kitelik belőle: barricadhős és miniszter, (nagy tetszés) pórvezér és alter ego, a mint jő, a mint kell. Adj a kezébe egy nemzetet, ő praeparálja ugy mint kivántatik; rombol és szervez; rombolja a historiát s az életet, hogy botor agyának kisérleteit szervezze. (Helyeslés; derültség.) És ha, mit Isten egyesite, neki feldulni sikerült, ha a romlás, eszeveszettség és enyészet magvait a szivekbe, az agyakba, az institutiókba lerakta, midőn elmondhatja, s méltán: „utánnam az özönviz:" — akkor uraim, no akkor háta mögé veszi a mit csinált, Rómába megy, symbolumaul választja a keresztet, mint „unica spes mea"-t. (Nagy derültség.) És méltán. Mert hiszen egy üdvözitő Isten az csak, ki az ő büneit megbocsáthatja; megváltani nem képes ő sem. (Köztetszés; taps.)

Ez a faj, s ennek száz meg száz, nagy és kicsiny neme az, mit csendes vérrel megnevezni sem bir a magyar, mert *ez* ostorozza, mint Isten egykor Egyptomot, de ezernyi formában, és három század óta. (Ugy van! Helyes!) *Ez* a faj az, mely századról századra, nemzedékről nemzedékre bősz kitartással kongatja barbár fajunk fölött a halálharangot, és azt tudományos, emberiségi s politikai okoknál fogva *szükségesnek* hirdeti — mert hiszen harczos apáink emlékezetét különben is fenntartják majd az ő történelmi „Handbuch"-jaik; — ez a faj az, mely — miként a római triumphátort bérlett csöcselék insultálta utjában a Capitol felé — nemzetünk legmagasztosb tetteit, az augsburgi csata óta a mai napig, gunynyal és epével dobálni

meg nem szünt, és mivel calumniare audacter, tamen aliquid haeret, tolla örök mozdonyával őrli le a magyar becsületes nevét. (Közhelyeslés.)

És e faj tartá föl őshagyományként a nép ajkain: midőn Lehel vezért Konrád császár kezébe adá a balszerencse: a vérpadon — nem! a bitó előtt, mert a német azt, kit megöl, meg is akarja becsteleniteni (zajos helyeslés) — csatakürtjét kérte még egyszer elő, s midőn rajta az utolsó riadót elharsogá, a császárt sujtá agyon vele, mondván: „menj előttem az alvilágba, hogy ott is szolgám leendj!“ (Helyeslés, tetszés.)

Visszaélek, érzem, az önök türelmével, uraim (Halljuk!): mind a mellett kénytelen vagyok azt kikérni, egy kérdést illetvén még, mit a jelenkor bonyodalmai az elméleti vitatás szerény hátteréből, hol nyugovék, a fölszinre, de sőt az előtérbe sodrottak.

Az ugy nevezett „nemzetiségek“ kérdését értem. (Halljuk!) Minden kor teremt magának egy jelszót, melyben a jogos igény s az ábránd egyiránt formulázva találja mind azt, mit a létező állapotok ellenében, fegyverül sikerrel felhasználhatni vél. Miként egykor a fejedelmek isteni joga, majd a vallás és hit eszméi egész világrészeket hoztak mozgalomba, s gyakran öntudatos irány nélkül sodrották tova magukkal, uj ösvényeken uj czélok felé, s dulva és irtva uj alakulások magvetői lőnek: ugy látszik, hogy korunk keresztes-háborui a „nemzetiségek“ zászlói alatt vivandják meg hadjáratukat a történelmi állam és társadalom alapjai ellen.

Chaoticus bonyodalom, melyben jogosult igények és vakmerő követelések, az ábránd jóhiszemü lelkesedése s a léha önhit együtt tolong a szereplő előtérbe. „A hóditás ó szelleme, az erőszak uralma,“ s viszont: „a történelmi jog“, az „álladalom életföltétele“ megannyi jelszó, ott a hol és miként a politikai érdekek sugallják.

Legyen igy vagy ugy: a kérdés *van*; tehát nem ignorálható. S eltekintve a roppant szinteren, mit — tovaharapozó gyuladásként — elfoglal; s azon tömegek nagy számán, mik *már* cselekvőleg vagy *még* szenvedőleg rajta helyt foglalnak, elmondhatjuk: oly mozgalomnak nyiltak meg zsilipjei, milyen ez agg világrészt a népvándorlások korszaka óta meg nem rengeté.

A fogalmak bábeli zavara csatárlánczként nyomul előre; a puszta erőt állitni ellenébe, konokság; gyöngeségből hátrálni előtte, helytelenség, sőt veszély. Salus reipublicae suprema lex, *le-* és *föl*felé.

Kétségtelen, hogy a nyelv analogiája, s még inkább identitása, hatalmas kötelék a népek között, és, miként a physicai conformatio, a fajrokonság jellegeinek egyike: de döntő *politikai* sulyát, a hogy némely oldalról állittatik, el nem ismerem. Van ennél egy csalhatatlanabb criterium: a történelmi együttélet által kifejlesztett közös szellem és a geographiai fekvés, mely a határokat kijelöli s az ezek közti elemeket fusióra utalja. E. két kapcsolat hatalmasb minden egyébnél, mert alapja a vér, a föld, a történelem.

A fajrokonságnak ethnologiai,

a nemzetiségnek történelmi alapja van,

s a geographiai positio: egy az emberi intézmények felett álló törvény.

Ha egy nemzetben elég életösztön van, hogy egy államnak lételt adjon s maradandóságot biztositson: kell, hogy lelkét és jellemét az egyetem szellemi mediumává tegye. A politikai nép (nemzet) s a népiségek közti ezen küzdelmet végig vitta valamennyi nagyobb nemzet, s büszkén utal eredményeire.

A franczia „szabadság, testvériség s egyenlőség“ zászlóját néhány sebhely lyukgatá meg; most fennen hirdeti, hogy „az ő kardja tárta föl a jövőt a nemzetiségi jogok számára“, kevélyen utalván honára, mely az „unitas példányszerü typusát mutatja“. A nemzetiségi eszme, fegyver az ő kezében, miután benn nincs mit tartania tőle; apostola lőn diadalmas harczok után. Nyelve a világé, mig Lothringen és Elsass lakossága ma is tolmácsok által közlekedik biróságaival; s mig tudósai Julius Caesar tanuságára hivatkozva, tartogatják emlékezetben, hogy az egykori Gallia a Rajnáig és Alpokig (beleértve Schweizot is) terjedett.

A Pyréneken át nyult a celta és gallus faj; geographiai helyzete folytán beolvadt az iberekbe.

S Wales és Scótia (az egykori Caledonia) celta népségeinek

semmi fajanalogiája Anglia szász és angol, iber és gallus lakosaival; az alaptypus körvonalait nem birták elmosni a századok: s ime az angol államélet és tudomány, „népiségek rom- és maradványaul“ tekinti, miknek „nincs joguk követelni hogy éljenek.“

S miként bántak el a mi kedélyes atyánkfiai s tudós tanáraink, a németek, a *maguk* szlávjai irányában? Felelet: a hol „assimilálniok“ nem sikerült: kiirtották őket a „polgárisodás javára.“

Nem tudjuk-e, hogy Hannover és Meklenburg, Holstein és Anhalt, Poroszhon és Ausztria nagy részének lakossága tót volt, hogy Hamburg és Lübek, Rostock és Schwerin szláv knézek tót nevű székhelyei voltak; szlávok alapiták Lipcsét és Dresdát, s hogy az egykori linónoknak egy század előtt még saját nyelvü papjok vala?

Nem tudjuk-e, hogy Albert a Medve, valódi keresztesháborút viselt Brandenburg szlávjai ellen; hogy egyik utóda halálos büntetést decretált a szláv nyelv tanitóira, s a Fridrikek vértelen, de irtó hadviselését Pommern, Silésia, Posen nem német ajku, tót, nem jövevény s „bekéredzett“ lakossága ellen fennen magasztalja jelenleg is a higgadt „közvélemény“ s áldja a német tudomány és hazafiság? Hiszen mind az, a mi történt, a nagy „einiges Deutschland“ érdekében vagyon.

S vajjon, miként járt el a *mi* parányi „barbár“ nemzetünk, s nem kivételesen, egyes korszakok nyomása folytán, hanem egy egész ezred folyama alatt?

Mióta az első magyar király, hagyományként öröklé utódaira szent tévedését: „Unius linguae uniusque moris regnum imbecille et fragile est:“ a magyar állam egyik életkérdése, megfejtés helyett, kimélettel utaltatott tova, a latin nyelv uralma fölöslegessé tevén azon népiségek egybeolvadását egy magyar állammá, miknek fejedelmeink, előbb vallási, majd közgazdászati tekinteteknél fogva, tárt kaput nyitottak.

S kiket közénk hozott az inség vagy reménykedés: e „hospesek“ iránt mutat-e föl bármely nemzet e földön oly nagylelkűséget mint a magyar? Feleljenek azon törvények és kiváltságok, mik két

századon át mind e betolult népcsoportnak autonom állást biztositának, sőt statust in statu engedményezének.

Mutasson fel országot a világtörténelem, melynek székvárosában a „hospes“ lakosság hivatalképtelenné decretálhatá a haza fiait; melynek törvényhozása egy bemenekült idegen faj irányában századok előtt már kedvezőbben nyilatkozott saját polgárainál; de sőt mutasson fel valaki a pusztaszeri alkotmányozó gyüléstől az utolsó szegedi országgyülésig egyetlen egy törvényczikkelyt, mely egy népiséget, *mint olyat*, sérelmesen illete!

S ime! épen hazánk kebelében, előbb a sajtó halk terén, az osztrák censura sasszárnyai alatt, indult meg az a mozgalom, mely most Pozsonytól Belgrádig, Varasdtól Brassóig veti el lüktetéseit.

Magyarország alkotmányos institutióinak védelme alatt, a közhatalomnak — mondhatnók — szemeláttára, „nemzetiségi“ törekvések palástja alatt egész hálózata szövődött a magyar állodalmat lételében megtámadó fondorlatoknak.

A cseh-tót párt az egykori marahan birodalom területét „foglalta le“ magának,

Az illyr egy Déli-Szlávia magkövét képezgeté,

Az oláh Dacoromania Váradtól a Dniszterig fogna nyúlni, mig mind ezt bekoronázná a nagy Panslavia, a földteke lakosságának $^1/_{10}$ részével, hivatva *egy* birodalmat alkotni az Athos hegye és Pommern, Szerbia és Boroszló, Stambul és Pétervár, Kamcsatka és Japán között.

Mindez nem volt titok előttünk, s mindezzel szemben megosztók a szabadságot, nemzeti lételünket testvérileg, hogy a természet, a történelem s a törvény kapcsolatát a jog és hála áldása szentesitse.

Mi védtük a szabadság közös tulajdonát azok ellen, a kik el akarták rablani, hogy megtartsuk *azok* számára is, a kik elutasiták. (Közhelyeslés).

Együtt buktunk mindannyian. És mi nem néztük sebeink helyeit, midőn a testvérek szenvedése szóla: megosztottuk fillereinket, miként jogainkat megosztók; szivünk résztveve a jelen

fájdalmában, részt ada a jövő reményeiből. Egyebünk nem vala. (Úgy van!)

S most?

Sülyedező hajóban feledje önmagát kiki, mert menekvése az egésztől föltételeztetik. Mentsük meg, tartsuk meg *magunknak* e hazát; hiszen az olyan mint a sziv: szeretetéből egyenlő osztalékot nyujt egy világnak, de ő maga *megoszthatatlan*. (Közhelyeslés).

Jó és bal szerencse közt, künn és benn, egy ezred óta viv a magyar; elveszite koronként mindent, csak e hazát nem, és mig maga él, nem fogja soha. (Úgy van!) Egy maroknyi por szent földéből, mint áru, elharácsolása volna öseink szent hamvainak, mik ott pihennek, árulás volna a természet ellen, mely *egy* országgá tevé e hont, s nemzetünk Istene ellen, ki a múlt fejében fenntartá számunkra a jövőt. (Közhelyeslés, éljenzés).

Európa és Ázsia tusái közé, előörsül állitá ki egykor; a kereszténység védbástyája volt a keleti barbárság ellen; most az északi ellenében, a nyugoti polgárisodásé lön; szirtfok, mely a szlávság nagy tengerét egybeáradni nem engedi; hullámverése nemcsak öt, de elnyelné mind a tért, minek védbástyája ő.

De nemzetünk egy más eszmét is képvisel, s ellenében a nyugati subversiv irányoknak. A legitimitás magas eszméjét.

A forradalom, mint a tűzvész háborog tova; irt és hódit, eszméket és országokat. Mi vagyunk a jogalapok csatárai egyedül; nem kell sem több sem kevesebb.

Pártütő zászlók alatt csatáznak a népek és fejedelmek: a mi zászlónk az egyetlen, min e jelszó áll: a törvény! Nem több, nem kevesebb. (Zajos helyeslés).

Jöhet idő, midőn még egyszer meg kell hóditnunk e hont: a fölöszlás eszméinek hadjárata ellenében.

E küzdelemtől sem riadunk vissza, mert igazságunk érzetében erősek vagyunk — tehát méltányosak.

Hadd jöjjön tehát, a minek jönni kell. (Közhelyeslés.) Megkáromlása volna Istennek, hinni, hogy az élet könyvéből e nemzet kitörölve lön, melynek egész élete egy lovagregény vala magas esz-

mék és idegen érdekek nagylelkü védelmében; s kitörölve lőn azért, mert az örök igazság és jog elveit közös tulajdonná tevé; s kitörölve lőn most, mikor az absolutismus mennykövezése közt a népek és világok urának itélő-szava mennydörög.

Nem! — E nemzetnek itt, e haza földén, „melyen kivül e nagy világon nincsen számára hely“ hivatása van, szenvedésekben gazdag, mint a vértanuké, de magas, mint az örök dicsőség. (Közhelyeslés, éljenzés, taps.) Hiszszük és valljuk ezt. E hit az, mely a roskadó erőt felvillanyozza, a lelkesedésnek szárnyakat fűz, a szenvedésre megadó ihletet harmatoz; delej, mely az események éjelén átvezérel; hatalom, mely megleli mindig választottait, s egyest és egyetemet bűbájos hatalommal tesz eszközévé.

Ki oly gyakran illeti szivünk legbensőbb húrjait, mert néma érzéseit édes dallá szövi, mondja:

„Az ég egy kincset ad minden hazának,
S a nép megőrzi hiven birtokát.“

Ez a kincs, uraim — a *magyar álladalom* eszméje. (Köztetszés, taps.)

Történelmi szükség volt-e vagy ábrándos ösztön, nem tudom, de *hiszem*, hogy egy megnevezhetlen hatalom volt, mely őseinket hazájukból meginditá, el az ismeretlen nagy világ felé; vitte diadalmak és veszteségek közt, csaták és eszmék harczosait. Társ- és rokontalan, e nemzet tudta egyedüliségét, de hitte, hogy vele van hatalmas Istene, s ő vezérli előre, mindig előre a czél felé, mely mint az elfutamló látkör, előtte lebeg. (Szóló ismét szédül; Felkiáltások: pihenjen! üljön le! — 2 percznyi szünet után folytatja.)

S földet hóditott, s hazát teremte magának. Csatár és apostol; kezében fegyver, mely véd és öl; agyában bölcseség, mely számit és mérlegel; kebelében gyermeteg becsületesség, mely hinni és megbocsátni tud, s az ármány és árulás szövedékei közt azon egyenességgel járdal, mit az erő önérzete nyujt.

S ime a kornak, mely egy új világ szülemlési fájdalmaival vivódott, minden nyoma elsöpörve lőn, mint a fergeteg, mely fönn a levegőt megtisztitja ugyan, de lenn a földön csak romokat hagy; országok és népek a regészet rejtelmes feladványaivá mosódtak el

— a magyar álladalom az egyetlen, mit mind e vész megrengetni igen, de elsöpörni nem birt soha. (Közhelyeslés.)

Az áradat, mely a Konstantin világbirodalma felé torult, s eltemette Hellást és Bizanczot; mely elé gátat vetni a Haemus bérczei nem birának; mely a Duna, Dráva és Száva partjainak szláv és oláh népiségeit elsöpörte; s mely ugy látszott, hivatva van, végrehajtani azt, min két évezred elött a persa világhatalom megtörött, s Európát Ázsiává tenni fenyegeté: az ozmán erőnek a *mi* fajunk monda netovábbat. A mi parányi fajunk *egyedül*, mert hiszen segédkező *barátaink* a „kereszténység *bástyájává*" keresztelék ugyan e hont, de tekinték a kereszténység *közzsákmányául*. (Ugy van!)

És immár három százada, hogy nemzetünk élete egy más, állandó hadjárat történelméből áll: azon hagyományos politika nyilt támadásai s titkos ármányai ellen, mely Mátyás király palotáját a német császárság szállodájává, s szent István birodalmát a szük Ausztria provinciájává akará sülyeszteni. S eltekintvè e három század gyötrelmein: sem pirulni nincs okunk, sem kétségbeesni. (Helyes.) A fegyver és szellem tusái, miket, kül- és befelé, vivott — mert hiszen a magyar királynak legernyedetlenebb ellenfele az osztrák császár vala (Derültség) — a szabadság történelmének örökké ragyogó lapjai maradnak.

Közben szép hazánk elpusztittatott; nemzetünk némely rétegeinek jelleme megmérgezve lőn; elszegényedve, megfogyva, vérezve, eldarabolva; *nekik*, annyi hála fejében, csak is büneinket köszönve, — *egy* sajátunk maradt megtörhetlenül: ihlett hitünk Magyarország jövőjében. Ez volt a zászló, mit a diadal igen, de a becsület el nem hagyott soha; mert az *összes* nemzet övezé körül: a nép, mely tömeges hatalmát az értelmi felsőség vezérletének adja bizalommal, tudván, hogy a magyar aristocratiának elsőséget az adott, mert vagyon és véráldozatban meghaladni nem hagyá magát, s midőn a fegyver kihullt kezeiből, az eszmék zászlaját ragadta meg; s e hadsorokban is első megint, miket egykor fegyvere kivitt, *kiváltságaival* tölté be őmaga a szakadást a nemzet osztályai közt. (Helyes!)

S itt állunk, nagy és sötét idők s óriási feladásunk küszöbén, az összes nemzet képviselői „megfogyva bár, de törve nem“, lépteink alatt érezve az üszköket „impositos cineri doloso“ s keblünkben a multnak sebeivel és — tanulságaival.

A politikát egykor az exigentiák tudományának mondák: legyen erőnk ez utalást követni. A positiót, a hol állunk, nem mi adók, de *elfogadtuk*, hazafiui kötelességből; ovjuk meg mint szent bizományt, „nihil credendo et omnia cavendo.“ Legyünk hiv védei az igaz ügynek, szilárd csatárai a méltó igényeknek, higgadt vezetői a bonyolult fogalmaknak, s őszinte tolmácsai a jognak, mely soha méltóbban mint most, általunk, e trón irányában, nem nyilatkozott. (Igaz!)

Viszont bizonyitsuk be, hogy e nemzet ismeri magát és helyzetét; ez ismeret szilárddá és méltányossá teszi. Nem provocál, de nem tágit. Mandata fortius urget imperiosa quies. Magyarország csak *mint állam mérközhetik.*

Uraim, soha nemzet képviselőin súlyosb felelősség, mint a mi vállainkon, nem feküdt. Kérdésbe hozva a nemzet élete s egyesek existentiája egyiránt. Mennyi bonyodalom, mely e 12 évi rendszeres anarchia után megoldást, mennyi kérdés, mely (s ily előzmények után!) kiegyenlitést, mennyi szenvedés, mely enyhületet, mennyi remény, mely teljesedést vár!

A magán-viszonyok ezernyi életkérdése az, mik felett damoclesi kardként csügg a bizonytalanság, mely ólomsúlylyal nyommaszt a közélet felett; az egyes, mint a nemzet, ingatag alapokon érzi lételét, mit a legközelebbi percz esetlegei megrendithetnek: megszokja, mának és mában élni a holnapra gondolatlanul; s a stabilitas azon érzéke, mit az államélet szintugy nem nélkülözhet mint a családiság, mindinkább eltompul, s gyakran az anyagi és erkölcsi lét árán. Aztán ne mystificáljuk magunkat. (Halljuk!) A negatio, ha tulmegy bizonyos határokon, rohadássá lesz (helyeslés); ninos türhetlenebb állapot, mint, hosszabb időre, a chaoticus; a rendezettség, a köz- és magánállapotok biztonsága szintoly ösztönszerü követelménye az emberi kebelnek, mint a szabadság; s ki azt bármi oknál fogva hátráltatja, jóhiszemüleg is a reactio kezére játszik.

És ha ez országgyülés eredmény nélkül oszlanék el, utána más alig következhetik, mint a chaos, vagy oly rend, a mi ennél nem kisebb csapás, mert ezt az önkény, számunkra, nélkülünk szervezendi.

S a szépelgés gyanuja nélkül mondhatom, hogy egy testületet, hol az elv egységét csupán az árnyalatok különbözése szinezi, tehetségekben fényesebb utódok követhetnek; de jóakaratban, hazafiui érzésben meghaladók nem.

Miként van rideg kötelesség, mely az egyént oda utasitja, hogy ne akarja megmenteni, sőt dobja oda, ha kell, életét: e tartozás sujthat néha egy nemzetet is. Vannak kérdések, miken megtörhetik, sőt ha kell, törjék meg ez országgyülés: de bölcsen tanit Thucidides, hogy a közügyek legvészesb baja: az elsietés és harag. Ne minket sujtson a felelősség. Nincs magasztosb föladás, mint Tacitus-ként „victoriam consiliis et ratione perfici, — ne mulaszszunk el semmit, mit a törvény nem tilt, s kötelességünk megenged. Itéljen aztán fölöttünk Isten és a világ! . . . . .

A nemzet felsége *fölött* csak Isten van; *mellette* csak a fejedelmi hatalom. Közügyeinknek történelmileg megállapitott vitelrende, s a magyar birodalmat képviselő eme ház méltósága egyiránt igényli, e hatalommal lépni érintkezésbe közvetlenül, s tőle követelni vissza elidegenithetlen tulajdonát: őseinek 1848-ban csak formulázott örökségét.

Áldozatokat kiván a rideg *jelen*, — e nemzet nem fillérezett soha, — a *jövő* Isten kezében van; de a *multat* megtagadni, az több volna mint honárulás — az becsteleneség volna.

Követeljük tehát:

hogy a pragmatica sanctio, mely a dynastiának, a nemzet liberum votuma által, szent István koronáját adá, két oldalu szerződésként legyen kötelező (1723: I. II. III.); hogy az 1715: II. t. czikkben megállapitott eskü, mely a magyar királyt arra kötelezi, hogy az állam területét semmi részeiben el nem idegeniti, nem csökkenti, sőt lehetőleg gyarapitja, terjeszti, ne legyen irott malaszt, bár-kül, bár bel támadások ellenében; hogy

a nemzet birodalmának csonkitatlan területén oly függetlenül kezelje saját ügyeit, miként ő tartózkodik minden avatkozástól más országok intézkedéseibe, (1791 : XII.) — Ennek folytán követeljük: hogy az *egész* magyar állam összes fegyveres ereje, mint alkotmányos életének főbiztositéka, felett is csak saját törvényhozása rendelkezhessék érvényesen, Lipót koronázási oklevelének 13-ik, az 1681 : VIII. t. czikk által megujitott pontja, s a rendes katonaságot szervező 1715 : VIII. az 1791 : XIX. s 1640 : II. t. czikkek értelmében; — követeljük, hogy a nemzet vállaira nehezülő, szükségesnek elismert teher, s annak hová forditása fölött jogérvényesen ne egy idegen érdekeknek szolgáló külhatóság, hanem a nemzet a ki viseli, intézkedjék, az 1790 : XIX., 1808 : II. 1827 : IV. t. cz. szerint, s pénz és kereskedelmi ügyeit saját jóléte igényei szerint rendezhesse (1741 : XIV., 1791 : XXII.); — követeljük, hogy a magyar apostoli királynak a nemzeti anyaszentegyház fölötti — jogérvénytelen „egyezkedés“ utján elharácsolt — véduri jogai teljes épségökben visszaállitassanak; — hogy szent koronánk azon birtokai, mik kezdet óta (szent István II. könyve 6. szak.) a királyi udvar méltóságának fenntartására szánvák, s már Albert Decretumának XVI. t. cz., Ulászló 1514-ki VII. Decr. 1., 2., 3. §-sa elidegenithetleneknek nyilvánit, s az 1713 : XVI. t. cz. 2. §-a mint „nemzeti javakat *különös figyelem*“ alá veszen, az 1608 : XXII. t. cz. 1. §-sa 1609 : LIV. rendelete folytán jelenlegi bitor (s jövedelmeikben elmarasztalandó) tulajdonosaik kezeiből egyszerüen visszafoglaltassanak; — követeljük, hogy az 1559 : XLIII., 1723 : V., 1741 : XXVI., 1791 : LVI. t. czikkek ellenére, hazánk annyi fia ellen, illetéktelen birák által, idegen törvények szerint követett jog- és érvénytelen eljárásnak eredményei megszüntessenek. — És hogy mind e jog- és törvénytapodás lehetőségének jövőre legalább eleje vetessék: követeljük, hogy az ősi törvényeink szellemén végig vonuló, s Ulászló VI. Decretuma VII-ik czikkében tisztán formulázott *felelössége* a kormányi hatalomnak ujolag és határozottan kimondattassék. . . . Szóval: követeljük *vissza* mindazt, miből szegény hazánkat a 12 évi dulongott önkény a bosszu méltatlanságával, s az irtó gyűlölet logikai következetességével kifosztogatta. (Közhelyeslés.)

És, ha mind ezt visszaszereztük is ; ha a jogállapotot, min tovább épithetend a jövő, megnyerénk is hány élet, mennyi könyv: és mennyi vér marad fenn, mely az igazság nagy Istenétől várhat csak itéletet! Várjuk be azt, szent megadással hajolva meg végzései előtt. A sirok fölött mint örökzöld koszorú virul a föltámadás szent hite: gyarló korlátolt emberekül, tőlünk elég, hü tolmácsa lenni annak, mit a törvény parancsol, a nemzet jogos igényei kivánnak, a multnak keserves tapasztalása követel, s a jövő biztositása föltételez.

És lenni hü tolmácsa azon érzületnek, mely — öseink hagyományaként — a Kárpátoktól Adriáig kunyhók- s palotákban, az összes nemzetnek Isten után legszentebb hitvallása, mely mind e szenvedés között — mint kohában az arany — mindinkább megszilárdult: hogy „vagyunk a kik voltunk, s leszünk a kik vagyunk,“ és vesse igy vagy ugy fölöttünk koczkáit a végzet: lehet, hogy a magyar nemzet veszni fog, de hogy *osztrákká* legyen, az nem lehet soha! (Viharos közhelyeslés; zajos éljenzés.)

Ez azon egy hitvallás, uraim, mit osztunk mindannyian, és mely, mivel osztjuk, e házat a nemzet *képviselőjévé* teszi; s a hazánk nagy fia által kijelölt ösvény az, mely, ez irányban, közügyünknek, e hányatott hajónak, annyi szirt között, legbiztosabbnak mutatkozik. Versenyezzünk, ki szereti inkább a hazát, de kövessük *öt* mindannyian, együtt egységes bizalommal, mely egységes erőt, egységes hatályt nyujt, mint a villanysodrony, *egy* kapcsot szöve milliók szive és karja közt. — Egyébiránt: (Szóló szédülés miatt beszédét ismét megszakasztja, felkiáltások: pihenjen! 2 percznyi pihenés után szónok ismét folytatja.) Demosthenes magasztalva irja Spártáról, (Halljuk!) hogy ott tanácskozás közben a közügyek fölött, tartalék nélkül nyilvánitja ki-ki véleményét; de ha valami megállapitva lőn, fennmagasztalják mindannyian, s támogatják azok is, a kik ellenezték. (Felkiáltások: Ugy van!) Legyünk szintoly hazafiak; legyünk hivebbek a hazához, mint véleményeinkhez. Gyakran nem kisebb szolgálatot tesz a szó, mint a fegyver. Az ige öl és teremt. (Helyeslés.)

Ha a nemzet és trón közé válfalul nem tolakodnék az elévül-

hetlen jognak s a pillanat követelményeinek balértése, s a közel edni kényszerült érdekeket tovább és tovább nem távolitaná; ha az igazság szózata a trón messzeségeig elzendülni birna: e válságos pillanatok küszöbén ekként szólalna a fejedelemhez:

Midőn e nemzet 14 év előtt téged, gyermekül még, jó remény fejében, oly részvevéssel üdvözölt mint egy diadalmas királyt: nem álmodátok, sem ő sem te, hogy a végzet egy évvel utóbb kezeidbe adandja a szilaj események gyeplőjét. Megragadád, gyönge gyakorlatlan kézzel. Hogy *vezetőjük* helyett *uruk* lehetsz, elhiteték veled azok, kik fiatal szived bizalmát, önérdekeik martalékául, ellesék; (Igaz!) nemes szenvedelmeidet csalképekkel izgaták, s a hitet erőd- és hatalmadban azon fokig húrozák, hol a gyarló ember elé a lehetlenség von korlátokat. Kiket kormányzásod élére állitál, nem szolgái voltak a trónod érdekével egy közügynek, sőt szembe álliták; csatára szálltak nemcsak a nemzettel, harczra keltek a gondviseléssel, mely a népek történelmét vezéreli. A legitimitást proclamálták árulólag, ignorálva nemcsak azt a mi *van*, hanem azt is, a mi *volt*. E legitim császári kormány volt, mely, pártot ütve a magyar király esküje ellen, tábort alakita entestvéreinkből; hazánk szent földét, mint hat század előtt, mongol csordák által egy nagy temetővé pusztittatá, s kik a törvény parancsára, a hon védelmeül fegyvert ragadának, s a becsület és hűség eltiltá, hogy azt — mert a veszély, mint Hannibal, közelgett — eldobják gyáván s hitszegőn — mint pártütőket, ő maga a pártütő! a bün és gyalázat halálával gyilkoltatá le. (Közhelyeslés.) Irtott és pusztitott, bitón, a börtönök fenekén, s a mi mindezeknél több, a számüzés s a lélek gyötrelmeinek kinpadán. (Igaz!) — És midőn a hóhér kifáradott, kitörlé az élet könyvéből e nemzetet, „geographiai fogalommá“ tette e hazát, s a megalázás hadjáratát inditá meg ellene hontalan zsoldosainak sáskatábora által. (Közhelyeslés.) Mint a római Caesárok korában, kiknek nevét megbélyegezte a történelem, oly magasra függesztetett föl a törvény, hogy tudomást ne vehessen róla a nép: a bitor kény nemértett nyelven rendelkezett vér és vagyon fölött, hogy ez európai Kanaán népe, mint a Basták korában, saját gyermekeit bocsátá áruba, s

családok, kiknek nevéhez a nemzeti hála boglárait tüzte a historia, a tönkrejutás örvénye felé sodortatának. (Ugy van!)

Elmondhatók a kesergő prófétával: „Örökségünk idegenekre szállott, házaink a kivül valókra, idegenek és szolgáink uralkodtak rajtunk!“ . . . (Igaz!)

És lön, hogy a sir, mely e nemzetet volt elnyelendő, nem azt, hanem a vérrel és könyüvel épitett „uj nagy és egységes Ausztria“ anyagi hatalmát, hirnevét s erkölcsi hitelét, künn és benn egyiránt, nyelte el, s a koronát eddigelé is már egy országtól fosztotta meg, e vereséget tizszerezve *az* által, hogy *miként* fosztotta meg.

És ime, oh fejedelem, künn a látkör elboritva vészjelekkel; benn megrázva és rengve alapjaiban minden, a sziv dobbanásától a velők oszlásáig, s a kény ephemer creatiói fölött a Nemesis halovány arcza rémlik; (Szónok: szédül, kis szünet után) csak *egy* van, a mi rendületlenül maradt, mint a kőszál, min ki nem fognak a pokol kapui — a hit: „hogy Magyarország van és *lesz*.“ (Közhelyeslés; éljenzés, taps.)

Védangyalod sugalma volt az, oh fejedelem, mely felmutatá az ösvényt, mely az enyészethez vezet. . . .

Hallani akarád a nemzet szózatát, mely — mint a hit vértanuit a hóhér bárdja szentesité meg — soha dicsőbb nem vala, mint gyötrelmeinek némaságában. (Közhelyeslés.)

És ime, a népek igazsága hasonló Isteneihez: tűrő és megbocsátó. Nem idézi fel a halottakat, hogy halvány árnyaik érczfalként sorakozzanak a nemzet és trón közé; a megemlékezés méltó vádszavai nélkül ajkain, szivében a kötelesség nyugodt, meg nem rendithető érzetével, mint Tarquin elé a Sybilla, lép trónodhoz, egyszer még s utoljára, a törvény szent könyvével kezében, mondván az irás szavai szerint: „nem kell nekünk kegyelem, csak igazság.“ (Közhelyeslés.)

Sziciliának egy bölcs királya szerint: a fejedelmek legjobb tanácsadói a halottak. A mi halottaink vére, a mi szenvedéseink könyüje lön azon törvény pecséte, a mi mellett e nemzet felszólal — értsd meg, oh király: *felszólal*, nyugodtan, türelmesen, mig keblében, mint bősz Óceán, háborog mindez égő emlékezet. Szük egy

ember „engedményezése“ e tengernyi mozgalomnak, mely fölött, mint egykoron, az Urnak lelke lebeg. (Helyes!) Hajtsd alá előtte a föld poráig homlokod, oh fejedelem, nehogy megdördüljenek az Irás szavai: „Magamra öltöm a haragot mint egy palástot, mert nem békét jöttem én hirdetni, hanem harczot és halált!“ (Viharos helyeslés; taps és éljenzés.)

Vannak a trónok történelmében pillanatok, válpontok lét és nem-lét között, mikben a végzet intő szózata nyilatkozik. Ne hagyd elzendülni, oh fejedelem! Kormányod, a *multban* három századig vivott e nemzet szive ellen: ne kelj te uj csatára az örök igazság elveivel; *ez* a harcz egy véges ember tusája volna a végtelen jövővel; *ez* harcz leendene egy király és Isten között! (Szünni nem akaró éljenzés és taps.)

Elnök: Figyelmet kérek! Tessék helyre menni. Most szólni fog Ballagi Mór ur.

Erre Ballagi Mór:

Tisztelt képviselőház! Midőn e perczben fölszólalni akarok, önkénytelenül jutnak Cornelius Neposnak hires szavai eszembe: „Venio nunc ad fortissimum virum,“ annyiban, s oly értelemben, hogy nekem jutott, e háznak legékesebben szóló férfia után felszólalni, s alig lehetne reményem a ház elnézésével találkozni, ha fölszólalásomnak egy érdeme nem leendne, az t. i. hogy rövid és a tárgyhoz ragaszkodó lesz. (Helyeslés.)

Ha csak perczig is abban a jámbor hiszemben éltem volna, hogy nem kizárólag a dynastia megmentésére, hanem tán jog- és igazságra is volt némi tekintet, midőn Bécsben az oktober 20-diki diplomát kiadták: e gyülésünk kiegészitetlen volta egymaga is tökéletesen meggyőzhetett volna az ellenkezőről.

Azonban szemünk előtt mindennap történő más törvényrontó hatalomtények is váltig bizonyitják, hogy a bécsi udvarnál ma sem mondtak le ama hagyományos házi politikáról, mely a körülmények szerint fölváltva, sujt és csábit, s ehhezképest jelenleg is csak ugy játszák irányunkban a constitutionalismust, mint midőn haditüntetések alkalmával az ellenséges sereghez közelednek, majd elvonu-

lást szinlenek, csupán a végből, hogy azt biztos positiojából kicsalják.

A nemzet ezt igen jól tudja, de tudja azt is, még pedig a historia csalhatatlan tanulsága szerint, hogy soha az absolut hatalom a szinlett szabadság és alkotmányosság játékát ugy nem játszhatta, hogy utoljára is nem a szabadság ügye ült volna diadalt.

Ezt tudva, mi nyugodtan nézünk a jövőnek elébe és ugy haladunk a törvény által elébünk tüzött ösvényen előre, mintha odafenn minden egészen bona fide történnék.

Nyiltabban szólok, hogy azok is, kiknek az igazság elnyomása, utóbb gyanusitás a dolguk, — megértsék, mikép érez és gondolkodik a törvényességnek e hazájában egyike azoknak, kiket Bécsben fölforgatóknak szeretnek czimezni. (Halljuk!)

Ha az volna a vitatkozás tárgya: szakitani kell-e a dynastiával, vagy nyitva hagyni az utat a kibékülésre — és ha a kibékülés, természetesen a törvény alapján történendő kibékülés eszközlése rajtunk állana, tőlünk függne; akkor mindnyájan egyértelmüleg az utolsót választanók minden utógondolat, minden mellékszándék nélkül. Megmondom, miért? (Halljuk!)

Alkotmányos kormányformának legfelségesb előnye az, hogy annak szerencsés alkalmazása csak igen csekély mértékben függ az uralkodó személyiségétől; alkotmányos nemzet nem annyira a fejedelem jogakaratától várja jogai biztositását, mint azon áthághatlan korlátoktól, melyeket a törvény von a hatalom közé, s midőn az alkotmány élére állitott fejedelem személyét sérthetlennek mondja ki, egyszersmind eleve gondoskodott arról, hogy az csak jót tenni, de roszat müvelni ne birjon.

Ez a mi alkotmányunknak is jelleme, s ha egyszer ennek sánczain belül mi leszünk az urak, a többire nézve szivesen engedünk.

„Suis stat viribus libertas" ez a római történetiróval a mi jelszavunk, melyhez képest szabadságunk, jogaink és igazaink megvédését senki mástól, hanem törvényeinktől — s ha kell — karjainktól várjuk. (Helyes!)

Azzal szeretnek vádolni bennünket elleneink, hogy mi érzelmi politikát üzünk.

Ha volnának köztünk, kik az ész helyett inkább szivük sugallatára hallgatva képesek lennének az indulatok izgalmának vetni martalékul a haza kétes jövendőjét: akkor bizonyára nem a törvényesség szelid sürgetését, hanem vajmi egészen mást, egy nemzet 12 évig elfojtva tartott haragjának menydörgő kitörését kellett volna már eddig is hallani e házban, (Ugy van!) annyival inkább, miután, valljuk be őszintén, csak is ugy adnánk szót küldőink s általában a nemzet valóságos hangulatának; mert bácsmegyei t. küldött-társam kétségkivül nagyon csalatkozott, midőn a minap itten azt állitá, hogy ha küldőinknek eleve megmondtuk volna, hogy mi a tényleges hatalommal szóba sem állunk, érintkezni nem akarunk, akkor kevesen ülnénk itt. Ez épen megforditva áll.

Az uralkodóház iránti bizalom az utolsó 12 év fonák kormányrendszerének istentelenségei által oly mélyen megrendült, hogy semmi jobban nem ajánlhatja az embert a nép bizalmába, mint annak kijelentése, hogy szenvedéseinek okozója iránti gyülöletét osztva, a tényleg uralkodó hatalomról tudni sem akar, azzal érintkezni nem fog.

A mi több, — soha az ősi alkotmány iránti tisztelet és szeretet is a társaság legalsóbb rétegeibe ugy el nem hat, a nép vérébe ugy át nem megy, ha az utolsó 12 év nyomoru kisérletei amannak áldásait oly fényesen ki nem emelik.

A mely mértékben pedig nőttön nőtt országszerte a gyülölet az önkény poroszlói ellen, azon mértékben mind jobban-jobban gyökerezett meg a szeretet nemzeti institutioink, hazai törvényeink, és hatóságaink iránt.

És — annyira szent nemzetünk előtt a törvényes alkotmány, hogy én merem még azt is állitani, hogy ha ma körülövezi a hazai alkotmány fénykoszorujával homlokát a hatalom kezelője, ha tényleges biztositékokat nyujt a nemzetnek arról, hogy ez nem muló engedmény akar lenni, hanem a törvény szentségének visszavonhatlan elismerése: nemsokára, s tán épen a döntő pillanatban, a nemzet képes lenne, méltó haragjának érzelmeit az alkotmányos jog oltárára áldozatul vinni.

Ezekből látható, mennyire minden értelem nélkül való beszé-

dek azok, melyeket elleneink e honban létező felforgató, mindent koczkára vetni akaró pártról a világba szórnak.

Ha a jogtalanság uralmának véget vetni törekvő szándék — felforgatás; ha a törvénytől semmi áron tágitni nemakarás — koczkáztató játék: akkor igenis, mi felforgatók, mindent koczkáztatók vagyunk; de akkor mi velünk együtt, felforgató nem csak egy párt e hazában, hanem az egész nemzet. (Ugy van! Helyes!)

Avvagy létezik-e igaz ember e honban, ki a 12 év óta rajtunk garázdálkodott önkényt s proteusi változatu azon kormányzást, mely a rendszert kezelőket csak ugy békétlenitette, mint az alatta nyögőket — emezeket, mert szenvedtek, amazokat, mert hatalmuk birtokában perczig sem voltak biztosak — szivből nem utálta, s annak megsemmisitésére, ha módjában vala, szivesen nem törekedett volna?

Én részemről nyiltan bevallom, hogy arra törekedni mindig hazafiui kötelességnek tartottam, de igaz lelkemre mondhatom azt is, hogy a mi előttem az utolsó 12 év alatt gyakorlott uralkodást utálatossá tette, nem annyira az, a mit alatta szenvedtem, — s ki volt e honban hazafi, ki alatta nem szenvedett — mint inkább amaz erőszakos forradalmi jellem, mely annak minden intézkedésein végig vonult, mely ma lerontotta azt, a mit tegnap épitett s mely előtt semmi kötelék, semmi szokás, intézmény vagy jogviszony, lett légyen az bár köznemzeti, polgári vagy vallásbeli, elég szent nem volt, hogy azon keresztülkasul ne gázoljon s azt a maga kaptájára ütni ne akarta volna.

Ez által az egész nyilvános élet — ha ugyan egy gépezet mozgása, bár emberekből áll is az, életnek mondható — minden civilisatori igény mellett oly valóságos középkori barbarismusba sülyedt, hogy minden müvelt jóra való ember kénytelen volt elvonulni és kerülni épen azon kört, mely egészséges államszerkezetben a polgárok legjavából, szinéből szokott alakulni.

Valóban ideje, nagy ideje is volt, hogy ama rendszeresitett rendbontás, ama szemfényvesztő állapot megszünjék, már csak azon humanitási tekintetből is, mert már-már félteni lehetett a nemzet ifjabb ivadékát, nem attól, hogy a Schulinspectorok által rőf számra

kiszabott és zsandárok által erőszakolt ferde bölcseséget sajátjává tegye, mert arra, hála Istennek, semmi kilátás nem volt, hanem attól, hogy a visszautasitott álmüveltséggel szellemének természetes müvelését is elhanyagolandja, nem levén számára semmi tér, melyen kifejtett tehetségeit érvényesithesse.

Azon jó láttatja azonban mégis volt a 12 évi szenvedésnek, hogy megtanultunk igazságosak lenni enmagunk s egymás iránt s megtanultuk másodszor, hogy felfordult politikával szemben nincs üdvösebb bölcseség a béketürő várakozás- és kitartásnál. Mert csak időt kell engedni a fonákságnak, hogy következményeit kifejtse, és — maga magát megöli. (Nagy helyeslés.)

Ebben rejlett a nemzet 12 évi viseletének kulcsa, s ha Europa figyelme némi részben felénk fordult, azt valóban nem annyira annak köszönhetjük a mit tettünk, mint inkább annak, mit az erőszakos hatalommal szemben nemes resignatioval — nem tettünk.

A nemtevés az, miben senki bennünket nem gátolhatott, s azért mint legbiztosabb, reánk nézve legüdvösebb is volt.

S most kimondom egyenesen, hogy én a febr. 26-iki pátens után ma sem látok részünkre a tényleges hatalommal szemben más politikát biztos sükerrel lehetőnek, mint, jó méltóztassanak figyelni (derültség), az annak irányában folytatandó semmit nem tevést mindaddig, mig alkotmányunk teljes restitutiója szabad tért nem nyit a törvény teljes tökéletes gyakorlatára, jogérvényes cselekvésre. (Helyes!)

Ezt a multak tapasztalatai, s a jelen helyzetének elfogulatlan megfontolása egyiránt javallják.

Bécsben évek óta máról holnapra gazdálkodnak. Minden ember, ki az ügyek élére áll, a jövendő nevében emészti fel a jelent és mikor a maga részét kivette, odább áll, utódjára bizván a mesterséget, hogy uj délibáb feltüntetése által a figyelmet a sivár jelentől elvonja, a multat elfelejtesse. (Helyeslés.)

„Aprés moi de déluge“ vagy magyarul szólva: „a ki hátul maradt, tegye be az ajtót“ ez azon férfiak jelszava, kik még az uj Ausztriát a papiroson megalkották, a valóságos birodalmat kigázolhatlan bajokba, végveszedelembe döntötték.

Lelkiismeretlenség viszás politikával kapcsolatban, hallatlan megaláztatásokat és szerencsétlenségeket hoztak ezen még csak két évtizeddel ezelőtt büszke birodalomra.

Utoljára kénytelenek voltak belátni, hogy a követett politika, ha tovább ugy folytattatik, egyenesen megsemmisüléshez vezet, és felhagytak egyelőre mindennel, csak azon egygyel nem, hogy minket tovább is, akaratunk ellen, az ő módjuk szerint boldogitsanak, azon egyszerü okból, mivel nélkülünk ők nem boldogulhatnak.

Febr. 26-ka után — 12 év óta hatodszor — minden megváltozott, minden más lett Bécsben, egyedül az ellenünk követett beolvasztási politika maradt a régi, s ugyanazon emberek, kik tegnap még a legridegebb absolutismus nevében parancsoltak, ma mint a rögtönzött Reichsconstitution bajnokai lépnek fel ellenünk, és követelik a szabadság nevében, — nem tudom, mi jogon — ugyanazt, a mit rajtunk 12 évig az önkény követett el, jure fortioris.

Ha a tárgy oly komoly nem volna, nevetni lehetne azon, hogy a tegnapról való constitutionálisták, mily praeceptori hangon beszélnek alkotmányról oly nemzetnek, melynek nyolcz századon keresztül a volt mindene s akkor sem tágitott, mikor a többi Europa az absolutismus bálványa előtt oltározott.

Azonban készek ők még is sokban engedni, csak mi is engedjük meg nekik azt a csekélységet, hogy vérünkkel, vagyonunkkal ők rendelkezzenek.

Ily naiv politikával szemben, mely, mellékesen mondva, csak annyiban különbözik az előbbenitől, hogy elébb mások vetették a kötelet nyakunkba, most meg azt kivánják, hogy magunk végezzük magunkon e nobile officiumot; (Ugy van!) valóban kevés okunk van felhagyni azon eljárással, melyet az utolsó 12 év alatt oly világos sikerrel követtünk, annyival inkább, miután oly hosszu, mint volt, várakozási időnk ezentul bizonyára nem lesz.

Mi nem törünk senki ellen, mi nem kivánjuk senki vesztét; de ha Bécsben meg nem szünnek a mi vesztünket keresni: e nemzet bizonyosan nem fogja többé idétlen nagylelküséggel vérét oly érdekek szolgálatában ontani, melyek lételét folyvást fenyegetik.

S vajjon mire számitnak Bécsben? A német-szláv elem, mindenik másfelé gravitálva, azon álomkép kedveért, melyet egységes Ausztriának neveznek, soká együtt karöltve haladni nem fog; s ha ama szövetség felbomlik, Magyarország, még pedig kibékitett Magyarország nélkül, az épület, mely azon szövetségre támaszkodott, utána dől.

Ilyennek látván a helyzetet Bécsben, ismervén a hangulatot hazánkban, és tapasztalván, hogy kinek kezébe adta a Gondviselés az ügyek jobbra fordithatását, azt balvégzet a nemzet igazaival annyira ellenkező irányba sodorja, hogy maga rugja el lába alól az alapot, melyen a nemzet képviselői vele törvényesen érintkezhetnének, nekünk, véleményem szerint, nem marad egyéb teendőnk, mint országvilág előtt határozatilag kijelenteni, hogy mi a pragmatica sanctio határozataihoz ugyan szilárdul ragaszkodunk, de azon szerződés minket illető pontjaira csak akkor és annyiban érezzük magunkat kötelezve, a mikor és mennyiben a másik szerződő fél annak öt illető pontjait is egytől egyig beteljesiti. (Helyeslés.)

Magyarország semmi más országtól nem függő, önálló királyság volt, e minőségben akar megmaradni; Magyarországnak megvolt törvényesen meghatározott területe, ezt kivánja tovább is osztatlanul birni; Magyarország 1848-ig birt önálló törvényhozással annak szentesitett törvényeit csonkitatlan meg akarja tartani.

S midőn maga részére annyi boszút kiáltó tettek után is nem követel egyebet a szoros igazságnál, meg azt, hogy hagyják magára: ő viszont mások, különösen a testvérnépek irányában több mint igazságos, — méltányos és a szükségben kisegitő akar lenni. (Helyes!)

Ha azok, kik a tényleg uralkodó fejedelemhez felirni akarnak, azt kérdik talán tőlem: mi haszna mindezeket határozatilag kijelenteni, ha az illetővel nem közöljük? — Hogy feleljen az uralkodó, ha mi hozzá nem is szólunk? Erre feleletem egyszerüen ez: mi nem is szót várunk a tényleg uralkodótól — ez a törvényben ott van, s nem szükséges ujra elmondani, — hanem tetteket, határozatunkat megelőző tetteket. (Kitörő nagy helyeslés.)

Avagy mire való volna törvényre tanitani azt, kinek, mint a

törvényhozás egyik tényezőjének, a törvényt ugy is ismernie kell? (Helyes!)

Ha tenni akar, jól tudja, mi a teendője; tudhatja azt is, hogy az országnak mi a kivánsága, mert ennek más kivánalma nem lehet, mint a mit a törvény rendel.

Állitsa vissza az 1848-ki törvényeket egész terjedelmükben, nevezze ki a minisztereket, hijja meg az ország minden részeit a hongyülésre — szóval, lépjen a törvény terére határozottan, — és biztos lehet, hogy a magyar nemzet képviselői nem fogják utánozni Bécs statusférfiainak bölcseségét, és a kétes jövendőért nem fogják feláldozni a bizonyos törvényes jelent.

Ha a dualismustól irtózik, hatalmában áll attól is megszabadulni, és a határozás pillanatában annak is véget vetni.

Csak kövesse a természet rendjét, hol mindenütt a kisebb testek mozognak a nagyobbak körül. Állitsa vissza nagy Corvinus tronusát Budán, és boldogitsa többi tartományait azon szabad alkotmánynyal, mely az 1848-ki stadiumában az europai szabadelvek szinvonalára lépett; de már nyolczszáz évvel ez előtt kimondta: „Omnes homines unius sunt conditionis.“ (Helyes!)

Nem szólok tovább az előttünk fekvő nagy kérdéshez, melynek mind törvényes, mint történeti oldalait előttem már annyian és oly fényes ékesszólással fejtegették, hogy vissza kellene élnem a t. ház türelmével, ha gyönge tehetségemmel én is e térekre lépnék.

Csak annyit mondok még: meglehet, sőt valószinü, hogy minden jó szándékunk porba esik; hogy Bécsben a 12-ik órát is elmulasztják; de akkor profétai lélek nélkül mondhatjuk, hogy a felirásnak sem leendett volna cseppel különb eredménye: mert ha Béesben a tények logikájára nem hallgattak: vajjon hihető-e, hogy a felirás bár jeles logikájára a követett irányt megváltoztassák.

Én legalább nem hiszem s ennélfogva nem a felirásra, hanem a határozatra szavazok. (Helyeslés; éljenzések.)

Erre Hunkár Antal:

Tisztelt képviselőház! Magyarország állami életét nagy veszély fenyegeti.

Az ausztriai ház kormánya alatt történtek ugyan már hajdan

is sok törvényellenes és kegyetlen merények, de azok még sem voltak annyira veszedelmesek, mert csak az erőszak uralgott, mely az alkotmányt lényegében annyira nem sértette; — de mit a török uralom sem cselekedett, az most a fődolog, hogy t. i. Magyarországra német törvény erőszakoltatott.

Igy első Lipót király idejéből még most is fennmaradott ama szomoru emléke az eperjesi mészárlásnak, és ezen tisztelt házban is léteznek közöttünk oly nagyérdemü férfiak, kiknek dicső elődei vagy Eperjesen, vagy a pozsonyi piaczon törvénytelen itélet által elvérzettek és ott hős szivük a hazáért dobogni megszünt.

II-dik József császár, kit a magyarok hatalma még bölcsőjében tartott meg a trónon, s kik a pragmatica sanctiora adott szavukat oly hősiesen váltották be, azzal hálálta meg ezen nemes nemzet hűségét, hogy Nagy Lajos hatalmas, és Corvin Mátyás király fényes birodalmát Ausztria tartományává igyekezett lealacsonyitni, és a magyar nemzetet németté akarta változtatni.

Mennyi sebet ejtett első Ferencz királyunk az alkotmányon, azt mi élők még igen is éreztük, holott első Napoleon 1809-ben, midőn a magyar hadak itthon, és az egész nemesség fegyverben állott — a magyar nemzetet két izben felszólitotta, hogy itt Rákoson országgyülést tartva, magának más királyt válaszszon. — Napoleon akkori szavát erőhatalommal is érvényessé tehette volna, és kérdem, hajlott-e az ország ezen felhivásra? és tett-e válaszul arra csak legkisebb mozdulatot is? Nem, — senki sem; — sőt ujra meg ujra fegyverkezett ellene és több következő háboruban, melyek hazánkat épen nem érdekelték, egész elszántsággal hadakozott, — csak hogy koronás királyát semmi külhatalom meg ne alázza.

Azonban ezen most elősorolt három fejedelem megbánva ferde politikáját, nyilván és rögtön visszaállitott mindent a régi törvényes állapotba, I-ső Lipót ugy mint II-dik József császár, — Ferencz királyunk pedig az 1827-ki diaetán magvallotta, hogy törvénytelen tettei az ő atyai szivére kellemetlenül hatottak. De Ferencz József császár, ámbátor 1848-ban Magyarország alkotmányát egy tollvonással megsemmisitette és az ausztriai tartományok constitutióját is eltörölte, azt mondván: hogy az Istennek számol, és népeinek ő

fog törvényt szabni, azaz: más szavakkal azt mondá, hogy 32 milliónyi népességében csak egy ember szabad, ugymint ő maga a fejedelem, a többiek pedig mindnyájan szolgaságra itélvék. Kormánya az országot fegyveres erővel elárasztotta, s azt egy sirkertté, és ugy a magyar, mint a velünk mindég barátságban élő szomszédnépek vérétől párolgó temetővé változtatta; de azon fölül még a magyarra egy német törvényt, egy megemészthetetlen törvényt erőszakolt, sőt a magyart még németté is akarta változtatni; — már ebben, uraim, én semmi logikát nem találok (Helyes!); — egy oly ausztriai nyelvet, melyet magok a felső országi németek is alig értenek és melyet gyakran leirni is alig lehet, és melyet Adelungban hiában keresünk, minek a magyarra tukmálni, midőn magától is több nyelvet jól beszél: ilyen erőszak tartott vagy tizenegy évig, és midőn a császár észrevette, hogy ezen improvizálás hatalmát mint künn ugy benn egészen tönkre juttatta: — akkor jobbját nyujtja a magyar nemzetnek, és mintha sem Temesvárott, sem Aradon, sem Pesten, Pozsonyban, sem Bécsben semmi törvénytelenség sem történt volna, ezeken csak ugy könnyeden átsurranva még azt állitja, hogy a mi történt, annak ugy kellett megtörténni, — félig-meddig az alkotmányos ösvényre lépni látszatik; — de megbánását, vagyis a törvénytelenségek rögtöni visszavonását, ugy mint azt eldődei tették, semmiben sem nyilvánitja, és ennek nyomát seholsem is találom, — és itt eszembe jutnak néhai Kleinman, az itteni református templomban mondott szavai: „Sei Mensch, sei Christ, sei ganz was du bist;“ mert félszeg rendeletek a tökéletességre soha, de igen a legnagyobb bonyodalmakra bizonyosan vezetnek; itt tehát az ily állásban levő fejedelemmel a kibékülés ha nehéz is, de azért minthogy most már Ausztria is nyert constitutiót, talán még sem lehetetlen.

Véleményem tehát az, hogy mindenek előtt irjuk meg Ő Felségének, ugy a mint azt nagyon tisztelt képviselőtársunk Deák Ferencz ur beadott iratában oly bölcsen földeritette, miszerint Magyarország az 1848-iki törvény alapján egészen joggal követeli a restitutiót in integrum, és ezuttal nevezzen Ő Felsége egy független felelős magyar miniszteriumot, mely magát a fejedelemmel érintkezésbe helyezve, őt ferde politikájától az igazi constitutionalis törvényes

térre vezérelje, — de egyuttal meggyözze öt arról is — hogy: a mit a bécsi congressus 1815-ben Európára nézve határozott, azt az idő rohama, mint egyoldalu kötést, ma már lerontotta; példája ennek az egészen szabad és boldog kis Belgium, a szegény kis Görögország, és a csak tegnap királyságra felemelkedett ifju Olaszország; és ezek eleven tanui annak, hogy most Europa politikai terén egy egészen uj — és más elem kezd uralkodni — ez pedig a népképviselet, és ugy látszik, mintha csak Árpád constitutioját ohajtanák utánozni, mely magában azt foglalja: hogy a fejedelmet, kit népe egész kényelemmel és fénynyel ellát, vérével és pénzével védelmez: csak népe szeretete teszi boldoggá, teszi hatalmassá.

De a mi még legfontosabb és az ennyire sülyedett ausztriai hatalmon egyedül segithet, az, hogy most Párisban létez amaz imperátio, mely a népeket a már régen elvesztett, de soha el nem évülhető jogaik visszakövetelésére buzditja; a mely hatalom tehát Napoleon császárral kezet fogva, ezen eszmét minél hamarább felkarolja, az leend a boldogabb, az leend az erösebb. Adja tehát Ferencz Jósef Magyarhonnak egészen vissza azt, a melytől öt 1848-ban megfosztotta, adja vissza Ausztriának azt, melyet töle elődei 1418-ban elvettek, Cseh, Morva, és Sléziának pedig azt, melyet ők 1623-ban a Fehérhegyen elvesztettek: akkor, mint igazi tekintélyes nagyhatalom, Europa mérlegébe Brennus kardját bizvást beleteheti és semmi külhatalom meg nem fogja alázni; de mindenekelött lépjen ki a triplealliance ból, mely a népeknek a mit igért, meg nem tartá, és az a szomorú forrása a mai napig történteknek, — és lépjen egy quadruple alliancera — mert: ha Francziaország, Anglia, Ausztria és Olaszország összetartanak, a világbékét is fenntarthatják, s miután igy a háborutóli félelem megszünik, a minden nemzetek legnagyobb szerencsétlenségét, a hadseregek fölöttes számát leszállitva: kevesebb leend az adó, a hitel helyre áll, és a mi fegyveres, folytonosan emésztö állásunk elmarad, és Ő Felsége a béke olajágát tartva kezében, egész csendben kormányozhatja megelégedett és elcsendesült népeit! de ezt rögtönözni kellene, mert a keleti kérdés a küszöbön áll, (Halljuk!) és akkor Ő Felsége — valamint Mária Therezia Lengyelország fölosztásánál maga részét, ugymint Galliciát, a

magyar korona jogával követelte vissza: ugy azon tartományokat, mint Moldva, Oláh, Servia, Bosnia, Rascia és Bulgáriát, szinte a szent korona jogával visszakövetelheti, és kereskedésünk a feketetengerig terjedend, melyért már II. József császár a török háborút kezdette. És e szerint lenne csak Ő Felsége egy uj Ausztria alapitója, — de addig, mig ezen fennkitűzött térre lépni nem fog, addig kibékülésről, coronátióról szó sem lehet, mert csak ezen az úton teendi a szent korona Ferencz József császárt igazi törvényes apostoli királylyá, és a hatalmas magyar nemzetnek csak ez által adná viszsza ujból hazáját (Helyeslés; éljenzés.)

Elnök: (zaj, morgás) Tessék helyet foglalni, halljuk Zsarnay képviselő urat!

Erre Zsarnay Imre:

Tisztelt képviselőház! Hazánk multját előttem szóló Kazinczy Gábor képviselő barátom lelkes szónoklatával festé le; a min én örültem, mert a régi magyar alkotmányozók és törvényhozók, mivel az ember csak a multat tudhatja, és csak a jelent ismerheti, mindenkor e kettőnek egymással összehasonlitása, megfontolása után intézkedtek, a jövendőt ugy nézték, mint a jelennek biráját, tudván, hogy az ő müvökben benn van a csirája az áldásnak vagy átoknak, melyet a későbbi maradék fog arra mondani. — Az ő szónoklata oly nagyszerü volt, hogy én nyilatkozatomat hazánk függetlenségének fontos kérdésében nem akarom szóval kezdeni, ugyanazért követvén őseim példáját, kik mikor a szent korona jogai s birtokai bárki által megtámadtattak, nem szóval, nem beszédekkel, hanem tettekkel léptek fel, én is tettel lépek fel. (Halljuk!) E végből én 1861-ik esztendőben a magyar képviselőháznak tagja, itt ünnepélyesen ezennel a legmélyebb hála és tisztelettel meghajlok és leborulok, de nem Ferencz József Ő Felsége a császár előtt, hanem minden volt koronázott királyainknak szelleme, s különösen azon szent Istvánnak isteni ihletettsége előtt, kinek ezredik évi augustus 15-kén először tétetett fejére a szent korona, ki alkotmányunkat, melyet az Isten a magyarnak e szavakban adott: légy szabad, inkább halj, mint rabszolga légy; leborulok, de nem a Lajthán túli törvényiró bölcsesége előtt, hanem hazánk mindazon nagy emberei-

nek szelleme előtt, kik a magyar törvényhozásba tettleg befolytak; leborulok, nem az osztrák absolut hatalom s annak őrei előtt, kik között a geheime Polizei, ha másként czélt nem érnek, — a hóhér játsza a főszerepet; hanem az ébredő nemzetiségek, és azon európai hatalmak előtt, kik a nemzetiségek ügyét, a szabadságot pártolják. Igy vélem valósulhatónak a remény teljesülését mind a keresztény világnak, mind a Mózes követőinek, kiknek hitök különbözők, de sorsuk egy; egyik hiszi hogy eljött, másik várja a Messiást. Igaz, született a megváltó; de az ő országa a felebaráti szeretet és szabadság országa, még el nem érkezett, mert az ellen müködnek azok, kik a hatalmat birják az emberiség felett.

Fölemelem két kezemet, hálát adva Istennek, hogy a népben a szeretet és ragaszkodás alkotmányunk s törvényünkhöz nem gyöngült, hanem növekedett a nyomor ideje alatt; az october 20-ki pátens sehol sem pártoltatott az országban, itt pedig nem csak e házban, hanem ugy hiszem a főrendeknél is, anathema alá vettetik. (Ugy van!)

Hazánk függetlenségének ellenségeiről többek szóltak, de ezeknek sorát némelyek 12 évre, mások III. Károly, legtöbbek Ferdinánd korára — ki az osztrák házbóli királyok folyvásti sorát kezdi — viszik; pedig ezen ellenségek sora megkezdődött mindjárt első királyunk sz. István korában. (Halljuk!) Igaz, hogy mint sok bünt, ugy ezt is némi homály fedi, de akkoron a nép véleménye, később több történetiróink ugy nyilatkoztak, hogy azon orgyilkosok, kik sz. Istvánt éjjel ágyában fekvőt megölni akarták, egy nőnek, Gizella bajor herczegnő sz. István feleségének tudtával tevék e merényletet, melynek czélja volt, hogy Endre és Béla magyar herczegek a koronát meg ne nyerhessék, idegen királya legyen a nemzetnek, és a mi Péter király alatt tervbe vétetett, Magyarország hübéres országgá tétessék. — Adja az ég, hogy miképen a hazánk függetlensége elleni első ármány nőkezek által szövetett, s az megbukott, ugy a korunkbeli ármány is, mely miatt most bajunk van, bukjék meg s legyen utolsó.

Tisztelt ház! Mielőtt elleneinkről bővebben szólanék, hazánk multjának figyelmes átnézete után arról győződtem meg, hogy ne-

künk ez ügyben törvénytelenebb, igaztalanabb s gyengébb ellenségünk soha sem volt, mint jelenleg; valamint megforditva, ügyünk igazságosabb s biztosabb soha sem volt mint most; — a mit igazol leginkább azon körülmény, hogy nekünk 1848 óta nincs bajunk a haza népével, mely szabad, nincs bajunk enmagunkkal. A IV. Béla korát, midőn a tatárok jöttek be, és az Ulászló-ét, mikor a törökök támadták meg hazánkat, kivéve, alig volt általánosabb egyetértés, mint most, legalább bizonyosan országgyülésünkben ily egyetértés nem volt mint most. (Ugy van!) Én kerestem a történetben hasonló példát. Szerintem ezen országgyülésünk hasonlit a keresztényeknek első conciliumaikhoz, melyekben a keletről nyugatról összejött püspökök s egyházatyák sokáig s hevesen vitatkoztak, holott a lényegre köztök semmi különbség nem volt, az evangeliumot egyformán fogadták el, a keresztény hitért készek voltak martyrok lenni, a küzdelemnek oka csak az volt, mert egyik a másiknál buzgóbb követője akart lenni Krisztusnak s evangeliumának.

Nincs bajunk azon társországok lakóival, kiknek képviselői itt meg nem jelenhettek, mert az anyaország irányukban méltányos és igazságos lenni kész. (Ugy van!) Ez ügyben a történelemre visszaemlékezés különös képeket tüntet fel. Hajdanában azon nemzetiségek a magyar korona alatt, melyek a közelebbi időkben egymás ellenei voltak; de a birodalomnak más tartományaiban élők is, egymás között mint testvérek, a legbarátságosabb viszonyban éltek, a mint ezt Beniczky és Mihályi képviselők igen érzéstelve adták elő, együtt harczoltak, csontjaik a Kárpát, Tisza, és Duna vidékein együtt porlanak. Igen, de tisztelt ház! ezen hajdan egy ügyért küzdő nemzetek csontjai nemcsak hazánkban, hanem más idegen földön is együtt fekszenek; igen, ott fekszenek a Lajthán, Wiener Neustadt határában, hol 1246-ik évben Frigyes herczeg a Babenbergi család utolsó ivadéka, meggyőzetett a magyaroktól, s a csata terén Frangepán által elejtetett. Mely eset az akkori európai országok és nemzetek sorsára rendkivüli befolyással volt. Mert ha ez nem történik, Prága a hatalom főhelye marad. Bécs, melyben a hatalom az emberiség nyomorára oly sokat tett, egy uj dynastia székhelyévé nem emelkedik. Ott fekszenek a magyar csontok a többi nemzetekével

Bécs alatt, hol 1273-ik évben, miután a habsburgi családból Rudolf herczeg a magyarok királyát részére hóditotta, az által megszakadt a százados egyetértés a magyar és cseh nemzet között; Kun László alatt a magyar sereg Ottokár ellen a Habsburg főherczeget, már akkor német császárt segitette, mely ütközetben elesik Ottokár, s a Habsburg ház Stájer, Karantán és Ausztria állandó urává lesz, és későbbi hatalmának s dicsőségének alapja megvettetik. Ezek után ki vélte volna akkor, hogy majd 425 év mulva, I. Lipót ugyanazon Frangepán család utolsó ivadékát épen ott Wiener Neustadtban le fogja fejeztetni, mely családnak egyik elődje a Babenbergiek utolsó ivadékának levágásával, azon osztrák ház jövőjének alapját vetette meg; ki hitte volna, hogy 600 év mulva e család, ugyanazon népeket fogja nemzetiségöktől és szabadságuktól megfosztani, melyek hajdan vérüket s vagyonukat áldozák érdekeért.

Tisztelt ház! miután ezen eseményekben szereplőknek a magyarokat emlitettem, ne vélje, mintha nem tudnám, hogy ott Magyarország minden régi nemzetiségei, magyar, horvát, dalmát, szláv, s román, együtt küzdöttek. Magyaroknak neveztem, mert a magyar közjog szerint minden, a szent korona birtokában lakó népfaj, különbség nélkül nyelvre, magyarnak neveztetett, s mint ilyen birta a képességet, tagjává lenni azon szent koronának, mely „Emblema totius territorii Hungariae et jurium majestaticorum ei inhaerentium.“ A nyelvtudás ahhoz, hogy valaki magyar legyen, nem köttetett; igy a világ bármi részéből jött ember, ha keresztény volt, itt lakott, a köz terheket viselte, azonnal magyar lett, — a Venéták és Lengyelekre nézve kivételt egyszer tett a törvény, de már az régen eltöröltetett.

Az első meghasonlás a társországokkal, a vallás, adó és nyelv kérdése miatt történt; de az országgyülési naplók igazolják, hogy a nyelvkérdés feletti viták, akkor a nemzetiségi kérdésekkel ugyanazonosak nem voltak. A magyarhoni követek a diák nyelv ellen vivtak, melyet a társországiak védelmeztek, s megtartani akartak; 1848-ban a bécsi ármány ezt fölhasználva elhitette a néppel, hogy a magyarok el akarják törölni nemzetiségüket. Ha összejövünk horvát testvéreinkkel, mi barátságosan megmondhatjuk nekik, miért

védték annyira a diák nyelvet, s nem a magukét, ők viszont megmondhatják nekünk, hogy 20—30 évvel ez előtt nem tudtuk, hogy a nemzetiségi kérdések korunkban ily fontosakká lesznek.

Nekünk nincs bajunk az örökös tartományok lakóival, — hogy Ferdinánd és Mátyás alatt a bécsi pacificatio, melyért a német, cseh, morva, együtt küzdött velünk, reájok is ki nem terjesztetett, az büne az osztrák kormánynak, de nem a mienk.

Nekünk nincs bajunk még a katonákkal sem, — ők gyermekeink és rokonaink, a tisztek nem azt szégyenlik, hogy Szolferinonál megverettek, — ez Hannibal seregével is megtörtént; — hanem azt, hogy ők a szabadságnak nem védelmére, de elnyomására, söt most már adóbehajtásokra használtatnak.

A polgári jogokat a nemzet még a zsidókra is politikai hitvallásánál fogva kiterjeszteni kész levén, már többek még a török iránt is rokonszenvöket nyilvánitották. De közvetlenül az uralkodó családdal sincs bajunk; — mert ez jól ismeri régi állapotát.

Köztudomás, hogy az Ens folyamnak egyik oldalán fekvő vidék, mely, mivel az akkor már hatalmas bajor herczegség irányában keletre feküdt, Ostland — Ostreich nevet kapott, Nagy Károly által az Avaroktól foglaltatván el, a római birodalomnak hübéres tartománya volt, — ennek urai, mint más véghelyeken, Markgrófoknak neveztettek, később a babenbergi család herczegi, majd mivel rangja a Churfürstök után volt, főherczegi czimmel, de mint hübéres birta ezt. Mikor már Magyarország és ennek királyai Europa államai és királyai között főszerepet játszottak, még akkor a habsburgi családnak itt semmije sem volt. Helvetiában volt családi vára, melynek romjai körül Tell Vilmos esetét a Sweicziak az ott utazóknak borzalommal adják elő, — ez osztrák herczegség Magyarország királyainak jó viszonya által lett e háznak tulajdona, mint már emlitém, — igy lett Rudolf 1273. Némethon fejedelme. — Albert, első a habsburgi családból, nejét Magyarország királyát (mert Zsigmond leánya, Mária Rex — király volt) igy nyerte el, véle kapta a magyar koronát, igy jutott egyszerre 3 koronához, — melyek közt a magyar korona oly fontos volt előtte, — hogy igéretet tett a nemzetnek a német koronát el nem fogadni, s meg is tartotta

igéretét, csak akkor koronáztatta meg magát német császárnak, mikor a baseli zsinat kivánságára a magyar rendek ebbe bele nyugodtak.

Ezek történeti igazságok levén, nem lehet a családról föltenni, hogy hazánk ellensége legyen.

Tisztelt ház, minél nagyobb volt fénye hajdan a magyar koronának, annál hatalmasabbak voltak annak ellenségei. Europa legnagyobb királyai, császárai kivánták azt megnyerni, mert királyaink, a két császár s az angol és franczia király után elsők voltak rangukra nézve; csak a régi korban legnagyobb hatalom, a római pápa törekedett ellene; volt idő, midőn egyszerre kelet császára Manuel, nyugotról Ottokár a cseh király ostromlotta ezt, de mindezeknek daczára ugy a római pápa törekvése meghiusult, midőn Europa csaknem minden királyai hübéresek lettek, a német császárok megkoronáztatván, kénytelenek voltak Romába menni, hogy hatalmukkal élhessenek; a magyar király független volt; egyik europai király sem védte ugy meg országa függetlenségét e hierarchia hatalmától, mint Magyarország királyai: Kun László, Zsigmond, Hunyady Mátyás (Helyeslés), és épen ez világos bizonyság arra, hogy a placetum és investitura kérdése Magyarországon nem vallásos kérdés; mert akkoron, midőn a korona függetlensége a pápai törekvés ellen mindenkor oly hatalmasan védetett eleink által, a protestáns vallásnak nem hazánkban, de egész Europában még hire sem volt. Azonban meg kell vallanom, hogy régi és mostani hatalmas ellenei közt lényeges különbség van, p. o. a pápai hatalom irányában sok ország elvesztette függetlenségét; de ez az ő boldogságukra rosz hatással nem volt; midőn jelenlegi ellenségünk nem csak függetlenségünk, hanem boldogságunk, kifejlődésünk ellen is törekszik. (Ugy van!)

Jelenlegi ellenségeink már mások által is neveztettek; jellemeztettek; szerintem ezek azon egyéniségek, kiket udvariak, Hofmannok neve alatt már régebben ott Bécsben, hol működnek, egy nevezetes egyházi szónok, Abrahamus de sancta Clara, igy rajzol le: „mint más embereknek, ugy a Hofmannoknak is adott Isten lelket, szivet, két szemet, két fület és egy nyelvet; de azért ők, ha

valami hasznos előmozditást remélnek, szivtelenek és lelketlenek; ha vélik,hogy ebből reájok egy kis kegyelem háromolhat,minden perczben vakok, süketek, némák tudnak lenni; ezek közt voltak eleitől óta többek, kiknek elv-, vagy szükségből életszabályuk: ubi bene,ibi patria — quid mihi refert, cui serviam; ezek hálózták be az egyes országokat, kiszemelve azokból az oly férfiakat, kikről gyanitották, hogy gonosz terveiket egy vagy más országban megakadályozhatnák; mivel az emberek nagy része hiú és önző, a puszta czimeknek, kulcsoknak, sarkantyuknak, kisebb nagyobb kereszteknek egész gyárát állitották fel, hogy azoknak ajándékozása által a magok pártját neveljék, a független lelkü honfiak számát pedig kevesitsék; igy bukott meg egyes tartományoknak joga, szabadsága. De a körülmények változtak; — hazánkban már régebben ismertem egy honfit, kinek egy német munka, — azért, mert a consiliariusi diplomát el nem fogadta, — e czimet adja: „Der würdige Cato unserer Zeit"; egyik grófunk nevetségessé tette az excellenciás czimet, másik csak azért fogadta el, mert remélette, hogy igy köztök levén, gonosz terveiket gátolhatja; — hála az égnek! — a viszonyok változtak; most már egyéb országok s nemzetek jelesbjei is ott hagyák Bécset, udvariak lenni szégyenlenek, mert hazájok s nemzetök ügye előttük legszentebb. A főrendek, egyháziak, világiak itt vannak, és nemcsak testtel, mi eddig is megtörtént, hanem lélekkel is, többek közölök, mint apostolai egy új kornak, nem a születési, hanem a népfenségi jognál fogva velünk együtt mint képviselök jelentek meg ez országgyülésen. Nagyrészben ily körülmények idézték azt elő, hogy meggyérülvén az eddigi udvariak sorsa, újakról kellett gondoskodni, — igy lettek a régiekből a Reichsrathok, és a Reichsrath, — én erről azt hiszem, hogy mi esztelenül tennénk, ha bele mennénk; — de ha a csehek s mások belemennek, nem kárhoztatjuk öket; előttem igy áll ez ügy: ha egy ember sötét tömlöczéből az által, ki öt bezárta, egy kevés világu szobába hivatik s bemegy, nem hibázik, — de az sem hibázik, ki saját házában önszabadságával, élvén, a kis ablaku tömlöczbe bemenni nem akar.

Én ugyan minden rosz koholóinak, végrehajtóinak az emlitett udvariakat tartom; de ha a kormányzás hibáinak minden okait meg

kell emlitenem, — a felséges uralkodó családnak is megvan azon hibája (Halljuk!), — hogy bár kevés Nagy-Sándor van benne, — nekik is el lehet mondani, mit a Scithák mondottak Nagy-Sándornak: Si dii habitum corporis tui, . . . vagy: ha az istenek tested hasonlóra tették volna hóditási vágyoddal, a világban meg nem férnél, — e vonás a család életén keresztül szövődik.

A bajnak eredeti kutfeje itt van. Az udvari tanácsosok e gyengeséget használva föl, — hogy mikép lehetne valamit szerezni, osztani: fejöket abban törik, s tervökkel kedveskednek. Igy állottak elő az örökösödési háborúk, igy a törvényeknek, szerződéseknek megszegése. Igaz, más dynasták is szereztek országot, koronát; — de a különbség az, — hogy ezek az országot azután is az ország lakosai tulajdonának, — a habsburgi uralkodók saját tulajdonuknak, patrimoniumnak tartják, — mindaddig meg nem nyugszanak, mig azzá nem teszik. Jelenlegi birtokaik között az olasz tartományok elvesztése után, csak a magyar korona birtokaival nem tehették ezt. A társországoknak elszakitását e czélból kivánják, folytatandók a régit. Azért én nem a megtörténhető lehetőség s conjecturák, — hanem a multnak és jelennek megfontolása után állitom, hogy a régi kormányzat nem maradhat, — in membris et in visceribus kell nagyszerü reformnak lenni. (Ugy van!)

A kérdést illetőleg, fölirás legyen-e vagy határozat? helyzetem kellemetlen; ugy a mint terveztetik, egyiket sem pártolhatom; más alakban mind a kettőt, mert a határozatban látom a magyarnak szilárd, nyilt és önkény-hatalmat nem ismerő jellemét — nekem ezzel ellenkezőt tennem lehetetlen; a feliratban tisztelem Deák Ferencz képviselő-társamnak hazafiságát, mély tudományát, bölcseségét, óvatosságát. Ő ez eljárásában hasonlit Bethlen Gáborhoz, — ki midőn a koronát neki kinálták, II. Ferdinándot megsemmisithette volna; amazt nem fogadta el, ezt nem tette, sőt Colalto II. Ferdinánd király biztosa beszédét, süvegét levéve, fedetlen fővel hallgatta; hatalmas volt, s mégis engedelmes; de az inditványozó méltó érdemeinek elismerése mellett e nagyszerü munkára nézve két észrevételem van. (Halljuk!)

Nem tudom okát kigondolni, hogy e nevezetes diplomaticus műben miért emliti oly sokszor a pragmatica sanctiót (Halljuk!); — az egész corpus jurisban egyetlen articulus sincs, melyben a pragmatica sanctio megemlittetnék, és ez nem történetből, hanem a magyar közjog elve szerint történt igy (Fölkiáltások: Igaz!); mert a corpus jurisban csak az lett törvényczikk — articulus — mit a rendek a koronás királylyal együtt készitettek; a mi nem igy készült, arról nem tudott, nem akart tudni az ország soha semmit, s kötelező erővel nem birt; ez állitásomat az, hogy az 1741-ki törvény előbeszédében, mely nem törvény, a pragmatica sanctio beszövetett, nem czáfolja meg. Maga Ő Felsége az octoberi patensben az 1713. september 19-dikén kelt pragmatica sanctiora hivatkozik; az akkor készült, de csak ugy mint most a trónróli lemondás, családi körben; itt és ekkor terveztetett a szövetség, mit némelyek házasságnak neveznek: Magyarország a menyasszony és a habsburgi család a vőlegény között; de a valóságos szerződés 1723-ban köttetett meg, (Ugy van! Helyes!) erről már akkor úgy beszéltek: a menyasszony sirt, a vőlegény nevetett, gondolván magában, csak összeköttessünk, én leszek a gazda. Azonban az mindegy, akárhogy készült, megköttetett a szerződés, ezt az országgyülésen őseink elfogadták; emlékezzünk Várnára: a magyar nemzet őseinek kötését tisztelte; hitszegő soha sem volt. III. Károly király, a mint emlékezem, föl sem mutatta a pragmatica sanctiot a diaetának; ha azt felmutatja — miután abban az országok mint családi jószágok adatnak elő, mert egy senioratus alapitása terveztetett, — leányörökösödés alig fogadtatott volna el; csak ez után, 1724-ik évben, közöltetett Europa hatalmival a pragmatica sanctio; de a mint kelletett volna ennek történnie, az 1723: I. II. t. czikkekről aligha értesittetett a világ; a pragmatica görög szónak tulajdonképeni értelmét magunk sem tudjuk, az otthoniak még kevésbé, azért én a pragmatica sanctiót csak egyszer vélem emlitendőnek, mert a pragmatica sanctio unilateralis, de az 1723: I. II. t. cz. bilateralis. Már IV. Béla és a német fejedelem között épen magyar korona miatt, épen a bilateralis contractus értelmezése fölött volt vita, ezt a római pápa döntötte el. Ha a felséges uralkodó az egész világ törvénytudói véleményét,

mely mellettünk szól, figyelembe nem veszi, hódoljon a római pápa itéletének.

Másik észrevételem a lemondási okiratról szóló szakra van. Nem az a kérdés, hogy ki vette le a magyar király V. Ferdinánd Ő Felségének fejéről a szent koronát, mely fölött a magyar nemzet tudta nélkül senki sem rendelkezhetett jogosan, ki készitette azon okmányokat; hanem az, hogy bár ki tette azt, az ránk nézve semmi kötelező erővel nem bir; én jogilag Magyarország királyát Ő Felsége V. Ferdinánd személyében tisztelem — ezt elvileg az inditványban is látom; — a különbség az, hogy én az elkövetett hiba kijavitását, ha Ő Felsége V. Ferdinánd király csakugyan lemondott, s lemond a trónról, úgy kivánom eszközöltetni, hogy addig, mig ez történnék, legyen a nemzet in possessorio, az inditvány szerint az ország extra possessorium lesz. Szerintem e miatt zavarok nem állhatnak elő, voltak ilyforma esetek; a meg nem koronázott király intézkedéseit megerősitette koronázása után, s tetteit helyben hagyta a diaeta; első tévlépés sok roszat szülhet; emlékezzünk az 1830. diaetára, mikor kérdés volt Ferdinánd czime felett, hogy I-ső vagy V-ik legyen-e?

Én meggyőződésem szerint a felirást pártolom, de nem Ferencz József, hanem törvényes királyunk V. Ferdinánd Ő Felségéhez; de nem oly alakban és modorban, mint az asztalra tett felirás van szerkesztve. A magyar nemzet, még ha némi félreértés volt is közte és királya között, törvényesen megkoronázott királyához mindig legnagyobb tisztelettel és hódolattal szokott szólani; — hogy ezt tegyük, épen azon törvény és a történethez hű ragaszkodás parancsolja, melyre itt mindenki hivatkozott. (Fölkiáltások: mi nem!) — Uraim, engemet egyesek véleményei nem ingatnak meg, én nem áldozom fel meggyőződésemet pártérdekeknek. (Zaj!) Ismerem a pártok működését Angol és Franczia honban, — ott lehetnek pártok, — elbukik egy párt, a haza el nem vész; — de ki itt pártokat teremt, megöli a hazát; mindazt, mi 12 év alatt történt, hogy mostani a bajunk, e felirásban terjeszteném elő — együtt obajtásunkkal: mit kivánunk tenni e diaetán. Ha ily értelemben a felirás nem pártoltatik — mivel én is a törvény s alkotmányunkhozi ragaszko-

dást tartom egyedül védpaizsunknak, ha azt, a mi meggyőződésem szerint egyedül törvényes, nem tehetem: azt, a minek törvényességét nem látom, kivált mikor haszon sem néz ki belőle, — nem teszem; — a határozatot pártolom, de ugy, hogy bármi uton és módon közöltessék a tettleges hatalommal; hogy ily rendkivüli helyzetében a hazának — miért kell magunkat megkötnünk, hogy csak egy vagy más módot válaszszunk, okát nem találhatom ki; a haza oly állapotban van, mit a régi juristák: „moderamen inculpatae tutelae-"nek neveztek; ilyenkor minden lehető módokat, utakat meg kell probálnunk, kivált ha több ut választása nem szakadást, hanem — a mi legfontosabb, köztünk és a hazában — egyesülést szül; én tehát — mint ezt Somssich Pál képviselő barátunk tevé — felhivom a házat, fogadtassék el véleményem, vagy ha — a mit én sajnálnék — V. Ferdinándhoz nem pártoltatik a felirat, a mi szerintem a restitutio in integrum és az $184^7/_8$ törvények tettleges életbeléptetése lenne, — nyugodjunk meg abban, hogy a határozat elfogadtatván, az a tettleges hatalommal közöltessék. Hogy politikai jellemem, nyilatkozatom iránya megismertessék: a nagyméltóságú Sokcsevics (Halljuk!) horvátországi bán beigtatási beszédére emlékezve, kivánom, hogy száradjon el karom, ha régi jogokat és állam-alaptörvényi szerződéseket megsemmisiteni akarok, — de száradjon el karja annak is, ki bármi czélból akár egyes embereknek, akár egy nemzetnek legszentebb jogát, hogy szabad s boldog legyen, megsemmisiteni törekszik, s működik az ellen, s miért e szavakban: „Jöjjön el a te országod!", minden nap milliók imádkoznak. (Helyeslés; éljenzés.)

Elnök: A tanácskozást mai nap talán bezárnók; holnap azt folytatni fogjuk.

Ezzel a mai ülés d. u. $2^1/_4$ órakor feloszlott.

A képviselőház XXXI-ik ülése

— május 28-kán. —

Elnök: Ghyczy Kálmán.

Jegyző: Csengeri Imre.

Révész Imre jegyző úr felolvassa a XXX-ik ülés jegyzőkönyvét, melyre nézve észrevétel fenn nem forog.

Elnök: A jegyzőkönyv meghitelesittetvén, bejelentem a t. háznak az időközben hozzám érkezett iratokat. (Halljuk!)

A Hajdukerület közönsége mélyen érzett fájdalmát tudatja a t. házzal néhai Palóczy László és Teleki László gróf elhunyt hazánkfiai haláluk felett. Fájdalmas részvéttel tudomásul vétetik.

Szintén azon Hajdukerület közönsége, a törvénytelen adó erőhatalommali behajtása tárgyában a cs. adó bizottmány feloszlatásának kieszközlése iránt folyamodik a t. házhoz. Ezen folyamodvány annak idején a hasonnemü kérvényekkel, az adó kérdésének tárgyalása alkalmával fog figyelembe vétetni.

Győr város közönsége kéri a t. házat, miszerint a pozsonyi vagy sopronyi kerületben felállitandó váltó-törvényszék Győr városába tétessék át, úgy szintén a Dunán-túli kerületi tábla székhelyéül Győr tüzessék ki. Méltóztattak egy kilenczes bizottmányt a törvénykezés rendezése tárgyában kiküldeni; a beadott kérvények tehát ezen bizottmányhoz utasitandók. (Helyes!)

Középszolnok Nagyebed Szilágycsehi választó kerület képviselője Vécsey László úr bemutatja a t. háznak megbizó levelét. Az igazoló bizottmánynak lesz kiadandó.

Horeczky István nyitra-szerdahelyi lakos és volt kerületi jegyző panaszt emel a nyitramegyei állandó bizottmány állitólagos önkényes eljárása ellen. A kérvényi bizottmánynak adatik ki.

Ezek után még van szerencsém a t. háznak jelenteni: hogy Primás ő herczegsége vezérlete alatt folyó hó 30-kán tartandó úrnapi ájtatosságra a képviselő-házat a belvárosi plébános és prépost úr tisztelettel meghivja.

Ezek után, — más beadvány nem lévén, — folytatandó a napirendre kitüzött tárgy iránti tanácskozás. Felkérem a jegyző urat, méltóztassék a következő szónok urat felszólitani.

Erre Tolnay Károly:

A jelen hongyülés egyike azoknak, melyek nyom nélkül nem merülhetnek el az idő mélyébe. Egyike azoknak, melyek által vagy sikert aratunk, vagy ha nem, legalább a késő unokák tettre hevüljenek, hogy méltó utódainak tartassanak azon ősöknek, kik mulékony jóllétnek, és önkényből eredett alkotmányoknak a jogot, és törvényt feláldozni hajlandók nem valának.

Minő cselekvények igényeltetnek ezen czélra, az iránt a nemzeti közvélemény és országos közakarat oly hathatósan nyilatkoztak, hogy követek, utasitásuk daczára is, valaha ugy kötve nem valának, mint kötelezve vagyunk mi jelenleg. Minket tehát a haza közjavát érdeklő főelvekre nézve a szó ereje és a pillanat hatalma nem vezérelhetnek, — az elhatározás órája reánk nézve ütött, mikor a követi állomást elfoglaltuk.

Ennek érzetében, midőn én Pest-belváros követének jeles inditványában ragyogó tükrét látom a haza közjavát érdeklő főelveknek, egyuttal azon meggyőződésemet fejezem ki, hogy a ház minden tagja azt lényegében és szellemében osztatlanul magáévá teszi, és benne oly okmányra ismer, mely ausztriai császár Ő Felségének okulásul, a mivelt Európának értesitésül és a szigoru történelemnek hagyományul minden kétkedés nélkül átbocsáttathatik. — Ha az inditvány pártolásánál, a sors nehéz csapásitól megingatott, de meg nem tört magyar nemzet képviselői beszélni kezdenek gyászdolgokat a multból; ha hallatják a nemzeti haragnak kitörő szózatát: ki veheti rosz néven? hiszen már oda jutottunk, hogy hullámot hányt alattunk a föld, és szégyen és gyalázat miatt reszketni érezök gyászhalmait apáinknak, mert sejtették bukásunkat, mert látták, hogy a miért annyi század folytán hiven fáradt a magyar, azt ide-

gen hadak és szilaj önkénynek dagálya pusztitják el fájóan. (Helyes!) — Óh volnék bár én is a szavaknak oly lélekadó ura, hogy a méltó panasznak kiömlesztésével feledség fátyolát vonhatnám minden keserüre, mit a magyar sziv éreze; de gyengeségem érzetében inkább kivánom a hullámzó indulatok árját keblembe visszafojtani, mintsem unalmas és ismételt előadásokkal a tiszt. ház tagjainak béketürését fárasztani.

Az inditvány, törvényszerü állapotunknak az 1715: II. és 1723: I, II, III. t. cz. alapjain visszaállitását, és minden sarkalatos, főképen az 1848-iki törvények uj erőre juttatását főfeltételül tűzi ki, melyek mellett Magyarhon megnyugtatása eszközölhető. És az inditványnak óriási ereje, fényoldala épen itt rejlik. Nem francomaniából eredett theoriai ábrándok, vagy politikai rajongások azok, melyek az inditványt átlengik, positiv tételek azok, melyekkel a koronának ugy, mint a nemzetnek jogai egyiránt óvatnak meg. — Nemzetek, melyek a szigoru törvényszerü állapothozi ragaszkodásnak adák jeleit, a rázkodtatás mély hullámain nem egy könnyen szenvedtek hajótörést. S habár Békésmegye érdemes követe tagadásba vevé is az Angolhon történelméből huzott hasonlatot, mig én épen azon korból, melyből ő tagadását meritette, t. i. King James korából, legfényesebb példáit állithatom fel a törvényhezi szoros ragaszkodásnak. Lord Babington Macaulay, kit az irigy halál az angol történelem legnagyobb hátrányára elég korán ragadott el a vágyó szem elől, de kinek Westminsterabbey sötét boltozati alatt emelendő sirkövén a halhatatlanságnak örök füzére fog virulni, gyönyörü történelmében lord Charles Seymour jellemét emeli ki, kit a londoniak közönségesen a büszke Somerset herczegnek hivtak. Jelesen irja le beszédét, melyet az angol parlament törvénytelen alakitása iránt tartott, s idézi szavait, melyek igy hangzanak: „tudjuk átalában, hogy a testactat, és habeas Corpusactat, az elsőt mint a vallás, a másodikat mint a szabadság egyedüli biztositékait földhöz kivánják sujtani.“ De mielőtt bármi lényeges tárgyalásba bocsátkozik a parlament, azt rendes választások által törvényes alakba kivánjuk öntetni, és semmi, a király részére teendő pénzmegajánlásokba bocsátkozni nem fogunk.“ Urak! e szavak a jelen magyar parlamentbe

is illenek. Mig az ország határai azon vonalokra nem helyeztetnek, melyeket azoknak számára a törvények megszabnak, semmi ünnepélyes törvénytárgyalásba nem bocsátkozhatunk. Ott, hol az adriai tenger hullámai mossák Fiume kikötőjének partjait, ott, hol Erdély sötétlő bérczein túl Moldva rónája kezdődik: ott kell lenni a határoknak; s a népeknek, melyek ezek közt helyezvék, itt képviseltetniök, vagy legalább ide meghivatniok, hogy fölserdülvén ujra a magyar, és visszanyervén ősi erélyét, az őtet illető tágas körben haladhasson, mint szellem szabadon, és utjának a tenger vessen határt. Ide illenek Somerset szavai, mik szerint nagyobbszerü dolgokat nem tárgyalhatunk, tehát pénzbeli-, vagy adóajánlást, továbbá koronát zást nem vihetünk végbe, mig sarkalatos, főkép az 1848-ki törvényeink uj életre, erőre nem juttatnak. Igen, ezen törvényeken a tervezett revisio által lehet alárendelt, és alaki módositásokat, változtatásokat végbevinni, de azokat lényegökben, szellemökben megrenditeni annyit tenne, mint a követnek kerületéhez, megyéjéhez és hazájához hütlennek lenni. (Igazság! Ugy van!) A nemzetiségeknek saját nemzetiségünkhözi jogos, méltányos viszonyát, ugy a külön hitfelekezeteitknek a polgári jogokbani részesitését az inditvány szinte megérintvén, mindazokat, miket én törvényhozói kötelességeim érzetében közvetlenül teendőknek, és Ő Felsége az ausztriai császár által teljesitendőknek kitüzetni véltem, benne foglaltatnak, s alakját is, t. i. a felirást, — törvényes és gyakorlati levén az, — legjobb eszköznek tartom a czél elérésére. Vannak, kik sikert hisznek. Léteznek, kik tulpessimisták. Annyi azonban bizonyos, miszerint Ausztriának érdekében fekszik, hogy Ő Felsége körültekintvén Magyarországban, s nem látván különben semmi békés jövendőt, nem látván semmi lehetséget, mely a birodalmat a végső örvénytől megmentse, a magyarnak méltányos és jogos kivánatait teljesedésbe vegye. Voltak időszakok Magyarhonban, midőn annyi érdek tolongott a honfiak közé, hogy előbb távol estek, utóbb elidegenedtek egymástól. Időszakok, midőn mindenik külön, egymástól nem értett nyelven szólt, mindenik különös, egymástól utált reményeknek örült, mindenik erős hittel ragaszkodott különös meggyőződéséhez, mely neki mintegy vallásává lőn. Ilyen időszakok voltak; de most a nem-

zet a sors súlyos csapásai alatt összeforrott, s el kell jöni az időnek, mikor Isten és Europa itélőszéke az igaz jog felett megitélendi a siker rég szomjuhozott koronáját; mert a függetlenség hajnalcsillaga sokkal messzebb lövellé el már ragyogó fényét, mintsem azt egyes kormányok, melyek magukat a felelősség és nyilvánosság elől elvonni óhajtanák, elhomályositani képesek lennének; mert egy erős nemzet vas akaratát önkény hatalma darab időre megakasztthatja ugyan, tüzét mérsékelheti némileg, de meg nem törheti soha; mert végre egy megcsalt nemzetnek törvényhozását mindenkor, mikor tetszeni fog, összealakitani lehető nem lesz. Igenis, az őszi szél által lombjaiktól megfosztott fák a tavaszszal uj zöldet öltenek ujolag; a lealkonyodott nap holnap uj sugárokat hint ismét: de egy reményében ma megcsalt nemzetet holnap uj bizalomra gerjeszteni nem rendszeres dolog.

Az inditványt lényegében s formájában pártolom. (Éljenzés.)

Erre Bónis Sámuel:

Tisztelt ház! Azt mondja a római történetiró: a történelem tükör, melyben megláthatod a jót, mit kövess, és a roszat, mit kerülnöd kelletik. Soha nemzet, mely multját könnyen feledé, s mely a nagy eseményeket, mik sorsára döntő befolyást gyakoroltak, a szemlélődés üvege alá nem veszi s annak fokozatos világánál a tényező okokat ki nem keresve, ezeket örök tanuságul történelme táblájára nem vési: szabad, s igy nagy és boldog nem lehet; mert a mult által termékenyíttetik meg a jelen, mely a jövőnek hordja magvát méhében. Ezen szemlélődésnek, igaz, hogy higgadtnak s óvatosnak kell lenni, de fátyolt vetnie a legkisebb dolgokra sem szabad, mert gyakran egy kis eltakart kerék hajtja a gépet, mely zúz és lapít, vagy idomít és teremt.

Engedje meg a ház, hogy én is néhány pillantást vetve a multra s jelenre, mondhassam meg, mit tartok szükségesnek követni jövőnk biztositására.

A mult legrégibb történelemből csak annyit emlitek föl, hogy e nemzet már őseink kijövetelekor szabad alkotmánynak örvendett, s ez alkotmány oly féltett kincse volt, s ennek megőrzését oly eminens polgári kötelességének tartotta, miszerint azokat, kik a haza

ügyét tárgyaló üléseken meg nem jelentek, nemcsak kíváltságuktól megfosztá, hanem szolgákká tette.

S ezt csak azért hoztam föl, mivel belőle azon vigasztaló következtetést huzom, hogy egy nemzet, mely — hogy ugy mondjam — alkotmányával összeforrott, ha Isten reá a kisértetek még hosszasabb sorát is szánta, elég erővel fog birni annak férfiasan s kitartólag elébe állani.

A régibb történelem részleteiről nem szólok, csupán némelyekről, mik az osztrák házzali személyes összeköttetésünk óta történtek.

I. Ferdinánd alatt, — kinek elválasztatását ugy indokolták, mint megmaradhatásunk exigentiáját, de mely indokolást én nem tartok másnak, mint nagyjaink a trón birhatása fölötti viszálykodásaik politikai köpönyegének (Helyes! Ugy van!), — mindjárt megkezdetett a beolvasztási kisérlet. Ezen időben a népek, a fejedelem s nép közti viszonyt tekintve, nagy részben még azon elvet vallák, hogy a népek csak mint hatalom eszközei tekintettek, a fejedelem hatalma fokozására az eszközöket lehető összhangzásba hozni törekedett, nem csodálom.

A reformatio elvei, melyek hazánkban is tetemes tért nyertek, lényegesen megváltoztaták az országlás elveit is; — azonban kétlem, hogy Krisztus felebaráti szeretetére alkotott tanainak az országlásban is megtestesitése annyi pártolókra talált volna, ha nemzetünk függetlensége szabad vallásgyakorlatunkkal egyszerre meg nem támadtatott volna; — azonban Isten ugy akarta, hogy ki szereti hazáját, szeresse egyszersmind vallásos hitét is, s mi természetesebb, minthogy e nemzet, mely függetlenségeért mérlegbe vetette mindenét, midőn vele egyszersmind szabad vallásgyakorlata is megtámadtatott, vére hullásával is oltalmazta azt. Ki ne tudná, hány ezeren hullottak el a hóhér pallosa s a háboru dühe által eldődeink közöl hazájok s vallásuk szabadsága oltalmában, és mi csodálatos, egyetlen esetet sem mutat föl a történelem, hogy azokat, kik e mozgalmakat vezették, haszon vagy dicsvágy vezérelte volna. (Igaz!) Bethlen Gábor, Bocskay s a Rákóczyak harczai nem a hatalom megnyerésének, hanem megtámadott jogai oltalmának harczai vol-

tak (Úgy van!); nem egy tehette volna fel közülök e nemzetnek terhes de csillogó koronáját, s ők ezt nem tevék, ők kardjaikat hüvelybe dugák, mihelyt az ok, mely azt kihúzni parancsolta, megszünt; ők inkább akartak a történelem előtt úgy állani, mint nemzetek szabadságáért küzdő hősök, mintsem úgy, mint nagy hóditók; ők készek valának az ok megszüntével a törvénynek s a törvényt tisztelő fejedelemnek ismét hű lekötelezetteivé lenni, — ők, kik a jog védelmére felállottak, következetesek voltak, midőn mások jogait is tisztelék.

Sőt, tisztelt képviselőház! többet tett e nemzet; megmenté mindenkor azon dynastiát, mely megsemmisitésére törekedett, mert nem tartá magát jogositottnak megszegni hitét azért, mivel szerződő fele meg nem tartá azt.

A török háborúkról nem szólok, mivel e téren lehetne felhozni ellenem azt, hogy ezen harczok a keresztyénség, s igy a magyar nemzet harczai is valának; szoritkozom tisztán azon hadviselésekre, melyek nem nemzetünk, hanem a dynastia ellenei ellen folytattattak.

Midőn Mária Teréziának trónja ingott, s már már porba dőlt, ki menté meg más mint a magyar? azon magyar, melynek szemeiről még le sem száradtak a könyek, melyeket belőlük a Kopp és Karaffa vandalismusai csavartak; azon magyar, kinek a delegatum judicium törvénytelen itélete által elkobzott javaiból egynek sem adatott vissza csak egy denár is; mit kaptunk érte? Mária Teréziának 1743-ban julius 13-kán gróf Pálffy János nádorhoz irott egy elismerő levelét; — s mi következett ezekre? megkisértetett, hogy mit a 16. és 17-ik században erőszak s csel által kivinni nem lehetett, t. i. megsemmisittetésünket, keresztülviteték az Mária Terézia és József alatt socialis uton, donationalisáló modorban.

Azonban a nemzet ébren volt, Mária Terézia elaltató politikája épen ugy nem ért czélt, mint Jósef császár germanisáló törekvése; ezen időkben, azon urak kezei működtek, kiknek politikáját a jelen kormány követi; ezen időben épen ugy mint most, nem a fejedelem személyének, hanem tanácsosaik fondorkodásaiknak lehet a történteket felróni; kitetszik ez onnan, mert Mária Teréziának szive volt,

mint azt mutatja a dicső lengyel nemzet feloszlatásakor herczeg Kaunitzhoz irt levele, mely igy szól: „In dieser Sache, wo nicht nur das offenbare Recht himmelschreiend gegen uns: sondern alle Billigkeit und die gesunde Vernunft gegen uns ist, — muss bekennen: dass zeitlebens nicht so beänstigt mich befunden, und mich schon sehen lassen schäme. Bedenke der Fürst, was wir aller Welt für Exempl geben, wenn wir um ein elendes Stück Pohlen, unser Ehre und Reputation in die chance schlagen.“ Mutatják ezt az okirat aláirását, mely 1772-ben történt, kisérő ezen szavai: „Place, weil so viele grosse und gelehrte Männer es wollen, wenn ich aber längst todt bin, wird man erfahren, was aus dieser Verletzung an allen, was bisher heilig und gerecht war, bevorgehen wird.“ Kitetszik, mert József császár, ki különben nemcsak mint fejedelem, de mint ember is nagy volt, környezete által azon tévutra vezettetvén, hogy a magyar nemzetisége iránt közönbös, mihelyt a nemzet magatartásából az ellenkezőről meggyőződött, önmaga huzta vissza törvénytelen rendeleteit, még pedig az első magyar nyelven szerkesztetett leirat által.

I. Ferencz alatt ismét magyar vér menté meg a dynastiát, még pedig oly harczban, mely ismét nem e nemzet ellen irányzott harcz vala, mint az a nagy hóditó a nemzethez intézett s Hunkár Antal képviselő-társam által felhozott kiáltványából kitetszik; s mit nyert érte? az 1823-ki törvénytelen kisérleteket. V. Ferdinánd alatt végre, — kinek országlását — megvallom — én nem nézem oly rózsaszinü üvegen, mint Zsarnay Imre képviselő-társam, de kinek országlása mégis hasonlitott a tavaszi időhöz, melyben a zivatart napfény váltja föl — létrejöttek az 1848-ki törvények. Azon törvények, melyek mellett a jogegyenlőségre alapitott önkormányzatunk alatt, nagy és erős lett volna e nemzet s általa hatalmassá lett volna a dynastia. Azonban a reactio felütötte hydrafejét, megtámadtattak törvényeink; mondatott, hogy V. Ferdinándnak nem volt joga szentesiteni ezen törvényeket; mondatott, hogy ezen törvények ki voltak erőltetve; pedig ki ne tudná, hogy nálunk a törvények kötelező erőre akkor emelkednek, midőn azok fejedelmi szóval megszentesitetnek; a szentesitésre a fejedelem vagy önszemélyében

szokott lejönni az országgyülésre, vagy képviselője teljesiti azt, ha már meg lehetne is engedni, hogy egy pár százból álló küldöttség a hatalom székhelyén képes volt valamit kieröltetni, ki lesz képes bennünket arról meggyőzni, hogy a dynastia majdnem minden tagjait Pozsonyba oda erőszakolni képesek valánk, hogy Bécsből közénkbe a sanctióra megjelenjenek? (Helyes!)

Fegyverrel támadtatánk meg, s a magyar alkotmánya mellett bátran szembeállt; de harcza, még ekkor is, csak önvédelem harcza volt. — Követeket küldött Jellachich bánhoz, Auersperghez s herczeg Windischgrätzhez megkisérteni a törvények nyomán az egyezkedést. Mint tiszteltettek küldötteink személyében a nemzeti közjogok, kiki tudja: — az egyik börtönre hurczoltatott, a másik kivégeztetett.

Végre idegen segitséggel győzött a beolvasztás politikája, legyőzetett a magyar, hontalan lett honában, s méltán fölkiálthatott a Troja vesztét kesergő Aeneassal: „Oh terque, quaterque beatos quibus sub moenia Budae contigit oppetere.“ S kérdem, viseltetett-e a más segedelmével győző a legyőzetett iránt legkisebb lovagiassággal? volt-e a szerencsétlen iránt egy körömnyi pietas szivében? üldözteténk mint vadak; legjobbjaink kivágattak, de roszul fejezém ki magamat, lelövettek mint vadállatok, s felakasztattak mint gonosztevők (Ugy van! Gyalázat!); mások számkivettettek, pedig tudták, kik ezt tették, hogy valamint a hal csak a vizben: ugy a magyar csak szeretett hazájában élhet meg; szétszakgattattak a legerősebb kötelékek, melyek egyedül valának képesek a szerencsétlen embernek vigaszt nyujtani, — a családi kötelékek; mások katonai törvényszékek által nem ismert törvények szerint fogságra itéltettek. Mit szóljak ezen szellemileg s testileg sanyaru fogságról, melyből magamnak is nagy rész juta? nem szólok, mivel ez önszemélyemet is illeti. (Éljen!)

Nem szólok azon átkos 12 évi kormányzatról sem, mely e nemzetet anarchia ölébe dobta, s melyből hogy kimenekedett, nem a civilisatorok bölcseségének, hanem ön józan eszének köszönheti. (Ugy van!)

Nem szólok arról sem, mint szegényedett el tizenkét év alatt

a monarchia, mint sülyedt le tekintélye, — ezt nálam avatottabb szónokok már kifejtették. Egyet azonban ezen tizenkét évi kormányzat tettei közöl el nem hallgathatok: megkisértetett megbecstelenittetésünk, kigunyoltatásunk. A magyarnak néha büne, de mindenkor ereje volt büszkesége, ezt megtörni igyekezni annyit tett, mint a magyar királyt legjobb erejétől megfosztani; — bizony bizony mondom, kik ezt cselekedték, nem jó szolgálatot tettek azoknak; mert mi az osztrák császár hatalma, ha ő nem egyszersmind egy erős magyar nemzet királya is?! Én gyermekkorom óta kiválólag szerettem a történelmet, kivált a római történelmet, egy azonban benne nekem soha nem tetszett, t. i. az, hogy a győző győzelmi menetet tartott, maga után hurczolva a legyőzötteket. Ámde a római győzők kocsiját voltak kik körülvevék, s időnként a győzőnek fülébe kiálták a memento morit: ezen más segitségével győző urak is diadalmenetet tartottak s nem volt ki őket rá emlékeztesse, hogy ők is óhhaland! Megkészittetett önmagunk általi megszégyenitésünk, a katalom szolgáit diszpolgárokká neveztették ki, azokat, kik bennünket legyőztek; hasonlóul ahhoz, midőn a cseheket oda kényszeriték, hogy processióval járjanak a Fehérhegyre köszönni Istennek, hogy szabadságukat, függetlenségüket s mindent, mi embernek kedves e földön, ott vesziték el. (Ugy van!)

Végre a tények logicája szerint bekövetkezett azon bölcs államférfiak tanácsának következménye, kik a barikádokon a sturmpetitióval kezdék, a gleiche Berechtigunggal folytaták s az absolutismus leggyülöltebb nemével végezék (Ugy van!); Ausztria tekintélye leromboltatott, forrásai kiapadtak, nem volt frigyes kivül, nem erő mire támaszkodhatott volna benn, s mit tettek ezen bölcs urak? a helyett, hogy a kibékülést teljes mérvben megkisértették volna, ide dobták az october 20-ki diplomát, egy morzsát a kenyérből, mit tőlünk elerőszakoltak; a számitás valóban machiavellistikus volt: ha felkapja a nemzet a morzsát, teljesedik mit 300 évig erőszak- s csellel elérniök nem lehetett, mert önmaga magát olvasztja be, vagy ha, mire hiszem szintén számitva volt, idő előtt kitör, ujra legyőzetik; de mert Isten ugy akarta, hogy e nép választott népe legyen, mindez

nem történt, elfoglalta a kinyilt tért s egy akarattal kimondá, hogy az 1848-ki törvényekből egy talpalatnyit sem enged.

Ezen törvények alapján gyült össze ezen képviselőház, ezen törvényeket vallják magukéinak annak minden egyes tagjai. Ezen törvényekre van fektetve az inditvány is, s mint ilyet lényegében, némely módositásokkal, melyeket a részletes tárgyalásoknál előadandok, pártolom.

Mi annak formáját illeti, itt először ez életben e pályán nem lehetek egy vélekedésben az inditványozóval, nem, mert: 1-ör. Az abdicatio actája nincs a maga törvényes formájában, törvényes magyar miniszter által ellenjegyezve s a ház asztalára letéve; mert 2-or. Ha ezen lemondási okmány törvény formájában, törvényes magyar miniszter által ellenjegyezve közöltetett volna is a magyar nemzettel, s ha elismerném is, hogy Ferencz József császár törvényes és közvetlen trónutód, — még azon esetben is tudni kivánom soká, miért a törvény azon rendeletének, miszerint a trónutód hat hónap alatt magát megkoronáztatni tartozik, s mely törvény azt czélozta, nehogy az interregnum alatt ilyen 12 évi kisérletek tétessenek, elég nem tétetett (Nagy helyeslés); de 3-or. Véleményem szerint, mielőtt a magyar trónutódjához szól, ki kell lenni egészitve országgyülésünknek s helyre kell lenni állitva teljes kiterjedésben elerőszakolt jogainknak s törvényeinknek.

Én is szeretem hazámat jobban, mint gyülölöm elleneit, söt jobban mint magamat, jobban mint családomat; nem vezet engemet sem a multak sérelme által felzaklatott indulat, bátran állok legjobb barátom, enlelkiismeretem elé, bátran mondom szemébe, hogy ha akkor, midőn a hóhér kötele nyakam körül volt, teljesitettem hazám irányában parancsait, teljesitendem azokat ezután is. (Éljen!) Örömmel feledem azokat, mik személyemet illetik; — bár nekem is jutott a keserüség poharából egy adag; — de hol hazám sorsa forog kérdésben, — miután egy a római császárságróli lemondást a megyékkel tudató iratnak egyes kitételeit, a német civilisator urak már képesek voltak, mint a birodalmi egység melletti érvet felhozni, — óvatos leszek s nem nevezek királynak sen-

kit a fölirásban, mielött követelése törvényességéről a maga utján meg nem győzött.

Egyet bátor vagyok még megjegyezni. E hazában a teljesitett polgári kötelességek, Istennek hála, respectáltatnak s tekintélyt adnak; annál nagyobb súly nehezedik az ellenvéleményüekre, midőn a tisztelt inditványozó, kinek kitünő érdemeiért első helyet mutatott ki a közvélemény, inditványa érveül azt hozza föl, hogy azért is fölirást kiván, mivel a siker hiánya esetében a törés vádja, ha az országgyülés eloszlatik, nem a nemzetet fogja illetni. Ámde sikert a fölirók közöl is, kivéve egyetlenegyet, senkit sem hallottam, hogy remélene; a törés vádja tehát nem minket, de azokat fogja sujtani, kik elerőszakolt jogainkat visszaadni nem akarják. Én bizva nemzetemnek 12 év alatt tanusitott józan értelmében, bátran megyek a jövő elé, — s azt hiszem, hogy ha ezen országgyülés eredmény nélkül szétoszlatik, e ház minden egyes tagja apostola lesz elnyomatásunknak mindenfelé, valamerre a magyar nyelv zengedez s meddig e hon határa terjed. Én tehát a határozat mellett szavazok. (Zajos éljenzés.)

Erre Zichy Antal:

Tisztelt ház! Ezen ünnepélyes alkalommal mindnyájan mintegy felhíva levén, hogy azt, a mi leginkább szivünkön fekszik, kimondjuk, s az ország összes állapotáról s a jelen helyzetről a közvéleményt, részint a mint az tudomásunkra van, hiven s leplezetlenül tolmácsoljuk, részint annak némi irányt is adjunk: — engedjék meg önök nekem is, hogy némelyeket, tőlem kitelhető rövidséggel előadhassak. (Halljuk!)

Mennyi kárt tett ama minden fogalmat felülhaladó, s elég erős szavakkal nem bélyegezhető szerencsétlen „rendszer“, mely hiu theoreticusok elméjéből születve, vaskaru exequensek által végrehajtva, a despotismus legundokabb nemét állandósitotta meg közöttünk, mignem — benső tartalom hiánya miatt — a kor szellemének egy fuvallatára összeroskadott, s mit hagyott hátra egyebet, mint romokat, gyülöletet, összezavarását minden fogalomnak, s egy egész nemzetnek véghetetlen nyomorát; mindezt fejtegetni, nehogy gyógyithatlan sebeket érintsek, nem akarom; de emlitetlenül hagynom

lehetetlen, (Halljuk!) mert a ki ignorálja vagy csekélyebbnek veszi a bajt, az annak orvoslója nem lehet.

El nem mulaszthatom, hogy Tisza tagtársunk kifakadásai ellenében elismerésemet ki ne fejezzem azon jeles hazánkfiai iránt, kiknek hazafisága, kitartása s értelmi felsőbbsége a zsarnokság ama bitor-templomát halomra dönté s ugy szélnek ereszté, hogy ember legyen, a ki annak omladványait ujra összeszedi s azokból egy egészet alkot. (Zaj; Zugás; Halljuk!)

Ők, kiket mi korábban sokszor félreismertünk, ki merem mondani, a haza hálájára érdemesek s maguknak oly emléket emeltek, mely Horatiusként:

Monumentum aere perennius!

Regalique situ pyramidum altius!

De ha ők a baj fókutforrását bedugták is: s a kezdeményezés dicsőségét előlünk elvették, az utóbajak még fönnmaradtak. Ezeket enyhiteni, megszüntetni, s a romok helyén ujat épiteni most már a mi feladatunk.

Nem adok tehát szót a honfikebel fájdalmának, mert hisz az ilyen fájdalomnak ugy sem lehet elég méltó szavakat találni! nem emlitem a kárt, mit nekünk tettek. „Él még nemzetem Istene“, ki fogjuk nyögni idővel azt is, mint annyi mást, mit a sors keze századok alatt reánk mért; mert ki mérné nemzetek életét évek szerint, hol nem évtizedek, csak századok határoznak! nem szólok tehát erről. De felpanaszlom, nem az indulat, hanem a higgadt megfontolás, nem a káröröm, hanem a jóakarat hangján azon kárt, mit az osztrák birodalomnak, — azon kárt, mit a civilisatio ügyének, — azon kárt, mit az uralkodó dynastiának tettek, tehát azon ügynek, melynek zászlaját önhittségök diadalmámorában egy nemzet romjai fölött tüzték ki.

Részemről soha sem átallottam népszerűtlen eszméket is fejtegetni, s igy most is ki merem mondani azon régi s ujabb időben sem változott meggyőződésemet, miszerint én mint magyar ember az osztrák birodalom felbomlását egyátalában nem ohajtom. (Zaj; Zugás; Halljuk!)

Én ugy látom, hogy ha mi magyarok a birodalom felbomlásán

dolgozunk, akkor a tékozló fiuhoz hasonlitunk, ki a reá néző gazdag örökséget még apja életében prédálja el. Előbb utóbb Ausztria be fogja látni régi hires hadvezére, s legnagyobb államférfia, a savoyai Eugen jóslatának alaposságát, — s a birodalom súlypontját ott fogja keresni, a hol van, t. i. Magyarországban, s ha későn nem lesz, keserüen meg fogja siratni mind azon balfogásait, melyek által Magyarországot s ez által saját sziverét oktalanul gyengité. — Mi pedig nyugodtan elvárhatjuk a jövőt, mely a miénk!

Én ugy látom, hogy a világ e pontján, melyen mi lakunk, okvetlen szükséges egy nagyhatalom, mely a nyugati civilisatio, s a keleti indolentia, a nagy multú németség s a nagy jövőjű Slavismus között mintegy közvetitő kapcsul s mérséklő elemül szolgáljon. — Ezt elnémetesiteni szintoly politikai hiba volna, mint eloroszositani vagy tótositani.

Már, hogy ezen, szerintem szükséges, nagyhatalmat Ausztriának hiják-e, vagy Hunniának? ez reánk nézve, specifice, nagyobb érdekü kérdés, mint Európára. Szerintem Ferencz császár nagy politikai hibát követett el, midőn a római szent birodalomnak, — mely Voltaire szerint se római, se szent nem volt, — összekorhadásakor a szilárd alap nélküli ausztriai császár czimet vette föl, a helyett, hogy az ezer éves magyar birodalmat, melynek Árpád vére s a nemzeti akarat jogánál fogva alkotmányos királya volt, iktatta volna be diplomatice is az ötet megillető europai nagyhatalmi rangba és állásba.

De fölfogásom szerint annyi kétségtelenül áll, hogy ha a most létező s oly sok heterogen elemekből nem véletlenül, hanem egy magasb végzet következtében, s a helyzet parancsoló kényszerüségénél fogva összeállott ausztriai birodalom fölbomlanék is, helyébe azonnal, — más név- és formacsoportosulás alatt tán, — de mindenesetre egy hasonló nagyságu és erejü birodalomnak kellene alakulni.

Ugy látom továbbá, hogy a historiai jog, mely Ausztria fönállásának alapját képezi, egyuttal azon alap, melyen a mi nemzeti lételünk is nyugszik, hogy ezen elv közösségénél fogva mi nekünk barátokká kellett volna válnunk, nem pedig, mint az osztrák poli-

tika következtében történt, ellenségekké, mert, tiszta meggyőződésem szerint, mi magyarok a forradalmi elvtől, melyet én a szabadság elvével épen nem tartok azonosnak, szinte oly kevés jót várhatunk s remélhetünk mint Ausztria.

S az, hogy a forradalom most már átalános jellemet vett föl, s Europa ujjáalakitása s egész térképei megváltoztatásának tervével foglalkozik, fölfogásom szerint, ügyünket inkább hátra, mint előre löki. (Zaj.)

Lengyelország miatt, — mely név minden érző kebelben fájó viszhangot kelt, s mely élő halottnak föltámadását lehetetlen nem ohajtanunk (Helyes), — a szerencsétlen élve eltemètett Lengyelország miatt — mely e küzdelemben első szövetségesünk, — gyanakodóvá, sőt ellenségünkké teszi az oroszt; a dunai tartományok végett a még meg nem halt törököt is, s a Horvátországban mutatkozó déli szláv mozgalmakkal egyesülten, földarabolja hazánk territoriumát s politikánkat európaivá s szabadelvűvé teszi ugyan, de magyaratlanná is.

Én a régi magyar iskola növendéke vagyok, melynek előharczosait, néhány jeleseit, most is soraink közt s vezéreink gyanánt tisztelhetjük, s ők a régi oppositio korszakában, minden alkalommal fennhangon tiltakoztak azon insinuatio ellen, mintha ők Ausztriától elszakadni akarnának.

S hogy e tiltakozások őszinték voltak, azt a történetirás feladata leend minden kétségen fölül emelni.

Miért van tehát, hogy e nézet, mely akkor axioma gyanánt ismertetett el, napjainkban oly népszerütlenné vált?

Ez ama Schwarzenberg-Bach-rendszer szerencsétlen egyik eredménye, melyért feleljenek a világtörténetnek.

Másik eredménye azon ellenszenv, azon szenvedélyes reactio, melyet minden ellen keltett a mi német.

A nemzet felvilágosodott része jól tudja, mennyivel tartozik a világ, az emberiség s különösen magyar hazánk is a német müveltségnek.

Első szent királyunk alatt a kereszténységet s vele a polgárisodást plántálták át hozzánk, majd a reformatiót s a tudományok

vele járó ujjászületését, végre az irodalmat, az ipart és kereskedést. Mi tudjuk s elismerjük ezt. Valamint a német irodalmat az angol és franczia jóval megelőzte, s nemcsak Fridrik udvarában, hanem még egy Göthe-, Schiller-korszak előtt is csak franczia könyveket olvasni tartott bontonnak, s folytonos erőltetésre, rábeszélésre, hazafiságra való hivatkozásokra, majd a guny visszataszító s végre a genie hóditó fegyvereire volt szükség, miszerint a német nyelv és literatura Németország áldott térein a Rajnától a Dunáig átalánosan elterjedhessen: szintén azon arányban előztek meg viszont minket a németek. Első mestereink, példányaink voltak, majd zsarnokaink, kiknek suprematiája alól végre mi is ugyanazon szellemi fegyverekkel emáncipáltuk magunkat, melyekkel ök éltek előttünk az öket megelőzött angolok és francziák ellen. S ez igen rendén volt.

De midőn a németség a lélekölő bureaucratia, a zsandár, a financzőr s minden utált s gyülölt — mert törvénytelen — kormányközleg alakjában tolta fel magát ránk, s azt a nélkül, hogy szellemi felsőbbségét velünk többé elismertetni képes lett volna; — ekkor mindazon jót, mit valaha velünk tett, letörlé emlékezetünk táblájáról, s valóban alig hinné az ember, hogy a szelid, a philosoph, a költői Németország nemzett ily fiakat, kiket még fölül rá — a civilisatio apostolainak gunyolt!

A „német" e fajáról tegnap nagyérdemü barátunk Kazinczy Gábor (Éljen!) utánozhatlan, kétségbeejtő genialitású ecsettel (Halljuk!) oly képet állita elénk, hogy kontárkodó retovehirozások által azon csak ronthatnék.

Hogy ezen eljárás bárki ellenszenvét is felkölté, s a nemzettel félrevetteti a jót is, sőt lehetetlennek láttatja, hogy bármi jó lehessen, mihelyt német: ez oly természetes, melyen az, a ki az emberi természetet ismeri, legkevésbbé sem csodálkozhatik, s melyért ismét azt mondom: ama szerencsétlen kormányrendszer koholói és végrehajtói feleljenek majd a nagy itélőszék előtt, melyről oly találóan mondá ama nagy német, a ki ha élne, utálattal taszitaná el öket magától, a halhatatlan Schiller: „die Weltgeschichte ist das Weltgericht!"

Végre emlitsem-e a kárt, melyet az uralkodó dynastiának tettek?

Ezen egész tárgyalás, ezen idegeinket reszkettető fájó indulatvihar, melyet csak mindnyájunk hazafi hűsége tart féken, hogy minden perczben ki ne törjék, ez a tikkasztó hangulat, mely közöttünk s az egész országban uralkodik, s mely elmérgesiti ugyszólván a levegőt is, mely csak az imént gr. Teleki László ravatala körül is eléggé nyilatkozott, mind ez hangosan beszél; qui habet aures audiendi, audiat!

S mi hozhatna e fekélyre is irt?

Hogyha nem a magyar hazafiság érzete, mely nem képes annyira gyülölni ellenét, mint tudja szeretni a hazát: ugy bizonnyal azon szintén magyar, mint alkotmányos elv, miszerint mi mindig el tudjuk s el akarjuk választani a fejedelem személyét, melyről 1848-ki alkotmányunk legelső szava is azt mondja, hogy: „szent és sérthetetlen“, — a kormánytól, mely felett ország, világ szine előtt, ama 6-ik nagyhatalom: a közvélemény, s ama világitélet: az utókor előtt eltörjük a pálczát, s utána küldjük egy vérig sanyargatott nemzet sorvasztó átokszavát.

S ezen alapelvnek, — melyet minden alkotmányos nemzet elismer és szentöl követ, bár csak pillanatnyi mellözése is az alkotmányos kormányzatot s valódi polgári szabadságot, hozzá merem tenni: a köz boldogságot is — nem csak megzavarja, hanem lehetetlenné is teszi; — ezen alapelvet nekünk szem elől tévészteni vagy föláldozni még akkor sem szabad, ha más oldalról azt teszik, s ha a fejedelem és kormány magukat egymással, szánandó elvakultsággal, azonositják.

Ezen elv az, mely egyrészt a népfelségnek a koronában symbolumot ad s az országnak biztositja ama stabilismust, melyre szüksége van, s mely nélkül anyagi és szellemi felvirágzása merőben lehetetlen; más részt életbeléptcti a többséggel kormányzást, a felelősséget, hatalommá emeli a közvéleményt, s szárnya alá veszi a haladás, a szabadság életrevaló eszméit.

S épen az alkotmányosság ezen alphája, ezen kezdő betüje vezet engemet oda, hogy az inditványozott felirást, melyet nem csak

abban tartok tökéletesnek, a mit elmond, hanem abban is, a mit elhallgat vagy csak érint, mind tartalmára mind formájára nézve pártolom.

S e szavazatomat legkevésbbé sem gyengiti az, a mit Jókai tagtársunk, — kit nemcsak tisztelek, de szeretek is, — e napokban nagyszépségü szónoklatában ellenvetett, hogy azon fejedelmet, a kihez feliratunk szól, egy idegen, sőt egy nem létező, ország miniszterei veszik körül. — Mert hisz nem ezen urak kezébe teszszük mi férfias nyilatkozatunkat; hanem épen azok jogtalan beavatkozása ellen a leghangosabban tiltakozva, egyenesen Ferencz József Ő Felségéhez, a leendő magyar királyhoz fordulunk (Nagy zaj; zúgás), a kit, s bármely fejedelmet, hogy népe óhajtásának teljesitése lealázna, ez eszme oly ujonan felfedezett üstökös volna az alkotmányos élet egén, (Zaj; Elnök: Halljuk! Halljuk!) mely jót nem, hanem csak véres polgárháborukat jóslana, de a mely, közelebbről megtekintve, ködként enyészik el, s fényes hüvelyének magva nincsen.

Nem az alázza meg a trónt, ha a nép óhajtását teljesiti; sőt csak ez az egy mód az, mely azt megszilárditja.

S azok compromittálták a trón tekintélyét, kik a nemzet legszentebb jogait galádul lábbal taposták!

Lesz-e e lépésnek óhajtott sükere? azt nem tudom.

Részemről ugy vagyok meggyőződve, hogy a pessimismus több kárt tett az emberiségnek, mint az optimismus. Ez fölteszi elöre a legjobbat; amaz a legroszabbat, s vajmi sokszor mind a kettő azt, a mit feltett, elő is idézi vagy legalább elősegiti. (Zaj; Halljuk!)

Mert az akarat: — erő.

A mint szorongó kebellel látom azon csüggedést, azon levert — majdnem kétségbeejtő hangulatot, mely hazánk annyi jelesei kedélyén uralkodni látszik, s őket pessimistákká teszi: úgy nem csekély megnyugvásomul szolgált, hogy e háznak, a hazának egyik oszlopa s első ragyogásu csillaga Somogy lelkes fia s büszkesége, Somssich Pál, az ellenkező nézetnek volt tolmácsolója s classicus szónoklatában kissé derültebb szinben láttatá velünk a helyzetet.

Ha tudjuk mindnyájan, mit akarunk, tehát akarjuk azt komo-

lyan és igazán, ne csak félig meddig, vagy pro forma. Ellenünk észre fogja venni, ha magunknak sincs bizodalmunk önakaratunk sikerében, s ez esetben, higyjük el, imponálni bizonynyal nem fogunk neki. Viszont a mit nem akarunk, ne is tegyük fel mint lehetőt. Ne beszéljünk mindig ugy, de ne is gondolkodjunk úgy, mert hisz politikában a gondolat, az irány szó nélkül is elég világosan elárulja magát! — azért mondom, ne is gondolkodjunk úgy, mintha tulajdonképen már mindegy volna nekünk. (Zaj, Halljuk!)

Én a ki modern dogmatikusaink irányában ki merem mondani a nagy Széchenyinktől eltanult szót: „taktika“ s a Horatiusi „impavidum ferient ruinae“ jelszót, mintegy monopolizálók ellenében ismételni bátorkodom azt, a mit bármely szinezetüek is gyakorolni inkább szeretnek mint mondogatni, hogy t. i. „a politika az exigentiák tudománya“ s e szerint a mi ma helyes és czélszerü, az holnap képtelenség lehet s viszont; mind a mellett én a politikában, mint minden komoly dologban, az őszinteség embere vagyok.

A mit mondok, azt komolyan mondom és őszintén értem; viszont a mit más mond, komolyan kell vennem és őszintének hinnem.

Embert a szavánál!

Ha azt mondom, hogy az idegen nemzetiségek jogos viszonyait ki akarom elégiteni, ezzel mind azt elfogadtam, a mit, hogy ezt tehessem, elfogadnom kell. Ha viszont a horvátok azt mondják, hogy nem a reactionak akarnak szolgálni, s hogy nem ellenséges indulat vezérli őket ellenünk, ugy e kijelentést őszintének kell vennünk s föltennünk, hogy a kik azt kimondották, következetesek lesznek, s nem fogják további eljárásuk által önmagukat meghazudtolni.

Akarjuk-e az országgyülést, melyet jelen csonka alakjában bármely határozat hozatalára illetéktelennek kell tartanunk, kiegésziteni? — Akarjuk-e kérdem, komolyan és igazán?

Kell tehát a módot is akarnunk, mely e czélra vezet.

E mód nem lehet más, mint azon „tényleges hatalmat“, — ám nevezzük addig igy, ha tetszik — a melynek hivására a „csonka“ országgyülés összejött, felszólitani, hogy ugy, a mint minket össze-

hivott, — vagy hogy egy uj, előttem megvallom, érthetetlen phraseologiával éljek, — hogy a mint mi előlünk az „akadályokat elháritotta“, miszerint itt Pesten, mint országgyülés összejöhessünk s üléseket tarthassunk, most hát ugyanazt tegye mindazokra nézve is, a kik még nincsenek itt, de a kiknek, hogy határozataink érvényesek lehessenek, ha nem is jelen, de meghiva mindenesetre kell lenniök.

Azt az akadályhárítási phrasist, vagy argumentumot értem, ha a megyéről, — de nem értem, ha országgyülésről van szó. E kettö közt igen nagy a különbség. A mi helyhatósági autonomiánk oly permanens valami, hogy itt joggal lehet mondani, miszerint megszünvén a tényleges akadály, mely alkotmányos jogainknak e téreni gyakorlatában gátolt, azt azonnal a régi mód szerint folytattuk, azaz: restauráltunk, gyüléseztünk mint mindig. Nem igy az országgyülés. Ez nem permanens, ez össze nem jöhet, csak ha összehivják, miként ezt nagyérdemü követtársunk Deák Ferencz kifejté, — hanem ha forradalmi uton.

De menjünk tovább.

A „tényleges hatalom“ ország, világ előtt ünnepélyesen kijelenti, hogy nem akar többé tényleges, hanem akar jogos és alkotmányos lenni. Kijelenti azt nemcsak az oct. 20-ki patens által, melynek azon részét, mely régi alkotmányos alapelvünket Corpus Jurisunkból kivett szavakkal, — miszerint törvényt hozni, változtatni, megszüntetni csak országgyülésen lehet, — ujra kimondja, sőt az osztrák örökös tartományokra is kiterjeszti, s ez által nemzetünk egy régi ohajtását legalább in thesi teljesiti, nem látom át, miért repudiálnók? (Zaj) Oct. 20-ka a Lajthán túl mindenesetre epochát képez, mit figyelem nélkül nem hagyhatunk. Igaz, hogy a mit kaptak, az árnyéka csak a szabadságnak; igaz, hogy ráillik Aesop meséjének ama jelmondata, melyet Tisza képviselőtársunk idézett, de végre egy tökéletlen alkotmány is jobb, mint semmi alkotmány. (Nagy zaj, Halljuk!) Ám lássák ők, miként boldogulnak vele, miként fejlesztik tovább azon alapot, melyet Corpus Jurisunk kölcsönze nékiek. De ha mi az oct. 20-ki patenst alkotmányos szempontokból egy-

általjában tudomásul nem veszszük, ignorálhatjuk-e az országgyülésre meghivó királyi levelet?

Nem ignorálhatjuk mert nem ignoráltuk.

Ha valaki azt mondja, hogy ő a tényleges hatalmat nem ismeri el mindaddig, mig az 1848-ki törvényczikkek minden §-át nem teljesiti; ha valaki azt mondja, hogy a meghivólevél nélkülözi egy felelős magyar miniszter ellenjegyzését, ergo érvénytelen; s ha ennélfogva sem választónak be nem iratta magát, sem követjelöltnek fel nem lépett: ezt értem és meghajlok ugy jellemszilárdsága, mint logikája előtt.

De ha valaki tultette magát ama formaságokon, s eljött mint tagja a még csonka országgyülésnek s most, miután itt van, nem akar s nem tud a tényleges hatalommal érintkezésbe jönni, ezt nem értem.

Az országgyülés egybehivása, a koronázási eskü- s diplomának legmagasb helyről történt inditványozása oly tények, melyek mindegyike az eddig követett absolutisticus rendszernek határozott megtagadását s az egyedül üdvre vezető utra, az alkotmányosság, törvényesség utjára lépés szándokának világos, tiszta, s szerintem visszavonhatlan kijelentését foglalja magában.

Czélra vezethet-e, bármi jót eredményezhet-e a megtagadás, és e megtérés őszinteségét kétségbe vonni? titkos indokait kutatni?

Hogy van reactio, tudjuk; de hallgat; kényszeritsük további, sőt örökös hallgatásra. Ne segitsük elő titkos czéljai kivitelében azon hitnek terjesztése által, hogy ő desavouálva csakugyan nincsen, hogy ő még lehetséges, hogy övé, habár csak a legközelebbi jövő, habár csak egy kis tünékeny pünkösdi királyság.

Ez a javithatlan, kérlelhetetlen reactio, mely forradalomnak bélyegzi az önfenntartást s lázadóknak a jog embereit, mely az idők folyamában nem tanul semmit, nem felejt semmit, mely készebb volt egy véres polgárháboru iszonyait fölidézni, semmint egy büszke s jogaira féltékeny, de hű és lovagias nemzettel alkudozásra lépett volna, mely inkább egy gőgös idegen hatalomnak lábaihoz borulva compromittálta a birodalom nagyhatalmi állását, melyet később, a világot bámulatba ejtő s rút háládatlanság által ügyekvék vissza-

szerezni, ez a reactio, mely mindnyájunk élénk emlékezetében van, félek e rövid idő alatt is megint annyi kárt tehetne nekünk, a menynyit tiz országgyülés sem birna helyre hozni. (Halljuk!)

Én tehát azt mondom, t. ház! fogjuk szavánál ezt a „tényleges hatalmat“ s vegyük komolyan és őszintén a szót, mit az komolyan és őszintén — vagy ha nem is ugy — de intéz hozzánk.

Én tehát a felirást mind alakjára mind formájára nézve pártolom. (Helyeslés, éljenzés, pisszegés, zaj).

Erre Madách Imre:

Tisztelt képviselőház! Gibbon a nagy angol történetiró azt mondja: „Ha Alarich a ravennai tanácsban jelen lett volna, valószinüleg ugyanazon rendszabályokat javasolja, melyekhez Honorius miniszterei, az ő ellenében valóban nyultak.“ E jelenet ismétlődik mindenütt a világtörténetben, hol államok indulnak bomlásnak, mert országokat nem intézményeik jósága, de a közszellem, nem theoriák ragyogó volta, de a polgárerény tartja fel, s mint koszorús költőnk mondja:

„Minden országnak támasza talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész:
Róma ledől s rabigába görnyed.“ (Ugy van!)

S miket Gibbon a romladozó római birodalomról ir, mind azt szemeinkkel látjuk megnjulni a bécsi urak tanácsában, mint megdöbbentő jelét az időnek, mert valamint Cincinnatusokat, és Aristideseket, Perényieket és Csányiakat csak nagyjövőjü nemzet szülhet: ugy Heliogabalusok és Cleandesek, Bruckok és Eynattenek csak ott teremhetnek, hol Hamlet szerint valami rothadás van az álladalomban. (Ugy van!)

E rothadást 12 éven keresztül mindnyájan keserüen érezők; azon 12 év alatt, melyről Tacitussal méltán elmondhatjuk: „Magnum profecto dedimus patientiae documentum“, de melynek borzadalmait oly remekül ecsetelték már előttem, hogy halovány szinnel hozzájárulni nem akarok, s csak annak vizsgálatába bocsátkozom, ha vajjon azon osztrák status férfiakat, kik oly szentségsértő kezekkel merészeltek a történeti fejlődés és emberi jog kerekébe belekapni, s kiknek politikáját a siker, a kormánytudomány örökös

mérő serpenyője régen elitélte, birtak-e legalább eszményképül oly nagy, oly lelkesitő ideát, mely eljárásuk mentségeül szolgálhat?

Ez eszmék egyike, melyek e statusférfiakat vezették, a birodalom egysége volt. Az osztrák dynastia alatt conglomerált heterogen országokból egy homogen államot alkotni, mint az Spanyol-, Francziaországban vagy Nagybrittaniában történt, szép és nagy eszme volna, csakhogy 1400 esztendővel késett el, és miután du sublime au ridicule il n'y a qu' un pas, valóban e nagynak látszó eszme is nevetségessé vált, épen ugy, mint Don Quixot törekvése a lovagkor visszaállitásában, mi pedig nem is 14, csak egy félszázaddal késett el, mint nevetségessé válnék a keresztes hadak maga idejében magasztos ideájának napjainkban felmelegitése. (Ugy van! helyes!)

Mielőtt még a nemzetek és államok egyéni kifejlődést nyertek, midőn még egy zür volt az egész, akkor az elemek egyesülhettek nagyobb organismusokká; de akkor sem egyes intéző bölcsek szavára, de önmaguknak készitve életprincipiumot, a historiát, rejtekben halkan, mint az organizáló természetben minden és mindég. Ki azonban már meglevő életvidor organismusok közé lép, s azokat akarja összeolvasztani: annak gyilkolással kell kezdeni, és romlást, rothadást igen, de életet előidézni soha sem fog. (Helyes!)

Tudniok kellene azonkivül azon igen tudós doctoroknak, kik mindenhez értenek, azt is, hogy külön népcsaládokhoz tartozó nemzetek, még azon organizáló századokban sem olvadtak össze soha, s hogy csak két példát emlitsek fel, mint az amerikai faj soha az európaival nem egyesül, de inkább kivesz, mint a vegyest lakó török és görög nem olvadt össze: ugy az áltáji magyar sem olvadhat össze az indogerman népekkel soha; de uraim, kiveszni sem fog, mert világtörténeti hivatása van, melynek még csak első felvonását játszotta el. (Helyes!)

Ezért tehát az osztrák államférfiak egységes Ausztriájokkal a legenda hit alvójaként tünnek fel nekem, kik nagykésőre fölébredve, olyan pénzzel kinálták a világot, melynek már régen nem volt kelete. (Ugy van!)

Másik vezéreszméjök az osztrák statusférfiaknak az volt,

hogy bennünket civilizáljanak, mint olyanok, kik hivatvák a civilizátiót keletre terjeszteni.

Ezen egész kiindulási pont részint vastag ignorantián, részint malitiosus ámitáson alapszik. (Ugy van!)

A magyar nemzet Szt. István korától kezdve mindég a többi Európa civilizatiójának szinvonalán, sőt sok esetben azon felül is, állott, mire hogy a részletezéssel a ház türelmét ne fárasszam, csak néhány példát kapok ki. Ott áll a legbabonásabb századokban Kálmán királyunk törvénye a boszorkányok nem létéről (Helyes!); ott áll az első keresztes hadak idejében nemzetünk felvilágosodott magatartása. Ott azon tény, hogy a feudalismus nálunk soha oly virágzásra nem juthatott, mint az állam egész megsemmisitésével jutott szomszédainknál. Ott van végre mint fényes lap a protestantismus első idejéből vallási türelmünk akkor: midőn Európaszerte az eretnekek mágyái lobogtak. (Közhelyeslés.)

De honnan meritett tudományosságunk is uj táplálékokat? az első időkben, a konstantinápolyi bölcsektől, később az Anjouházbeli királyok alatt Olasz- és Francziaországból, melyeknek egyetemeit látogatá tulnyomó számmal ifjuságunk, s csak midőn a korszükséggé vált vallásreformatio szavát épen Németországban emelte fel: kezdtük a német tudományt felkeresni, és akkor is, kérdem, nem-e épen a mostani osztrák államférfiak elődei szellemben és hatalomban voltak azok, kik ez eszmék áldásos hatását a legujabb időkig hazánkban mindig gátolni, parallelizálni igyekeztek. Litteraturánk ujra teremtője végre Kazinczy, nem-e latin, görög és franczia mintákat honositott, németek helyett? (Helyeslés.)

Hol keressük tehát a német civilizáló hivatás eredményét keleten? A dunai fejedelemségekben, Lengyel-, Oroszországban franczia mivelődés, franczia eszmék virulnak.

A hozzánk költözött német vendégek nem csak kenyeret és sót, nemcsak örömet és veszélyt, de szokásokat, müvelődést és hazafiérzetet osztanak velünk.

Vagy forduljunk másfelé? Amerikába, hol a német a nagy angol nemzet szabad intézményeiért szivesen felejti nemzetiségét és

szolgasága emlékeit, vagy Afrikába, hol ismét angol missionáriusok hirdetik kiválólag az igét.

Hogy terjeszték az utolsó 12 év alatt köztünk a civilizatiót, — az ismét el volt mondva fényes szónoklatokban; én csak még azt jegyzem meg, hogy midőn Bach a democratico-absolut kormányforma feltalálója Rückblikjében civilizatori eredményeit tálalta világ elé, az részint szemtelen elcsavarása volt a tényeknek, mint például az, midőn elősorolja mennyi 3—4 osztályu tanintézettel ajándékozá meg hazánkat; mert azt elhallgatja, hogy ezeknél sokkal több 6—8 osztályu tanintézetünket törült el (Igaz! Helyes!) — Elhallgatja, hogy mig a mi volt intézeteinkben a birtoktalan tudnivágy ingyen képezheté magát: addig az övének sulyos terheit a vagyonos is alig birja el. (Helyes!)

Részint pedig oly eredmények felmutatása, melyek korán sem a kormány pártolása által, sőt a kormánynak is ellenére, az előretörő nemzeti genius termékenyitő fuvalma alatt keletkeztek, — s igy ő azon kakas nevetséges szerepét játsza, mely kukorikolásának tulajdonitá a hajnal hasadtát (köztetszés; taps.) Valóban ennyi arrogantia eszembe juttatja a német költő eme szavait:

„Wo ist des deutschen Vaterland?
Wo's Pulver einer einst erfand,
Und heut' noch jeder denkt dabei:
Dass er der Mitterfinder sei.“ (Tetszés.)

Mindezeknél azonban még igazabb hévmérője a civilizátiónak a politikai érettség és szabadság, s e tekintetben önérzettel kérdhetjük Európa népeit, kérdhetjük szétzilált szerencsétlen szomszédainkat, kiknek szivből kivánjuk állapotaik javulását: ki állt századról századra elébb mint mi, s ki áll jelenleg is jogban és érzelemben erősben nálunk, ha szerencsében s anyagi erőben nem is. (Helyes!)

Magna chartánk az angolokéval egyidejü; mit a genfi bölcs csak a mult században elméletként birt fölállitani a „Contract sociale“-ról, — az államunk alakulásában már egy ezredév előtt historiai tény volt. Mit a világrenditő franczia forradalom véres küzdelmek közt birt csak kimondani — a nép felségről, az 1790-ben

törvényül lett nálunk formulázva, hogy minden majestas a nemzetnél van, s mi törvényben kimondatott, azt a gyakorlat életbe lépteté, s már akkor a vegyes ülések igy lőnek szólitva: „Fölséges haza.“ (Igaz!)

S minket, kik ily előzményekkel birunk, akartak 12 évi sanyargatással, melyben a római iróval szólva: „vidimus quod ultimum esset in servitute“, mint Izrael népét a babiloniai fogságban rákényszeriteni, hogy Isten ujjával irt törvényeinktől elpártolva egy Baalhoz szegődjünk, kinek Istenségét más nem bizonyitja, mint telhetlen oltárán füstbemenő vagyona millió szegénynek, s elfolyó vére ember-áldozatoknak. (Helyes!)

De bár e 12 év alatt cselekvésük korlátot nem ismert, hogy reája illettek szent Bernát szavai „facitis quia potestis, an autem oportebat quaestio est,“ — végre kisült, hogy non oportebat; (Derültség) villámaik, melyeket reánk szórtak, épen ugy nem ártottak, mint egykor a pápa egyházi átka, melyet egyszerre az Európába törő törökök, az égen feltünt üstökös és a sáskák ellen kimondott. (Derültség). A kisérlet nem sükerült, gyöngébb volt az erőszak, mint a szellem.

Mi a democratico-absolutisticus kormányforma (Derültség) feltalálójának nem sikerült, azt Schmerling az absolutistico-democratia feltalálója kisérti meg ujra, még pedig az alkotmány zászlói alatt, mert az alkotmányos eszmék legnagyobb győzelme az, hogy a mai korban ellenük is csak a szabadság szine alatt lehet harczolni.

Ott állunk tehát ismét, hol 1850-ben álltunk, csakhogy a tér még szégyenletesebb; most velünk, általunk, törvényes uton szándokoltatik a nemzetgyilkolás végbevitetni, mi az erőszaknak nem sikerült; s mig az országot dragonade-ok rémülete járja végig, utolsó filléreinktől fosztogatva, hogy azokkal a modenai herczeg hadseregét fizessék (Zajos tetszés); mig nem ismert hatalom bérenczei visznek ijedelmet a békés lakokba; mig ugyanazon hatalom tisztviselői, fölmentetve törvényeink alul, intézkednek fölöttünk; (Ugy van!) mig e ház lépcsőin lelépve, elhagytuk egyszersmind a tért, melyen ősi törvényeink respectáltatnak; (Helyes!) addig mi

Magyarország törvényhozótestülete, mint tengeri rabló álzászlója vagyunk a külföld elámitására, pellengérre állitva. (Helyes!)

Azonban hiszem erősen, hogy az eredmény ugyanaz fog lenni; mert nemzetem politikai érettsége sokkal nagyobb, hogysem át ne lássa, miként a Bach- és Schmerling-rendszer, hogy egy trivialis spanyol közmondással éljek, — ugyanazon kutya, csak más nyakravalóval. (Zajos derültségi taps!)

Hiszem, hogy az eredmény ugyanaz fog lenni, ha mi is, mint a római senátus Brennus barbárjainak betörése alatt, tógáinkba burkolózva törvényes helyeinken várjuk be mozdulatlanul csapásaikat. (Helyes!)

E törvényes tért látom én mélyen tisztelt Deák Ferencz képviselő ur inditványának legtöbb pontjában elfoglalva, azért szavazatommal én is hozzájok járulok.

De épen mivel ily rendkivül kétes állásban vagyunk, legkisebb oly tér feladásától is félek, mire a rosz akarat későbbi lépéseknél utalhat.

Ez óvatosságra példa int a legközelebbi napokból.

A megyék organizálták magukat, a megyék felirtak, bár jól tudták, hogy egészen törvényes téren nem állanak, — csak azért, hogy lehetségessé tegyék az országgyülést, melyben a nemzet, mint ilyen, nyilatkozhassék, s nyilatkozhassék a törvény, az alkotmány legszigorúbb megtartása mellett.

S ime, már a megyék felirásait érvekül halljuk felhozni a mellett, hogy irjunk fel mi is; — az első engedő lépést halljuk okul felhozni, hogy tegyük meg a másodikat is. (Ugy van!)

Rajta vagyunk a szoros jogtól való eltérés lejtőjén, melyet csakhamar arra használandnak elleneink, hogy belöle az egyezkedés harmadik lépésének logicáját következtessék (Helyes!), miről pedig a szó valódi értelmét véve, ugy hiszem, e házban senki nem álmodik; mert egyezkedni annyit tesz —, mint követeléséből engedni is akarni, a mi követeléseink pedig épen ugy nem lehetnek engedés tárgyai, mint a lenni vagy nem lenni, mint az élet és halál. (Helyes!)

Kerüljük tehát annak látszatát is, a felirás választ, ez viszon-

választ feltételez; mind ebből a rosz akarat — pedig nem jó barátokkal van dolgunk — egyezkedést magyarázhat ki, s valóban, ki nekem ultimátumát beadja, de az előszobában marad, az némi gyanut méltán is költhet fel bennem, hogy még ez nem volt utolsó szava. (Helyes!)

Azért pártolom én Tisza Kálmán, tisztelt képviselő ur módositványát, s a határozat formáját; mert ezt tartom jogaink védelmében óvatos politikának.

Mondják, hogy minden antecedentia a felirat mellett van; de azon álláshoz, melyen vagyunk, még antecedentiát nem hallottam a történetből idézni; s igy mindaddig, mig azt nem hallom, én sem keresek antecedentiát a határozatra.

Mondják, hogy a határozat magunkon kivül senkit sem kötelez. S vajjon kit kötelez a jogaiban megsértett gyöngének protestátioja, kit az összeroskadó harczos jajkiáltása? ugy-e bár senkit, és még is mindenkit, kinek keblében nemes érzés lakik, sőt azt is, ki pirulva érzi, hogy ő e jajkiáltás okozója. (Helyes! Igaz!)

S most midőn a szó perczek alatt körüljárja a világot, ne féljünk, hogy süketen hangzik el szavunk, ne féljünk, hogy azon hatalom fülébe nem hat, mely okozója, hogy köztünk törvényes kormány nincs, mely a vele való közlekedés egyetlen törvényes eszköze lehetne, mely okozója, ha csonka parliament vagyunk, s igy képtelenek azon kitünő törvényhozási cselekvény gyakorlatára, hogy felirhassunk. (Ugy van!)

S ha e hatalom oly térre kivánna lépni, melyen lehetséges, hogy kezet foghassunk, ne mondja senki, hogy azt felirás nélkül nem teheti, ott van törvénykönyvünkben megirva az ut, mely e térre vezet. — Addig folyamodást irhatunk a hóditónak, kérve kérhetjük: uram! már sok a sanyargatás, a nyomor, melyet reánk küldesz, könnyits terhünkön; de felirást, mint nemzet fejedelméhez; addig nem küldhetünk. (Helyeslés.)

Épen azért tehát, mert tudom, hogy szavunk határozat formájában is végig fogja rezegni a világot, hiszem én is, mit igen tisztelt képviselők mondottak, hogy országgyülésünk nem lesz eredménytelen; mert most a jelenben más eredményt nem is várok, mint

azt, hogy megértsen a világ, s hiszek lételünk biztos voltában a jövőben, mert, e megértett szó a jog, az igazság és haladás szava leend.

Összecsaphatnak még egyszer fölöttünk a keserüség setét hullámi; de a mi győzelmünk csak idő kérdése, a durva erőszak csak ephemer győzelmet arathat, az eszme fölkél és közvagyonná lesz, melyért első kimondói elvérezének.

Még csak néhány, részint a házban, részint szomszédainknál fölmerült eszmére kivánok reflectálni.

A placetum iránt az előttem mondottak után szólni, halottak elleni küzdés volna, csak azt akarom még megjegyezni, hogy a placetum joga soha a magyar catholica egyház függetlensége ellen nem volt irányozva, csak egy politikai külhatalom befolyása ellen; — s valamint hazánk Mátyás király alatt legjobban virágzott, ki a placetum jogát vas marokkal tartá fenn: ugy Ulászló alatt a placetum joga megsértetvén, tudjuk siralmas következményeit. (Igaz!)

Igen tisztelt szónokok fényesen bebizonyiták, hogy Ausztria nagyhatalmi volta nem az egységes Ausztria, sőt épen a dualismus feltétele. Én erre csak azt jegyzem meg, hogy ha az ellenkczőleg volna is, az opportunitas elvét soha érvül el nem fogadhatnók, a nélkül, hogy egyszersmind minden rablást, minden elnyomását a gyengébbnek, ne szentesitsük, hogy vele el ne ismerjük, miként annak, ki saját vagyonából ur nem lehet, joga van emberfele zsebére. De különben is, tartozik-e az boldogságunkhoz, hogy nagyhatalmasság legyünk? hallottuk-e valaha, hogy egy belga azért megirigyelt volna egy orosz alattvalót? (Helyes! köztetszés.)

Végre azt mondják szomszédaink, hogy mi forradalmi téren állunk. Ha forradalmi téren az áll, ki a történeti jogokat lábbal tapodja; ha az áll, ki minden kegyeletet levetközve, erőszakosan ültet uj intézményeket elrombolt régiek helyére: ugy a forradalmi téren ők vannak, a conservativ magyar nemzet ellenében, — s Europa érdeke minket irányokban győzelemre vezetni, nehogy elbirhatlan zaklatások után azon térre szoritva, egygyel szaporitsuk azon meggyilkolt nemzetek sorát, melyek egyike tavaly megifjulva és fenyegetve kelt fel halottaiból; másikának véres kisértete pedig

Banquo szellemeként még folyvást rémiti az europai diplomatiát. (Közhelyeslés, tetszés, taps, zajos éljenzés.)

Erre Eötvös Tamás:

Tisztelt képviselő ház! Nagyon tisztelt képviselő-társunk Deák Ferencz által a ház asztalára letett inditványt valamint tartalmára, ugy formájára nézve is pártolom.

Pártolom tartalmára, mert mindent magában foglal, mit a nemzet jogosan követel.

Pártolom formájára, mert a képviselőháznak a nemzet ohajtásait, akaratát kell képviselni; a nemzet, hogy ohajtotta magát a tényleg uralkodó hatalommal Ferencz József ausztriai császár Ő Felségével érintkezésbe tenni, saját nézetem szerint abból következtetem, mert 20-ik oktobertől nem volt a nemzetnek forróbb, s általánosabb vágya, mint az országgyülés, — épen azért, hogy magát érintkezésbe tehetvén a tényleges hatalommal, jogait attól visszakivánhassa, e czél elérésére én pedig más módot nem tudok, mint a felirást, és ha meg nem volnék győződve a felirás helyességéről, akkor a határozatot sem pártolnám, mert nézetem szerint határozatot csak az hozhat, ki hatalommal bir azt végre is hajtatni; de itt az jelenleg lehetlen levén, ha, mint mondám, a felirat ki nem elégítne, ugy inkább nyilatkozatra szavaznék, a határozat sem levén egyéb, mint nyilatkozat szelidebb név alatt.

Pártolom még azért is a feliratot, mert mint tisztelt barátunk képviselőtársunk Somssich Pál megemlitette, ő sikert is vár a feliratról, én is várok, még pedig teljes sikert, azt t. i., hogy minden törvényes kivánataink megadatnak, melyek az 1848-ki törvények teljes életbeléptetésén öszpontosulnak, ha csak a bécsi államférfiak az összes Ausztria ábránd eszméitől nem annyira elfogultak, hogy nem látják előre a vészt, mi a birodalmat fenyegeti a megtagadás esetére; de ezt a bécsi kormánynak lehetlen nem látni, hiszen egész Europa látja, az egész europai sajtó legtekintélyesebb kormányokat, népeket képviselő része hirdeti.

Hiszem tehát a sikert, mert a felséges ausztriai ház miniszteriumával együtt századokon át nemcsak mindig pártolta a legitimitás eszméjét, de valóságos zászlóvivője s előharczosa volt a legitimi-

tásnak; sok példát lehetne előhozni, de szükségtelen, mert ha csak a legutolsó időből emlitünk is egy párt, a franczia restauratiót, s Carlos harczait Spanyolországban, eléggé meggyőzhetnek ez állitásról; lehet-e tehát képzelni, ha előrelátás van, hogy ezen századokig vallott elvet, mely annyi jó szolgálatot tett, most oly válságos időben, mikor Ausztria nagyobb rázkódtatásnak néz elébe, mint valaha, megtagadja.

Lehet-e képzelni, hogy azon egyetlen legitim kapcsot, a pragmatica sanctio Corpus Jurisba iktatott 1723-ki törvényeit, melyet 1849-ik mart. 4-én széttépett, ha a magyar nemzet felejtve ennek következtében 11 évi súlyos szenvedését, össze akarja csatolni az egyedüli törvényes kapcsot, mely Magyarországot sz. István koronájával a fels. ausztriai császár személyéhez csatolja, hogy ezt, mondom, most, ily válságos időben ne igyekezzék még szorosabbra füzni, s midőn egy megbántott, nagy, 15 millióból álló, katonai és lovagias szellemü nemzet, — mint e tény is mutatja, — békejobbját nyujtja, el ne fogadja azt, ha csak a bécsi államférfiak elfogultságukban nem akarják látni a közel fenyegető vészt akkor, midőn a közel jövőben már látható keletről ugy, mint nyugatról a zivatar. Ezek közé, mint ék szoritva, miként állhat meg Ausztria elégedetlen népeivel, pedig ha a magyar nemzetnek megadja azt, a mi a nemzeté, — s ez nem sok, ennél a nemzet kevesebbet nem követelhet, t. i. törvényeit, — boldog fejedelem lenne. Kinek leghatalmasabb népe oly conservativ, hogy csak ős törvényeit kivánja, s ezt megkapva ki van elégitve, akkor Ausztria a nagy, rövid időn bekövetkezendő eseményekre eddig nem birt sulylyal fog befolyhatni, mindenkor a mérlegbe vetheti kardját, ellenkező esetben egy szép bolygó tüz utáni kapkodásért bomlásnak indulhat, a mennyiben, ha a legitim kapocs össze nem füzetik, nem marad az ausztriai császár Ő Felsége és Magyarország közt más viszony, mint a mi van az elnyomó és elnyomott közt, ez pedig a leggyengébb kapocs, mint a legközelebbi europai események igazolják, mert a természet törvényénél fogva az elnyomott az elnyomót minden alkalommal igyekszik lerázni nyakáról. Már pedig, uraim, lehetlen nem tudni, hogy az utolsó évtizedben az események váratlanul és villámsebességgel

rohantak; ki hihette a keleti háboru kezdetén, hogy négy év mulva azon olasz nép, mely a római birodalom bukása óta apró zsarnokok alatt nyögött, egy nagy összes királysággá alakul, egy király alatt? pedig igy történt.

Ki hihette, hogy az akkor még biztosan, és századok óta fényesen uralkodó Bourbonok, különösen a nápolyi király, ki oly biztosnak hitte helyzetét, valamint eldődé, hogy bár Európa csaknem összes diplomatiája intette, — valamint eldődét, — adnák vissza nemzetüknek alkotmányát, elégitsék ki a nemzetet, elbizottságukban nemcsak nem tették, de készebbek voltak a diplomatiai összeköttetéseket megszüntetni, mint a nemzet ohajtását megadni? S ime, pár hónap alatt a nápolyi király Europa paradicsomát a két Szicziliát elvesztette, s most ország, korona, s haza nélkül bolyong; pedig ez igy történt!

Ki hihette, hogy III. Napoleon, akkor még a zsarnok a szó teljes értelmében, eszköz leszen, hogy egy hatalmas, szabad elveken kormányzott Olaszország alakuljon tőszomszédságában; ime pedig ez igy történt. Ezek mind élő tanuságok arra, hogy egy uralkodó csak akkor biztos, ha népei elégedettek, mert akkor azok ragaszkodását birja, s ha azt birja, győzhetlen, a historia tanusitja ezt, bizonyosan átlátják a bécsi államférfiak.

De ha mind ezen állitásaimtól el is térek, Ausztria pénzügye kényszeriti a bécsi kormányt Magyarország törvényes lábraállitására, mert azt, hogy az ausztriai pénzügy gyenge lábon áll, egész világ tudja. Plener, mikor a pénzügyek kezelését átvette, — ha a lapoknak hinni lehet, — azt mondá: Ausztria pénzügyén csak a népek bizalma s kormányhozi csatlakozása által lehet segitni. De akár mondá ezt Plener, akár nem, az elv örök igazság, mert ugyan hogy lehessen a külföldnek bizalma oly kormány papirjaihoz, s hogy hitelezhessen oly kormánynak, melynek jövedelme, s hadereje nagy részét népei fékentartására kell forditani. De pénzviszonyait azért sem hozhatja Magyarország törvényes lábraállitása nélkül jobb állapotra, mert mint több előttem szólók mondák: ha nemzetünk ki lesz elégitve, s törvényes személyes kapcsolatban leszünk az osztrák császárral, a nemzet, bár törvényesen nem tartoznék, — a bi-

rodalom megszilárditása tekintetéből, nem lenne idegen — figyelembe vevén a külföldi viszonyokat Ausztriához — a terhekben méltányos részvéttől, de ezt addig, — föltéve, de meg nem engedve, — ha akarná is ez országgyülés, nem tehetné. Soknak kell ezt megelőzni, az 1848-iki törvények életbeléptetésének, s igy az országgyülés törvényes állásba tételének, az ausztriai császár magyarországi királylyá koronáztatásának, mert csak mint olyan országgyülés, ilyen király beleegyezésével hozhat a memzetre kötelező törvényt, már pedig csak az öntene bizalmat a külföldbe is Ausztria pénzviszonyához, s lehetetlen, hogy ezt a bécsi államférfiak át ne lássák. De ha még is ezen szerencsétlenség léteznék, akkor Ausztria a legelső europai nagyobbb eseménynél az örvény szélére sodortatnék.

Mi csak törvényt kivánunk, s a bécsi ellenséges lapok mégis forradalmi tendentiákkal vádolnak, ugyanazon lapoknak némelyek által tisztelt szerkesztői gondolkoztak-e azon valaha, meddig mehet egy alkotmányos állam törvényes követelése, a min túl kezdődnek a forradalmi lépések? Én azt gondolom, mi magyarok sokat gondolkoztunk, mielött lépéseinket elhatároztuk, de ők nem gondolkoztak, különben oly tekintélyeknek, milyenek a civilizáló hirlapok szerkesztői, lehetetlen lett volna azon meggyőződésre nem jönni, hogy bizony azon nemzet, mely a kormánya által széttépett legitim kapcsot ismét össze akarja kapcsolni, csak törvényes koronás királya által szentesitett törvényeit kivánja életbe léptetni, s azon esetre maga akarja a koronát királya fejére tenni, nem lehet forradalmi téren, de ezen kivánatainkat mulhatlanul meg kell kapnunk, mert különben a birodalom jelen sulyos helyzetén még akkor sem lehetne segiteni, ha a föllebbi okok nem léteznének. Ugyanis ha törvényeink meg nem adatnak, mit tesz a kormány? egy alternativa áll előtte: vagy feloszlatja a jelen képviselőházat, s uj választást rendel, azon reményben, hogy az uj választásnál többsége lesz, de a ki ezt hinné, az nem ismeri a nemzet hangulatát, még kevésbé mennyire fokozódnék az ingerültség, ha a képviselőház minden törvényes utat megprobált a nemzet jogai visszanyerésére, mégis sükeretlen

oszlanék el a gyülés, — vagy eloszlatja a jelen országgyülést, s provisoriumot hoz be.

Ezt megteheti, de akkor mi fog történni? a jelenlegi főispánok nem fognak szolgálhatni provisoriumban, a megyei tisztviselők példájokat fogják követni s lemondanak, no, de hagyján, mondja a bécsi miniszterium, küldünk cs. biztosokat, s hogy alkotmányos szinezet is legyen, azok befolyása alatt fognak új megyei tisztikart választatni. Ez meglehet, de mi történik akkor? egy nemzet összeforrt közvéleménye ellen ki fog merni hivatalt vállalni, kiben a hazafi érzésnek csak valami árnyéka is van? bizonyosan senki sem! Ezt gyanithatja a kormány, de szinte tudja tapasztalásból, vannak proletariusok, kiket bizony nem lehet hazafi buzgósággal vádolni, ezek fizetésért elvállalnak mindent, de nem olyan fizetésért, milyen a megyei tisztviselők jelenlegi fizetése, mert abból élni nem lehet, ezeknek pedig abból kell élni, tehát oly fizetést fog adni a kormány, mint october 20-a előtt, akkor az administratio szintoly költséges lesz, mint october 20-ka előtt, s igy a nagy adót, mit a nép már most is alig bir, a kormányzat, s a nép fékezésére szükséges katonaság fölemészti, — s mi történik akkor? a milliárdok kamatai nem fizettethetnek, s mi akkor? a hitel elvész teljesen, s mi akkor? állambanquerot, és mi ebből? pénz és hitel nélkül kormányozni nem lehetvén, a birodalom feloszlása. Hol egy dynastia s birodalom fennállásáról van szó, ott nem néhány évre, de századokra kell előre gondolni, mert más egy birodalmat néhány évre fenntartani, — ezt lehet kellő erővel, — de más századokig, ezt csupa erőszakkal nem lehet.

Ha ezektől is eltérek — az osztrák birodalom két részből áll, Magyarország és a német-szláv tartományokból, de a nemet-szláv tartományok meghasonlottak, a szlávok épen ugy nem centralisták, mint mi, a németek vannak 7—8 millióan, a szlávok 13—14 millióan, de több csoportozatban, Magyarország számol 14—15 millónyi egy compact testet, s mivel a szláv párt is foederalista, a magyar personalis uniót akar, csak a német centralista, s a 8 millio német akar szinte 30 millio más fajt germanisalni, igy 8 millióhoz kellene szabni magát 30 milliónak, de ez csak ugy lehet, ha a 8 mil-

lió oly pénz és katonai erővel fog birni, hogy bizonyos esetlegességeknél kitartólag imponálhasson a 30 milliónak, — ez lehetetlen, — ezért is tehát mulhatlan azon kell a bécsi kormánynak igyekezni, ha a birodalmat századokig fenn akarja tartani, hogy Magyarországot megnyugtassa, akkor mi a törvényes personalunio mellett oly hatalmassá tesszük az osztrák birodalmat, milyen soha sem volt. (Éljen!)

Erre Bánó Miklós:

Mélyen tisztelt ház! Az 1849-ki év egy nagyszerü drámát fejezett be. Világosnál egy függetlenségért és szabadságért küzdő nemzet lett földre teritve; mellette két hatalmas ellen, mindkettő a sziv felé irányzott sebekkel, az egyiké halálos, a másiké genyedés következtében lett azzá. Nem maga bukott a nemzet, mellé rogyott nyomban Ausztria, s érezvén a halálos tört kebelében, dúlt és dühöngött, mint egy bőszült vad a kiteritett ifju testén; vérpadra czipelteté ennek legjobbjait csak azért, mert e nemzet nem tartá nemességéhez illőnek kegyelemre megadni magát annak, ki e csatában nálánál gyöngébb vala, s inkább elvérzett.

De Ausztria segédtársa irányában is méltatlan volt. A katonai interventio által érezvén megaláztatását, jónak vélte fölhasználni az első alkalmat, függetlensége bebizonyitására; ez alkalom a krimi hadjáratnál ajánlkozott. Ausztria elpártolt, a szent alliance fölbomlott. A muszkák katonai főparancsnoka dölyfös hangon mondá czárjának: Magyarország lábaidnál fekszik. De mi válaszul öntudatosan elmondhatjuk: az európai rém, a szent alliance, Világosnál kapta haláldöfését. Világosnál mellénk rogyott Ausztria, s később összerogyott a szent alliance. Az igazságos Nemesis nagyszerüen megboszulta e nemzetgyilkolást. De a mindenható kegyelme e halálcsapásért megjutalmazá e nemzetet; mert ez megifjodott s megkettőzött erővel támadt föl ujra, de a szent alliance aligha fog többé föltámadni, s az absolut Ausztria soha.

Igenis, a 13 évvel ezelőtt e két nagyhatalommal párbajba erőszakolt nemzet ujra föltámadt, s most Europa láttára Isten és ember szine előtt, követeli törvényes apai örökségét, mely igy hangzik: az 1848-ki jogos vagyonomat kivánom vissza, hogy egyformán

megoszthassam azt testvéreimmel. Én nem akarok majorátust, én testvéri osztályt kivánok.

Bevégzett müvészi gyakorlottsággal s igazi statusbölcseséggel emeli ki e testvéri osztályt is a ház elé tett javaslat. A vallás s nemzetiségek egyenjogusága ez. Csupán azért érintem, hadd lássa a hazának minden polgára, hogy e házban e két szent kincset minden képviselő, mint közvagyont, egyformán sürgeti fölosztani.

Visszatérek előbbi álláspontomra. Midőn Világosnál földreterittetett, ifju és tapasztalatlan volt e nemzet, s ha voltak botlásai, ezek szive hevének, vére ingerlékenységének rovandók föl; de e nagy csapás meghüté a vért, előtérbe lépteté az észt, s e nemzet most szivét esze által megzabolázva, férfias erővel állott ujra a sorompókba.

Ha az 1848—49-ki esemény a sziv forradalma volt, ez pár évvel később, az uj élet lüktetésének beálltával, az ész mozgalma lőn. Igeuis, mi az ész uralmát fogadók el. A forradalomban megtanultuk a támadást, de most megtanultuk a védelmet; egyik kezünkben a törvényes szabadság zászlóját lengetjük, másikban az észnek pajzsát tartjuk, ezzel fedve testünket azon csapások ellen, melyeket reánk irányoznak.

De az 1848—49 után következő évek, bár az ész uralmát s ve zérségét állapiták meg köztünk, — mit ellenségeink jól jegyezzenek meg, — s bár ez idő után egy nagy vivmánynyal gazdagodánk, hogy t. i. ez utolsó évtizedben érettebbek levénk, mint ezelőtt egy század alatt, — s bár ez időszak bizonyos tekintetben áldásdús volt, mint áldásdús néha egy halálos betegség, mely egészen reorganisálja a testet: mégis visszatekintve e szenvedésekre, melyeket kiállánk, lehetetlen föl nem jajdulnunk, el nem borzadnunk.

A Haynau-vérpad mellé a Bach-féle szellemi életet ölő vérpad állittatott: hogy mit annak vadászai ki nem irthattak, azt végezzék be ennek huszárjai. A Bach-huszárok szerencsénkre nem magyar huszárok voltak, (Derültség) mert ezek még a rosz ügyet is jobban tudták volna védeni, hanem volt összeszedett csőcselék, a monarchia hulladéka, a forradalom szemete. És most megkezdetett a szellemi irtogatás. Szétszaggatták országunkat, elválasztták tőlünk a

Vajdaságot és a testvér horvátokat, letépték szivünkről Erdélyt az ikerhazát, eltépték alkotmányunkat, törvénykönyvünket, kiirták nemzetiségünket, s hogy a gyermek elfeledje a hangot, melyet anyjától hallott, behozták iskoláinkba a német nyelvet; — s hogy e dicső mivöket megkoronázzák, behozták ezekbe a jezsuitákat, kikről a historiából tudjuk, hogy ilyforma nemzeti operatióknál a legügyesebb assistensek. — Nem czélom e garázdaságokat fejtegetni, gyönyörüen fejték ezt ki többen, röviden csak azt mondom: a halál angyala egyformán fojtogatá és ölé mint anyagi ugy szellemi életünket, és gázoltak a nemzet testén, mint nem gázolt előttök a török, nem a tatár, de még a német sem. (Ugy van! Igaz!)

És e dulás után hagytak-e némi emlékeket maguk után? A spanyol mórokat barbaroknak tartá az europai civilisatio, s olyanoknak Egyptom volt Pharaóit. De a mórok örök emlékül hagyák a müvészetet, egy Alhambrát; az egyptomi zsarnokok itt hagyák a késő századoknak a pyramisokat. És ők, örök emlékül itt hagyák az uj épületnek, ama magyar Bastille-nak véres udvarait, az aradi várnak szent sánczait. De akaratlanul itt hagyának még egy nagy kincset, és ez az egyetértés; (Helyes!) s mit az ifju szabadság nem vala képes összeforrasztani, azon részeket most összeenyvezé a közfájdalom, köznyomor! Mert az egész ország egy siralomházzá lőn.

A Schwarzenberg-Bach-féle rendszernek tarthatlanságát, főleg az olaszországi csapások után, be kellett látnia az uralkodónak, be kellett látnia, hogy ha a státus végbomlását ki akarja kerülni, ezt más alapokra kell fektetnie mint a szuronyokra és paragraphusokra; mert a bajonettek csak sebeket ütnek, de sebeket nem gyógyitanak (Helyes!) s a német paragraphusoknak csak negativ polusok van, csak büntettek, csak kötelességeket szabtak a polgárokra, de nem adtak egyszersmind jogokat is, nem adták meg azon jóltevő, vonzó, éltető meleget, melyet a fejedelemnek, mint napnak, birnia kell, birnia főként e birodalomban, hogy e sok csillagok, az egyes országok, egy systhemába csoportosuljanak körüle. Sokan azt hivék: ez uj alap az october 20-ki diplomába tétetett le, s bár a február 26-ki leira legalább a szent István korona alá tartozó népekre leverőleg hatott,

mert ebből Ausztriába való beolvasztási szándokot olvasának ki, — mégis látván az utálatos zsarnoki Bachrendszernek naponkénti bomlását, azt hivék, hogy a tettleges hatalom talán mégis az alkotmányosság terére akar visszalépni, a kibékülési politikát követendi, s visszaállitja a törvényességet.

De alig jövénk össze, már is mindünnen hallánk és láttuk, mint müködik ellenünk a mesterségesen táplált reactionarius szellem; tudtunkra esett a katonai főparancsnok ellenséges és sértő napiparancsa; fájdalmasan olvasánk a cseh országgyülés elnökének ellenünk irányzott szavait, midőn apáink tróntmentő mondásával „Moriamur pro rege nostro“ a magyarok leigázására izgatott. Most kérdem, lehet-e ezt másnak venni, mint ugyanannyi provocatiónak?

Vagy midőn a bécsi trónbeszédben egy szóval sem látjuk emlitve a pragmatica sanctiónak minket biztositó pontjait; de emlitve látjuk a február 26-ki leiratot, mint reánk octroyrozott alaptörvényt, s emlitve az egységes és oszthatlan Ausztriát, melyet a császár minden hatalmával összetartani akar; akkor kérdem: lehet-e itt föltenni kibékülési hajlamot?

És midőn a legnagyobb részben bureaucratákból összeállitott bécsi Reichsrath válaszföliratában semmi egyebet nem olvasunk, mint a trónbeszéd viszhangját, semmit, mint fölséges, dicső Ausztriát, — mely dicső szóra, melleslegesen legyen mondva, mi lelkesülni nem tudunk, — (Ugy van!) semmit, mint beolvasztási szándékot, és ezt halljuk azon népek képviselőinek szájából, kik ha csakugyan szabadok lesznek, főleg nekünk mint uttörőknek köszönhetik alkotmányukat, és most jutalomban azon tüskekoronáért, melyet 12 évig megváltó gyanánt értök is viselénk, most a trónbeszéd válaszában azzal felelnek, hogy minket beolvasztanak. Akkor kérdem, nem szükség-e, nem kötelesség-e, hogy mi e keztyüdobás után szintén határozott jellemet öltsünk magunkra, s nekik röviden azt válaszoljuk: jöjjetek és próbáljátok?!

És ők ezt kimondák azon perczben, midőn százados nyomás után legelőször fejezhetven ki fájdalmaikat, különben is oly lágy, oly békülékeny szokott lenni a kedély. Uram, bocsásd meg téve-

déseiket, mert nem tudják mit cselekesznek! Mert ha tudnák, nem ásnák a magyarok beolvasztása által önszabadságuk sirját, mit már is több szónok oly jelesül mutatott ki. És ezért még egyszer nyiltan kimondom: e válaszfölirat nem a Lajhántuli népek hangja, mert a nép mindenütt igazságos, de dignitáriusok és bureaucraták hangja. (Ugy van!)

A válaszfölirat beolvasztásunkat kivánja; de kérdem, mi jogon? Mig a Lajhántuli országok absolut hatalommal kormányoztattak, addig a magyar országgyüléseket tartott, s intézé dolgait függetlenül, Ausztria minden befolyása nélkül; miért? mert független volt ettől: mi ha nem lett volna, ugyanazon alsolut rendszernek kelett volna itt is léteznie. Ez világosan mutatja, hogy azzal semmi legkisebb reálunio nem köté össze. És a státusösszeg fönnállott s hatalmas volt. Nem a lenni vagy nem lenniről van itt tehát szó Ausztria részéről — midőn a Reichsrathba akarnak erőszakolni, söt inkább nemzetünk megsemmisitéséről constitutionális uton, mi 336 évig absolutisticus uton nem sikerült.

Ha 340 évvel ezelőtt a fölségesen uralkodó habsburgi ház kialszik, s a Lajhántuliak jönek királyainkhoz, hozván koronát — s ezért viszont ajándékul csak üldözést, csak több mint 300 évi nyomást kapnak, s most mi azt mondanók: fejedelmünk adott számunkra valami octroyrozott consitutiót, mi ezt megosztjuk veletek, de olvadjatok belénk; vajjon elfogadnák-e ezt Ausztria népei? Ugy hiszem, nem. — Sokkal természetesebb, hogy mi is azt mondjuk: Tartsátok meg az ujra festett kremsiri gyermekjátékot, mulassatok vele, mig ujra el nem veszik, mi addig azon tölgyfa erdőnek alkotmányos árnyékában akarunk pihenni, melynek magvait apáink egy ezred év előtt, még Etelközről, a Bugh és Szered partjairól hozának magukkal. (Helyes! Ugyvan!)

De legfájdalmasabban hatott az, midőn panaszképen mindennap s mindünnen azon boszantó tényeket kell registrálni e háznak, azon panaszos jelentéseket olvasni, hogy mig mi alkotmányos uton azon tanácskozunk, miként füzhessük össze nemzet és fejedelem közt a bizalom kapcsait; addig ugyanazon hatalom, mely nekünk azt mondá, hogy velünk kibékülni akar, — legtörvényteleneb-

ből, legkiméletlenebbül, s valóságos keleti önkénynyel, durva katonai executiókkal zsarolja népünk minden osztályait, ön családainkat. Kérdem, van-e erre példa alkotmányos kormányok életében? Nem valóságos Faustnak ördöge-e ez, mely a bécsi kormány által e terembe dobatott, hogy mig mi nagyszerü kérdéseket tárgyalunk: addig e mephisto velünk ingerkedjék, minket gúnyoljon s letereljen azon dicső utról, melyet követni mi magunknak kitüzénk. Azt hivök a Mynothaurusok ideje lejárt, de most látjuk, hogy élnek azok, nemcsak a mythosban, — hazájok Ausztria, itt élnek e fél ember-, fél állat-szörnyek, ez absolut alkotmányos országban.

Igenis, ily körülmények közt, főkép a tényleges hatalommal szemben, határozott jellemet kell öltenünk; ki kell mondanunk, hogy mi ily körülmények között nem birhatunk annyi lelkierővel, tanácskozásainkat folytathatni s inkább itt hagyjuk e termeket. Elbirtuk az önkényt, de a metsző gunyt nem türhetjük; mert ennek sebei még kinzóbbak, mint a legdurvább önkényé. Ki kell mondanunk, hogy a magyar király nem lehet az ausztriai császár satellese, a szent István palástja nem lehet a császárság palástjának foltja. (Helyes!) Ki kell mondanunk, hogy Ausztria mint központ egy emeletes ház, melynek alapja nincsen, — s ki homokra épit: kártyavárat épit. S bár egy előttem szóló szónok említé is Magyarországot mint súlypontot, az én véleményem az, hogy nekünk foederatio kell, nem alárendeltség; de ha csakugyan nem állhatna meg egy birodalom súlypont nélkül, akkor megegyezem a tisztelt szónokkal, hogy ez csupán Magyarország lehet, mert ezredéves alkotmányunknál fogva ez egy granit alap, melyre pyramidokat lehet épiteni, melyeknek csúcsán az európai uj constellatio közepette, ezredekig ragyoghat még szent István koronája, mindig nagyobb fényben, nagyobb gloriában. (Ugy van!)

Méltóságos de határozott nyilatkozatunkkal mondjuk ki azt, mi nemzetünk lovagias jelleméhez illik; mondjuk ki egyszerre ultimatámunkat egy határozatban, s csak azért nem fölirásban, mert ez formájánál fogva lágyabb levén, bele van értve az alkudozási térnek fogalma; alku csak uj törvényeknél lehetséges; de meglevő törvények fölött nem alkudhatunk, s csak annak fejére tehetjük mi szent

István koronájat, ki azon törvényeket megtartja, melyeket a szent István koronával ékitett elődök szentesitettek. — Nyilatkozzunk azért határozatban s nem fölirásban, mert mi az abdicationális diplománál fogva önhibánk ellenére azon kellemetlen helyzetbe tétetünk, hogy voltaképen nem tudjuk kinek és hova irhatnánk föl.

Tegnap egy tagtársunk azt inditványozá, hogy irjunk Prágába, de oda alig irhatunk, mert mint tudjuk, bár nem rendes uton, s nem rendes kellékekkel ellátott módon a lemondás megtörtént, s igy a tényleges hatalom ellen látszanánk demonstrálni akarni, s ezért talán eszélytelenséget követnénk el.

Bécsbe szinte nem tudom mi uton irhatnánk föl, miután a magyar csak törvényes királyának vagy legfölebb világos koronaörökösének szokott fölirni; olyannak, ki az 179 $^0/_1$ törvények azon szakaszainak tesz eleget, melyeket teljesiteni mint koronaörökös tartozik. Tudjuk ugyan, hogy Bécsben honol az ausztriai császár, kinek a pragmatica sanctio alapján igényei vannak a magyar koronára: de uralkodásának reánk nézve oly nehéz 12 éve alatt soha jelét nem adá annak, hogy ő a magyar trónörökös, vagy hogy ő magyar király akar lenni, pedig ezt uralkodásának első 6 hónapjában kelle vala tudnunk, s mindjárt a lemondásba s ezen átruházásba beleegyeznünk.

Van tehát ausztriai császár, de se magyar király, se törvényes magyar trónörökös nincs; már pedig a magyar ember Isten után a magyar királyt tartja legnagyobb urnak, s csak is ennek szokott felirni; már pedig ha az ausztriai császárnak irnánk föl, mi maradna azután a magyar királynak?

Jól megkülönböztették ezt már apáink is az 1790-ki országgyülésen. Még a világos trónörökösnek is három izben csak egyszerü leveleket küldének; s csak midőn törvényesen visszahelyeztetett a statusquo, s csak midőn ez visszaállittatván, nyugodtan tanácskozhattak a koronázási okmány mikénti kiadásáról, csak akkor nyilatkoztak föliratilag. De azért sehol sem látjuk nyomát, hogy e levél-forma miatt Leopold sértve lett volna; pedig az egész világ tudja mennyivel jogosultabbak vagyunk mi még azon ösvénytől is eltérni, melylyel apáink Leopolddal érintkeztek. (Helyeslés.)

És ne feledjük a fő érveket, ne feledjük, hogy még akkor az 179°/₁ : III. t. cz. meg sem vala hozva, t. i. a hat hónap alatti koronázási kötelezettség, mely törvényczikk azért hozatott meg, hogy egy József császár törvénytelen korszaka többé ne ismételtessék. Ők levélben tevék magukat összeköttetésbe, az 1790-ki törvény előtt a törvényes trónörökössel, — s mi fölirjunk a törvény hozatala után, reánk nézve egy fönnséges ausztriai főherczeghez, kinek még koronás nagybátyja él, kiről diplomatice nem tudjuk, s hibás forma miatt nem szabad tudnunk, hogy a magyar koronáról leköszönt, melyről a nemzet beleegyezése nélkül leköszönnie nem is szabad; kinek fönnséges édes atyja él; fölirjunk csak azért, mert a tényleges hatalom, talán titkos cselszövény vagy valami titkos házszabályok szerint, jelenleg az ő kezében van. Uraim! az abdicatio maga a pragmatica sanctio legmélyebb sérelme; hiszen ha a családnak magának meg szabad változtatni az örökösödési fonalat, a nemzet beleegyezése nélkül: akkor lehet eset, hogy minden trónváltozásnál megkisértetnék a korlátlan uralkodás, folytattatnék 12—20 évig is, ha sikerülne jó, ha nem, mindig fönnmaradna egy kibuvó ajtócska — a koronázás; lehetne eset, hogy valamint most testvérről testvérre és erről ennek fijára szállittatott által a hatalom: jövő alkalommal 5—6 iz mellőztethetnék. S vajjon hova vinne a dolog? okvetlen családi forradalomra, mely magával rántaná a nemzeteket is. Midőn tehát az ily esetek ellen határozottan tiltakozunk, s ily eshetőségek ellen magunkat szigoru törvények által akarjuk biztositani, azt nem csak magunk érdekében, de főleg a magas dynastia érdekében teszszük.

Röviden tehát, ha áll a sanctio pragmatica, nem áll az önkény, nem állhat az erőszakoskodás s kell, hogy mielébb megszüntessék azon sértő kormányzási rendszer, mely legközelebb is használtatik irányunkban. S ha a historia leghasonlóbb esetét, Leopold korát a mienkkel vetjük össze, akkor nem tudom minek választanók e felirási formát, minekutána akkor levél által érintkeztek. Jelen perczben azonban csak felirás, és határozat között lehet választanom, én a határozatot pártolom; de ha arról lesz szó, miként közöltessék

ez a tényleges hatalommal, akkorára föltartom nyilatkozhatási jogomat. (Helyeslés, éljenzés.)

Elnök: (Halljuk!) Több oldalról azon panaszt hallottam, hogy a lég ma e teremben különösen nyomasztó, s kénytelen vagyok bevallani, hogy ezt én magam is ugy érzem. Rendelés van téve, hogy holnapi ülésünk alkalmával nagyobb rések nyittassanak fel a felső ablakokon. Ez okból mai napon talán bevégezhetnők a tanácskozást. (Helyes!). Holnap d. e. 10 órakor az ülést folytatni fogjuk.

Ezzel a mai ülés d. e. $12^3/_4$ órakor feloszlott.

A képviselőház XXXII-ik ülése.

— *Május 29-kén.* —

Elnök: Ghyczy Kálmán.

Jegyző: Jura György:

Csengeri jegyző ur felolvassa a XXXI. ülés jegyzőkönyvét, melyre nézve észrevétel nem volt.

Elnök: A jegyzőkönyv meghitelesitve lévén, bemutatom a t. háznak Hunyad-megye bizottmányának feliratát, mely szerint Teleki László gróf emlékét örökíteni kivánván elhatározta, hogy az elhunyt nemes gróf iránti kegyeletből fájdalmas érzéseit jegyzőkönyvileg kifejezze, s ezen jegyzőkönyvnek kivonatát a t. házzal közli. Tudomásul vétetik. (Helyes!) — Miskolcz városa déli kerületében megválasztott képviselő idősebb Szathmáry Királyi József bemutatja megbizó levelét, mely az igazoló bizottmánynak lészen kiadandó. Egyéb beadvány nem érkezvén folytatni fogjuk a napi renden levő tanácskozást.

Erre Vadnay Lajos:

Tisztelt képviselőház! A közelebbi szerencsétlen kormányrendszer változtával oly élénken s erélyesen nyilvánult hazai köz-

hangulatból tudjuk, hogy midőn az annyiszor emlitett oktober 20-ki diplomát országszerte közzétették, az nem termette meg azon gyümölcsöt, melyre felsőbb körökben számitottak; a hol — ugy látszik — igen hajlandók voltak magukkal elhitetni azt, hogy tizenkét évi kinos szenvedés, és a haza anyagi és szellemi erejének önkényes lenyügözése után, a hevenyében megváltoztatott politikai ég eme hulló csillagának hideg fényét is, éltető napsugár gyanánt fogja üdvözölni a magyar. Hitték ezt elannyira, hogy az osztrák birodalom képzelt érdekében tulbuzgó tanácsosok, kik ezen alkotmányszinü hálózatot készitették a magyar nemzet számára, nem számitva a nemzetnek hosszas szenvedések után is kitartó szilárd jellemére, előre kimondatták az uralkodó fejedelemmel azt is, hogy ezen alkotmányféle engedélyre, a királyi esküt is letenni s magát megkoronáztatni kivánja; s ezt kimondatták akképen, mintha csupán egyoldalu, feltétlenül szabatos tetszéstől függne a koronázás. — Hiedelmükben mindazáltal igen megcsalatkoztak; mert öröm helyett aggodalom, s a várt bizalom helyett gyanu s kétkedés szállotta meg minden igaz honfi kebelét, — nem látva s nem tapasztalva azon akarat teljességet, mely biztos reményt nyujthatott volna a magyar alkotmány visszaállitására nézve. Jól látta ugyanis mindenki, hogy az emlitettem oklevél tartalma merőben ellenkezik az alkotmányos érzületü nemzet törvényes követelményeivel; — jól látta mindenki, hogy alkotmányunk legsarkalatosabb jogainak s biztositékainak, minő a pénz — s hadügy, egy — az ország határain kivül, nagyobbrészt idegen elemekből összealkotni szándoklott törvényhozó testület számárai fenntartása, hazánk törvénybiztositotta önállását, függetlenségét s alkotmányos lételünket semmisitené meg; — jól látta mindenki azt is, hogy ezen fenntartás nyomaszto idegen elemek hatása alatt nem lenne más, mint a birodalmi egység kedvencz eszméje valósitásának, — az ellenünk oly buzgón czélba vett realis unio érvényesitésének ujabb megkisérlése — s az által hazánk ügyeire nézve az eddigi absolut befolyásnak alkotmányos formák közötti megszilárditása. Azért nem is találkozott senki e hazában, — legalább nyiltan nem, — s remélem, ennekutánna még kevésbbé fog találkozni, a ki ezen alkotmányellenes kikötések elfogadását lehető-

nek hinné, avvagy hihetné. De más részről a komolyan vizsgálódó feltalálhatta a kérdéses oklevélben azon alapelvet is, mely kilencz század óta az alkotmányos szabadsággal felruházott magyar nemzetnek elidegenithetlen tulajdona; feltalálhatta különösen azon alapelvet, melynél fogva maga az uralkodó fejedelem ünnepélyes igéretet tön a nemzetnek Europa szine előtt: hogy ő a pragmatica sanctio, — vagy is hazánk jogviszonyai szerint, — másképen értelmezni nem is lehetvén — az 1723-ki I. és II. t. czikknek alapján a maga teljes erejében vissza akarja állitani a magyar ősi alkotmányt. Nézetem szerint, valamint a protestansok ügyében kiadott patensben az 1790: XXVI. t. czikknek nyiltan történt megismerése dönté el a kérdést: ugy itt is az oklevélben fölhivott pragmatica sanctio kétoldalu természetéből önként foly azon elv, mely egyszersmind magában foglalja teljes czáfolatát azon alkotmányellenes kikötéseknek. Ez azon alapelv, melynél fogva siettek a törvényhatóságok az előttük megnyilt alkotmányos tért, nem mint engedményt s kegyelmi adományt elfogadni, hanem mint a nemzetnek elidegenitett tulajdonát tettleg visszafoglalni; — siettek magukat szervezni részint azért, hogy a nemzet által gyülölt idegen elemek kormányzati befolyásától megszabadithassák a népet; részint pedig s főképen azért, hogy mentül előbb létesülhessen az országgyülés. A jelen országgyülés volt tehát a nemzet legforróbb óhajainak s egyike. Ohajtá pedig nem épen azért, mintha biztos sikert s csalhatlan eredményt várna ezen országgyülés munkás tevékenységétől, mert jól tudja, hogy az országgyülésnek egyoldalulag, a felsőbb őszinte akarat hozzájárulása nélkül, nem állhat hatalmában eljutni az igéret földére; — hanem ohajtá különösen azért, hogy az uralkodó fejedelemmel szemben, elfoglalva a törvényhozási tért, hiven s őszintén előadhassa a nemzet törvényes és igazságos követeléseit; — hogy minden szabados ut s eszköz felhasználásával igyekezzék kivivni a nemzet alkotmányos szabadságát; és igy a haza jelen kétes és válságos állapotában, a nemzetben felébresztett reményeknek valósulását; — ha pedig minden buzgó törekvései mellett sem hallgattatnék meg, akkor törvényes magatartása által a mivelt világ rokonszenvét kiérdemelve, egy ujabb keserű csalódás esetében, igyekezzék legalább

erkölcsi megnyugvást szerezni a nemzetnek. S ez azon szempont, mely oly nagy fontosságuakká teszi a jelen országgyülés első teendőit; ebben rejlik azon felelősség is, melyet oly mélyen érezünk mindnyájan e képviselőházban. S e ponthoz érve, tisztelettel kell meghajolnom azon egyetértés előtt, mely teendőink lényegére nézve jellemzi az eddigi hazafias nyilatkozatokat; de tisztelettel hajlok meg azon véleménykülönbség előtt is, mely a mód megválasztásában kissé aggodalmasabban nyilatkozik, mert ebben is csupán a haza javára s boldogitására intézett magasztos hazafiui buzgalomnak és lelkesedésnek látom világos tanubizonyságát. (Tetszés.) Legyen tehát megengedve, hogy képviselői állásomnál fogva én is saját nézeteimmel támogathassam meggyőződésemet teendőinknek ugy lényegére, mint alakjára nézve is. (Halljuk!) Mélyen érzem ugyan, hogy a remek tollból kifolyt inditvány, s a már előttem nyilatkozott kitünő tehetségek sokoldalu fejtegetései után, én ujat nem mondhatok, ismételni pedig nem szeretek; ezuttal szükségesnek látom azonban részemről a teendőink lényegére tartozókat — habár ismétlőleg is — röviden megemliteni, egyrészről azért, hogy véleményem tiszta szinezetét megismertessem; másrészről pedig különösen azért mivel egyéni felfogásom szerint a jelen kérdésben a tárgyak határozott körvonalozása, a czél és az alak elválaszthatlan logicai kapcsolatban állanak egymással.

Három fő körülmény az, mi alapját teszi e tárgybani meggyőződésemnek:

e l s ő: a tárgy, vagy is azon követeléseknek szabatos meghatározása, melyeket a nemzet érdekében mulhatlanul elsorolandóknak vélek;

m á s o d i k: a modor, melyet az elsorolandó tárgyak minősége és természete igényel;

h a r m a d i k: a czél, melyet elérni ohajtok, s melyből némileg önként foly az alak is, mint az általam fölvett czélnak leginkább megfelelni látszó eszköz.

A mi a tárgyakat illeti általában:

Véleményem szerint is, követelőleg elmondandónak tartom mindazt, a mi a magyar alkotmány, s hazánk önállósága közjogi

alapelveit s biztositékait képezi, hogy abban az esetben, ha az alkotmány visszaállittathatnék, — jövendőben a mostanihoz hasonló csapások egykönynyen ne érhessék a nemzetet. — E tekintetben igen sokat és nagyszerü érveket foglal magában a jeles inditvány, melyeket gyöngébb szinekkel ecsetelni akarni szerénytelenség volna részemről; szoritkozom tehát csupán a főbb elvek rövid megemlitésére.

Pártolom és követelem tehát: Hogy az ország ugy anyagi, mint szellemi erejének csökkentése végett szándékosan megcsonkitott területe, a magyar szent korona jogainál fogva mentül előbb kiegészittessék, annak világos kimondásával, hogy mindaddig, mig Horvát- és Tótország, a véghelyek, a lelkes Fiume és a velünk már törvényileg egyesitett Erdélyország meg nem hivatnak, ezen csonka országgyülés magát illetéktelennek tartva, semminemü törvényhozási rendszeres müködésbe nem ereszkedhetik;

hogy a kormány ezen mulasztása miatt, sajnosan érzi az országgyülés, hogy hazánk különböző ajku népeinek jogos és méltányos igényeit, azoknak jelenléte s meghallgatása nélkül azon testvéries készséggel, melylyel ohajtaná, ki nem elégitheti;

hogy hazánk azon szülötteit is, kik eddigelé valláskülönbség s más tekinteteknél fogva az alkotmány jóvoltiból, s a polgári jogok közös gyakorlatából ki voltak zárva, s kiktől — itt értem különösebben a magyar izraelitákat — a haza iránti szorosabb ragaszkodást s közszellemet némileg csak ugy várhatjuk, ha az alkotmányos jogokat velök is megosztjuk, — hozandó törvények által megnyugtathatja. Különösebben — pártolom és követelem:

hogy az 1848-ki törvények, — azon törvények tudniillik, melyeket a törvényes magyar országgyülés alkotott, s a törvényes magyar király szentesitett, — s melyek a legujabb tapasztalatok szerint is a nemzet egyetemes akaratának valódi kifolyásai, — minél előbb teljesen visszaállittassanak, oly világos kijelentéssel, hogy ezen fönálló törvényeknek semminemü discussiójába és revisiójába nem fog ereszkedni az országgyülés; fönntartja azonban magának, — miképen az 1848-ki törvényhozás is kimondotta, — hogy mostani sajátságos helyzetünknél fogva, az alkotmány teljes visszaállitása és a koronázás megtörténte után, azokat akor kivána-

taihoz képest nézete szerint szabadon fejleszthesse s tökéletesithesse;

hogy továbbá: a magyar felelős miniszterium a maga teljességében, s különösen a pénz- és hadügyi osztálylyal együtt, ismét helyreállittassék, még pedig az 1848. III. t. cz. 26-dik §-árai tekintettel, vagyis a megyehatóságoknak s más önálló testületeknek, mint az alkotmányosság százados védbástyáinak önkormányzati jogához mért illő hatáskörrel, és:

hogy az alkotmányos élet leghathatósabb szellemi eszközei: a szólás- és sajtószabadság is sértetlenül fönntartassék, melyek nélkül szabad alkotmányos nemzeti fejlődés nem is képzelhető.

Határozottan kimondandónak tartom azt is, hogy Magyarországnak az 1790. X. XII. és XIX. az 1827. III. t. czikkelyek, és más hazai törvények által biztositott, s fejedelmi eskük által szentesitett önállásához s függetlenségéhez szorosan ragaszkodva az országgyülés, a haza törvényes határain kivül, fölöttünk rendelkezni akaró bárminemü testületeknek felállitásában vagy működésében, és igy különösen a birodalmi országgyülésben is, se közvetve se közvetlenül nem fog részt venni soha; meg levén győződve a magyar nemzet jelleméről, hogy az a hit malasztaiban vetett bizalommal, egy jobb jövő reménye fejében kész lenne inkább a lehető legnagyobb szenvedéseknek magát ujolag alávetni, mint a haza szabadságát s önállását könnyelmüen eljátszani.

És mivel a nemzetek közerkölcsisége és kegyelete egyik legbiztosabb támasza az országok fennállásának, hazánk azon nemeskeblü kintanuiról sem feledkezhetik meg az országgyülés, kik az 1848-ki korszak miatt a világ különböző részeiben elszéledve, méltatlanul szenvednek és sanyarognak; követelendőnek vélem tehát, hogy azok mint különben is se nem törvényes magyar birák által, se nem magyar törvények szerint elitéltek, és igy már, vagy csak ennélfogva is, szerintünk teljesen ártatlanok, minél előbb szabadon és bántatlanul térhessenek vissza a hazába, s illetőleg jogtalanul elkobzott javaik is adassanak vissza. Végre ünnepélyesen kinyilatkoztatandónak vélem: hogy mindaddig, mig a sanctio pragmatica, ezen a nemzet és az uralkodó ház között törvényesen köttetett kétoldalu szerződés alapján, a magyar alkotmány teljesen visszaállitva

és biztositva, mig a sanyaru absolut-rendszernek még maiglan is némileg fennálló törvénytelen rendeletei, az alkotmányellenes adórendszer, s az adónak, már ezen országgyülés alatt, ennek méltósága és tekintélye tetemes sérelmével, fegyveres erő által parancsolt behajtása iránti szigoru intézkedések tettleg megszüntetve, e fölött az inditványban kifejtett alapos okok szerint a trónörökösödés rendje is a nemzet és dynastia érdekében kellőleg tisztába hozva nem leend, — addig a koronázási hitlevél készitésébe sem avatkozhatik az országgyülés. (Helyes!)

S ezeknek ily határozott alakbani elsorolása után,

A mi a modort illeti: maga az eképen elsorolt tárgyak minősége és természete is mutatja, hogy az nem lehet más, mint egyszerüen követelő; illedelmes ugyan, s a kiállott nagy szenvedések után is a nemzet jellemének és méltóságához illő, de őszintén és határozottan kijelentő, hogy az alkotmány ezen alapelveire nézve semmi további alkudozásba nem fog ereszkedni az országgyülés. Végre

A czél szerintem az, hogy a nemzet forró óhajához képest, a magyar alkotmány — a mennyire lehet s tőlünk függ — minél előbb teljesen visszaállittassék, természetesnek látom tehát, hogy a nemzet törvényes és igazságos követelései egyenesen ahhoz intézendők, a ki ezen országgyülést pacificatio szine alatt egybehivta, a ki megigérte, s a kinek tettleg hatalmában is áll visszaállitani az alkotmányt. S e lépés se nem törvényellenes, se nem megalázó, nem törvényellenes, mert nincs oly törvény, melylyel ellenkeznék, nem is megalázó, mert a kért kegyelem megtagadása lehet — bár nem mindig — megalázó; a jogkövetelés megtagadása ellenben csak igazságtalan lehet, sohase megalázó. (Helyes!) Sőt még szükségesnek is látom ezt különösen azért, mert akarom, legyen megnyugtatva a nemzet, hogy törvényes és igazságos követelései hiven és őszintén tudattak az uralkodó fejedelemmel; mert akarom, hogy tudja s nem tudnia ne lehessen az uralkodó fejedelemnek, hogy mit vár s mit követel tőle igéreténél fogva a nemzet; mert akarom, hogy kifogás nélküli alakban tudhassa a külföld is, hogy a magyar országgyülés szorosan ragaszkodva az alkotmányhoz, csupán azt követelte, a mit a nemzetnek visszakövetelnie joga van; mert aka-

rom, hogy elleneinknek, az ugynevezett reactiónak formakérdés se szolgálhasson ürügyül a nemzet törvényes és igazságos követelései mellőzésére; és végre mert akarom, hogy ha az országgyülés, minden buzgó törekvése mellett is, csakugyan eredmény nélkül lenne kénytelen eloszlani: a felelősség ne az országgyülésre s közvetőleg a nemzetre, hanem azokra háromoljék, kik a nemzet törvényes és igazságos követeléseit megtagadták. (Helyeslés.)

És mivel ebbeli nézeteimnek az igen tisztelt képviselőtársunk Deák Ferencz politikai mély bölcseséggel kifejtett inditványa teljesen megfelel s az által még csak egyetlen egy elvét sem látom veszélyeztetve az alkotmánynak; a határozatot ellenben nem tekinthetem egészen oly eszköznek, mely fölfelé biztosithatna, czélom azon kijelölt ágára nézve, hogy t. i. tudja s nem tudnia ne lehessen az uralkodó fejedelemnek a nemzet törvényes követeléseit; és mivel végre óhajtom, hogy az osztrák kormány a positivitas terére szorittatva, kénytelen legyen határozottan nyilatkozni, s követeléseinket vagy megadni, vagy egyszerüen megtagadni, és igy ha szakitani akarna, szakitsanak fönt, de mi ne adjunk semmi okot, melyet elleneink felhasználhatnának: annálfogva az inditvány minden pontjaihoz szorosan ragaszkodva, pártolom a határozottan követelő, s az alkotmány ezen alapelveire nézve a további alkudozást teljesen kizáró fölirást. (Helyes! Éljen!)

Erre Bernáth Zsigmond:

Felszólalásom t. ház! photogrammja lesz igénytelen egyéniségemnek. Ódonszerü lesz! mint vagyok magam. Régi modor szerint, véleményem irányadójául elemezem a napi renden lévő tárgyat: közös czélunk, eldült alkotmányunk visszaszerzése. Ennek elérésére inditvány terjesztetett elő, és irásba foglalt javaslat tétetett a ház asztalára. Az inditvány felirat-menesztést tartalmazott azon tényleges hatalommal biró fejedelemhez, ki ezen országgyülést összehivta. A javaslat nagy gonddal és bölcseséggel fogalmazott felirási példány. Az inditvány indokoltatott 1-ször azzal: hogy azon tényleges hatalommal biró fejedelemmel, ki az országgyülést összehivta, tudatni kell követelményeinket. 2-szor indokoltatott a hason esetekben történelmünkből és törvényeinkből meritett gya-

korlattal; és 3-szor legnagyobb súly fektettetett a törvényhozásban megkivántató óvatosságra.

A javaslat indokokat tartalmaz, eszmetani következetü erkölcsi érveket — hivatkozik ezeréves történelmünkre, királyi kötleveleinkre, s alkotmányos alaptörvényeinkre.

Ezen elemezésemmel kezességet akarok nyujtani a mélyen t. háznak, hogy a tárgytól véleményem nyilvánitásában kitéréseket se jobbra, se balra tenni nem fogok — biztositani a t. házat, hogy azoknak ismétlésével, mik e házban oly buzgó lelkesedéssel elmondattak, s miket mi élvezettel hallottunk, becses figyelmöket fárasztani nem fogom — még kevésbbé fogok polemiákba bocsátkozni — legkevésbbé akarhatok pedig a szónoklati pályán versenyezni; hiszen tudom én, mert már érzem is: hogy én az egykor neki szilajodott rakonczátlankodó sajtó által (talán kissé méltatlanul és igazságtalanul) gúny tárgyává tett hajdani táblabirói karnak egyik hamvadó reliquiája vagyok. (Éljen!)

El fogom hát igénytelen véleményemet mondani táblabirói modoromban, egyszerüen, szárazan, és minthogy ily egyén környezetében már a szóvirágok is hervadoznak, el fogom azt mondani olyan parlagi nyelven, miként azt tisztelt választóimnak mindenike megérthetné. (Éljen!) El fogom azt mondani az elnökileg is kimondott szabály szerint jelenleg á l t a l á n o s s á g b a n.

Mi az inditvány indokait illeti, azok között előtérben van az, hogy azon tényleges hatalommal biró fejedelemhez kell irnunk, ki ezen országgyülést összehivta; megjegyzem, hogy ha császár Ő Felsége ezen országgyülést a szó betüszerinti értelmében összehivta volna; bizonyára saját kijelentett czélját — t. i. megkoronáztatását, e napig valószinüleg megközelitette, vagy el is érte volna, a nemzetet pedig megörvendeztette volna országunk területi épségének s törvényhozásunk törvényrendelte kiegészitésének vigaszával. Ámde Ő Felsége ezen országgyülését nem ö s s z e h i v t a hanem épen ellenkezőleg s z é j j e l p a r a n c s o l t a a midőn Királyhágón túli testvéreinknek külön országgyülést, nálunk is megcsonkitottat méltóztatott meghivni. Igy az által, hogy a Királyhágón-túli választókerületeket meghivni elmulasztotta, 1-ször sérelmet követett

el, s minket ismét épen azon utra akar visszaterelni, melytől az 184$^{7}/_{8}$-ki törvények által hittük menekülésünket. 2-or, az pedig, hogy a velünk — mindkét részről hozott és mindkét részre koronázott királyunk által szentesitett törvények nyomán egyesitett testvéreinket, tőlünk épen ezen meghivása által elszakitani szándékozik, — ha a legszelidebb kifejezést használom is, — alkotmányellenes államcsinnak nevezhető. (Helyes!) És ezen indokra nézve ez átalánosságban véleményem.

A mi a második indokot illeti, t. i. a gyakorlatot, igaz az, hogy a gyakorlat, kivált ha a maga idejében sikeres volt — a bonyolodott kérdések megoldására igen kényelmes és rövid ut: ámde elengedhetlenül megkivántatik, hogy az eset kifogás nélkül analog legyen, mert ha nem tökéletesen analog — ugy az állitásnak csak hátrányára van és a bizonyitás szüksége kettőztetik; s igy van a jelen eset is. A t. ház engedelmével előhozom az egyetlen esetet, mely akár országgyüléseink irataiban, akár történelmi buváraink irodalmában, akár törvénykönyveinkben található. Ez a Rudolf király és testvéröcscse II-dik Mátyás története. Ezen esetben is azonban csak egy parányi árnyéka mutatkozik a hasonlatosságnak: t. i. az, hogy ezen természet rendén kivül végbe ment trónváltozás is palotarevolutióval eszközöltetett, valamint a jelen V. Ferdinánd király és Ferencz Józsefé is szintén palotaforradalom által követtetett el. Azonban a különbség nagy az első és az utóbbi közt. — Rudolf király szenvedélyesen üzte kedvencztudományát a csillagászatot Prágában, mig a férfi korának teljességében lévő Mátyás testvére — idejét, vérét, életét szentelé hazánk védelmére a százados török megszállás közt, országunk nagyjainak és az egész nemzetnek szeretetét kiérdemlette, és ezek által indittatva a Nagy-Szombatban tanácskozott nagyjaink reá birták a királyt a korona-átengedésre, ki is teljhatalommal ruházta fel Mátyás testvérét országgyülés összehivására, mely Pozsonyban meg is tartatott, a királyi lemondó okirat elfogadtatott, és a koronázási előtti articulusokra esküt tőn II-ik Mátyás.

Másként történt ez jelen esetben: egy bécsi zugprocator, és egy rakonczátlankodó osztrák hadvezér vitték végbe Olmüczben

a palotaforradalmat, még akkor nem is teljeskoru helyesitett trónörökös nagykorunak nyilvánitatott, és szinházi heroldok által uralkodónak kikiáltatott.

Ugy hiszem t. ház, hogy ezen két esetben alig van valami hasonlatosság — döntő épen nincs. (Helyes!)

Mi a 3-ik indokot illeti, mire legnagyobb súly nehezül, általános véleményem ez:

Az ovatosság a mérséklettségnek, higgadtságnak és bölcseségnek kifolyása. Az ovatosság minden ember fiának üdvös. A legtöbb esetben előnyös, a legritkább esetben szokta követni megbánás. Törvényhozónak pedig lélekismeretbe járó kötelessége.

Egyéni nézetem szerint szintén ovatosság, nyugottan várni bé a törvényes téren azokat, miknek jogszerüleg ugy is be kell következniök, — mielőtt maga a jog is a megadás vagy meg nem adás kételyeinek tétessék ki, mert a megadás amott octroynak tartatnék, a megtagadás reánk nézve uj sérelem lenne. — De van még egy tekintet, mi szinte ovatosságra int, — tudva van a császári patensekből, tudva van a közelebb tartott trónbeszédből: miként Ő Felsége alkotmányozó terveit hatalmának teljes súlyával érvényesiteni eltökéllette. — Most a birodalmi tanács egybe van gyülve — jelenleg ha felirás menesztetnék — ezen gyülöletes hatalom súlyt gyakorolna és felesleges lenne a felirás, egyszerüen átküldethetnék az a birodalmi tanácshoz (Nagyzúgás) — és mi nem Ő Felségétől, hanem a birodalmi tanácstól veendenénk választ.

Én uraim az ilyen választ el nem fogadnám, én ily válasznyerhetésre működni magamban nem érzek hivatást. Uraim! az ovatosság, ha túlzott volna is, figyelemre méltó. Ovakodnunk kell még attól is, hogy a tények, miktől ovakodunk, ellenünk mint gyakorlat, érvül ne használtathassanak, mert magyar hazánkban a gyakorlat nagy hatalom — az törvényeket alkot, és még csak királyi szentesitést sem kér reájuk; ellenkezőleg: irott és királyi szentesitést nyert törvényeket holt betükké tesz, — példát mondok mindkét esetre: a Verbőczy Hármas törvény könyvét gyakorlat tette törvénynyé — és lám felek és birák kötelezvé érzik magukat általa, — a „curiales decisiones“t is gyakorlat tette törvénynyé — és én

tudok itéletet, miként a „Landesgericht“ is ezekre hivatkozva itélt, — mondok példát arra is: hogy irott s király által szentesitett törvényt törölt el a gyakorlat. Az 1525-ik évi 4-ik törvényczikkben ezen szavak olvashatók:

„Lutherani etiam omnes ubicunque in Regno reperti fuerint non solum per Ecclesiasticas, sed etiam per saeculares personas libere capiantur, et comburantur“, és ime, uraim; a gyakorlat ezen törvényt is legalább annak a súlyosabb részit eltörlötte; mert igaz ugyan, hogy Thun osztrák miniszter elfogdostatta a lutheranusokat, hanem csakugyan egyet sem comburaltatott, hanem inkább törvénytelen pátensek contrasignatiójára alkalmazta. (Éljenzés, taps.)

Ezek az inditványra nézve átalános észrevételeim.

Mi az avatott tollal fogalmazott felirási javaslatot illeti, ez mindnyájunknak érzelmeit tolmácsolja; átalánosságban véleményem felöle ez:

Én olyas országgyülésnek, mely egyetlen egy okirattal megkezdődött és be is végeztetett volna, sem a középkorban, sem egyéb ujabb időkben nyomára nem akadtam. És azt hiszem ezen országgyülés sem végeztethetik egyetlen okmánynyal be. — A javallatfelirás is a maga idejében t. i. mikor a nemzetnek mindazon jogos követelései tettlegesen teljesitve lesznek, mi mellőzhetlenek arra: hogy törvényhozó testület magát illetékesnek érezze alkotmányos, jelesen oly nagy horderejü okmány szerkeztésére és menesztésére, minő azon irat, melylyel a szoros értelemben vett országgyülési tanácskozmányok megkezdődnek, akkor azt hiszem, ezen felirat módositott kiengesztelt alakban t. i. bevezetésénél méltánylásul, s a berekesztésnél jó remények kifejezésével fog illető helyére menesztetni; a mikor azután a részletes tárgyalásnál szavazatomra igényemet fenntartom.

Ezzel be van rekesztve a napirenden lévő tárgy iránti átalában érlett nyilatkozatom, — most már könyörögnön kell még nehány percznyi türelméért a mélyen tisztelt háznak, hogy azon méltó indignatiónak, mi bensőmben van, némi elégtételt szerezzek. (Halljuk!)

A közelebb mult napokban némely osztrákminiszterium által inspirált bécsi lapok széles jó kedvükben tetszettek maguknak, országgyülési tanácskozmányainkat rágalmakkal illetni, hogy azok valótlanok, alaptalanok, ábrándos túlzó merényletek — forradalmiak — ezt üzték átalánosságban, — közelébb már kihivóbbakká lettek, nemcsak a lapokban, hanem röpiratokban legjelesbbjeinket névszerint megnevezve rágalmazták — rágalmazták Deákot a magyar politika tiszta lelkületü bölcs veteránját, rágalmazták báró Eötvöst alkotmányosságunk és irodalmunk koszoruzott kedvenczét, rágalmazták Somssichot a vész perczeiben a legitim jogok egyedüli bajnokát, rágalmazták jobbra balra sok más jeleseinket. (Igaz!)

Ezek az aljasságok ugyan csak azon érdemesekre voltak czélozva, kik már felszólamlottak — hanem uraim! érzékenyen hatottak ezek azon testületi karszellemre, mely a t. ház minden tagjainak kebelében él, és a mely ebben az aggkebelben sem fog magamnál elébb elhalni.

Minthogy annyira tanulmányozzák tanácskozmányaink lapjait, lehet, hogy igénytelen nyilatkozatunk szemök elébe kerül; — hogy-hát olvashassák minö volt a magyar alkotmányosság becsületes politikája? és minő az osztrák miniszterium ferde politikája? — e két ellentétet megkisértem párvonalozva rajzolni: és hogy annál szembeszökőbb legyen — itt-ott a kebellázitó tények halmazából markolt illustrátiókkal is fogok szolgálni. (Halljuk!)

Kezdem tehát amugy miniszteri tárczák sora szerint mindjárt a külügyi politikán. A magyar alkotmányosság külügyi politikája volt: minden államakkal őszinte barátságos viszony eszközlése minden nemzetekkel, különösen a szomszédokkali — szellemi és anyagi nem korlátozott érintkezés, — más nemzetek belügyeibe nemavatkozás.

Ilyen volt, uraim! a magyar alkotmányosság külügyi becsületes politikája! Lássuk már most, minő az osztrák miniszterium külügyi politikája? Minden államokban bérendezett titkos kémek tartása — utlevelek megtagadása, — külföldi beutazók, és belföldi hazaigyekezők letartóztatása, bebörtönözése, megmotoztatása. Activ és passiv interventio.

Ilyen, uraim! az osztrák miniszterium külügyi politikája; — szolgálok hozzá illustrátiókkal. (Halljuk!) A külországokban tartott kémek illustrátiójánal vérző szivvel felemlitem Gróf Teleki László kimultát, ki ennek következtében nyugodja ősei hamvai közt örök álmát! — nevezhetnék e ház tagjai közöl is tekintélyes egyént, ki hazautazásában ártatlan nejével úgy tartóztatott fel, mint csavargó bitang.

Megmotoztattak, visszautasitattak idegenek is. Felmutatom az activ interventio illustrátiójára a dániai eleven példát, felmutatom a passiv interventio kisérleteit, a tepliczi és varsói legmagasabb találkozásokat.

De menjünk tovább és lássuk, minő volt példáúl a magyar alkotmányosság hadügyi becsületes politikája: külmegtámadások elleni biztosság — mindenben éber — és közös feláldozással honvédelem. Ilyen volt a magyar alkotmányosság egyszerü becsületes hadi politikája!

Lássuk minő az osztrák miniszterium hadügy politikája: katona uralom — ostromállapot — vérbiróság — örökös zsarolás — nemzetek lánczon tartása, — fegyveres adózsarolás.

Ennek vannak azután kebellázitó illustrátiói: illustrálja ezt ezen városnak szemétdombja, hol legyilkolt jobbjaink véres emléke van, — illustrálják e városban az egykori törvényhozó palota égbe meredező romjai — illustrálja a velenczei örökös megszállás; — de haladjunk a párhuzamozásban!

Következnék a magyar alkotmányosság pénzügyi politikája, mely egyszerüen a legnagyobb költségkimélés, legtisztább kezelés — és az állam vagyonainak fenntartása és jó értékü pénz forgalomba bocsájtása; ilyen volt a magyar alkotmányosság becsületes politikája.

Most már következnék bemutatni és illustrálni az osztrák miniszterium pénzügyi politikáját, — ezt azonban képviselő társunk Lónyai Menyhért oly szakavatottan fejtette ki, és azt a számok dönthetlen logicájával annyira bebizonyitotta, miként ennél nem képzelhető világosabb illustratio; óhajtottam volna ugyan, hogy a t. képviselő világositotta volna fel az osztrák politikának azon

financialis perfidiáját is, melylyel az ugynevezett önkéntes, de kényszeritve bezsarolt államkölcsönt kezelte; — és én a t. ház engedelmével felszólitom a képviselő urat, sziveskedjék pótlólag azt is napfényre hozni. (Derültség.)

Lássuk továbbá a magyar alkotmányosság vallásügyi politikáját. — Ez volt minden vallásnak az állam irányábani autonomiája. Minden felekezet egymásbozi viszonyának jogegyenlősége. — A tanintézeteknek a haladó kor igényeihez okszerü rendezése — ilyen volt a magyar alkotmányosság vallásügyi becsületes politikája, melynek kezelője a rágalmazott b. Eötvös volt! (Éljen!)

Lássuk hát minő az osztrák miniszterium vallásügyi politikája? A magyar király apostoli jogainak eltikkasztása, a magyar evangelikusok autonomiájának caesareo pápaivá átváltoztatása. Az alapitványok idegen czélokrael harácsolása, — tanintézeteinknek eltörpitése; — ilyen volt az osztrák miniszterium vallás-politikája.

Ezt pedig ugyan könnyü ám illustrálni. Ott van a Corcordatum, — ott az evangelicusok ellen kibocsátott patens — ott az oktatási Entwurf — ott volt a számtalan idegen tanár; és berekesztésül:

Lássuk minő volt a magyar alkotmányosság igazságügyi becsületes politikája? Középkori classicus törvényeinknek legújabb intézményeinkhez idomitása, folytatása. Az életből meritett humán büntető törvények behozatala — válogatott független biróságok, kellőleg biztositott kihallgattatás, és védelem, lehetőleg legolcsóbb és gyorsabb igazság szolgáltatás, — ilyen volt a magyar alkotmányosság igazságügyi politikája, és ezen becsületes politikának méltó kezelője volt Deák Ferencz! (Éljen!)

Lássuk uraim, az osztrák miniszterium ezzel homlokegyenest ellenkező igazságügyi ferde politikáját! Gyárilag készült sok ezer paragraphus halmaza, melyeknek foliantjairól csak az hiányzik: „gedruckt in der patentirten Ministerial-Paragraphen-Fabrik zu Wien“ (Nagy derültség) s politikája volt a paragraphusok rendeltetését — kivételes esetekben miniszteri kibocsájtványok által meghiusitó reserváta. Miniszteri kinevezéstől függő livererozott biróságok. (Derültség.) Az igazság kiszolgáltatásának, a társadalom ezen primitiv

kötelességének bélyegadó behozatalávali eltorzitása. Ilyen volt az osztrák miniszterium igazságügyi politikája, mely maga magát illustrálta.

Ezen párhuzamos vonalzatban, mint tükörben láthatja az osztrák napisajtó a magyar becsületes politikát, láthatja az osztrák politika monstrositását; — bár minden gonosz politikának olyan lenne ez, mint a mesés Basiliscusnak a tükör.

Végre még egy parányi türelemért esedezem. Somssich Pál képviselő-társunk lelkesitő felszólalásával, sőt kérésével megrenditette a szivek hurjait egyetértésre szólitván fel a ház minden tagjait.

Miután már beléjöttem az illustratiókba, kivánom ezen felszólitás értékét is illustrálni. (Halljuk!)

Mutatkozott édes hazánkban a közelmult időben egy jelenet, mely ujjal mutatja azon biztos eszközt, melynek sikeressége álladalmi bonyolodott kérdések megoldásában fényesen bebizonyult.

Ezen eszköz a véleményekbeni solidáritás.

Alig lebbent le e magas állású férfiúnak, kinek jellemének szép reményeket köt a nemzet, alig lebbent le mondom ezen férfiu ajkairól ezen jelmondat: „Véleménybeni solidáritás“, legazonnal — a miniszteri teljhatalomból kelt parancsolatokkal — bureaucratiai izgatásokkal — katonai karhatalommali fenyegetésekkel, a mammon aljas igéreteivel támogatott császári nyiltparancs villámként sujtó szavai is lágyulni kezdettek.

Nem szükség az egyetértés ezen szülöttjét keresztelnem, — mindnyájunk előtt ösmért az evangelikusok vallásos ügye, mely véleményekbeni solidáritás és minden felekezetü honfitársaink melegen tanusitott részvéte által szerencsés megoldását ünnepelte.

A t. ház érdemes tagjai bölcsen tudják a latin közmondás alaposságát: „Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur.“

Végre sajnálatomat vagyok kénytelen kifejezni, hogy két t. képviselőtársam jelen nincs, kiket Horac azon szavaira kivántam visszaemlékeztetni: „Virtus repulsae nescia sordidae intami-

natis fulget honoribus, nec sumit aut ponit secures arbitrio popularis aurae."

Ösmért jellemünknél fogva hiszem, hogy a latin mondat szerint őket — „Haec contumelia non fregit, verum erexit." (Éljen!)

Érre Csengeri Imre:

Azt irják némelyek, hogy a harczok óriása I. Napoleon, olykor a csata zajgása közben szunnyadásba szokott merülni: mintegy önmagára hagyva a dolgok fejlődését, s engedve történni az eseményeket, melyeket aztán lángeszének mindent áttekintő s átölelő hatalmával mesterileg használt föl a diadal kivivására.

A küzdelemben, melyet alkotmányos függetlenségéhez ragaszkodó nemzetünk s a mindent leromboló önkényes hatalom között még az 1848-ki év nyitott meg, ily szunnyadás korszaka volt a közelebbi néhány év; mi alatt nemzetünk a bevárási politika állásába helyezkedve, saját folyásuknak engedte a körülményeket, és magára az események kibontakozására bizta kimutatását az időnek és módnak, mely bennünket jogaink visszaszerzésére vezéreljen. S vajha e korszakot is minél korábban kövesse a kivánt győzelem! Vajha mindjárt az első lépés, melyet országosan teszünk, ne hátráltassa, hanem közelebb hozza reményeink valósulását.

S e tekintet az, melyből kiindulva, a képviselőház legelső fölszólalásának alakjául részemről a felirást kivánom elfogadtatni.

Legfőbb ok erre előttem az: mivel én e részben is szorosan a törvényesség terén, s a gyakorlati parlamentáris forma ösvényén való maradást látom czélszerünek. — Némelyek e tért a mérséklet terének nevezik. De én nem tudom feledni, hogy már magának az ügy igazságának természetében fekszik bizonyos mérséklet. Nem tudom feledni, hogy épen a mérsékletben rejlik gyakran a legnagyobb erő. Engem arra tanitott a történet, hogy a népek, a legkinálkozóbb perczekben is, nemesebb lelkűek, mérsékeltebbek s e miatt tartósabb életűek is, mint a hatalom vágyától elragadtatni szokott önkényes kormányok. (Helyeslés.) S épen azért, mert a jelenlegi helyzet oly rendkivüli, s mert a reánk vállalt felelősség terhe súlyosabb most, mint valaha, épen ez elhatározó pillanatban nem kivánok legkisebben is eltérni a törvényesség teréről, melyen annyi országgyü-

léseink járdaltak, s a szokásos parlamenti formától, melyen őseink állambölcseségének ódon zamata érezhető.

A fölirási inditványt pártolom továbbá azon okból, melyet országgyülésünk jelenlegi szerkezetéből meritek. — Országunk gyülését a főrendek és képviselők házai együtt alkotják. És én szivemböl óhajtom, hogy e két ház fölszólalásában, lényegre és alakra nézve, teljes egyetértés létezzék. (Helyes! Halljuk!) S távol attól, miszerint akár a főrendek szabad tanácskozási jogát illetni akarnám, akár e részben jóslói szerepet követelni bátor volnék, én legalább ugy hiszem, hogy az egység, az egyetértés, a két ház eljárásában, könnyebben elérhető fölirás utján, mint határozat által. (Zaj; Halljuk!)

S ha meggondolom végre, miképen mi egészen magunkra hagyatva ugy, mint még soha országgyülés nem volt, nélkülözünk minden törvényes kormányt, melyet egy s más tekintetben megkérdhetnénk, s mely nekünk irányára és czélzataira nézve fölvilágositást adhatván, közöttünk és a tényleg uralkodó fölség között törvényes közegül szolgálhatna; ha meggondolom, miképen velünk, különösen a birodalmi összalkotmány reánkerőszakolása tekintetében, nem is magyar, hanem tisztán osztrák kormány áll szemben; és ha meggondolom, miképen ily helyzetben, senki mással nem lehet, de viszont azzal elkerülhetlenül kell közlekednünk, ki nemzetünkkel a koronázási hitlevél alapján szerződni kiván: — én részemről semmit nem kétkedem, hogy a fölirást egyenesen az uralkodó fölséghez kell intéznünk, mint a ki a nemzethez már szólt, s a kinek szavaira felelnünk, küldetésünknél fogva is, mind férfias nyiltságunk, mind hazánk iránti kötelességeink kivánják.

És most legyen szabad nekem is egy keveset böngésznem a mezőn, melyen jelesnél jelesb szónokok előttem már csaknem mindent lerattak. Legyen szabad, bár egészségi változásaim miatt más alakban, mint különben tenni szándékozám, néhány szavat, mint megannyi porszemet, vetnem a mérlegbe, melyben hazánk sorsának életkérdése van függőben. (Halljuk!)

Az osztrák kormánynyal mindnyájan tisztában vagyunk. Tudjuk, hogy ennek szakadatlan törekvése nem más, mint Magyaror-

ságnak, mint ilyennek megsemmisitése, és osztrák gyarmattá alakitása. Tudjuk, hogy e politika századok óta soha meg nem szünt, s nemcsak akkor létezett, midőn az tettleges müködésekben nyilatkozhatott, hanem fönntartatott folytonos reservátákban és tervezetekben is, melyeknek azonban kivitelét, vagy megkisérlését is, véletlen körülmények gátolták meg. S mi kisszerüek, mi számitáson kivül esők voltak olykor e gátló események!

III. Károly király idejében, midőn az országot a szathmári békekötés már több évi nyugalomban tartotta, az osztrák kormány ismét szabadabban lélegezhetett, s azonnal hagyományos rendszerének létesitéséhez látott. Terv készült volt, miszerint spanyol és németalföldi önkéntesekből 40—50 ezernyi zsoldos volt fogadandó, és Magyarországban, ennek katonai megszállatása és sanyargatása végett, elárasztandó: „ut gens haec libertatis amans, jugique impatiens, sponte ad rebellionem concitetur,“ és, miként a terv tovább kifejti, aztán elnyomathassék. E szép terv végrehajtása, az összeszedett hadsereg élén, Eugen herczegre bizatott; ki Bécsből már el is indult, de — ugy akarta a gondviselés! — elutazásának czélját egy főrangu hölgy előtt, kinek bájai iránt nem volt érzéketlen, ajkán kiröppentette. E hölgy egy másik barátnéjával közlé a dolgot, ki viszont Károlynak állott kegyeiben. És most mindketten egy spanyol és egy magyar eredetü hölgy, sötét gyászszal külsejökön, a király elébe járultak. És esdekléseiknek, könyeiknek sikerült, a királyt Eugen herczegnek visszahivására és a terv félbenhagyására birni.

Nem azért hozom föl e tényt, mintha az egyedül állana hazánk történetében; de fölhozom azért, hogy kitünjék, mily titkos utakon munkál gyakran a gondviselés keze. Fölhozom, hogy a kegyeletes érzelmekből, melyekkel hazánk megvédésének munkásai iránt tartozunk, derék hölgyeinknek osztályrészét is adjuk meg. Fölhozom, hogy hitelt és vigasztalást meritsünk e körülményből is arra nézve, miszerint e nemzet, melynek hölgyei is igy tudnak lelkesülni a legszentebbért, a hazáért, — e nemzet, melynek földe idegen éghajlatok leányaira is ily varázszsal bir, a miként erre napjainkban sem hiányzanak példák, — e nemzet, melynek férfiaitól, a

honszeretet legnehezebb kötelességeiben is, a nők alig engedik magukat tulhaladtatni, — e nemzet nem veszhet el, e nemzetben élet-erő van, e nemzetnek homlokára Istenkéz irta a biztositéklevelet, melyben egy szebb jövendő iránti igényei alapulnak (Tetszés).

De bármily vas következetességgel üzetett is irányunkban az osztrák politika: Isten áldása soha nem volt azon. A siker soha nem lépett azzal állandó frigybe. Midőn mármár czéljai kivitelénél látszott lenni az osztrák kormány, akkor csaptak fölötte össze a hullámok, s akkor szenvedtek hajótörést erőködései. Sőt rendesen az történt, hogy tetteivel épen az ellenkező eredményt idézte elő, mint a mit elérni akart.

Lássuk e részben csak a közelebbi évek kisérleteit, és csak néhány mozzanatait.

Az osztrák kormány, az 1849-ki év óta, a hatalomnak mindennemü eszközeivel rendelkezett hazánkban. Fölfüggesztette ősi intézményeinket, megszüntette önálló alkotmányunkat, bilincsbe verte szabadságunkat és a gondolatot. Valahára teljesen urrá lőn a házban, melyben már oly rég óta vágyott gazdálkodni. Minden jól ment a §§-sok szerint. Minden ugy történt, mint a bureaucratia kiszámitotta papiron. És ime egy zord reggelen vége volt a szép álomnak! Az osztrák kormány kénytelenittetett Magyarországnak történeti jogait, habár csak töredékekben, önként visszaadni vagy visszaigérni. Kénytelenittetett megérni, hogy e nemzet, mint egy férfi, egy szivvel s lélekkel követelje vissza teljes alkotmányát, teljes épségét. Sőt kénytelenittetett az alkotmányosságot plántálni be még az örökös tartományokba is, melyekben e növény meghonosulva soha nem volt. Ausztria, mely korábban a szabadság szüz hölgye iránt nemcsak vonzalmat nem érzett, de azzal még csak nem is kaczérkodott, kénytelen most egyszerre kezét igérni e keserü hölgynek: kit azonban, mig megszokott ágyasát a merev absolutismust végkép el nem hagyja, nem fog elcsábithatni.

Hasonló történt a németesités ügyével. Az osztrák kormány és ennek hivatalnoki serege, mely magáról tudhatta legjobban, mi nagy szerencse németnek lenni, németesitni s ez által boldogitani akarta az országot. A németesitési törekvés vonult keresztül az ok-

tatatás, a törvénykezés, a közigazgatás minden rétegein. S a jelentések erre nézve is jól hangzottak. Az osztrák kormány mármár hitte, hogy nem meszsze az idő, midőn Magyarország összes lakosai német nyelven fognak, felsőbbségi engedély mellett, imádkozni az őket boldogitó kormányért. Éz ime mi történt? A magyar szorosabban forrott össze nemzetiségével. Nemcsak nyelvét nem feledte, de felöltötte elvetett ősi ruháját is. És most magyarabb, mint valaha nyelvben, magyarabb öltözetben, magyarabb szivben és lélekben. (Ugy van!)

A protestans vallás autonomiája soha nem tetszett a bécsi kormánynak. Uralma kezdetén azonnal el is fojtotta azt, és megszüntette az egyházi igazgatás szabadságát. Utóbb szebbnél szebb, s a német rendszerességet ismét meg nem hazudtoló czikkelyek hirdettettek ki: melyek a protestans egyházat biztositani látszottak ugyan, de valóságban a kormányzatnak minden szálait a kormány kezeiben összpontositván, az egész protestans önkormányzatot, és igy a protestans vallás ügyét a bécsi kormánytól tették volna függővé. És az eredmény itt is ellenkező lőn. Luther és Calvin korának buzgóságával keltek föl a hit bajnokai a hit védelmére, nem rettegve semmitől; nem még a rabságnak megizeltetett fekete kenyerétől se. S a bécsi kormány kénytelen volt visszalépni és a protestans vallás autonomiájának szabad tért engedni.

A magyar katonasággal is, — kivált annak 1848—1849-ben mutatkozott szelleme után, — többféle kisérleteket tőn a bécsi kormány. Első lépése volt, miszerint a honvédeket az ezredekbe besoroztatta. Mi lőn ennek eredménye, s mennyire ellenkező a kormány számitásával? nem szükség fejtegetnem. Majd itt is a beolvasztás elve hozatott be. Az idegen ezredek magyar ujonczokkal, s viszont a magyar ezredek, még a tős gyökeres magyar eredetü huszárok is, idegen fiakkal vegyittettek. Utóbb előkerültek a Benedekféle proclamatiók, s a hajdani Dom-Miguel ezredhez, a saját megyém által is nagyszámu illetékkel elláttatni szokott derék Dom-Miguel ezredhez bocsátott napiparancs félék: melyek azt akarták elhitetni a magyar katonasággal, hogy a törvényesség ügye, melyért mi küzdünk, vétkes törvénytelenség, s a szent igazság ügye, melynek hivei va-

gyunk, az igaztalanságnál is több. S mi lett itt az eredmény? Az, hogy a magyar katona lényegileg ugyan most is az, de az osztrák kormány kezeiben, s ennek czéljaira, többé aligha az, a mi volt. Absolut hatalomnak, vagy legalább az absolutismussal szakitani nem biró hatalomnak veszélyes dolog a katonaságot gondolkodásra szoktatnia, (Helyes!) és a politikai küzdelmek rejtélyébe avatnia. A betü és az eszme erősebb a fegyvernél és a hadi fegyelemnél. (Helyes!) S ily eljárások daczára, sőt egy részt épen ily eljárások következtében, meg lehetünk győződve, hogy azon férfiaknak utódai, kiket több napi bujdosás éhség és szomj nem tartott vissza, hogy a veszélyben forgott édes anyának, a hazának szent földére siessenek, — azon hősöknek testvérei, kik a világosi mezőn önkezökből vették a halált, ágyuikra borulva, melyeket élve átadni nem akartak, — azon bátraknak rokonai, kik a fegyverlerakás előtt szertetépték zászlójukat s annak rongyait, mint becses osztályrészt, hurczolták szét magukkal, ezeknek vérei és rokonai szentebbet, mint a magyar haza s drágábbat, mint a magyar szabadság, többé nem ismerendenek. (Helyes!)

De nem részletezem tovább a rendesen ellenkező eredményekre vezető osztrák politikát. E politika, mely irányunkban folyvást oly ellenséges vala, alkalmasint lejárt már, s ha fönntarthatja is magát még egy ideig, de hosszabb jövendőre annál kevésbbé számithat, mivel az uralkodó dynastiának érdekeivel is ellentétben áll. Hisz a királyok gazdagsága, egyik elhunyt királyunk jelszava szerint is, az alattvalók sziveiben van. S ha ez örökség könnyelmüen eltékozoltatnék, ha a királyi bibor megszünnék a népek szeretetének visszasugárzása lenni, ha a veszélyek napjaiban, melyek Europa láthatárát s abban Ausztriát mindünnen fenyegetik, a támaszpontját eddig Magyarországban talált dynastia, e vérig üldözött országban támaszpontra többé nem számithatna: az a kormány, mely a dolgokat idáig juttatá, a trónt megmenteni bizonyára nem lenne képes. (Helyes!)

És igy a hagyományos osztrák politikának szükségképeni megszünése reánk nézve csak idő kérdése levén: előttem ennél, meg-

vallom, komolyabb szinben tünik föl a viszony, melynek kötelékei közöttünk és a testvér nemzetiségek közt, egy idő óta megtágultak.

Én a magyar koronához tartozó minden népfajjal és nemzetiséggel, nem szükségből, nem kénytelen kelletlen, hanem őszintén, testvéri legtisztább érzelemmel óhajtok egyetértésre jutni. Én velök a holtig tartó béke áldomását ugy akarom meginni, hogy a keserüségnek még utóíze se maradjon egyikünknél is. (Helyes!) S hogy ez megtörténhetik, teljes reményben vagyok.

Tudjuk, hogy az, a ki e viszálkodásokat 1848-ban lángra lobbantotta s most is szitogatja, és a ki magát a külön nemzetiségek pártfogójául mutatja föl, nem más mint az osztrák kormány. Kérdés tehát: mit várhatnak a külön nemzetiségek e kormánytól? s mire számithatnak, ha továbbra is ebbe vetik bizodalmukat? A mult feleljen meg a jövőért s a történelem a várhatókért.

Soha senki azok iránt, kiknek hasznukat elvette, hálátlanabb nem volt mint az osztrák kormány, melynek politikáját a folytonos hálátlanság bélyegezi. Avagy mi volt a hála a hős lengyel nemzet segélyeért, mely 1683. évben Bécset a török ostrom alól fölszabadította? E fölmentés nélkül, miként már a szent emlékezetü Kölcsey mondá, Bécsnek tornyai most romokban hevernének, s császári palotáját szintugy hiában keresné a vándor, mint Buda várában Mátyás termeit. És még is az osztrák kormány volt az, mely későbben Lengyelország földarabolásában részt vett, és szabaditóinak örökségében osztozott. Avagy mi volt a hála az orosz beavatkozásért, mely 1849-ben védelmi harczunknak véget vetett s az addig győztes Magyarországot az osztrák kormánynak rendelkezése alá adta? Néhány év mulva az orosz czár ellenségeinek szövetségesévé vált e kormány is, s róla teljes joggal mondhatá a czár a történeti szavakat: et tu mi fili Brute!? (Ugy van!) Avagy mi volt a hála a legelszántabb föláldozásért s a legvéresb küzdelmekért, melyeket a horvát, szerb, és román népiségek ellenünk és az osztrák kormány védelmében, 1848—49 évben folytattak? Tett-e különbséget köztük és köztünk az absolut hatalom? Volt-e az ő házaikon, mint hajdan az ó szövetség választott népénél, ismertető jegy, mely a pusztitás angyalát küszöbeiken be nem bocsátotta? — Czélját elérvén, mely nem volt

más, mint a korlátlan uralom, — egyenlőkké tett mindnyájunkat a hatalom. — Ugyanazon rendszer nyomta el közös szabadságunkat és nem közös nyelvünket. Az egyenjoguság nem tett egyebet, mint egyenlőséget a szolgaságban. S ilyen mult után lehet-e mást várni a jövőtől? Lehet-e bizni a hatalomban, mely sem jutalmazni, sem büntetni nem tud, miután egyformán sujtja azokat, a kik ellene, s a kik mellette álltanak?

A mi multunk, a mi politikai létezésünk közös. Olyan az, mint egy hatalmas törzsü százados fa, melynek nem lehet sem törzsét eldarabolnunk, — mert igy az egész fának vesztét okoznók, — sem ágait különválasztanunk, mert a különvált ágra csak száradás várna. — A mi érdekeink közösek, és egymást kölcsönösen kiegészitők. Nekünk e földön, nekünk egymás mellett élnünk s halnunk kell. Nekünk s nekiek mint a regebeli testvéreknek, a sors egy gyűrűt adott, s ebben egy talizmánkövet, az egyetértést. Vigyázzunk, hogy e drága követ el ne törjük, s ez által a sors haragjának villámait magunkra ne idézzük. Ha együtt éltük át az alkotmányosságnak századait, mig egyetértettünk: ne rohanjunk a szolgaiság halálába, melyet a viszály készit számunkra. Testvérek vagyunk; ha van köztünk per, igazitsuk azt magunk; ne várjunk rá más elintézőt, ne gazdagitsuk általa csak a birót. Legyünk méltányosak, s a pernek tárgya is megszünik. — Csatlakozzunk ujra és szorosabban. Első találkozásunk könyei a feledés vizét fogják képezni számunkra. Első kézszoritásunk lesz a gyémánt karika, mely a közöttünk megszakadt lánczot leromolhatlanabbul, mint valaha s boldogitóbban, mint valaha, ismét egybe füzendi. (Helyes!)

Tisztelt képviselők! Ha elmélkedtünk valaha, a mire a közelebbi évek elég időt adtak, a közügyek fölött; ha képzetünk a szomoru jelenből menekülni óhajtva, elszállt a multba és a jövőbe: lehetetlen, hogy ne nyugtalanitotta volna lelkünket e gondolat, mi sors vár e hazára? Lehetetlen, hogy ébren és álmunkban ne merült volna föl a kérdés, vajjon van-e és minő jövendője nemzetünknek? — Némelyek e jövendő biztositékát ügyünknek igazságában keresik.

Mások e biztositékot azon solidaritásban szemlélik, mely ügyünket a polgárisodás és emberiség ügyével kapcsolja egybe.

Én a nemzetünk jövője iránti biztositékot nem a külső körülményekben találom föl, hanem magában a nemzetben, s a nemzetélet manifestatióiban.

Az a tiszta erkölcs, melyről irva van, hogy „minden országnak támasza s talpköve“ a nemzetben a közelebbi évek alatt nemcsak nem hanyatlott, de gyarapodásnak indult. Ugy látszik, épen az idők és események hozták magukkal, hogy a nemzet az emberi és polgári erények tiszteletéhez mindinkább vonassék, s hogy közelebb simuljon mindahhoz, a mit mint embernek és hazafinak szeretnie kell. Hiában állittattak szobrok és emlékek azok számára, kik a nemzeti szabadság ellenében küzdöttek. A nép nem bántalmazta, nem gunyolta azokat, s hideg közönynyel lépdelt el mellettök. De elzarándokolt a nép az egyes, és olykor félre eső sirokhoz, melyekben egyegy elhullott honvéd avagy a szabadságnak véráldozatai aluszszák álmaikat s daczára a közbejött rendeleteknek, melyek a sirdombokat el-elhányatták, daczára a büntetéseknek, melyek a buzgólkodókat várták, fölfrissitette s naponkint virágokkal halmozta azokat. Tiltva voltak a legszokottabb politikai tiszteletnyilvánitások is; de a nép talált módot és alkalmat, hogy érzelmeit és háláját az érdemes hazafiak iránt kitüntesse. Tiltva voltak még a jótékony adakozások is, minők a bebörtönözötteknek, és egyes irók árváinak segélyezései. De a nép meghozta filléreit, meghozta ezereit, s enyhitve lőn a szenvedés, fölsegélve és ellátva lőn az elhunyt iró családja, életre hozva lőn nem egy alapitvány és intézet.

Él e nemzetben a törvények iránti tiszteletnek és az ősi intézmények iránti kegyeletnek oly neme, melyről a többszörös rázkódásokhoz szokott népeknek fogalmuk sincs. A ki erről meg akar győződni, forgassa végig csak a közelebbi évek történetének lapjait, s vegye szemle alá jelenleg is a nép minden osztályát, a palotáktól a kunyhókig. És látni fogja, hogy e nemzetnek alkotmánya és törvényei vérével vannak egybeforradva.

Van e nemzetben tiszta és kiirthatatlan szeretet a haza iránt. A régi közmondás, hogy „Magyarországon kivül nincsen élet,“ és ha a közimává vált szavak, hogy a „nagy világon e kivül nincsen számunkra hely“ — mindezek a legforróbb honszeretet kifejezései

s az a hazaszeretet, mely a Schweicz fiánál a honvágy betegségében nyilvánul, a magyarban a legegészségesebb, legéletteljesebb manifestatio. E honszeretet, ha áldozat kell, annak nem nagyságát, hanem csak szükségét méri, s áldozatát ellenállhatlan ösztönből hozza. (Ugy van!)

S ha még ezekhez számitjuk azt, miszerint a nemzetben polgári és vallási tekintetben kellő érettség van a politikai jogok élvezetére; ha figyelembe veszszük, miszerint hazánkban az irodalom, müvészet, ipar és kereskedés, és minden a mi a nemzeti élet emeltyüjét képezi, folytonos emelkedésben van, és a nemzeti erő fokozatos haladásról tesz tanuságot: hinnünk lehet és kell, hogy nemzetünknek egy szebb és fényesebb jövendő iránt igényei és biztositékai vannak.

És mégis nehéz aggodalom fészkel sziveinkben! És mégis sötét boru szállja meg képzelmeinket! Nem tudjuk, ha száraz lábakkal juthatunk-e keresztül a tengeren, mely bennünket a jövendőnek földére viszen? Nem tudjuk, ha vajjon nem ismét vér és épen polgárvér leend-e, mely nálunk a szabadság keresztvizét előállitandja!?

Hullottak és hullanak egymás után legjobbjaink! Nincs e hazának egy arasznyi helye, melyet honfivér nem áztatott volna! Nincs e világnak része, melyet Rodostotól a Missisippi partjáig, s a Temzétől Helvetia bérczeiig, számkivetetten bujdosó testvéreink sohajtásai és csontjai meg ne szenteltek volna! Nincs a rendes évnek egy napja, melyre egyegy gyásznapunk ne jutna, söt ilyekkel a szökő éveket is bőven elláthatjuk! Hullanak folyvást legjobbjaink! Ez országgyülésünk is még csak temetésekben gazdag; temetjük reményeinket, temetjük jeleseinket! De kétségbeesés ne foglalja el lelkeinket. A kik még élünk, sorakozzunk férfiasan, vállat vállhoz vetve, kezet kézzel szoritva, hogy hézag ne nyiljék sorainkban. Jelszavunk legyen, a mi volt a franczia gardáé az első császárság korából: „A gárda meghal, de a gárda nem adja meg magát!“ (Éljen!) Magyarország tűrni, szenvedni ha kell, ismét tud; de jogaiból soha egy hajszálnyit sem enged. (Ugy van! Éljen!)

Erre Almásy Sándor:

Midőn a lefolyt gyászos 12 év, és azon lealázó és vérlázitó bánásmód után — mi e hazában és nemzeten elkövettetett — országgyülésre hivattunk össze a nélkül, hogy feldult alkotmányunk helyreállittatott volna a nemzet egyhangu kivánatára; sőt összehivattunk azért, hogy alkotmányos függetlenségünket önmagunk semmisitsük meg, mi az october 20-ki diploma, — a február 26-ki patens — és május 1-jén a birodalmi tanácsban tartott trónbeszéd értelméből kitünik.

De tudtomra egy választókerület sem választá ezen patensek vagy meghivó levelek értelmében képviselőjét, mint azt Zichy Antal képviselőtársam állitá, hanem választattunk az 1848-ki törvények értelmében és pedig nem Budára, — hova a meghivó levelek szóltak — hanem a Pesten tartandó országgyülésre.

Továbbá, ha tekintetbe vesszük, mi minden történik és követtetik el törvényeink ellenére már az october 20-án kibocsátott diploma óta, meg kell győződnünk arról, hogy az osztrák politika semmit sem adott föl azon tervéből, mire három századon át törekszik, és mit a lefolyt 12 év alatt kierőszakolni igyekezett; és igy az sem tehet bennünket hiterőssé az önkényt gyakorló hatalom irányában: hogy — amint mondatott — a gyülölt Bach-féle rendszerrel fölhagyni szándékoznak. Ez igen természetes, mert a mi sok tekintetnél fogva nem fenntartható, azzal föl kell hagyni; — de azt látjuk és tapasztaljuk, mikép nem azért hagytak fel azzal, hogy alkotmányos jogainkat háboritlanul gyakorolhassuk, hanem inkább, hogy ily módok és eszközök által támadtassék meg alkotmányos függetlenségünk. Meddig nézi és engedi az ég: hogy ezen s ily igazságtalan és kebellázitó cselszövényes megtámadtatások követtessenek el törvényeink ellen? az a jövendő titka. Ha hitemben nem csalatkozom, és a népek hangulatát tekintem: soká már nem tarthat.

És midőn én helyzetünket ugy, mint valójában van, fogom föl, csak ahhoz járulhatok, mit a törvények szigora és a reánk nehezedett körülmények parancsolnak. Önkényt, s jószándékomból semmire sem vagyok hajlandó azon hatalom irányában, mely a törvényeket

tisztelni nem tudja, sőt inkább annak kigúnyoltatására és megsemmisitésére törekszik. És ezek után a föliratot sem pártolhatom, mit jogosan nem is igényelhet a hatalom jelen helyzetében; nem pártolhatom továbbá, mert a ház kiegészitve nem lévén — azt törvény szerint nem is teheti; — nem pártolhatom végre, mert a képviselőház méltóságát mélyen sértve látom az által, hogy midőn sértett jogaink orvoslása végett egybegyültünk, a törvénytelen adó katonai hatalommal a legalábbvaló módon hajtatik be; (Igaz!) nem különben oly császári egyének vétetnek ki a közös törvény alól, kik jelen helyzetünkben hazánk nyugodalmára a legveszélyesebbek. Nem osztom azok aggodalmát sem, kik attól tartanak, hogyha föl nem irunk, „szétoszlattatunk;“ vagy hogy azzal vádoltathatnánk, hogy mi törünk — vagy szakitunk.

Ezen érvet hallám már felhozni akkor, midőn törvényeink ellenére, Budára kellett volna mennünk az országgyülés megnyitására — hova többen el is mentek.

Tisztelt képviselő ház! Ez, előttem semmi esetre sem lehet érv, mert inkább üzzön szét az önkényt gyakorló hatalom bennünket ma, mintsem törvényeink ellenére bármit is tegyünk, vagy jogainkból csak egy vonalt feláldozzunk. (Helyes!) De meggyőződésem is az, hahogy Ő Felségének igaz és komoly szándéka van bennünket alkotmányos jogaink gyakorlatában továbbá nem akadályoztatni erőhatalommal, akkor nem lehet ok szétoszlatásunkra az, hogy a törvényes utról letérni nem akarunk. Ellenben pedig, ha nincsen igaz szándoka, és csak addig hagyand együtt, mig látandja, hogy sem a nemzet, sem a képviselőház alkotmányos függetlenségét önmaga soha sem áldozandja föl, mit nem is tehetne a nélkül, hogy a hazaárulás bünterhe alá ne esnék. És ezen esetben szétoszlattatásunk megtörténhető, ha azt, más körülmények nem tiltandják; de azért a képviselőházat jogosan nem vádolhatja senki, és az egész felelősség terhe azon hatalomra háramlik, mely önkényt gyakorol szentesitett törvényeink fölött. És igy arról sem vádoltathatunk, hogy mi törünk, vagy szakitunk; mert törni csak ott lehet, hol valami kapocs létezik, de ezt, az önkényt gyakorló hatalom rég szétzúzta, és a nemzet egyhangu óhajára mindekorig, ujból összefüzve

nem látom; sőt azon romboló hatalom jelenleg is ép ugy müködik, mint müködött eddig; (Helyes!) miért is szükségesnek látom, hogy a ház határozatilag nyilatkoztassa ki: miként fogta fel a korszellemét; melyek azon törvények, melyeket hozni óhajt, hogy e haza ujból fölvirágozhassék; melyek azon sarkalatos jogai, melyeket föl nem áldozand soha, semmiért és senkiért! melyekért bármi veszélylyel bátran szembe néz és nézend, mig e haza szent földjén egy magyar lészen! (Éljenzés!)

Erre Ragályi Miksa:

Uraim! Én, hogy rövid legyek, és hogy be is váltsam azt a mit igérek, ott kezdem beszédemet hol mások többnyire végezni szokták. Mert oda, hová 24 fontos vontcsövü ágyu nem hat, kulcspuskával lövöldözni nagyon sikertelen dolog.

A szerecsent fehérre mosni merő idővesztegetés és a tanácskozások 16-dik napján a tisztelt házat és közönséget ismétlésekkel untatni én legalább részemről méltatlanságnak tartom. (Helyeslés!) — Azért én a ház asztalára letett inditványt, mind formájára, mind lényegére nézve ugy a mint van pártolom, pedig nem meghunyászkodásból a mint mondotta a tulsó oldalon egy igen tisztelt egyén; mert bátran hivatkozom azon bent és kint levő nagy juryre, mely az inditványt és a mellette felhozott beszédeket, s támogatásokat olvasta vagy hallotta, ha más okból is, de meghunyászkodási vádból bizonyosan bennünket el nem fog itélni. Figyelmezzünk uraim, hogy azon vékony nyilt ajtókkal ellátott papir falat, mely a két oldal között van, s akaratlanul közünkbe emeltetett, ne akarjuk egy vas lemezzel felváltani; de nem ezért szólaltam fel, ezt csak mellékesen mondtam, hanem azért, hogy felhivjam a tisztelt ház figyelmét szintén a tárgy körüli dolgokra, ha megengednék határtalan béketürésöket igénybe venni. (Halljuk!) Uraim, isten jó voltából és ezen képviselő ház határt nem ismerő türelméből már a 16 ik napja, hogy e tárgy felett tanácskozunk (Zaj.); ha hozzászámitjuk az ezeket megelőzött átalános magány-tanácskozásokat, melyekkel szintén 7—8 napot eltöltöttünk, és ha a felszólalt képviselők számát azokéval összevetjük, a kik mint szólók még feljegyezve vannak, emberi számitás szerint — s a tollhiba kivételével — körül

belül még 3 hónapig fogunk e tárgy körül tanácskozni. (Zaj, felkiáltások: Rendre!)

Elnök: (Közbeszólva.) Ha a tisztelt szónok a felett akar talán inditványt tenni, hogy a tanácskozások bezárassanak, az iránt nincs észrevételem. Különben bátor vagyok arra figyelmeztetni, hogy a napi renden levő tárgyhoz ily alakbani előadások talán nem tartoznak. (Helyeslés).

Ragályi Miksa (folytatólag). Azt hiszem, miután e tárgy körül forog a dolog, s ez nem annyira inditvány mint ennek, hogy ugy mondjam természetes következménye, én csak fel akarom hivni a t. ház figyelmét, hogy gondolkozzék és vegye fontolóra, ha vajjon szükséges-e még a tanácskozás? E felett méltóztassék határozni. Egy pár szóval azonban akarom érinteni, hogy én részemről mikép vagyok meggyőződve a tárgyról.

Voltak, uraim, és történnek alkotmányos államokban törvénysérelmek, törvénymellőzések, volt erre példa elég.

De hogy arra példa lett volna, hogy midőn az országgyülés együtt van, egy alkotmányos államban, a mi lehető legnagyobb törvénytelenség, hogy ugy mondjam az országgyülés gunyjára követessék el — az még nem történt.

Én inkább kivánom — bár igy bár amugy alakuljon a többség a t. házban, — inkább kivánom azt, hogy szétmenetel legyen a következménye, (Nem áll; zaj; Halljuk!) mint azt, hogy itt üljünk addig mig otthon a mieink és hozzánk tartozók katonai rablásoknak vannak kitéve. Igaz uraim, hogy lelkesedéssel, határtalan lelkesedéssel nézett a nemzet, és nép az országgyülés elébe, igaz, hogy reményeket csatolt hozzá, de ha mi itt hónapokig forma-kérdés felett tanácskozunk — (közbenszólások: nem forma-kérdés, Zaj, Halljuk!) — akkor midőn a nemzet legnagyobb része, ki azon nehéz körülményeket, melyekkel nekünk vivnunk kell, nem tudja oly körülményesen s tőlünk várja orvoslását bajainak; bizony tartok tőle, hogy azon lelkesedés — részvétlenséggé és a remény elcsüggedéssé válik. (Helyeslés!) Én uraim kettőre vagyok bátor a tisztelt házat figyelmeztetni és méltóztassék azután fölötte határozni.

(Zaj; — Halljuk!) Első az, hogy méltóztassanak kitüzni egy határ időt,(Felkiáltások: nem lehet! Rendre!) meddig ezen discussio tartson. Másodszor figyelmeztetem a t. házat, hogy sok képviselő van még, ki azóta érkezett, mióta ezen tárgyalások tartanak, kik megbizó leveleiket beadván, a 9 tagu választmányhoz lettek utasitva, — (Rendre!) ezen bizottmány legalább az olyanokra — mikre nézve semmi észrevétel nincsen, véleményét adná be, hogy még a szavazás előtt igazoltassanak, azért, mivel nem csak érdekünkben fekszik de kötelességünk is, a mennyire lehet, hogy az összehivott részek valamennyien képviselve legyenek. (Zaj. Halljuk!)

Elnök: Arra nézve a mit az előttem szóló t. képviselő ur az igazoló bizottmány jelentésére vonatkozólag mondott, kötelességemnek tartom bejelenteni, hogy az ujonnan érkezett képviselő urak közül kivéve Szathmáry Királyi József urat, kinek megérkezését ma jelentettem be és kivévén Vécsey képviselő urat, ki megbizó levelét tegnap adta be s kire nézve a jegyzőkönyv csak ma hitelesittetett meg, ha nem csal emlékező tehetségem, tudtomra senki sincs, ki iránt az igazoló bizottmány jelentést nem tett volna. — Most jut eszembe, hogy az igazoló bizottmány Königmayer képviselő iránt sem adta még be jelentését. — Egyébiránt meg kell jegyeznem azt is, hogy a jelen tanácskozások a mennyire én tudom, még 16 napig nem tartanak, mert a mai nap az általános tárgyalásnak 10-ik, az inditvány megtételének talán 13-ik napja lehet, különben el ismerem én is, hogy soká tart e tanácskozás, és hogy kivánatos volna, mikép ezen tanácskozás annak idején, ha lehet, minél előbb fejeztetnék be, (Helyes!) mert csakugyan áll az, hogy mi nem csupán tanácskozás, hanem végzés hozatala végett jöttünk össze, és ha mindig tanácskozunk, végezni nem fogunk. De azt tartom, hogy oly fontos ezen tárgy és annak annyi oldala van, miszerint azt minden oldalról kimeriteni igen szükséges, sőt igen természetesnek tartom a t. ház számos, de merném mondani, talán valamennyi tagjának azon óhajtását, hogy ezen fontos tárgyban nézetét és véleményét mondja ki; hogy azonban ez nem lehetséges ily nagy számu tanácskozó testületben, kérdést nem szenved. Mindnyájan e tárgyban nem szólhatunk, ennélfogva a mint látom, hogy annak

ideje beérkezett, kötelességemnek fogom tartani appellálni a tisztelt tagok hazafiuságára, hogy vagy mentől rövidebben nyilatkozzanak (Helyes!) vagy felszólalási jogukról mondjanak le; sőt ha szükségesnek fogom látni, legközelebbi alkalommal bátor leszek inditványt tenni azirán t, hogy a tanácskozások mikori bezárása iránt végzésileg határozni méltóztassanak. (Helyes!).

Most azonban leginkább az által fogjuk a tanácskozásokat siettetni, hogy a tanácskozást ugy mint kezdettük, tovább folytatjuk. (Helyes!)

Erre Böszörményi László:

Tisztelt Képviselők! Ha multunkban azon bünt keressük, melynek büntetéseül méretett talán reánk a tenger szenvedés, melynek fájdalma e házban oly méltóságosan nyilvánult, — én azon egy — de nagy hálátlanságban találom e bünt, melyet őseink egyik legnagyobb királyunk, az igazságos Mátyás ellen elkövettek akkor, midőn fiát Corvin Jánost királylyá nem koronázták.

A hálátlanság a bünők egyik legnagyobbika, büntetése is iszonyu.

A Nemesis karja csakhamar borzasztóan működött Mohácsnál, s fájdalom, működik mai napig.

Őseink tanultak is a nagy csapáson, s talán innen veszi eredetét a példaszó: „kárán tanul a magyar“, csak hogy tanulmányukat roszúl alkalmazák, méltatlanra, legnagyobb ellenségünkre, — az osztrák házra — e megtestesült hálátlanságra pazarolták hálájukat, nagylelküségüket; (Helyes!) s épen azért a nemzet nagy bűne mai napig sem lőn expiálva.

Itt eszmelánczolatnál fogva, az e házban érdeme szerint czimezett uralkodóház és kormányának hálátlanságait hozhatnám föl, de mert ezek csak egy részének előadása is hetekig, hónapokig tartana, nem akarok a recriminátio terére lépni, s hallgatok.

Szigetvár hős védője Zrinyi Miklós e családért is áldozá drága életét; s mi lőn jutalma? megfelel a család története II-ik Rákóczy Ferenczig. És szigetvár elbukott, még pedig a Duna mellett Gönyő-

nél tétlen veszteglett roppant hadsereg szemeláttára: Bécset kelle fedezni, s a német vezér nem küldött segélyt.

Ezt csak azért említém meg tisztelt ház! hogy mellesleg egy okát tüntessem fel annak, miért nyögte hazánk másfél századon túl a török igáját?

De nem sorolom el Corpus Jurisunk e korbeli szomorú tartalmát, mely évről évre kimutatja, menynyi vért és pénzt áldozott nemzetünk a török elleni harczokra, melylyel a világot lehete meghódoltatni; nem mondom el, hogy e roppant áldozatoknak, még a bécsi sógorok által hálát követelve emlegetett segitségükkel is miért nem lőn sükere.

Csak pár szóval emlitem: hogy mint a történet feljegyzi, a magyar vezérek iránti bizalmatlanság, az osztrák katonaparancsnokoknak törvénykönyvünkben is följegyzett kegyetlenkedései, zsarolásai, a bitók, vérpadok, embermészárszékek nem teremhettek bizalmat, lelkesedést, mi nélkül pedig nem könnyü a győzelem, — mutatja közelebb Solferinó.

Őseinknek emlitett nagy hálátlanságát azért kelle felhoznom, hogy fölkérhessem a tisztelt házat: miként nekünk utódoknak jutott ama komoly hazafi kötelesség e bünt expiálni, s büntetését megszüntetni az által: hogy hazánk ujabbkori nagyfiai iránt hálánkat országgyülési első müködésünkkel a nemzet nevében tettleg is bizonyitsuk be.

Nem sorolom el azon buzgó munkásokat, kik az 1848-ki törvények alkotásában közreműködtek, kik közől sokat örömmel tisztelek e ház padjain; de a nagy munka föintézőit — e hon legnagyobb fiát — Kossuth Lajost (Hosszan tartó éljenzés), és legnagyobb martyrját gróf Batthyány Lajost tisztelettel kell emlitenem, — kik a világesemények hatalmát üstökön ragadva — oly bátor erélylyel használták fel régi törvényes jogaink életbeléptetésére, s megteremték az új dicső hazát, a jogegyenlőség és népfelség alapján.

Nem sorolom el önvédelmi harczunk hőseit, sem martyrainkat, kiket a bitor hatalom meggyalázó halállal végeztetett ki, vagy embertelen börtöneiben és számüzetésben sanyargatott; sem azokat, kik gyászos leigáztatásunk óta oly erélyesen közreműködtek a ben-

nünket megbuktatott 1815-ki bécsi születésü interventio elveinek megdöntésén, minek eredménye már eddig is zsarnok trónok bukásában s az olasz nemzet felszabadulásában nyilvánult, minek eredménye hitem szerint az is, hogy most itt ülhetünk.

E téren — fájdalom! legközelebb egy gyászosan üres hely előtt kell meghajolnunk! Teleki Lászlót is, közös büszkeségünket, dicsőségünket, áldozatul kivánta az őseink által megbántott nagyszellem. De minden hazafi küzdelmeiben, még a számüzetés keserveiben is legbensőbb, leghivebb bajtársa — Kossuth Lajos — még él és müködik hazánk s az emberiség javára. (Éljen!)

Én tehát, tisztelt képviselők! azt hiszem: hogy akkor tarthatunk teljesen igényt a római költő ama birálatára: „Non minor est virtus, quam quaerere, parta tueri“, ha első legfontosabb eljárásunknál az igen tisztelt inditványozó által felállitott alapelvekkel együtt; miszerint „engedni ott, hol az engedés öngyilkosság, koczkáztatni ott, hol arra szükség nem kényszerit, egyaránt bün volna a nemzet ellen“ még azt is felhasználjuk: „ingrato homine nil terra pejus alit“: s ezért „ingrato servire nefas“ — alkalmazva magunkra és barátainkra, valamint ismeretes ellenségünkre.

Midőn az igen tisztelt inditvány birálatához közeledni bátorkodom, az ezt kisérő beszédnek a személyes és politikai bátorságot illető tartalmára emlékezve kötelességemnek tartom kijelenteni: mikép — hitem szerint, — ha lehet, ha politikai bátorságnak lehet e házban kisebb nagyobb fokozata, de a személyes bátorságra nézve nincs különbség; mindenki számot vetett magával, midőn ide jött s elmondta a szentirás szavait: „Nem félek!“ (Helyes!)

Most méltóztassék megengedni, tisztelt ház, hogy megkisértsem országgyülési helyzetünk constatirozását.

Tisza Kálmánnal egyértelemben, többen a határozat védői közöl, és a felirat pártolója Ragályi Ferdinánd társunk is — igen helyesen megmondák: hogy azon kétoldalu szerződés, mely a mi corpus jurisunknak 1723-iki egyik czikkelye, mely az osztrák dynastiának a magyar koronához jogát, s egyszersmind a magyar alkotmány biztositását szabályozza, az erőszakos hatalom által 1848. december 2-án és 1849. márczius 4-én széttépetett, s az akkori ma-

gyar országgyülés — nem tehetve mást — ha az ország méltóságát meg akarta védeni, — az önkény tényére rámondta az amment 1849. aprilis 14-én.

Most e széttépett szerződvény visszaállitásáról, más szóval: az ország és erőszakos hatalom közti békekötésről van szó.

Mert a tizenkét évi erőszakos hatalom, nem érezve többé magát erősnek a törvénytelen bitorlásra, törvényben, s a magyar koronában akar erőt keresni. — S ezért ahozi jogát, vagy az 1723-ki szerződvény egyik felét teljhatalommal visszaállitja az 1860. october 20-ki diplomában, de az emlitett szerződvény másik felét, mely az ország törvényét, alkotmányát, a törvényes fejedelem kötelességeit tárgyazza, nemcsak vissza nem állitja, sőt ismét teljhatalmával — örök időre újból eltépi, megsemmisiti; s tőlünk még azt követeli: hogy egy új contractus vagy törvény által szentesitsük alkotmányunk megsemmisitését, törvényesitsük a 12 évi bitorlást, jogositsuk vérünk, vagyonunk tékozlására.

E hatalom tehát még bukása szélén is elég vakmerő, oly törvényes szinü állapotot octroyrozni, miszerint az országot mindenéből kifosztja s egyszersmind arczúlveréssel egyengeti a béke ösvényét, helyesebben — folytatja az erőszakos harczot.

Ennek daczára az ország hatóságai különvált helyzetükben, a botrányos jelenet általi meglepetés hatása alatt s talán némi reményben az iránt, hogy a kormányzó hatalom őrültségéből kigyógyuland a kilátásba helyezett országgyülésig, a helyett, hogy a lealázó ajánlatot megvetéssel ignorálták volna, öntagadással megkezdék a közelitést törvényeink alapján azért is, mert különválva, a védelem nem vala czélszerüen intézhető, — és ide küldtek bennünket, hogy intézzük az ország méltósága- és becsületével megegyező védelmet egyetértőleg.

De nem küldtek bennünket a királyi parancsolatnak nevezett választási szabályzat, sem az úgynevezett regális (királyi meghivólevél) nyomán, — melyeket, mint törvényteleneket félretettek — Budára, hanem az 1848-iki törvények szerint, Pestre.

Ide jövetelünkből tehát az inditványt kisérő beszéd nem vonhat indokota fölirásra, sem némelyek Budára átmenéséből, az indit-

ványt pártoló egyik szónok. És annál kevésbbé vonható ily indok, mert idejövetelünk óta igen sok történt, mire nekünk figyelnünk kell. Ugyanis, a tisztelt ház engedelmével — ügyvédileg szólva — még 1860-ki october 20-kán csak kihirdettetett a nemzet elleni halálos itélet, és 1861-ki február 26-kán csak a végrehajtási határozat keletkezett; de már ittlétünk óta május 1-jén a trónbeszédben a katonai brachium is megrendeltetett, még pedig az ellenszegülés bevárása előtt, mely védtelen testvéreink ellen müködik hatalmasan, gyalázatosan.

Az egyes hatóságok régibb maguktartásából tehát nem lehet következtetést vonni működésünkre, midőn jelenleg e hazában mi vagyunk az egyetlen törvényes souverain hatalom.

Közelebbről tekintvén a jeles inditványt, fájdalommal kell fölemlitenem: hogy bár a mélyen tisztelt inditványozó hazafi szerint is a védelem két módon intézhető: fölirat, vagy határozat által; s bár ő maga mindkettőt békés utnak mondja: mégis némelyek itt e házban sem, s kivül annál kevésbbé tartózkodnak vissza a határozat elleni oly czélzásoktól, mintha ez, talán separatisticus czélból — törést — az országgyülés szétoszlatását idézné elő. (Nagy zaj. Halljuk!)

Hiszen az inditványt kisérő beszédben elmondatott, hogy a fölirat folytán is valószinü a törés; azon kifejezéssel pedig: miszerint a határozat esetében a törés okát, részben nekünk tulajdonithatják, mint hinni akarom, nem azt akarta érteni, hogy a határozati forma, joggal — méltán vétethetnék a törés okául, hanem csak ürügyeül, mint Klauzál Gábor, igen tisztelt képviselőtársunk kiigazitá. Ürügyül pedig a fölirat, vagy határozat formáját, vagy tartalmát egyaránt vehetik Bécsben. S ezért nem tartom sem politicusnak, sem ildomosnak, sem méltányosnak közös ellenségünkkel szemközt az emlitett allusiokat. (Helyes!)

A fölirat vagy határozatnak ugyanazon egy czélja van, s ez a támadás elleni védelem biztossága, a haza megmentése; ez mindnyájunk törekvése. (Helyes!)

Törést, szakadást egyik sem akar, különbség csak a kivitel módjában van. És e különbség, bár látszólag csak a formára vonat-

kozik, de azért nem oly kisszerü, mert a forma, maga a törvény, s itt valóban áll: hogy „forma dat esse rei“ — s ezen fontos lényeg: hogy midőn a fölirat a törvény teréről lelép, addig a határozat szigoruan rajta marad. (Zaj. Halljuk!)

Tekintve eddigi eljárásunk positivus sikerét, — nem tudom én, minő sikert vár a fölirat pártolók némely tagja; de azt tudom, hogy nekünk részletes siker, — mely egy az alkudozással, — nem kell, s hogy a fölirat többi pártolói sem várják az inditványozóval egy értelemben kivánt sikert, legalább ez idő szerint — nem.

E teljes rögtöni siker a határozattól sem várható; bármelyik esetben a siker csak akkor következnék be, ha erre a hatalom külviszonyok által kényszeríttetnék.

A positivus siker kérdésében tehát a fölirat vagy határozat közt nincs különbség. A negativus, — helyesebben erkölcsi sikert tekintve — hitem szerint előnyösebb a határozat, mint a fölirat.

És ezért tisztelettel tagadnom kell az inditványt kisérő beszéd azon kitételét: hogy „a tőlünk függetlenek irányában a határozatnak sem ereje sem czélja.“ Hiszen már csak eddigi tanácskozásunknak is volt czélja, feltünő sikere, erkölcsi eredménye, — mit nem ignorálhatunk; annál inkább van, természetesen, egy constatirozott többség törvényes nyilatkozatának. — Sőt ugy hiszem én, miszerint igen is rendkivüli sikere lett volna a határozatnak, ha ez a ház közakaratával keletkezheték. Ez esetben a müvelt világ csodálatát vontuk volna magunkra, és megreszketett volna a zsarnokság ugy Bécsben, mint mindenütt a világon. (Helyes!) Az ily egyértelmü határozattól még positivus siker is előbb várható, mint a fölirástól, melynek erkölcsi eredménye is csak az által növekednék, minél csekélyebb lenne többsége.

Az ily egyértelmü határozat tüntette volna föl teljességében az ország méltóságát, becsületét, multja és törvényei iránti pietását és az 1848-ki eredményeket teremtő nagy fiai iránti háláját — és pedig legkisebb koczkáztatás nélkül. (Zajos helyeslés. Elnök: Halljuk kérem alássan a szónokot!)

Azt tekintve már: hogy a fölirat vagy határozat politikája-e koczkáztató vagy óvatos? Engem e házbani tanácskozások még in-

kább megerősitettek azon hitemben, miszerint a fölirat kevésbbé óvatos, s igy inkább koczkáztató, mint a határozat. (Halljuk!) Mert a fölirat mindenesetre ellenkezik némely törvényczikkel (Halljuk!) — s ez, ugy hiszem, koczkáztatás — mert, ha magunk legparányibbat engedünk törvényeinkből, annál makacsabban fogja azokat a hatalom eltartóztatni. Koczkáztatás az inditványban az: hogy a királyi czimet — szükség kényszeritése nélkül — kitüzött kiindulási elv ellenére, előlegezi. (Helyes! Nem áll! Zaj.)

Koczkáztatás az: miszerint állitólag kimondja, hogy a hatalom az alkotmány terére lépett; holott ez, mint mindkét részről előadatott, legalább Magyarországra nézve october 20-án sem állott.

Koczkáztatás az: miszerint az abdicatio kérdését tárgyalja s igy a trónöröklési jogot — az 1790-iki III-ik törvényczikkről megfeledkezve — oly könnyedén verificálja, (Igaz!) — megelégedvén egy pótirásnak utólagos fölmutatásával; (Ugy van! Nem áll! Zaj.) és ez által megsérti ugy a most emlitett, mint az 1848-iki minden s különösen III. IV. V. törvényczikkeket, melyek szerint ezen országgyülés csonka, s mégis az egyik legfontosabb törvényhozási eljárást teljesiti illetéktelenül, a hiányzók sérelmével.

Koczkáztatás az: hogy az 1723-ki két oldalu-szerződvénynek a dynastiát jogositó egyik felét visszaállitja, s ezzel a hatalom absolut tényét tettleg elfogadja, annak fölségjogot előlegez — mit eddig nem birt — mielőtt a szerződvénynek az országot jogositó másik fele visszaállittatott volna; holott a mi kötelességünk előbb az alkotmányt visszaállitani, a fölségi jog csak azután következik.

Hogy e szükségtelen beismerések folytán, micsoda következtetésekre jogosithatná magát a hatalom, én nem akarom találgatni; de annyit különösen, tisztelettel ki kell mondanom: hogy az inditvány emlitett eljárása, a többi törvénysértés mellett, merő ellentétben van az emlitett 1790-ik évi III-ik törvényczikk tartalmával, (Zaj) s talán épen azért maradt ki az inditványból, — mit én igen sajnálok — mert tán a törvényeinket nem-ismerők kétkednek is e törvény létezésén, midőn legfontosabb okmányunkból, épen legna-

gyobb törvénytudósunk hagyja ki e jelen helyzetünkben mindenesetre legfontosabb törvényünket, mely épen a II. József-féle absolut rendszer bekövetkezése ellen hozatott apáink által, s mely fontos törvényt egyetlen egy hatóság sem hagyott ki az ismeretes patensek elleni fölszólalásából.

Tisztelettel ki kell mondanom azt: hogy az uralkodónak tizenkét évi példátlan zsarnoksága iránt, — s épen, midőn legátkosabban dühöng — tulságosan engedékenyek, gyöngék vagyunk akkor, midőn be nem várva II. József és I. Ferencz példája szerinti megtérését, alkotmányunk előleges visszaállitását, — mi, neki az ország nevében a koronát, törvényes föltételek mellett ugyan, — de öröklését, már előre tettleg is verificálva — fölajánljuk az inditvány szerint. (Zaj.)

Az ily engedékenység a kormányzó hatalmat s utódait hasonló korszakok ismétlésére bátoritja. És ez, — ugy hiszem — koczkáztatás a jövőre is.

Az előadott törvénysértések ellen senki sem védte az inditványt; mig a fölirási forma mellett, maga az inditványozó ur által, törvényes gyakorlatul fölhozott eseteket ha Tisza Kálmán a határozat több védőjével meg nem czáfolták volna is, megczáfolta e ház igen tisztelt Nestora Hunkár Antal ur, megmondván, hogy a dynastiának fölemlitett tagjai törvényesen competensek, az alkotmányosság terén állók voltak, vagy hibáikat megbánva — helyrehozták, ellentétben Ferencz József Ő Felségével.

Különben is a fölirás törvényhozási fogalom, mely csak akkor possibilis, ha él a törvény, melyen alapul; fölirás-törvényhozásra törvény által jogositott souverain hatalmak közti érintkezés; mig az 1848-ki törvények tettleg életben nincsenek, — értve a magyar katonaságnak bejövetelét, az idegennek kimenetelét, — addig sem teljes országgyülés, sem uralkodói fölségjog, s igy fölirat sem lehető.

Nemcsak a koronázást, de a trónöröklési jog gyakorlását is meg kell előzni a törvénynek.

A fölirás ezek szerint sok részben eltér a törvénytől, (Zaj) mig a határozat szigoruan áll mellette, midőn csak a törvény teljes,

tettleges visszaállitása után akarja tárgyalni ugy az abdicatiót és öröklési jogot, mint a koronázást.

Jól tudják ezt Bécsben, s ezért nem szükséges az értesités, teljesitsék kötelességüket, hozzák meg előre a magyar törvényes fölségi jog és korona szabott árát; ők mutassanak bizalmat tényleg, mi csak azután bizhatunk.

Az előadottak szerint a fölirás sokat koczkáztat, a határozat semmit és pedig annál kevésbbé, mert mint e házban mindkét fél által bebizonyitatott — s igy a fölirat védői által is a határozat előnye indokoltatott — ellenségünk a bukás szélén áll szellemileg, anyagilag, kivül és belöl — hálátlansága, szerencsétlen kisérletei és zsarnok rendszere miatt; mi pedig — mit magunknak s emlitett nagy honfiainknak köszönhetünk — 1848 óta erősebbek lettünk belől az egyetértés, kivül helyzetünk fontossága s átalában a korszellem által. (Közhelyeslés.)

És épen ezért nem akarom én az inditványnyal egy uj cyclusát megnyitni az 1848-ban megszüntetett sérelmi sorozatoknak „absque nectenda in futurum consequentia“ záradékaikkal; hanem a határozat szerinti méltóságos magunktartásával, hitem szerint, legczélszerűbben teljesitjük kötelességünket, igy is felmaradván a hatalom részére a fölirat egyetlen — ugy mondott — előnye, a bűnbánás utolsó alkalma.

Egyébiránt hinni akarom: hogy győzzön a fölirat, vagy határozat, a hazánkra nehezülő veszélyek ellen együtt fogunk küzdeni; ha feloszlattatnék az országgyülés s nem vihetnők haza a szabadságot: — egyetértést, lelkesedést fogunk vinni; s kell, hogy vigyünk a nemzetnek, hogy türjön tovább is tántorithatlanul, nemcsak kétségbe nem esve, — Kossuth szerint, — hanem azon biztos reménynyel, mely remény végső analysisben, — ha e nemzet igazságos és méltányos, és a szabadságra méltó maradand, — csak ugy csalhatná meg e nemzetet, ha Isten nem volna az egekben, ki az igazságot védelmezi. (Közhelyeslés; éljenzés.)

Erre Molnár Pál:

Uraim! Tudom én, miként egy népképviselőnek, kivált ily válságos időkben, a készség me llé készültség is szükséges, mit, fájdalom,

nem birván, e fényes állást nem is kerestem, de választó kerületem osztatlan bizalma kegyes parancsának engedelmeskedni polgári kötelességemnek tartottam, nem igértem, de nem is igérhettem multamnál fogva mást, mint azt, miként nem lehet eset, melyben imádott hazánk ősi alkotmányát és törvényeit feladjam, ily erő most is dagasztja kebelemet, és mert látom, miként ennyi jeles tábornok, nemzetünk erős tölgyei, a gyengét is testvérül fogadják, és bennünk, nem annyira a tehetséget, mint az igyekezetet mérlegezik, azért bátorkodom felszólalni.

A dicső emlékü 1848-diki évben a népek örömkönyűkkel áztaták hazájuk szent földét, azt hivén, miként boldogságuk tartós leend; ámde a népek gyakran csalódnak, hisz ők mindig becsületesek. (Igaz!)

A bécsi kormány látván a népek boldogságát, melyből a trónnak szilárdsága biztosan bekövetkezett volna, mi ha megtörténik az absolut kormány örökre el lett volna temetve; — pokoli mesterséggel a szent István koronája alatti boldog testvér-nemzeteket vérfürdőbe terelé, segité a gyöngébbet, hogy a hosszabb harcz alatt erejükben mindannyian meggyengülvén, annál könnyebben verhesse nyakunkra a közös szolgaság rablánczát; terve sikerült.

Katonai uralom ütötte fel hazánkban vészterhes táborát, lelkeseink részint vérpadra hurczoltatának, részint a messze távolban találtak menhelyet, honnét csak sziveiknek honszerető lángja ragyogott vissza szép hazánk határára; nehéz a jó hazafinak számkivetve lenni, — oh be szintoly nehéz a jó hazafinak saját hazájában idegennek lenni; pedig idegenek lettünk! törvényeink megsemmisitettek, lenyügöztetett mindaz, mi szent, felszabadittatott mindaz, mi szentségtelen.

1847- és 1848-ban Ferdinánd királyunkat hű népeinek lelkesedése örömkönyekre fakasztá; ha a mostani uralkodó képzelt magasságából szokott kisérete nélkül a népek közé alászállna, és egy komoly pillantást vetne uralkodásának gyümölcsére, akkor uraim, a mostani uralkodónak keservesen kellene sirni; — amaz az atyai, ez a mostoha kormányzat jutalma ez életben; hát a halál után?

Egy fiatal exkirálynak királyi atyja nem rég meghalván, népe

a helyett, hogy „nyugodjék békében az urban“, azt mondá: egy nemzet átka kisérte sirjába; (Ugy van!) ilyenkor, uraim, a holt testnek meg kell fordulni sirjában, hogy szemei ne az égnek, hanem szövetségesei felé, a pokolnak legyenek örökre szegezve.

October 20-ka óta az osztrák császár az alkotmányos térre lépett, miután kormányrendszere következtében Ausztriának ereje, tekintélye, pénze, hitele elfogyott, Lombardia elveszett, Velenczének eleste, ámbár jelenleg osztrák tábor, csak időkérdés (Ugy van!), mert Olaszországnak természetes kiegészitő része. Ilyen constellatiók között elhatározta Ferencz József uj Ausztriát alakitani, és hogy hatalmas legyen, szent István koronájának népeit is fegyveres erővel be akarja csalogatni e képzelt paradicsomba. Tudja meg az uralkodó, miként Magyarország ősi alkotmányának és szabadságának romjain uj Ausztria nem fog virágozni soha, mi ellentéte azon szent czélnak a világ-óhajtotta radicalis békének, mely felé III-dik Napoleon császár oly rendszeresen halad, a nemzetiségek jogos és méltányos kivánságainak kielégitése, általános népszabadság alapján.

Igy bánnak velünk! De azért a magyar nagylelkü, megmutatta ez utolsó időkben is, midőn az osztrák kormány gyülölt rendszerének zsoldosait köztünk felejté, talán azért, hogy velük együtt nagylelküségünk is áldozat legyen — és csalódott.

Ébredj hát bécsi kormány, itt az idő, — meg van mutatva az út, melyen haladván, ha a szilárd elhatározást tiszta szándék kiséri, boldogok lesznek a népek, és még ez egyszer meg lehet menteni a trónt, és ez az út — az absolut rendszernek halotti tora. Mi csak azt követeljük a mi a mienk, törvényeinket minden következményeikkel, ezekből egy hajszálnyit is engedni jogunk sem lévén, inkább csörgetjük a szolgaság rablánczát, Istenben helyezett erős bizalommal, mintsem közös hazánkat, édes anyánkat, magunk gyilkolnók le.

A hon asztalára letett inditványt pártolom, mert törvényeinkből egy hajszálnyit sem enged, és a nemzet méltóságát nem sérti; ha valaki az ellenkezőt bepróbálná, rögtön elállanék mellőle, mert ősi alkotmányunkra és szent törvényeinkre, melyekért bármikor

harczra kelni dicsőségemnek tartom, oly féltékeny vagyok, mint a serdülő hajadon ártatlan szivének első szerelmi dobbanására. Önök, uraim, a határozat mellett az absolut rendszernek az utolsó vigaszt, az utolsó kenetet szolgáltatják ki, én ettől is meg akarom fosztani, nehogy kétségbeesett végvonaglásukban vagy csak saját rosz lelkiismeretüket is azzal ámithassák, miként a netalán bekövetkező calamitásoknak nem ők lennének okai. (Helyes!)

Ne ámitsuk magunkat uraim! minden utat, melyet törvények feladása és a nemzet méltósága megsértése nélkül felhasználni lehet, meg kell kisértenünk; az utolsó út az inditványozott felirás, mit ha el nem fogadunk, azt mondhatja a nemzet, miként ennek meg nem kisértése okozandja a netalán bekövetkezendő calamitásaink egy részét. Végre engedjék meg uraim! hogy azon szeretett horvát ajku hű testvéreinkről, kik alkotmányunkért és törvényeinkért az első birtokostól az utolsó napszámosig vagyonukat és életüket minden pillanatban oly szivesen hozák áldozatul, — azokról a hős Zrinyiek földén a kies Muraközben lakó honfitársainkról itt a nemzet szine előtt hálás elismeréssel megemlékezzem. (Éljenzés.)

Erre Latinovics Vincze:

Minekelőtte a tárgyalás alatti igen fontos kérdés részletes vitatásába bocsátkoznám, nem mulaszthatom el, hogy két történelmi összehasonlitással ne éljek, melynek mindketteje különbözőségére nézve annyira jellemző, hogy mai napig sem tudtam megfogni miként lehetett két ily különböző cselekménynek, a mint egyforma hordereje, ugy a népek és birodalmak sorsára csaknem egy következése. Én számitásba hozni nem akartam azon majdnem 80 évet, mely a két historiai cselekmény közt lefolyt; mert ha a népek feltartózhatatlan haladását és polgárisodását nem veszszük figyelembe, a népeket kormányzó hatalmak cselekményei ugyanazok most, mint voltak egykor: egyforma gátul állanak útjába a kifejlődés és haladás mivel sem akadályozható menetének; más értelmezési szótárt tartanak mondataik, mást cselekményeik, sőt az állitólagosan Isten kegyelméből nyert hatalmukat egészen nem isteni önkénynyel gyakorolják azon nép felett, mely önmagát is elég érettnek hiszi a kormányzatbani befolyásra. Nem számithattam tehát be uraim ezen 80

évet historiai összeállitásomba, mely 80 év a mint folytonos küzdelme volt a nemzeteknek a népsouverainitás előtérbe hozatalára: ellenkezőleg az uralkodók részéről még folytonos ellenszegülés vala az a bekövetkezni kellető népfelsőségi czél elérésére. Ezen lefolyt időszaki öszehasonlitásoktól eltekintve, én egyedül magokra a historiai cselekményekre térek által. A mult századi franczia forradalmat közvetlenül megelőzött parlament-ülés alkalmával, midőn XVI. Lajosnak a miniszterek eröltetett ellenjegyzése melletti decretumai az ingerültséget tetőpontra emelék, egy igen nevezetes parlamenti tag azon most is emlékezetes kifejezéssel élt: „le roi reigne mais ne gouverne pas“; az 1849-ki forradalmak után, midőn a segitségül hitt orosz sasok tömege a fegyveres békét egy időre helyreállitá, az osztrák uj államszerkezetnél a most tényleg uralkodó osztrák császár Ő Felsége, miniszterei öszeállitásánál kiadott patentalis programmjában azt mondotta, hogy osztrák miniszterek egyedül a fejedelemnek felelősek. Én nem akarom azt elhitetni bárkivel is, hogy mi ezen patentalis programm nélkül is ne tudtuk volna felfogni, hogy a hol népképviseleti parlament nincs, ott felelős kormány sem lehet; de azt igen fel tudtuk fogni, hogy a mint 1850-ben a 600,000 bajonettre épitett birodalmat hosszú ideig parlament és felelős kormány nélkül fenntartani nem lehet, ugy ezen kormányzati összeállitásoknál az ez alatti cselekményekért a felelősség sem Isten sem ember előtt a népet nem érheti, mely az önkormányzatába sem közvetve, sem közvetlenül be nem folyt. 80 év előtt tehát a franczia népképviseleti parlament egy szélső baloldali tagja az önkénytes uralkodás vádjául hozta fel, hogy a fejedelem csak uralkodhatik, de nem kormányozhat soha, mig 1850-ben az osztrák császár mind az uralkodást, mind a kormányzatot önszemélyébe pontositá össze egy oly felelősség nélküli organumokkal az oldalán, melynek nem a népek boldogitása és a birodalom jóléte, hanem az önkénytes uralkodás központositásának megszilárditása a bűnnel terhelt camarillisticus intriguak, a birodalom népeinek elszegényitése, családi magán életekbeni betolakodás, titkos kémkedés, börtönzések, és gyilkolások voltak fő devisei, (Ugy van!) holott a fejedelem naponkinti tapasztalataiból eléggé meggyőződhetett arról, hogy vége van azon idő-

szaknak, midőn a nemzeteket egyedül diplomaticus csinfogásokkal lehete kormányozni, hogy a status ereje nem áll most az állandó hadseregben, hanem egy, a századdal eggbefüggő nemzeti belszerkezetben és összemüködésében az uralkodónak a néppel. De e tekintetek figyelembe vétele nélkül a fejedelem személyében öszpontositott kormányzat természetesen igen tévesztett irányu volt, és valamint ez, ugy a felhozott két historiai cselekmény minden kétséget eloszlat a felett, hogy az uralkodók törekvései ugyanegyek voltak akkor, midőn a népfelsőség még annyira kifejtve nem volt, mint most, midőn minden törekvések annak megszilárditására irányozvák, és csak a kiviteli eszközök különböztek; de különböznek abban is, hogy mig a mult században az erőltetett, önkénytes uralkodási törekvések a kimüvelődésben igen hátul állott népet szenvedélye elragadtatásában mi sem fékezhette és fájdalma enyhitését csak az Európát megrázkodtató forradalom és a koronás fő porba hullásában kereste: addig a 19. század müveltsége magasb fokára hágott nép, önkebelében meggyőződve levén az állapot tarthatatlanságán, passiv ellenállással sietteté azon birodalomnak vagy szerkezetének menthetlenüli összeomlását, melynek fejedelme, hatalma tetőpontján, egy édes álmában a Caesarok koronáját tartá kezében. (Tetszés.)

Bocsássanak meg uraim, ha e kitéréssel türelmüket kissé hosszasbban vettem igénybe, mert bár tudtam, hogy a lefolyt 11 év alatt mindannyiunknak eszébe jutottak ezen összehasonlitások, de a mennyire az elsőnek netovábbját a történelmi lapokból igen bőven tanulmányoztuk, addig a másodikát még most is a jövőben kell keresnünk; mert ott, hol e hatalmas birodalomnak a többi europai államok ellenében állása nem csak precarius, hanem még szenvedőleges és conglomeralt állásánál fogva belviszályai miatt is, szövetségi kisérletei csaknem kivihetetlenek: — ugy a még most is folytonosan tartó kormányzati fondorkodások miatti bel megrázkódását és ennek következtében végösszeomlását a birodalomnak csaknem perczenként várhatjuk, mi, hiszem, hogy a mint ennek talán még lehető gátlása fölött tanácskozandók jelentünk meg: ugy szükséges állásunkat és a birodalomhozi visszonyainkat, de csak önfüggetlen-

ségünk minden ároni megóvásával, azon nyiltsággal és tartózkodás nélkül tárgyalni, mely e nemzetnek mindig sajátja volt. — Én nem gondolom, hogy azon hatalmas előadások után, mik e teremben a jelen kérdés tanácskozási folyama alatt mondattak, önelőadásommal magának a tárgynak még nagyobb nyomatékot tudjak adni. De még sem akartam elmulasztani, hogy a lefolyt szenvedőleges korszak kárhozatos eljárását röviden elő ne soroljam, és az ebből vont következések összeállításánál hazánknak a birodalomhozi viszonyait ne akként iparkodjam biztositani, hogy bármily hasonló esetekben a birodalmat érhető megrázkodás bennünket csak azon lánczolatnál fogva érhessen, melylyel, maga a fejedelem személyéhez a köztünk és ezen uralkodóház között kötött kétoldalu szerződési csatolmánynál fogva illet.

Nincs szándékom mindannyiunk kebelének behegedt sebeit ujolag fölszaggatni, fölemlitésével azon véres catastropháknak, melyek a forradalom befejeztét követett 3 hónap alatt e nemzetet örök gyászba boriták; söt nem emlitem meg azon utakat sem, melyeket fölhasználtak a velünk századokon keresztül testvéri szeretet és barátságban élt nemzetek fölizgatására, mert, állitásuk szerint, az a diplomatia politikája volt, s ezzel mindent megmondottak. A diplomatia politikája, az osztrák értelmezés szerint, oly szőnyegből készült, melyre minden foltot reá lehet akasztani! (Helyes!) a diplomatia politikája volt: hogy a népeket alattomos utakon rablás-, fosztogatás- és bujtogatásra ingerelje; a diplomatia politikája volt: hogy a békés polgárok fejeit lemetszve, abból készitsék a pyramisokat, hogy maga a fejedelem által szentesitett törvények elleni fellázadásnál, ugyan a fejedelmi hadsereg álljon támaszul a lázadóknak; hogy a szomszéd határokból fejedelmi biztosok által főleg rablási és fosztogatási igéretekkel becsalt népek ellen a rögtönbiróság fejedelmi aláirással hirdettessék ki: ez, uraim, mind a diplomatia politikája volt; (Ugy van! Igaz!) és mivel a bakók is talán ezen diplomatia tagjai voltak, nehogy ők is tétlenül álljanak, mert az óra fel volt húzva, és annak magát lejátszani kellett, a diplomatia nekik is igen bőven adott foglalkozást, (Igaz!) oly foglalkozást, melylyel e nemzet kebelét örök gyászba boriták, és a melynek fölemlitésénél

könyeink árját csak állásunk méltósága, és azon szigor tartja vissza, melylyel, mint törvényhozók, hazánk- és nemzetünknek tartozunk, hogy jelen nemzetközi munkálatunknak oly szerkezetet iparkodjunk adni, nehogy ezen diplomatiai fogások ujra ismételtethessenek. Mindezeknek mellőzésével tehát csak röviden emlitem föl azon nagyszerü szervezési politikát, mely Europa első és leghatalmasabb államát 11 év alatt föloszlási állapotra juttatá, és melynek kifolyása volt a birodalom azon „precär“ állása a külföld irányában, hogy önmagának, elkülönitve kell minden rohamok ellen küzdeni, melyek dél- és nyugatról fenyegetik, és melynek feltarthatására csak igen kétes, de biztos támaszt semmi szin alatt nem lelhet föl azon népeknél, melyeknek fényköveit önkezével dobta ki a fejedelmi ezredéves hagyománynyal szentesitett koronából, mit csak mint holt kincset, és könnyen nélkülözhető elavult házi butort tartott meg. (Helyeslés!) Ne higyjék uraim, hogy én ezen nyilatkozatommal a magyar nemzetnek fejedelméhez mindig hű ragaszkodását most kétségbe vonni akarnám, koránt sem; a magyar nemzetnek fejedelméhezi ragaszkodása őseitől hagományozott szentély, de azon számtalan csalódás és jogcsonkitás, melyen három és fél századon keresztül kelle mennie, és azon meggyőződése, hogy minden cselekmények — voltak azok nyilt vagy alattomosak — oda voltak irányozva, hogy legdrágább kincsét, nemzetiségét, és hazája függetlenségét adja áldozatúl azért, hogy koronáját és vele Europa legszebb államát adta fejedelme kezébe, hogy ugyan ezen fejedelmének nem egyedül hazája, hanem külföldi érdekeért is Europa minden talpalatnyi földjét vérével áztatá, és jutalma mégis mindig egy volt; azért kellett és kell: hogy jövőre fejedelme iránti állását is akként szilárditsa meg, hogy semmi eset és körülmények között a külérdekeknek a haza érdeke — áldozatul ne essék. (Ugy van!)

A szerbeknek Magyarország és állitólag az 1848-ki szabadsági törvények elleni föllázadását minő fejedelmi jutalom érte, azt eléggé tanusitja azon számtalan vándor, kik fővárosunkat pár hét óta, hazájukba vonulásuk alkalmával, meglátogatják, fejedelmi szóval nyert szerb vajdasági területet, és cseh tisztviselők általi német tartományi önkormányzatot nyertek; ez, uraim, mindig szép és feje-

delmi jutalom, oly áldozatért, mely 40,000 árva- és özvegynek vagyona romjain nőtt inséget alig feledteti, és kebelükben megszülemleni kellett azon fájdalomnak, hogy közős hazájuk és testvéreik elleni lázadásra hagyák magokat ragadtatni oly igéretekért, melyeknek a mint törvényes alapja nem volt, ugy tartósságára sem számithattak; (Helyes!) hiszen eléggé tapasztalhatták már 1790-ik september 1-én báró Schmiedtfeld János császári biztos elnöklete alatt tartott congressusból, hogy a szerbeknek tett igéreteket csak akkor melegitették fel, midőn a magyar nemzet ellen „contracarirozásul" akarták felhasználni. Mint volt az 1790 — 91-ki alkotmányt biztositó törvényeknél, ugy volt az 1848-ki szabadság és függetlenségi törvények megalapitásánál. Gondoljanak vissza Leopoldnak ugyanezen császári biztoshoz irt Handbiletjére, mely elég irányul szolgálhatott nekik, minő jó szándékkal viseltetnek oly nemzet iránt, melynek érzelmei, sőt kivánt szabadsági intézményei egészen ellenkeznek azon elvvel, melyet az osztrák kormányférfiak irányul tűztek ki.

A szerbvajdasági területnek Magyarországtóli elszakitásával a megmaradott rész hasonló német kormányzatban részesittetett, a minden oldalról betódult jövevények, kontár művészek, gazdájoktól elüzött mesterlegények és pinczérek befolyásos hivatalokra alkalmaztattak, (Ugy van!) mely — nyomor és inségtől leigázott és kiéhezett tömeg, az annyi szenvedéssel küzdött népet véginségre juttatá, a vagyon- és személybátorság a mint alulról, ugy felülről sem volt biztositva, mert az ellenséges idegen tisztviselők önkényétől függő felelősség nélküli eljárás a mint az első-, ugy az utolsóra sem nyujtott semmi garantiát; az árvapénztárak átvételével, az ugyis állásánál fogva már szerencsétlen árva vagyona elkoboztatván, a kormány közlegei által teljes értékben és hat százalékos árva vagyonr a biztositott kötvényekben vétettek számadás alá, mig az árva, nagykorúsága elértével, oly államkötvényekkel elégittetett ki, melyek már keletkeztükben a kormány által 85 százalékkal tétettek forgalomba és 1856 óta soha 65 százalékot meg nem haladtak és jelenleg 54-en állanak. (Helyes! Ugy van!) Az adózások sokféle nemei, azok aránytalan kivetése, évenkinti szaporitása, az ugyne-

vezett Zuschlagnak minden adónemre alkalmazása, sőt ezen Zuschlagoknak 1859-től fogva viszont megzuschlagoltatása, (Helyes! Ugy van!) az adónemeket 1849-től megháromszorozták, sőt ha az ezekre ugy a bélyeg-illetékekre büntetéseket hozzászámitjuk, megnégyszeresiték, — a minden évben előforduló államkölcsönök általi hitel megingásával Magyarország eltulajdonithatlan javai részint eladattak, részint elzálogosittattak, mely sorsban részesittettek a sóbányák, és vasuti lineák egy része is; mindezen szép gazdálkodás mellett, midön az alig hat hetes háboru egy tartományba és 190 millió forintba s a csempészettel vádolt pénzügyi miniszternek erőszakos öngyilkosság általi életébe került — a birodalom pénzügyi helyzete a legkétségbeesettebb állapotba jutott oly annyira, hogy ez önmaga az összeomlás veszélyét alig leendett képes elkerülhetni. (Ugy van!)

Ezen körülmények lehettek határozók az oct. 20-ki manifestumnak megszülemlésére; én nem akarom és soha nem is fogom kétségbe vonni a tényleg uralkodó fejedelem tiszta szándékát ezen manifestum kibocsátásánál; de szerkezete, és az azóta történtek után, méltán vonhatom kétségbe azon kormánynak hazám és nemzetem iránti őszinteségét, melynek hagyományos politikájához tartozott függetlenségünk és honunk önállósága megsemmisitése és melynek századok óta nem volt egyéb törekvése, mint hazánknak azon állitólagos összbirodalombai beolvasztása, mely összbirodalomnak minden téglájára más bélyeg van sütve és más tart reá számot. (Köztetszés). Feleslegesnek tartanám pontonkénti felsorolását azon octoberi diplomának, melynek minden sora ismert stylusba szerkesztve a magyar nemzet iránti őszinte ragaszkodás tanujele, és melynek mindegyikében a magyar alkotmány teljes épségbeni visszaállitása fejedelmi legszebb kegyelettel soroltatik elő; és uraim! hét hónapja e manifestum keltének, hét hónapja a fejedelem általi magyar alkotmány visszaállitásának, de ez alkotmányos magyar hazában ezen hét hónap alatt több törvénytelenség követtetett el az alkotmány ellen, mint Angolhonban annak megalakulása óta; (Igaz!) a pénz-, csend- és rendőrügynökök most is korlátlanul üzik épen nem alkotmányos mester-

kedéseiket, mint üzték a manifestum előtt, és a haza iránti ragaszkodásnak ép oly veszélyesek lehetnek kinövései, mint voltak a Staatsanwaltok idejében és ha e nemzet jogterének elfoglalásában hanyagul járna el, az octoberi manifestum szép helyet foglalna abban a levéltárban, hol az 1857-ki körút következtében e nemzetnek adott elismerési okmány letéve nyugszik, és mi most is azon patentális intézkedések terén állanánk, mint állottunk 1849 óta folytonosan. (Úgy van!)

Ne ütközzék meg tehát a fejedelem, ne ütközzenek meg azon urak, kik a fejedelem iránti méltányosságnak oly hű pártolói, ha mi visszaemlékezünk annyi szenvedéseinkre, visszaemlékezünk a múltakra, és arra, hogy e nemzetnek fejedelme iránti bizalma és ragaszkodása szándékosan félremagyaráztatva, a viszonyos bizalom és ragaszkodásnak egészen ellenkezőjét kelle tapasztalnia, és hogy minden erejét a hagyományos udvari camarillisticus intrigák ellen fordítva, soha annyi szabad tere nem volt, hogy önmaga belügyeit rendezhesse és a vele együtt testvéri egyetértésben lakó népeknek maga a nemzet szabadságához mért intézvényeket adva, ezekkeli kapcsolatát szorosbithatta volna; mert valahányszor a nyugalom csekély hézagait felhasználva, e munkálata befejezéséhez fogott, mindenkor találtak módot, nemcsak a terv kivitele, hanem ezen népeknek ellenünki felingerlése általi kitörésre. S ily érvhez hasonló a történelemből meritett adatok tanitottak meg bennünket minden történhető jogcsonkitások fölötti őrködésre s e mostani eljárásunkkal arra, hogy a törvényes tért elfoglalva, annak minden pontjához, és minden pontja szigoru megtartásához kössük nemzeti létünket; mert a legcsekélyebb tágitással a mint hazánk ügyének ártunk: úgy fegyvert adunk elleneink kezébe megtámadtatásunkra. (Úgy van!)

Nincs szándékom a t. ház türelmét hosszasban igénybe venni a múltak felemlitésével, hiszen történelmi munkáinkkal kezünkben, eléggé meg lehetünk győződve, minő lelki és testi erőnkbe került kedves hazánk és nemzetünk függetlenségének megőrzése, minő fájdalommal kell visszagondolnunk arra, hogy még az Árpád ház uralkodása alatt, annyi külellenségtől környeztetve, annyi elfoglalt tartományokban letelepedett idegen népekkel kelle intézményünket

megismertetve kedvessé tenni, a különböző felmerült vallási viszályokkal szemben, belügyeink rendezése munkálatával bajlódni, de nemzetiségünk és hazánk függetlenségét a mint külellenség ellen megvédeni tudtuk, úgy az belfondorkodás általi támadásoknak kitéve sohasem volt, még a vegyes uralkodások alatt is. V. Albert osztrák herczeg, e házból első magyar királynak uralkodása alatt a nemzetiségek közti viszályok először merülnek fel, söt Buda várában a magyar és németek közötti vérengzések által szentségtelenitetett azon hely, hol eddig az Árpádok uralma alatt honunk székhelyén, a nemzeti nagyság és dicsőség fénye ragyogott fel mindég. Ezen viszályok folytonos felmerülésének elősorolása nem czélom, most egyedül a vitatkozási tárgyra térek által, mely annyira kimeritve fekszik előttünk, hogy ahhoz igen kevés leend szólani valóm. —

A két előterjesztvény közti különbség kül tartalmára nézve, a mint látszatra igen csekély, úgy lényegére nézve roppant különbséggel áll egymás ellenében, annyira, hogy bár mikép iparkodnánk az összeállitással egy közép útat találni, — sikeretlen fáradtsággal kellene visszatérni és szerkezetünket ismét a többség által kivitt modorban venni fel; én részemről a mint meggyőződésem szerint a határozat mellett vagyok és attól eltérni nem fogok, söt módositását is akként formulázni, hogy a határozat érve és nyomatéka ez által erejében veszitsen, el nem fogadhatom: úgy elismerem, hogy a feliratnak is egy igen szép oldala van, az t. i. hogy sokat lehet benne mondani leplezetlenül ugyan, de mégis a stylba fektetve, mely a feliratokat mindég jellemzi, alázatos hódolattal és jobbágyi alázatossággal, (Felkiáltások: Úgy van! Nem áll!) azon tényleg uralkodó hatalomhoz, mely e mai napig sem áll az 1622. II. t. cz. által parancsolt téren, söt nem áll az 1790—91. III-ik és ugyanaz évi XIII. t. czikkely rendelete terén sem (Helyes! Zaj, Halljuk!). Én üdvözlöm azok meggyőződését, kik azon hiedelemben vannak, hogy a feliratnak képesek annyi nyomatékot adni, hogy ezekből Ő Felsége, belátva a nemzet méltányos panaszát, belátva a nemzet lelkén ejtett roppant sebeket, azokat kegyesen orvosolni és minden eddig elkövetett törvénytelenségeket megszüntetve, a nemzet alkotmányos jogait sértetlenül nem csak visszaállitani, hanem azt szentül megvé-

deni esküjével is kötelezendi magát; én, mondom, ha van ily meggyőződés, az előtt csak meghajlani tudok és egyedüli óhajom az lenne, hogy ily meggyőződés sükere és teljesülése által az én hitem megtörve legyen; — de addig, mig erre egy szikra kilátás nincs, mig e mai napig is a törvénytelenség és alkotmánysértések minden nemei, a nemzetközi jogok alacsony csonkitásával nem is leplezve, hanem brutál módra gyakoroltatnak (Ugy van!) s mig a reactionárius osztrák miniszterek ellenjegyzései most is ott állanak a magyar kanczellárhoz küldött Magyarország belügyeire vonatkozó fejedelmi leiratokban; mig a multból minden feliratainк mellett a nemzet egy egész levéltárat tartalmazott sérelmei feküsznek előttünk orvosolatlanul: addig engedjenek meg uraim, hogy meggyőződésüket magamévá soha nem tehetem, és mivel tudom, sőt meggyőződésem is az, hogy az osztrák kormánynak Magyarország iránti politikáját nem a törvényesség szempontja, hanem azon nyomás vezeti, mely magát az osztrák birodalmat közvetve vagy közvetlenül fenyegeti; mert tudom, hogy a leereszkedés és nemzetünkhözi ragaszkodás szinezete egy sürü ködfátyollal boritott mázolat, melynek valódi értékét csak a leleplezéssel lehet megitélni, addig bocsássanak meg, ha én inkább a cselekvés és tett terére lépek, mintsem egy oly alázatosan kérvényezett engedékenységgel ringattassam magamat, melynek kellemeit csak a kábulás alatti időben élvezem, mig a felébredés és valónak összeállitásával a perczenetnyi kábulás élveinek utókövetkezményeit mint a mákony káros hatását kell hosszú és talán örök időre siratni. (Igaz!) A mi teendőink sokkal sürgősbek, mintsem hosszas fel- és leirásokkal lehetne időnket pazarolni. Teendők, még pedig életbevágó teendők halmaza fekszik előttünk, melyek felett a nemzetnek határozott itéletet kell hozni, nem pedig a közbeszólások tömkelegét szaporitni és ezzel időt vesztve tetterőnket czél nélküli szószaporitásokkal vesztegetni, — melyeknek csak a hirlapi közlönyben lehetne egyedül nyoma és akaratunk kivitelénél ott állanánk, a hol állottunk eddig, t. i. sokat, azaz mindent mondanánk, elpanaszolnánk fájdalmunkat és végre, mint a kórházi beteg, könyes szemmel könyörögnénk enyhitő irért és kapnánk oly szert, mely a fájdalmat egy időre csillapitja ugyan, de a baj gyógyithatatlanságát

segiti elő, ily kitéréseknek tehát sem magam, sem nemzetem továbbra kitenni nem akarva, — a határozati inditványt minden kellékeivel pártolom és elfogadom. (Helyeslés)

Engedjenek meg uraim, ha a határozat vagy feliratnak részletes és pontonkénti tárgyalása előtt — a forma körüli előadások részletezésébe bocsátkozom (Felkiáltások: Most? Zaj) ezt tenni nem azért akarom, mintha lelkem tiszta meggyőződéséből nem osztanám mindazon hazafias előterjesztvényeket, melyek a feliratot pártolók által felhozattak; hanem azért, hogy belátásom szerint egészitsem ki némileg azon, a történelemből felhozott idézeteket, melyek, nézetem szerint, kihagyattak, és én azért nem hallgathatom el neheztelésemet már előleg a felett, hogy az inditványtevő hazánkfiának nem egyedül általunk, hanem egész Europa által oly igen várt inditványa — a külföldi lapok által két nappal előbb közöltetett, mint maga az előterjesztvény történt (Igaz!), ha a parlamentaris életbe az indiscretio vádja valakire alkalmazható, úgy bizonyára azt minden tartózkodás nélkül lehet arra kimondani, ki tisztelt képviselő úrnak ezen bizalmával visszaélt, de bennünket a határozatot pártolókat kétszeresen sújtott ezen körülmény azért, mert az inditvány által már eleve okozott nagy hatás nem engedheté az osztrák államhozi publico politicus állásunk elemezését, és nem engedé a történelmi idézmények némileges kiegészitésének taglalását. Azt, uraim, kétségbe vonnunk nem lehet, hogy a felirati érv erősitésére az inditványozó képviselő úr által felhozott történelmi állitmányok úgy, mint előadattak, ne állanának; de a körülmények és viszonyok körülirásának elmaradása a történelemnek sokszor egészen más értelmezést adhat, mint a minő szinbe jött az elemezéssel. Ugyanis Deák Ferencz képviselő úr a mostani felirat érveül azon körülményt hozta fel, hogy már több esetekben történtek nem koronázott fejedelmekhez felirások, mint tanusitja Rudolf és Mátyás kora és tanusitják Leopold és Ferencz korai. Ezt, uraim, tagadni lehetetlen, és ép azért szükséges tisztelt követtársunk idézményének pótlólagos kiegészitése. Rudolf és Mátyás korszakainak eseményei Bernáth képviselő úr által kellőleg felderitetvén, ahhoz csak kevés leend mondani valóm, (Zaj) és mellőzöm 1-ör azon ese-

mények elősorolását, melyek az 1602-dik országgyülés egybehivását közvetlenül megelőzték; mellőzöm 2-or azon jesuiticus fejedelmi leiratot, mely az országgyülés által sérelmei orvoslásaért felterjesztett 18 pontra egyenként leérkezett; sőt mellőzni akarom 3-or azt is, hogy ugyanazon időszakban honunk ép úgy mint a lefolyt 11 év alatt, idegen tanácsosok, tisztviselők és hadvezérek által zsaroltatott. Az 1603-ki hongyülés — mely Mátyás főherczegnek Regensburgbani tartózkodása miatt Maximilián mint fejedelmi biztos által nyittatott meg, — miután az ideig még a sérelmek nem orvosoltattak, — mind a fejedelmi előterjesztvények tárgyalását, mind az adó megszavazását megtagadta, — mely miatt aztán feloszlattatván, csak ezen kivánt sérelmek orvoslása után 5 hónapra, azaz november 1-jén jöhetett újolag össze, maga a fejedelem által történt megnyitásával, mely hongyülésen a rendkivüli költségek födözésére kivánt adó megis szavaztatott, de alighogy a megajánlott összeg a hongyülés szétoszlása után a hatóságok által behajtva lőn, az előbbi nyomasztó állapot ismét visszatért. Ebből és más, a prágai udvar által szitott bonyodalmakból a fejedelmi ház ki nem bontakozhatván, Rudolf király bárgyusága szine alatt Mátyás részére a Magyarország feletti fejedelmi teljhatalmi jog, az uralkodó család helybenhagyásával, kieszközöltetett ugyan, de a camarilla müködései ezután sem szüntek meg; sőt most már Mátyás ellen, kihez bizalmukat egészen elvesztek, forditották fegyverüket, ki a rastovi és bécsi kötések megvizsgálása ürügye alatt, a magyarok főbbjeit Bécsbe hivta és ezekkeli megegyezése folytán az 1608-ki hongyülést Pozsonyba összehivta, melyben egy koronázási okmány dolgoztatván ki, — s birván a nélkül is a haza bizalmát, — ezen koronázási okmányt elfogadta, arra megeskettetett, királynak megválasztatott és meg is koronáztatott; sőt hogy maga ezen egyezményi ténynek nagyobb nyomatékot szerezzen, 30,000 fegyveres erővel Prága alatt termett, a camarilla fészkét szétűzte és a fejedelmet lemondásra kényszeritette, főleg azért, mert midőn ezen hongyülésnek a fejedelmi biztosok általi feloszlatását nem sükeresithette, charte blanche-ot osztatott szét a hongyülés tagjai közt, igérvén minden arra irt jogoknak teljesitését.

Ezen feliratok között tehát és a most inditványozott között

igen lényeges különbség van; Rudolf király törvényes fejedelme volt e nemzetnek, maga Mátyás pedig törvényes megválasztatása nélkül is a magyar korona törvényes örököse, mig a mostani tényleges uralkodó csak két lemondás törvényesitése esetében volna a magyar koronának praesumtiv örököse. — Az is kétségbe vonhatatlan tény, hogy II. Leopold megkoronáztatása előtt 5 hónappal, a nemzettel érintkezésben állott, de ez nem felirás, hanem egyedül levelezés által történt, de azt is igen jól tudjuk, hogy József császárnak patentalis intézkedései, annak csaknem halála előtti estején vonattak vissza, mely patentalis intézkedések folytáni átalakulás még csak fejlődőben volt, de még ez sem gátolta volna Leopold megkoronáztatását, hanem gátolta azon körülmény, hogy a koronaörökös, a Károly és Mária Terézia koronázási okmányaik elfogadását megtagadta és csak egy uj — tizenhárom pontból álló koronázási oklevélnek az ország rendei általi kidolgozása, és a fejedelem általi elfogadása, sikeresithette a megkoronáztatást. — Inditványozó követtársunk által felhozott I. Ferencz időszakát inkább óhajtottam volna hallgatással mellőzni, mert ennek uralkodása alatti viszonyok még inkább megerősitettek hitemben, hogy az osztrák kormánynak Magyarország iránti politicája már a multban is minden inkább volt, mint barátságos szinezetü, — jóllehet azt elleneink is soha kétségbe nem vonhatták, hogy a mult század vége és e század elejéni franczia háborukban a birodalom végelenyésztét csak a magyarok erejének tulfeszitése mentette meg. Azt is felesleges felhozni, hogy 1809-ben I. Napoleon függetlenségi ajánlata visszautasitása sikeresithette csak azon coalitiót, mely, a mint az osztrák birodalmat a már feje fölött összeomlandó örvényből kivonta, ugy e nemzetnek szabadsági kifejlődését csaknem félszázadra dobta vissza, de e nemzet fejedelméhezi ragaszkodását minden érdeken felül emelte, — és jutalma mi volt? volt I. Ferencznek még a háboru tartama alatt Magyarországra is kiható patentalis intézkedése a devalvatióra vonatkozólag, mely világos törvényeinket, melyek a Magyarország és hozzákapcsolt részeknek pénzügyi intészkedéseire nézve egyedül a magyar hongyülést rendelék illetékesnek, alacsonyan megsértette, és mely az összes birodalmat 848,500,000 forintba

kárositá és jutalma végül az lett, hogy alkotmányunk kigúnyolásával 1821-ben szintén patentalis intézkedés által, e mostanhoz hasonló módon katonai karhatalommal, törvénytelenül kivetett adóbehajtást és ujonczozást kisértett meg, mely intézkedés midőn a nemzet erős akaratán megtört, az 1825-ki országgyülésen Ferencz király bánó akarattal elégitette ki e nemzetet a „doluit paterno cordi nostro“ szavaival.

Azt sem hittem, hogy midőn az inditványozó követtársunk oly igen szépen fejtette meg a különbséget, az örökös tartományoknak az osztrák államokhoz viszonya és Magyarországnak ugyanezekhezi viszonya között, hogy midőn mind törvényes, mind történelmi szempontból kimutatta, hogy Magyarország personalis, — az örökös tartományok pedig a realis unioval levén kötve a birodalomhoz, e viszony szintén ily különbséggel fog állani, maga az uralkodó személyéhezi összeköttetésnél is, midőn elismerte, hogy mind Ferdinánd, mind Ferencz Károly lemondása törvénytelen, és mindaddig mig ezek mindketteje nem törvényesittetik, a megkoronáztatási kérdésbe bocsátkozni semmi szin alatt nem lehet, — midőn mindezen kérdések oly szépen megvitatva fejtettek ki általa: akkor nem tudtam megfogni, hogy végül miként lehet oly befejezést következtetni, hogy mit fognak az örökös tartományok mondani, vagy rólunk gondolni, ha mi azon tényleg uralkodó hatalmat, melyet ők már magukénak elismertek, mi törvényesnek el nem ismerjük. Én részemről épen az inditványozó követ urnak előterjesztvénye publico-politicus oldalát teljes mérvben elfogadva, mind az ideig, mig az általa kifejtett kellékekkel az uralkodói állás nem törvényesittetik, valamint a föliráshoz nem járulhatok, ugy a törvényes térről lelépni nem akarva, csak határozatban akarnám mindazon érveket letenni, melyeket irányul tüztünk ki. (Helyeslés.)

Buda városa érdemes követe németországi viszonyokat taglalván, igen helyesen fejtette meg, hogy az 1815-ki szerződések állapiták meg a német szövetségi államoknak az europai államrendszerbe felvételét és hogy ezen szerződés által lettek az europai államrendszer kiegészitő részei. A mint ezen állitást tagadni nem lehet, ugy az is kétségbevonhatlan tény, hogy ezen államszövetség-

nek érdekében fekszik, Magyarországnak az osztrák dualismussali függetlensége, mert ennek megszüntével, az európai állam-rendszernek, de különösen épen talán a német szövetségnek kellene igen tetemes változáson keresztül menni; hanem az is tagadhatlan, hogy mig e szövetséges államok helyébe nem az állam-szövetségek lépnek: addig ezen dualismusi önállóság nem a német nép szövetségéhez, hanem a német kormányok érdekéhez lesz kötve,mely érdekek, már magokban mint dynasticusok,ugyanazok változatainak lesznek kitéve.

A német nép érdeke ugyanazonos a mienkkel, minekünk tehát nem azon 1815-ki szerződések által megállapitott államrendszerhez kell alkalmazni függetlenségünket; hanem kell azon német nép érdekéhez kötni, mely már az 1848-ki törvények folytán örömmel fogadta a független Magyarországnak a német szövetségi gyüléseni képviseltetését, nem dedig azon uralkodó hatalmokéhoz, melyek a diplomatiai képviseltetésnek ellenszegültek. De, uraim, az 1815-ki szent szövetség fölötti nézeteimet — bár ide nem tartozók — azon egy phrasissal ki kell mondanom, hogy a mint eme szent szövetség a belgiumi és hollandi, a mint 1831-ki krakói és ugyanaz évi olasz beavatkozásokkal indirect megtöretett, — mert ezen szent szövetség főelveül kötötte ki a non interventio principiumot — ugy az 1856-ki négyes szövetség érveiből tökéletesen kivetkeztetett. Magyarhon politikája, — ha szabad ugy neveznem — tehát nem fektetheti sulyát az 1815-ki szerződésekre, azon szerződésekre, melyek a mint rokonszenvi érdekeit sértik annak, ki a 19-dik század irányeszméjét „suffrage universel“ tüzte ki a zászlójára: ugy a mi érdekeinknek is egészen ellentéte, de ellentéte most már azon német szövetségnek is, mely nem ezen szerződésre fekteti sulyát, hanem fekteti azon német nép szövetségére, melynek alap-munkálata befejezve, valósulásához igen közel áll és melyek érdekei csak akkor fogják a mienket illethetni, ha azon államszövetségek a magyar alkotmányhoz hasonló alapra lesznek fektetve.

Somsich Pál képviselő ur a felirás érveül hozta fel, hogy a feliratban nem ösmerünk el senkit és nem adunk fel a jogtérből semmit; sőt azt is állitá, hogy e felirás nem folyamodás, melyben kérnénk valamit; meglehet, uraim, hogy ez áll, de ez esetben ez a

felirásnak egy uj neme lenne, mely eddig hazánkban nem divatozott. Eddig Magyarországban a törvényjavaslati eseteket kivéve, mindig akkor szoktunk felirni, midőn vagy alkotmányos jogaink, vagy törvényeink, vagy ezek egyes pontja sértve van; de ekkor sem folyamodunk, hanem alázatos engedékenységgel kérjük sértett törvényünk vagy alkotmányunk orvoslását, akkor, midőn azt törvényesen követelhetnők is; igaz, hogy most nem vagyunk ez esetben, mert most nem törvényünk vagy alkotmányunk egyes pontja volt megsértve, hanem nemzetiségünk és hazánk függetlensége semmisittetett meg. Gróf Andrássy Gyula képviselő ur nem tudom ki által tett azon kérdésre, hogy mit teszünk, ha a felirásra jogaink egy része megadatik, a másik pedig nem? azt felelte: Ha a bécsi kormány enged, és egyezkedik, mi nem engedünk és nem egyezkedünk; — ha a tisztelt képviselő urnak ily elhatározott szándéka van, akkor e czélját gondolm elébb eléri, ha fel nem ir, hanem a határozati inditványt fogadja el; de én gondolom, hogy már magában azzal, hogy a felirati inditványt fogadta el, ezen feltételétől elállott, mert az önmaga által is törvénytelennek vallott hatalomhozi felirással, a törvényes térből engedett, (Nagy Zaj. Felkiáltások: Nem áll! mások: Halljuk!) igy tehát nem kell tartani a képviselő urnak, hogy a bécsi kormány kezdi meg az engedékenységet, mert ezen felirással az engedékenységben már őket megelőzte.

Kellene még Bács-megye ó-becsei képviselő urnak a jus publicum ellenébeni kitörésére rövid megjegyzéseket tennem; de Somsich képviselő ur által pár szóval döntetvén meg ezen ephemer okoskodás, csak azon figyelmeztetést tehetem, hogy mindenki egyedül tulajdoni jogáról rendelkezhetik; ki más jogát akár bitorolja, akár önérdeke által sérti, nem csak politikai, de természet elleni bűnt is követ el; ha képviselő urat a pápa kezébe adott placetum regium boldogitja (Derültség), ám élvezze e boldogságát, de én mindig azt gondoltam, hogy a magyar clerus sokkal büszkébb volt függetlenségére mindig (Helyes) mintsem hogy a képviselő ur azt velem elhitetni tudná; én részemről nem a testületi, hanem a négyfali függetlenséget sem áldoznám fel, a három szalagos tiara minden lógványaiért. — Nagyon csodálom azt is, hogy mikéut vagy

honnan jósolhatja Csengery képviselő ur már előre azt, miszerint egyedül a fölirás keresztülvitelével lehet a főrendekkeli egyezést sikeresiteni; (Igaz!) az én tudtommal a főrendek még e tárgyban egy ülést sem tartottak — és tartok tőle, hogy a képviselő ur jóslatai igen elhamarkodottak. (Éljenzés!)

Erre Vay Béla báró:

Tisztelt ház! Egy ország szeme függ rajtunk! egy ország szorult kebellel fog fel minden szót, mi e teremben kimondatik! — szegény hazám! ugy képzellek, mint egy hajót a viharzó tengeren, mely utolsó horgonyát veti ki, mely ha nem fog: elsodortatik a hajó a vihar vészes hullámai közé! — Ez utolsó horgony, e végső reménysugár, melyhez e hon törvényes önállása, szabadsága s anyag jólétének békes utoni elérhetése reményét köti, — e nemzetgyülés, e jelen képviselőház. És most, midőn mi kiállva a küzdtérre, a törvény, a jog ezredéves szablyáját készülünk felvenni, hogy megvivjunk az önkénynyel — mely mint a százfejü hydra, mindig ujból és ujból emeli fel fejét; — látjuk, hogy nem vagyunk elegen! látjuk, hogy országunkat kiegészitő egész részek nincsenek itt képviselve! látjuk, hogy oda jutottunk, hogy országunk integritását merték megsérteni, országunk integritását, melyet apáink drága vérükkel megvédelmeztek, s melynek elvét sértetlenül fenntartani nekünk is első kötelességünk. (Helyes!) És igy, mondhatom, hogy mi mindaddig, a mig az országunkat kiegészitő részek meghivása által, országunk integritása elismerve nem lesz: semmi fontosabb tanácskozmányba, törvényhozásba, törvényalkotásba, annál kevésbé koronázásba nem bocsátkozhatunk! (Helyes!) Ez eszme, tudom, minden agyon átvillant, ez eszme, tudom, minden kebelben határozattá vált. És ebben egy értelemben lesz velünk Magyarország összes lakossága; mert Magyarországot nem egy kiváltságos cast és egy paria nép; hanem egy nemzet lakja. Igen, hála az 1848-ki törvényeknek, melyek által örökre eltöröltetvén a régi feudalis viszonyok, s mindenkinek egyenlő politikai jogélvezet s törvény előtti egyenlőség biztosittatván: a nemes osztály magához emelte föl a régi jobbágyokat, hogy egy legyen az érdek, hogy egyformán szeressék a hazát, hogy vállvetve mind napszámosak legyenek hazánk nagysága fölépitésénél,

szabadsága biztositásánál. És ezt a volt jobbágyok tudják; igen tudják, hogy őket a magyar nemesség saját jószándékából önként szabaditotta fel a robot alól; sőt ellenére az osztrák kormánynak, — ugy, hogy csak az akkori korszellemnek, az akkori trónrázkodtató eseményeknek köszönhetni azt, hogy már az 1848-iki országgyülés hivihette, — az osztrák kormány semmi uj szabad intézvényt nem pártoló politikája ellenében, — a robot és dézma eltörlését. Nem lévén képes az osztrák kormány 1848-ban megakadályozni a jobbágyok ezen felszabaditását: igyekezett azt ellenünk saját hasznára forditani. Már 12 év mult el azóta, és még mindig próbálja az osztrák kormány a volt jobbágysággal elhitetni azt, hogy a felszabaditást a császár adta, s hogy ha az, az uraktól függne, azok azt minden perczben visszavennék. Igen, a legutóbbi időben is nem átallották az oktober 20-ka óta kicsapott némely jegyzők, financzok, sőt pléhgalléros bezirkerek s más effélék a nép között ez alávaló rágalmat bujtogatásul használni fel; — sőt volt reá eset, hogy a nép ily bujtogatót fel- és átadott a megyének, kinek azonban az őt kisérő őrök elől egy zsandár-kaszárnyába menekülni sikerülvén, — ezek által a megyének nem csak ki nem adatott, hanem mint jó polgár, ki csak kötelességét teljesitette, általuk megvédelmeztetett. (Ugy van!) — Az urbér megszüntetését tartalmazó 1848-iki IX-ik törvényczikk első paragraphusa a földesurak kármentesitését a nemzeti közbecsület védpaizsa alá helyezi. A második pedig a magyar miniszteriumra bizza az országgyülés elé terjesztendő törvényjavaslat kidolgozását; hogy a földesuraknak az eddigi urbéri tartozásokkal felérő tőke-érték hiány nélkül kifizettessék. Lássuk, hogy e tekintetben is, hogy járt el az osztrák kormány. Magyar miniszteriumot nem alakitott, a törvényjavaslat készitésére — országgyülést nem hitt össze, mely elé az terjesztetnék; hanem mindezt önkény utján intézvén el: megfertőztette az e törvényczikkben emlitett nemzeti közbecsület védpaizsát. (Igaz!) Ugyanis, mert nemsokára sikerült valakinek urbéri-váltsági papirjait kikapni: 100 valóságos pengő forintból 100 uj osztrák értékü forintot csináltak s olyat is csak 60—70-et adnak egy 100 frtosért. De nem csoda ez egy oly kormánytól, mely mint már emlitettük, a magyar bankje-

gyeket minden kárpótlás nélkül beszedte és elégette, mely az önkényes kölcsönt exequálta; hiszen az urbéri váltság csak egy részét érdekelte az ország lakóinak s azt is a vagyonosabbat, melyet pedig elszegényiteni neki mindig politikájában feküdt. (Igaz!)

De ki tudná elmondani fájdalmaink, sérelmeink összegét; nem győzi azokat irni az utókor számára a történelem muzsája. Most e tekintetben előttünk fekszik a remek szerkezet, Deák Ferencz képviselőtársunk inditványa, melyet én egész tartalmára nézve pártolok — s még csak a formára nézve kivánok pár szót szólani. (Halljuk!) Kinek és mily formában mondjuk el sérelmeinket?

Vajjon csak kikiáltsuk-e azokat a távolba? vajjon egy manifestumban nyilatkozzunk-e Isten és ember előtt mindazokról, mi hazafi szivünknek fáj? Nem, mert az egy rengetegben elhangzó kiáltás volna, — nem, mert megtanulta már a magyar, hogy önnön magára hagyatva kell küzdenie a balsorssal, — nem, mert meggyőződtünk már a felől, hogy az europai nagyhatalmak csak önérdeküket tekintik, s hogy a nemzetiségi kérdéseket is csak annyiban pártolják, a mennyiben azokat saját czéljaik kivitelére eszközül használhatják fel, — nem, mert nem akarnék még egy tört döfni szegény számüzött hazánkfiai szivébe, kik bennünk biznak, kik bennünk remélnek, s kik a nemzetet e nyilatkozata által már a kétségbeesés örvényénél látnák állani — mely, mint egy vizbefuló, minden szalmaszálhoz kapkod.

Tehát talán csak keklünkbe fojtsuk a fájdalmat? s hozzunk egy határozatot? s tegyük azt le a zöld asztalra? a zöld asztalra, mely talán összeroskadna a teher alatt, ha e határozatba belé tennők mindazt, a mi törvénytelen és reánk nézve sérelmes! Nem, mert nem akarnám, hogy nyilatkozatunk e formája ürügyül használtassék fel az osztrák kormány által ellenünk akkor, midőn annak lényege, ős törvényeinkhezi ragaszkodásunk lehet az, a miért ha akarják, az országgyülést szét is oszlathatják. Nem! mert egy határozat foganatositás nélkül mitsem ér, s a határozatot én azon időre ohajtanám halasztatni, midőn majd Isten segedelméből azon állapotban leszünk, hogy annak foganatositását anyagi erővel is eszközöltethetjük. (Jól van! Helyes!)

E szerint, tisztelt ház, szerény véleményem szerint, jelenleg nem tehetünk egyebet, mint felirni a tényleg felettünk uralkodó hatalomnak. Igen, a forma, melybe mindazt, mi szivünkön fekszik, öntsük, legyen felirás. Legyen az innét egy erős hang, nem alázatos, és a kérelem hangja, mint épen most Latinovits t. követtársunk emlité, hanem egy erős hang a sértett jog- és önérzet hangja, mely helyesen irányozva s a tényleg uralkodó felség trónjába ütődve ezerfelé viszhangozzék. E viszhang menydörgése nagyobb befolyással lesz a jelenleg uralkodó hatalomra, mint egy rideg zárt kebelből eredő puszta határozat. E viszhang özöne eljut a testvér-nemzetiségek füleihez is, s felderiti előttök a valót, a testvéri szeretetet, Soloni igazságot, melylyel irántuk viseltetünk. E viszhang véghullámzásai eljutnak Europa nagyhatalmaihoz is, s meggyőzik őket a felől, hogy mi a nemzet, s a tényező hatalom között megkisértettük a kiegyenlitést, mennyire az a törvényességgel s becsülettel egybefér; — s végre e viszhang nekem is, mint már oly sokan mondták, megnyugtatja belsőmet, lelkiismeretemet: hogy történjék bármi — oszlattassék el bármikor az országgyülés — ha majd hazamegyünk s választóink azt kérdezik, hogy miért oszlottunk szét a nélkül, hogy üdvös törvényeket hoztunk volna: azt akarom nékik mondhatni, hogy „szétoszlottunk, vagy szétoszlattunk azért, mert legszentebb jogainkat, minden felszólamlásunk daczára sem akarták elismerni, — mert ezredéves alkotmányunkat, történelmi önállásunkat lábbal akarták tiporni, — mert azt akarták, hogy mi is mindezeket megtagadjuk! “

Azért is, tisztelt ház! én a felirás mellett nyilatkozván, pártolom tisztelt képviselőtársunk Deák Ferencz inditványát, ugy lényegére, tartalmára, mint formájára nézve. (Éljenzés.)

Erre Batthyány István gróf:

Előre bocsátom, hogy szerencsétlen volnék elhinni azt, miként igénytelen szavaim valakit capacitálhatni képesek lennének; de ellenben a fennforgó kérdésben nyilatkozni (képviselői állásomnál fogva) kötelességnek tartom, és azért emelem fel szavaimat. Midőn az october 20-diki leirat Bécsből hazánkba leérkezett, akkor az egész nemzet utat látott abban, hogy 11 évi némasága után al-

kalma legyen kijelenteni azt, miszerint ő az 1848-ki szentesitett alkotmányhoz hiven ragaszkodik; kimondotta azt a nemzet egyhangulag, fennszóval és oly hangosan, hogy annak viszhangját meghallhatták és megérthették még azok is, kik Bécsben laknak; azon szellemben szervezték magukat az illető községek, megyék és városok, ama törvény értelmében megtörténtek a követi választások, melyek gyakorlata folytán mink itten egybegyültünk; a nemzet a törvényes uton megindult; azon haladt, és ottan áll most is, elvárván a kormánytól, hogy ha előbb nem, legalább az országgyülés megnyitása alkalmával megteendi a maga kötelességét annyival inkább, mert (qui tacet consentire videtur) a kormánynak negativ állásánál fogva az ő beleegyezését méltán reményleni lehet; azonban a kormány mai napig mit tett, vagyis inkább mit nem tett? azt önök jól tudják; de annyi bizonyos, hogy a magyar ismét csalódott. A kormányt egy ravasz farkashoz lehet hasonlitani, a ki a bárány bundájába felöltözködik, felköti a jóságnak, szelidségnek, és hizelgésnek lárváját, de csak akkor, midőn az ő sorsa ingadozik, mert alighogy a koczka kedvezően feléje fordul, leránti a álarczát és vaskörmével visszaragadja azt, mit igérni kénytelen volt; (Helyes) azt tanusitja a jelenkor, azt mutatja a mult korszak számtalanszor azóta, mióta azon szerencsétlen házasság (Helyes!) létezik, melynek neve pragmatica sanctio. És mégis azt kivánják, hogy a magyar legyen méltányos, legyen udvarias; a magyar nagylelküsége világszerte tudva van, tud ő méltányos de udvarias is lenni, de csak akkor, midőn az ő Isten és ember előtti jogos ohajtásai és követelései beteljesedve lesznek, mikor ősei által kivivott és tőle jogtalanul elrabolt alkotmányos szabadsága visszaadva és a jövőre biztositva lészen; (Helyes!) ez legyen az ő szilárd akarata, és attól el ne térjen soha. Alig van köztünk, a ki vagy programmjában, vagy megválasztása alkalmával, ki nem jelentette volna azt, hogy ő az 1848-ki alkotmányhoz hiven ragaszkodik, egy hajszált sem tér el, egy betüt sem enged; sőt vannak olyanok is, — ámbár a törvény azt nem mondja, de hazafias érzelmeik által elragadtatván, erre a hitet önkénytesen le is tették, — én is azok közé tartozom, és az ellenkező esetben hitszegő lennék (Éljen!); meglehet

ugyan, hogy a koronás fejedelmek azon kiváltsági joggal birnak, miszerint ők büntetlenül hitszegők lehetnek (Tetszés), azt legalább a historia sok izben tanusitja; de én részemről azon esetben nem volnék méltó eme tisztelt háznak további tagja lehetni; — azért tehát kivánom, a kormány legyen következetes, az initiativát onnét várom, a honnan jönnie kellene, vagyis inkább régen kelletett volna jönni, legyen minél előbb az, a mi az 1848. fő kelléke: t. i. felelős, de független magyar miniszterium; köztiszteletben álló követtársam b. Eötvös József a minapi beszédében azt találta mondani: meglehet, hogy a felirás kedvező választ nem nyer; a mit t. barátom gyanit, én azt positivitással állitani merném, és azért, ha győz a felirás, ám legyen, de meg vagyok győződve arról (a háznak hazafias érzelmét ismervén) — hogy, ha kedvező siker nem lesz, akkor a ház egyhangulag fogja a határozatot kimondani (Helyes!), a mi pedig engem illet, én ezennel felkérem az illető t. jegyző urat, engem azok közé soroltatni, kik a határozatot pártolják.

Dixi et salvavi animam meam. (Zajos éljenzés!)

Elnök: A holnapi ünnep miatt a tanácskozást holnapután a szokott órában folytatni fogjuk.

Ezzel a mai ülés d. u. $2^1/_2$ órakor feloszlott.

A képviselőház XXXIII-ik ülése

— május 31-kén. —

Elnök: Ghyczy Kálmán.

Jegyző: Jura György.

Jura György jegyző ur felolvassa a XXXII. ülés jegyzőkönyvét, melyre nézve észrevétel nem tétetik.

Elnök: A jegyzőkönyv e szerint meghitelesitve levén, beadom az időközben érkezett iratokat.

Borsodmegye közönsége fájdalmát fejezi ki azon súlyos veszt-

teség fölött, mely gróf Teleki László halálával az összes nemzetet érte. Fájdalmas tudomásul vétetik.

Kollár Antal Esztergom város polgármestere, panaszosan jelenti föl, miután a folytonos izgatás miatt gyülést nem tarthat, hogy a városi lakosok adójának behajtása végett, a városi képviselők és tisztviselők terheltettek meg katonákkal. A többi hasonnemü irományokhoz fog soroztatni, hogy az adó végleges tárgyalásánál szintén figyelembe vétessék.

Sopron-megye közönsége kérvényezi: 1-ször hogy az 184$^{8}_{9}$ szabadságharcznak áldozatává lett minden martyr harczos neve törvénybe iktattassék (Helyeslés.); és 2-szor hogy nekik Pesten, a haza szivében a harcznak nagyságához és a nemzet hálájához méltó szobor emeltessék (általános helyeslés). A kérvényi bizottmánynak fog általadatni.

Baranya megye közönsége azt kéri, hogy a pécsi lyceum ismét állitassék fel és a katonai czélokra elfoglalt gymnasiumi épület adattassék vissza. A kérvényi bizottmánynak lesz kiadandó. (Helyes!)

Szeged város közönsége kebelében váltótörvényszék felállitásáért folyamodik. Ezen folyamodás azon 9 tagu bizottmányhoz utasittathatnék, mely a törvénykezés ideiglenes rendezésében müködik.

Több nagyhegyi urbéres szőlősgazda az 1848-ban állitólag eltörlött szőlődézsma meg nem adásából származott kár megtéritéseért és a tőlük kierőszakolt kötelezvények megsemmisitéseért folyamodnak. Ez is a kérvényi bizottmánynak leszen átadandó. (Helyes!)

Esztergom-megyének táti kerületében legközelebb ujból megválasztott képviselő Zsitvay Jósef benyujtja megbizó levelét, (Éljenzés.) mely az igazoló bizottmánynak lészen kiadandó.

Az igazoló bizottmány ismét három jelentést adj be, oly képviselő urak választási jegyzőkönyveinek megvizsgálásáról, kik iránt sem kérvény nem adatott be, sem jegyzőkönyveik iránt észrevétel fenn nem forog. Ezen képviselő urak: Szathmáry Királyi Jósef, Miskolcz városa képviselője; Vécsey László, közép Szolnok megye

szilágy-csehi kerületének képviselője; Königmayer Károly, vasmegyei kőszeg-kerületi képviselő, kikre nézve az igazoló bizottmány elöterjeszti, hogy mindezek megbizó levelei rendben lévén s eddig ellenük panasz sem nyujtatván be, igazoltaknak tekintendők, azon óvással, melyet a ház szabályai szerint az ujabban megérkezett képviselőkre nézve jegyzőkönyvileg a ház fenntartani szokott.

Ezen alkalommal egyszersmind jelentem a t. háznak, hogy Popovits Milos, a „Vidvodan" belgradi szerb politikai lap szerkesztője, rendesen az országgyülés számára hirlapját megküldi. (Tetszés.) — A t. ház megegyezésével az köszönettel elfogadandó és hogy azon urak, kik a nyelvet értik, ezen lapot olvashassák, az az irodába fog kitétetni. Egyéb jelentésem nem levén, következnék a napi renden levő átalános tárgyalás további folytatása.

Erre Mocsáry Lajos:

Midőn e széles mederben folyó, valóban nagyszerü vitában szavamat emelni bátorkodom, örömmel ragadom meg az alkalmat, kinyilatkoztatni, hogy én is hiszem és vallom azon elveket, melyek a fölirati javaslatban letéve vannak; örvendek, hogy a vitatkozás ily nagy dimensiokat öltött, hogy e tárgyban oly sokan nyilatkoztak. Hadd lássa mindenki, hogy a kérdéses elvek nem utánmondott és adoptált elvek, hanem mindenikünk saját agyának és kebelének kifolyása; hadd lássa mindenki, hogy mindnyájan készek vagyunk elvállalni azokért a solidaritást, s ha kell, mindennemü felelősséget.

Ha mindaz, mi e teremben elmondatott, hiven eljut az illető helyekre, ugy hiszem, meg fogják érteni valahára, miért nem akarunk mi az egységes ausztriai birodalomba beolvadni, miért nem tudunk az uj, egységes Ausztria nagy eszméje iránt lelkesedni. Megismerkedtünk ezen egységes Ausztriával; annak 12 éves története, a mi folytonos sanyargattatásunknak és kinos szenvedésünknek története. Mihelyt szabadságunknak dicső harcza elnyomatott, előbb a vad és vérengző, majd a rendszerbe szoritott buta zsarnokság ülte hazánkban folytonos saturnaliáit. Azt mondják most, hogy a forradalom után hazánk egy meghóditott ország volt, s a fegyver jogánál fogva esett az osztrák kormánynak szabad rendelkezése alá.

Ugy látszik azonban, hogy e nézetet csak most akarják érvényre emelni; 1849- és 50-ben ugy is tekintettek bennünket, mint felségsértőket s a lázadás és fegyverrel való meghódítás kettős jogczimének fogva bántak el velünk. És elküldöttek reánk egy szörnyeteget az Albák és Caraffák régi iskolájából, ki ugyanazon szolgálati készséggel, sőt némi bon-homeiával ontotta nálunk a legnemesebb vért, a melylyel talán eljárt volna, ha történetesen valami philantropicus missiót kellett volna teljesitenie; nevezetes példánya azon erkölcsi és politikai nevelésnek, melyet az osztrák korlátlan hatalom létrehozott. Miután elég volt téve a büntető igazságnak, s az osztrák miniszterek elmondhatták uroknak, hogy a rend és csend helyre van állitva Magyarországon — jött a német civilisatio, jöttek a népboldogitó institutiók, jött azon páratlan, undoritó és képtelen államgazdálkodás, mely anyagi tekintetben tönkre tette az országot, s mely szellemi tekintetben csak azért nem tudott bennünket tönkre silányitani, mivel nem volt szellemünkön semmi foganatja; a melynek ize szánkban van és fog maradni, a mig csak egy is él közölünk; melynek jóvoltában e pillanatban oly bő mértékben részesülünk. De hát ám vessünk fátyolt a keserü multra, ha ugyan szabad és lehet multnak neveznünk; mert végre is, mit használna e multat emlegetnünk; nincs hatalom, mely nekünk megfizesse kiállott szenvedéseinket, valamint nem képes semmi lemosni az osztrák kormányról azoknak szégyenét; hiszen, ha jól meggondoljuk e dolgokat, csak is annyiban lehet különösen számba vennünk, a mennyire még igen ujak, igen fris emlékezetben vannak; mert ha visszatekintünk majd negyedfélszázados történetünkre, a 12 év szenvedéseiben nem sok ujat fogunk találni; próbáltunk mi már effélét máskor is; tegyük ad acta a legujabban történteket is, megláboltunk mi már nem egy hasonló korszakot; átéltük, meglábolt uk, ugy látszik, ezen legujabb szenvedésteljes időt is. Igaz, arról nem tehetünk, ha ily esetek emlékét elfeledni nem áll hatalmunkban.

Igen, mint mondám, mi megismerkedtünk ezen egységes Ausztriával, s jöjön reánk bármi szerencsétlenség, bármi aláztatás, mig e nép ki nem lesz forgatva természetéből, mig nemzetiségünk zománcza végképen meg nem törik, mig e nép a demoralisationak leg-

mélyebb fokára nem sülyed, nem képzelhetek oly állapotot, hogy ezen Bach-féle Gesammtmonarchiának eszméjével megbarátkozzék.

Mióta csak ficzamodott elméü államböcsek és ideologok systemákat koholnak az embereknek és államoknak boldogitására, soha — azt merem állitani — nem jött létre képtelenebb államcombinatio, mint az egységes Ausztria. Állami combinatiórói szólok, systemáról, mert, ugy hiszem, azoknak, kik a legnagyobb ellenségeskedéssel állnak szemben velünk, vagy egy bizonyos része, mely, ugy látszik, valóban hisz ezen combinatiónak mind észszerüségében, mind politikai és erkölcsi jogosultságában. Felteszek ennyi becsületességet elleneink egy részéről, mondom, mert a legnagyobb rész az, mely köztünk kétségtelenül a legfőbb tényező, bizonyosan nem sokat bibelődik az eszmével, s csupán azért zajong a Gesammtmonarchie mellett, azért sürgeti az egységes Ausztriát, mivel ennek voltaképeni eleme az elnyomás, az ostromállapot s végeredményben a régi kedélyes butúlás levén, ez biztosit udvari állást, zsiros hivatalokat és kényelmes nyugdijakat.

Az összes birodalom eszméje megszületett azonnal a forradalom leküzdése után, s az elitélések és gyilkosságok által kapta meg a vérrel való keresztelést; de a népek sehogy sem birtak ez állameszméért lelkesedni, uj egységi ragaszok lettek szükségesekké, szükségesnek látszott az egység megerősitésére az alkotmányosság mézes madzagát elővenni. Megjelent az octoberi diploma, s Ausztria az alkotmányos státusok sorába lépett. De az alkotmány még nem tudta valami különös mozgalomra hozni Ausztria népeit, még más kellett, s az osztrák államférfiak s mindazok, kik rendelkezésökre állanak, szájokba vették szentségtelenül a hazaszeretetnek szent nevét. Proclamálva lön az osztrák haza, az osztrák hazaszeretet.

Ha látja az ember az osztrák hatalomnak e kinos vajudását, — mely nevetséges volna, ha nem volna más tekintetben oly szomoru, — lehetlen át nem látni, hogy ezen hatalom meg van rendülve alapjaiban; mert példátlan a történetben, hogy egy hatalom, mely a katonai erő vas karjai közt némán s mozdulatlanul tartja a népeket, melyek kénytelenek átlátni, hogy őrülés volna minden mozgalmi kisérlet, a nélkül, hogy bár honnan is megtámadtatnék, nem látja biz-

tositva állását, nem hisz nem csak jövőjében, de csak fennállhatásában is, s ezekre nézve garantiákat keres, mint a lelkiismeret által üldözött extravagál, és a legsivárabb kisérletek mezején kalandoz. És midőn épen ennek következtében a népek bizton várják egy jobb jövő bekövetkezését, akkor azt követelni tőlük, hogy épen ezen hatalomnak adják oda szivüket, vakon kövessék kisérleteinek minden extravagantiáiban, hurczoltassák magukat keresztül minden abnormitásokon, ezt várni, ezt követelni valóságos dőreség.

Én meg vagyok győződve a felől, hogy nem csak a galicziai lengyelek, kiknek távolról sem jut eszökbe más óhajtás, mint a lengyel nemzetnek és hazának helyreállitása; nem csak a cschek, kikben él folyvást huszszitai mokányság: hanem maga az örökös tartományoknak józan része, azon rész, mely nem ül bureaukban és udvari állomásokban, mely még emlékszik róla, hogy ő is német, s mely 1848-ban annyira meglepte a világot nem is sejtett szabadelvüségi fogékonyságának felmutatásával, — hogy maga az örökös tartományok józan része is legnagyobb közönyösséggel viseltetik a Gesammtmonarchie eszméje iránt; meg vagyok győződve, hogy nem igen érzik dagadni keblöket, midőn előttük a birodalmi osztrák patriotismusra történik hivatkozás; s hiában emlegettetik e szó igen magas helyekről, hiában toporzékol hazafiui hevében egy-egy osztrák tábornok, hiában provocál napi parancsokban a hű osztrák szivekre, hiában hazudik lelkesedést egy-egy osztrák miniszter és birodalmi tanácsos, hiában registrálja a bérencz hirlapiró a háromszoros vivátokat: ezen ujonan feltalált császári királyi szabadalmazott patriotismus nem bir senkit még ő köztük is valódi lelkesedésre heviteni, s marad hivatalszerü érzelemhazugság; (Igaz! Helyes!) marad az egész egy uj kisérlet, összeragasztani azt, mit Isten nem teremtett együvé. (Helyes!)

De mit mondjunk hozzá mi magyarok, kiknek szivéhez van forrva saját hazánknak szeretete, a kikkel szivünk minden dobbanása érezteti, hogy magyarok vagyunk: mint ilyeneknek van nagy multunk, melyhez annál nagyobb bensőséggel ragaszkodunk, minél inkább teljes e mult szenvedésekkel, kik nem képzelhetünk, de nem is óhajtunk más jövőt, mint azt, hogy czőre, dicsőségre, boldogságra jussunk, mint magyar nemzet! Mi hagyjuk cserben ezredéves mul-

tunkat s adoptáljuk az uj Ausztriának 12 éves, részint borzadalmas, részint inséges történetét; mi hagyjuk cserben, irtsuk ki kebelünkből nemzetiségünkhez való ragaszkodásunkat s vegyitsük lelkesedésünket ezen patriotáknak chorusába? tölünk ezt várni, ezt követelni valóságos őrültség!

Ezen az uton nem fog az osztrák hatalom velünk soha boldogulni. Ha velünk boldogulni akar, keressen más utat magának; mi már csak magyarok maradunk, mi nem leszünk soha Gesammtösterreicherek, s azért nem is küldünk követeket a birodalmi tanácsba; jöjön bármi, majd meglábolujuk valahogy; hiszszük, hogy ezután nem tart sokáig a bár hányszor visszatérő, bármi teljes zsarnokság! tudunk mi türni, szenvedni, hála Istennek, — nem veszszük észre teljességgel, hogy fogott volna rajtunk bármi tekintetben a 12 éves szenvedés; hála Istennek, nem veszünk észre népünkön semmi depravatiot, melyet csak akkor hoz létre a despotismus, ha a népeknek szive megtörött; ez országgyülés azt mutatja, hogy még egy kis közéleti járatosság is maradt hazánkfiainak sorai közt, ha felejtettünk is egyetmást az egykor oly jól tudott leczkéből, időnkint, — mint épen most — lesz alkalom ama gyakorlatunk megujitására, mintegy iskolai repetitióra; szóval, bizzunk benne, mi majd csak megélünk magyarokul valahogy, ám lássa az osztrák hatalom, miként fog megélni ő.

Talán azon észrevételt teendik némelyek előadásomra, hogy én pusztán és egészen érzelmekre provocálok, midőn az országnak politikai ügyeiről van szó s az érzelem politikájának vetem magam karjai közé. Én azt tartom, tisztelt ház! ilyen esetben, midőn azt kérdezik, akartok-e magyarok maradni? vagy osztrákokká lenni? épen a szivnek van joga felszólalni, és ha jól átgondolom mindazon eszméket, melyek itt e tárgyban felhozattak, csak azt látom, hogy másoknál is oda megy ki minden körmönfont okoskodás, hogy az osztrák rendszert teljességgel nem veszi be természetünk, hogy — bocsánatot kérek ezen mindennapi és trivialis kitételért — nem kell se testünknek, se lelkünknek. (Tetszés.)

Ha boldogulni akar velünk az osztrák hatalom, egészen más utat kell követnie, egészen másképen kell felfogni helyzetét. Midőn

a korábbi időkben, — s ez igy folyik majd negyedfél század óta, — szabadságainkat meg akarta nyirbálni Ausztria, nem annyira törekedett arra, hogy különböző és gyakran változó tartományait egy egységes státusba olvaszsza, mint csupán arra, hogy megtörje nálunk a szabadságnak szellemét, mely ránézve folyvást alkalmatlan volt, s folytonos rosz példa gyanánt állott a többi tartományok előtt, mely példát egyszermásszor azok utánozni is megkisértették. Az egybeolvasztás új eszme, melyet szönyegre hozott Ausztria, szerencsétlenségére épen akkor, midőn a nemzetiségi törekvések a leghatalmasabban élnek. Az osztrák új iskola államférfiai kétségkivül igen kellemesnek találták azon tömörséget, melyet Francziaország, Anglia, Poroszország, vagy akár kisebb mértékben Oroszország is rfelmutat; azt mondták, ebben fekszik azon országok ereje, ezt szeezzük meg Ausztriának. Elfeledték ezen urak legelőbb is azt, hogy nemzetiségeket ignorálni s megsemmisiteni korunkban nem lehet, mert hiszen a proclamált Gleichberechtigung csak ürcs szóbeszéd volt; valamint elfeledték azt, hogy ha a hosszasan gyakorlatba vett Gleichberechtigung és elnyomás által annyira depravaltatnék a nép, végre csakugyan olyan csömörletes olla putrida válnék belöle, mely igen emlékeztetne bennünket azon culinaris hasonlatra, melyet egy képviselőtársunk előhozott. Elhiszem, hogy sokkal könnyebb volna uralkodni az ausztriai ház pálczája alatt álló népek fölött, ha nem volna baj a sok lármás és nyugtalan nemzetiséggel, ha azok kivetközve nemzeti egyéniségökből, csak az új öntetü osztrák patriotismus szolgálati, különösen adófizetési készség lelkesitené a népeket: de ily utópiákkal hagyjon föl az osztrák hatalom és fejtse ki fennáilásának s jövendőjének azon alapjait, melyek eddig léteztek, vagy talán még léteznek. Ausztriának el kell fogadni a helyzetet, melyet rá mért a sors, s föl kell hagynia a szerencsétlen egységi ábrándokkal. Nincs más jövője, mint a dualismus vagy foederatio. A népek, de különösen mi magyarok, soha semmiféle tekinteteknek nem fogjuk föláldozni önállásunkat. (Helyes!)

Két hathatós tényező létezik nemzetünknél, melyre kellett volna támaszkodni Ausztriának a végett, hogy a magyarral boldogulhasson; egyik az úgynevezett dynasticus érzelme, másik a tör-

vényességhez való ragaszkodása, mely oly kiválólag jellemzi nemzetünket. De az osztrák hatalom a helyett, hogy folytonosan e két tényezőre támaszkodott volna, a helyett, hogy folytonosan a legnagyobb gonddal ápolta volna nálunk a dynasticus érzelmeket és a törvényességhez való ragaszkodást, eldobta könnyelmüe a stnabilitásnak, a conservatiónak ezen hathatós eszközeit, s erőszakkal akart helyébe állitani Gleichberechtigung s einiges Österreich-féle agyrémeket. — Mi a magyar népnek dynasticus érzelmeit illeti, tagadhatlanul léteztek azok. A magyar nép valódi ragaszkodással és kegyelettel viseltetett nemzeti dynastiájához, az Árpádházhoz; ez érzelmeket átvitte a vegyes korszakba s Nagy Lajos és Mátyás alatt még nagyobb fokra emelkedett a királysághoz való ragaszkodás. Átvitte a magyar ez érzelmeket az utána következett dynastiára is, és mindamellett, hogy háromszázados története a jogok fenntartásaért folytonos harcznak története, valahányszor csak egy kis pihenése volt ezen folytonos küzdelmekben, valahányszor egy kis jóakaratot tapasztalt, valahányszor egy kis gond lőn forditva az ország emelkedésére, mindannyiszor lobbot vetett ezen dynasticus érzelem. Europa története nem egy szép momentumát, — Ausztria nem egyszer köszöni ennek megmentését. De ezen dynasticus érzelem mindig csak akkor tudott fennmaradni, ha törvényes volt az uralkodás; és ha van még némi maradványa ezen dynasticus érzelemnek, csak a törvényeket megtartó koronás fejedelem iránt képes azt érezni a magyar. Az osztrák kormány könnyelmüen koczkára tette a magyar nép ezen dynasticus érzelmét, melyet ápolva, a legbiztosabb alapot tarthatta volna föl a birodalom fennállására; ám lássa most már, mivel és miként képes ezen hiányt kipótolni.

A mily könnyelmüen bánt az osztrák hatalom a magyar nemzetnek dynasticus érzelmével, épen oly könnyelmüen bánt a magyarnak a törvényességhez való szoros ragaszkodásával. Az osztrák hatalom tabula rasá-t csinált magának, eltörölt minden régi törvényt, felforgatta még a magyar magánjogot is; s hogy egységi ábrándját létesitse, végig hurczolt bennünket a törvénytelenségeknek minden nemein; mindez végképen megsemmisithette volna nálunk a törvények tiszteletét, ha az nem volna oly erősen lelkébe és természetébe

vésve minden magyarnak. De hála Istennek, habár undorral fordul el a magyar a reáerőszakolt mindennemü törvényektől, ez nem semmisitette meg nála átalában a törvények iránt való tiszteletet, sőt az ősi törvényekhez való ragaszkodást még annál nagyobb fokra emelte, s nemcsak jogokhoz, hanem a törvényességhez való hű ragaszkodás az, mely legujabban az 1848-ki törvényeket nemzeti zászlóinknak jeliratává tette. — És ha nem léteznék bennünk még most is ősi törvényeinkhez való mély ragaszkodás, vajjon maradna-e egyéb hátra az osztrák hatalomnak mint az, hogy fenutartsa a korlátlan uralkodást s az örökös octroyálást; képes volna-e akkor menekülni azon rendszertől, mely reá magára nézve is oly átkosnak bizonyitotta be magát? Vajjon beszélnénk-e akkor pragmatica sanctióról, azon alaptörvényről, melyhez két kézzel kellene az osztrák hatalomnak ragaszkodnia? Ha menekülni akar komolyan Ausztria a korlátlan uralkodástól, a mint hogy ez reá nézve most már életszükség, ne dobja el azon alapot, melyen egyedül fekszik lehetősége annak, hogy a personal unio utján Magyarország egy fő alatt maradjon az osztrák tartományokkal; a pragmatica sanctión kivül nincs más állapot, mint kényszerü despotismus; kimélje, ápolja a magyarnak a törvényességhez való ragaszkodását, s hagyjon föl agyrémeivel.

Nem kétlem, hogy Ausztriának állanak még rendelkezése alatt oly eszközök, melyekkel fenntarthatja magát az egységi forma alatt. Kihirdetheti, a mely perczben neki tetszik, az ostromállapotot, sőt ha pénzügyi bajainak véget akar vetni, kimondhatja a Staatsbanquerottot is, de ezek csak afféle drastikus szerek, mint a moschus, melylyel a végvonaglásban levőnek életét is el lehet tengetni rövid perczekig. De ha biztos jövendőt akar magának megállapitani, használja föl azon elemeket, melyek talán még felhasználhatók, melyek még léteznek teljes erejökben t. i. a magyarnak a korona és királyság iránti kegyeletét, s a törvényességhez való erős ragaszkodási hajlamát. — Fogadja el a dualismust, mely mellett nagy és hatalmas tudott lenni századokig; ha izlésének jobban megfelelne is az egységes szerkezet, hagyjon föl vele, mert az lehetetlen. Megengedem, hogy az 1848-ki törvények életbeléptetése élesebben állitja

föl a dualismust, mint az korábban fennállott; de azért hol van az megirva, hogy ezen élesebben kifejezett dualismus mellett nem állhat fönn az ausztriai birodalom? volt-e a dolog kipróbálva, be van-e bizonyitva ennek lehetetlensége? Teljességgel nincs. Meglehet, hogy ennek következtében egészen más alakot ölt az ausztriai államfoederatio, meglehet, hogy a dolgok természetes fejlődése következtében egészen más helyre fog a birodalomnak súlypontja esni, mint a hol eddig volt; de hát azért föl kell-e bomlani szükségképen a birodalomnak, sőt ellenben nem lehetséges-e, hogy ez fogja megadni régóta hiában keresett consistentiáját?

Azzal vádolnak bennünket, hogy a magyar tulbecsüli magát hogy vágyaiban nem ismer korlátokat, hogy sokkal többre tör, mint a mit természetes helyzeténél fogva elérni képes. Én ellenben azt állitom, hogy a magyar a legnagyobb mérsékletnek adta folyvást s adja épen jelenleg is tanujeleit. Avvagy nem a legnagyobb mérsékletnek, tán helyesebben szerénységnek bizonysága-e az, hogy mi 15 milliónyi nép létünkre nem követelünk nagyobb s teljesebb függetlenséget mint azt, melyet az Ausztriával való együttlét igér? Avvagy nem a legnagyobb mérsékletnek jele-e az, hogy mi a szivünk fenekéről emelkedő véres visszaemlékezések daczára képesek vagyunk koronázásról beszélni? Nem mérsékletnek jele-e az, hogy mi akkor, midőn minden alkotmány-igéreteknek gunyjára épen e perczben széltében katonai erővel s soldatescai kicsapongásokkal hajtatik be küldőinktől a törvénytelen adó, vagyis helyesebben sarcz, (Igaz!) mégis itt ülünk, s nyugodtan tanácskozunk hazánk ügyei fölött. És minket vádolnak mégis mérséklet hiányával.

Azzal fenyegetnek bennünket, hogy épen nincs okunk hánykódni, mert a különféle nemzetiségek oly nyüg nyakunkon, hogy helyes okunk van meghunnyászkodni e miatt. Hiában akarnak e ténynyel megfélemliteni. Mi nem félünk többé a nemzetiségi kérdésektől, nem félünk pedig azért, mivel nem-magyar-ajku honfitársaink átlátták, mit várhatnak ellenségeinktől; nem félünk azért, mert birunk öntudatával annak, hogy megvan bennünk a kellő mérséklet, a kellő belátás és mindenekfölött az igazságosságnak érzete, hogy e nehéz kérdést szerencsés megoldáshoz vezessük. És látva

azon hangulatot, mely a nemzetiségek kérdésére nézve az egész hazában, mint e házban is nyilatkozik, kimondhatlan örömmel kell eltelnie minden hazafi kebelének. Ha egybehasonlitjuk e hangulatot azon izgatottsággal, mi e kérdésre nézve egy évtizeddel előbb a hazában uralkodott, lehetetlen büszkeség nélkül tekinteni azon roppant politikai fogékonyságot, melynek köszönhetjük, hogy ily hathatósan vált hasznára a nemzetnek a szenvedések kemény iskolája.

És ezen általános jó hangulatot nem zavarhatja meg az, hogy egykét hang e tekintetben másként nyilatkozott; a tökéletes egyértelmüség politikai kérdésekben a pia desideriákhoz tartozik. Az egykét hang, mely ezután is mint már eddig, másként fog nyilatkozni e tekintetben, csak azt bizonyitja, hogy nem valami kicsinált taktika részünkről az, hogy kellőleg méltányoljuk más ajku honfitársaink méltányos kivánatait, hanem hogy mindenki szól szabadon, meggyőződése szerint. (Helyes.) S én nem kétlem, hogy azon érdemes tagtársaink, kik itt köztünk nem magyarajku hazánkfiait képviselik, legkevésbbé sem fognak rajta megütközni, ha e kérdés, csak ugy mint más, egész nyiltsággal, s a vélemények leplezetlen kitárásával fog tárgyaltatni. Fognak fölmerülni különböző felfogások, különböző vélemények, és ezek nyilvános ügyek tárgyalásánál másként nem is lehetnek, nem képzelhető különösen alkotmányos nemzetnél; mi pedig e teremben, de azon kivül is, szivünk és lelkünk szerint az vagyunk, és könnyebb teremteni alkotmányos intézményeket, mint alkotmányos szellemet. Türnünk kell mindenben a különböző véleményeket s kerülnünk minden tulságos susceptibilitást.

Azt hiszik, nekünk csak távolról kell ijesztőképen mutatni ezen nemzetiségi kérdést, s mint a gyermek, rögtön elhallgatunk. Csalatkoznak! És ha valami szithatná nálunk az ugynevezett separatisticus vágyakat, az épen azon átkos politikája az osztrák hatalomnak, hogy folytonosan ingerli ellenünk a más nemzetiségeket s tudjuk jól, hogy ingerelni is fogja mindaddig, mig könnyenhivő és fölizgatható tömegeket talál. Maga alatt vágja a fát az osztrák hatalom, midőn ily hathatós szert vél alkalmazni ellenünk. — Még-

csak egyet akarok a nemzetiségi kérdésre megjegyezni. Ellenségeink, kiket semmi sem ejt inkább kétségbe, mint az egyetértés különböző nemzetiségeink között, — nem kétlem — azt fogják mondani: ne higyjetek nekik, ez csak kedvkeresés, csak licitatio. De legyenek meggyőződve más ajku testvéreink, hogy sem az anyagi szükségesség, sem jellembeni fogyatkozás nem vezette még a magyart kétszinüségre meggyőződésből jő mind az, a mit e tekintetben ugy a hazában, mint e házban mondanak; legyenek meggyőződve, hogy komolyan és öszintén készek vagyunk megadni mindent, mi hazánk integritásával összefér; midőn velünk van dolguk, akkor nem a Gleichberechtigung embereivel van ügyök, s meg lehetnek győződve, hogy a magyar ha igér, és a mit igér, azt szentül meg is fogja tartani. (Helyes.)

Miután helyzetünk és törvényes állásunk felől előadott nézeteimet, a ház asztalára letett fölirati javaslatban a kellő hivatalos és diplomaticus formában, bennfoglalva találom, én ezen javaslatot elfogadom. Hasonlóképen elfogadom annak alakját s csak az arra nézve tett ellenvetésre kivánok még röviden némelyeket megjegyezni. (Halljuk!)

Oda megy ki ezen ellenvetéseknek veleje, hogy a fölirat által némi tekintetben s bizonyos mértékben feladnók azon erős passiv állást, melyet eddig elfoglaltunk. Én azt tartom, hogy jelenleg itt az idő, kilépni az eddigi tisztán passiv állásból, bármit teszünk most, azt az egész világ activ föllépésnek fogja tekinteni. A mi eddigi állásunk egy erős vár volt, most fölnyitjuk a kaput s egy lépést teszünk ki a küzdtérre, de ugy, hogy hátunk tökéletesen födözve marad, s a mely perczben akarjuk, visszatérhetünk erős sánczaink közé. De hogy szárazan s minden allegoria nélkül szóljak: én a föliratban teljességgel nem látom legkevésbbé is compromittálva állásunkat. Nem látom azt, sem önmagunk szeme előtt, sem az europai közvélemény előtt. Mi önmagunkat illet, nincs positiv törvény, melyet a fölirat által megsértenénk. Elismerem, hogy azon előzmények, melyek a föliratra nézve előhozattak, nem felelnek meg tökéletesen a jelen esetnek; de épen mivel a jelen esethez hasonló előzmények összes történetünkben nem találhatók, csakis annyiban

lehet analogiát fölállitani, a mennyiben meg nem koronázott s igy nem törvényes fejedelemről van szó, s erre nézve a kérdéses felhozott esetek megnyugtatásul szolgálhatnak.

De az europai közvélemény előtt sem compromittálhatjuk magunkat a fölirat által. A külföld, melynek jó véleményére igen nagy becset helyzek, teljességgel nem érti a mi törvényes kételyeinknek subtilitásait. A külföld csak azt érti, ha mi vagy fegyveres kézzel dictáljuk Bécs falai közt a békét, vagy pedig értekezésbe bocsátkozunk a tényleges hatalommal (Helyes! Zaj. Halljuk!) de azt, hogy miután magunk kinyilatkoztatjuk minden módon, miszerint mi fegyverhez nyulni nem akarunk, mégis mindamellett még csak szóba sem állunk az ellenféllel, ezt teljességgel nem fogná a külföld érteni. (Igaz! Zaj. Halljuk!) Sőt igen is különösnek találná, hogy mi még csak azt sem mondjuk meg, mit követelünk. Mert annak, mit eddig a megyékben sajtó utján mondottunk, de még annak is, mit határozati formában magunk használatára nyilatkoztatnánk, az ellenfél irányában nincs positiv érvényessége; ilyet csak akkor nyernek követeléseink, ha azokat a nemzetnek habár csonka, de törvényesen alakult képviselete az illető félhez intézi.

És ha most már a külföld azt látja, hogy mi habár fegyver nélkül kezünkben, ultimatummal állunk elő, mely kizár minden alkut, mint lehetetlent; ha azt látja, hogy mi nem akarunk hallani concessiókról sem, s nem a concessiók scalajára bizzuk ügyünket, hanem jogalapot mutatunk ki, melyen innen maradnunk nem lehet, melyet túllépni nem akarunk: vajjon meg fog-e szólani, vajjon compromittált emberekül fog-e tekinteni bennünket?

Én sem táplálok vérmes reményeket, de a lehetőséget, hogy jelen abnormis helyzetünkből kibontakozzunk, csak országgyülés által látom megadva, mint a mely egyedül szólhat a nemzet nevében és határozhat mihelyt ki van egészitve, mit természetesen legelső helyen kell követelnünk a tényleges hatalomtól.

Mi még csak az első lépés által sem compromittáltuk magunkat, mert a kormány maga tette meg az első lépést az által, hogy bennünket egybehivott, vagy a mint némelyek mondják, egybejövetelünket lehetővé tette. A mi egyébiránt ezen megkülönböztetést

illeti, én megvallom, hogy habár irigylem azokat, kik annyira tudnak akaratjukkal logicájukon uralkodni, hogy e finom megkülönböztetéssel magukat elhatároztassák, én ily szerencsés helyzetben nem vagyok.

Nem hagyhatom egészen szó nélkül azon kitételeket, hogy a fölirat bizonyos megalázódást, bizonyos meghunnyászkodást foglalna magában. Én ezt teljességgel nem vagyok képes belátni; nem tagadom, hogy roszul esett ilyeneket hallanom, de mások vigyázatlansága miatt nem akarom visszatorlásokkal elkeseriteni állásunkat. (Helyes!) De ha már szükség van efféle contestatiókra, ezennel kijelentem, hogy legkevésbbé sem érzem hátráltatva magamat, hogy fölemelt fővel járhassak, midőn kijelentem, hogy a föliratot pártolom. (Éljen!)

Erre Patay István:

Tisztelt képviselők! (Zaj. Halljuk!) Én türelmökkel visszaélni nem fogok. Mint ujoncz lépek fel e teremben, fellépek azért, hogy megkisértsem, jó katonájává válhatok-e e háznak?

Megigérem, hogy rövid leszek — meg is tartom, — de szólok a tárgyhoz nyiltan, határozottan, — és tartózkodás nélkül jelentem ki meggyőződésemet.

A mi az előttünk letett inditványnak első részét illeti, azt Tisza Kálmán képviselő társam módositásával tökéletesen osztom; — de addig is, mig részleteibe belebocsátkoznánk, — feltartva magamnak akkorra észrevételeimet, — csak egyre akarom a tisztelt ház figyelmét felkérni, t. i. a katonai intézetekre tett alapitványok elsikkasztott tőkepénzeire. — 1848 előtt sem sok volt katonai tekintetben a bécsi kormánytól reánk nézve kedvező; — de mégis volt magyar gárda, — voltak több alapitványok: az ingenieur — és tulni akademiákban, s volt papiron a Ludoviceum. — Ha a magyar ifju nagy protectio utján valamelyikbe ez intézetek közöl belejuthatott, s mint II-dik Rákóczy Ferencz a jezsuita collegiumban betanulá a tettetés mesterségét, s egy árva magyar sohaj ajkairól el nem lebbent, akkor mint gut gesinnt egyén elöléptetett; — de meddig, — kevés kivétellel legfölebb századosságig, — s addig vagyonának nagyobb részét a kül provincziákban kénytelen levén elköl-

teni — utoljára rongyosan elbocsátották. — 1848-ban ezen intézetekből kikerült fiatal tisztek önérdemeik után nagyobb tisztségekre vergődvén fel, megmutatták a Vich-berg és Grätz anciennnité-system osztrák generaljainak, — hogy mit tud a magyar, ha keblében a szabadság szent tüze lobog, — megmutaták, hogy érettök is mi tudna lenni, ha a bécsi Hofkriegsrath öket méltányolni tudná. De épen azért, mert azt tapasztalták, — most már ninesen gárda, nincsen ingenieur Akademia (Derültség) s az alapitványokra letett milliók elsikkasztvák. Erre kértem a ház figyelmét fel. — Az inditvány benyujtása alkalmával tisztelt nagy hazánkfia Deák Ferenez által mondattak itten olyanok, a miket én észrevétel nélkül sem most, sem soha hagyni nem fogok. — Ugyanis, ő emlitést tőn az ő jó barátjáról — lelkiösméretéről; — hiszen, uraim! az van mindnyájunknak, van nekem is, s az kiállja a próbát bárkiével, sőt még az övével is. Emlitést tett a politikáról s ajánlá az óvakodó politikát. — Kinek kinek gusztusa szerint. (Derültség) Én a történelemből kevés esetet tudok, hol az óvakodó politika diadalokat aratott volna, — de hol a nemzet mellett volt a törvény, s bár merész politikához nyult, ott mindig nyerve volt a győzelem babér-koszorúja. — Ha az 1848-iki korszakban, a mélyen tisztelt felelős miniszterium nem oly óvakodva állitotta volna ki a tiz első honvéd zászlóaljat, — bizonyára Jelachich soha se jött volna be Magyarországba. — Volt még egy nagy szó — a haza koczkáztatása! Ha itt visszavonást akarnék felidézni, nagyon lovagiatlan volnék, — s különben is a jövendő titka Isten kezében levén, az előtt majd ugyis számolandunk. (Derültség). De épen azért, mert az emlitve volt, ha koczkáztatnám is e hazát, azt parancsolja nekem az én jó barátom, hogy különösen ezen tárgyban, mint már mondottam, nyiltan, bátran és minden tartózkodás nélkül mondjam ki meggyőződésemet. (Éljenzés).

Most hát megyek az inditvány többi részére s itt engedjen meg a tisztelt ház, ha mélyen sebzett magyar érzelmem kissé kitör. (Derültség.)

Azt mondotta tisztelt barátom Ragályi Ferdinánd a példabeszéddel, hogy: „maga kárán tanul a magyar ember“ — dehogy tanul, dehogy tanul, — már több 300 évnél, hogy mindég hagyja ma-

gát csalatni, és most ujra, midőn minden nemzetiség — s egész Europa rokonszenvét magának kivivta, — most, mikor valahára ez árva hazát ujra felvirágoztathatnók — ezen országgyülés első lépése botlás, mert fel akar irni a tényleg uralkodó hatalomhoz. — Előre bocsátom, hogy én, mint országos képviselő, azon, a magyar korona alá tartozó népek nevében, kik jelenleg e teremben képviselve nincsenek, és mig az 1848-iki törvények egész lényegökben visszaállitva nem lesznek, a tényleg uralkodó hatalommali minden érintkezés ellen ünnepélyesen óvást teszek. (Helyeslés, derültség, zaj).

De hova is akarnánk felirni? — azon hatalomhoz, mely — bár én se vagyok — közben legyen mondva — coronationális maniában — törvényesen megkoronázott királyinktól hatalmát elorzá? Az ő firmája alatt testvéreink ellenünk igéretekkel — melyek soha teljesitve nem lesznek, — felláziittattak, kik határainkon betörve, tüzzel, vassal pusztitának és ki akarák irtani fajunkat. Hős seregeink ezeket legyőzvén, azon hatalom egy pseudo-országgyülést szerze össze Pozsonyba, melynek kebeléből egy küldöttség Varsóban felkereste az éjszaki óriást és felkéré, hogy jőne rendet csinálni Magyarországba. (Derültség).

El is jöttek ez ő százezrei, s az osztrák zsoldosok, még harmadik czimborául az árulást megszerezvén, bennünket leigázának. Akkor elmenvén a muszka, kezdődött a rend, (Derültség) előállott a finánc, zsandár, titkos és nem titkos polizei, s a mindenféle rongyból összeférezelt bureaucratia sáska-serege (Derültség, Zaj) — a kikre nagyon jól jegyzé meg Kazinczy Gábor tisztelt barátom, hogy ex officio születnek, a bureaukban élnek, és aktáik közé temetkeznek, — csak azt hagyá ki, bár actáikkal együtt eltemettettek volna (Derültség), hogy ne volna még most is bajunk velük. Kezdődtek a befogatások, a jószág-elkobzások, végre a bakó, és golyó; — de ki ne fordulna elborzadva a lefolyt 12 év undoritó emlékeitől. — Az october 20-ki diploma látszólagosan azt mutatá, hogy azon hatalom megbánta bűneit, — de azóta minden lépése egy-egy bizonyitvány ellenünk rosz akaratáról. — S ezen hatalomhoz folyamod-

jam én, hátamat görbitve kegyelmért; midőn mellettem van a szentesitett törvény, — s követelhetek!

Nem, uraim! én felegyenesedem, s bátran nyilvánitom, hogy én az 1848-iki törvények mellett élni és halni akarok, (Éljen) s inkább annak oltalmában elvérzeni, de becsülettel és dicsően, mint hogy én a testvér nemzetek s Europa szine előtt magamat gyáva pulya módjára a bécsi osztrák kormány bábjává aljasitsam.

Én a leghatározottabb határozat mellett szavazok. (Helyeslés; derültség; éljenzés.)

Erre Bujanovics Rudolf:

Azt mondja egy német példabeszéd: „mitől telve van a sziv, elárad a nyelv;“ és tapasztaljuk, hogy igaza van, mert nem lehetett hajdan kifogyhatlanabb a Danaidák hordója a mostani tanácskozásoknál; de nem vehetik azt rosz néven bécsi szomszédaink, mert hiszen az ő mestereik töltötték meg sziveinket, ám lássák tehát mikép boldogulnak az áradattal, melynek szaporitásához én magam részéről földmivelői minőségemben csak annyiban járulok egy kis adaggal, mennyiben az ország legtekintélyesebb — mert legnagyobb osztályának keservei eddig csak mellékesen valának érintve.

Értem az ország mezei gazdászatát, azon halálos sebeket, melyeket rajta azon idegen kormány lelkiismeretlen müködése ejtett, mely Europa előtt mindig azzal dicsekedett: mennyire gyarapodik napról napra Magyarország anyagi jóléte.

Nem egyszer kérdeztem magamtól, mi lehet fő oka azon hagyományos perfid osztrák politikának, melyet 300 év óta tapasztalunk, s mely alkotmányos önállásunknak megsemmisitésével a német nemzetbeli beolvasztásunkat czélozza, s bár mennyit gondolkoztam felette, főokát mindig azon természet-ellenes házasságban láttam, melyre I. Ferdinánd idejében léptünk. Azt mondják: „les extremes se touchent“ — s meglehet, hogy egyes embereknél nem épen rosz hatásu az; jobban tudják azt nálamnál azok, kik benne vannak a hinárban; de két oly idegen elemből alkotott nemzetnél, mint a magyar és osztrák-német, a hol a magyarok Istenétől kezdve minden, a nyelv, nevelés, természet, gondolkodás és életmód, szokás, hajlam, sőt maga az étel is oly különböző, hogy az

egyik nem tudja megemészteni a másikáét, kérdem, hogy lehetne ott jó menage?

És ha, uraim, éreztük ezen rosz menage sulyát, még akkor midőn magunk voltunk urak a háznál, valamint éreztük is, mert nem egyszer kellett a válóper kinos ösvényeire lépnünk, annál inkább kelletett azt a mult 11 év alatt éreznünk, a hol nem mi, de egy betolakodott idegen csoport játszotta a házi ur szerepét.

Azt mondják, a kit az Isten meg akar verni, azt megfosztja eszétől; ha az igaz, akkor nem Bach uramat verte meg az Isten, hanem urát és minket, mert mink ketten tönkre jutottunk, ő pedig boldogult. De, ha nem volt eszeveszettség, akkor iszonyatos malitiának kellett lenni, hogy egy ország mezei gazdasága ily rövid idő alatt ugy tönkretétessék, mint az minálunk történt. Midőn ezen ember kormányzatának befolyását elemezni akarnám, meg kell jegyeznem, hogy csak Magyarország felföldi gazdaságát értem, miután az alföldi mezei gazdaság egészen más szempontokból itélendő meg.

S épen ebben feküdt főátka Bach gazdaságbeli directorságának, hogy valamint kormányzata minden ágazatában, ugy a mezei gazdaságnál is mindent egy kaptafára vert, akár kivánta azt a centralisatió rendszere, akár nem.

Meg kell azonban vallanom, hogy az idők viszontagságai is hozzájárultak a felföldi mezei gazdaság megbuktatásához, miután az 1848-ki törvények, melyeket a felföldi birtokosok ugyan korszerü szükségöknél fogva tárt karokkal fogadták, azokat egyszerre minden üzleti képességétől megfosztották. A felföldi mezei gazdaság ugyanis századok óta az urbéri munkaerőre volt fektetve, ánnak megszüntével tehát megfosztatván alapjától, nem volt azon pillanatban sem vonó marhája, sem ekéje vagy szekere, és ujból kellett felszerelni a gazdaságot, hogy azt folytatni lehessen. Alig, hogy az nagy áldozatokkal sikerült, bekövetkezett a forradalom nagy veszteségeivel, a muszkákkal és más még bensőbb barátokkal, kiknek a szép magyar ökrök és szekerek nagyon megtetszettek, és ujból kellett a fölszereléshez fogni.

Ez nem is volt még tökéletesen befejezve, és már is jöttek

Bach pusztitó hadai, földkóstolóival és gólyamérnökeivel; az elsők onnan kapták nevezetöket, mert a föld specificus nehézségéből s annak izéből becsülték meg a föld termő erejét utóbbiak pedig onnét, mert gólyaszerü léptekkel mérték meg a határ területének nagyságát. S ezen épületes operatio a szerint ment véghez, a minő vendégszeretetben részesültek ezen jó urak, és soha, mióta Magyarország fennáll, nem boszulta meg magát annyira a megtagadott magyar vendégszeretet, mint akkor, mert egy szép reggel azon vettük észre magunkat, hogy két vagy három-annyi földünk volt papiroson, mint valóságban, és az is mind jóminőségű.

És ez volt, uraim, alapja a földadó kiszámitásának, minek eredménye lőn, hogy az alatt, mig az alföldön a földadó, hozzátéve a sok mindenféle „Zuschlag"-ot rendesen 50 perczentjét tette a jövedelemnek, addig felföldön az egész évi jövedelmet fölemésztette. Tudnék esetet idézni, hogy az illető földbirtokos az adóösszeg fizetéséért akarta birtokát bérbe adni; de bérlőt nem kapott. Sőt tudnék megnevezni birtokost, ki birtokát a kormánynak évi adófizetés lerovása tekintetéből akarta átengedni, de el nem fogadtatott, executióra pedig azon birtokosnak alföldi birtokára mentek, melynek a felföldi birtok adóját meg kellett fizetni. (Igaz!)

Ezen adóbeli executiókról lehetne foliántokat irni, melyeket Bach satellitesei keresve kerestek, mert nem csak diurnumokat kaptak, de megis vendégeltették magukat; csak egyet emlitek, mely szomszédságomban történt, a hol 800 köblös föld 400 forintért adatott el. Ezen önkényes földadó kiszámitásának lehet köszönni a hegyaljai szőllők nagyrészbeni tönkrejutását, hol már most is majdnem $^1/_4$ része parlagon hever.

Ezen adószámitásnak lehet köszönni minden iparágaknak vesztét, melyek a földmiveléssel kapcsolatban állanak; mint p. o. a czukorgyáraknak, melyek ötféle adót fizettek, tudniillik: föld, répa, hulladék, épület- és melasse-adót, melynek három elseje ugyan egy föld megadóztatása s igy három bört nyúztak le egy rókáról (Derültség), mi egyébiránt ezen uraknál mindennapi dolog volt.

Sokat lehetne még mondani az adókulcs további kiszámitása módjáról, valamint a reclamatioról is, melyhez folyamodnia lehetett

mindenkinek, ki magát adóval terhelve találta; de ott volt az államügyész is, ki köteles volt minden ilyetén esetben ellen-reclamatiót benyujtani, melynek következtében igen szerencsés volt a reclamáló fél, ha azon adó, mely ellen reclamált, megmaradt és feljebb nem emeltetett. (Igaz!) De felhagyva ezzel, a kormánynak azon mütételére térek, melynek a felföldi gazda gazdaságának majdnem végképi tönkrejutását köszönheti, és ez volt az accis átkozott kezelése.

Az alföldi gazda földében leli gazdasági kincsét, a felföldi trágya-dombjában; bocsánat ezen nem aestheticus kifejezésért, de a természet fiának erre nincsen más megnevezése. A felföldi gazda minden igyekezete tehát oda megy, hogy ezen drága dombot évről évre nevelje és szaporitsa, és a mely évben azt nem látja kellő nagyságában gazdasága udvarán, könyteljes szemmel tekint a jövőbe, mert azon évben csak nyomor és inség vár reá. S épen ennek előteremtését tették majdnem lehetetlenné a kormány emberei az accis behozatala által, a mely perczben egyszerre megszüntették működéseiket a felföldi pálinkafőzők. És mi gyászos következményei valának annak! Csak Zemplén megyében 200 pálinkaház szüntette meg működését, és igen mérsékelt számitással véve, lehet a megszüntetett felföldi pálinkaházak számát 2000-re tenni. Ezen 2000 megszünt pálinkaházban lehetett volna évenként egy millió szekér trágyát előteremteni; — azzal lehetett volna évenként 50,000 holdat betrágyázni s ez hozott volna a felföldnek 250,000 köböl gabonát tiszta hasznot, vagyis 1,250,000 forintnyi jövedelmet. Azon felül lehetett volna ezen 2000 pálinkaházban 80,000 darab szarvas marhát hizlalni, mi ismét évenként 1,000,000 forintnyi hasznot hozott volna. Legnagyobb kárt vallott azonban a szegény sorsu földnépe, miután ezen 2000 pálinkaház legalább 10,000 családnak adott volna téli életlme.

És a mint, uraim, ezen átkozott kezek működtek az adó és accis dolgában, ép ugy folytatták ezen működésöket minden más, a mezei gazdaság ressortjába eső mütételeikben. Az ugynevezett kisebb, a törvény által meghagyott haszonvételek élvézetét, ellenkező rendeleteik által majdnem lehetlenné tették; a mezei rendőri keze-

lés gúny tárgyává vált elannyira, hogy a károsodott fél inkább megtoldta még a lopott jószágot, csakhogy panaszra ne kellessék oda menni, a hol számtalan zaklatások igén, de igazság fellelhető nem vala.

De a leggonoszabb szándék, mely minden e hazában elkövetett botrányos tettnek koronáját tette fel, rejlett azon tilalomban mely akadályozta a mezei gazdaságot istápoló hitel-bank felállitását, annak daczára, hogy a pénz nem követeltetett a kormánytól, hanem azt az ország pénz-nagyai összeállitani szándékoztak.

És ha csak ezen egy tényt tekintjük is, nem jön-e önkénytelenül eszünkbe azon elszegényitési rendszer, melyet Ausztria perfid államtanácsosai követtek ekkoráig Magyarország irányában? És talán ezen tény szolgáltatja a legbiztosabb kulcsot azon kérdés megoldására, miért folytatta az osztrák kormány ezen elszegényitési politikát még akkor is irányunkban, a midőn ugyanegy vasvessző alatt görbedtünk a többi örökös tartományokkal. Voltak hypothek-bankok az örökös tartományokban, sőt még Galliczióban is, és csak Magyarországban nem engedték annak felállitását, mert tönkre kelletett tenni azon közép osztályt, azon ugynevezett kisebb aristocratiát, mely a felföldön eddig képviselője és zászlóhordója volt a szabad magyar szellemnek, melyet az a nép legalsóbb rétegeibe belecsepegtetni tudott s melynek köszönhetjük, hogy a felföld még eddig Magyarországé és azé maradni fog. Ezen magyar szellemü osztályt igen is kelletett tüzzel, vassal és az éhség minden nyomorával kipusztitani, hogy lehessen helyébe a Bach-féle „Vollblut aristocratiát“ helyezni, hogy uj vért öntsön a felföld erejébe, melynek lüktetései ne legyenek soha osztrák-ellenesek.

És nem hinné senki, a ki nem tapasztalta, mily borzasztó hatása volt eddig is ezen elszegényitési rendszernek. Nem birván ugyanis a felföldi birtokos trágyahiány miatt földjei összegét mivelni, csak a javát tartotta folytonos mivelésben, amazok elparlagosodtak, elvadultak, vizmosásokká váltak, és a termőföld sorából kitöröltettek. Ez volt az oka, hogy az ottani föld oly annyira elértéktelenedett, hogy több örök ároni eladások történtek, hol egy hold föld 5 forintért adatott el. És sajátságos dologként emlitem fel, hogy épen azon adásvevésnek nagy része Zemplénben történvén,

hol, mint mondám, egy hold föld 5 frtba került, daczára ezen nevetséges árnak, daczára annak, hogy a vevők mind bécsi urak valának, kiknél tehát üzleti tőke volt, mert csak nem lehet hinni, hogy valaki e nélkül felföldi birtokot vegyen, kiknél a német Gründlichkeit sem hiányzott, daczára, mondom, mindezeknek, egy két rövid év elég volt arra, hogy ezen jó urak tönkretétessenek és hazánkból kipusztuljanak.

Szükségesnek sőt küldőim iránti kötelességemnek tartottam, egy kis vázlatát adni azon határtalan nyomoruságnak, melybe a szegény felföld Bach átkozott rendszere által ejtetett, és önök figyelmébe ajánlani azon népet, mely ugyan tótul beszél és tótul imádkozik, hanem mindennapi imáját csak a magyarok Istene felé emeli, azon vidékét, mely a legjobb indulattal és áldozatkészséggel fogadta fel mindig a szorongatott magyar elemet a maga védbástyáiba. Fel fogom kérni önök atyáskodó gondoskodását annak idejében a felföldi gazdaság érdekében, hogy az lassankint felüdülhessen azon sujtó csapásokból, melyeket reámért azon zsákmány politikának legtökéletesebb mintáját föltaláló, a nép, fejedelem bizalmát egyaránt bitorló renegát barikád hős (Ugy van!), ki csak azért fektette democraticus alapra az absolut monarchia centralisáló administratio rendszerét, hogy hitesse el a néppel változhatlan democraticus szellemét, valósággal pedig azért, hogy annál könnyebben saját markába gyűjthesse össze a palotából szintugy mint a gunyhó legelrejtettebb szekrényeiből minden jövedelmi forrás szálait s annál sikeresebben szophassa kényekedve szerint bármelyik osztály vérét nadályként.

De midőn az osztrák államférfiak gazdálkodási módja ellen a kárhozat hangját emelem, nem viseltetem az osztrák nép iránt legkisebb rosz indulattal, sőt inkább igen sok szerencsét kivánok neki azon alkotmányához, melylyel most megajándékoztatott; de csak azt ne követelje tőlünk, hogy mi is részesüljünk benne; mert nekünk jogunk van követelni; egy olyan nép pedig nem fogadhatja el az ajándékot. Nem veszem azonban az osztrák népnek azon kivánságát rosz néven, mert hiszen maga sem tudja mit követel, egy nép ugyanis, mely alkotmányos életet sohasem élvezett, nem tudja felfogni annak becsét. Olyan az, mint azon ember, ki sohasem volt

szerelmes, és rosz néven veszi másnak, ki szerelme egész lángjával átkarolja lelke istennőjét, csak azért, mivel ő azt jó szivvel nem nézheti; de mire csak az az egyszerű felelet: ne tessék hát odanézni. Mi is csak azt kivánjuk, ne nézzenek felénk, ignoráljanak minket, söt contumacirozzanak, ha ugy tetszik, de éltünk bálványát ne követeljék, mert ahhoz nekünk is van szólónk. Igy kérem szinte cseh, morva és lengyel társainkat, ne nehezteljenek reánk, hogy nem nyujtottunk nekik segédkezeket a Reichsrathban a centralisticus fészek szétdulására, mit, szivünk sugallatait követve, szivesen tettünk volna, de nem tehettük azért, nehogy az ő védelmükben mi magunk elvérezzünk.

Átmenve már mostan a ház asztalára letett inditványra, mely remekmű felett Europa szintugy mint ezen ház kimondta jóváhagyó itéletét, azt magam is csak jóváhagyhatom és nem bővithetem az abban foglalt horvát kérdést sem azon törvényből meritett nézetekkel, melyek itt a házban fölmerültek, nem azért, mert nem akarok horvát testvéreink irányában ugy állani, mint itélő biró, vagy mint fél, hanem mint szerető erősebb testvére, ki azon testvéri nézettől van áthatva, hogy ha már egyik testvérnek vesziteni kellene, veszitsen az erősebbik.

De midőn az inditványozó képviselő ur javaslatát elfogadnám, bőviteni szeretném azt egyuttal azon internationalis kérdésekkel is, melyeket Tisza Kálmán képviselő társunk fölemlitett, melyek legfőbbike a nemzetiségi kérdés, melynek taglalásában ki akarnám emelni, hogy mi külön nemzettestvéreink iránti gondoskodásunkban, a méltányosság legszélsőbb határaig menni óhajtunk, csak azt ne követeljék tőlünk, hogy azon túllépjünk, mit öngyilkosság nélkül nem tehetnénk.

Átmegyek azon végső kérdésre: minő alakba kellessék a ház asztalára letett javaslatot burkolni; és igen sajnálom, hogy e részben a t. inditványozó urral egy véleményben nem lehetek; de azokkal sem, kik abban csak puszta formaságot látnak, miután én részemről ezen formaságban is lényeget látok lappangani. Itt mindenekelőtt azon kérdés forog fenn: ki nevében szólhat egy csonka parlament? mire a felelet, hogy: csak azok nevében, kik azt képezik, nem pedig azokéban, kik saját hibájok nélkül hiányzanak, mert

ezek irányában a felelősséget magunkra nem vehetjük. És ebben látnám én az 1848-ki törvények világos megsértését, ha olyan lépést tennénk, mely az országgyülésnek legünnepélyesebb diplomaticus lépése, a nélkül, hogy erdélyi testvéreink jelen volnának. Az 1848-ki törvény kimondja az uniót Erdélyországgal; ha mi tehát fölirunk nélkülök, mi ezen törvényesen kimondott uniót sajátmagunk szétbontjuk, (Ugy van! Nem áll! Zaj.) széttépjük önkénytesen azon köteléket, mely minket a Királyhágón tuli testvéreinkkel összeköt s ez által megsértenők világosan az 1848-ki törvényt; (Zaj.) s épen azért ugy vagyok meggyőződve, hogy még akkor sem irhatnánk fel ezen tekintetből, ha törvényes fejedelmünk volna, annál kevésbé most, midőn az nincs. De azt állitja a tisztelt inditványozó ur, hogy történtek már azelőtt is felirások nem törvényes fejedelmekhez, és négy esetet hozott fel annak igazolására. Erre már meg volt felelve, és én csak röviden érintem meg, hogy én a felhozott négy eset és a mostani közt legkisebb analogiát sem látok; először nem azért: mert a négy érintett fejedelem mind közvetlen örökös volt és csak az egyiknek elődе köszönt le és az is törvényesen, a nemzet beleegyezésével; a mostani osztrák császár nem közvetlen örökös, az ő elődе pedig törvénytelenül lépett le a magyar trónról. Másodszor: nem emliti a tisztelt inditványozó, hogy az akkori országgyülések nem lettek volna kiegészitve, és igy épen azért hinnem kell, hogy ki valának, annál inkább, mert most sem hinném, ha nem tudnám, hogy létezhet oly eset, midőn az uj fejedelem, ki szent István koronáját kivánja, ne hivja össze egészen azon országgyülést, mely egyedül jogositva van, neki szent István koronáját átnyujtani. — Harmadszor: nincs analogia azért, mert az emlitett négy koronaörökös, mielőtt sz. István koronáját kérte volna, törvényes térre lépett és kiengesztelte a nemzetet. Kövesse Ferencz József császár ezen fejedelmek példáját, engesztelje ki a nemzetet, lépjen az 1848-ki törvények terére, adja ki hitlevelét azok értelmében, és nem lesz senki e házban, ki sz. István koronáját tőle megtagadná; de addig mig törvényeink letiporva vannak, az azokat garantirozó szerződés széttépve lábunk előtt hever, ős alkotmányunk helyébe egy uj alkotmányos S e m m i szándékoltatik; mig testvéreink odakin

a hontalanság száraz kenyerén rágódni kénytelenek, benn az országban pedig az alatt, mig mi itt kötelességünket teljesitjük, egy durva soldateska arczul csapva és kigunyolva az országgyülést, oda haza családunkat, gyermekeinket executionalis kinzásokkal gyötrik, addig részemről nem irok fel, ha mindjárt nem is lehet mondani: melyik törvény sértetnék meg a felirásnak ily fejedelemhezi küldetése által; elég az, hogy megsértenők az által 800 éves irott törvényeink szellemét, megsértenők a nemzet alkotmányos érzelmeit, megsértenők azon törvénynyé vált szokásos pietását, mely szerint a magyar nemzet csak koronás fejedelmét tekintette magához oly hasonlónak, kihez felirást intézni lehet; — sértenők, uraim, a nemzetnek azon méltóságát, mely épen az által, kinek felirni kellene, és épen azon perczben, mikor irni kellene, lábbal tapodtatik; — de sértenők végtére az eszélyességet is, mely azt parancsolja, hogy azon ellenséghez, ki fegyvert ránt reánk, ne közeledjünk, ha fegyverrel nem közeledhetünk hozzá.

Nagy vváddal illeti a t. inditványozó ur azokat, kik a felirást nem pártolják, állitván, hogy a nemzet a békés módoni kiegyenlitést kivánja; nem cselekednénk tehát annak érdekében, ha szóba nem állnánk azzal, kitől orvoslást várhatni. És ez oly vád, mely ha igazoltatott volna, engemet is a határozat pártolásától elrettentet volna; de ez csak ugy történhetett vala, ha biztos remény nyujtatnék, miszerint a felirás által azon békés utoni kiegyenlités kiszközöltetni fog, a helyett azonban azt állitá az inditványozó, miszerint jót nem áll az eredményért, miután az osztrák államférfiak valószinüleg oly követelésekkel lépendnek föl, melyek a végtörést maguk után vonandják.

Ezen őszinte vallomása a t. inditványozónak fölment tehát minket a felelősség terhe alól; de azért tekintsük csak közelebbről, valjon kivánja-e igazán a nép, hogy szóba ereszkedjünk a mostani tényleges hatalommal? a nép az october 20-diki diploma kibocsátása után meggondolta magát, elfogadja-e? s midőn azt tevé, csak azon ünnepélyes nyilatkozattal tette, miszerint azt csak annyiban fogadja el, mennyiben az az 1848-ki törvénynyel nem ellenkezik; ilyen értelemben szervezte is magát; erre következett a január 16-ki

bécsi mennykő, megsemmisitvén mindent, mi az october 20-diki patens ellenére történt, mire a nemzet jószivü őszinteségében a tényleges fejedelemnek azt válaszolta: hogy semmi törvénytelenséget nem követett el, miután csak az 1848-ki és többi sarkalatos törvényei ösvényén járt. Erre jött feleletül a február 26-diki birodalmi tanácsról rendelkező rendelet, azt parancsolván, hogy Magyarország is küldjön 85 képviselőt kebelébe, mire ismét az ország válaszul egyhangulag hazaárulónak nyilvánitott mindenkit, ki 800-dos alkotmányunk romjain a bécsi Reichsrathot fölépiteni és abba magyarországi képviselő gyanánt menni merészelne,— mire ismét végszó gyanánt a trónbeszéd megérkezett, mely minden további illusiónak véget vetett.

Ebből látni tehát, hogy a nemzet már három rendbeli válaszíratot váltott s meggyőződvén azoknak eredménytelenségéről, követelheti-e tovább is, hogy a scriptum és rescriptum tenger-tömkelegébe bocsátkozzunk? — Nem! Ezt a nemzet józan logicája nem követelheti. De követelheti azt, hogy a 12 évi zsarnoki uralom által a bünös indulatok hullámain hányt-vetett kormányhajót normalis medrébe vezessük vissza, — mi csak az 1848-ki törvények szentesitése által történhetik. — Követeli, hogy ha már meg nem szentesithetjük azokat, legalább oly lépést ne tegyünk, mely azoktól, ha csak egy hajszálnyira is, eltávolitson bennünket, — követeli, hogy ha azon meggyőződésre jutottunk, hogy ezen czélt most nem érjük el, mentsük meg azokat legalább a jövőnek; — és higyjék el önök nekem, hogy sokkal jobban fog a nemzet minket fogadni, ha azt mondjuk neki: inkább visszahoztuk nektek a 12 évi sanyaruságot minden szörnyeivel, mely a bécsi pénzügyi tehetetlenség, Velencze nyakba akasztott malomköve és a többi ismert europai viszonyok mellett ugy sem tarthat soká; de visszahoztuk egy uttal törvényes jogaink összeségét szeplőtlen szüzességében, mintha azt látná, hogy itt vagyunk ugyan, de az 1848-ki törvények szüz koszorujába füzött legszebb gyöngy áldozattá lőn, mely gyöngy azon pillanatban hullana ki belőle, melyben azon pallós felé közeledünk, mely a trónbeszéd folytán az ország szivére szegeztetett. Az én legbensőbb meggyőződésem, uraim, hogy minket a felirás az alkudozás azon sikos lejtőjére vezetend, melyen meg-

állapodás nincs, s melyen mindig tovább haladva a bolygó zsidóként utóljára azon örvénybe sodortatunk, melyből az 1848-ki törvényeket egész épségökben ki nem mentjük, s ez az, miért nekem lelkiismeretem nem engedi meg fölirni, — a nélkül azonban, hogy azért könnyelmüen az 1848-ki forradalom terére lépnék, mint attól gróf Széchenyi képviselő ur annyira tart, ki e részben tökéletesen nyugodt lehet, miután mi, kik az élet rubikon második felére léptünk, legkevésbé szoktunk a haza ügyében könnyelmüen eljárni.

Azt mondá még az inditványozó úr, hogy merész politikát üzni nem szabad, nehogy mi idézzük elő a törést; de én a határozatot pártoló politikában semmi merészséget nem látok, saját maga állitván, hogy a felirásnak is valószinüleg ugyanazon eredménye lesz. De ha volna is merészség benne, azt most elvetendőnek nem tartanám, mert igenis, vannak pillanatok, a hol a politikában is szükséges a merészség. A politika is harczmező, és csak az a különbség van közte és a katonai harczmező közt, hogy itt az ölő szer a hideg vas és az elszánt bátorság, amott a hideg számitás, ravaszság, álnokság és gyakran alávalóság; az eredmény ugyanegy.

A törést illetőleg, meggyőződésem szerint azt előidézni nem lehet; mert az már tettlég megvan. A nemzet kimondta maga ultimátumát, hogy az 1848-ki törvényektől egy hajszálnyira el nem áll; a trónbeszéd ellenben azt válaszolta: hogy a február 20-ki rendeletet minden tőle kitelhető erővel foganatositandja, s ezzel lön odadobva a nemzet elébe a keztyü, melyet mi ugyan fölveszünk azon reményben, miszerint nem lesz Isten akarata, hogy az 1848-ki forradalom terére tereltessünk; de a törést nem az idézi elő, ki a keztyüt felveszi, hanem az, ki azt odadobja. Europa pedig át fogja látni, hol van az igazság; azon kormánynál-e, mely 800-ados alkotmányunkat minden igaz ok nélkül el akarja törülni, vagy pedig azon nemzetnél, mely fegyvertelen corpus jurisra támasztott kézzel védi törvényes létét és életét.

Végtére állitatott, hogy a közvélemény forradalmi vágyakkal illetné azon pártot, mely a határozatot kivánja; — de lehet-e azon pártot forradalmi vágyakkal illetni, mely az 1848-ki törvényeket csonkitlanul megtartani kivánja, és azért nem pártolja a felirást,

mert az azoknak megcsonkitásához vezethetne. Egy párt, mely a törvényt szigoruan magtartatni óhajtja, nem lehet forradalmi. Ezen párt egyszersmind a legitimitást védi, mert a tényleges hatalom nem ad jogot, azt csak a törvény adja; mely párt tehát a törvényeket védi, védi a legitimitást. Midőn mi semmi oly lépést tenni nem akarunk, mely a mostani tényleges, de nem törvényes hatalmat csak látszólagosan is törvényesitené, a legitimitást védjük, védjük sz. István koronáját a valódi örökös számára, a tényleges hatalom ellen is, ha az tudniillik illetéktelen kézbe jutott volna.

Miután mindezeknél fogva nekem csak a határozat nyujtja a szükséges lelki megnyugvást, — a mellett szavazok. (Helyes! Éljen!)

Erre Csengeri Antal:

(Zaj; Elnök: Urak, figyelmet kérek; méltóztassanak helyet foglalni! Halljuk!) Előre kijelentem, hogy én mind tartalmára, mind alakjára nézve pártolom azon felséges szerkezetet, melyet Pestbelvárosának tisztelt képviselője a ház asztalára tőn. Ellene vagyok a határozatnak, mely a lényeg helyett a formára veti a súlyt, s ürügyet adhatna, minden egyéb ok nélkül megtagadni, a mit megadni különben sincs hajlam, s pártolom a felirást, mint a mely semmit sem koczkáztat, a nélkül, hogy bármit feladna.

De nem azért szólalok fel, hogy indokoljam szavazatomat az inditvány mellett, melyet oly kimeritőleg, oly szépen indokolt maga az inditványozó. Azok után, a mik az előttünk fekvő remek szerkezetben foglaltatnak, s a miket több tisztelt követtársam annyi ékesenszólással elmondott, jogaink védelmére is fölöslegesnek tartom ez uttal több szót emelni. A napnál világosabban ki van mutatva, hogy a tér, melyen küzdünk, a legitimitás tere; s egy szabad nép sem vonja kétségbe, hogy a jogok, melyeket visszakövetelünk, a köz és magán szabadság szükséges biztositékai. S hogy e jogokkal a polgárisodás érdekében fogunk élni, ki kételkedhetik azok után, a mik 1848-ban történtek, ki fog kételkedni azon szabadelvü nyilatkozatok után, melyek e házban, köztetszés kiséretében, minden oldalról elmondattak?

Ha e szép nyilatkozatok után, a viták ily késő stádiumában

szót emelek, csak azért teszem, hogy azon képhez, melyet a mult évtizedről rajzoltak némely képviselőtársaim, én is járuljak egy vonással. Sok oldalról mutatták ugyanis föl a megbukott rendszert — s a rajz mégsem egész. (Halljuk!) Én ezuttal csak a sajtóviszonyokról kivánok szólani. Midőn visszakövetelük esküttszéki eljárással párosult sajtószabadságunkat: fel akarom mutatni röviden, hogyan kezelték a civilisatio egyik leghatalmasabb tényezőjét, a sajtót, a mi ugynevezett civilisatoraink.

A megbukott rendszernek, mely a birodalom erejét végkép kimerité, hitelét tönkretevé, s nagyhatalmi állását megdönté, — egyik főjellemvonása volt a hazugság is. Kikiáltotta a „nemzetiségek egyenjoguságát“ s tudjuk mit értettek alatta: a német oktatást, a német közigazgatást, szóval: minden népfaj egyenlő jogát — németté lehetni. (Ugy van!) „Személy és vagyonbiztosság“ állottak homlokán a törvénykönyveknek, melyekkel hazai törvényeinket kiküszöbölték, — s jól volt megjegyezve a jelen viták folytán, hogy a személy és vagyon hazánkban, a török pusztitások óta, sohasem volt kevésbbé biztositva, mint e nehány keserves év alatt. „Democratia“ állott zászlóján a miniszternek, ki a torlaszokról lépett a kabinetbe, s alig hogy belépett, már rangra, czimre vágyott, — s tudjuk, hogy az osztrák jogegyenlőség nem volt egyéb, mint egyenlőség a jogtalanságban. (Ugy van!) A paragraphok élén, melyeket az oktatási ügy rendezése iránt kibocsátott a cultusminiszter, ott pompázott e szép szó: „oktatás-szabadság.“ Tudjuk mit értettek alatta. Képesség helyett a „Gesinnung“-ot, tudomány helyett a német nyelv tudását vizsgálták a tanárban, s a ki magán uton akarta pótolni a közoktatás hiányait, hányféleképen volt akadályozva. Tudok esetet, hogy a magán-oktatást még a növénytani physiologiából is betiltották. De talán semmivel sem üztek oly gúnyos játékot osztrák civilisatoraink, mint — a sajtószabadsággal!

Az 1848-ki forradalom, mint tudva van, fölszabaditá a sajtót bilincsei alul. Visszaállitani a censurát, annyi lett volna, mint eljátszani a szabadelvüség azon reputatióját, melynek álarczával léptek föl az uj Ausztria államférfiai a mivelt külföld előtt. Mit csináltak tehát? Egy olyan rendszert gondoltak ki, mely — ha lehet — még

roszabb volt az elővizsgálatnál, s mind a megelőző, mind a megtorló rendszerből egyesité a mi súlyos. (Igaz!)

Ha valaki a rendőrség sajtóbureau-ja véleményét valamely kéziratra nézve előre kikérte, azon válaszszal utasiták el: „nem tudja ön, hogy az osztrák birodalomban nincsen censura, hogy a sajtó szabad?!“ Az iró tehát nyomdába vitte művét. A kinyomott művet, mielőtt megjelent, három napra a rendőrségnél kelle letenni.

Mellőzöm azon körülményt, hányszor változtatta e törvényes letéti napokat hetekké, sőt hónapokká a rendőrség önkénye, mely a törvények fölött állott: csak azon keserü csalódást érintem, midőn az irónak tudtára lőn adva, hogy műve nem jelenhet meg, s a kinyomott példányok a nyomdában már legfoglaltattak. Jó szerencse, ha az iró, a rendőrség különös kegyelméből, azzal menekülhetett, hogy munkájából egy pár lapot kivágtak, melyeket aztán újra nyomatott. Ez esetben legfölebb csak arról győződhetett meg, hogy a censura minden ellenkező contestatiók daczára, még mindig fennáll, és pedig költségesebb modorban, mint Metternich herczeg idejében, mikor a kéziratot censurázták, nem a nyomtatványt. (Igaz!) Ily egyezkedések egyes lapok ujranyomtatására nézve rendszerint csak akkor fordultak elő az iró és a rendőrség között, midőn a rendőrség nem hivatkozhatott határozott paragraphusokra, csak a felelősséget akarta magáról elháritani. Az irónak nyitva-állt ugyan a felebbhivatkozás ily esetben, a rendőrség német főnökéhez, sőt fölebb is; — ez azonban a legjobb esetben is tömérdek idővesztéssel járt; s hogy várhatott igaz itéletet a magyar iró oly körökből, melyek elé szavai, az összefüggésből kikapva, talán elferditett német forditásban, az első vizsgáló egyoldalu véleményezésével terjesztettek föl, s hol a magyar iró iránt, már mint ilyen iránt, bizalmatlanság uralkodott? Ha e tekintetek, melyekhez többnyire a rendőrfőnök fenyegetései járultak, módositásra, a kérdéses helyavagy czikkely kihagyására, s a könyv illető leveleinek vagy a hirlap lefoglalt számának ujranyomatására birták az irót avagy szerkesztőt: a rendőrség többször beleegyezett ugyan, de mindenkor azon megjegyzéssel, hogy az iró önként, magától jött e gondolatra,

nem a rendőrség figyelmeztetésére, mert hiszen tudva levő dolog, hogy előző vizsgálat nincsen a monarchiában, a sajtó szabad. (Tetszés.)

Még jobb módja volt megismerni a sajtószabadságot az irónak, ha a rendőrség a büntető-törvény valamely szakaszára vagy valamely felsőbb rendeletre hivatkozhatott. Ilyenkor a könyv avagy hirlap lefoglaltatott, — s az iró vagy szerkesztő, a kiállitási költségek elvesztése fölött nem ritkán pörbe is fogatott, oly dolgozatért, mely világot sem láthatott. Civilisatoraink az előző vizsgálat rendszeréből átvették a megelőző lefoglalást, és pedig nem a kézirat, hanem a nyomtatvány lefoglalását, s hozzáadák a megtorló rendszer büntetését. (Zugás.) Nem volt-e oka az irónak az ily sajtószabadságnál többre becsülni azon rendszert, mely legalább nem büntet oly tettért, melynek elkövetését megakadályozza, s a mely mellett a nyomtatási költség sem megy veszendőbe? S szóljak-e a pörbe fogott iró folytonos zaklatásairól? Hiszen ismeretes a tisztelt képviselőház előtt az osztrák büntető-törvénykezés. S voltak esetek, midőn a rendőrség által üldözött irót magok a császári törvényszékek sem voltak képesek elitélni! Pedig e törvényszékek már szerkezetüknél fogva sem lehettek a politikai üldözött menhelyei. S e törvényszékeknek azon büntető codex szerint kell vala itélniök, melyet a bureaucratia készitett az absolutismus számára.

Alig képzelhetni kinosabb helyzetet, mint a magyar irónak, főleg publicistának és szerkesztőnek jutott e büntető törvénykönyv mellett. Oly rendszerrel szemben, mely országát feldarabolta, alkotmányát letiporta, nemzetiségét megsemmisiteni törekedett, — egy perczig sem vala biztos, hogy oly szót nem ejt, mely — ha nem felségsértés — legalább is a közcsend megzavarásának van bélyegezve.

Maga a rendszer, mely csaknem az enyészet szélére sodorta a birodalmat, a büntető-törvény ótalma alá volt helyezve; s főbenjáró büntettet követhete el, a ki a kormányzási forma, az egységes birodalmi rendszer, sőt a német szövetségi alkotmány ellen szót emelt.

Nem sorolom elő a közcsendháboritás számos esetét. Ily tet-

tet követett volna el, a ki valamely tisztviselő visszaélését vagy egy részeg zsandár garázdálkodását napfényre hozza vala. Szóljak-e továbbá a büntetés alá eső vétségek (Vergehen, Übertretungen) hosszu sorozatáról? Az ugynevezett izgató, közcsendet veszélyező közlések, az álhirek terjesztése, a pátensek, felsőbb rendeletek, hatóságok és államszolgák elleni sértések tágas rovata alá mi könnyen volt sorozható bármely hirlapi közlemény. S a büntető-törvény mindezen paragraphusaihoz mennyi miniszteri, kormányzói, helytartósági és rendőrségi rendelet járult koronkint, melyeknek meg nem tartása legalább is pénzbeli büntetést vont maga után. Mily emlékező tehetség kellett volna csak észben tartani is mindezen rendeleteket! Megtartani? — az épen felülmult volna minden emberi tehetséget; (Igaz!) ugy hogy nem képzelek szerkesztőt, főleg politikai lap szerkesztőjét, a ki több izben büntetve nem lett volna, legalább is oly nagy vétségekért, mint hogy a főkormányzó czimét nem egészen szabály szerint irta, vagy épen elég vakmerő volt Albrecht Ő Fenségét magyarul Albertnek nevezni. (Derültség.)

S a büntetőtörvény és megszoritó rendeletek sem voltak elegendők. A sorok közt is olvasnia kellett a rendőrségnek, mely gyakran azt is balulértette, a mi a sorokban volt irva. S ha a kifejezésekbe nem lehetett belekötni, — az irányt, az iró szándokát támadták meg. Elegendő ok, ha nem is pörbefogásra, legalább intésekre, s három megintés után egy lapnak felfüggesztésére. Képzelhetni, mily ingataggá, mily bizonytalanná tevé e rendszer független politikai lapjaink sorsát!

Igy állott a sajtószabadság a birodalomban.

S mennyivel súlyosabbak voltak még a mi viszonyaink! Mert tudni kell, tisztelt képviselők, hogy a birodalmi egység, melynek annyi emberéletet, annyi családi boldogságot hoztak már is áldozatul, maga sem volt egyéb — hazugságnál. (Helyes!) Avagy nem állott-e hazánk folyvást kivételes rendszabályok alatt? Már fentebb érintém, hogy minden szó, mely a központositás rendszere ellen, Magyarország önkormányzása érdekében emeltetett, már eleve a büntetőtörvénykönyvben, különszakadási törekvésnek, felségsértésnek volt bélyegezve az osztrák államférfiak által. Oly büntettek,

melyeknek elkövetésétől nem igen tarthattak a bécsi journalisták. S a bécsi lapok czikkeit utánnyomni sem mindenkor volt szabad lapjainknak, mennyivel kevesbbé azokra válaszolniok! Ma egy, holnap más tárgyban tiltották el az irást. S voltak idők, tisztelt képviselők, midőn e szókat: „nemzet“, „nemzetiség“, „haza“, „szabadság és alkotmány“ leirnunk is alig lehetett a bűnös izgatás vádja nélkül. (Borzasztó!) Megtörtént dolog, hogy egy laptulajdonos, minden itélet nélkül, egyszerü hatalomszóval megfosztatott laptulajdonosi jogától, s egy független lap szerkesztése, mint valamely kormányhivatal, felülről tetszés szerint kinevezett szerkesztőre ruháztatott. Volt elvégre idő, — hogy egyebeket mellőzzek, — mikor a külföldi forrásokat is elvonták szerkesztőségeinktől, s a rendőrség hasábonként kiollózva adott által számukra egy-egy darabkát azon külföldi lapokból, melyek az ő költségükön voltak megrendelve; (Igaz!) és ennyi elővigyázati rendszabály mellett az előleges censura is minden tartózkodás nélkül gyakoroltatott.

Vegyék mindezekhez, tisztelt képviselők, a gondolatokra, eszmékre vetett súlyos adónemet — a bélyegdijt; s hogy azon fillereket, melyeket szükölködő iróinak segélyezésére a nemzet összeadott, a kormány elkobozta; mig iskoláinkból a magyar kézikönyvek kiszorittattak; s el kell ismerniök, hogy nem az osztrák államférfiakon, nem ugynevezett civilisatorainkon mult, ha szellemi termelésünk szintugy hanyatlásnak nem indult, mint anyagi termelésünk több ága, melyet a bécsi gazdálkodási rendszer tönkre tett. (Ugy van! Helyes!) Jól mondja Macaulay, hogy az első gyümölcsök, melyek az irodalom mezején rosz rendszer alatt érnek, többnyire még a jó rendszer alatt elhintett vetésből erednek. A római császárság első évei képezik a latin irodalom aranykorát, s e korszak iróit még a köztársaság utolsó évei növelték. Iróink nagyrésze is egy jobb korszaknak volt még növendéke.

Ők képezék ama központot, mely körül egy ifjabb, szintén lelkes, irói nemzedék kezdett seregelni. Igy tartaték ébren a nemzeti közszellem, mely utóbb szintén visszahatott az irodalom emelésére: mind az irodalom, mind ama közszellem a pálmához levén

hasonlók, melyről azt mondja a latin közmondás „sub pondere crescit!“

S hát az osztrák kormány, fogják kérdeni, tisztelt képviselőtársaim, mi hasznot vont e szellemi elnyomásból?

Egy oly rendszernek, melynek — a mint mondám — minden jelszava hazugság, nincs veszélyesebb ellene a szabadszólásnál. Ily rendszer fennállása, sajtószabadság mellett, rövid ideig sem volt képzelhető.

Jól tudták ezt civilisatoraink. A kik, a kincstár roppant deficite mellett is, milliókat költöttek egy császári körutra, hogy a megfizetett és megparancsolt demonstrátiókkal egy nagy „megelégedési“ komédiát rendezzenek a fejedelem és a külföld ámitására, (Ugy van! Helyes!) hogyan türhették volna, hogy e költséges manoeuvret a sajtó illetlen közbeszólása megzavarja!? Fizetett lapjainkban, röpiratokban hirdették a világnak, hogy Magyarország boldog, elégült, legfölebb nehány ó conservativ siratja elveszitett kiváltságait. Hogyan sikerült volna ily hazugságokkal csak pillanatra is elámitani a világot, ha a sajtó szabad?

A csalás azonban nem maradt boszulatlan. A magyar sajtó, ha nem ostromolhatá — hallgatással mellőzte a kormány intézkedéseit; s az uj intézmények nem csak azért nem fogamzottak meg e hon földében, mivel idegen növények voltak, hanem azért sem, mivel a föld nem volt számukra elkészitve s hiányzott támaszuk a közvéleményben. Utóbb a magyar sajtó hallgatagsága teljes közönynyé vált mind az iránt, a mi felülről jött; s e közöny átment a közvéleménybe is. Hasztalan volt akkor már egy magasabb fölfogásu, becsületesebb irányu rendőrminiszter részéről — ki csak nehány napig ült a kormánytanácsban — a sajtó nógatása, hogy szóljon hozzá ehhez és amahhoz, habár roszalólag. A bizalmi férfiak ideje is lejárt. S a kormány a nemzet minden rétegeitől elszigetelten, teljesen magára hagyatva, minden tanács nélkül, találta magát. Intézményei, melyeket a nemzetre octroyirozott, ugy szólván, halva születtek, mint a községi törvény. Az octroyirozó gép, mely csak provisoriumok alkotására volt alkalmas, teljesen fennakadt. Ide járult, hogy a sérthetetlen bureaucratia romlottsága a legfelsőbb körökig ter-

jedt. S minél nagyobb volt az ámitás, annál iszonyubb lőn a kiábrándulás, annál óriásibb az europai botrány!

Valóban, tisztelt képviselők, az egységes Ausztria példája megmutatta, hogy a sajtó ellenőrzését sem a drága hivatalnoki ellenőrködés, sem az erkölcstelen kémrendszer nem pótolja, s hogy a sajtószabadságot, a hol még nincsen, bármi áron is meg kellene szerezni. (Helyes!) Mi nem mint uj jogot, hanem mint törvényesen birt szent tulajdonunkat követeljük azt vissza. (Zajos éljenzés.)

Erre Sárközy Kázmér:

A lefolyt évek igazolták egy hajdani bölcsnek ama mondását: „A köznyomor az erény alkalma" mert midőn bűn volt a jog és törvény melletti felszólalás, akkor a néma hallgatagság elég erős lett forróbbá tenni a honszeretetet, forróbbá a ragaszkodást ősi alkotmányunkhoz, törvényeinkhez.

Ha végig nézzük a mult absolut rendszer kezelését, gyakran látjuk felváltva vagy egyesitve abban a jogot az akarattal, a kötelességet a kényszerrel, az engedélyt a tilalommal, s végre a tekintélyt a sülyedéssel, — felváltva vagy egyesitve, a mint jobbnak látszott. Végig huzódott e fonal a finánez és rendőri zaklattatástól kezdve a kis politikai catechismusokig, melyekben az adófizetés mint főerény, s megtagadása mint bűn lőn feltüntetve. S mily czél éretett el? s milyen az egyoldalulag kezelt ama sajtó által, melyen ellenünk irni mindent lehetett, felelnünk csak a mi szabad volt. Hasonlitott az egy közhelyre kikötött némához, kit minden mocskolhat és szurkálhat, s visszatorlása csak fohász s a kölcsönös szégyen! (Ugy van!)

A nemzet politikai lételének eltörlése czéloztatott, s mi erősbek lettünk önérzetünkben, kitartásban és polgári erényben; mi fátyolt vetünk a multakra, csak a nemzet elidegenithetlen sajátját, alkotmányát követeljük vissza, s ezen erkölcsi alapra épitjük annak jövendőjét.

A tényleg uralkodó Felség érdekében fekszik a népek nyugalma, megelégedése. Nyugodt és megelégedett oly nép nem lehet, mely saját alkotmányából, a mihez őt oly sok drága emlék s legszentebb érdekei kötik, hatalommal kiforgatva, oly idegenszerü

alkotmányformával kináltatik meg, melynek reá nézve sem becse, sem alkalmazása nem képzelhető.

Az uralkodóháznak érdeke nem különöztethetik el Magyarország érdekétől, ugyanazon egy forrásból ered, ugyanazon biztositékkal bir, a forrás a törvény, a biztositék annak kölcsönös tisztelete.

E birtoklásban egyesült, de kormányzatban külön országok és népek összeolvasztása, ugy mint elnyomása, semmi jogos alapból nem indulván ki, azonfelül hogy semmi jogos sikerre nem vezethet, még természetelleni is. Még a növények országában sem lehet a jól meggyökerezett pázsitot végkép eltiprani, vagy ujra fölkél az, vagy ujra hajt, s az uj hajtás az előbbinél nem csak ifjabb, de elevenebb is.

A birodalmi kapocs érdekében szükséges végre, hogy az ausztriai államférfiak tegyék le azon felsőségi vágyat, melyre a magas trón fénykörében magukat jogositva vélik, midőn fejedelmileg szentesitett törvényeink őket e haza kormányzatából világosan kirekesztik.

Magyarország alkotmányának teljes helyreállitásával a kétkedés teljes meggyőződéssé fog válni, hogy a Fejedelem hatalma s a monarchia ereje egy ujjászületés korszakába lép a jogszerüség s bizodalom által.

A bizodalom oly erkölcsi támasz, mely nagyra emelheti a hatalmat, de kényszert nem ismer. Azon virághoz hasonlit az, mely hidegben nem nyilik, de az égető nap heve előtt is összevonja — s csak az esti lanyha szellőnek s reggeli harmatnak tárja ki kelyhét.

Bármi kisértessék is meg a végre, hogy e nemzetben kialudjék jogos érzete, az sikeretlen lesz, s azon államadósság, mely netalán e czélra fordittatnék, semmi czim alatt nem terhelhetné e hazát, s bátran lehet hinni, hogy egész Europa előtt mint igazságtalan tünnék föl.

Ellenben alkotmányunk s alaptörvényeink helyreállitása az 1848-ikiakkal s független felelős miniszteriummal fennhangon fogja hirdetni a kiengesztelődés, rend és nyugalom jelszavát.

Erre a remény leginkább a nemzet békés hajlamában s a tör-

vény iránti tiszteletben rejlik. Ezen erkölcsi fegyverek győzni szoktak kitartás és szilárdság által, győzni csupán a polgári erény hatalmával, még a sorsnak, szerencsének változó viszonyai között is, Senecának ama kevés, de velős szavai szerint: „Quid animus magnum promitteret sibi, si certam virtutem fortuna mutaret?“

Az alkotmányhozi szoros ragaszkodásunkat melegen s indokolva terjeszti elő mélyen tisztelt Deák Ferencz képviselőtársunk, én azt mind tartalmára mind alakjára nézve pártolom. Olyannak tekintem ugyan ezen formakérdést, mint a hitet, melyben könnyebb megnyugvást találni, mint közössé tenni azt. (Helyes!)

Nem vonom kétségbe azoknak tiszta hazafiságát, sőt tisztelem meggyőződésüket, kik határozatot vélnek jobbnak. De nézetem szerint az alkotmány visszaállitása a czél, s e positiv czélra inkább positiv, mint negativszerü lépést látok czélszerünek. A nem cselekvésre nézetem szerint a negativitás elég, de a jogos követelésnek tettleges sikeresitésére biztosabbnak hiszem a felirást, melyet törvény nem tilt, a gyakorlat, — ha nem teljesen mindenben hasonló esetekről vehetni is példát, — megenged, a mérséklettség javasol, s néha még ebben is van erő; én tehát a felirást pártolom. (Éljen!)

Erre Révész Imre: Tisztelt képviselők! Midőn a kitüzött nagyfontosságu tárgyhoz én is hozzászólani kivánok, már önként mellőzhetőnek vélem a közelebb mult 12 év szenvedéseinek emlegetését, mert ugy gondolom, hogy a legnemesebb és legméltóbb nemzeti fájdalom is vesztené hitelét és tiszta voltát, ha tulságosan emlegetnők és hirlelnők azt; (Helyes!) mellőzöm az érdemlett bukásnak indult absolut kormányrendszer iszonyuságainak kimutatását is, s mit maga az élet, s közöttünk is annyi jeles szónok, legalább ez idő szerint méltán elitélt és porig alázott, a fölött részemről is itéletet tartani már fölöslegesnek vélem. Nem számlálom elő, még azon felekezetnek általam jól ismert és érzett szenvedéseit sem, melynek kebelében egyik utolsó szolga vagyok; mert hiszem, hogy ezen felekezet, valamint 300 év óta folyvást, s a legközelebbi időkben is, midőn e hazában a szabadságért csak sóhajtani, de nem nyilván küzdeni lehetett, becsülettel bajt vivott a maga dicső szabadságáért, ugy ezentul is tudni fog nemesen türni és bátran küzdeni, ha

a szükség ugy kivánandja, és az én itteni apologiámra vagy apotheosisomra épen nem szorult. (Helyes!) Veszem tehát magamnak azon háladatlan, sőt zordon és közöttünk most, ugy látszik, kelletlen szerepet, hogy szorosan magához a kitüzött tárgyhoz szóljak, (Derültség) s ennek mezején is, némely előttem tarthatatlanoknak s a törvényesség szempontjából hibásaknak látszó nézeteket vegyek vizsgálat, s ha szabad ugy mondani — czáfolat alá. (Halljuk!)

Az igen tisztelt inditványozó első teendőnket, első felszólalásunkat körvonalozni akarván, ezen három kérdést s illetőleg szempontot állitja föl: mit, kihez és minő alakban szóljunk? Azt hiszem, uraim, hogy ezen három szempont épen nem meriti ki a tárgyat a maga egész teljességében, a melyben pedig azt nekünk is mulhatlanul fölfognunk kell. Valamely ténynek, tehát egy nyilatkozatnak, egy fölszólalásnak erkölcsi és jogi értékét ugyanis, nemcsak a tartalom, nemcsak az alak, nemcsak a kihez való intéztetés, hanem az is határozza el és pedig lényegesen, hogy kitől vagy kiktől eredt legyen az a fölszólalás, az a nyilatkozat. (Közhelyeslés.) Ezen kérdést, ezen szempontot azonban, az igen tisztelt inditványozó föl nem állitja; igenis, mert ő nyomban a kérdések kitüzése előtt, határozottan és föltétlenül nyilvánitja, hogy az országgyülés megalakult, és igy ez általam szóba hozott kérdést, már tényleg megoldottnak, bevégzettnek véli. Későbben azonban mégis az országgyülés kiegészitéséről, integritásáról szól, s e kiegészitést, ez integritást, mint még most meg nem lévőt, határozottan sürgeti, követeli. (Igaz! Zaj, Halljuk!) És itt, megvallom, hogy én némi nehézséget, hogy ne mondjam ellenkezést látok; mert bajosan találom átérthetőnek, hogy mimódon lehessen megalakultnak mondani azt, a mi még nem egész, a mi még nem integer; (Helyes! Halljuk!) ha megalakult is az valamivé, de bizonnyal nem azzá, a mivé fogott volna akkor alakulni, ha egész, ha integer lett volna, — a mi, azt hiszem, lényeges különbség. (Helyes!) Mi is tehát, a kik itt egybegyülve vagyunk, és szegény hazánk sorsáról tanakodunk, megalakultunk magyarországi népképviselők töredék testületévé, de épen nem törvényes országgyüléssé, a mi szintén lényeges különbség. (Helyes!) Törvényeink, melyeket itten idézgetni

fölöslegesnek tartok, kellő szabatossággal meghatározzák azt, hogy a magyarországi státus-életben minemü gyülekezet neveztethetik országgyülésnek. És ha immár, ezen gyülekezetünket eme törvények mértékével mérem: ezt törvényes országgyülésnek semmiképen nem nevezhetem. (Halljuk!) Nem nevezhetem eredetére nézve, mert oly tényleges hatalom által hivatott ez össze, a melynek erre való törvényes jogosultságát, átalában az alkotmányos elvek s a mi positiv törvényeink értelmében okszerüen kétségbe lehet sőt kell hoznunk; oly módon és oly helyre hivatott össze, hogy azt törvényesnek tekinteni, bármi szempontból is, ismét nem lehet. (Ugy van!) Igaz, hogy az összehivás ezen törvénytelenségének fulánkját a hatóságok igyekeztek elvenni azon nyilatkozat által, hogy ők nem a kiadott rendeletek, hanem a törvények értelmében választanak képviselőket; azonban ki tagadhatná egyfelől azt, hogy ezen utónyilatkozatok a törvénytelen meghivási tényt, vagy annak alakját törvényessé már nem tehették, más felől azt, hogy ittlételünknek, összejövetelünknek, ha nem egyedüli, de mindenesetre egyik tényezője a törvénytelen meghivás; a tényező mivolta pedig mulhatlanul kihat magának a ténynek, az eredménynek mivoltára is. Azonban, ha eltekintünk is összejövetelünknek eredetétől, hanem nézzük magunkat ugy, a mint vagyunk: lehetetlen gyülekezetünket törvényes országgyülésnek nevezni, miután több oly hatóságok s illetőleg választó-kerületek képviselői nem hivattak ide meg, s ennélfogva nincsenek is itt, a kiket az 1848-ik évi, sőt részben az azelőtti törvények is, az országgyülés mulhatlan kiegészitő alkatrészeiül nyilvánitanak.

Gyakorta hallottam, sőt tényeinkben nyilvánulni láttam azon nézetet, hogy miután 226 igazolt képviselő van: tehát a képviselőház, a rendszabályok értelmében (15—19. §§.) megalakulva van. Ki ne látná, hogy ezen nézetben fallacia van. Hiszen a ház rendszabályainak érvényes alkalmazása csak ott és csak akkor kezdődhetik, a hol és a midőn az országgyülés megalakulhatását szabályzó országos törvényeknek már elégtétetett; (Halljuk!) s midőn látjuk, hogy igen számosan azok közöl, a kiknek az 1848. V. t. cz. 5 §-a szerint meg kellett volna hivattatniok, meghiva nincsenek, s igy a megalakulhatásnak törvényes lehetősége is hiányzik: a szabályokra

támaszkodva azt mondani, hogy a ház meg van alakulva, annyi lenne, mint a szentesített országos törvényeket az ezekkel mérlegbe sem tehető s ezek ellenében értékkel nem biró házszabályoknak alárendelni, s az ország territorialis és politikai integritását ignorálni. — Mondatott az is, hogy a meg nem hivott részeket ugy kell tekintenünk, mint voltak hajdan némely megyék, melyek ellenséges hatalom fegyveres uralma alatt levén, az országgyülésre meg nem jelenhettek, de azért a megjelent rész minden törvényhozói jogot annak rendje szerint gyakorolt. Nem lett volna rosz ezen nézetet speciális példákkal is igazolni, megemliteni például azt, hogy Corpus Jurisunkban mely törvények azok, melyeket oly országgyülés hozott, melyre az illető alkatrészek meghiva nem valának. Azt hiszem, hogy ez nem igen könnyü munka lenne. Azonban eltekintve ettől, első tekintetre látni lehet, hogy nagy különbség van abban, midőn a meghivást és megjelenhetést physicai okok gátolják, és abban, midőn a meghivás elmulasztása egyedül a törvénynek öntudatos és szántszándékos ignorálásából származik. (Helyes!) Egy szóval: nagy különbség van a törvény betöltésének természeti lehetetlensége és öntudatos nemakarása között. (Helyes!) Fölhozatott Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd és Kővár vidékének példája is, mint a melyek nélkül t. i. több törvényes országgyüléseink tartattak. Nem is emlitve azon igen sajátságos, s a mostaniaktól nagyon különböző viszonyokat, okokat és érdekeket, melyek a szóba hozott részek megjelenését gátolták, csak azt hozom emlékezetbe, hogy noha az 1836. XXI. t. cz., s már a mult században is több törvényczikkek, ezen részek visszacsatolását kivánták és kimondották, a visszacsatolás ténye azonban csak az 1848. VI. t. cz. következtében lőn bevégezve, végrehajtva. A miből látni való, hogy ezen részeknek szóban forgó viszonyaiból a jelen esetre vagy épen nem, vagy csak 1848 utáni időkről lehetne némi bizonyitási erővel okoskodni. Egyébiránt, bármit mutatnának is a mult idők példái: azok a világos törvény iránti kötelezettség és hűség alól senkit föl nem oldanak. (Helyeslés).

Az előadottakból, előttem legalább, kétségen kivül kitünvén az, hogy e mi gyülésünk épen nem bir azon kellékekkel, melyekkel

positiv törvényeink értelmében egy országgyülésnek birnia kell; ebből önként következik, hogy mi magunkat semminemü oly tényekre fölhatalmazva lenni nem érezhetjük, a melyek törvényeink és törvényes gyakorlatunk értelmében, az országgyülések teendői. Azt hiszem azonban, hogy szólanunk, nyilatkoznunk, ha nem ugy is, mint törvényes országgyülésnek, de ugy mint népképviselők testületének, mégis lehet, szabad, sőt kell is valamit. (Zaj. Halljuk!) Lehet és szabad, mert a szólás, a nyilatkozás örök és sérthetlen szabadságát sem a természet, sem hazánk törvényei, testületi formákhoz nem kötik; kell is szólanunk, mert ezt kivánja, követeli tőlünk népképviselői állásunk fönnséges és nagy felelősséggel járó volta, s küldőinkre és folyvást nyomorban levő szegény hazánkra való tekintet.

Most tehát az a kérdés, és pedig szerintem második kérdés, hogy mit szóljunk, mit nyilatkoztassunk? E tekintetben az igen tisztelt inditványozóval jóformán egyetértek, s mindazon közjogi nézeteket, elveket, tételeket, melyeket remek munkálatában lefektetett, lényegökre nézve én is szives készséggel aláirom. Czélszerünek látnám azonban, hogy azon pótlékok, melyeket tisztelt társunk Tisza Kálmán inditványozott, szintén elfogadtassanak, mert ezeket fölöslegeseknek épen nem, sőt jelen viszonyaink között sok tekintetben üdvöseknek találom. Midőn e szerint a fölszólamlás, a nyilatkozat tartalmának érdemére nézve az igen tisztelt inditványozóval teljesen egyetértek: van egy körülmény e téren, a mely fölötti nagy aggodalmamat, hogy ne mondjam, ellenvetésemet, semmiképen el nem titkolhatom (Halljuk!) Ezen nem csekély figyelmet érdemlő körülmény abban áll, hogy az igen tisztelt inditványozó, mindenütt ott, hol az ország alapjogait, az uralkodóházhoz s az ausztriai tartományokhoz való viszonyait fejtegeti s illetőleg védelmezi, folyvást és igen sokszor a sanctio pragmaticára hivatkozik, még pedig mint olyan valamire, a mely „nem egyszerü törvény, nem egyszerü diploma, nem octroyrozott adomány, vagy igéret, hanem kölcsönös egyezkedés folytán kötött alapszerződés“, egy szóval: ő, a sanctio pragmaticát tartja országunk alapjogai legfőbb, sőt majdnem egyedüli s a többi törvényeknél magasabb értékü biztositékának. Ezen

nézetben uraim szabatossághiány van, (Zaj.) a mit pedig mindenütt ugyan, de kivált ily nagyfontosságu közjogi tárgyak mezején kerülnünk kell; vagy talán bizonyos tévedés, mert hiszen ennek a legnagyobb és legbölcsebb elmék is alávettetvék e földön, s a köztanácskozások, azt hiszem, nem csupán szónoklatokra, de arra is valók, hogy egymás nézetei irányában, ha a közjó kivánja, észrevételeinket honfiui szeretettel megtegyük és türelemmel fogadjuk. (Helyes!)

Tehát szabatossághiány vagy tévedés van, — mint emlitém, abban, hogy országunk alkotmányos jogainak legfőbb, vagy bármi csekély forrásául és biztositékául a pragmatica sanctio tartatik; igenis, mert erről, mint ilyenről, ezen értelemben a magyar közjogi viszonyok mezején még csak szó sem lehet. Midőn ezen állitmányt kinyilatkoztatom, érzem, hogy nemcsak magával az igen tisztelt inditványozóval, de az ujabb hazai közvéleménynyel is szemben állok; de tudom azt is, hogy maga a tiszta igazság s több mint egy századnak documentált törvényes gyakorlata mellettem van (Halljuk! Halljuk!). Ugyanazért nyugodtan és bátran ismételve állithatónak vélem, hogy a pragmatica sanctióról a magyar közjogi viszonyok mezején szó sem lehet, minthogy azon a néven teljességgel nem lehet egyebet értenünk, mint azon családi szerződést, azon örökösödési szabályzatot, melyet VI. Károly római német császár, némely korábbi, szintén családi szerződések alapján 1713. april 19-én adott tudtára titokban a maga minisztereinek és udvari tanácsosainak.

Hogy a pragmatica sanctión valóban és egyedül az emlitett családi szerződést lehet és kell érteni, bizonyitják az e tárgyra vonatkozó nagyfontosságu oklevelek; nevezetesen:

Maga az 1713. april 19-kén megtörtént tudtuladás hivatalos jegyzőkönyve;

Mária Josefa osztrák főherczegnőnek 1719. augusztus 19-én Bécsben kelt örökösödésről való lemondási illetőleg biztositási okmánya;

Fridrik Ágostonnak Mária Josefa férjének s későbben

lengyel királynak 1719. october 1-én Drezdában kelt biztositó okmánya;

Mária Amália főherczegnőnek Josefa testvérének 1722. october 3-án Bécsben, s az ő férjének Károly Albertnek azon év december 10-én Münchenben kelt hasonló tartalmu okmányaik;

VI. Károly császárnak 1723. april 7-én és 1724. december 6-án kelt okmányai, melyekben a pragmatica sanctio birodalom- sőt európaszerte ünnepélyesen kihirdettetik;

Az angol királynak s a szövetséges belgiumi rendeknek VI. Károlylyal 1731. márczius 16-án Bécsben kötött szerződésük, melynek második pontjában a pragmatica sanctio garantiroztatik, s mely garantirozásnak szövegét, a későbben garantirozó hatalmak is általvették;

A német birodalmi gyülésnek 1732. január 11-én Regensburgban kelt megerősitő és biztositó okmánya; . . végre, hogy egyebet már ne emlitsek:

Maga a mult évi october 20-án kelt császári diploma; — mindezen okmányok mondom, a pragmatica sanctio neve alatt határozottan, világosan, folyvást és következetesen az 1713. april 19-én tudtul adott családi szerződést és örökösödési szabályzatot értik.

Nincsen benne semmi kétség, uraim, hogy ha bármely angol, franczia vagy akármiféle diplomata, elővevén a tisztelt inditványozó beszédét és fölirati javaslatát, abban foglalt tételekről, magukból a forrásokból közvetlen és önálló meggyőződést akar szerezni: pragmatica sanctio név alatt a döntő eredeti forrásokban sehol nem fog egyebet találni, mint az 1713. april 19-ki családi szerződést. Igenis családi szerződést, mert magában az alapokmányban pecsét, aláirás egyedül a családtagoké, és ezen alapokmányban, valamint a többiekben is, népekről és országokról, mint dynastiájokkal szerződő felekről, ezen szerződés alapföltételeiről, alkotmányos jogokról semmi legkisebb emlékezet nincs. (Helyes!).

Azonban, igen tisztelt társunk Szalay László, minapi remek beszédében határozottan megjegyzi, hogy „a magyart nem a pragmatica sanctio kötelezi, melyet III. Károly 1713-ban a Geheimrathstübelben, néhány himvarrásos uri köntös előtt leolvasott, hanem

az, melyet do ut des, facio ut facias formában tiz évvel később a pozsonyi országgyülés alkotott meg.“ E szerint tehát a kérdéses egy ügyben két sanctio pragmatica létezik, egyik a mely nem minket, a másik a mely minket kötelez. Ez utóbbira nézve azt hiszem, hogy egyedüli forrás, melyben azt keresnünk, föltalálnunk kellene, Corpus Jurisunk lehet. (Ugy van! Zaj.)

Lássuk tehát Corpus Jurisunkat!

Corpus Jurisunkban 1713-tól fogva, a midőn a sanctio pragmatica létrejött, 1848-ig ezen név, hogy sanctio pragmatica, soha csak egyetlenegy igével sem emlittetik. (Ugy van! Igaz!)

Mellőzve az 1715. évi III. articulust, melyben a fiág kihalása esetére a királyválasztás joga a nemzetnek határozottan fönnhagyatik, és igy a már létező pragmatica sanctióval, noha ennek elfogadását a kormány s a horvát követek ugyancsak ajánlották, egészen ellenkező tétetik és az ország autonomiája határozottan fönntartatik; vegyük figyelembe a későbbi országgyülési törvényeket s kiválólag az e tekintetben epochális 172$^{2}/_{3}$-dik évi országgyülést.

1722. junius 20-dik napjára kitüzetik az országgyülés. Csáky Imre kalocsai érsek és cardinalis miként korábban ugy most is, mindent elkövet, hogy a nőág örökösödése elfogadtassék. Végre junius 30-kán előáll Szluha Ferencz nádori protonotárius, egy terjedelmes beszédet tart a rendekhez, ajánlja a nőág successióját, de a pragmatica sanctiót soha föl nem emliti; azt sem látszik tudni, hogy létezik-e az a világon vagy nem. Beszéde végén acclamálnak a rendek, mondván: vivat successio foeminea; — de nem mondják: vivat sanctio pragmatica. (Derültség.) Ekkor egy 60 tagból álló fényes küldöttség neveztetik ki, mely a fejedelemnek és családjának megvigye Bécsbe az örvendetes hirt. Csáky érsek és cardinális, mint a küldöttség vezére beszédeket tart a fejedelemhez és a család egyes tagjaihoz; de a pragmatica sanctiót soha föl nem emliti, sőt azt sem látszik tudni, létezik-e az a világon, vagy nem.

Épen igy tett Erdődi Gábor egri püspök, ki az országba bejövő fejedelmet a határnál ünnepélyes beszéddel fogadja. Ő is a tárgyról szól; de a pragmatica sanctiót soha nem emliti. Végre megalkottatik a Fölség jelenlétében az I. és II. t. czikk, melyek a nőág örökö-

ködését a kijelölt vonalok és sorozatok szerint megállapitják; de arról, hogy most a sanctio pragmatica köttetik, alkottatik, vagy fogadtatik el, sőt magáról ezen névről sehol egy ige-emlités nincs.

1741-ben trónra lép Mária Terézia; ekkor már ama sanctio pragmaticát minden valamire való europai hatalom garantirozta; ismerve volt annak neve szerteszét mindenfelé, és ime, noha a Maria Terézia trónralépésének jogi alapjáról több törvénypontokban van emlékezet s noha a pragmatica sanctio emlegetésére, ha valahol, itt bizonynyal volt alkalom: mégis a törvények ezt soha nem emlitik; hanem tisztán és egyedül az 1723. I. és II. t. czikkekre hivatkoznak. Még II. József is, midőn a maga trónralépését egy 1780. november 30-án kelt ünnepélyes levelében a magyarországi hatóságoknak tudtul adja: az 1723. I. és II. t. czikkekre hivatkozik, mint trónra lépésének jogi alapjára, de a pragmatica sanctiót egy egy igével sem emliti.

II. Leopold trónralépésének, s általában az 179$^0/_1$-ki országgyülésnek kora sok tekintetben hasonló volt a mi mostani időnkhöz. Küzdött a nemzet akkor is bátran és nemesen az alkotmányért; nagyfontosságu törvényczikkek és iratok maradtak fönn reánk ez országgyülésről; melyekből látjuk, hogy az országgyülés a pragmatica sanctio nevet, vagy az arra való hivatkozást elmellőzi. Az udvari kanczellár 1790. julius 20-káról ir az országgyüléshez Leopold nevében, a királyi kötéslevél elkészitését s a koronázást sürgetvén, s ezen levélben a pragmatica sanctiót széltére emlegeti, ámde a rendek, midőn magára ezen levélre válaszolnak, s az általuk készitett különböző kötéslevelekben is soha a pragmatica sanctiót föl nem emlitik, s kimarad ez ezentul, magától az udvartól jött iratokból is. Nincs ennek semmi nyoma a II. Leopold trónralépésére vonatkozó törvényczikkekben sem; s maga a nevezett országgyülés X. t. czikke is, mely az ugynevezett personal unióról, országunk függetlenségéről s más tartományokhozi viszonyáról szól, a pragmatica sanctiót föl sem emliti, de tisztán és egyenesen az 1723. I. és II. t. czikkekre hivatkozik.

Épen igy van a dolog Ferencz és Ferdinánd trónralépésénél is.

Tehát öt trónváltozás s 1713-tól 1848-ig 135 év, s a magyar Corpus Jurisban a pragmatica sanctiónak semmi nyoma nincs.

Fájdalom! másként áll a dolog 1848 óta. Az 1848-ki törvényekben, nevezetesen az előbeszédben s a sajtóvétségekről szóló egyik §-ban elég fataliter, s minden bizonynyal szükségtelenül, már fölemlittetik a pragmatica sanctio. Meg is ragadja az alkalmat a bécsi miniszterium s már azon év augusztusában vagy tán előbb kelt terjedelmes emlékiratában e zavarosan fölfogott, magyarázott és alkalmazott pragmatica sanctióból igyekszik bebizonyitani az azt vigyázatlanul és alaptalanul adoptáló 1848-ki törvények érvénytelenségét. Emlékezzünk a mese emberére, ki a fagyos kigyót kebelére vette. S ezen időtől fogva mind e mai napiglan, folyvást oly nyilatkozatokban és oklevelekben történik kitünő hivatkozás a pragmatica sanctiora, melyek hazánk alkotmányos szabadságára és függetlenségére nézve bizonynyal sérelmesek. (Helyes! Halljuk!) Szabad legyen csak fölemlitenem azon okmányokat, (Halljuk!) melyek 1848-ban Ő Felségének V. Ferdinándnak lelépését s Ferencz József Ő Felsége trónralépését birodalomszerte ünnepélyesen kihirdetik; továbbá az 1849. évi márczius 4-ki ugynevezett alkotmányt; az october 20-ki császári diplomát, s végre magát a mi gyülésfolyamunk megnyitására vonatkozó császári oklevelet. Mindezekben már bezzeg emlegettetik a pragmatica sanctio, melyről őseink és korábbi királyaink oly sokáig s oly hiven hallgattak. Mellékesen megjegyzem, miszerint jól tudom, hogy hazánk egy ideig elszakasztott édes testvérének, most már törvényesen kiegészitő részének Erdélynek sorsa más volt e tekintetben. Ott már az országgyülésnek sajátságos, s a társadalom jogaira és autonomiájára nézve veszélyes, az hatalomra nézve pedig nagyon is kedvező szerkezeténél fogva, épen ugy, mint az örökös tartományokban, sikerült a pragmatica sanctio nevet, némi hullámzó és ingatag forgalomba hozni. Nem igy, még ekkor éberebb és erősebb őseinknél.

De vajjon nem vaktörténet játéka-e őseinknek és törvénykönyvünknek a pragmatica sanctióról való e néma hallgatása? Épen nem, mert azon hosszu idő a melyen, s azon következetes hűség, a melylyel e hallgatás keresztülvonul, holott annyi alkalom

lett volna, a különben ismert pragmatica sanctio emlegetésére; s azon ellentét, mely e tekintetben törvénykönyvünk s a bécsi kormány nyilatkozatai között van, már egyelőre is meggyőzhetnek bennünket arról, hogy itt nem vaktörténet játszik, hanem ok- és elvszerüség működik. Ha pedig tekintünk a dolgok természetére s a magyar alkotmány s öntörvényhozási jog alapelveire: akkor még inkább meg kell győződnünk arról, hogy a pragmatica sanctionak Corpus Jurisunkból, tehát közjogi viszonyaink mezejéről ok- és elvszerüleg, vagyis szükségesképen ki kellett maradni.

A pragmatica sanctionak ugyanis abban a perczben vagy szempillantásban, a melyben a magyar országgyülési törvényhozás, vagy országgyülés küszöbéhez közeledett, legottan le kellett vetkezni a maga eddigi nevét és lényegét, hanem vagy királyi propositio vagy magán inditvány mivoltát és alakját venni föl; a mi igen lé. nyeges és nagy figyelemre méltó különbség! mert a sanctio vagy szentesitmény, végteljességre jutást, bevégzett tényt jelent; a propositio vagy inditvány pedig valaminek szándékát, kezdetét. Miként közeledhetett volna már a magyar törvényhozás mezejéhez bármiféle szándék, akarat, — bevégzett tény azaz sanctio alakjában, holott nálunk az ily alak és nevezet egyedül a fejedelem és nemzet közegyetértéssel hozott határozatát jelentheti és jelenti. (Helyeslés). Másként volt a dolog magára a császári családra és azon tartományokra nézve, a melyek öntörvényhozási joggal nem birván, eléjök az örökösödést megállapitó családi szabályok, bevégzett tény, sanctio alakjában méltán s okszerüen terjesztethettek. Másként volt sőt kellett lenni, mint emlitém, Magyarországra nézve.

De itt azt mondhatná valaki, hogy miután az örökösödési szabályzat, habár mint magán inditvány, vagy királyi propositio is, az $172^2/_3$-ki országgyülésen elfogadtatott és törvénynyé lőn: mégis beszélhtüenk pragmatica sanctioról; e névvel nevezhetjük jelesen az 1723: I. és II. t. czikkeket.

Én nem tudom, hogy ha ezen törvényczikkek maguk magukat soha pragmatica sanctionak nem nevezik: mi jogunk és hivatásunk volna nekünk, ezen névvel ruházni föl azokat? (Helyeslés.) Én nem tudom, hogy ha őseink 1723 után akkor, midőn a pragmatica sanctio

nevezet Európának már minden zugában ismeretes volt: ezen nevezetet a törvényhozás mezején soha nem használták, mi ok indithatna minket annak használására? Én nem tudom, hogy ha az európai közjog és diplomatia mezején a pragmatica sanctio nevezet, az 1713. april 19-ki örökösödési szabályzat számára már régóta, azaz elejétől fogva el van foglalva, mi ok indithatna minket arra, hogy a mi autonom nemzetünk és hazánk valamelyik törvényczikkét ezen ominosus névvel fölruházzuk? (Helyeslés.) Bizonynyal semmi helyes ok nem indithat, annyival is inkább, mert a pragmatica sanctio a magyar törvényhozás küszöbénél, mulhatlanul és szükségképen levetkezvén a maga eddigi nevét, alakját és lényegét, soha azzá többé nem lehetett, a mi azelőtt volt, hanem lett azzá, a mivé a magyar alkotmányos öntörvényhozás processusának organicus alapelvei szerint lennie kellett, t. i. egy vagy több articulussá, sarkalatos törvénynyé és semmi mássá. És e ponton tisztelnünk kell őseink nagy figyelmét, alkotmányos elvek iránti hűségét és bölcseségét. Ime, midőn a bécsi és linczi békekötést beczikkelyezik, ezt világosan és névszerint kimondják. Sőt későbben is, mindenkor külön fölemlitik a békekötéseket mint ilyeneket, külön ismét a beczikkelyező törvényeket. Igenis, mert ama békekötéseket elismerték a népjog örök elvei szerint önállólag is létező és a garantirozó beczikkelyezés előtt is már jogilag bevégzett kétoldalu kötéseknek; — de midőn a nőág örökösödését elfogadják, teljességgel nem mondják, hogy beczikkelyezzük ime a pragmatica sanctiót; igenis, mert az, mint ilyen, a magyar alkotmányos törvényhozás mezején, egyetlen egy perczig is meg nem állhatott.

Ezen egyedül helyes és törvényes szempont, annyival nagyobb fontosságu reánk nézve, (Halljuk!) mert nem egyszer hallottunk a császári trónról s a magasabb kormányszékekről oly szózatokat, melyek azt akarták elhitetni velünk, hogy a pragmatica sanctio reánk nézve is oly valami magasabb értékü és felsőbb jogi hatályu szerződés, mely hazánk rendszeres és szabályszerü törvényhozásának is fölötte áll. Holott a történetek bizonyitása és a helyes törvényes fölfogás szerint, az 1723: I. és II. t. czikkek nem egyebek, mint sarkalatos törvények, a többi sarkalatos törvények között; oly

törvénypontok, melyeket későbbi sarkalatos törvények, mint például az 179$^{0}/_{1}$: X. s az 1848-ki törvények magyarázhattak és magyaráztak, s ha a szükség ugy kivánja: a későbbi szabályszerü sarkalatos törvények módositó vagy eltörlő hatalmának is alája eshetnek. (Nagy helyeslés.)

Egyébiránt, ha mindezek ellenére is csakugyan azt mondanók, hogy a pragmatica sanctio az 1723-ki törvények között valóban ott van: igen nehéz helyzetbe jutnánk, ha maguknak az illető törvényczikkeknek részletes kijelölésére fognánk szorittatni. Némelyek, mint például a budai megnyitásra vonatkozó császári oklevél, azt vélik, hogy a pragmatica sanctio az 1723: I. és II. t. czikkekben van, s valóban ezekre történtek ezelőtt is mindenkor a hivatkozások ott, hol successióról volt szó. Ámde mi a pragmatica sanctiót kétoldalu kötésnek, tehát olyannak szoktuk nevezni, melyben a nemzet jogai is biztositva vannak; ezen jogok pedig nem annyira az I. és II., mint sokkal inkább a III. törvényczikkben vannak határozottan megjelölve és biztositva, — (Átalános helyeslés.) a mint ezt maguk az 179$^{0}/_{1}$-ki országgyülés rendei is, midőn a dynastia és nemzet közötti kétoldalu kötésről szólanak, többrendbeli irataikban világosan igy jelölik ki; — a honnan mások az ujabb időkben is, már ezen III. czikket is a pragmatica sanctióhoz tartozónak vélik. Igen de itt ismét nem lehet megállapodni, mert a IV. törvényczikk annyira hozzátartozik a III-ikhoz, miszerint igy kezdődik: „Et quia;“ (Derültség) de itt megint nem lehet megmaradni, mert az V. VI. VII. törvényczikkek, mint tartalmuk világosan mutatja, ismét alapjogokról szólanak s nem egyebek, mint a III.-iknak magyarázatai, részletei. Ime, uraim, ily sajátságos helyzetbe, ilyen törbe jutnánk, ha törvénykönyvünkben a pragmatica sanctiót keresnők. (Helyes! Igaz!)

Mellőzzük tehát mi is, miként őseink mellőzték a pragmatica sanctio nevezetet, hanem szóljunk hazánk sarkalatos törvényeiről: (Közhelyeslés.) mert hazánk alkotmányos és önálló voltának természete szerint csupán ezekről szólhatunk. Hazánk alkotmányos függetlensége és önállósága mellett alig van egyegy hatályosabb bizonyiték, mint az, hogy őseink a pragmatica sanctiót hiven és követke-

zetesen ignorálták; — és viszont, méltán tartani lehet tőle, hogy ha a pragmatica sanctio nevezet törvényhozásunk s közjogi viszonyaink mezején canonisáltatik, vele együtt oly ferde fogalmak és elvek fognak becsempésztetni, melyeknek alkotmányunk organismusában lenni legkisebb jogosultságuk nincs, s melyek hazánk szabadságára és függetlenségére nézve veszélyes hatásuakká, vagy legalább zavart okozókká lehetnének.

Mindezek után, áttérek már ama sok tekintetben fatalis kérdés rövid taglalására, hogy első felszólalásunkat kihez intézzük s minő alakba öntsük. (Halljuk!)

Megvallom, uraim, hogy részemről legalább semmi veszélyt és semmi képtelenséget nem látnék abban, ha tanácskozásaink eredményét alakba épen nem öntenők s igy senkihez is nem intéznők. Hiszen elég példa van reá, hogy maguk a római szent birodalom gyülései is efféle alakba öntött eredmény nélkül oszlottak el. Sőt hazánkban is, ha jól emlékszem az 1580. évi országgyülés, midőn az idegeneknek a magyar hadseregből s a kormányszékekből való rögtöni eltávozását s átalában az ország szabadságainak haladéktalan helyreállitását követelte de sikeretlenül: ekkor minden alakba öntött eredmény nélkül, de méltó indignatióval magát föloszlatta. (Igaz!) Hiszen azon bölcs, bátor és ékes nyilatkozatokból, melyek e teremben föltámadtak, s melyek ügyünk érdemére nézve mindnyájan egyértelmüek, mind jó barátink, mind ellenségeink, igaz, eleget érthetnek. (Halljuk! Halljuk!) E nyilatkozatok nem enyésznek el e terem falai között, nem pusztában kiáltó szózatok ezek többé, mert a sajtó szárnyain bejárják a föld határait mindenfelé, még pedig oly erős zengéssel, mely elől a fejedelmi paloták sem zárkozhatnak már el. (Közhelyeslés, nagy tetszés.) Azért, ha mi formulázott alakban nem szólanánk is többé: a kövek fognának viszhangozva kiáltani. (Nagy helyeslés.)

Azonban előttünk levén már első felszólalásunk kihez való intéztetésének és alakjának sok tekintetben fatalis kérdése: kedvetlenül bár, de mégis hozzá kell ehhez szólanunk. (Halljuk!)

Én ,uraim, ha figyelembe veszem kiegészitetlen állapotunkat, ha látom, hogy mily sokan hiányzanak innen, kiket ide törvény sze-

rint meghíni kellett volna; ha elgondolom, hogy épen a hiányzó részek iránt, többrendbeli nagyfontosságu érdekeknél és viszonyoknál fogva, kiválólagos tekintettel kell lennünk; azon határozott meggyőződésre jutok, hogy nekünk nem csak a törvényhozási működésektől, de átalában minden oly lépéstől ovakodnunk kell, a melyet velünk együtt megtenni a hiányzó részek is jogositva sőt köteleztetve vannak. Nem merném magamra venni azon felelősséget, a mely reánk hárulna akkor, ha mi oly nagyfontosságu tárgyban, mely nemcsak minket, de a magyar koronához tartozó minden részeket egyiránt és közösen érdekel, az ő beleegyezésök és tényező befolyásuk nélkül, meglehet korszakot alkotó lépéseket, érülközéseket és kiható intézkedéseket tennénk; (Helyeslés.) én nem mertem volna ama fölirati javaslatnak aláirni ezt: Magyarországnak országgyülésileg egybegyült képviselői; — mert én itten Magyarországot országgyülésileg képviselve, sem az 1848-ki, sem az azelőtti törvények értelmében nem látom. (Nagy helyeslés.) És ha mi az ország politikai és territorialis integritását méltán oly igen sürgetjük és követeljük: nem jönnénk-e némi részben ellenkezésbe önmagunkkal, ha a hatalommal való pacificálás roppant horderejü munkájához, az ország és az országgyülés törvényes kiegészitő részei nélkül, habár előkészitőleg is, tettleg hozzá kezdenénk. (Igaz!)

De itt azon nagyfontosságu észrevétel sőt ellenvetés merül föl, hogy magának az országgyülés kiegészitésének s minden egyéb igen számos kérelmeinknek ügyében, mulhatlanul szóba kell állanunk Ő Felségével I. Ferencz Jóseffel és föl kell irnunk ő hozzá, mert ő hivta össze az országgyülést; őt illeti a sanctio pragmatica értelmében a magyar királyi koronára nézve is az örökösödés; őt ismerte el ünnepélyesen az europai diplomatia, s ő bir azon tényleges hatalommal, hogy fönnforgó sérelmeinket megszüntesse és jogainkat visszaadja. Ha elismerem is azt, hogy összejövetelünknek egyik tényezője a többek közt Ő Felségének meghívó levele volt: még ez által korántsem érzem magamat köteleztetve sőt indittatva sem arra, hogy az ügyek jelen stadiumán hozzá föliratot intézzek. A tizenkét évig tartott absolut rendszernek sötét börtönéből, egy időre legalább, megszabadultunk; elismerjük bár, hogy a zárak a börtön

urának parancsára nyittattak meg akkor, midőn az egész fogház épületét erős földrengés és vihar rázkodtatván, az különben is összedőlt volna: (Helyeslés és kitörő tetszés) mindazonáltal, a mely perczben szabad-földre léptünk, teljes mértékben éreznünk kell önállóságunkat, és ha a hatalom velünk törvényesen szerződni akar, ahhoz bizonynyal más kellékek is kivántatnak mint az, hogy a roskatag zárakat fölnyittatta, (Nagy tetszés, közhelyeslés, taps, éljenzés) és én igen természetesnek látom, hogy a vele való szerződési érintkezésnek még jeleit is eltávolitjuk mindaddig, mig tettekben és kétségtelenül be nem bizonyitja azt, hogy vele immár biztosan szerződhetünk. (Helyeslés.) Egészen szükségtelennek látszik szerződési és pedig fölirásos lépéseket tenni annak irányában, kiről látjuk, hogy a szerződhetés törvényes képességével nem bir, sőt tettekkel bizonyitja, hogy a mi törvényeink értelmében azzal birni sem akar. (Igaz! Ugy van!)

Állitja továbbá az igen tisztelt inditványozó, hogy azon oknál fogva is fölirhatunk Ő Felségéhez, mert a pragmatica sanctio szerint az ismeretes lemondások után, melyekben ő csak formahibát lát, kétségtelenül Ő Felségét I. Ferencz Józsefet illeti Magyarországban is az örökösödés; mert „az örökösödésnek megállapitott elsőszülöttségi rende szerint, mind Magyarországban, mind az örökös tartományokban ugyanazon egy fejedelmet illeti az uralkodás.“

Én a kérdéses lemondásokban nemcsak formai, de lényeges hibát látok, (Ugy van!) mert azt hiszem, hogy miként a trónraléphésnek, ugy a trónróli lemondásnak is, Magyarországra nézve mulhatlanul az országgyülés előleges tudtával és beleegyezésével kell történni; (Ugy van! Helyes!) nemzet és fejedelem, e roppant fontosságu ügyben is, kölcsönös kötések által korlátozott és egymásnak lekötelezett felek: miként lehetne már most a kötést, az egyik félnek egyoldalulag, önkényileg, a másik fél tudta és beleegyezése nélkül fölbontani, megszüntetni s magát annak korlátai alól önhatalmilag kivonni? Ha ez nem lényegére tartozik a dolognak: akkor minden kötés majdnem képtelenség. Lényeges hiba levén e szerint a lemondásban, minden bizonynyal ilyen hiba van az azon alapuló trónörökösödési igényekben is. Midőn III. Ferdinánd, a maga hason-

nevü fiát 1647-ben megkoronáztatni akarta, a rendek már elöleges örömmel beleegyeztek abba; de midőn megtudták, hogy elöleges beleegyezésük nélkül a koronázás junius 13-kára tüzetett ki, ennek a legkeményebben ellenemondottak, s hiában mondatott fölülről, hogy a koronázási emlékérmek már a nevezett napra verettek s a pápa és fejedelmek követei azon napra hivatvák meg: a rendek folyvást ellenmondottak, s a koronázás azon a napon csakugyan nem hajtatott végre, a mi világosan mutatja, hogy őseink mily féltékenyen őrizték a haza jogait, még a puszta koronázási nap kitüzése körül is.

Teljességgel nem oszthatom az igen tisztelt inditványozónak azon nézetét sem, a mely ide vonatkozó okoskodásainak alapját képezi, hogy t. i. az, a kit az örökös tartományokra nézve a származási rend szerint az örökösödés vagy uralkodás illet, már eo ipso trónörökös vagy uralkodó Magyarországra nézve is. Ha ez állana, akkor hazánk az örökös tartományoknak aligha obnoxiusa, alárendeltje nem lenne, a mi pedig önállásunkkal s ezt biztositó törvényeinkkel, mint például az 1791: X. t. czikkel egyenesen ellenkeznék. Azonban a dolog — nézetem szerint legalább — nem igy áll. Igaz, hogy a mi magát a leszármazási vonalt, az első szülöttséget, szóval, a személyiséget illeti: e tekintetben az örökös tartományokban a trónöröklés vagy uralkodás épen azon családtagot illeti, a kit nálunk az 1723: I. és II. t. czikkek szerint, csak hogy mig az örökös tartományokra nézve, ezen trónörökösödés vagy uralkodás tettleges megkezdése sőt törvényes igénye is semmi egyéb föltételhez kötve nincs: addig nálunk bizonyos határozott föltételeket kell a trónöröklőnek vagy uralkodónak megtartani, a mely föltételek teljesitése nélkül, ő törvényeink értelmében sem trónörökösnek, sem uralkodónak nem nevezhető. (Közhelyeslés.) Van tehát, igenis, personal unio, csakhogy ez Magyarországra nézve, határozottan föltételes. Ilyen föltétel a trónörökösre nézve többek közt például az, hogy hat hónap alatt magát megkoronáztatni tartozik, s hogy koronáztatásaig is mindenben az ország alkotmánya és törvényei szerint tartozik kormányozni, a mint ezt az 1791: III. t. cz. részletesen meghatározza. (Helyes! Ugy van!) Söt, hogyha soha ezen törvényczikk nem létez-

nék is, nem önként következnék-e az alkotmányosság természetéből, hogy a trónörökös szintugy, sőt sokkal inkább mint a koronás király, korlátozva legyen, mert hiszen merő képtelenséggé, sőt gunynyá lenne akkor minden alkotmányos élet, ha a trónörökös a maga fölavatásaig az ország szabadságát és törvényeit szabadon földulhatná. (Ugy van! Igaz!) Ezekből, azt hiszem, hogy önként és megdönthetlenül következik, miszerint Ő Felsége I. Ferencz József lehetett trónörökös, vagy lehet uralkodó a Magyarországon kivüli tartományokra, de hazánkra nézve mindaddig nem lehet, mig az ide vonatkozó törvényes föltételeknek tettleg eleget nem tesz. De mindezekből még az is szükségképen, következik, hogy ha Ő Felségéhez sem mint koronás királyhoz, sem mint törvényes trónörököshöz föl nem irhatunk: nem irhatunk hozzá másként, mint meghóditottak a meghóditóhoz, mint subjugáltak a subjugálóhoz. (Fölkiáltások: Ugy van! Helyes! más felül: Nem áll! nagy zaj, Halljuk!)

Elnök: A beszéd folytatásával tán addig várni méltóztatnék, mig a zaj lecsendesül. (Halljuk!)

Révész Imre: (Folytatja.) Ezt pedig mi, kik népfölségi jogoknak és történeti alkotmánynak vagyunk képviselői, őrei és védelmezői, semmiképen nem tehetjük; mert ez nem egyéb lenne, mint az alkotmányos és jogi álláspontnak tettleges elhagyása, vagy legalább ignorálása. A mit én ugyan részemről, mint hazámnak egyik képviselője, sohasem teszek, s készebb vagyok inkább haza menni, mintsem hogy a népfölségi jogoknak s a történeti alkotmánynak álláspontját csak egy perczre is elhagyjam. (Helyes!)

Hogy az europai hatalmak elismerése valamely fejedelem irányában mily ingatag, mily változékonyés ennélfogva mily kevés erkölcsi és jogi értékü, azt mutatja századunknak, sőt épen napjainknak története is. Az „édes testvér" szép megszólitás, aligha van valahol nagyobb képmutatással összekötve, mint ő náluk. De birna bár a hatalmak elismerése a lehető legnagyobb erkölcsi vagy jogi értékkel: az a magyarországi trónralépés vagy uralkodás legitimitásának kérdését, hazánk törvényeinek ellenére vagy azok mellözésével, soha jogszerüleg el nem dönthetné.

De Ő Felsége kezében van a tényleges hatalom, ő bir azon

erővel, hogy sérelmeinket orvosolja s jogainkat visszaadhassa; ennélfogva ő hozzá kell fölirnunk, mondják fölirást pártoló tisztelt társaink. (Halljuk!)

Fájdalom! hogy Ő Felsége kezében csak a physicai erő és hatalom van, nem pedig egyszersmind a törvényesség és jogszerüség ereje és hatalma is; — mert ime nekünk az egyik főokunk arra, hogy föl nem irhatunk. Igenis uraim! mert micsoda a mi testületünk, még kiegészitetlen állapotában is; sőt micsoda közőlünk külön külön minden egyes ember? Nemde nem a népfölségi jogoknak, hazánk jogainak, még pedig történeti jogainak s törvényeinek képviselője, őre és védelmezője? És micsoda azon hatalom, mely most Ő Felsége kezében van, hanemha ezen jogoknak tagadása? (Ugy van!) Tehát északi és déli sark, két határozott ellentét, melyek egymással mindaddig, mig jellemöket megtartják, soha nem egyesülhetnek, sőt nem is érintkezhetnek. „Nagy a közbenvetés“ mint az irás szerint Lázár és a gazdag helye közt vala; innen oda nem lehet átmenni, még ha akarnók sem (Derültség.) Ámde az is mondatik az igen tisztelt inditványozó és mások részéről, hogy Ő Felsége immár az alkotmányosság mezejére lépett; meghiszem, de micsoda alkotmányosság ez? Az-e ez, a melynek talpkövét a hét vezér esküje és vére pecsételte? az-e ez, a mely egyidős nemzetünk europai életével? az-e ez, melyért apáink s testvéreink vére omlott, melyet vértanuink emlékezete megszentelt, s mely után a bujdosók sohajtanak? Ah, uraim! engedjük el a feleletet, mert az igen keserű lenne. Nekünk miként hazánk, ugy alkotmányunk is csak egy van, (Igaz!) s Ő Felségével mindaddig, mig tettleg ezen mi alkotmányunk alapjára nem áll, érintkezésbe, szerződésbe bocsátkoznunk, aligha egyértelmü nem lenne, saját történeti alkotmányunknak veszélyes ignorálásával (Ugy van!). Tisztelem én a földi fejedelmeket; elismerem, hogy ők áldások, vagy büntető ostorok az Isten kezében; de micsoda nekik minden erejök a sors folyamát intéző hatalom ellenében. Számtalan példák igazolják azt, mi róluk már ezredévek óta egy tiszteletes helyen megirva van, hogy t. i. „nincsen bennök szabaditásra való erő; lelkök kimegyen és elvesz minden gondolatjuk.“ Ugyanazért én, a physicai hatalom miatt,

mely a földi fejedelmek kezében van, hazánk törvényes jogainak szigoru álláspontjáról semmi föltétel alatt és csak egy perczre is el nem távozom. (Nagy helyeslés, és tetszés, zaj.)

Elnök: Uraim! csöndet kérek, méltóztassanak nyugton maradni; halljuk a szóló urat!

Révész Imre: (Folytatja) De mondatott az is, hogy ne mi vigyük törésre a dolgot. Én nem tudom, hogy hazánk alkotmányos szabadsága 12 év óta mikor lett tettleg éppé, hogy most kellene töréstől tartanunk. (Tetszés.) Hát csak october óta is a diplomák, a patensek, a Reichsrathot megnyitó beszéd, a fegyveres adóbehajtások és sarczoltatások, a haditörvényszékek és több effélék nem azt hirdetik-e, hogy a törés folyvást áll és naponként nagyobbá lesz? (Ugy van! Igaz! Helyes!)

Mondatott az is, hogy miként a természetben az elemek egyesülve vannak: ugy kell nekünk is egyesiteni a szigoru jogot a politikai bölcseséggel. Elismerem ezen elv helyes voltát uj törvények alkotásánál, uj vivmányok kieszközlésénél: (Helyes!) ámde a mi alkotmányunk egy létrejött, egy időszerüleg kifejlődött organismus, a melyben az elemek sürgetett vegyülete már megvan. És a midőn ezen történeti alkotmány iránti hűségről, s ennek teljes visszaállitásáról van szó: nincsen többé helye elemek vegyitésének, hanem határozott és föltétlen hűségnek, oly hűségnek és elszántságnak, mint a milyennel viseltetett a harczba menő spártai katona hazája törvényei iránt. (Helyes!)

Ezekből, uraim, látni való, hogy én a határozat mellett vagyok. (Helyes! Éljen!)

Mi lesz sorsa a szegény hazának ezen határozat létrejötte után, azt én nem tudom, valamint egyik halandó társam sem tudhatja. De azt tudom, hogy mindnyájan az isteni gondviselés és igazságkiszolgáltatás kezében vagyunk; (Ugy van!) ez a gondviselés, ha még netalán fenyiti is, de meg is védelmezi e szegény hazát és nemzetet; és az az igazságkiszolgáltatás, még akkor is, ha a mi gyönge erőnk jogaink védelmében tévelygő, vagy tántorgó lenne, — az az igazságkiszolgáltatás, mondom, el fog jöni a maga ide-

jében és „semmit el nem hallgat itéletében.“ — (Hosszas éljenzés, taps.)

Elnök: Az ülés holnap délelőtti 10 órakor folytattatni fog.

Ezzel az ülés d. u. $2^1/_4$ órakor föloszlott.

A képviselőház XXXIV-ik ülése.

—*Junius* 1-*én.* —

Elnök: Ghyczy Kálmán.

Jegyző: Ignatovits János.

Hunkár Antal: Bátor vagyok a t. házat figyelmeztetni, hogy holnapra meg vagyunk hiva felejthetlen tagtársunk néhai gr. Teleki Lászlóért tartandó gyász-isteni-tiszteletre; méltányos lenne, ha testületileg jelennénk ott meg. (Helyes!) Itt jönnénk össze fél tizkor, mert 10 órára vagyunk meghiva. (Elfogadjuk!)

Elnök: Tehát fél 10 órakor méltóztassanak e teremben megjelenni, és innen együtt megyünk a gyásztisztelethez. (Helyes!)

Jura György időközben megérkezvén, olvassa a mult ülés jegyzőkönyvét hitelesités végett.

Elnök: Az, hogy a szerb hirlap szerkesztője elnökileg értesitessék — határozva nem volt, hanem csak az mondatott ki, hogy a ház elismerése jegyzőkönyvbe foglaltassék és az ujság közhasználat végett az irodában kitétessék.

A jegyzőkönyv ezen módositással hitelesittetik.

Elnök: Időközben a következendő beadványok érkeztek: Sopron megye közönsége gf. Széchenyi Istvánnak a magyar nemzet irányában szerzett érdemeit és azoknak hálás elismerését törvénykönyvbe kéri igtattatni. Hasonlókép Sáros megye közönsége kéri a t. házat, hogy gróf Széchenyi István halhatatlan érdemeit jegyezze fel a jelen országgyülésen alkotandó törvények első czikkében. —

A kérvényi bizottmánynak lesznek kiadandók. (Helyes!) Sopron megye közönsége aggodalmát fejezvén ki az iránt, hogy a Ludoviceum, és más nemzeti intézetek — főként a két forintos magyar bankjegyek alapjául szolgáló hatszázezer for. értékü ezüst pénz és a nemzet ingatlan vagyonai u. m. arany, ezüstbányák, korona- és királyi javak részint elidegenittettek, részint rendeltetésökkel ellenkező czélokra fordittattak, — azt kéri, hogy mindezen, nagy részben elidegenitett vagy elzálogositott javakat a tényleges hatalomtól a t. ház követelje vissza, és eredeti rendeltetésökre forditásukat eszközölje. — Ez is hasonlóképen a kérvényi bizottmánynak lesz kiadandó. — Liptómegye közönsége fájdalommal értette, hogy a felsőbb törvényszékek tagjai sorában oly férfiak neveztettek ki, kik az elmult 12 év alatt a hatalom eszközeül szolgálván, a haza bizalmát nem birják; (Igaz!) ennélfogva kinevezésük ellen ünnepélyes óvást tesz s kéri a t. házat, hogy oda müködjék, miszerint helyökbe a hon bizalmát kiérdemelt férfiak neveztessenek ki. (Helyes!) Talán azon bizottmánynak adathatnék ki, mely a törvénykezés ideiglenes rendezésében müködik. (A kérvényi bizottmányhoz!) Többen ohajtják, hogy a kérvényi bizottmányhoz adassék, tehát oda tétetik át. (Helyes!) Liptómegye közönsége panaszt emel a helytartótanács azon rendelete ellen, melylyel tudósittatik, hogy az adó a cs. pénzügyi tisztviselők által katonai erővel is be fog hajtatni, és előadván a megye lakosságának szenvedett inségét és nyomorát, mely szerint, ha a helytartótanácstól sürgetett 40 ezer forint rajta megvétetik, a nép legszegényebbjei éhhalál martalékai lesznek; — az iránt folyamodik, hogy a várható katonai adóvégrehajtásoktól a megyét a t. ház előzőleg mentse meg, és kijelenti, hogy az inség náluk oly nagy, miszerint ha a kormány a kitüzött intézkedésétől el nem áll, czélt tévesztend, mert a nép a törvényekhez ragaszkodik, és a nyomor oly nagy, miszerint, ha a kormány a katonaságot el nem látja, az szintén az inség és nyomor részese lesz. — Szakolcza város közönsége följelentvén, hogy az adóbehajtás végett a pénzügyi tisztviselők a tanácsházat katonai erővel megszállották, az adókönyvecskéket elvették s az adó befizetésére 4 napi határidőt tüztek ki; — e sérelem orvoslásáért a t. képviselőházhoz folya-

modik. Hasonlóan sz. k. Kassa város közönsége azt adván elő, hogy udvarháza katonai erővel elfoglaltatott, a pénztárból 1117 ft. az adókönyvekkel együtt elvétetett és most már az egyes lakosoknál folytattatik a katonai executio, — ezen sérelem orvoslásáért hasonlóan esedezik. Mindezek számos hasonnemü kérvényekkel akkor, a midőn az adóügy tárgyaltatni fog, figyelembe lesznek veendők. — Kraszna megye közönsége feljelenti, miszerint a helytartótanács és a katonai parancsnokság által felszólittatott, hogy az illető katonai ezred kiegészitése tekintetéből a szabadsággal elbocsájtott legényeket az illető helyre küldje be és a hátralévő ujonczokat a besorozó bizottmány elébe állitsa. Kijelenti ennek folytán a megye, hogy a szabadságon kin lévő legénység berendelése iránt érkezett rendeletet, nehogy ezen szabadságosok megbüntettessenek, köztudomásra juttatta: de a besorozás alá tartozó ujonczokra nézve kijelentette, hogy azon intézkedés előmozditására mindaddig, mig az országgyűlés törvényhozás utján nem intézkedik, segédkezeket nyujtani nem fog. E határozatot a végett tudatja a t. házzal, hogy ezt a maga helyére följegyezve, használja egyik adatául a törvényes állapot teljes diadalát eredményezendő nagy munkájában. Ezen tárgyhoz tüzetes kérés nem levén csatolva, az talán tudomásul vétethetik. (Helyes.) Jelentem továbbá a t. háznak, hogy Szabolcs megye Bogdán kerületének ujonan egyhangulag elválasztott képviselője Elek Mihály ur megbizó levelét beadta. (Éljen!) Az igazoló bizottmánynak fog kiadatni. (Helyes!) Hasonlóan Kraszna megyei szilágysomlyói kerületben megválasztott képviselő Bagosy Sándor ur beadta megbizó levelét. (Éljen!) Hasonlóan az igazoló bizottmánynak lesz kiadandó. — Bárczay Albert képviselő ur a t. ház elébe következő nyilatkozatot ad be. (Felolvastatik Bárczay Albert képviselőnek képviselői állásáról lemondása.) Fájdalmas kijelentésével annak, hogy t. képviselő társunktól elválunk, (Ugy van!) Abauj megye közönségét uj képviselő választására elnökileg fel fogom szólitani. Mielőtt átmegyünk a napi renden lévő tárgyalás további folytatására, bejelentem a t. háznak, hogy Tisza Kálmán képviselő ur az inditványt, melyet a tárgyalás kezdetén előterjesztett, formulázva hozzám a mai napon beadta; az inditvány hosszabb lévén, talán a

t. ház nézetével találkozom, ha azon óhajtásomat terjesztem elő, hogy az nyomattassék ki s a tagok között osztassék szét. (Közhelyeslés.)

Most fölkérem a jegyző urat, méltóztassék a következő szólani kivánót felszólitani.

Errre Benczur Miklós:

Tisztelt képviselőház! Két fél közötti békülés alkalmával, a jogot és a törvényt indokul vagy védőül felhozni czélszerüen csak akkor lehet, a midőn a törvényt és a jogot mind a két fél egyaránt tiszteli. — Az erőszak terén álló, ha békél, ezt nem azért teszi, mert talán az igazság szentségének érzete szállotta meg, — de azért békél, mert erre az anyagi hátrányoktóli félelem, vagyis a kényszerüség ösztönzi. Fájdalom, ama kormány,a melylyel nekünk békélnünk kellene, az erőszak terén állván, a jogra és törvényre nem hajt semmit, s hogyha mi azt legyőzni és capicitálni akarjuk, nem elég nekünk a rongyokká taposott törvényeinket és jogainkat fölmutogatnunk, hanem szükség, hogy azt nyiltan és őszintén figyelmeztessük, miszerint a tárgy igen komoly, a melynek békés megoldásától függ a birodalom jövője és létele ; szükség, hogy azt figyelmeztessük, miszerint az erőszak a megtámadottban az önfentartás ösztönét kelti fel, amaz ösztönt, a mely az erőszaknak erőszakkali visszaverésére buzdít és vezérel. Az az élő lények természetében van, hogy midőn erőszak által tiportatnak, bennök az önfentartás ösztöne feléledjen. — Még az utolsó féreg is, ha látja, hogy élete vészben forog, védi magát és szembe száll, — józan észszel pedig feltenni sem lehet, hogy a magyar nemzet minden védelem nélkül hagyná magát eltiportatni és a legutolsó féregnél is alábbvaló lehessen.

A magyar história e tekintetben hármat tanusít :

1-ször. Hogy a magyar nemzet mindannyiszor, valahányszor alkotmánya vészben forgott, annak védelmére fegyvert ragadott.

2-szor. Hogy a magyar nemzet csak akkor nyúlt a fegyverhez, a midőn a békülés érvei már mind kimeríttettek.

3-szor. Hogy a magyar nemzet időelőtti kitörésekben erejét nem fecsérelvén, mindig be birta várni a kellő alkalmat, mely eszélyessége által most is a legszebb reményekre jogosit fel. A fegy-

vernek általam való emlegetése nem önámitás, de historiai igazság, — nem kihivás, sem fenyegetés, hanem a bécsi kormánynak komoly figyelmeztetése azon veszélyekre, a mik az erőszak következményeiként egykor múlhatlanúl elő fognak állani. Vajha Bécsben el ne feledték volna, hogy a magyar nemzet az egy időben oda vetett kesztyüt felvette s hogy megmérközött; vajha el ne feledték volna, hogy a mérközésnek az ausztriai birodalom hanyatlása, a monarchiai elv prostitutiója és a trón iránti kegyelet és tiszteletnek végképeni megsemmisülése lett az eredménye! Vajha Bécsben megfontolnák, hogy Ausztria, valamint egymaga a magyar nemzetet legyőzni képes nem volt, — úgy a jelen helyzetet továbbra is fentartani egymaga képes nem leend! Igaz, a fegyver utja sikamlós és bizonytalan, jelenleg pedig mellőzendő. Még a kedvező alkalommal is, a hadverés Isten dolga szokott lenni. Ezért az egész nemzet egyhangulag a békülés terére lépett s békülni akarok én is, komolyan és őszintén, s nyilvánitom, miszerint én a békülés terén nem az ausztriai birodalmat, nem is a trónt, de csak is a rendszert kivánom megdönteni. — De, hogyha Bécsben ez utóbbit a két elsőtől elválasztani nem birnák, vagy nem akarnák, hogyha mind a három, egyike a másikáért jót akarna állani, — az nem a nemzet hibája vagy vétke, sőt inkább az az önfentartási jog leend, ha a nemzet mind a hárommal szembeszállani kényszerittetnék, a mely esetben a netáni szerencsétlenségek terhe nem a nemzetre, de a bécsi kormányra nehezednék.

Én békülni akarok, a feltételek a felirási javaslatban formulázvák. Nem kivánunk mi többet, csak azt, mi a mienk, nekünk másé nem kell. A magyar nemzet, mielőtt szavát kimondaná, jól meghányja, hogy mit követel, de ha egyszer kimondotta, halkufárkint többé nem alkuszik. Itt alkunak nincs helye, — mert már magában az alku is honárulással azonos. E feltételek mellett a haza szabad, — a birodalom pedig hatalmas leend. Soha Ausztria hatalmasabb nem volt, mint midőn alkotmányunkat tisztelte.

Ha valamely nemzet szabadsága erőszakkal leveretik, azt mondom rá, hogy igazságtalanság, szerencsétlenség; de ha valamely nemzet szabadságát önmaga dobja el magától, azt mondom rá, hogy őrültség, vagy gyalázat. —

Én a birodalmi tanácsba, — a magyar szabadság eme siralomházába nem megyek. Rosz bor lehet az, uraim, a melyről maga a kocsmáros is eleve felteszi, hogy azt a vendég torkába erővel fog kelleni beönteni. (Derültség) — Meghajlok én az örök igazság elvei előtt s valamint követelem, hogy az én emberi jogaimat más tisztelje, úgy viszont én is becsülöm másnak a jogait, mik őt, mint embert megilletik.

Én magyar vagyok. A nagy költő szózatát szintén imámmá fogadtam, s midőn a kétségbeesés ama szavait: „egy ezred évi szenvedés kér éltet vagy halált“ buzgón énekelem, az istenséget káromolnám, ha ugyanakkor hidegen taszitanám el magamtól azon felebarátaimat, kik két ezredévi szenvedéseikkel kopogtatnak ez országgyülés ajtajára. —

Én is tudom, hogy mit jelent a számkivetés, és mi az a hontalanság. Ezért kérem Istenemet, hogy künn lévő honfi- és bajtársaink szenvedéseit enyhitse (Tetszés) s engedje meg, miszerint eljövendvén a viszonlátás napja, az ármány romjai felett mielébb szoríthassunk baráti kezet. —

Tisztelt ház! Én ezek szerint pártolom a felirási javaslatot annak lényegében, de pártolom azt annak alakjában is. — A magyar nemzetnek a gyülölt rendszer elleni küzdelmében két positiója van: az egyik a békülés, a másik a fegyver. — Oly fontos a tárgy s oly drága a megvédendő és kivivandó kincs, miszerint kötelességünkül teszi, hogy mind a két positiót minden erőnkkel a lehetőségig kiaknázzuk, jelenleg pedig az első álláspontot akár könnyelmüségből, akár pedig magunknak túlbecsülése által könnyedén fel ne adjuk. —

Többen, kik a határozat mellett nyilatkoztak, ellenvetették, mintha ők törvényes, mi pedig törvényellenes téren állanánk. Sajnálom őket, — mert valóban sajnálatra méltó az, a ki polgártársát törvénytelenséggel vádolja csak azért, mert az, a nemzet szabadságát és törvényeit az utolsó jottáig visszaszerczni akarja. A törvényes térnek ellenünkbeni emlegetése nem bir semmi értelemmel, — nincs annak semmi haszna, de van igen nagy kára. Mert az valóban a haza elleni bűn, jelenlegi időben a nemzetet tévutra vezetni s vele elhitetni akarni, mintha ez országgyülésen léteznék egy párt, a mely

törvénytelenséget akarna elkövetmi. Most a népben ez országgyülés iránt a bizodalmat kell felkelteni, nem pedig azt gyanakvóvá tenni. (Helyes!) Szép az a törvényhez való ragaszkodás, mig pedántismussá és képzelődéssé nem válik. Nem ismerek nemzetet, a mely törvényeit annyira tisztelte volna, mint az egykori római köztársaság. — A római senátus bölcs volt, alkotott törvényeket s azokat a legnagyobb szigorral hajtatta végre. Hanem mindezen törvények fölibe alkotott egy legfőbb törvényt, s ennek valamennyi törvényeit alávetette. Ezen legfőbb törvény pedig szórul szóra igy szól: „Salus reipublicae suprema lex esto."

Uraim! Sértsük meg bár minden törvényeinket, de tartsuk meg azt az egy legfőbb törvényt, — és mentve a haza, mentve a becsület. (Éljen!)

Erre Nyári Pál:

(Halljuk!) Nincs szándékomban tüzetesen beereszkedni okai fejtegetésébe a harcznak, melyet nem a nemzet kezdett, s a melyet önállása, függetlensége és alkotmányának nyilt fegyveres megtámadása után is önvédelmére csak kényszerülve fogadott el. Elég, czélomra egyszerüen fölemlíteni itt, hogy hősiesen és nemesen vivott s ha mégis a végeredmény nem részére ütött ki kedvezőn, annak okát egykor a történetiró nem a nemzetnek erejébeni túlbizottságában, nem ereje aránytalanságában a megtámadóéhoz képest, hanem egyrészről az akkori összes európai udvari politika rövidlátó szükkeblüségében találandja fel, mely Europa békéjét és nyugalmát nem a megnyugtatott és kibékitett nemzetek és nemzetiségekre, de pusztán néhány család s még ezeknek is roszul értett és roszul felfogott érdekeikre fektette (Helyes), másrészről feltalálandja azon el nem vitázható tényben, miszerint Ausztriának, hogy a magyar nemzetet jogos védelmi harczában meggátolhassa, a még akkor megingathatlannak hitt északi coloss minden rendelkezhető ereje igénybe vételére volt szükség; és önkénytelenül jutand a következtetésre, hogy ámbár Ausztria győzőnek hirdette magát, a legyőzött tulajdonképen nem Magyarország, de ő maga volt, (Helyes!) mert az idegen hatalom segitségének alkalmazása által Magyarország irányában, öngyengeségének bevallására kényszerült. És ez óta Ausztria mind bel- mind kül- és pénz-

viszonyaiban politikailag többé nem él, csak tántorog; mert hiányzik a súlypont, melyre támaszkodhatnék, és az hiányzani fog mindaddig, míg Magyarország irányában szerencsétlen hóditási politikájától el nem tér s be nem látja, hogy hatalmának egyedüli súlypontja, csak is és egyedül a vele tisztán csak személyes unióban állható szabad, önállásu, független, biztositott alkotmányu és többé jogaira nézve nem féltékeny Magyarország lehet. (Helyes!)

Nekem úgy tetszik, hogy a komáromi capitulatio után a gondviselés Ausztria sorsát még egyszer s tán utoljára, saját kezébe helyezé annak, s még egyszer, tán utoljára, próbára tette azt: tud-e, akar-e igazságos és eszélyes lenni; de egyszersmind próbára tette a nemzet türelmét is.

És a nemzet megértette a gondviselés intő szavát, mert a helyett, hogy gyermekes panaszokra fakadt, vagy képmutatólag szolga és bünbánó álcza alatt, elrablott kincseiért némi kárpótlásul, az önkény asztaláról kinálkozó kegyelemmorzsák után esengett, vagy idétlen kitörésekben vesztegette volna el életerejét, mindezek helyett, mondom, egy érzékenyen megbántott nemzet méltóságába zárkózott, s tűrt, szenvedett és hallgatott, dedimus profecto grande patientiae documentum.

Ausztria ellenben Magyarországot, a három század óta meg nem dönthetett Magyarországot, a végzet által számára sziklára bilincselt Prometheusnak tekintette,s a helyett, hogy e nagyszerü esemény által okulva nagyszerü gondolatok és érzelmeknek engedett volna helyet szük keblében, a helyett, hogy multját, jövőjét és saját érdekét számitásba véve, bilincsek feloldozására sietett, s a védtelennek kezet nyujtva,azt férfiasság nevében hála által igyekezett volna magához lekötelezni, mindezek helyett, mondom, magát egyszerüen a védtelennek kifosztására, annak kicsinyes boszantására, inainak gyengitésére, s végre ama nagyszerü szerepre, Prometheus sasának ismeretes szerepére szánta el, s éhes mohósággal a végzetes májnak esett, de nem tudta, hogy e máj mindig ujra nő, s nem tudta a végzet határozatát is, miszerint Prométheus fogsága csak addig tart, mig egy halhatlan kénytelen leend magát halandónak bevallani.

A halhatlan a győzhetetlennel s a halandó a legyőzöttel prósai

nyelven egyértelmü; s a végzet határzata Ausztriára nézve Solferinónál teljesedésbe ment, s hogy ugyanaz Magyarországra nézve is teljesedést nyerjen, csak idő kérdése lön, s föltételezett azon magatartástól, mit a bekövetkezendő megkisértetés és fenyegetés korszakaiban tanusitand.

A megkisértetes napjai, ha nem is mindjárt, de később csakugyan bekövetkeztek.

Kihirdettettek az octoberi engedmények.

A nép, különösen a magyar nép, bámulatos sejtelmi erővel bir, s ösztönszerü sejtelménél fogva, többször mint nem, tisztábban fogja fel a helyzetet, mint a leghírnevesb államférfiak. Az octoberi engedmények, daczára a hivatalos lapok üres nagy szavainak, daczára az obligát kivilágitásoknak, a népben rokonszenvvel és hivőkkel sehol sem találkoztak; mert mindenki, mit előbb sejtett, később csakhamar belátta, hogy az octoberi pátens semmi egyéb, mint a tömérdek erő- és idővesztegetésben, önmagától kimerült absolut rendszer tarthatatlanságának bevallása, de egyszersmind a kivihetlen theoriák gyártásában mesterileg ügyes bécsi államférfiak részéről, a czéltalansága sőt káros voltának bebizonyulta után is el nem dobott, csak népiesb szinre mázolt absolutismus továbbfolytatása, — alkotmány és népképviselet új czége alatt, mely által azonban a nép semmi jogot ne nyerjen, a népképviselet utján a nép képviselve ne legyen, s a hatalom, annak vére és erszénye fölött azontúl is szabadon rendelkezhessék.

E nézetből keletkezett a nemzet közvéleménye, és e közvélemény nyomása alatt alakultak meg, bár lassan és nehezen, de végre csakugyan megalakultak a megyék és törvényhatóságok.

Az új kormány a megyék országgyülésen leendő végleges rendezéseig azokat nem a fennálló törvény, hanem a főispányok számára kiadott, körülbelül a megbukott administratori rendszer lomjaiból fennmaradt utasitások szerint rendelte szerveztetni, a megyehatóságot pusztán a közigazgatásra szoritván, az igazságszolgáltatást német törvények szerint egy ideig még a kissé megmagyaritott német biróság kezében hagyván, s a kényuralom alatt törvényellenesen be-

hozott direct és indirect adóknak behajtását a megyék tisztviselőinek kötelességül tevén.

A megyék és törvényhatóságok, a helyett hogy a fennálló törvényekhez képesti visszaállittatásukat szorgalmazták volna, egyszerüen a törvény és alkotmány terére álltak, s tettleg foglalták el a helyet, melyet a törvény jelölt ki számukra; s igy megalakultak a törvény értelmében, s tettleg igénybe vették nemcsak közigazgatási, de jövőre nézve birói hatóságukat is; a törvényellenes adók behajtásától pedig tisztviselőiket, a törvény értelmében, felelősség terhe alatt eltiltották.

Igy jártak el a megyék, a kormány által kiadott szabályok egyszerü félretételével a képviselők választása körül is, az 1848-ki választási törvényt tettleg alkalmazván.

A végzet úgy akarta, hogy a tényleges hatalom, a nemzetnek ily határozottan, ily egyhangúlag nyilvánitott akaratát, ne a nemzet erkölcsi ereje öntudatának, ne az octoberi engedmények elleni ünnepélyes tiltakozásának, ne pusztán szeszélynek tekintse, melylyel majd elbánnia lehetend; és azért bár később tudatta megbizottja által, hogy az országgyülés üléseinek Pesten tartását nem ellenzi, mégis a megnyitást Budára rendelte.

A képviselők érezve a kötelezettséget, melylyel a fennálló törvény s azon törvényhez ragaszkodó nemzet irányában tartoznak, e részben, miként teljesitették kötelességüket, tudva van. Én csak annyit jegyzek meg, miszerint a megnyitásról e ház jegyzőkönyveiben emlités sincs, mi azt tanusítja, hogy a képviselőház azt, mert törvény ellenére nem Pesten de Budán tartatott, törvényesnek el nem ismerte.

Igy járt el a nemzet a megkisértetés napjaiban, és tiszta öntudattal nyilváníthatja, hogy alkotmányos jogaitól egy vonalnyira sem tért el, de azokon túl sem ment.

Az osztrák államférfiak sokat, felette sokat tanulhattak volna a közel lefolyt öt hónap alatt Magyarországban történtekből, megtanulhatták volna különösen azt, hogy oly nemzetet, melyet a vérpadok és absolutismus minden erkölcsi és anyagi gyötrései meghóditani képesek nem voltak, egy ügyetlen államcsinnal tévútra ve-

zetni nem lehet; megtanulhatták volna végre, hogy e nemzet kibékítésére csak egyetlen út van, s ez, alkotmányának a fejedelem által is, ki Sz. István koronájára igényt tart, őszintén és utógondolat nélkül követendő útja. (Helyes!)

Ámde ők a végzet emberei, ők mit sem tanultak és mit sem feledtek soha; nem feledték pedig különösen azon hagyományos ábrándot, mely éjjeiket s napjaikat nyugtalanitja, mely folytonosan és végzetszerüleg a kivihetlen s lehetlen valósitására ösztönzi őket, s mely a képzelt lehetlen jövőért, ön kezeikkel romba dönteti velök a lehető jelent.

És ezért nem lehete senki előtt meglepő, ha a megkisértés nem sikerülte után, az egyszerüen jogai szentségéhez ragaszkodásért általuk már hónapok óta gúnyolt magyar nemzet irányában, a fenyegetés terére léptek át.

Épen azon időben, melyben a magyar országgyülés együtt ül, tanácskozandó és határozandó a felett, lehető-e, s mily feltétel alatt lehető a tizenkét évi uralom emlékének feledtetése, épen ez időben, melyben tőlük észszerüleg az lett volna várható, hogy osztrák császár Ő Felségét, Magyarország nem tőle eredő jogainak tiszteletben tartására emlékeztetnék, ők jónak látták azzal a bécsi birodalmi gyülés megnyitásakor mondott trónbeszédében, a februari patensre vonatkozólag átalában, és igy Magyarországra nézve is e szavakat ejtetni:

„Ily feladatokat nem lehet erőfeszités és férfias kitartás, nem vagyon s véráldozatok nélkül oldani meg; azonban megoldani szükségképen kell.“

E szavak, uraim! nem lehetnek a magyar király szavai, kinek tudnia kell, hogy épen azon törvény, mely személyének sérthetetlenségét alkotmányszerüleg fedezi, benne az embernek tévedhető akaratát az által köti meg, miszerint ő egyedül a nemzet képviselőinek felelősséggel tartozó tanácsosai által csak, — és különben jogszerüleg nem, intézkedhetik Magyarország ügyében.

E fenyegetés szükségkép arra hivja fel e házat, hogy a hazát védelmi állásba helyezze, nem a forradalmi zászló kitüzése vagy a nemzetnek fegyverre szólitása által; nem, épen nem.

A fegyver csak relativ erő, melylyel csak ephemer győzelmet, ephemer dicsőséget lehet aratni.

A nemzetnek önvédelmére csak oly fegyverhez lehet nyulnia, melylyel, ha azt gyáván önmaga nem löki el kezéből, bár küzdés, bár szenvedés után, a győzelem kimaradhatlan, s ily fegyver a nemzet kezében: a törvény.

Azt hiszem, ebben mindnyájan egyet értünk, némi különbség köztünk csak az alkalmazásban lehet. S ezért engedjék meg, hogy az előttünk fekvő inditványra vonatkozva, annak egyik részétől eltérő véleményemet majdan a ház asztalára leteendő, következő indokolt módositványban terjeszszem elő. (Halljuk.)

Módositvány. Jelen országgyülés mindaddig, mig Magyarország Királyhágón túli megyéi, Horvát és Tótországok, Fiume, a Tengermellék és a Határőrvidék, követeik megjelenését gátló akadályok el nem háritatván, kiegészitve nincs; mindaddig mig a trónüresedés esetében, annak betöltéseig időközben is csak az alkotmány szerint gyakorolható végrehajtó hatalom, az országgyülésen felelős organuma, a magyar miniszterium által képviselve, az országgyüléssel, ezen egyedül lehető törvényes közege által, érintkezésbe nem lép; mindaddig, mig a kiegészitett országgyülés, az alkotmányos kormányzat felelős organumai közbejöttével, a trónváltozásra nézve jelenleg fennforgó fontos kérdést meg nem oldotta; mind addig, mig e kérdés megoldása, a koronázási hitlevél elkészitése, elfogadása és esküvel pecsétlése után, a koronázás meg nem történt: uj törvényt nem alkothat, mert ezt a koronázott királylyal csak együtt teheti. Van azonban joga, melyet a végrehajtó hatalom nélkül sőt annak ellenére is igénybe venni az alkotmány által felhatalmazva van, és a melyet törvényesen lett megalakulása után azonnal gyakorolni is kötelessége.

Ezen alkotmányos jog: a fennálló törvényeknek teljes épségben és érvényben tartására ügyeleten kivül, a végrehajtó hatalom által, egyik országgyüléstől a másikig, a fennálló törvényeken ejtett sérelem megszüntetése s a megsértett törvényeknek teljes érvénybeni visszaállitása. (Helyes!)

Az országgyülésnek ebbeli alkotmányos hatósága, mind az

eljárást, mind a hatályt tekintve, 1848-dik év előtt és után, egészen különböző.

A parlamentaris kormány és felelős miniszterium felállitása előtt, azon esetben, ha a végrehajtó hatalom az alkotmányt megsértette, a törvényeket felfüggesztette, vagy önkénye szerint adott magyarázatot azoknak, a következő országgyülés hatósága, a sérelmek megszüntetésének, a megsértett törvények visszaállitásának egyenesen a nem felelős fejedelemhez intézett felirat általi követelésében határzódott, s a siker legtöbb esetben az országgyülés többé, vagy kevésbbé erélyes föllépésétől s legtöbbnyire a végrehajtó hatalomra, a külviszonyoknak többé vagy kevésbbé sulyos nyomásától függött. Az orvosolatlan maradt sérelmeknek halmaza tanusitja, mennyi hatálylyal birt ezen eljárás a végrehajtó hatalom ellenében arra, hogy magát az alkotmány és törvények épségben és tiszteletben tartására kötelezve érezze.

1848-ik év után, a végrehajtó hatalom által felfüggesztett törvénynek érvényen kivül, — s azzal ellenkezőleg kiadott rendeletnek érvényben léte, csak az országgyülés legközelebbi üléseig tarthat. Az országgyülés a törvénytelen rendeletet ellenjegyző felelős miniszter feleletre vonatalával a törvényt, a végrehajtó hatalom közbejötte nélkül, önmaga állithatja vissza.

Ha az 1848-ki III. t. cz. e joggal és hatósággal az országgyülést ruházta fel; ha mi képviselők, az 1848-ki törvények értelmében vagyunk itt; alkotmányunk s törvényeinknek visszaállitására nézve, az idézett törvényczikkben körülirt alkotmányos eljárástól eltérő utat nem követhetünk; mert ellenkező esetben az országgyülés egyik legfontosabb alkotmányos jogáról magunk mondanánk le.

Ha V-ik Ferdinánd Ő Felsége ülne jelenleg is a trónon, ha 1848-ik évi october 3-kán kiadott, az országgyülést törvénytelenül feloszlató s alkotmányt felfüggesztő rendeletét ellenjegyző minisztere Récsey Ádám ülne a miniszteri padon; kérdem, mit tennénk? azt hiszem, egyszerűen határozatilag kijelentenénk, hogy a kormány által törvényellenesen felfüggesztve volt alkotmányunk, az országgyülés megalakulásával, azonnal tényleg vissza van állitva, s igy,

ugy szólva, birtokból határoznánk el, hogy az ország alkotmányát, önállását és függetlenségét megsértett miniszter, vád alá helyeztessék. S azóta már tán az itélet is ki lenne mondva, a törvénysértő miniszter ellen.

Ferencz József Ő Felsége, az V-ik Ferdinánd által üresen hagyott trónt foglalta el; folytatta az elődе által 1848-ik évi october 3-kán megkezdett törvénytelenséget; függőben tartotta alkotmányunkat; függőben tartotta törvényeinket; s tizenkét éven át pusztán rendeletek által kormányzott s kormányoz most is, az általa törvény ellenére visszaállitott kormánytestületek utján.

E két eset közt, az országgyülés által, megalakulásával azonnal teljes mértékben vis szanyert alkotmányos jogot tekintve, semmi különbség nincs; mert ellenkező esetben az következnék, hogy a végrehajtó hatalom törvénytelen tettének, koronázás előtt, az országgyülés ellenében hatálya nagyobb, mint koronázás után.

Az országgyülés jogának alapja az 1791-ik évi XII. t. czikkben van letéve.

E törvényczikk szerint a törvényt csak törvényhozás szüntetheti meg, vagy függesztheti fel, ujabb törvény által, már pedig az 1848-ik évben koronás király által szentesitett törvények hozatala óta törvény nem alkottatott, de nem is alkottathatott, mely hazánk alkotmányát, önállását, az osztrák örökös tartományoktóli teljes és törvényes függetlenségét megszüntette volna; nincs törvény, mely az ugynevezett pragmatica sanctióra vonatkozó — 1723. évi törvényczikkeknek eredeti szövegeiktől eltérő értelmezést adott volna; nincs törvény, mely az adó meghatározásának országgyülési tárgyalástól el nem vonhatását biztositó hazai törvényeket megváltoztatta, vagy ezen mindig az alkotmány egyik biztositékául tekintett és féltékenyen megőrzött jogát, a törvényhozás és végrehajtó hatalomra, annál kevésbbé idegen hatalomra ruházta volna át; végre nincs törvény, mely a végrehajtó hatalomnak, egyedül a felelős magyar miniszterium általi gyakorolhatásáról, a miniszterek felelősségéről a Buda-Pesten székelő miniszterek egyike által sem ellenjegyzett rendeletek, parancsok és kinevezések érvénytelenségéről, az 1848-ig működött kormánytestületek megszüntetéséről s a törvény biztosi-

téka alá helyezett sajtószabadságról alkotott törvényeinket megszüntette, vagy felfüggesztette volna; sőt magából, az V-ik Ferdinánd Ő Felsége által, 1848-ik évi october 3-án kiadott, s minden utóbbi törvénytelenségek kezdetéül tekinthető, egy rögtönzött miniszter Récsey Ádám ellenjegyzésével ellátott, törvénytelen rendeletből is világos, hogy az elősorolt törvények érvénye, maga a végrehajtó hatalom által is, legalább alakilag, nem vonatott kétségbe.

Mindezekből önként foly: hogy a törvényeknek, melyek felfüggesztésére a végrehajtó hatalom az alkotmány által jogositva nincs, visszaállitását az országgyülés attól, még az esetben, ha az alkotmányos is, nem követelheti.

Hogy az országgyülés saját alkotmányos jogai ellenében, azok feladása nélkül, a nem alkotmányos végrehajtó hatalomnak, amannál több tért nem engedhet.

Hogy valamint az V-ik Ferdinánd által felfüggesztett alkotmányt és törvényeket, az országgyülés a felhozott esetben önmaga állitotta volna vissza, még ezentul a törvénysértő minisztert is vád alá helyezve: ugy az elődе által megkezdett törvénytelenségek folytában, az ország alkotmányának s törvényeinek egy részét még most is függőben tartó, s a végrehajtó hatalmat még most is nem alkotmányos közegek által gyakorló tényleges hatalom eljárása ellenében is, ebbeli alkotmányos jogát fel nem adhatja s ennek következtében határozatilag kijelentheti: miszerint a haza alkotmányát s minden, törvény által meg nem szüntetett törvényeit, már megalakulása által, tényleg visszaállitottaknak, az azokkal ellenkezőleg kiadott mindennemű rendeleteket magoktól megszünteknek és teljesen érvényteleneknek tekinti. (Helyes!)

Miután az 1791-dik évi III. t. cz. szerint a fejedelem Magyarországban megkoronáztatása előtt is csak az alkotmány értelmében kormányozhat, s az 1848-ik évi törvények szerint, a végrehajtó hatalmat a felelős magyar miniszterium által gyakorolhatja, s rendeletei, parancsai és kinevezései csak ugy érvényesek, ha a Buda-Pesten székelő miniszterek egyike által ellenjegyezvék: az országgyülés megalakulása óta, a tényleges hatalomnak ily kellék hiányával kiadott rendeleteit átalában s különösen a legujabban általa, a

törvényhozás közbejötte nélkül, az adókivetésre és behajtásra nézve tett és katonai karhatalom által foganatosittatni rendelt intézkedését is teljesen érvényteleneknek és igy jogilag senkit nem kötelezhetőknek nyilvánitja. (Helyes!)

Továbbá kijelenti, hogy a tényleges hatalom által, a megszüntetett udvari cancellária és helytartó tanács visszaállitását is, többi törvénytelen s ezért érvénytelen intézkedései közé sorozván, ezen, régi szerkezetük szerint nem felelős kormánytestületeknek működésére vonatkozólag az országgyülés megalakulásáig a multra nézve azért nem határoz, mert azok a törvényhatóságok által törvénytelen eknek nyilvánittatván, rendeleteik különben sem vétettek foganatba; jövőre nézve azonban, azon esetre, ha a magyar felelős miniszterium teljes számábani visszaállitása, a tényleges hatalom részéről tovább halasztatnék, s ha csak ideiglenesen is, a végrehajtó hatalom tovább is az emlitett kormánytestületek által gyakoroltatnék, azok minden, az ország függetlenségét, az alkotmány biztositékait, a fennálló törvények rendeleteit, az egyéni szabadságot, vagy tulajdon szentségét, hivatalos minőségben sértő tetteikért minden ily tartalmu rendeletek, parancsok ellenjegyzéseért, a törvényben kijelentett felelősség súlya alá esnek. (Helyes!)

Végtére kijelenti: hogy az ország területi integritását visszaállottnak tekintvén, a Királyhágón tuli megyéknek, Horvát- és Tóthországoknak, úgy Fiumének, a tengermelléknek, és határőrvidéknek törvényesen megválasztandott követeiket, megjelenésük idején, a részükre kiadandott megbizó levelek alapján igazolni fogja, még az esetben is, ha a tényleges hatalom által a magyar országgyülésre meg nem hivatnának. E határozatok által az országgyülés csak feladhatlan alkotmányos jogát veszi igénybe, s a tényleges hatalom részére más alternativát nem hagy, mint vagy egészen az alkotmány terére lépni, vagy hatalom által gátolni a dolgok alkotmányszerü menetét, ámde ez utóbbi annak tényleges bevallása lenne a világ előtt, hogy nála az országgyülés öszehivásának czélja nem az alkotmány teljes visszaállitása volt, hanem az csak eszköz akart lenni épen azon alkotmánynak maga a nemzetet képviselő testület általi végleges megbuktatására.

A hatalom ellen a nemzetnek más védszere nincs, mint várni és hallgatni jogosságának öntudatában.

Ezekből világos, hogy a határozat és fölirat közti különbség lényeges. A határozatban az országgyülés valamennyi — ellenkező törvénynyel meg nem szüntetett — törvények megalakulásának megtörténte által, tettleges visszaállását, magából az alkotmányból önként folyó ténynek tekinti, s az azok ellenében ezután folytatható minden további törvénytelen eljárást, azoknak, kik a végrehajtásra segédkezet nyujtanak, felelősség alá helyezés által kivánja megszüntetni; az inditvány pedig a törvények visszaállitását és a törvénytelen intézkedések megszüntetését felirás útján sürgeti.

Az utóbbi a sérthetlen és igy semmire nem is kötelezhető felség tetszésétől függőnek ismeri el annak teljesitését, mit elérni kiván; a határozat az eszközök felelősségében keresi a biztositékot arra, hogy a törvénynyel ellenkező rendeletek foganatositásának lehetlensége által a fennálló törvények jőjenek alkalmazásba.

A határozat következetesen az 1848-iki törvényekben felállitott felelős kormányzat elvéből indul ki s tért foglal.

A fölirat e tért, bár jogilag nem, tényleg az országgyülés alakulása után is, a tényleges hatalom által elfoglalva hagyja.

A fölirat azon esetre, ha a nemzetnek abban határozottan kijelentett akarata egészben nem teljesittetnék; az alkotmány teljes épségben megtartására nézve, a képviselőknek kétségbe vonhatlan szilárdságába helyezi a biztositékot.

A határozat annak lehetetlenitését, hogy a tényleges hatalom részéről a nemzet képviselőihez oly okirat még csak intéztethessék is, melynek czélja, a haza önállásának, függetlenségének, és alkotmányának csorbitására a képviselőház fölhivása lenne, az ellenjegyzők felelősség súlya alá helyezésének előleges határozásával akarja alkotmányszerüleg elérni. —

A törvény alkalmazásának módja iránt, az inditványtól lényegében eltérő véleményemet ekkép előterjesztvén, a midőn tisztelt követtársunk inditványának többi részeire nézve vele kezet fogok, s azokat Tisza Kálmán által elősorolt pontokkal kiegészitve, egy határozatban összepontosittatni óhajtva, azon kérdésre: utóbbi tör-

vényeinkkel mennyiben megférhető, és valóban megférhető-e a fölirás? a módositványomban előadattak után feleletem igen egyszerü. (Halljuk!)

A parlamentáris kormányzat és felelős miniszterium fölállitása után, a fölirásnak közvetlen a nem felelős Felséghez csak egyetlen esete fordulhat elő, s ez: a válaszfölirat, és ez, úgy hiszem, azonnal, mihelyt a koronázás megtörtént, a koronás király által mondandó trónbeszédre, e ház által is egyhangulag nemcsak megszavazva, de szertartásos szokás szerint, annak helyére juttatva is leend; de ezen eset, ugy hiszem, még nincs jelen.

Több eset és alkalom a fölirásra nem lehet, miután az 1848-ki III. t. cz. 28. 29. és 30. §-sai szerint a miniszterek az országgyülés mindegyik táblájánál üléssel birnak, s ha nyilatkozni kivánnak, meghallgatandók, s ha akármely tárgyban az országgyülés által fölhivatnak, felelni tartoznak, sőt a dolog természeténél fogva, minden — a fejedelmet és kormányát illető dolgokban, az initiativát is ők teszik, és a mint 1848-ik évben az ujonczállitási törvénynyel nálunk is történt, a megszavazott törvényt is közvetlen ők terjesztik szentesités végett a felség elébe, ekkép az országgyüléssel a királyi felség és viszont, a miniszterek által folytonos közlekedésben lévén, más közegre szükség nincs, nem is lehet, mert ellenkező esetben a felelős kormányt a felelősség alól maga az országgyülés mentené föl. És ha ezen egyedül törvényes, egyedül alkotmányos közeget maga a tényleges hatalom nem veszi, vagy nem akarja igénybe venni, ebből nem az következik, hogy az országgyülés a törvényen kivül, sőt annak ellenére keressen más közeget; és ha nem keres, de határozatilag kijelenti, hogy csak a törvényes közeg visszaállitására vár, hogy közeledhessék: méltó-e a vád, mintha mi a tényleges hatalommal szóba sem akarnánk állni?

Uraim! Az országgyülés nem kérelmező testület; hatalom az, mely egy nemzetet képvisel; és a nemzet jogosan követeli töle, hogy méltóságát még formákban is respectáltassa. (Helyes!)

Uraim! az 1791-ki országgyülés tagjai, mielőtt az országnak legfontosabb alaptörvényei alkotásához fogtak volna, mint tudjuk, a haza alkotmányának épségbentartására esküt tettek.

Mi, azt hiszem, az esküné nagyobb biztositékot adtunk mindnyájan nyilatkozatainkban a hazának a világ előtt, — és én, legyen többsége bár a fölirat — vagy a határozat pártolóinak, — tovább is a nemzet szilárd, de mérsékelt magatartására számitva, meg vagyok győződve, hogy alkotmány melletti átalános határozottságunk által együtt mentendjük meg a hazát. (Helyeslés; éljenzés.)

Elnök: Hoszszabb lévén e módositás, mintsem hogy az egyszeri felolvasás által kellőleg megérthető volna: talán jó lenne ezt azonnal kinyomatni? (Közhelyeslés.) Tehát intézkedni fogok, hogy kinyomattassék.

Erre Ürményi József:

Tisztelt ház! Nincsen vonzalom, mely a vallásos érzelemhez, az ember cselekvéseinek ama leghatásosb tényezőjéhez annyira közelitne sőt egészen hasonlitna, mint a nemzeteknek önalkotta s nemzedékről nemzedékre kifejlesztett kormányformákhozi ragaszkodása.

Természetes ezen hasonlatosság, e két érzelemnek hasonló eredeténél s eredményénél fogva.

Bármely vallásnak hive, ritka kivétellel, nem azért az, mert alapos összehasonlitás után a maga felekezete tanainak üdvözitőbb voltáról győződött meg, hanem főleg azért, mert már mielőtt ezt tenné, mindazokat, kik őt bölcsője óta körülvevék, meggyőződésének irányt adának, szóval mindazokat, kiket tisztel és szeret, azon hitben látja megnyugodottaknak, megelégedetteknek, melyben ő is született s melyben ezen példák után már most buzgósággal keresi is, találja is e boldogságát.

Tökéletesen igy van ez a nemzetek politikai jogaikkal is.

Korlátolt azoknak száma, kik tanulmányozás utján, a világ körülményeinek, a geographiai helyezetnek, a történelem előzményeinek, az illető nemzet szokásainak, sőt véralkatának is összevetéséből győződnek meg egy bizonyos kormányformának helyes vagy nem helyességéről; a nemzeteknek roppant tömeges többsége nem tanulmányozza, hanem már őseitől örökli és zsenge korától fogva szivja be alkotmányának szeretetét, (Igaz!) és sokkal előbb érzi magát általa a megszokás mindenhatóságánál fogva boldognak és

büszkének, mintsem öntapasztalása által annak másokhoz képesti előnyeiről győződhetnék meg.

S mert ezen érzelmeknek mindegyikét egy magasztos tényező szentesiti, — amazt a mindenhatóságnak áhitatos elismerése, emezt az imádás más neme: a lángoló hazaszeretet, onnan van, hogy az ember mindegyikét e kincsek közől, ugy mint semmi mást e földön, a vakbuzgóságig menő erélylyel védi. (Helyes!)

Innen van ezen utóbbi érzelemnek azok előtti érthetetlensége, kiket a gondviselés kegyelme még nem részeltetett oly jogok élvezetében, melyeket saját meggyőződésük szilárd megvédésének, s igy önmaguknak köszönhetnek.

Innen van, hogy a német faj azon rétegének egyénei, melyet Szalay t. barátom oly dicséretes óvatossággal rekesztett ki a német nemzet iránti sympathiájából, s melyet a ház aranyszáju szónoka, Kazinczynk, (Éljen!) szigorun, de fájdalom, oly élethün rajzolt, innen van, mondom, hogy az osztrák kormány emberei azon megdöbbentő kérdést hangoztaták vajmi sokszor, vajjon minő megfoghatlan elégületlenség izgatja fel a magyart, holott, mint ők a korlátoltság gőgjével jegyzék meg, közigazgatása, magánjogi és kereskedelmi viszonyai, személyes és vagyoni biztonsága, egy rendezett, erős német kormány, egy bölcs német törvénykönyv, a franczia társaságnak egy államuradalommal együtt eladott törzsvasut s a gendarmerie páratlan czélszerüségü (Derültség) intézetének áldása által biztositvák. Azért kérdezék ezt azon férfiak, mert nem jutván nekik a szerencse alkotmánynyal megáldott országban születni, nem jutván nekik az ég azon kedvezése, önálló, magában is hatalmas nagy hazának büszke polgárai lehetni; nemis tudják felfogni azon életboldogitó megelégedést, melyet csak az önalkotta törvények által korlátolt szabadságnak élvezete nyujt, s egy nemzetnek magasztos fényét, mely királya előtt csak azért hajlik meg hűséggel, mert benne a vele együtt alkotott törvényeinek sérthetlen őrét hódolva tiszteli.

Innen van végre, hogy azon roppant különbségnél fogva, mely bármi anyagi javaknak, melyeket ész, idő, szerencse s tevékenység szerzett, s melyeket ugyanezen eszközök vissza is szerezhetnek,

vagy pótolhatnak, s olyanok elvesztése közt létezik, melyek egy boldogitó lelki-vagyont is képeznek, az ember, az előbbiek veszteségét nagyságához képest fájdalmasan megérzi ugyan, de a pótolhatás bár távoli reménye által támogatva, komoly megadással türi, mig ha vallásának szent érzetében sértetik, vagy ha polgári alkotmányos jogaitól fosztatik meg, fájdalmának határa nincs, s ennek kitörése fokozatonkint a kétségbeesést éri el, mert boldogságának tőkéjét megtámadva, s lelkének oly kincsét megrabolva érzi, melyet nem pótolhat semmi.

Ez történt Magyarországgal.

Megszüntetett minden alkotmányos jog, s hogy ezen roppant veszteség ne csak azok által éreztessék, kik ennek a nemzet életét sujtó jelentőségét felismerni képesek; hogy a politikai felfogásokban járatlan földnép utolsó rétegeig senki érintetlen e fájdalomtól ne maradjon, s hogy azonnal a három század óta most először tökéletesen elértnek vélt birodalomegységre az első lépés megtétessék, csakhamar elrendeltetett azon hallatlan embertelenség, mely a kaposvári tisztelt képviselő helyes mondása szerint, egyike azon tényeknek, melyeket e helyen constatirozni kell : — félrevettetett t. i. a magyar törvénykönyv és behozatott az osztrák, az azzal összekötött perrendtartással.

Az embertelenség bélyegét azonban nem ezen egyszerü tényre mondám ki, melyhez a történelem hasonló eseteket az ujabb korszakból is jegyzett föl, például a Code Napoleonnak több, fegyverrel nyert tartományokbani behozatalát, de azt nem jegyezte fel sehol a történelem a civilisált korszakban és világrészekben, hogy egy ország nyolczszáz év óta élő, megszokott, magával a nemzettel tökéletesedett, épen ennek tulajdonaival, szükségeivel, szellemével megegyezőleg folytonosan kifejlett törvénykönyve, egy más, egészen ismeretlennek, mely egészen más természetü és szellemü nép számára habár annak is semmi hozzájárulásával készült meg, több ezernyi paragraphusaival csak azért cseréltetett fel, hogy egy idegen biró kényelmesebben s egységesebben itélhessen egy szerencsétlen nép élete és vagyona fölött, s azon hozzáadással kisértetett légyen, — s ez az, mit az embertelenség bélyege illet, — hogy ezen

utóbbi, egy, mondom, egy hónap lefolyását alig meghaladó idő után kötelező erővel birand.

Csakhamar elmult a rövid engedett időhatár, a nélkül természetesen, hogy ez akár az ügyvédeknek, akár a birák még járatlan részének a hivatalaikhozi készülésre, sőt az uj törvénynek még csak legfölületesb megismerésére lett volna elég; maga a nemzet, melynek jogviszonyait érte e szörnyü csapás, tompa megadással némán várt, nem akarta hinni, hogy engedi az Isten igazsága, mikép létezhessék egy kormány, mely oly annyira avatatlan kézzel és eszközökkel merjen a vagyoni és birtoklási ügyek részleteibe, az élet és becsület végeldöntő határozataiba, a családi élet szentesitett viszonyaiba nyulni. S mégis megtörtént, s megkezdetett a törvénykezési kegyetlenkedés s folytattatott, mig az élet minden viszonyaiban ezen törvények izzó fonalán be nem vezettetett a kinzás, s mig feldulatlan nem maradt egy magyar kedély.

S ha kérdezzük, tisztelt ház, vajjon kik azok, kik ezen hallatlanságot követték el? s látjuk, hogy ugyanazok a nemzetek számára, de náluk nélküli törvénygyártók, kik elég arczátlanok valának october 20-ka után, — midőn az országban az osztrák törvénykönyv hatása megszünt, és a régi megszokott, epedve várt magyar törvény részben visszahelyeztetett, — a szerintük elkerülhetetlen, roppant zavar elkerülésénél s épen azon fennemlitett jog s családi viszonyok kiméleténél fogva nagyérzékenyen feljajdulni, melyeket épen ők egy egészen idegen, szokatlan s visszatetsző törvénynek rögtöni behozatalával oly vérfagyasztólag lábbal tiportak.

Az ily rögtönzött törvénykezési formáknak nem ismeretéből, az idézések ismeretlen nyelv miatti nem sikerültéből, appelláták elmulasztásából, itéletek és birói rendeletek meg nem-, vagy félreértéséből eredett személyes gyötrelmeket nehéz lett volna feljegyezni, valamint az ugyanezekből eredő vagyoni károkat felszámitani, melyek az esetek, mondhatni számtalanságánál fogva bizonynyal milliókig terjednek, melyek teljes joggal amaz, a nemzet értékéből félre erőszakolt milliókhoz adandók, melyeket bereghszászi képviselő, tisztelt barátom, oly mesterileg előadott, csakhogy még nehezebb természetüek ezen milliók amazoknál, mert súlyokat az

igaztalanul károsodottaknak égbekiáltása és az inségre jutott ártatlanok kétségbeesett könyei tizszerezik. (Ugy van!)

Fátyolt vetek a többire, mi ezen helyen még hasonló joggal megemlitendő volna; fátyolt annak részleteire, mikép a jövendő ivadéknak elnemzetlenitése nem csak czélba, de eszközlésbe is vétetett, mikép a tudományok utja kizárólag németté alakittatott, mikép az ország pragmatica történelme sehol, de sehol a magyar földön már nem tanittatott, s ott is, hol ez, mint az osztrák történelem része helyet foglalt, szentségtelen kézzel meghamisitott történelmi adatokkal megszeplősittetett; (Igaz!) fátyolt mind arra, mit egy nagylelkü nemzet, ha önmegtagadással is, megbocsátani ugyan majdan tudand, de elfelejteni soha. (Helyes!)

Áttérek a tisztelt ház engedelmével némely kevés megjegyzésekre, az osztrák kormány 1848 ótai állását és jelen eljárását illetőleg.

Alig létezhetik miniszterium, melynek 12 évi szerencsétlenebb előzményei lehetnének, mint a mostaninak, nemcsak a körülmények államveszélyeztető sulyosvolta, hanem főleg az elődeik bizalomvesztett, de arra méltónak nem is mutatkozott hivataloskodásuknál fogva Ő Felsége mostani tanácsosai oly térre léptek, melyen hosszu évek során a korona, annak méltósága és hatalma soha még elő nem fordult módon compromittáltatott, — oly térre léptek, melyen minden a mi jó vala, felforgatva, minden a mi javitandó lett volna, legázolva hagyatott, s mert mindezek nem talán elhamarkodott hirtelen elhatározásnak, hanem hosszu, alapos tanácskozásoknak, sőt a mi legnevezetesebb, minden egymással ellenkező tanoknak, a tanulmányozás félreismerhetetlen vágyával a szerencsétlen nemzeteken quasi in corpore vili tett kisérletek folytán történtek, megromlott ez által a kormányzat mezejének még talaja is, a népek bizalma. De hogy is ne? mert, hogy létezhetik egy miniszterium, mely fejedelmének az általa népeinek adott alkotmányos jogok megszüntetését vagy felfüggesztését tanácsolja, arra a történelem egynél több sajnos példát jegyzett fel, s igy ez, mert volt, lehet is, megérthető; de hogy ugyanazon egy miniszterium lehessen az, mely császárjának esküdt hűsége folytán nyert bizalmával annyira vissza-

éljen, miszerint neki a 18 évesnek, ki magas hivatására való előkészülésére az emberi életkor s az örökösödési rendszernél fogva hosszu évek sorát remélhette, s a kit a sors, midőn az élet szinpadára hivta, ugyanakkor a világesemények, felizgatott roppant szenvedélyek, s néhány kormányhibák-okozta bonyodalmak már vérrel elárasztott mezejére léptette, — a mint hinni kell, a meggyőződés meleg erejével az 1849-dik mártius 4-ki alkotmánynak megadását minden kényszerülésnek, mentségül még későbben sem emlitett nyomása nélkül tanácsolá, nemcsak, hanem annak életbeléptetését s fenntartását felelet terhe alatt ünnepélyesen elvállalá, s ezt a császár Ő Felsége által e következendő nevezetes szavakkal ki is mondatá: „Elhatároztuk népeinknek azon jogokat, szabadságokat és politikai institutiókat szabad akaratunkból és császári hatalmunkból megadni, melyekről azokat magas nagybátyánk s elődünk I. Ferdinánd császár s mi magunk is biztositottuk, s melyeket mi legjobb tudásunk s lelkiismeretünk szerint Ausztria javára legüdvösebbeknek s hatásosabbaknak ismertünk be, s igy hirdetjük mai nap az alkotmánydiplomát," — hogy, mondon, ugyanazon miniszterium főemberei — egy tisztelettel emlitendő kivétellel — legyenek azok, kik csak két esztendővel később december 31-dikén a világ bámulatára e következő szavakat hirdették szintén a császár magas aláirása alatt: „Minekutána a tartott tanácskozások eredményekint az emlitett alkotmány-diploma sem alapjában az osztrák császárság körülményeihez nem alkalmazható, sem rendeleteinek összefüggésében kivihetőnek nem mutatkoznék, (Derültség, Halljuk!) minden indokok gondos latolgatása után uralkodói kötelességünktől késztve érezzük magunkat az 1849-ki mártius 4-ki diplomát ezennel erő- és törvényes hatás-nélkülinek nyilvánitani," hogy végre ezen miniszterium főtagjai — mi mindezeknek koronája — ezen második elvbe homlokegyenest az előbbivel ellenkező kormány élén, részint hivatalaikban megmaradjanak, részint ismét abba belépjenek, s azok ellen, kik az általuk kihirdetett mártiusi alkotmányra hitet letéve, nem ugy mint ők, annak hivei maradni kivántak, mint a császár veszedelmes és hütlen jobbágyai ellen fellépjenek, erre, ugy hiszem, példa több e föld kerekén nincs; s ily

eljárásnak, minthogy fogalma is uj, neve sem találtatott fel. (Zajos tetszés).

Hogy ilyesmire csak oly egyének képesek, kik sem érzéssel, sem kellő felfogással az alkotmányosság legprimitivebb fogalmához sem birtak közeledni, s csak oly nemzetek átellenében történhetett, melyeknek sem roppant birtoku aristocratiája, sem szorgalmatos, iparos becsületes népe nem birt egy természetellenies gyámság nyomásán keresztül azon parányi alkotmányos önérzésig fölemelkedni, miszerint abban, mi tőlük alig megadva, oly könnyen elragadtatott, életszükségü jogvagyonukra s visszatartóztatott tulajdonukra ráismertek volna, ez igaz, hogy a mondottakból folyó, valóban szomoritó jelenet.

Ezen elvnélküli miniszterium miként járt el Magyarország irányában, nem érintendem, mert ez e helyütt nyomósan, szivrehatóan s részletekben soroltatott már fel.

Habár nem gyanusitgatások, nem kétes vádak azok, mikkel érintém az 1848 és 1851-ik év ótai kormányt, habár annálfogva, hogy csupa ország- s már most világszerte ismeretes tényeket jegyzék csak meg, mégis a visszatetszés egy bizonyos nemének nyomása alatt érezném magam, midőn kénytelen vagyok oly egyének politikai vétkeit s jellemüket megbélyegezni, kik itt jelen, vagy képviselve nincsenek, ha máskép nem intézkedett volna már a sors nehéz keze. Négyen közülök már az utolsó igaz biró előtt feleltek tetteikért s egyre a valódi közvélemény, ama megvesztegethetlen birónak veridictje, az eltemettetést mondá ki halála előtt.

Lássuk már tovább a mostani kormány eljárását.

Az előbb idézett szomoru példák után azt lehetett volna jogosan hinni, miszerint az ujabb kormány belátván azt, hogy Ő Felségének bizalomvesztett tanácsosai vétkes hibája abban rejlett, miszerint a helyett, hogy a nemzeteknek részint jogait, részint kivánatait alaposan kiismerve, s az azokhoz kifejlettségük arányában valósággal létező ragaszkodásukat vevén zsinórmértékül, a birodalom-egységnek mibeni s meddig terjedhető mértékét ezek szerint foglalták volna tervbe, a helyett mondom, azon képzelt egységnek tervét, mely a megszokott osztrák önkényes kormányzásnak alkot-

mányos palástot kölcsönözött volna, előbb készitvén el, s elfogadás végett előbb terjesztvén elé a császár Ő Felségének, — mint azon egyetlen módot, melyen még ősei öröksége megtartható volna, — ehhez csak utólagosan kivánták még a nemzetek hozzájárulását, később pedig nyiltan kiáltván ki az egyedüli hatalom jogát, az ezzel ellenkezőket, vagy csak megjegyzéseket tenni, vagy nyilt kérvényekkel a fejedelemhez járulni kivánókat mint ellenszegülő megelégületleneket szigorral, sőt fenyegetőleg utasiták vissza.

Lehetett volna mondom hinni, hogy a reá következő, — főleg pedig a legujabb kormány — legalább azon egység fogalmának megtestesülése körül, különös óvatossággal járand el, a mint elkerülhetetlen fölényeget, mindenek előtt a nemzetek eziránti valódi véleményüket alaposan tudandja meg. — Csalatkozánk!

Nem tagadható, miszerint ugy, mint a Schwarzenberg-Bach, ugy a Schmerling miniszteriumnak maradandó érdeme az osztrák birodalom alkotmányos alapokrai fektetésének megkisértése s anynyival inkább ez utóbbinak, minekutánna akarjuk hinni, miszerint emez nem bánand el gyermekével oly saturnusi módon, mint amaz.

Ezen általános érdemen kivül a nem magyar korona alatti tartományok neki köszönendik talán, ha dualismus mellett is, de mégis mostani erejöket, roppantul növesztő alkotmányos egyesüléseket, vagy legalább a legroszabb esetben tartománykénti önkormányzásukat, de egészen más alakban látom ezen miniszteriumot, 1) a császár Ő Felsége, 2) az összes birodalom, vagyis ugynevezett egységes birodalom átellenében; mert hiszen ennek tartatnak ők minisztereinek s ennek parlamentje az összehivott Reichsrath, lássuk mind a két helyezetet.

A császár átellenében mint tanácsosok jelennek meg, kik uruk által válságos nagy időben hivatván meg az alkotmányos és egységes birodalom tervével, melynek tökéletes czélszerüségéről, és nem kevésbé kivihetőségéről Ő Felségét biztositák, s melyben természetes, hogy a magyar korona jószágai főhelyet foglalnak, megszületett az october 20-dika és egyszerre ezzel visszahelyeztetett a helyhatósági rendszer Magyarországban, a nemzet az engedett tért elfoglalá, a vármegyék szerveztettek, s habár nem az vala felülről

a hang, melyet epedve várt a nemzet, bár nem teljesedett még semmi remény, de ennek a municipális szerkezet további fejleszthetése és a várt országgyülés még helyet hagyott, sőt habár meg nem egyezett a diploma tartalma a nemzet kivánataival, az azt kisérö császári kéziratok sem rekesztették azt ki egészen, midőn a csalódás annyiszori ismétlődésének ujabb felfedezőjeként jelent meg a február 26-ka.

Ezen nem szerencsés születésü okirat minden betüje távol ejti a nemzetet mindentől, a mi e téren kiegyezkedési remény, oly sérelmessé változtatja az általa kimagyarázott october 20-kát, mint ö maga. Az sarkából kiforgatja Magyarországnak Ausztriávali, — a sanctio pragmatica alapján fennálló jogviszonyát; fel az önkormányzás leglényegesebb biztositékait.

Azon miniszterium, mely csak legkisebb kétségben nem lehetett a fölött, miszerint Magyarország soha ezen kiegyezési módra reá nem álland, az a korona tanácsosainak első kellékét nem követelheti magának, a nemzet és az ország alapos közvéleményének ismeretét. (Helyes!)

De mutatkozott ez az eredményben, mert megtörtént az, mi alig hiszem, hogy megtörtént valaha, hogy t. i. egy alkotmányos miniszterium ellen lényeges kormányrendezési életkérdésben több mint a birodalom felében nem parlamentáris többség, hanem parlamentaris, sőt országos egyhanguság lépett volna fel. Ha már most a velenczeiek hasonló meg nem jelenését a Halics- és Ladomérország képviselőinek tiltakozását tekintem, azon testvéri érdekkel kisért országának, melynek lobogója a magyar király koronázása alkalmával oly diszes és törvényes helyet foglal, — akkor nem lehet tagadni, miszerint Ő Felsége tanácsosai, mint olyanok, főleg mióta a trónbeszédben ezen elősorolt erkölcsi, közjogi és alkotmányos lehetetlenségeket, mint a császári hatalommal elháritandó akadályokat ismertetik meg, Ő Felsége e bizalmának megerősödésére nagy előnyt alig nyerhettek. (Ugy van!)

Ha pedig ezen miniszteriumot a Reichsrath átellenében tekintem, állása még különösebb alakban tünik elé, mert, föltéve, hogy a magyar korona országai és Velencze ma teljesitnék minden to-

vábbi következtetés elleni tiltakozás mellett a miniszterium kivánságát, s betöltenék a Reichsrathban fenntartott üléseiket, kérdem, a tudvalévő átalános vélemény egyhanguságánál fogva, ezen, a már is a Reichsrath compententiája ellen tiltakozó halicsiakkal összesen 183 követ és igy a háznak 11 vokssali többsége nem mondaná-e ki s nem mondja-e ki már most is meg nem jelenése által a Reichsrathnak magának institutiója ellen világos meg nem egyezését? (Helyes) a miből már az következnék, hogy a Reichsrath legalább a maga átalános birodalmi egységi szerkezetében fictione juris már is nem létezik, (Igaz, Helyes!) s már akkor ujabb kérdés támad, vajjon mi módon lehet a miniszterium (feltéve ha valahára az alkotmányos és parlamentaris kormányelveit őszintén elfogadni s természetesen magára is alkalmazni kész), mondom mi módon lehet a miniszterium egy minoritásnak miniszteriuma? még pedig oly majoritás átellenében, mely magát az institutio fennállhatását, a birodalom képviselési egységét tagadja; s pedig alaposan s törvényesen tagadja. (Hosszas és zajos helyeslés.) Azon kérdés támad továbbá:

Vajjon már most mily helyzetben van a de facto ki nem egészitett, s de jure el sem ismerhető Reichsrath és Ő Felsége közt ezen a parlamentáris kormány elvei szerint szinte már fenn nem állható miniszterium, melynél már most hiányzik azon elem, melyet részint a korona átellenében képviselni, részint azt a korona nevében, de mindig csak a parlament többsége bizalmával kormányozni hivatása?

Ezek mind oly kérdések, melyekre a feleletek alig leendhetnek a miniszteriumnak kedvezők. (Helyes!)

Ezeket csak azért érintem itt, hogy megismertessem azon tér körülményeit, melyben való helyfoglalásra hivatva vagyunk.

Bocsánat, hogy oly ilyen soká élek vissza a ház becses türelmével. Csak kevés szót kivánok még a ház asztalára letett inditvány formáját illetőleg mondani. (Halljuk!)

Kivánván e részben meggyőződésemet vagy szilárditani, vagy módositani, feszült figyelemmel követtem az e részbeni tanácskozásoknak fonalát. Leginkább egy aggodalom körül látszanak öszpontosulni a határozatot pártoló vélemények, a körül t. i. mintha a föli-

rás által a ténylegesen uralkodó fejedelem törvényesnek ismertetnék el.

Erre azt jegyezem meg, miszerint nem tudom magamnak megmagyarázni, mikép tartassék bármily formáju levél olyasmi elismerésének, minek világosan kimondott el nem ismerése képezi azon levélnek tartalmát. Továbbá a történelem is megnyugtatja ezen aggodalmat, mert nehéz volna az 1861-ki országgyülésnek annyiban sem ismerni el a tényleg uralkodó fejedelmet, mint a mennyiben elismerte ugyanazt az 1848-ki országgyülés, mely december 31-kén azoknak, kiket egy szomorú járatban külde ki, utasitásnl adá, miszerint, ha czélt nem érnének „magához Ő cs. k. Felségéhez Ferencz Józsefhez is járuljanak“. Hogy pedig akkor az országgyülés ebben elismerést nem értett, tudva van.

De azt tartom, tisztába kell hogy legyünk, vajjon mi az a mit elismerni nem akarunk. Ez nem lehet más, mint az, a mi a felirásból is kiviláglik, hogy t. i. az uralkodó császár még nem törvényes királyunk, erre nem szükség kimondani, miszerint e felett különböző vélemény nem is lehet, mert az oly tény, melyet Ő Felsége maga is világosan elismer, minekutána megkoronáztatása kivánságának csak ez a lehető oka. De az, a mit viszont nem elismerni nem lehet, az, hogy Ő Felsége a törvényes feltételek betöltése után, s alkotmányunk egyik alaptörvényénél fogva is, csakis ő jövendő törvényes királyunk. Minekutána pedig ez alkotmányilag tagadhatlan, már akkor lehetetlen, s a nemzet méltóságával nem könnyen egyeztethetőnek tartom az illedem azon conventionális formáinak megtagadását, melyeknek elmulasztása a parlamentaris europai közelfogadás szerint a tiszteletkifejezésnek ellenkezőjet jelentené ki annak irányában, kit egykor az alkotmányos király tisztelete illetend.

Azonban az, a mi engem meggyőz arról, hogy felirás a kellő választandó forma, az szinte egy aggodalom, s ez épen a fennérintett illedelem formáinak elmulasztásából eredhető viszálynak aggodalma. A nemzet véghetlen sokat és jogosan vár az országgyüléstől t. i. mindazt : minek fogytán volt 12 év óta. Epesztő nyugtalansággal vár törvényes kormányt, rendes törvénykezést, békét, nyugalmat, megelégedést; én szent kötelességenek tartom, mondom, a legtávo-

labb lehetőségig mindent kerülni, a mi ezen vajmi jogos kivánatok teljesedését késleltethetné.

Ha megtörténnék, mitől az ég Ura mentsen, a viszály, vagy a felirás és határozat lényege azaz tartalma, — vagy formája miatt történnék az. — Ha lényege miatt, egyhangulag állunk a szerencsétlenség elébe, mert hiszem, hogyha szenvedünk annak kimondása miatt, a mit elhallgatnunk szabad nem volt, nyugodt megadással varjuk az Isten igazságos itéletét. Nehogy pebig a forma miatt történhessék, választom azt, a mely miatt nem történhetik. Szavazok a felirásra. (Éljen!).

Erre Zlinszki György:

Hogy kezdjem beszédemet, hogy a ház figyelmét kinyerhessem. Mások után okulva, kik szintén azon kezdették beszédüket, attól tartok, hogy a tisztelt ház majd nem hiszi el — tanácsosabbnak tartom tehát ott kezdeni, a hol az előttem szólók végezték — igy legalább a tisztelt ház tagjai is tetszésök és nemtetszésök nyilvánitásában jobban tudják magokat tájékozni. (Helyes!) Én tehát a felirást nem pártolom, okaimat alább eléadandom, különben az inditványt érdemileg pártolom, annak közjogi oldala különösen oly erös, hogy nem csudálom, ha az ellenséges bécsi journalistika egy serege kel fel ellene, — söt némelyike azt óhajtja a világgal elhitetni, hogy mi magyarok nem tudjuk a magyar közjogot.

Ez olyan állitás, mintha én azt fognám reá a volt Bach miniszteriumra, hogy nem tudott paragraphusokat és adósságokat csinálni (Derültség), pedig épen ez volt az erős oldala, mert a mint nem csinálhatott adósságot, mert nem adott neki senki kölcsön, azonnal megbukott s nevét is csak Ausztria adósságaival örökitette meg, különbn átkos emléke is elenyészett volna pár év mulva. (Ugy van!).

Érzik azt Bécsben, hogy mi tudjuk a közjogot, csak az fáj nekik, hogy nem ugy tudjuk a mint ök szeretnék, hanem ugy tudjuk a mint az valósággal fennáll és a mint azt egy szabadsághoz és önállósághoz szokott nemzet a vele mindig ellenségkint szemközt álló hitszegő hatalom ellenében biztositani akarta és a mennyire papiroson és betüvel biztositani lehetett, biztositotta is.

Mert bár nézzük meg törvényeinket, tapasztalni fogjuk, hogy

közjogunk olyan volt mint egy vár, melynek erősitésén minden országgyülés dolgozott, és minden országgyülés azt az oldalát erősitette, melyet legközelebb — hitszegés, árulás — ármány vagy erőszak meggyengitett, de a mit emberi ész a biztositásra kigondolt azt az osztrák hitszegés és erőszak kijátszották, igy állunk jelenleg is közjogunkkal (Helyes !)

Elhiszem, hogy a bécsieknek nem olyan juspublicum kell — hanem olyan, a milyen az elmult 12 év alatt fennállt — mely azon egyetlen paragraphusba foglaltatott, — hogy nem kell okoskodni, csak fizetni, (Tetszés. Taps.) ilyen jus publicumot szeretnének számunkra a Reichsrathban készíteni.

De én meg azt mondom, hogy nekik nincs még csak fogalmuk sem az igazi constitutionálismusról; de hogy is volna, kik a Metternich systémája és Czapka vesszeje alatt neveltettek fel és a lelket és szellemet elölő Bach absolutismusa alatt fejlődtek ki nagy statusférfiakká, — ilyenek tudnák azután a közjogot jobban mint mi, kik 800 éve élvezzük az alkotmányos szabadságot — s kik önállóságunk s függetlenségünk érzetét édes anyánk tejével szivtuk be — s kik 1849 előtt a policájrol, zsandárról és finánczról mint valami mesebeli állatokról hallottunk regélni, (Derültség) — de soha nem ismertük, s kiket az átkos 12 év szabadságérzetünkben nem hogy megrenditettek volna, hanem inkább megedzettek.

A bécsiek elhiszem, hogy beérik az áryékával is a constitutiónak, mert ilyet sem élveztek, és igen kényelmesen nyujtóznak a Reichsrathban — mert ott még ellen is szabad a kormánynak mondani, a miről nekik még fogalmuk sem volt, és én fel tudom fogni megelégedésüket, mert ugy vannak vele, mint azon rab, ki élethossziglan nehéz és rövid vasra lévén itélve, midőn egyszerre hosszu és könnyü vasra kegyelmeztetik, azt hiszi, hogy egészen szabadon mozoghat; de mi, kik egész életünkben szabadok voltunk, nekünk a legkönnyebb láncz is elviselhetlen.

Bocsánat a kitérésért, de ezen centrálista párt szabadság és constitutionális fogalmairól difficile est satyram non scribere — és én csak sajnálni tudom azt a sok okos szót, azt a becsületes jó tanácsot, melyeket e helyen igen derék és jeles hazafiak azon uraknak

elmondottak, — mert süket füleknek beszéltek és falra hányták a borsót (Derültség) — mert valamint a guttapercha be nem veszi a vizet: ugy ezen urak se veszik be az okos szót és jó tanácsot, mert a megátalkodott roszakaratot, nem sikerült még senkinek, bár ciceróí ékesszólással, jó indulattá átváltoztatni.

Egyszer és mindenkorra megjegyezni kivánom, hogy azon bécsi urak alatt nem czélzok a nagy német nemzetre, sőt a kis osztrák népre sem, kiket Szalay László barátommal együt tisztelek, hanem czélzok azon kipfelhauser féle politikusokra, kik az elnyomatást Gleichberechtigung, az adósságcsinálást financzoperatiónak, a fosztogatást önkénytes kölcsönnek szerették nevezni, (Derültség, Taps) és minket illyenekkel akartak boldogitani.

Visszatérve az inditványra, a mint mondám, azt érdemére nézve pártolom, pártolom továbbá Tisza Kálmán úr módositványát, — de a formát nem pártolom — nem pártolom pedig először:

Mert okulva azon 300 éves csalásokon és esküszegéseken, nem tartom tánácsosnak a törvénytelen téren álló hatalomhoz, — bár, mint itt is hallottam emliteni, — csak szokott stylaris jobbágyi alázatossággal felirni, mert meg vagyok győződve róla, hogy ezen békés kiegyenlitésre hozott áldozatot másszor mint kötelességet fogná követelni (Helyes!) nem akarom tehát utódainknak sorsát gyengiteni, hogy ellennének egy fegyvert, egy paragraphust adjak a kezébe — melyre mint a jelen országgyülés cselekvényére utalhasson — álljon elébb a törvényes térre — de arra nem látok semmi szándékot, mert bárhová tekintek, nem látom a megosztott hatalmat, hanem az erőszakot, önkényt és kigúnyolását constitutionális létünknek; már azon mód, melylyel a trónbeszédben bent a birodalomban, diplomatiai jegyzékekben a külhatalmaknál, Magyarországnak a birodalmi tanácsba való részvételéről remenyöket fejezik ki, sőt arról mint bevégzett tényről beszélnek, nem kigúnyolása-e az egész ország azon hangos és ünnepélyes nyilatkozatának, melylyel a birodalmi tanácsba való minden részvét ellen oly egyhangulag tiltakozik? de ezen felszólalás és tények előtt mind a tényleges hatalom, mind a Staats-Miniszterium behunyják szemöket és bedugják füleiket, — mert olyan véleményben vannak, mint azon

selyembogár-tenyésztő, ki azt állitotta, hogy a selyembogár is hernyó-species lévén csak kényességből nem eszik mást mint eperfa-levelet, meg kell csak, mondá éheztetni, s megfogja mindenki látni, hogy megeszi az a bodzafa levelét is. (Taps, éljenzés).

Ilyen bogarászokból áll most a Staats-Miniszterium; azt hiszik, hogy a magyarokat csak meg kell éhezteni és megesszük majd a február 26 ki Verfassungot is. (Éljen!)

Oh nagyon csalódnak, mert magukról itélnek; de mi nem tartozunk azon hernyó-specieshez, a melyet Kazinczy Gábor barátom találóan jellemzett: mi nem pusztitunk el idegen alkotmányokat s nemzetiségeket, mi készek vagyunk éhezni, szenvedni, de nekünk más aikotmány nem kell mint a miénk, nem kell minket akaratunk ellen, másutt mint itthon, és nem is lehet boldogitani és mi nem vagyunk olyanak, mint a liceum, hogy ha akár az árkon belül vagy kivül ültetik mindegy, ott is megfogan és otthon érzi magát. (Deültség).

Másik indokom az, hogy én esküre, igéretre, mely a Lajthán túlról jön, nem adok semmit, (Helyes!) nekem tények kellenek, szabaditsa magát fel tettleg a fejedelem a bécsi miniszterium befolyása alól, kit mint hivatlan sensalok tolakodnak a nemzet és fejedelem közé, hogy a talán megkötendő egyességből a tiszta hasznot zsebre rakhassák, s kik inter duos litigantes a harmadiknak szerepét játszák,és tanusitson tettével jó szándékot, — egy szóval, legyen restitutio in integrum — akkor pártolni fogom a felirást, de igéretekre semmit sem adok, hisz annyi igéretet tettek és tesznek Bécsből, hogy ha annak a kétfejü sasnak 12 feje volna, minden fejével másfelé koketirozna és más-más igéretet tenne, melyet esze-ágába sincs megtartani. (Folytonos derültség) s csak azért teszi, hogy népeket és nemzetiségeket egymás ellen ingerelvén, ha azok összvesznek, anyagi hatalmával azon két feje alá rejtett telhetlen gyomrával minden nemzetiség és szabadságot felemészthessen.

Azokkal sem lehetek egy véleményben, kik elismerik ugyan, hogy sokat szenvedtünk, de azt mondják, hogy felejtsünk el mindent és legyünk nagylelkűek. —

A nagylelkűség a gyenge irányában erény s a hatalom irányában gyávaság szinében tünik fel, (Igaz!) — és én mondhatom, hogy

tatár és török csordák nem tettek nekünk annyi kárt, mint nagylelkűségünk; mert a tatár pásztitott s elment és az ország kevés idő mulva rehabilitálta magát, de nagylelkűségünk meghonositotta keblünkben az ellenséges hatalmat, mely ármányt, erőszakot használva, most is pusztitja országunkat.

Én tehát, mig a bécsi miniszteriumtól jönnek rendeletek, de mig annak hazánk ügyeibe legkisebb befolyása lesz is, mig ez, csak mint sensal lép fel a nemzet és uralkodó közt, és mig az országgyülés kiegészitve nincs, alkudozásoka bocsátkozni s ajánlatokat tenni nem akarok és ezért a választóim előtt a felelősséget magamra is vállalom, mert őket sokkal nem kecsegtettem, csak azzal, hogy az ország jogait fel nem adom — önként. (Zajos Éljenzés!)

Elnök: A karzatokat figyelmeztetem, hogy itt semmiféle tetszés-nyilatkozatot nem tehetnek; ezt a ház szabályai követelik, aztán zajban a gyorsirók sem irhatnak. Kérem a képviselő urakat is, méltóztassanak helyet foglalni és csöndben maradni, hogy a következő szóló urat hallhasuk.

Erre: Vlád Alajos:

Azon szokatlanul számos ékes eszme és tartalomdús beszédek által, melyek az országosan tisztelt Deák Ferencz képviselő társunk inditványozta felirati javaslatot illetőleg e helyütt mindkét részről elmondattak, s melyeknek néhánya az angol parliament, s a franczia kamarák szonoklati remekeivel versenyez; a tárgynak anyagi része oly bőven, oly sokoldalulag, s oly szakavatottan derittetett fel, illustráltatott s vitattatott meg; miszerint nekem nem maradt fenn egyéb, mint a szónoklat tarlózatján némi böngészetet tartanom. Nem igen háladatos e foglalkozás, de nem árt, azt mit mások elmellőztek, vagy nem elegendőleg használták fel, tüzetesen megvitatni; ennélfogva én a felirati javaslatnak azon passusát veszem értekezésem tárgyaul, (Halljuk!) mely mellett az előttem szólóknak egy része csak elsurrant szónoklata közben, másik része megérinté ugyan, de mint egy noli me tangere féle plántához közelebb nyulni nem merészelt, s csak egy része nyilvánitá e tekintetbeni felvilágosodott s határozott nézeteit, a nélkűl azonban, hogy magával a tárgygyal huzamosb

ideig foglalkozott volna, s ezen tárgy, uraim! a nemzetiségek kérdése; (Minden óldalrul: Halljuk!) mely az inditványozott felirati javaslatban alkalmasint gyöngéd óvatosságból a leggyöngébben van érintve, s melyről a Nyáry Pál képviselő társunk által most felolvasott módositványban éppen semmi érintés sincs téve.

Mely körülmény nagyon is érezteti velem azon veszteséget, melyet halála okozott, kinek holnap tartjuk meg requiemét, értem gróf Teleki Lászlót, miután a nemzetiségek kibékitése tárgyábani szabadelvü s felvilágosodott nézetei ez ügynek, e házban túlsúlyt biztositottak volna. Pedig uraim bárki mit mondjon, ez az achillesi sark, ez a kérdések kérdése, melynek okos, szerencsés vagy szerencsétlen megoldásától a legnagyobb részben föltételeztetik ezen jobb sorsra érdemes ország jövöjének, boldog vagy boldogtalansága. E tárgyban mulhatlanul szükséges, hogy addig is, a tisztelt ház vele tüzetesen foglalkoznék, constatirozzuk a helyzetet, s magunkat tájékozzuk azon szempont iránt, melyböl elintézésénél kiindulnunk kellend. (Halljuk!)

A tisztelt képviselő háznak egyik általános tiszteletében részesülő s kegyelt tagja, kit előttem szólott Ürményi József képviselő társunk aranyszájunak nevezett el; de én, tekintettel azon, a magyar nemzeti nagyság multján merengő, örömet és vigaszt csak abban találó borongós kedélyre, mely öt, s azon ragyogó keleties szó- és eszmeárt, mely szónoklatát és iratait jellemzi, magyar Chateaubrianknak nevezném el; azt mondá a mult napokban e házban tartott beszédében, hogy a magyar nemzet azon „hospesek" iránt, kiket e honba hozott az inség vagy reménykedés, több nagylelküséget mutatott, mint a földnek bármely nemzete, s hogy azon betoluló népcsoportoknak autonom állását biztositotta; söt statust in statu engedményezett, s hogy ezek ezen nagylelküséget azzal hálálták meg, hogy elöbb a sajtó halk terén az osztrák censura sasszárnyai alatt, később a társadalmi téren, Magyarország alkotmányos institutioinak védelme alatt, a közhatalomnak szemeláttára, nemzeti törekvések palástja alatt egész hálózatát szövék a magyar álladalmat lételében megtámadó fondorlatoknak. (Zaj!)

Én lelkem mélyében vagyok meggyőződve, s ugy hiszem min-

denki, arról, miszerint ezen súlyos vádat azon nemzetre, melyből eredni szerencsés vagyok, értem a román nemzetet, alkalmazni nem lehet. (Kazinczy közbe szól: nem is értettem alatta az oláhokat!) Magam sem állítom azt, miszerint ön a román népet is ily súlyos váddal illette, vagy jogosan illethette; de mivel szónoklata közben, hospesekről szól, a román nép pedig az ország azon részein, melyen lakik, nem hospes, s mivel egy másik képviselő e házban nem rég tett nyilatkozata szerint a reactio teremtette elő a különféle e honban lakó nemzetiségeket, s azok a reactio kegyelése következtében követelnek nemzetiségi jogokat, mit én egyébiránt határozottan tagadok, szükségesnek véltem a Magyar- és Erdélyországban lakó román nemzetnek állami történetét dióhéjba szoritva, előadni. (Halljuk!)

Midőn 884. évben a harczias magyar nemzet Don folyó melletti hazájából a hármas bércz koszorúzta, s négy fő folyam öntözte Pannonia sik térein, ezen tejjel s mézzel folyó s a természet minden gazdagságával megáldott Kanaánban megjelent, magának itt uj hont foglalandó; a magyar történet Herodotja, Béla király névtelen jegyzőjének bizonyitása szerint, a Szamos, Tisza, Maros és Duna közötti tért, valamint Erdélyt román nép laká, mely azt, miután Traján római imperator által még 105-ik évben telepitett le ezen vidékeken, több mint 700 év óta birá, s 3 részre osztva, tulajdon fejedelmei alatt nemzeti államéletet élt, s ezen országocskák birtokába a magyar nemzet csak hosszas csaták után jutott, és ha mindjárt igaz volna is az, hogy a három részre osztott nép fejedelmeit legyőzte; az, hogy a román népet leigázta, s azt, miként azon időben szokás volt, rabszolgává tevén, előbbi intézményeitől s a magyar állodalmi élet jótékonyságaiból kizárta volna, egyátalában nem hihető, sőt egészen valószinütlen; mert Ménmarót bihari fejedelem, miután leányát Árpád fiának Zoltánnak nőül adá, élete végeig, azaz még másfél évig maradt birtokában fejedelemségének, s csak az ő halála után szállott az vejére, Zoltánra.

Mi pedig Erdélyt illeti, erre nézve Béla király névtelen jegyzője, műve XXVII. fejezetében nyiltan bevallja; hogy a föld lakói urok halálát látván, tulajdon maguk jószántából kezet adva, Tuhu-

tum magyar fővezért urokká választották, s azon helyen, melyet mai nap is Esküllőnek hívnak, hitőket esküvel erősíték, s az naptól fogva Tuhutum azon földet békével s boldogan birta, sőt maradékai is sz. István királyig birták. Miből kitetszik annak valósága, mit elébb állítottam, hogy a román nép le nem igáztatott, s hogy nemzeti s államélete meg nem semmisíttetett, s csak a magyar intézményekkel öszhangzásba hozatott; mert különben fel nem lehet tenni, hogy egy magát vitézül védelmezett, de a harcz koczkájának változása miatt legyőzött nép, azon esetre, ha attól, mi neki legdrágább volt, nemzeti életétől s szabadságától fosztatott volna meg, mintegy két száz év lefolyása alatt, az az Tuhutum és maradékai uralkodása alatt nem kisértette volna meg felkelés utján, fegyverrel kezében visszaszerezni előbbi szabadságát s nemzeti életét, ekkor Tuhutum nem birhatta volna Erdélyt békében és boldogan. De továbbá kitetszik az is, hogy a magyar vezérek nem csak a kardforgatás és harczolás mesterségét értették; de ezenkivül oly kitünő államférfiui bölcseséggel s eszélylyel jártak el a legyőzöttek, különösen a román nemzet irányában, miszerint iránytuk a késő kor tiszteletteljes bámulattal telik el.

Hogy továbbá az Erdélyben lakó román nép azután is, hogy sz. István király uralma és koronája alá jutott, sem vesztette el nemzeti önállását, sőt egyenesen mint nemzet vett részt az Erdélyben lakozó többi nemzetekkel, a magyar, székely és később II-ik Géza alatt bevándorolt szász nemzettel az ország törvényhozásában s belkormányzatában, egyéb e tárgyra vonatkozó okiratok elpusztulása s hiánya miatt elegendőleg vélem bebizonyithatni, egy a kolosmonostori Boldogságos szűz Máriáról czimzett convent által 1437-ik évben kiállitott bizonyitvány foglalta okirat által, melyben az erdélyi román nép, mint a többi nemzetekkel tökéletesen egyenlő, s mint ilyen törvényhozásba befolyt nemzet ismertetik el, s e szerint ezen időpontig nemzeti életet élt, és csak 1438-ik évi február 2-án sugallá a pokol Lépes Loránth erdélyi kath. püspöknek azon ördögi tanácsot, hogy testvére Lépes György erdélyi vajda közreműködésével az ugynevezett Unio trium nationum czimü vérlázitó s az erdé-

lyi román nemzetnek mint ilyennek tökéletes és teljes megsemmisitésére irányzott átkos emlékü frigyet létesitse.

Ezen időponttól kezdve az erdélyi román nemzet, köznéppé sülyesztetve le, a legembertelenebb s alig hihető üldözéseknek, lealázásoknak és sanyargatásoknak lett martaléka.

Ezután hozattak az aprobatakban és compilatakban foglalt számos, a roman népet állattá lealjasitó végzések, melyek az erdélyi románok ellen nem mint egyesek, de mint egyesek, de mint nemzet ellen intéztettek, mit azoknak szövege eléggé igazol.

Az ugynevezett nemzeti fejedelmek fájdalmas emlékezetü korszakában 1525-öl kezdve egészen addig, mig Erdély az ausztriai ház birtokába jutott, nemcsak az erdélyi román nép, de a papság is, sőt maguk a püspökök is, a nevezett fejedelmek által a legembertelenebb módon üldöztettek, sőt kannibáli módon kinoztattak is, mint apáczai Cserei János és más erdélyi magyar krónikairók is fájó szivvel, és pirulva azon barbárságon bizonyitanak. (Zaj.)

Azon időszaktól kezdve, midőn Erdély az osztrák ház uralma alá esett, az erdélyi román nép kinszenvedései némileg, de nagyon csekély mértékben enyhültek; mert az osztrák kormány akkori feje Kolonics érsek, átlátva azt, hogy az Erdély népességének több mint felét tevő román nép sorsávali foglalkozás által, azt, mely az ausztriai uralkodó házat mint megváltóját üdvözlé és tekinté, egy hatalmas factorul és mindig kéznél levő eszközül használandja a nagy részt elégületlen, nyiltan zúgolódó, és felkelésekre hajlandó magyar és székely nemzet fékentartására, a helyett, hogy minden befolyását felhasználva, az erdélyi román népnek megfosztott jogaiba leendő visszahelyezését kisértette volna meg, tartva a többi nemzeteknek e miatt kitörendő elégületlenségétől és addig kizárólag élvezett jogaik áruba bocsátása miatti vádtól, de talán nem is akarván a román népet, melyröl a Diploma Leopoldinumban érintés sincs téve, önállóságra segitni, attól tartván, hogy igy a biztos eszköz kezeiböl kisiklanék: a román népnek sorsa enyhitését, s annak a többi együtt lakó nemzetek elleni felléptetését egy másik mellékes uton kisérté meg.

Ugyanis az erdélyi román népet a Gyulafejérvártt lakó érsek utján, a lelkészek által oda tudá vinni, miszerint az 1690. évben Gyulafehérvártt tartott egyházi egyetemes zsinaton, az erdélyi összes, valamint a Máramarosból s Magyarország többi részeiből is azon megjelent több ezernyi egyházi és világi küldöttek által, a román nép, mely azelőtt a görög-nem-egyesült vallást követte, a római kath. egyházzali egyesülését decretálta, illetőleg elfogadta, mi által a román papság mint a recepta rom. kath. valláshoz tartozó, az alkotmány sánczaiba becsempésztetett, s ekképen megmentetett a robotolástól s más elviselhetlen terhektől; melyeknek súlya alatt addig görnyedezett.

Ezen államtény szerfelett nagy hálára köté le a rómán népre különösen nagy befolyást gyakorló papságot az osztrák uralkodó ház iránt, s a nem nemes néposztály is, mely baromként viselé a rabszolgaság jármát, egy magasabb lényt, a gondviselés küldöttét tekinté abban, mely öt százados rabságából megszabaditandja. Midőn azonban az osztrák kormány feje, mely akkor vaskarral igazgatá nem csak az örökös tartományokat, de Magyar- és Erdélyországot is, azon ürügy alatt, hogy a gyulafehérvári érsekből püspökké degradált román egyházfő és a román főpapság nem járatos a magasabb theologiában, az érintett püspök mellé jezsuitákat rendelt, s ezek világszerte ismert természetüket, a kormányzást minden áron kezeikbe keritni akarni itt sem tagadák meg, s nemcsak a papság, de maga a püspök is csak báb volt azok kezében, — az előbbi lelkesedés lehülni, s a nagyszerü várakozások is csökkeni kezdettek, minek eredménye lett az, hogy igen sokan azok közöl, kik azelőtt az egyesült vallásra áttértek volt, ettől elpártoltak, s lemondván mind azon előnyről, melyeket mint egyesültek élvezhettek volna, hogy a jezsuiták uralma alul megmenekülhessenek, a görög-nem-egyesült egyház kebelébe visszatértek, s abban maradékaik mai napig is megmaradtak.

Ezen vallási epochalis mozgalomnak azonban az erdélyi román népre azon jó hatása volt, hogy a mellett, hogy néhány egyházi férfiak magoknak magasabb müveltséget szereztek tanulmányaik által, kik aztán a nép felvilágositására nagy befolyást gyakoroltak;

a nemzeti öntudat is, mely egy ily nagyszerü mozgalommal kézenfogva járt, felébredt az erdélyi román népben, s ez miután 1740-töl egész 1780-ik évig folytonos forrongásban volt, 1784-ik évben Hora és Kloska zendülése által tettleg kitört, s habár ennek erőszakos elfojtása után nemcsak abban tettleg részt vettek, irgalom nélküli kinzások között kivégeztettek, de sok ártatlan is bünhödött, vagy legalább üldöztetett, s minden román kiméletlen guny és megvetés tárgyául szolgált: mégis nem szünt meg a nemzetiségi felébredt szellem parázsa a kedélyeket melengetni, sőt annak következménye lön azon supplex libellus Valachorum Transsilvaniae, melyet 1791. évben az erdélyi mindkét felekezetü román püspök s több főpap önkezüleg aláirva, II. Leopoldhoz, mint Erdélyország nagy fejedelméhez benyujtottak, s melyben az emlitettem 1437. évről kelt okirat alapján esedeztek az iránt, hogy az Erdélyben lakozó román nép negyedik nemzetnek ismertessék és fogadtassék el, s mindazon jogokban részesitessék, melyeket a többi három nemzet élvezett.

Ezen kérvényt II. Leopold az 1791-ki erdélyi országgyüléshez tette által tárgyalás és elintézés végett, ez azonban elég tapintatlan volt azt egy, a román nemzet iránt legnagyobb ellenszenvvel viseltető szász irónak commentálás és czáfolás végett kiadni, s utoljára azt a legnagyobb indignatióval elvetni, sőt az azt aláirt püspököket fiscalis actioval fenyegetni. 1834. évben az erdélyi román nemzet használni akarván az akkori alkalmat, ujból felterjesztette keserves panaszait, de legkisebb siker nélkül. Az 1837., 1842. és 1845—7-iki országgyüléseken is petitionáltak, de hasonlag haszontalanul; mig 1848-ik évben Erdélynek Magyarországgali egyesülése nélkülök kimondatván, az erdélyi román népre különösen a legnagyobb részben nehezedett terhek megszüntettek ugyan, de nemzetisége nem biztositatott. (Zaj.)

Ezeknek előrebocsátása után áttérek a bánsági román nép történeti multja vázlatára.

Hogy Glád fejedelem, ki Béla király névtelen jegyzője szerint, a Maros folyótól a Harámvárig, tehát a később temesi bánságnak nevezett földterületen uralkodott, Zoard és Kadosa magyar hadvezérekkel a Temes folyó mellett vivott csata után, Keve várának

átadása mellett nem fosztatott meg fejedelemségétől, s a bánságban lakott román nép nem igáztatott le, s annak nemzeti államélete nem semmisitetett meg; az magából Béla király névtelen jegyzőjének előadásából kivehető; mert érinti, miszerint Glád nemzetségéből származott sok idő mulva Achtum, kit miután saját vezére Csanád elárult, szent István legyőzött, mely körülmény világosan tanusitja azt, hogy a Bánságnak Glád maradékai alatt szent István királyig autonomicus kormányzata volt, s csak ezen időben kebeleztetett be teljesen a haza nagy testébe. De hogy ezen időponttól kezdve is a bánságban lakott, s annak népessége legnagyobb részét tevő román népnek nemzeti beligazgatása volt: eléggé bizonyitja egy V. László magyar király által 1457. évben keresztelő János ünnepén Bécsben kiadott szabadéki okirat, melynek eredetije a gyula- másképp károly-fejérvári káptalan levéltárában, egy hiteles átirata pedig a lugosi gr. n. e, templom levéltárában létezik, mely szerint nevezett magyar király, Lugos, Szebes, Mehadia, Almás, Krassova, Berzava, Komjáth és Illadia kerületek összes román nemeseinek, kenézeinek, s többi román lakosainak, az előbbeni magyar királyok által az Alduna védelmével járó szolgálattételeért engedett valamennyi szabadékait, kiváltságait s előjogait megerősiti, s azokat ujabbakkal megböviti, és világosan meghatározván, azoknak az állomhozi viszonyát szabályozza, mely okiratot később Izabella, Zápolya János király özvegye is megerősitett, s Lugos városának iránta hűségéért, s lakosainak ügye védelmében tanusitott vitézségükért egy nemesi czimert engedményezett, valamint azon szabadalmat Báthory Gábor s más erdélyi fejedelmek is helybenhagyták és megerősitették, s melyeknek háboritlan élvezetében az érintett 8 kerületben lakozott román nép mindaddig meghagyatott, és oltalmaztatott, mig a törökök a bánságból kiüzettek, — s ez sub praetextu et titulo juris armorum az osztrák kormány uralma alá jutott, a mely időszaktól kezdve, előbb katonai, később pedig kincstári igazgatás alá került; de még ezen időszakban is birt a román nép előbbi kiváltságai némi árnyékával; mert helységenkint saját kenézei és kerületenkint saját véréből származott oberknezek, s vidékenkint praefectek által igazgattatott, mely utóbbi körülményt, egy a lugosi gr.

n. e. régibb, s már omladozásban található templom tornyán olvasható latin felirat is igazol, s csak miután a Bánság, Mária Terézia alatt 1779-ben Magyarországhoz visszakapcsoltatott, szüntettek meg a bánsági román nép kiváltságai, a törvény azon rendelete által, hogy „Privilegia Walachorum tollantur.“ Ezen időtől kezdve a bánsági román kerületek nemzeti önkormányzatának nyomai teljesen eltüntek, s megyei hatóságok állittattak fel, melyek alatt egészen 1848. év végéig állottak a bánsági románok; melynek kezelésébe azonban, miután a régibb nemesi családok jobbára elpusztultak, vagy máshova vándoroltak, az 1848. év előtt uralkodott rendszernél fogva semmi befolyást sem gyakorolhattak.

Mind ezekből tehát kitünik azon állitásnak alaptalansága, hogy a román nemzetiségi törekvéseket csak a reactio idézte elő; mert ez nem egyéb, mint a felébredt nemzeti szellemnek törekvése: visszafoglalni a tért melylyel birt, s mely őt történetjogilag megilleti.

Én nem mondom azt, hogy reactio nem igyekezett és nem vett részt a nemzetiségi törekvések gyámolitásában; de ezt én csak olyannak tekintem, mint a siktengerre szállott hajó vitorlájába ütköző kedvező szelet, mely csak könnyiti az óhajtott révparthozi minélhamarábbi eljutást, (Zaj.) — s részemről kinyilatkoztatom, hogy nem hiszem azt, miszerint akadt volna az összes román nemzet kebeléből oly alávaló, ki tudva és készakarva aljasult volna le a reactio hitvány eszközeül, s azért, mert valaki nemzetiségi jogokat követel, azt a reactio bérenczének nem lehet megbélyegezni.

De különben is, én nem tudom megfogni gyarló eszemmel, hogy mi oka és czélja volna valakinek a román vagy más nem magyar nemzetek közöl a reactiot segitni elő; hiszen azon gyönyörü 12 évi időszak, melyet oly megragadólag hallottam itt ecsetelni, s egész meztelenségében feltüntetni, — a mellett hogy anyagi szempontból tekintve ezen országot, s annak lakosait, nemzetiség különbsége nélkül koldusbotra juttatta, vagy legalább juttatni akarta, — sokkal nagyobb sebeket okozott a nem magyar nemzetiségeken; mert a magyar legalább Magyarországban használta nyelvét, holott a román, szerb és szloven nemzetek nyakára csupán csak a gleiche

Beknechtigung, akarám mondani gleiche Berechtigung alapján, a német nyelv tolatott, s az általuk lakott vidékeken az alatt, hogy saját fiaik üldöztettek, idegen cseh, morva, polák, kutseber és Isten tudja miféle hivatalnokok sáskaserege gazdálkodott, piszkolva, gunyolva és zsarnokilag üldözve és nyomva mindenkit, ki a nemzetiségek pártolója, vagy éppen elősegitője lenni merészkedett, s az uj civilisatorok vasakarata előtt földig meghajolni nem akart. (Helyes!)

Az 1848-ki eseményekről, melyek mindnyájunk előtt ismeretesek, s a nemzetiségeknek egymás közötti véres fellépéséről, s annak okairól szólani nem akarok; mert nem akarom a heggedő sebet feltépni, kerülni akarván a kölcsönös recriminatiokat, mire nézve elég legyen kimondanom, hogy Illiacos intra muros peccatum est, et extra (Zaj. Elnök: Tisztelt ház! a tárgy fölötte fontos, azért ismételve kérem a képviselő urakat, méltóztassanak szólót csendben meghallgatni).

Mélyen érzi és fájlalja a történteket mindenki, nemzetiség különbsége nélkül, s én megvallom, hogy hazafiui örömmel tapasztaltam az egész vita folyama alatt azon készséget, eszélyességet és méltányosságot, melyet a nemzetiségek megnyugtatása és kibékitésére nézve e háznak majdnem minden tagja tanusitott, s remélem, hogy ha Isten is ugy akarja mint magunk, ezen kényes természetű, mindnyájunkra nézve legnagyobb horderejü ügyet az igazság, méltányosság és nemzetiségi jogegyenlőség alapján közös akarattal s egyetértéssel elintézendjük. (Helyes!)

Az idő és alkalom itt van, ragadja és használja fel azt a tisztelt képviselőház, és akkor nincs erő, mely felettünk győzedelmeskedhetnék.

Ezek után áttérek a felirati javaslat alaki részére.

Én uraim a feliratot pártolom, s mivel többen vannak közöttünk, kik azon, hogy én, ki az 1848-ki s 1849-ki országgyülésen mind végig jelen voltam, s ki politikai elveimet illetőleg 1848. és 1849-ben radical elvü voltam, vagyok, és leszek mindég, (Éljen!) mind e mellett a feliratot pártolom, megütköznek, röviden előadom azon okot, mely engem erre bir. (Minden oldalról: halljuk!)

Ha e teremben, vagy bár hol másutt, jelenleg csak az 1848-

és 1849-ki országgyülésen mind végig jelen volt képviselők ülnének, s ezeket, mint az V-ik Ferdinánd magyar király által törvényesen egybehivott, és törvényesen soha fel nem oszlatott országgyülésnek tagjait, Palóczy László korelnök hivta volna egybe, az időközben megakasztott országgyülési tanácskozások folytatása végett: akkor uraim magam is azt vélném, hogy már csupán következetességből is határozat által kellene az ország akaratát kinyilatkoztatni, habár én a politikában a merő következetességet nem mindig találom is czélravezetőnek, s e tekintetben a hazai történet is több eltérési esetet jegyzett fel, a többi között az 1707. évben Ónodon tartott országgyülésen is hozatott oly határozat, minő 1849. évi aprilis 14-kén Debreczenben, s azért mégis ugyanazon országgyülésnek tagjai 1711. évben Szathmáron Pálfy tábornokkal I-ső József császár meghatalmazottjával Károlyi Sándor közreműködése mellett alkudozásba bocsátkoztak s megkötötték a békét, mi által nem a haza átkát, hanem áldását érdemelték ki.

Miután azonban ezen képviselőház nem az 1848-ki s 1849-k képviselőház tagjaiból áll kizárólag, sőt ennek, itt jelen levő tagjai is, mint például magam is, nem 1848-ik évben történt megválasztásom folytán, hanem egy ujabb, a Ferencz József ausztriai császár mint magyar király alkotmányos királylyá leendő megkoronáztatása és egyéb teendők végett f. évi april 2-ra egybehivott országgyülésre szükségelt képviselői választás, s illetőleg ujabb mandatum következtében ülök s velem együtt mind a régibb képviselőházi, mind a jelenleg először megjelent ujabb tagok ülnek, s igy mi, az 184$^{8}/_{9}$-ki országgyülés tagjai, az előbbeni tért lábaink alul magunk engedtük kisiklani (Egy felöl zaj, más felöl: Halljuk!) igen természetesnek találom. hogy azt, ki a jelen országgyülést egybehivta, ignorálnunk se az illem, se az eszély nem engedi, s ennek következtében az ország sérelmeit csak felirat utján fejezhetjük ki legczélszerübben. (Zaj.)

S ezen feliratot én, nem V. Ferdinándhoz, mint azt Zsarnay Imre s Kubinyi Ferencz képviselő társaim indítványozzák, — hanem egyenesen ahhoz, kinek meghivása következtében vagyunk itt, kinek beleegyezése nélkül itt nem tanácskozhatnánk s ki nem csak a

tettleges hatalom élén áll, de az egész világ kormányai által mint az ausztriai birodalomnak, melynek legtekintélyesebb részét Magyarország teszi — uralkodója elismerve van, kivánom intéztetni. (Zaj.) V. Ferdinándhoz nem akarom azért, mert ha igaz is az, hogy az 1848-ki törvényeket ő adta és szentesitette meg, de más részről az is igaz, hogy ugyan csak Ő Felsége volt az, ki 1848-ki september hóban az osztrák Doblhoff Wessenberg féle miniszterium által szerkesztett memorandumban, az 1848-ki törvények lelkét, a pénz — hadügyi, külügyi s kereskedelmi tárczákat visszakövetelé, s mivel az akkori országgyülés ezt nem tette, ezt feloszlatta; az országgyülés azonban ezen feloszlatási rendeletet törvénytelennek nyilatkoztatta ki, s tovább is együtt maradt, mig a harczi események kedvezőtlen fordulata, a világosi katastrofa után a térről le nem szoritotta.

Ugyanazért habár én Ferdinánd Ő Felsége köztudomássá vált jósága előtt egész hódolattal meghajlok is, de miután lemondott s nyugalomba lépett, lelépését a formák megsértéseérti óvásnak a Ferencz József császár Ő Felségéhez intézendő feliratban leendő kifejezése mellett egyszerüen tudomásul venni akarom; mert azt tartom, mit egy példabeszéd: hogy nincs háládatlanabb feladat, mint oly kocsi után futkosni, a mely az utána futót megvárni nem akarja.

Végre Tisza Kálmán képviselő urnak azon állitására, hogy az országgyülésnek kétségtelen joga van, a mikor szükségesnek véli, magától is összejönni, azt jegyzem meg, miszerint az inditványozó, Deák Ferencz ur már az inditvány kiséretében előadott beszédében kifejtette, s példával bizonyitotta be, hogy 1790-dik évben az országos küldöttség bele akarta ugyan tétetni a diploma inauguralába azt is, miként az országgyülés minden 3-ik évben Pesten összejöjjön, még akkor is, ha egybe nem hivatnék; de azt az ország karai és és rendei el nem fogadták, mert az országgyülés egybehivási jogát fejedelmi jognak nyilatkoztatták ki.

Ezen okoknál fogva pártolom Deák Ferencznek inditványozott felirati javaslatát alakjára nézve feltétlenül, mi pedig annak anyagi részét illeti, fenntartom magamnak a jogot, annak egyes — megelégedésemet nem biró pontjaira, a pontonkénti tárgyalás alkalmával észrevételeimet előadhatni. (Helyes! Fölkiáltások: szavazzunk!)

Erre: Ignjatovich Jakab:

Örvendetes jelenség az tisztelt ház, midőn egy évtized alatt elnémitott alkotmányos erők az ország jogainak védelmében oly bámulatosan összpontosulnak. Ez reánk nézve roppant nyereség, mert ez által jóakaróink előtt ügyünk fontossága növekszik, elleneink pedig a czélba vett merénylettől visszaborzadnak. Ez országos jogvédelem nyilatkozatában egyedül a formakérdés fölött ágazván el a vélemények, erre nézve bátor vagyok nézeteimet a t. ház elébe terjeszteni.

Elismerem a felirási inditvány nagy becsét, a mennyiben az országunk államjogát és követelményeit a hatalom ellenében, tisztán, becsületesen s kimeritve adja elő; de abban nem értek egyet, hogy e jogvédelem a tényleges hatalom legfelsőbb képviselőjéhez felirásilag intéztessék.

Magyarországban, mint tudva van, a souverainitás országos alaptörvényeink értelmében király és ország közt meg van osztva. Király nálunk az, a ki Sz. István koronájával megkoronáztatott s a hazai alkotmánynak lekötve hódol.

A felirás csupán alkotmányos királyhoz intézhető, és nem más valakihez, ki alkotmányos király attributumaival nem bir.

Jelenleg nincs még koronázott alkotmányos királyunk; de még oly tényleges hatalom sem létezik, mely alkotmányos attributumokkal birna.

Hogy nincs még alkotmányos királyunk, elismeri maga Ferencz József császár Ő Felsége, mert megkoronáztatni kivánja magát azért, hogy törvényes király lehessen, (Igaz!) hogy nem létezik tényleges alkotmányos hatalom, kitetszik abból, hogy ez interregnumban nem kormányoztatik kikötött alkotmányos alaptörvények szerint az ország.

E helyzetben kinek irna fel az országgyülés? Tényleges hatalomnak? hiszen az még nem törvényes király. És ha mégis felirna, mi lenne annak jogi következménye? Az, hogy a souverainitás, t. i. az országgyülés meghajolna a nem souverainitás előtt. T. ház! ha az országgyülés az ország jogait felirásban követeli vissza, ezen visszakövetelés mégis panaszkodva a történik, jaj pedig annak a status

jognak, mely panaszszal eszközlendő ki. Jelen kérdésben mi, és a tényleges hatalom peres felek vagyunk, és ezen felek közös birája Magyarország alaptörvénye.

De ha ezen alaptörvény a biró, akkor nem lehet az a tényleges hatalom, mely csak fél irányunkban, s igy jogilag nem is folyamodhatunk hozzá. Mi felperesek vagyunk, a tényleges hatalom pedig alperes; köztünk pedig az alaptörvény mint biró határozzon. A felirási eszmének gyönge oldala gyakorlatban még jobban feltünik. A felirás elfogadása által a jelen tényleges hatalom mint auctoritás ismertetnék el az országgyülés irányában, már pedig országgyülés maga mellett csak törvényes, alkotmányos hatalmat ismerhet el auctoritásnak.

A felirás elfogadása által tényleges hatalomnak tulajdonittatik valami adhatási, vagy nem adhatási jog arra nézve, mire az, egyszerü kötelességgel van lekötve. Tegyük, hogy a tényleges haalom felirásra nemmel fog felelni. Erre a ház kétségkivül akkép nyilatkoznék, hogy el van határozva a törvényes térből mitsem engedni, a mi aztán nem egyéb határozatnál. De a jog és következményei közt logicai összefüggésnek kell lenni, s ha a határozatnak meg van a jogi alapja a felirás megveretése után, van annak jogalapja felirás előtt és nélkül is. Ha a felirás megveretnék, e megveretés után az országnak nyilatkoznia kellene jogai sértése ellen, mert e sértés hallgatással nem mellőzhető; már pedig e nyilatkozat nem lehetne többé panaszfelirás, hanem a nemzetnek rendithetlen elhatározása az ország jogainak védelme mellett.

Itt azonban nem látok logikai összefüggést előzmény és következmény közt, s igy a felirást az alkotmány szempontjából jogi lehetlenségnek tartom.

Történt hivatkozás ususra, t. i. hogy hazánkban a meg nem koronázott tehát még nem törvényes királyokhoz is intéztetett felirás. De az idézett példák helyzete a mostani helyzet természetétől egészen eltér. Igaz ugyan, hogy intéztettek felirások a magyar korona törvényes örököseihez, de ezek oly koronaörökösök voltak, a kik az ország irányában törvényes tért foglaltak el, a kik meg-

koronáztatásuk elött az alkotmány sértetlen fönntartását stipulálták, és országos törvények szerint kormányoztak.

Ily helyzetben az országgyülés, ha ugy tetszett neki, intézhetett felirást, mert nem intézte azt oly hatalomnak, mely az ország törvényeit el nem ismerte; hanem intézte azt oly tényleges hatalomhoz, mely már is országos tőrvények értelmében kormányozott; egy szóval, az országgyülés a felirással alkotmányos hatalommal jött érintkezésbe, s az aztán méltóságának nem praejudicált; ámbátor joga volt fel nem irni, hanem egyszerüen törvényre hivatkozva határozni.

Az emlitett usus tehát nem kötelesség.

Jelenleg oly tényleges hatalommal állunk szemközt, mely alkotmányunkat sarkából kiforgatta, mely multjában vérfoltos s mely jelenleg is alkotmányunk mellőzésével kormányoz. Kérdem, lehet-e alkotmányos országgyülésnek felirni egy alkotmánytalan hatalomnak? Nem! ez incompatibilitas. Uraim! ismételve mondom, én a feliratot alkotmányos lehetlenségnek tartom. (Helyes!)

Eddig, a mi a kérdés jogi oldalát illeti. Most átmegyek a czélszerüség kérdésére.

Elmondatott e házban, hogy a felirás czélszerübb a határozatnál. Igaz, a felirás simább, de sikamlósabb is. A felirás a tényleges hatalomhoz directe szól, és pedig udvarias hangon, bizalomteljesen. De ott, a hol a jog nagyszerüsége mérlegbe jő, van-e némi súlya az udvariasságnak? határoz-e ez? Ellenben ha csupán határozunk, ha a törvényre, s a jog örök igazságára hivatkozunk, sértünk-e valakit?

Ferencz József császár Ő Felsége, nem adta ugyan vissza alkotmányunkat, nem uralkodik alkotmányunk értelmében, de még is az octoberi manifestumában kinyilatkoztatta, hogy alkotmányos császár, s igy még is meg van alkotmányos jelleme, habár az reánk nézve idegen is. Ha még most nem is alkotmányos királyunk, de legalább osztrák alkotmányos császár Ő Felsége. Ha Ferencz József császár Ő Felsége csakugyan alkotmányos érzelmü, mit tagadni nem akarok, akkor nem veheti rosz néven azt Ő Felsége, ha mi még formalitás tekintetében is alkotmányossághoz ragaszkodunk. Hiszen, ha mi az alkotmányos formákhoz oly erősen ragaszkodunk, és pa-

naszkodni nem akarunk a tényleges nem alkotmányos hatalom előtt, az maga a császár Ő Felsége érdekeire igen jó hatással van, mert oly keményen védvén meg még az alkotmános formalitást is, — ha a király visszaadná már egyszer az alkotmányt, s megkoronáztatnék épen ezen alkotmányos szigorunk által; kötelességi érzetünknél fogva még keményebben megvédenők mindenki ellen azon törvényes királyt, — ki alkotmányunknak egyik fölényege. A határozat nem pietás hiánya a király személye irányában, hanem eszköz azon pietás helyreállitására.

Tisztelt ház! Tudva van, hogy az angol nemzet pietással viseltetik a maga királya irányában. De ha Viktoria királynő Ő Felsége parancsára a parlament önállósága eltöröltetnék, ha a sajtószabadság elvétetnék, ha az adó tetszés szerinti mennyiségre felcsigázva katonai erő által hajtatnék be, ha Anglia szabad fia katonák által elfogatva, letartóztatva, rendkivüli törvények alá vettetnék, — ha a parlament azután alkalmilag összejönne, kérdem, felirna-e az? Azt vélem, nem; határozna, és pedig ugy határozna, hogy Victoria királynő Ő Felségének Nagybrittannia ködös partjait örökre el kellene hagynia.

A hol alkotmány létezik, ott az uralkodó és a nemzet közt, mint mondám, itélő biró az országos alaptörvény. A király, ha alaptörvény szerint uralkodik, nem tartozik a nemzetnek hizelegni, s azt hiu igéretekkel altatni; de a törvényhez ragaszkodó nemzet is csak tisztelni tartozván királyát; nem tartozik hizelegni és álérzelmeket szinlelni; söt fejét lehajtani akkor, minőn jogai csorbittatnak.

A határozat, bármily udvariatlannak tetszik is az, mégis a legitimitás biztos kunyhója, menhelye, melyben a király, népével együtt a zivatar előtt magát negóvhatja.

De midőn oly jogosnak, oly üdvösnek tartom a határozatot az alkotmányos király és nemzet érdekében, hogy mellőzhetném azt, hogy átkaroljam a felirást szemközt a nem alkotmányos hatalommal; hogy udvarias legyek akkor, mikor az koporsót készit a magyar alkotmánynak?

Mit tett a tényleges hatalom tizenegy év leforgása alatt, az

már mások által elmondatott és élesen jellemeztetett; de vessünk egy pillanatot arra, mit tesz az jelenleg irányunkban.

Midön a tényleges hatalom absolut rendszerével nem tudott tovább is kormányozni, kibocsáttatott az octoberi diploma. A hatalom átlátta, hogy mégis jobb némi legitimitáson mozogni, mint légben függni, s azért fölemelte a földről a büszkén letapadott pragmatica sanctiót, hogy ezen régi hü barátja az örvényből kisegitse. A hatalom elégségesnek találta a pragmatica sanctióból csak azt kizsákmányolni, mi reá nézve üdvösnek látszott; de a mi a másik szerzödött félre jogos és üdvös, mellőzte. A hatalom e függö állásából a királyi székre ereszkedett le, de a maga mellett székelö szent koronát, melyen a király és a nemzet joga fel van irva, gyászfátyollal fedte be. A hatalom hivatkozott a pragmatica sanctióra, s mégis azt megnyirbálva és octroyálva akarja visszállitani. Nekünk oly pragmatica sanctió nem kell. (Helyes!)

Hogy a pragmatica sanctiónak e csonkitása valami surrogatummal pótoltassék, s ezáltal maga a csonkitás igazoltassék, az mondatott ki, hogy a pragmatica sanctió módosittatni fog különböző nemzetisége szelleméhez s szükségleteikhez képest; s a hatalom ez értelemben megragdta a gyeplőt, s annak módositási realisalásához fog. De ha a pragmatica sanctiónak módosittatnia kell, akkor a másik szerződő félnek ott kell lennie. Ha a nemzetiségeket boldogitani, és e végre a pragmatica sanctiónak módosittatnia kell, az csak nálunk országgyülésen a királylyal együtt eszközlendő. Ez a mi házi ügyünk. Tisztelt ház! Én az octoberi diplomát nem nem tartom erősebbnek és jobbnak, mint bármely osztrák pátenst, mely ingadozó és alkotmányellenes.

Ebből azt látjuk, hogy a hatalom ugyanazon pillanatban, midön absolutismusából kiábrándulni kezdett, és kissé lélekzetet vett, megint tévutra indult, s azon most is halad. Mikor az octoberi diploma világra jött, habár annak jogosságát el nem ismertük, mégis az némi reményt adott, hogy nyomán a régi jogos alapra visszatérünk. Azon körülmény t. i. reményt öntött belénk, hogy Ferencz József császár Ő Felsége a pragmatica sanctiót elvben elismerve, azt királyi lételének föltételeül elfogadta, s hogy egyszer a legitim

tért elvben elfogadva, a király és ország egyetértésével az elv következményei is erőre kapnak. Mi azt hittük, hogy Ő Felsége nem fog többé hallgatni német tanácsosaira, a kik Ausztriából egy állammonstrumot akarnak csinálni. De csalódtunk. Reményeink közepette becsapott mint a mennykő a februári pátens. Uraim, ismerik azon pátenst. Egy osztrák egység mellett rajongó, félig német és félig nem német amphibiacus párt rábirta Ő Felségét, hogy birodalmi tanácsot szerveztessen, oly tanácsot, mely heterogen érdekek chaoticus conglomerátióját képviselné, s a leglényegesebb alkotmányos jogok kezelését átvenné. Ebben a Reichstagban magyarok is ülnének, hogy miután az absolutismus Magyarországot megemészteni nem tudta, az maga magát emésszé föl.

A tizenegy évi absolutismus már maga elég bajt okozott az országnak, de mégis nagyobb baj következnék be, ha az a magyarok berekrutálásával consolidáltatnék. Hallottam több kitünő szónoktól, hogy ha a Reichsrathba mennénk, Magyarország osztrák provincziává válnék. Ez mind kevés, a Reichstag nagyobb veszélyt hoz. A Schmerling féle rendszer veszélyesebb a Bach rendszernél.

Bach absolut kormánya alatt a lenyügözött ország erőszakkal osztrák provincziának mondatott ki; az ország ezt el nem ismerte, s elnem ismerését passivitásba burkolta, várván, hadd jőjjön a kikelet, hogy az alkotmány ismét felviruljon. Itt az ország remény és türelemmel védte alkotmányát. Másképen áll az, Schmerling és a Reichstaggal szemben. A Reichstag elvevén tőlünk alkotmányunk leglényegesebb részét, mely föltétele függetlenségünknek, országunk provincia sem lenne, hanem az egyszerüen osztrák birodalomba olvadna föl. A Reichstag jelen octroyált attributumai olyanok, melyek egyöntetű osztrák birodalom nélkül nem létezhetnek, és bennünket oda hivatván, azt akarják, hogy, mit ők kivinni képesek nem voltak, mi azt kivigyük, t. i. hogy Magyarország öngyilkos legyen. Bach absolut módon akart centralisálni Schmerling pedig alkotmányos formában.

Bach rendszere erőszakon alapult, az erőszak nálunk elöidézte a nemzeti reactiót, a fenntartási ösztönt. A hol pedig tiz milliónyi

nép ösztöne egyesült, ez ösztönben megkellett töretnie a maroknyi absolutisticus anyagnak. Bach rendszere a kormány organumai által a népre hatott, de a Reichsrathban nemzet nemzettel érintkezés által többet árt, mint a Bach rendszer. A Reichstag szemfödele lenne a magyar alkotmánynak. Ez roszabb mint provinciává válni.

S most ismét kérdem, lehet e fölirni a hatalomnak, mely ily nemzetölő lépéseket tesz? —

Azt gondolhatná valaki, hogy a hatalom átlátva az elkövetett jogsértéseket, tetteit jóvá tenni fogja. De arra nézve legkisebb szándékot sem mutat. A tények ellenkezöt bizonyitnak. Akkor, midön itt tanácskozunk, midön Bécsben jól ismerik alkotmányos érzékenységünket, megint oly parancsot bocsátanak ki, mely a Magyarországban lakó cs. k. hivatalnokokat bünügyekben országunk törvényei alul fölmenti és azokat katonai törvényszékhez utasitja.

Ez a Május 17-diki parancs. Tehát Magyarországban lakó s magyar polgárjogot élvező hivatalnokok nem fognak törvényeink által bünténnyük miatt megbüntettetni. Ez a reactió egy uj neme. Ez azért jött létre, hogy a cs. k. hivatalnokok, ha az ország ellen müködnek, meg ne büntettethessenek. —

Tehát még most is ölelkezni fogunk ellenségeinkkel s nem fogunk a törvényre hivatkozva határozni?

Vannak, kik ugy vélekednek, hogy bármily legyen a kérdés jogi állása, még is jobb felirni, mert félnek, hogy fölöszlattatunk, s mitsem téve haza megyünk, s hogy a fölirás a föl nem oszlatásra nézve több garantiát nyujt!

Én e véleményt nem osztom.

Midön az absolutismus agonisatiói közt a mai politikai helyzet létrejött, az nem annak következtében történt, hogy az absolut kormány helyzetének igazságtalanságát átlátva s multját megbánva, az alkotmány visszaadását kilátásba tette volna. Az nem lehet ugy; az absolutismus sem nem igazságos, sem nem bünbánó. Az engedékenységnek okát más valamiben kell keresni. Ez engedékenység kényszerüség szüleménye. És hogy e kényszerüséget kifejthessem, a tisztelt ház figyelmét kérem föl. (Halljuk!)

Az ausztriai monarchiai 1848-ig régi szigoru legitimitáson

alapult. Ezen legitimitás a pragmatica sanctió. Ezen legitim alap legerősebb fegyvere volt minden forradalom ellen. 1790-ben a nemzet és a király e legitimás következtében ment maradt a forradalomtól. 1809-ben I. Napoleon szuronyos tekintélye nem birt keresztülhatni e legitimitáson. Ausztriának legnagyobb diplomatája Metternich herczeg, bármily nagy ellensége volt is az ország önállóságának, még sem merte azt nyiltan megtámadni, és pedig nem merte megtámadni csupán azért, hogy a legitimitást, — mi Ausztriának alapja —, meg ne sértse.

Lassu mérget készitett Metternich Magyarország számára. Az osztrák Zoll-liniát fegyverül használta országunk terményei ellenében, hogy anyagilag ne haladhassunk; behozta az adminisztrationalis rendszert, hogy a szinlett korona jogvédelmének ürügye alatt közigazgatásunkat demoralizálja: de Metternich soha sem mondta ki, hogy Magyarországnak nincsen statusjoga. És mindez engedékenység azért gyakoroltatott csak, hogy Ausztria Europa előtt a legitimitás nimbusát fönntartsa. 1848-ban bekövetkezett a forradalom. Magyarország legitimitása mellett küzdve, egy év alatt legyőzte Ausztriát, és a bomladozó Ausztria a legitimitást lábaival taposva ellöké a sz. koronát, a muszka császár kezéből vazallképen vette át polgárvérrel áztatott országot. A legitimitás ledöntetvén, a hatalomnak szuronyokra kellett támaszkodnia. És mit tettek az alatt az osztrák államférfiak? Organizáltak. És pedig organizáltak ugy, hogy a nemzettel elfelejtessék az alkotmányt, hogy a haza nagylelkü fiait vagy kiirtsák, vagy földönfutóva tegyék, hogy hazafiuságunkat megvesztegessék, legfőbb osztályainkat megszegényitsék, hogy az elrémitett országot agyongermanizálják, végre, hogy a classicai cultus megsemmisitésével lelkünknek nemes tüzét eloltsák.

De az ily helyzetet csak, de csak szurongok tarthatták fenn; de ha a szuronyok erejüket vesztik, vesznie kell a hatalomnak, mely azokra van fektetve. És csakugyan a magentai és solferinoi csaták megtompitották e szuronyokat és megtompult a hatalom is. S ekkor a hatalom a nagy veszélyben ismét a legitimitáshoz folyamodott. Ezen előzmények után engedte meg a hatalom az országgyülést.

Most visszatérek az országgyülés feloszlatására. Az országnak szüksége van országgyülés folytatására, hogy ügyeit elrendezhesse. De nem kevésbbé van a hatalomnak is arra szüksége, s tán inkább mint nekünk. Addig, mig a hatalalomnak arra szüksége van, fenn fogja azt tartani, és pedig akár felirunk, akár határozunk. Ha határozunk, és a hatalom szügségben van, maj fog felelni az a határozatra is és fel nem oszlat; ha nincs szüksége, felirásra is feloszlatással fog felelni. Csak akkor lehetne sikere a felirásnak, hogy ha a felirás lényegben el térne a határozattól, de miután az nem differál a határozat lényegétől, egy kis udvariaság miatt engedni nem fog. Addig mig a Schmerling-miniszterium és a Reichstag fennáll, addig mig a hatalom idegen befolyás alatt ellenünk működik, addig az csak a kényszerüségnek fog hajolni, de nem kötelességének.

Ausztriának egy idő óta az a maximája, hogy nagyhatalmi állásának hitelét külföldön fönntartsa, hogy a hegemonia terét Németországban el ne veszitse, hogy a középponti kormány status-egység értelmében uralkodjék, s annak alárendelve legyen többi statusainak érdeke.

Ha az europai kabinettek előtt a reactio tért nyer, akkor Ausztria örül s mindjárt visszavonja népeinek adott szavát, s igéreteiből bünt csinál. Mig ily természetellenes politikát követ Ausztria, szavaiban bizni nem lehet; de igen is bizni a kényszerüség következményeiben.

De már tegyük fel, hogy Ausztria minden status költségéből kivetkezve, az országgyülést feloszlatja. Mi lenne a következménye? ostromzár és absolut kormány? De hogy ekkép tengődhessék, szüksége van nagy seregre és sok pénzre. — T. ház! ha itten Ausztriának gyönge oldalára ujjal mutatok, ezt nem azért teszem, hogy elleneinek táplálékot nyujtsak jövendő megbuktatására, hanem csupán azért, hogy tudja meg a hatalom, hogy mi is tudjuk az ő állását. Ha mi fegyvertelenek, gyöngék vagyunk, a hatalom még gyöngébb, melynek fegyvere nem a nemzetek érdekeit, hanem az önkényt védi!

Ha a hatalom az országgyülés feloszlatása után erőszakhoz nyul, azzal helyzetét mind kivül, mind belül rosszabbitja, és pedig

mind politikai, mind financzialis tekintetben. Ausztria 1848 előtt tekintélylyel birt az europai diplomatia előtt azért, mert a legitimitáshoz ragaszkodott. Mint stabilismus védője, nagy politikai hitellel birt conservativ államok előtt. De Bach rendszere által a legitimitást ledöntve, s azt most is más alakban folytatva, Ausztria forradalmi térre lépett. Maga a muszka sem tartja többé az osztrák hatalmat másnak, mint forradalminak. Tehát az europai conservativ statusok előtt nem bir politikai hitellel azért, mert forradalmi; forradalmi statusok előtt pedig azért hitelvesztett, mert az osztrák forradalom nem czéloz népek szabadságára, hanem az absolutismus fenntartására. E rosz még azzal van tetézve, hogy Ausztria kétszinü politikát képvisel, mert külföldön legitimitást szinlel, itthon pedig az ellen müködik. Mint néhai legitim status, külföldön a Bourbonok érdekében védi a szurony hegyével irt ujabbkori szerződéseket, és itthon — saját szerződéseit, melyeken létele alapszik, lábbal tapodja. Rejlik-e ily ellentétben valami moralis erő?

Már most Ausztria kezdjen megint ugy uralkodni, mint uralkodott a lefolyt 11 év alatt. Roppant seregre van szüksége, mind Venecziában, mind Magyarországban. Magyarország ugyan békesen viselendi magát, de mind a mellett biztonság tekintetéből nagy figyelő sereget kellene itten tartania; a mi hasonló háboruhoz. Ez szolgálna Garibaldinak (Éljen! Éljen!) hasznos diversioul. Ha most ily helyzetben Garibaldi és Cialdini megtámadná a hires négyszöget s tán Dalmatia partjait is, hol van az osztrákoknak tartalékseregük, hol van az erre szükségelt pénz? milyen mostan és milyen lesz akkor az osztrák financzia? Vagy tán az erőszakosan behajtott adóval segit magán? hisz! az csak az éhenhalás ellen való. Vagy a nemzeti kölcsönnel vágja ki magát? Hol van az egyöntetü Ausztriaért lángoló népsympathia? hogy azt előteremtse? avvagy erőszakos kölcsönt parancsol ránk? ide megint sereg szükséges, hogy attól a mi megmaradt, megfosztassunk.

Ismeretes dolog, hogy az europai államok közt külföldön legkevesebb pénzhitele van Ausztriának és a török birodalomnak. Ez utóbbinak még is több hitele van, mint Ausztriának, (Derültség) mert a török birodalom nem levén alkotmányos status, a szultán

kénye a bányakat, s földeket, idegeneknek zálogba adhatja; Ausztriában pedig ez nem igen járja meg, mert az országos törvények az ellen tiltakoznak s ha ennek daczára ebben kisérletek tétetnek, sikerük nem nagy.

Több év előtt több hitellel birt Ausztria mint jelenleg, s mire mehetett akkor is? Egynehány év előtt, egy osztrák financz hivatalnok, Brentano, Londonba küldetett, hogy ott az osztrák kormány részére valami kölcsönt eszközöljön. Ha jól emlékszem a Baring háztól nagy kinnal husz miliót kapott, s már is ezt az osztrákok roppant szerencsés negotiatiónak tekintették. Brentano később báró lett. Most már ennyit sem kapnának. A kis Hessennek több hitele van külföldön, mint a nagy Ausztriának. Még egy financzialis trágicomicumot kell Ausztriára nézve megemlitenem. Az osztrák lapok a hires Garibaldit (éljenzés) tengeri rablónak keresztelték. Garibaldi utolsó hadjáratai közepette száz millió franknyi kölcsönnel kináltatott meg. Ausztriának ennyit a föld kerekségén senki sem kölcsönözne. Tehát a nagy Ausztriának, mely évenkint körülbelül 300 milliónyi adót préselt ki, nincs annyi hitele, mint egy tengeri rablónak. (Derültség.)

És mily hitele van az osztrák pénznek külföldön? Gúnyt üznek belőle. Kinek osztrák papirpénze van külföldön, törekszik mentül előbb tuladni rajta, nehogy azt gondolják, hogy ő is osztrák. Szégyenli magát az osztrák czimtől.

Ily helyzetben, ha a hatalom visszaható szerepet venne fel, mily fatum segitene rajta? Mi jól tudjuk, hogy Ausztriának roppant adóssági vannak, hogy maholnap az adóssági kamat fölülhaladja az öszszes jövedelmet. Mi azt is tudjuk, hogy hazánk Europa börzéin meglehetős szerepet játszik. Az osztrákok hitelezői ránk függesztik szemeiket — reményteljesen. Mi vagyunk megváltóik — in spe. Ha a hatalom engedékeny, az osztrák papirok értéke felszökik; ha fenyegető, lenyomatik. Ha a hatalom az országgülést feloszlatja, az agió lesz 200, és Ausztria financziája bankrótt lesz, és ezen bankrottság roppantságát tekintve egyetlen lesz a világtörténelemben. De ezen financziális bankrottság egyszersmind moralis bankróttság is lesz, mely még roszabb következményeket vonand maga után.

Mondhatná valaki, hogy mégis találkozni fognak oly hatalmasságok, melyek Ausztriát e csapástól megóvják. Nem hiszem. — Anglia az osztrák birodalom bukását fait accomplinek tekintené. Annyi pénzt nem adna senki Ausztriának, a mennyire szüksége van. Tán a muszka? Hisz ő maga is kölcsönöz és pedig ott, hol Ausztria kölcsönözött a Báring-háztól. És ha volna, sem adna a hálátlan kormánynak. — Vagy tán Németország segitend rajta? Az alig várja, hogy az „Einheitliches Őstreich" gyengüljön. Vagy Bajorország segit rajta? Az igen kicsiny, legfölebb egy pár ezer akó sört küldhetne az osztrákoknak. (Derültség) Vagy tán megint interveniálna a muszka? Nincs kilátás, mert az osztrák őt angolokkal szövetkezve, a keleti krisisben akadályoztatja. Csak egy esetlegben segitene rajta a muszka interventió, t. i. ha Ausztria veszedelme folytán Lengyelország Magyarországból fennyegettetnék. Ekkor felejtené a muszka a hálatlanságot, mert proximus ardet Ucalegon s akkor lenni vagy nem, harczot vivnia kellene. 1849-ben is, nem azért segitette a muszka az osztrákot, mert a szent frigy arra kötelezte őt, se nem azért, mert sympatisált az osztrákokkal, hanem azért, mert a muszka is veszélyben forgott.

Ily hitelvesztett helyzetben senkihez sem fordulhat a hatalom. Ez tehát a hatalom állása, ha felosztattatunk.

Ezt figyelembe véve, hihető-e, hogy a hatalom elhagyja azon legitim tért, mely neki a határozatban is koronát bizosit? De bármit tegyen a hatalom, nekünk ez alkalommal határozatilag kellene nyilatkoznunk, és pedig: hogy az alkotmány fölött alkudozni nem fogunk, hanem hogy az alkotmánynak mint föllebbezhetlen itéletnek maradnia kell.

A becses felirási inditvány azt kivánja, hogy a kepviselő ház törvényes kiegészitése végett a partiumok is a tényleges hatalom által meghivassanak.

Magam is azt óhajtom, de megjegyezem, hogy ezt czélszerübbnek látom határozatilag, mint felirással eszközöltetni és pedig mind a horvát, mint a nemzetiségi kérdés szempontjából.

Tisztelem az 1848-ki törvényt. Ezen törvény alkotmányunk jogi folytatása, és azon tér, melyet elvesztenünk nem lehet. De ezen

térfoglalás leginkább a hatalom irányában szükséges, hogy az által jogainkba visszahelyeztessünk. Azonban az 1848-ki törvényben van egy hézag. A szerbeknek és horvátoknak nem az nem tetszik a mi bennök foglaltatik, hanem az nem tetszik, hogy nincs benne az, a minek ott kellene lennie. E kényes kérdés érintésénél egy kis türelmet kérek. (Hailjuk!) Az emlitett törvények a polgári szabadság legszebb föltételeit foglalják magukban, de nincsennek ottan elismert nemzetiségek, nincsen Horváthország.

Azon törvény jelleme, jogegyenlőség, juris communio. Távol vagyok attól, hogy mig törvényesen kiegészitve nem vagyunk, vakmerően az 1848-ik törvényen rángatni akarnék. Ez jelenleg alkotmányunk hajójának egyetlen horgonya, mit megtörni veszélyes. Azon hézagot csak a határozat melletti szempontból érintem most, fenntartván magamnak annak idejében tüzetesebb tárgyalását. De mégis meg kell emlitenem ez uttal a következőket:

A tényeket tagadni nem lehet; nem lehet tagadni a nemzetiségeket. A nemzetiség factum, oly factum, melynek moralis ereje van és igy van joga is. De az 1848-ki juris communio még korántsem biztositja a nemzetiségeket. A törvényes tér elfoglalása után a tisztelt ház ismert loyalitásától bizton reméltem, hogy a nemzetiségek kérdését, mint legégetőbb és legnagyobbszerü korkérdést meg fog fejteni. E kérdés megfejtésétől függ szabadságunk jövendőnk. Ellenben, ha a megfejtést elmulasztanók, megint mindnyájan a reactió és absolutismus torkába esnénk vissza. De itt vigyáznunk kell, hogy túlbuzgóságunkból ismét valami nagy politikai hibát ne kövessünk el.

A nemzetiségek 1848-ban néha túl is mentek a vonalon, de mindamellett tiltakozom azon vélemény ellen, mintha az akkor felzaklatott nemzetiségek a reactióért küzdöttek, hogy az absulitismust előteremthessék. Csak is a szerbeket és a horvátokat emlitem meg. Szerbek és horvátok nem emeltek fegyvert a reactióért, hanem önmagukért. A szerbek az 179½ törvények 27-ik czikke által nemzetiségi typuszokból kivetkeztettek. — Ezen időtől fogva megint nemzetiségi fejlődésükben a kormány által nem igen segittettek. Intra et extra muros hibák történtek. Az 1848-ki törvény 20 czikke a szerb nemzeti congressust, melyet

a szerb palladiumának tekintett, — egyházi zsinattá változtatott át. Már a heves vérü szerbnek ez elegendő ok, hogy élet halál harczában nemzetiségi jogát minden áron védje. Előzmények és gyúanyagok itt voltak, és csak szikra kellett, hogy fellobbanjon. Sajnos dolog megvallom, hogy mindamellett a szerbek fölkeltek, s azon fölkelést közös katasztrophnak tekintem, mert ha meg nem történik, kibékültünk volna minden idegen befolyás nélkül, nem mosta volna testvér, testvér vérében kezeit, hanem karöltve, még az éjszaki kolossusnak is ellentállhattunk volna. De bármi történt a szerbek és horvátok részéről, az indok nem volt nemtelen, nem volt reactionarius. Ők azt hitték, hogy nyelvüket, nemzetiségüket védik a magyar elnyomatás ellen. De ezen nemzetiségi öntudat a közös zürzavarban a reactiónak ürügyül szolgált, hogy az, az absolutismus zászlóját kitüzze.

Tisztelt ház! engedtessék meg, hogy egy sokat rágalmazott nemzetet itten kellö fényben bemutassak. Bármiképen dicsekedjenek is a szerbek fölött a német telepek, mégis nyiltan állithatom hogy az utolsó négy század alatt országunk valamennyi népei közt aránylag legtöbb szerb harczos vérzett el a Sz. István koronájáért, mert aránylag legtöbb hadfit állitott ki. Nem volt egy csata, a hol a szerbek tettemes részt nem vettek. Mátyás hadainak zöme szerbekből állott. Kinizsi Pál nem volt molnár legény, hanem szerbherczeg. Ismeretesek a Brankovicsok, Bakicsok, Jaksitsok, Raditsok, 1849-ben a szerb nemzet adott az országnak Damjánicsban hőst és és martyrt. (Igaz!) És a nagylelkü magyar aristocratia ereiben elég szerb vér foly. Ezen nemzet felényire apadt le a folytonos harczok miatt. Kiváltkép az osztrák hatalom kizsákmányolta hős lelkét. És a nemzet, nem igaz, hogy kivánja a szent korona területének csonkitását, hanem csak nemzeti biztositékot, az alkotmány és integritás sánczain belől.

Nem akarom a régi sebeket szakgatni, nem akarom ez alkalommal azt feszegetni, vajjon sokat, vagy keveset követeltek e a szerbek 1848-ban. De meggyőződésem szerint az való, hogy ha az ármányos camarilla e tiszta szerb ügybe szennyes kezeit bele nem keveri, ezen házi ügyünkben kibékültünk volna. (Igaz!) Részt

vettem az akkori gyászos eseményekben, s azt tapasztaltam, hogy a szerbek távol sem akartak a camarilla érdekei mellett harczolni. A szerbek legszivesebben harczoltak saját tricolorjuk alatt, de a camarilla nem sokára cselszövénynyel a szép tricolor zászló mellé a sárgafeketét tüzte.

Ezen camarilla a nemzeti öntudatot még inkább fölcsigázván, maga érdekeit a nemzetiségi érdekkel ármányilag ugyanazonositotta. Az osztrák kormány oly szerepet játszott ott, mint a nemzetiség védéje a magyar elnyomás ellen. A szerbek saját haditesteket képeztek, de 1849-ik év tavaszán Windischgrätz parancsára azok a Jellacsics által vezénylett „Südarmee-ba“ olvadtak fel. Ekkor a szerbek kiábrándultak s átlátták, hogy csupán osztrák érdek mellett kell küzdeniök s lelkesedésük megcsökkent. Mar surlódtak is a szerbek az osztrákokkal; egy izben szerbek által az osztrák uhlánusok, kik dühből a szerb zászlókat szaggatni kezdték, becsületesen megverettek. De tovább menniök nem lehetett, mert már az osztrákok torkában voltak. Elég az, hogy öntudatuk soha sem volt reactionarius. (Helyes! Éljen!)

Azon nemzetiségi hézagot az 1848-ki törvényben arra használják föl az osztrák államférfiak, hogy a világgal elhitessék a magyarok centralisticus vágyait más nemzetiségek irányában. Az osztrák kormány az europai diplomatia előtt azzal védi magát a magyar alkotmány ellenében, hogy a magyarok egyéb nemzetiségek elnyomására törekednek, s hogy ha Ausztria megszűnnék lenni, nem léteznék ott többé valami consolidált hatalom, mely azt felválthatná; hogy a népfajok egymás ellen küzdve, azok folytonos barbár harczra kárhoztatnának el, s uraim e nemtelen rágalmat a diplomatia egy része hiszi is, s onnan magyarázható a külföldön az osztrák érdekben néha néha fölmerülő szó.

És azon kormány, mely a külföldön oly sentimentalis manifestatioval van a nemzetiségek irányában valjon becsületes politicát követ-e itthon azok iránt? Nézzük csak, mily jótékony hatást gyakorol a német kormány a határőrségre? Uraim! a szerb-horvát nemzetnek azon része, mely a töröktől legtöbbet szenvedett, mely legtöbb vért ontott, csaknem rabszolgaként éli napjait. Midőn a ha-

tárőrség intézete létrejött, annak az volt czélja, hogy az ozmánlik ellen a határt védje. Most erre nincs szükség, s a határőrség mégis a régi szervezetében marad. Igaz-e ez? A szolgálat nehéz, és feláldozásteljes. A határőrség aránylag több katonát állit, mint egyéb részek, s háboru idején aránylag sokkal tőbbet is veszitenek; mint a többi részek. Ha a csatában egy határőr zászlóalj megsemmisittetik, hány meg hány falunak férfiai semmisittetnek meg? Egy hadjárat után sehol sincs annyi özvegynő, mint a határőrségben. Hát még milyen a közigazgatás? Mit az ország itten 11 év alatt szenvedett, azt szenvedi a határőrség másfél század óta. Hogy érdemeikért megjutalmaztassanak, 1849. után zsandárokat adtak nekik is, a fegyveres határőröknek. A katonai hatóságok basailag uralkodnak, a községeknek politikai és nemzetiségi lendület nem engedtetik meg, a katonai hatalom szigora a lelket letörpiti, a birtokviszony satyrája a birtok tulajdonnak, a katonai feudalismus a csirázó jólétet elfojtja. A vén határőr ötven éves szolgálata után meghal, és figyermeke nem levén, földjét nem leánya örökli, hanem az egy más fegyverhordható kezébe kerül. És már most menjen maga pofájával az osztrák kormány a külföld szine elébe, és dicsekedjék, hogy ő a nemzetiségek nagylelkü védője a magyar elnyomatás ellenében. Isten mentse őket ily védőtől. A sz. gotthárdi csatában egy tábornok igy imádkozott: „Istenem, nem kérlek hogy mai napon engem segits a török ellen, hanem csak azért kérlek, hogy a törököt ne segitsd, és azután kész leszek vele.“ — Ugy elmondhatnák egy kis travestiálással a nemzetek, „Isten arra kérünk csak, hogy az osztrákot ne segitsed, s mi készek leszünk vele.“

De ezzel még nincs lefestve az igazságtalanság. Nézzük csak, hogy játszatik ki mindenütt a határőrség és az összes szerb nemzet. Adtak a szerbeknek egy Vojvodinát, egy politikai szörnyeteget, (Igaz!) milyent csak bécsi centralista világra hozhat. E Vojvodinától szégyelte magát szerb, — magyar, — román egyiránt, mert itt nem volt semmi nemzetiségi typus föltalálható, és mégis az ország területe sértve volt. Vojvodinát a bécsi kormány, kucséberek (német beamterek) honává csinálta. E Vojvodina azért ugy neutralizáltatott, nehogy egyik nemzetiség a másik fölé kerekedjék, és igy a

német Gleichberechtigungban minden más nemzetiségnek evaporáltatnia kelle.

Midőn az octoberi diploma a Vojvodina vissza kebeleztetését kimondta, nyomban Rechbergnek egy cs. kir. kézirat küldetett, melyben meghagyatott, hogy egynehány előkelő vojvodinai embert összehivasson, hogy azok, a mikénti bekebeleztetésről véleményt adjanak.

Ez nem sikerülvén a szerb nemzeti congressus hivatott egybe. Föladatta volt privilegiumok nyomán petitiót formulázni. E congressusba megválasztandó képviselőkre nézve oly szabályt is publicáltak, hogy a választandó képviselő loyalis legyen, a mi magyarul kimondva annyi, mint jó schwarzgelb. (Derültség.)

És e congressusba nem hivattak a határőrök, kik a nemzetnek magvát képezik, s kik azon privilegiumokért legtöbb vért ontottak, hanem csak negyedfélszázezernyi szerb provinciális népességre terjesztette ki a német kormány, hogy ezáltal egy részről igazságosnak tessék a szerbek irányában, más részről, hogy e kiszabott csekély számmal csuffá tegye őket.

Ugy jártak a határőrök Horvátországban. Megengedtetett nekik, hogy most egyszer megjelenhetnek ad hoc a horvátországgyülésen, de többé soha és hogy a határőri intézet az osztrákok javára ezentul katonai szolgaságban marad. Ha van Isten, meg kell neki büntetni az ily kormányt, mely örökre szolgaságra kárhoztatja a legvitézebb népet.

Itt lehetlen meg nem emlitenem a magyar ideiglenes kanczellária ez ügybeni jó tapintatát. A congressus meghivása Schmerlingtől eredt, b. Vay mellőzésével. A magyar kanczellár ezen hibát azzal igazitá ki, hogy ő maga is meghivási levelet bocsátott ki a szerb nemzeti congressus megtartására. A magyar canczellár megengedte a szerb „nemzeti“ congressus czimét és ez által jót tett a hazának. Ha ellenszegül a „nemzeti“ kifejezésnek, a szerbek lehangoltatnak, a német kormány pedig azt igenis ki tudná zsákmányolni, s azt mondaná a szerbeknek, hogy a magyarok megtagadják nemzetiségüket, s ő, — a német kormány — szivesen segitene rajtuk, hanem abban a magyarok által gátoltatik. Erre őket mindjárt megkinálták

volna, hogy a Reichsrathba menjenek és a magyarokra ne hallgassanak. És mégis mindamellett, hogy igen sok reactionárius elem volt a congressusban, még sem sikerült nekik valami putschot csinálni. A józan szerb nemzet törvény által biztosittatni kivánja nemzetiségét, nem kiván államban államot s nincs kivánsága a Reichsrathba menni. Én e tekintetben meg vagyok győződve a háznak igazság szeretetéről, hogy a körülményeket megfontolva a szerb nemzet kivánságait az ország integritása és alkotmánya sérelme nélkül, annak idejében teljesiteni fogja. És ha ez megtörténik, meggyőződve lehet a t. ház, hogy azzal a reactio hydrájának legutolsó feje le lesz vágva.

Most visszatérek a horvát kérdésre. Az 1848-diki törvényhozásba befolyt szabadon Horvátország is, s igy nem panaszkodhatik az ellen, hogy a magyarok rátolták azon törvényt. E törvény joga folytán a horvátoknak is itt kellene lenniök. Van joguk a megjelenésre, de kötelesek-e egyszersmind megjelenni? A jog addig jó mig használ. Horvátországban 1848-tól fogva a viszonyok megváltoztak s azóta az alkotmány mérlegében egy rendithetlen factum a jogot ellensulyozza.

T. ház! Horvátországnak 1848-ikig collectiv képviselete volt a magyarországgyülésen, de a felhivott törvény által megszüntetett, mert azon törvényhez képest Horvátország Magyarország gyülésén nem képviseltetnék többé mint ország, hanem mint népesség; már pedig Horvátország maga országos képviseletét mindig országos biztositékának tartotta. Elvesztvén ez országos képviseletét, Horvátország a hatalomtól egybehivott országgyülését elfogadta, s most ottan arra törekszik, hogy közjogi viszonyait országunk koronája irányában elrendezze. Horvátország most szólni akar Magyarországhoz mint nemzet nemzethez, e czélnak közege pedig a jelenleg működő kettős országgyülés. Részemről megvagyok győződve, hogy a t. ház legkisebb moralis erőszakot sem akar Horvátország ellen foganatba venni, azt igazolja mind a felirási, mind a határozati inditvány is. De a fölirási inditvány ellentétes fogalom e tekintetben. Ha a hatalom egybehivatja a horvátokat az 1848-ki törvény értelmé-

ben, ez sértés a horvátokra; ha az ellen, sértés Magyarország iránt. És ezt kizsákmányolná javára az osztrák hatalom.

A határozatot e tekintetben jobbnak tartom a felirásnál, ha a határozatban az mondatnék ki, hogy a magyar országgyülés nem kivánván a horvátokat az 1848-ki törvény alapján a hatalom által ide hivatni, hanem mint nemzet nemzettel idegen befolyás nélkül kettős országgyülés közös egyetértésével a pactumot megujitani kivánja, a horvátok belátására bizván mikénti collectiv képviseletét ez országgyülésben, a nemzetiségeket illetőleg pedig kimondatnék, hogy az ország kész a nemzetiségeket természeti és történeti jogalapon az ország integritása és alkotmánya sérélme nélkül biztositani.

Ezek szerint mind jog, mind czélszerüség szempontjából, és azért is azon kivül mert a boldogult Teleky László europai tapasztalásánál fogva azt szükségtelennek nem tartotta volna, a határozatot pártolom. (Éljenzés.)

Elnök: A szokás bevett rende szerint most azok közöl lenne egy szónok felszólitandó, kik az inditvány mellett nyilatkozni kivánnak; miután azonban az inditvány mellett szólásra már senki sincs feljegyezve, (Felkiáltások: Mert lemondtak!) a szólásrend az inditvány ellen nyilatkozókat fogja illetni. (Halljuk!) Ez alkalommal kötelességemnek tartom, a ház elé terjeszteni, miszerint a háznak minden oldaláról azon óhajtását hallottam nyilvánitani, hogy a jelenleg folyamatban levő tárgyalás innen onnan már befejezendő is lenne. (Helyeslés.) Elismerem a tárgynak nagy fontosságát, elismerem, hogy ezen tárgyalás igen érdekes és tanulságos, és csaknem álmélkodással kell bevallanom, hogy miután naponként azt véltem, hogy a tárgy ki van meritve, mindazonáltal még is folytonosan az illető szónokok oly érveket, szempontokat adnak elő, melyek uj fényt deritenek a tárgyra. De bár mi érdekes legyen ezen tanácskozás, végtelen még is nem lehet, s igy azon véleményben vagyok, hogy itt volna az idő, hogy a tisztelt ház méltóztassék nyilatkozni az iránt, hogy ezen tárgyalás mikor fejeztessék be. (Felkiáltások: Ma! — hosszasan tartó zaj.) Bátor vagyok tehát a tisztelt házat felszólitani, hogy méltóztassanak ez iránt nyilatkozni és egyszersmind kérem, hogy azok, kik e tárgyhoz szólani kiván-

nak, ne fölkiáltás utján, hanem annak rendje szerint sorban szivesskedjenek nyilatkozni. A szólókat Keglevich jegyző ur irandja fel.

Erre: Csengeri Imre:

A mennyiben nekem mint jegyzőnek kötelességemmé tétetett, hogy azokat, kik a felirat mellett nyilatkoznak, általuk tett bejelentés szerint jegyezzem fel, s neveiket annak rendje szerint szólitsam fel, kötelességem jelenteni, hogy voltak ugyan még mintegy 45—46-an kik magukat mint a fölirás mellett szólani akarók följegyeztették, de azok mai napon a szólástól, azokat kivéve, kik eddigelé már szólottak, mindnyájan elállottak.

Erre: Lónyay László:

Engemet sem bánt a szolás viszketege, annyival kevésbé, mert a tárgy eléggé ki van meritve, és ahhoz sem kevesebbet, sem többet nem adhatok; de ha tekintetbe veszem azt, hogy sok megyének követei, s azok közöl én is, egymás között meghasonlásban vannak, a mennyiben némelyek a föliratot, mások meg a határozatot pártolják, lehetetlen, hogy magamnak szólásra szabadságot ne kérjek; miután olyanok is lehetnek küldöim között, kik reám, ki a határozat mellett nyilatkozom, némi nehezteléssel lehetnének, ha érdekükben fel nem szólalnék. Részemről tehát minden esetre felszólalási jogomat, melytől a ház szabályai el nem tiltanak, fönntartani kivánom.

Erre: Ivánka Imre:

Csak az iránt akarok felszólalni, hogy erőszak által senkitől a szót elvenni nem lehet, hanem mindenki méltányossági érzetétől méltán várható, hogy senki sem fog a ház türelmével vissza élni.

Erre: Kovács László:

Csak ismételni akarom azt mit Csengeri Imre jegyző ur mondott, hogy t. i. az elnöki jelentés azon megjegyzése, miszerint a fölirat mellett többé senki sincsen följegyezve, nem áll, mert fel voltak irva 46-an s ezek között én is, kik ma a szólástól elállottunk.

Elnök: Erre nézve bátor vagyok azon megjegyzést tenni, hogy rendesen megszoktam nézni, kik vannak följegyezve a fölirat mellett s mint ezelött naponként 5—6-nál több nem volt fölirva, ugy ma sem láttam, hogy több lett volna följegyezve. (Helyeslés, zaj.)

Erre: Vajai Károly:

Egy régi közmondás azt tartja: „Inter arma silent jura.“ Ne vegyék tőlem rosz néven azok, kikkel szerencsémnek tartom egy lobogó alatt szolgálni, ha azokkal tartok, kik azt óhajtják, hogy a discussio befejeztessék. Méltóztassanak meghinni, hogy küldőink nem azt várják tőlünk, hogy beszélgessünk, (Helyeslés! zaj.) hanem azt, hogy tegyünk. Hogy jelenleg az országban a fegyver uralkodik, hogy e honban ostromállapot van, azt mindnyájan tudjuk. Ideje tehát, hogy szóljunk valaha férfiasan komolyan; legyen bár első fölszólalásunknak alakja fölirat, vagy határozat, de legalább lássák küldőink, hogy volt bátorságunk nem csak szólani, de egyszersmind cselekedni, tenni is. (Helyeslés.)

Erre: Csiky Sándor:

Én is egyike vagyok azoknak, kik magukat fölirattak, s részemről igen óhajtottam volna, véleményemet a fennforgó fontos tárgyra nézve kimondani, mely tolmácsolta volna küldőim előtt érzelmeimet; de a sor reám nem került, és az előttem szólók annyira kifejtették a tárgyat, hogy bizonyára nehezen tudtam volna még valami ujat hozzá adni. Tisztelem az elnök felszólitását is, s az ügynek menetelét késleltetni nem akarván, elállok szólási jogomtól.

Erre: Horváth Döme:

Csengeri Imre jegyző ur felvilágositására bátor vagy ok felszólalni. Én is azok közé tartozom, kik a fölirás melletti felszólalás végett följegyeztették magukat, és ma a jegyző urnál ugy nyilatkoztam, hogy ha a közohajtáshoz képest a további felszólalás ezen annyira elcsépelt tárgyalásnál egyértelmüleg fel fog függesztetni, magam is elállok a szólástól; de ha a tanácskozás továbbá is folytattatni fog, a ház szabályai értelmében felszólalási jogomat fönntartom. (Helyeslés).

Erre: Bónis Sámuel:

Azt hiszem, hogy a fölött tanácskozni, vajjon folytassuk-e a tanácskozást vagy nem, nem vezet eredményhez. Hiszem, hogy mindenki alkalmasint méltányos lesz az ellenkező párt irányában (Zaj), de méltányos a publicum irányában is. (Halljuk!) Azonban mindenki mérlegbe veti maga és küldői iránti kötelességét, s én azt

tartanám, hogy bizzuk minden pártra magára, miszerint magán tanácskozmányaiban vessen magával számot, hogy hány szónoka van körül belül olyan, ki a szótól el nem állhat, s ha ekkor hozatnék fel az elnök által azon kérdés, hogy a tanácskozás mikor végeztessék be, a vitán könnyebben keresztül esbetnénk, mert azon maneuverrel, melylyel ellenünkben éltek, bennünket a térről leszorithatnak, (közbeszólás: Micsoda maneuvre?) — Bátor leszek tehát azt megmondani, természetem különben is az öszinteség. (Zaj; Halljuk!) Értem tehát itt azon maneuvert, miszerint a felirás mellett — mint t. elnök ur is kijelenté — mindig csak 5—6 volt felirva, holott az mondatott a jegyző ur által, hogy a felirás mellett szólók közöl 46-an állottak el a szólástól, tölünk pedig mindig felvoltak irva azok, kik magukat szólásra feldiktáltatták. Nem mondom, hogy ilyesmit tenni nem volna szabad, — hanem ugy hiszem mégis, hogy azt maneuvrenek nem nevezni nem lehet. —

Erre: Besze János:

Én is eljöttnek hiszem már az időt, hogy ezen oly hosszura terjedt tanácskozást be kell fejezni, mert országszerte a figyelem reánk fordittatik; jobbról balról a katonaság dobszóval hajtja be az adót; midőn azt mondom, hogy a tanácskozásnak végett kellene vetni, nem azt akarom mondani, minthogy egy részről nincsen szónok följegyezve, nekünk is el kell némulnunk, és jogunkban nem állana szólani; hanem azt, hogy méltán megvárja a haza, méltán a körülállások, melyek sürgetik valahára a tanácskozásnak befejezését, hogy a kik szólani fognak, rövidek lesznek, és nem lesznek számosan. De ha el nem határozza a ház, hogy a tanácskozást mikor végezzük be, hogy ha ez iránt is magunk között tanácskozunk, ki szóljon, ki ne szóljon: akkor ismét százan leszünk, kik szólani akarunk. (Igaz; Zaj.) Meg kell tehát a napot határozni, mikor fejezzük be a tárgyalást, és azt kivánom, hogy a jövő hétfőt és keddet áldozzuk még e tárgyalásra, és szerdán kerüljön a sor a szavazásra.

Erre: Olgyay Lajos:

A ház szabályaiban az foglaltatik, hogy senkit szólásában akadályozni nem lehet; ha ez szabály, akkor ennek következése az is, hogy mi nem szabhatjuk meg a napot, mikor fejeztessék be a

tanácskozás, és hányan szóljanak még a tárgyhoz. A mi az elnök ur nyilatkozatát illeti, az iránt kell szólanom, és magamat igazolni kivánom még pedig azért, mivel én is egyike voltam azoknak, kik szólani akartak; elnök urnak igazsága van abban, hogy csak öt hat név volt följegyezve látható, miután a jegyző ur ugy kezelte a dolgot, hogy az egyik napra a fölirat mellett szólani kivánók közöl csak öt hatot irt fel, t. i. azokat, kikről gondolta, hogy az nap rájok kerül a szólás sora (Fölkiáltások: Nem áll, Halljuk, Zaj) ebből azónban nem következik az, hogy többen nem akartunk volna még a tárgyhoz szólani; és ezt szükségesnek tartottam részemről kijelenteni. Azt, hogy a szólástól elállok, nem pártmaneuvreből teszem; hanem teszem azért, mert e hosszas tanácskozás a parlamentaris modoron túlterjeszkedve, otthon, hol az adót katonasággal erőszakkal hajtják be, nem a legjobb vért szüli; másodszor tudjuk azt is, hogy azon vélemény uralkodik a nép között, miszerint ha netalán a felirás megy föl a kormány végleges határozatra fogja magát elszánni, és midőn ily reményeket köt a nép a tárgy elhatározásához: akkor kötelességemnek tartom, a tárgyalás mielőbbi befejezését előmozditani. (Zaj.)

Erre: Halász Boldizsár:

Magam is azt tartom, nem arról lehet szó, hogy bizonyos határnapot tüzzünk ki, mert ez által a szólni kivánókat megfosztanók szólási joguktól, — de igenis megvárhatjuk, hogy miután a tárgy ki van meritve, azok: kik magukat fölirattak, vagy röviden fognak nyilatkozni, vagy, ha a felszólalást nem látják szükségesnek, el fognak állni szólási joguktól. De tagadom a háznak azon jogát, hogy valakit elhallgattathasson. (Helyeslések; Zaj.)

Erre: Szápáry Gyula gróf:

Én is azok közé tartozván, kik szólás végett magukat feliratták, jelentem, hogy szólási jogommal élni nem kivánok; a tisztelt elnök ur által kitüzött azon kérdésre nézve azonban, hogy mikor fejeztessék be a tárgyalás, azt tartom, hogy a rendszabályok értelmében bizonyos határnapot kitűzni nem lehet, óhajtásom egyébiránt, hogy a tárgyalás mielőbb befejeztessék

Erre: Ráthonyi Lajos:

Abban a hitben vagyok, hogy miután azokat, kik eddig szólás végett jelentkeztek, egész türelemmel kihallgattuk, méltányos követelés, hogy mi is, kik ezentul szólni kivánunk, kihallgattassunk. Senki sem tudhatja, micsoda viszonyai lehetnek valakinek küldöivel, ugy különösen én is, ki több nemzetiséget képviselek, szükségesnek tartanám a felszólalást.

Erre: Justh József

Én részemről meg vagyok győződve, hogy a vitatkozás kelletinél tovább tartott ugyan; de azért abból, hogy némelyek talán hoszasabban beszéltek, mint éppen kellett volna, nem következik, hogy már most azok, kik talán nem beszélnének hoszasabban mint kellene, elüttessenek szólási joguktól. Mit a jegyző ur jelentett, arra nézve, hogy vannak-e a föliratot pártolók közől némelyek szólás végett bejegyezve, csak azt mutatja, hogy a mai tanácskozásra nincs feljegyezve senki; de azt koránsem tanusitja és bizonyitja, hogy ne volnának, kik szólni akarnak. Miért akarnak, miért nem? Ez az ő dolguk. E tekintetben legyen minden tisztelettel mondva, se a háznak, se a conferentiának nincs joga meghatározni, hogy mikor fejeztessék be a tanácskozás. Akkor fog befejeztetni, midőn nem lesz többé senki; ki szólni kivánna. (Helyeslés.)

Erre: Szüllő György:

Azok közől vagyok, kik mindjárt másnap reggel feljegyeztették magukat, s kire, következőleg a szólás már rég rá került volna; de noha 9-iknek voltam a feliratra bejegyezve, különböző tekinteteknél fogva még mindeddig nem szólhattam. Lehetetlen, hogy e részben észrevételemet meg ne tegyem. (Helyes!) Ha egyébiránt a tiszt. háznak óhajtása, hogy a tanácskozás fejeztessék be, s azok, kik felirattak, szólástól mind elállnak: ugy hódolok én is a ház kivánságának; de erőltetést nem tűrök, s minden ilyes ellen tiltakozom.

Erre: Demjén István:

Én is azt tartom, mikép senkit a maga szólási jogában korlátolni nem lehet; de az is igaz, hogy a tanácskozásnak immár bezárását, a moralis exigentia parancsolja. Én is azok közé tartozom,

kik feliratot akarnak, s elállok szólási jogomtól; kérem azonban a t. házat, méltóztassék figyelembe venni, mikép lehetnek, s mint tudom, vannak is közöttünk, kiket személyes állásuk, részint megyéjők viszonyai, részint a különböző népiségek tekintete arra kötelez, hogy felszólaljanak. Ezekre nézve, hogy küldőik előtt magukat igazolhassák, szükséges a felszólalás; de kérném a t. házat, méltóztassék legalább határidőt kitüzni arra nézve, hogy meddig lehessen felszólalni (Zajos közbekiáltások: Ez nem lehet!) Egyébiránt, minthogy kiki maga érzi azon moralis kötelesség sulyát, mely suly alatt van részint az országgal, részint küldőivel szemben: azt hiszem, hogy a t. ház méltányosságból, s azon moralis felelősség iránti tekintetből, megtehetné, hogy miután azok, kik szólás végett felirva vannak, szólási jogukról lemondanak, részint megnyugtatásukra, részint küldőik s az ország előtti igazolásuk tekintetéből, legalább nevök a jegyzőkönyvben megemlíttetnék.

Erre: Madarász József:

Jól tudom, hogy az idő késztet, bizonyos körülmények parancsolják, (Helyre! Helyre! Zaj) s a nemzet követeli képviselőitől, hogy végezzenek. Ha már ezen követelés teljesitése mulasztatnék el az által, hogy többen még felszólalnának: ugy kötelessége minden képviselőnek, feláldozni ön személyes, s bárki iránti viszonyainak tekintetét, s meghajolni a közérdekek előtt. E tekintetből magam is azon nézetben valék, hogy a tanácskozásnak bezárása, vagy meghosszabitása iránti kérdés titkos tanácskozmányban tárgyaltassék (Helyeslések; Zaj), s együtt lettem volna azokkal, kik hódolnak a közkivánatnak. De bocsássanak meg önök, hogy miután kényszeritésről volt szó, megjegyezzem, mikép itt tisztán s egyedül moralis kényszerités lehet, mely parancsolja, hogy ha van még valaki, ki nyilatkozni akar, nyilatkozzék minél rövidebben, s nyilatkozzék ugy, hogy a tárgynak taglalását ne kezdje azon oldalról, melyen ki van már meritve. És most, bocsássanak meg, még azért is, ha a hallottakra nézve nehány észrevételt vagyok bátor tenni. (Zajongás.) A napló, ezen napló, mely ki lesz nyomatva (a gyorsirók helyeire mutat) eljár az országba. (Halljuk!) Az itt elmondottaknak nyoma fennmarad; s már — ha szerencsétlenségem is talán,

— de ugy vagyok meggyöződve, hogy akár huzódik még 3—4 napig tanácskozás, akár nem: azon következmény, melyröl óhajtanánk, hogy bár már bekövetkezett volna, vagy mielőbb bekövetkezzék, nincs feltételezve a határozatnak vagy feliratnak nehány nappal előbb vagy utóbb hozatalától. Én önökkel mindnyájokkal egy véleményben vagyok, s nem látok semmi különbséget hazánk önállása, s függetlensége kivivásának tekintetében. E tekintetben mindnyájan egy téren állunk (Igaz! Helyes!). Egyedül az utra nézve, a kiviteli elvekre nezve lehetnek különböző vélemények; de azért maradunk mindnyájan a hazának hű fiai. Ha azonban ama különbségnél fogva viták fejlődnek ki, s vannak még, kik szólani kivánnak: ugy a tanácskozást folytatnunk kell. Ha fonákságok mondatnának is, türjük el; azért adatott az értelmiség, hogy türjön s utba igazitson. De ám az, mit a hazáérti gondoskodás a nemzetnek mind multjából, mind jelenéből felemlit, az nemzeti kincs, melynél nem tudom, hogy többet áldozhatnának a jelen képviselőház tagjai; s ha bekövetkeznék a szerencsétlenség, melyet nem hiszek, melyet nem kivánok, — legalább azon kincsek le lesznek rakva az ország tárházába, melyek nemcsak hazánk, hanem a külföld előtt is bizonyságaul szolgálnak annak, mikép a nemzet értelmisége, mérsékeltsége, szilárdsága, s óvatossága, mind megannyi biztositékok arra nézve, hogy egy független s önálló Magyarország a mivelt világ előtt kivánatossá váljék.

Erre Kiss Miklós:

Bár a szőnyegen forgó tárgy oly fontos, s oly annyira életbe vágó, miszerint igen ohajtandó volna, hogy minden képviselő hozzá szóljon; de midőn látjuk egy részről, hogy már tökéletesen kimeritve van, annyira, hogy nézetem szerint felesleges minden további tárgyalás; más részről pedig kivülről olyanok történnet, mik felette háznak intézkedni minél sürgetősebben kelletik: részemről nem akarván a tárgyalást hosszabra terjeszteni, a mellett vagyok, hogy a tanácskozást tekintsük bekeresztettnek, és szavazzunk.

Elnök: Úgy látom, hogy ez alkalommal a tisztelt ház nem akar határozatilag e tárgyban fellépni. Én nem ismerhetem azt el,

hogy e helyen párt álljon párt ellenében, azért nem gondolom, hogy ezen kérdés pártconferentiában lenne tárgyalandó (Helyes!)

De azt hiszem, hogy a t. képviselő uraknak magán értekezletei, melyeket egymás közt tartanának, nagyon elősegitének azon czélnak elérését, hogy a tárgyalás minél elébb befejeztethessék.

Nem gondolom, hogy e részben egy közös tanácskozmány tartása már most eredményre vezetne, mi okból arra volnék bátor felszolitani a tiszt. ház tagjait, hogy ezen kérdést magánértekezletekben méltóztassanak fontolóra venni, s ha lehet úgy intézni a dolgot, hogy nem sokára ez után a jelen tárgy felleti tanácskozás közmegnyugvással, s közakarattal berekesztethessék. (Helyes!)

(Bónis Sámuel akar szólani; — hosszas zaj — s rendre felkiáltások).

Erre Keglevich Béla gróf jegyző:

A ház szabályai szerint az, ki magát megsértve, megtámadva érzi, bár mikor szólhat; különben kötelességem szerint a feljegyezetteket sor szerint felszólitom. (Halljuk Bónist!)

Erre Bónis Samu:

Midőn ezen szóval éltem „párt" én csak azon módot követtem, a mely szokásban van a véleményszinezett különbségének kifejezésére. Ezt azért tartom részemről szükségesnek kimondani, mert én véleménykülönbséget abban, a mi a haza szeretetét vagy például a mi a kormány és haza közti viszonyokat érdeklő nézeteket illeti, — magam sem látok. Hanem látok vélemény-különbséget a kivitelre nézve, s minthogy e házban a vélemény-különbség mindig az emlitett szóval fejeztetik ki, s azért éltem én is azzal.

Erre Rónay János:

Midőn e targy iránti tanácskozás kezdődött, én magamat a szólók sorozatában nyolczadiknak irattam fel; hanem valamint az egyik, úgy a másik részen is többek egymás iránti méltányosságból, mint én is, átengedtük a korábbi szólhatást azoknak, kik magukat utóbb jegyeztették fel. Ez volt oka annak, hogy én bár óhajtottam volna az inditványhoz szólni, mind ez ideig nem szólhattam.

Mindemelett azonban, miután a tárgynak fontosságát annyira kimeritve látom, hogy ahhoz úgy szólva semmi ujat mondani nem

lehet, ha mindnyájan elállanak, magam is elállok a szólástól. Ezen nyilatkozatom tételére a tiszt. elnök úr kijelentése után magamat kötelesnek éreztem.

Elnök: Ha a tárgyhoz többen szólani ez uttal nem kivánnak, — hétfőn d. e. 10 órakor a tárgyalás folytattatni fog, Egyébiránt 9 ½ órakor méltóztassanak itten megjelenni, hogy a helv. hitvallásuak egyházában boldogult Teleki László föllött tartandó gyász isteni tiszteletre innen 10 órakor testületileg elmehessünk.

Ezzel az ülés d. u. 2 ¼ órakor feloszlott.

A képviselőház XXXV-ik ülése

— junius 3-kán. —

Elnök: Ghyczy Kálmán.

Jegyző: Tanárky Gedeon.

Elnök: A jegyzőkönyv iránt észrevétel nem levén, az meghitelesitetik. Most szerencsém lesz felolvasni az időközben hozzám érkezett iratokat. Közép-Szolnok vármegye közönsége fájdalmát fejezi ki az elhunyt hazafi gróf Teleki László halála felett; hasonlóképen Esztergom megye közönsége eziránt fájdalmát tolmácsolván, kéri az országgyülést, hogy Teleki László érdemei egy alkotandó törvényczikkben örökittessenek meg és számára a nemzet nagy halottjainak emelendő üdvleldében előre is hely rendeltessék. Egyébiránt fájdalmát jegyzőkönyvileg is kifejezte, gyászisteni tiszteletet tartott, s hat héti gyászt öltött. (Helyeslés.) Van szerencsém továbbá jelnteni, hogy Esztergom megye és város küldöttségei a tegnap itt tartott gyász ünnepélyen szintén résztvettek, s jelentkezvén nálam, hatóságaik mély hódolatát és határtalan bizodalmát a képviselőháznak tisztelettel kijelentették. (Éljenek!) Somogy vármegye közönsége jelenti a képviselőháznak, hogy az adóknak katona hatalommali behajtása már ott is megkezdetett, és kéri a képvise-

lőházat, hogy érlelje oda a ház teendőit, miszerint ezen zsarolás által a kivánt adót háromszorosan is meghaladó károk szüntessenek meg. Bakabánya város közönsége panaszolván, hogy az adóbehajtása ott is katonai erőszakkal megkezdetett, abbeli sérelmeknek minél előbbi orvoslását kéri. — Nógrád megye közönsége a helytartótanács azon rendelete folytán, mely szerint tudósittatott, hogy az adó az eddigi és pénzügyi igazgatóságok által katonai hatalommal is be fog hajtatni, kijelenti, hogy az 1848-diki törvények ellenére felállitott helytartótanácsba, s annak kivált az eddigi uralom alatt szolgált tagjaiba bizalmat nem helyez, és azokat törvény értelmében megfenyitendőknek véli, kérvén a t. képviselőházat, hogy a megyékben elrendelt törvénytelen végrehajtást megakadályoztatni, a törvényeink ellen fennálló és működő helytartótanácsot és kanczellariát feloszlatni és a független magyar miniszteriumot visszaállitani méltóztassék. (Tetszés.) Ezen kérvények egyrészben a napi renden levő tárgyalás alatt és különben is tárgyaltatnak, egyébiránt az adókérdésének tárgyalásánál ismét figyelembe fognak vétetni.—Táncsis János győri lakos azt kéri, hogy politikai vétség miatt fogságban levő testvére Táncsics Mihály szabadittassék ki. E kérvény a kérvénybizottmánynak lesz kiadandó. (Helyeslés.)

Az igazolási bizottmány jelentést tesz némely képviselő urak igazolási leveleikről, melyek a szabályok értelmében kifogástalanok. E jelentés a t. ház engedelmével fel fog olvastatni. (Halljuk! Szilágyi Virgil előadó által felolvastatik az állandó igazolási bizottmány jelentése, mely általánosan elfogadtatik.)

Elnök: E szerint ezen három képviselő ur, u. m. Zsitvay József, Esztergom megye táth kerületi, Elek Mihály Szabolcs megye bogdáni kerületi és Bagosy Sándor Kraszna megye szilágy-somlyói kerületi képviselő urak a szabályokhoz képest a szokott óvással igazoltatnak. (Éljenek!) — Ismét egy képviselő lemondását vagyok kénytelen a t. ház elibe terjeszteni: Révész Imre képviselő ur tegnap a következő nyilatkozatot küldötte be hozzám, mely fel fog olvastatni.

Felolvastatik Révész Imre nyilatkozata, mely szerint képviselő állásáról lemond. (Közsajnálat, Zaj.)

Erre Bernáth Zsigmond:

Engedelmet kérek, hogy egy pár perczre a t. ház béketürelmével visszaélek. — Ily lemondásokban van egy megütközés, mely alkalmasint nem csak e házban, hanem kivülről is érzékeny felszólalást vonhat maga után. Ezen megütközés az, hogy már most nem ugy két követ mint hajdan képvisel egy törvényhatóságot, — hanem a felvett idealis szám szerint mindegyik követ 30 ezer választót képvisel. Midőn tehát valamely képviselőt a sors vagy bármely körülmény arra kényszerit, hogy törvényhozói állásáról lemondjon és azt oly módon teszi, mint a két esetben már előfordult: az következik, hogy azon pillanatban, melyben lemond, azon 30 ezer választó az országgyülésen szavazat nélkül marad. (Igaz!)

E részben tehát véleményem az volna, hogy az ilyetén lemondások oly módon szabályoztassanak és értessenek, hogy mindaddig, mig azon választókerületek, — melyek igy képviselőiktől megfosztattak — ezek helyett uj képviselőket nem választottak; azon lemondott képviselők elvállalt helyeiken maradjanak meg. (Helyeslés, zaj.) Azután tessék szólani bárkinek, kinek ellenészrevétele van, hanem kihallgattatásomért mindenesetre esedezem. (Halljuk!) Tehát ismétlem: a képviselők mind addig maradjanak meg helyeiken, mig az illető választókerületek az ő helyeiket más egyénekkel ki nem pótolják. Méltóztassanak hozzászólani.

Elnök: Ezen kérdésnek nagy fontosságát, melyet az előttem szóló képviselő úr előterjesztett, igen is elismerem, hanem talán mind a kérdés fontosságával, mind a ház szabályaival inkább megegyezőnek tartanám, hogy ezen kérdés ne per tangentem a napi renden kivül véletlenül tárgyaltassék; hanem méltóztassék a képviselő úr aziránt inditványt tenni, — és a ház tárgyalási határnapot fog kitűzni, hogy az minden oldalról megvitathassék. (Helyeslés.) Azt hiszem tehát, hogy mind a mellett, hogy fennmarad ezen kérdésnek további tárgyalása, fel fog engem hatalmazni a t. ház arra, hogy Debrecen városának közönségét uj képviselő választásra szólitsam fel. (Helyeslés.)

Erre Szüllő György:

Ez oly kérdés, melyre nézve nem lehet hosszu napirendet ki-

tüzni. Többen vannak e házban és én is azok közé tartozom, kik oly helyzetben vagyunk és tapasztalván a képviselőház egy részének türelmetlenségét, ez által oda vagyunk szoritva, hogy ezen lemondást többen solidaritásban fogjuk utánozni. (Zugás; zaj.) Mindaddig mig más választás nem történik, a képviselő uraknak türelmét magunknak kikérjük. (Felkiáltások: Napi rendre!)

Elnök: Tehát a napi renden levő tárgy fog folytattatni, méltóztassék jegyző úr a szónokokat felszólitani.

Erre Pap János:

Miután nekem e helyen először van szerencsém felszólalni, megvallom, hogy én ezt nem annyira ugy teszem, mint publicista, hanem inkább mint olyan, mi helyzetemnél fogva vagyok, t. i. mint magyarhoni egyik román választó-kerület képviselője, (Éljen!) s miután az előttünk fekvő inditvány fölött már oly sok szép, oly sok igaz mondatott el, s ennek folytán saját meggyőződésem is teljesen kifejlesztetett; átalánosan véve, én ezen inditványt, Tisza Kálmán képviselőtársunk módositványaival és pótlásaival pártolom és elfogadom, (Helyeslés) annak alakjára nézve pedig a határozathoz járulok.

Minthogy azonban ezen nyilatkozatunknak (Egy hang: Nem halljuk hangosabban!) egy oly — szerintem is igen fontos része van, mi már román ajku küldöimet is fölötte közelről érdekli, — mig egyrészről a magyar hongyülésnek iránt unki atyáskodó gondoskodásaért köszönetet fejezek ki, másrészről ki kell nyiltan jelentenem azon meggyőződésemet; hogy én a román nemzet érdekeit a magyarokétól, bármiben is, elválasztani nem tudom, (Éljenzés;) és azt tenni nem is kivánom, és midőn igy nyilatkozom, hogy a nemzetiség igényei a hazafisági kötelességgel, legalább nálunk Magyarországban tökéletesen és helyesen összeegyeztethetők: akkor szorosan csak azt mondtam ki, mi a biharmegyei román nép, és a napkeleti g. n. e. román egyház legalább alsóbb rendü papságának hazafiui meggyőződése. (Zajos éljenzés.)

E tárgyról azonban most hosszabban szólani időellőttinek vélem, mindazonáltal egyet el nem hagyhatok, t. i. hogy senki e házban ne higyje, mintha a magyarhoni román nép érdeke más lenne,

mint a magyaré, ne higye senki azt mintha akár nemzetisége, akár nyelve, akár pedig vallása a magyarság által eddigelé legkevesebbé is elnyomatva volt volna, s ezért legkisebb ürügye is lehetne azirán t ellenséges érzelemmel viseltetni. (Helyeslés.)

Igaz, vannak sérelmeink e tekintetben is: nemzetiségünk nagyrészben félretolva, anyanyelvünk elhanyagoltatva, s különösen vallásunk elnyomatva volt; — de ha ez sérelem, — a mint méltán az is, — ennek súlya nem a magyar törvényhozást, annál kevésbé pedig a magyar nemzetet nyomhatja; hanem nyomja egyedül kirekesztőleg azon ferde kormány rendszert, mely ellen most mi egyenkint és mindnyájan felszólalunk. (Zajos helyeslés; éljenzés!)

Midőn tehát Isten után és közös hazafiuságunknál fogva e tekintetben bizton remélem, hogy e haza fegfőbb érdekeiről nem fog más valami idegen rendelkezhetni, t. i. azon kormányrendszer, mely irányunkban mindenkor mostohánl s gyakran ellenségesen viselte és viseli magát: — bizton hiszem azt is, hogy a román népre, mint Magyarország egyik kiegészitő részére és csak más nyelvet beszélő hazafiakra, (Kitörő tetszes; helyeslés.) de egyszersmind a napkeleti g. n. e. román egyházra is szebb napok fognak felvirulni; midőn vallása körében függetlenségét és önkormányzását, melylyel e hazában minden más vallás bir, a jogegyenlőség elvénél fogva ezen egyház is visszanyerendi. (Közhelyeslés; éljenzés!) Sokat lehetne e tárgyban elmondanunk uraim! — Különösen egyházunknak több százados historiája tanusitja, mikép az egyházi tekintetben Bécsből egy másik nemzetnek kiadott egyoldalu privilīgiumok következtében annak sorsa folytonos és szakadatlan elnyomatás volt! de azoknak részletes káros kifolyásait itt most a báz előtt bővebben fejtegetni, nehogy recriminatiókra okot szolgáltassak, szükségesnek nem látom, és csak annyit mondok, hogy neküuk privilegium nem kell, (Helyes! Éljen!) mert minden privilegiumnak természete az, hogy egyeseknek szabadsága és jóléte ezreknek szolgaságán és kárán alapulhat, neküuk törvény kell annak idejében, mely egyházunk autonomiáját elismerje. (Helyes! Éljen!)

Midőn tehát, mint a görög nemegyesült román egyház tagja, ezen — ugyhiszem — biztos reményemet fejezem ki, egyszersmind köte-

lességemnek tartom kinyilatkoztatni, mint román ember és román kerületi képviselő, de mindenkor magyarhoni polgár, hogy nekem s nekünk a magyar nemzet irányában csak egy érdekünk lehet: a közös hazai érdek, (Helyes! Éljen) valamint csak egy kötelességünk van, a hazafiui szent kötelesség — és habár ezen kötelesség érzetének az osztrák ármány csábitásai miatt egy keserves időszak nem felelt is meg, de a közelebbi 12 év alatt annyi elnyomatást, annyi lenézést, annyi sanyargatást tapasztalt a román nép, hogy saját példáján okulva, kézzelfoghatólag meggyőződött arról, miszerint nemzetiségének és szabadságának elnyomói nem Pesten, hanem Bécsben laknak. Bécsben hol az egyöntetü osztrák birodalom monstruosus tervei összeférczeltettek, és efféle férczmüre mint egyik czafrangul akarták felvarrni a román népet, hogy vele kérkedhessenek a világ szine előtt, mintegy ujonnan szerzett románból germanizált hóditmánynyal; (Tetszés!) de a román nép, mely a magyarokkali százados együttélés és testvéries közlekedés időszaka alatt nemzetiségét hiven megtudta őrizni s noha nyelvében román, de az érdek-egységnél fogva érzelmében tiszta hazafi maradt, az egységes osztrák birodalom kedveért multjárol soha lemondani nem fog, és a magyarral egyetértve, védeni fogja szent István koronáját; (Éljen!) ki ámbár nem oly müvelt, mint a civilisáló német doctorok, mégis szánakozással fogja tekinteni ezen doctorok agyában fogamzott, de az életben soha ki nem vihető germanizáló terveket. (Éljen!)

Ezen román népet ajánlom én a magyar nemzetnek és e háznak, mint a nemzet képviselőinek figyelmébe — e román nép józan nemzetiségi igényeinek biztositása, — e román nép kivánalmainak a közös szabadság és jóg egyenlőseg alapján való elintézése, (Közhelyeslés!) e román nép egyházi autonomiájának megállapitása, (Közhelyeslés!) e román nép szegény, de becsületes lelkészeinek pártfogolása, (Közhelyeslés!) e román nép nevelési ügyének felkarolása (Közhelyeslés!) oly népet fog megtartani az országnak, mely üdvét és jólétét nem fogja keresni máshol, mint ott, hol azt föltalálhatja, t. i. Magyarországban, mely e hazával osztozni fog bal és jó sorsban, s melynek egyedüli dicsősége lesz magyar testvéreivel élni, ha lehet, vagy meghalni, ha kell, a közös haza javáért. (Hosszasb éljenzés.)

Erre Missich János:

Tisztelt képviselőház! Nehéz ernyedetlen önfenntartási harcz az, melyet folytatunk. Három század polgári létünk és alkotmányos szabadságunk szent harczában folyt le. Hosszu, de nem siker nélküli harcz. Mert, ha el is estek mind annyiszor hazánk jobbjai, ha el is hullott annyiszor nemzetünk virága, mint a tavasz reményteli hajtásai, melyeket a förgeteg földre teritett, ha mély gyászba borulni kénytelen volt is e szegény, halálig zaklatott árva hon, vigaszt nyujtott mindig, mint nyujt ma is az öntudat, hogy „megfogyva bár, de törve nem," élnek testvéri frigyben a nemzetek e hazán! (Ugy van!)

Egy nagy, egy szép, dicső örökséget hagytak apáink, egy szabad, alkotmányos, a természet áldásaiban gazdag hont, és hogy ennek jövőjét biztosíthassák, — mint Halmicar fiába, Hannibalba, ellenei elleni gyűlöletet, — utódaik keblébe forró hazaszeretetet öntöttek, mely szállott fiuról fiura, nemzedékről nemzedékre, mely a szerencsétlen vész és még szerencsétlenebb világosi csapás után a helyett, hogy ellankadt, kialudt volna, magasabb lángra gyult, mint a fáklya lángja, mely mentűl inkább földhöz sujtatik, annál világosabban, annál inkább lobog. (Ugy van!)

A hazaszeretet az, mely Rómát nagygyá, Athent függetlenné, Franczia — és Magyarországnak a szabadságért küzdő seregeit a bámulat és csodálat tárgyává tette. Leonidás emlékét megörökité- és Marathon mezejét egy nagy Panntheonná alakitotta, melynek ragyogó boltozatja az ég, ezer csillagaival; — örökké égő lámpája az utókor tisztelete és halája; — emlekének, fennmaradásának legbiztosb, leghivebb őre: a történet.

Hála apáinknak, hogy ily forró hazaszeretetet öntöttek mindnyájunk kebelébe, mert jobban nem biztosíthatták volna honunk jövőjét; hála a szabadságért elvérzett martyrainknak, mert kiomlott vérök nemcsak megtermékenyité a földet, melyben a szabadság eszméinek magvai hullottak, hanem kipárologván és a levegővel vegyül, vén, beszittuk azt, és igy vérünkké vált, mely ha kell, ismét omlani kész, de árulóivá hazánk szabadságának, függetlenségének és becsületének nem engedend lenni soha. (Éljen!)

A szeretet testvére, a hit nem engedte elaludni a reményt keb-

leinkben honunk szebb, boldogabb jövője iránt, és küzdeni bátoritott a szent ügy nehéz harczában.

Ha ez nincs meg bennünk, rég kétségbe kellett volna esnünk nemzetünk fenmaradása, léte fölött: oly nehezek és sanyaruak a megpróbáltatás napjai, melyekben osztoztunk. Szomoruk, mint voltak izrael népeé a Pharaok uralma, és sanyaruk, mint ezen nép napjai a babiloni fogság alatt.

Ha volt nép, mely türt, szenvedett, melynek homlokán az öröm vidorsága helyett a bánat, a fajdalom sötét fellege századokon által ült, az a mi népünk! ha volt nép, mely a legszabadabb alkotmány mellett a legféktelenebb önkény ezer gyötrelmeinek, — és hazájának az istenség kegyességét dicsőitő gazdagsága mellett a legnagyobb inségnek, nyomornak volt kitéve, az a mi népünk! ha volt nép, melyet mind a mellett, hogy a természet a legdúsabb sóbányákkal áldá meg, fekete száraz kenyerét sós könyeivel áztatni volt kénytelen, az a mi népünk! ha volt nép, mely mindenét, életét, pénzét áldozta, midőn azt áldoznia kelletett, s ezen áldozatok fejében a legrutabb hálátlansággal, — nem is hálátlansággal, hanem undok gunynyal, nemtelen üldözéssel, példátlan zsarolásokkal találkozott, az az én szegény leigazott, elnyomott hazám minden népe vallás és nyelvkülönbség nélkül. (Igaz.)

A szabadság és szolgaság abban egyeznek, hogy valamint az egyaránt osztja sugarait, mint a nap, kiki felett; ugy a másik egyaránt terjed el mindenki felett, mint az éjszaka; az első termékenyit, mint az áldásdús eső, a másik pusztit, szintén mint az eső, — de mint a jégeső.

A szabadságnak ugy, mint a szolgaságnak nincsenek választott népei. Az első egyaránt töri szét a lánczokat, a másik egyaránt fűzi össze azokat. (Helyes!)

Szerencse, hogy a reánk rakott nehéz terhekhez képest erős vállakkal is birunk, mert különben rég össze kellett volna roskadnunk azok sulya alatt.

Mint két hegy közé, — melyeknek lávája midőn megindult, eltemetéssel fenyegetett — állitotta az isteni gondviselés hazánkat, és ez, az izlam és az absolutismus.

Az első fenyegette keresztyéni, a másik fenyegeti még mindig polgári hitünket. Az egyik hit oly szent nekünk, mint a másik.

A veszélyeztetett hit és emberi szabadság mintegy őrjét és gátját szemelte ki az isteni gondviselés nemzetünkben akkor, midőn azt a Duna csaknem két végső pontján mint egy gránit határkövet állitotta fel.

A teremtő ez által mintegy kijelölni látszott a határt, melyen tul alólról felfelé az izlamnak, és felülről leféle az absolutismusnak terjedni ne legyen szabad. Gondoskodnia kellett tehát, hogy a Duna, midőn hazánk terén vonul keresztül, annak tükrébe egy keresztény szabad nép arcza tükrözze magát.

És gondolom, hogy eddig becsületesen megállottuk helyünket és hiven teljesitettük kötelességünket. A félhold fénye elsápadt, elhomályosodott és mindég fogyatkozó félben van, a nélkül, hogy holdtöltére számithatna, az absolutismus pedig, ha ezt rendesen vaksággal nem vernék meg az istenek, rég meggyőződhetett volna arról, hogy az ő országának is lejárt ideje, és hazánk földe bármennyire feldulatott is, feltöretett, felszántatott és csaknem szive mélyéig felhasittatott, ezrek vérével áztatott, nem tétethetett alkalmassá arra, hogy annak magja benne gyökeret verhessen, — Azon igen rövid idő, melyen csak percznyi győzelmének örülhetett legjobb tanuságot nyujthatott volna neki arról, hogy jövője nincs már többé, mint a fának, mely kifonnyadt, kiszáradt és melynek már magja is, melyből keletkezett, elátkozott volt.

Előbbi állitásom mellett szólanak a tények, az utóbbit pedig igazolják mind a mult, mind az utolsó idők eseményei.

A történet, mely részrehajlatlanul itél nemzetek, fejedelmek, kormányok tettei fölött, hiven följegyezte azokat; — mi bátran jelenünk meg itélőszéke előtt és nyugodtan vetjük magunkat ítélete alá.

Tehetik-e ezt elleneink? én nem hiszem, mert ehhez oly hit kell, mely a hegyeket meginditja helyeikből, és én ilyen hittel nem birok.

Nem hiszem pedig azért, mert ha visszatekintünk a multba

nyomukban mindenütt, mint a földrengés nyomában, csak romokkal találkozunk, mintha kormányzatuk főmestersége dulás lett volna. Emlékük legszerencsétlenebb napjainknak s szolgaságunk legszomorubb korszakainak emlékéhez vannak kötve, mint átok a bűn, köny a fájdalom, és sohaj a szenvedés emlékéhez. Elleneink nyugodtak lehetnek, mig a történet könyve zárva áll előttük, de ha lapozgatni kezdik azt, elhagyandja őket az öröm, mint minket, kiket ők attól megfosztottak, és távozni fog kebleikből a nyugalom, mint távozott a milliók kebléből, midőn fejeik fölött a rémuralomnak polgári vértől csurgó kardját villogtaták.

Ha vannak miniszterek, kik ha nem is kötelesek számolni a nemzetnek, melynek vogyonát kezelik, álladalmukat kormányozzák, ne felejtkezzenek meg róla, hogy számolni mégis kénytelenek lesznek azon legmagasabb lény előtt, melytől az emberiség tulajdonul nyerte azon kincseket, melyeket ők oly lelkiismeretlenül kezeltek.

És mint az irásbeli gazda roszalta szolgájának, hogy a használatára bizott talentumokat eltemette a helyett, hogy szaporitotta volna, ugy kárhoztatni fogja azon biró, ki mindnyájunk fölött van, hogy szabadságaink, jogaink, vagyonunk, tudományaink, nyelvünk, nemzetiségünk talentumjait a helyett, hogy szaporitották, öregbitették volna, azokat eltemetni és örökre elásni törekedtek.

De csak törekedtek, mert hogy ez tökéletesen nem sikerült, nem a német miniszterek, német kormányférfiak, hanem népeink kitartásának, és szenvedés, türés tüzében megedzett vas akaratának egyedüli érdeme.

Isten! hol volna nemzetünk, ha erejének szabad, természetszerü kifejlődés engedtetik, ha azt a helyett, hogy az ellenünk folytonosan intézett támadások meghiusitására, jólétünk kifejlesztésére, ha a szakadatlan nyilt és alattomos harczok ellensulyozása helyett, alkotmányunk védpaizsa alatt a béke áldásdús malasztjainak kifejlesztésére fordithattuk volna!?

Átalános jólét volna e hazában, hol most szegénység uralkodik, közös szabadság volna itt, hol ma közös a szolgaság, egyenlő jogoknak örvendhetnénk mindnyájan, hol most csak az egyenlő

kötelesség nehéz terheit ösmerjük. Egy erős Ausztria állana most egy erős Magyarországgal karöltve a világgal szemközt, mintegy bevehetetlen Gibráltár a népek millioinak tengerében, mig igy, ezen egykor, de csak a Magyarországgal testvéri frigyben hatalmas Ausztria, prédára kiszemelt tárgya az európai politikának, az erősebbeknek, hatalmasabbaknak, kik osztozkodni törekednek, készülnek fölötte, mint osztozkodtak egykor Krisztus ruhái fölött!

Hogy ez igy van, nem a mi, hanem azon szerencsétlen traditionális német politikának bűne, mely Magyarországban századok úta követtetik, mely sokkal szükebb keblü, mintsem méltányos, sokkal önzőbb, mintsem igazságos tudna lenni, melynek az az érdeme, mint Deliláé, hogy megfosztotta Ausztriát saját erejétől, midőn bennünket erőtlenné kivánt tenni.

A német kormányférfiak bécsi politikájának egység utáni törekvése, a szolgaság egysége utáni törekvés volt mindig, mely nem azt akarta, hogy a népek egyenlőn szabadok, hanem egyenlően szabadság-vesztettek legyenek, mely az egyenlőséget ugy értelmezte, mint az 1848-ki együgyü földmüvelő, ki azt kérdezte: hát kérem, most, miután egyenlőség van, a nemes ember is a bot alá esik? A német atyáskodó kormányférfiak is a helyett, hogy ugy magyarázták volna az egyenjoguságot, hogy miután mi birunk, többieknek is kell birni szabad alkotmánynyal — ugy értelmezték azt: hogy miután a többi országok nem dicsekedhetnek szadad constitutionalis intézményekkel, fosztassunk meg mi is azoktól. És igy nem a szabadság, hanem a szolgaság „Gleichberechtigung"-ját értették mindig. (Ugy van!)

A német bécsi sátusférfiak, ha nem is mindent, hanem sokat örököltek Caligula nézeteiből, elveiből, politikájából. Ez azt akarta, hogy bár csak volna birodalma minden lakójainak összesen egy feje, hogy ezt egy csapással leütni lehessen; ugy azok azt akarnák, hogy mind azon országoknak, melyek egy családból birják fejedelmeiket, egy alkotmányuk, egy Reichsrathjuk legyen, hogy azt egy nyomással elnyomni lehessen, és e tekintetben sokat hasonlitanak egyszersmind a delphinhez, mely nyugodtan nézte mint vesszi föl magába a czápa a tenger kisebb lakóit, gondolván magában, minek

falja ő egyenként azon apróbb teremtéseket föl, nem érdemes fáradnia, hadd falja föl azokat a czápa és aztán ennek neki rohanván, birni fogja valamennyit.

Valóban kényelmes és okos politika, mely valamint 1849-ik évben az „octroyrte Verfassung"gal sikerült, fog bizonyosan 1861-ben a Reichsrathtal is sikerülni, ha ezt tudniillik ugy alakuland, mint oda fenn kivánnák.

Hogy lássuk, miszerint a német bécsi kormány, mindent akart velünk tenni, csak nem boldogitani; hogy szemei mindig rajtunk csüngtek, de csak mint a csörgőkigyóé, mely a tárgyat, melyre szemeit mereszti, prédájává szemelte; hogy szeretett, miként Saturnus, ki magzatjait egyenként elnyelte; hogy atyai és civilisatori gondoskodásának szeretete olyan volt mindég mint a majomé, mely magzatját csupa szeretetből agyonnyomja; hogy lássuk továbbá, miszerint hazánkban szüntelen a reactio tüzét szitogatta, azt idegenekkel elözönlette, a szabadság eszméit üldözte, és minden lépései alkotmányos önállásunk ellen voltak intézve, melyet nemzetünk egy perczre sem, egy alkalommal sem adott fel; nem fog ártani ezen német bécsi kormány multjának kis szük rámába szoritott tükrét elejébe tartani, melybe hiszem, nem nagy büszkeséggel tekinthet, hacsak Herostratesi dicsőségre igényt nem tart, melyet, őszintén megvallva, irigyelni nem tudnék tőle.

Nem százados sérelmeink elősorolását akarom megkezdeni, igen könnyű, de bevégezni lehetetlen; mert a recriminatiók terére akarok lépni, mert nem akarnék szerecsent mosni: hanem csak megemliteni akarom futólag egyszersmind azt is, hogy fejedelmeink nem mint hóditók egy vesztett csata után vonultak be Buda ős várába, hanem mint a nemzet által a trón elfoglalására meghivott fejedelmek.

Bizonyitja ezt történetünk:

Miután a vészteljes mohácsi csata után I-ső Ferdinánd nyilt levélben az országot biztositotta volna, hogy annak jogait, szabadságait tiszteletben tartani, megvédeni fogja, 1526-ik évben Decemberhó 26-kán királynl választatott.

A budai országgyülésen pedig magát az ország jogainak tisz-

teletben tartására és annak oly módoni kormányzására, hogy soha senkinek oka ne legyen választását megbánni, magát ujra lekötelezvén, ujra megválasztatott, és 1527-ik évben novemberhó 3-án meg is koronáztatott.

De mitől elődeink féltek, már nagyon is hamar, habár nem is egészen váratlanul, beteljesedni kezdett.

Idegenek kezdtek befolyni az ország kormányzatának ügyeibe, és Ferdinándot a magyar királyt nem ennek, hanem a német fejedelemnek tanácsosai vették körül, minek következtében nem sokára keserű panaszok keletkeztek az országban, melyek azóta egyre keseritik nemzetünk bús lélkét. Már az 1546-iki pozsonyi országgyülés tisztán kijelentette, hogy mindaddig nem lesz béke, mig a király az országban lakni és a békéről s rendről személyesen és nem a német tanácsosok tanácsa szerint gondoskodni nem fog, kérvény intéztetvén egyszersmind a királyhoz, hogy Törökországgal nem német, hanem magyar követek által alkudozzék.

Miksa alatt a német kormányférfiak befolyása nőttön nőtt, kik a mostani politikát már akkor követték, azt tudni illik, hogy egyesek netaláni vétségeit a nemzetre róván, ezen ürügy alatt azt üldözőbe vették, mi okot szolgáltatott arra, hogy a fejedelem egy különös törvényczikkben megkérettessék, miszerint egyesek büneit ne tulajdonitsa a nemzetnek.

Rudolf kormánya, következményeiben még szomorubb volt az országra. Mert ő ezzel mitsem gondolván, az országlás gondjait Magyarországban Ernő, — Tót- és Horvátországban Károly főherczegre bizta, kinek kormányával a horvátok annyira elégedetlenek voltak, hogy Alapi Gáspár bán kénytelen volt lemondani, kinek helyébe az idegen Ungnád Kristof neveztetett ki, mi a közelégedetlenséget a legmagasabb fokra csigázta, mert a horvátok attól féltek, hogy Horvátország Magyarországtól elszakittatni és Stajerországhoz fog csatoltatni.

Rudolf kormánya alatt tartott több rendbeli országgyülések a legzajosabbak voltak, mert azok azon panaszaira, hogy a hon idegen hivatalnokokkal árasztatott el, hogy a kapitányságok, kamarai és más jövedelmesebb tisztségek németek által töltetnek be, kiknek

hivataloskodásuk csak azért is sérti a nemzet jogait, mert a törvények sérelmével foglalták el helyeiket, — orvoslás nem érkezett.

Az 1581-ki országgyülés e tekintetben felterjesztett több rendbeli feliratai, panaszai, mint rendesen, eredmény nélkül maradván, — szétoszlott.

Erre nagy zaj, élénkség támadt fenn a német bölcs, atyáskodó tanácsosok táborában, kik a nemzetnek azon merészsége fölött, hogy jó szándékot a kormányban nem látván; szétoszlani merészelt, a helyett, hogy a feliratok szerkesztésének nem igen sok vagy semmi reményt sem nyujtó mezején megmaradna, szörnyüképen megbotránkozván, a királynak daczos és erélyes ellenállást tanácsoltak, kihivó lépésre biztatták és törésre akarták hozni nemzet és fejedelem között a dolgot.

Rudolf most az egyszer elég erős volt rosz tanácsosainak tanácsát megvetni, mit ha később is tudott volna tenni, nem került volna trónjába. — Azonban nem Rudolfé volt az első és utolsó trón, melytől rosz tanácsosai a fejedelmet megfosztották.

A fenntebbi országgyülésnek magátóli szétoszlása arra a gondolatra téritette Rudolfot, hogy tán jó volna már valahára a nemzet kérelmeit meghallgatni, és nem mindég a német miniszterek szemüvegén keresztül nézni és azok szájából szerezni tudomást magának azon fájdalmakról, melyek a nemzet különben egészséges fájának gyökerét emésztik.

Megjelent tehát Rudolf az országgyülésen, mely alkalommal a nemzet fényesen bebizonyitotta, hogy tudja mivel tartozik koronás fejedelmének, és hogy mit várhat jogosan királyától, mert Rudolfot a rendek a hódolat és mély tisztelet legnagyobb jeleivel fogadták, de egyszersmind sérelmeik orvoslását fennhangon kérték és addig nem nyugodtak, mig a főrendek kezességet nem vállaltak magokra, hogy azok a jövő országgyülésen orvosoltatni fognak.

Mind ennek daczára a sérelmek az idegenek gazdálkodása következtében egyre szaporodtak, mig a nemzet látván, hogy az adressek, petitiók utja czélhoz nem vezet, kijelentette, hogy ha azok mentül előbb nem orvosoltatnának, több adót fizetni nem fog.

Az 1583-ik és az ezt követő mindegyik országgyülés az idegenek miatti panaszokkal járult a királyhoz, de siker nélkül.

Migőn az 1602-ki országgyülés rendei megsokalván a sok pusztitást és német zsoldosok erőszakoskodásait, panaszszal járultak volna fel, a német tanácsosoktól azon gunynyal utasittattak vissza, hogy ők csak azért teszik ezt, mert kevesebb adót akarnak fizetni.

Hogy milyen volt a nemzetnek a törvényesség iránti tisztele, kegyelete minden korszakban, tanusitja az, hogy midőn az 1604-ki országgyülésen hozott 21-ik czikkhez önkényileg egy és pedig a német Camera tanácsára a 22-ik vallásról szóló czikk iktattatott volna, ezen törvénytelen eljárás a Bocskay felkelést idézte elő.

Mire vitték végre ezen jó becsületes német tanácsosok Rudolfot az által, hogy a nemzet érdekével egészen ellenkező irányban haladtak? arra, hogy az elégületlenség lábra kapván, testvére Mátyás választatott meg királyul, és igy:

Rudolf utóda II. Mátyás lett.

Mennyire alkalmatlan volt a bécsi uraknak a nemzetnek szabad királyválasztási joga és mennyire ragaszkodott a nemzet mindég e törvényes jogához, kitünik Mátyás megválasztatásának esetéből.

Mind a mellett, hogy Rudolf Mátyás által leszorittatott a trónról, a királyválasztó gyülésre kiadott meghivó levelekben mégis az állott, hogy Rudolf azon föltétel alatt mondott le királyi méltóságáról, hogy azt Mátyásra ruházza, és ez oknál fogva felszólitja a magyarokat, hogy Mátyást választás nélkül ismerjék el és koronázzák meg királyul.

A testvérek viszálya megszünt, hol közérdekük kivánta, de ugy a nemzeté is. Mert mind a mellett, hogy Mátyást a közakarat kivánta királyul, de mind addig, mig az elejébe adott czikkeket meg nem erősitette, meg nem választatott s meg nem koronáztatott, s mi csak 1608-diki év november havában történt meg.

Hogy mennyire harapódzott el a németek uralma és befolyása, és mily megelégedetlenséget szült ez az országban, kiviláglik, a

Mátyás elibe megerősités végett terjesztett és általa megis erősitett czikkekből, melyekből nevezetesek:

A tárnok, illetőleg a kamra, a bécsi kamarától ne függjön.

Az országhadnagyok és végvárak kapitányai még a gyűlésből magyarokból neveztessenek ki.

A városokban a hivatalokból a magyarok ki ne zárassanak.

Az 1609-ki országgyülés arról érdekes, hogy midőn az osztrák protestánsoknak a vallásgyakorlat szabadsága meg nem adatott, ezek felszólitották a rendeket, hogy közbevetvén magokat a fejedelemnél, eszközöljék ki ezt részükre. A rendek valóban közbe is vetették magokat, de válaszul azt nyerték, hogy az osztrákok ügye, mint nem magyar sérelem, nem tartozik a magyar országgyülésre. Tehát a magyar és osztrák ügy közösnek nem tekintett akkor sem, és mégis már akkor szerették azt közösen tárgyalni.

A következő évben Thurzó György nádor fáradhatlan közbenjárásának sikerült a vallás szabad gyakorlatát az osztrákok számára megszerezni.

Önkénytelenül azon kérdés támad bennem, hogy ily nagy vivmány fejében minő jogokat vagy szabadságokat szereztek a bécsi kormányférfiak nekünk?

Mátyás alatt is a helyett, hogy ritkultak volna, szaparodtak az ország sérelmei, a németek viselete, zsarolásai, a végvárak idegen kapitányai által véghezvitt pusztitások miatt, melyeket 46 pontban az 1618-ki országgyülés orvoslás végett a király elébe terjesztett.

Egy havi heves vita után egyezkedés történvén a király és a rendek között II-ik Ferdinánd közakarattal megválasztatott és királyul koronáztatott.

II-dik Ferdinánd alatt is fényesen bebizonyult elődeink ragaszkodása a szabad királyválasztás jogához és annak minden törvényes kellékeihez. Az 1625-ki soproni országgyülésen a rendek a király azon kivánságába, hogy első szülöttjét válaszszák meg, szivesen beleegyeztek, azon feltétel alatt, hogy az uj király atyja koronázási törvénykönyvét esküvel erősitse meg. A király ezt mellőzni akarta és csak a választást kivánta megtartani, a koronázást pedig később-

re halasztani. Erre az ovatos rendek, nehogy a koronázási feltételek valaha elmaradjanak, kijelentették, hogy azon esetre, ha a koronázást el kivánná halasztatni, e törvénykönyvet a választás előtt ohajtják megerősittetni. Minek következménye lőn, hogy III Ferdinánd törvényszabta uton megkoronáztatott.

Az 1630-ki Pozsonyban tartott országgyülésen hevesen ellenszegültek az osztrák határszéleken szedetni kezdett vámoknak, melyek az országot egy egész idegenszerü uj adó alá vetették, és miben az akkori rendek bölcsen alapját letéve látták azon vámrendszernek, mely mentűl tovább fog fennállani és mentül inkább fejlesztetni, Magyarországra annál inkább nyomasztólag fog hatni.

III. Ferdinánd követte atyját a magyar trónon.

Hogy a panaszok és sérelmek mindig orvoslás nélkül maradtak hazánkban, hogy nemzetünktől csak áldozatokat vártak és sorsának javitásával a bécsi kormányférfiak mitsem gondoltak, kiviláglik leginkább gróf Eszterházi György nádornak a királyhoz irt egy leveléből, melyben miután kijelenté, hogy az ország törvényei szerint adóról csak országgyülés határozhat, igy nyilatkozik: „És tartani fog az ország lakosainak idegensége addig, mig panaszaiknak és az ország törvényei alapján tett követeléseiknek elég nem tétetik, mig ez meg nem történik, addig zavarnál egyéb tőlük nem várható, mert minden tanácskozásaikban bármi terjesztetik elibök, attól eltérnek és panaszokra fakadnak, hogy mind a vallás tárgyában, mind egyéb szabadságaikban egyre sértetnek, azokból pedig mik nekik igértetnek, a törvényczikkelyekben végeztettek és a felavatási oklevélben ő felségétől elfogadtattak, semmi sem teljesittetik, gyakran megmondotta ezt, de sajnos, nincs ki e nehézségeket kiegyenlitené és minden tanácsai, panaszai boldogabb időre halasztattnak, mig a meghasonlás, zavar, ingerültség remitőleg növekedik. Ő nem érti mi czélból történik, hogy mik az ország lakosainak már egyszer megadattak, törvényczikkelyekkel és királyi oklevelekkel megerősitettek, az ország védelmére helytelen szigorral kétségbe vonatnak.“ — Továbbá igy szólt:

„Ha ő Felsége e bajokat figyelemre méltatni és kiegyenliteni szándékozik, tapasztalni fogja ő Felsége, mily hüséggel viseltetnek

iránta a magyarok, kik fejedelmeik iránt mindig a legnagyobb áldozatra készek."

Hasonló tanácscsal szolgált Eszterházy nádor 1-ső Rákóczy György támadásainak meghiusitására, mondván:

„Ezen baj, azaz támadás megakadályozására jobb gyógyszert nem lehet találni, mint ha az ország lakosainak nehézségei és sérelmei orvosoltatnak, a királyi igéretek teljesittetnek."

De mindezen, mind a többi őszinte, hazafias tanácsai mind az akkori nádornak, mind előtte és utána élt jeles hazánkfiainak hajótörést szenvedtek a német kormányférfiak roszakaratán, áltanácsain.

És igy ezen jó urak nem a legnagyobb bajt hozták az által hazánkra, hogy jogainkat, alkotmányunkat sértegették, hanem a legnagyobbat az által okozták, hogy ügyes politikájukkal rendesen oda vitték a dolgot, miszerint legnagyobb lángjában kellett eloltani a tüzet, midőn annak még a parázsban lehetett volna könnyen elejét venni.

Ferdinánd, — miután fia, ki még atyja életében királyul kikiáltott és a felesketési oklevélre mondott eskü után IV-ik Ferdinánd név alatt megkoronáztatott, kora halállal kimult, — a papságra szánt fiát Leopoldot kivánta királyul.

Midőn erről az 1655-iki országgyülésen szó tétetett, a rendek ismét előadták panaszaikat, miszerint a linczi békekötés, a később alkotott törvényczikkelyek részint végrehajtatlanul maradtak, részint megsértettek. Panaszuk elhangzott mint a többi.

Ekkor pendittetett meg először tisztán egy ismeretlen kézből az ország nádorához került irat által, mi már Mátyás megválasztása által finomul eléretni czéloztatott, és mi később el is éretett, hogy a nemzet az uralkodó házzal szorosabb egyesülésre lépjen, lemondván szabad választási jogáról, és a királyoknak örökösödés utján trónra jutását törvényileg megerősitvén. Ezen ösmeretlen által tett inditvány nagy kedvetlenséggel vettetett vissza, mert noha a szabad választásnak csak árnyéka maradt fenn, noha a törvényczikkelyek és felavatási oklevelek megtartását a német tanácsosok meghiusiták, — a nemzet, ha törvényes jogainak erőszakos megsértését nem is akadályozhatá, azokról maga sohasem mondott le, sőt mentül na-

gyobb veszély fenyegette azokat, annál inkább ragaszkodott hozzájuk, annál inkább védte azokat.

Ezen inditvány visszautasittatván, Leopold választás utján kiáltatott ki Ferdinánd utódául és miután a felavatási oklevelet megerősitette, 1655-ik évben megkoronáztatott.

Eddig csak előzményei voltak ezek azon nagy szomoru drámának, melynek vérrel áztatott szinpada: hazánk; — előadói: idelen a német szivtelen hivatalnokok, német féktelen zsoldosok, német embertelen hadparancsnokok; — sugói: oda fenn Bécsben német tanácsosok; — nézője; szivben megtört, a martyrok tövis-koszorujával megkoszoruzott szegény nemzetünk volt.

A német hadak annyi kicsapongást vittek véghez az országban, hogy Montecuculi serege alig nyerhetett téli szállást és azért az 1662. évben Pozsonyban összehivott országgyülésen a rendek ismételve sürgették a két év óta minden haszon nélkül ben tanyázó német seregeknek a bécsi békekötés és más törvényczikkelyek értelmében az országbóli kivitelét.

A szentgothárdi diadalt követő, a magyarok tudta nélkül titkon kötött vasvári békekötés nagy elégületlenséget idézett elő az országban.

A panaszok átalánosak voltak, hogy „118 év ota esküdnek a királyok és esküdött Leopold is koronáztatásakor arra, hogy az országot illető ügyekről, békéről, háboruról a magyarok tanácsával határozand, de ha nem is volna törvény, mi volna igazságosabb, mint: hogy országukról és magukról róluknélkülök semmi se végeztessék.“

Továbbá nyiltan vádolák a kormányt, hogy mig egy részről önkényre törekszik, és az alkotmányos szabadságot elnyomni akarja, más részről az ország javával mitsem gondol, csak a német tartományok boldoguljanak.

A helyett, hogy országgyülés tartatott volna a sérelmek orvoslására, az ország főnemesei 1664-ben Bécsbe hivattak Porcia és Lobkovitz miniszterek által a vasvári békepontjai meghallgatásának ürügye alatt, mi nagy elégületlenséget és bizalmatlanságot idézett elő az országban, annál inkább, hogy a várakból a magyar katonák

elbocsáttattak és németekkel váltattak fel. A Bécsben összegyült főnemesek a nádor által felkérették ismét és ismét a királyt, miszerint a német seregeket, melyek a töröknél is több kárt okoznak, vitesse ki valahová. Növelték a bizalmatlanságot a bécsi udvaronczok azon elbizakodott kifejezései és fenyegetőzései: miszerint a magyar főurak drága forgói le fognak szedetni, dolmányaiknak arany és ezüst gombjai majd ólomgombokkal fognak kicseréltetni, cseh nadrág fog reájuk huzatni és iga fog kevély nyakukba vettetni.

A hazánk ellen szőtt cselszövények lelke volt Lobkovitz.

Ennek müve volt a lőcsei törvényszék Rothal és Heister tábornok biztosok vezérlete alatt, kik a börtönöket megtölték nemesekkel, a megfutottak nejeikkel és ezek jószágait elfoglalták.

Addig pedig a német katonák lakmároztak, dőzsöltek a bebörtönözöttek és a védtelen nép vagyonából.

Miután ezen törvényszék ellen az ország minden részéből panaszok érkeztek, a mindenható Lobkovitz a nemzet kérelmeit kegyesen teljesiteni akarván, a császári hadi és alsó-ausztriai tanácsból, Hocher birodalmi kanczellár elnöklete alatt, egy 12 tagból álló biróságot alakittatott, és a foglyok védelmére két német ügyvéde rendeltetett.

Nem kevésbé szomoru emlékü volt a pozsonyi törvényszék is Rothal gróf elnöklete alatt.

Végre megérkezettnek hitte Lobkovitz a főtámadást alkotmányunk ellen intézni, minek következtében az országban több ezer zsoldos állandó tanyákra osztatott, azok élelmezésére gabonaadó, a husra és italokra fogyasztási adó, a nemesekre fejenkint, — a mennyiben azok a bakók vérpallosa alatt el nem hullottak, — öt frtnyi fejadó vettetett ki.

Az előkészületek megtétele és a rémuralom megállapitása után elhatározták Lobkovitz és minisztertársai Hocher, Nosticz, Martinicz, Magyarországot a Csehországban felállitott rendszer szerint kormányozni, mely oknál fogva megállapodtak abban, hogy a nádori és királyi helytartói tiszt neve és hatósága örökre eltöröltessék, és helyette német kormányzó, német tanácsosokból álló tanácscsal igazgassa az országot.

Szelepcsényi erélyes irata és óvása, melyben mondá: „hogy a nemzet csak azon feltétel alatt köteles hódolati esküjének megtartására, ha a fejedelem is megtartja letett esküjét“ stb., eredmény nélkül maradt, és 1673-ik évben Ampringen Gáspár a németrend nagymestere neveztetett ki Magyarország teljes hatalmu kormányzójává.

Ampringen, — a szó teljes értelmében a német rend nagymestere, — egy sivataggá változtatta az országot, melyet rettegéssel töltött be neve.

A felállitott hadi törvényszékek pusztitottak mint a kasza a dus szénatéren. És mig a vad kormányzó az országot türhetetlen adókkal terhelte és azokat, valamint a fogyasztási adókat kiméletlen szigorral szedette, addig Spankau, Kopp, Caraffa, Strasoldo tábornokok és várkapitányok a felingerültekre formális vadászatot tartottak, az elfogottakat karóba vonatták, kerékbe törették, a népet az adó behajtásánál leglázasztóbb fosztogatással és zsarnoksággal sanyargatták.

A német zsoldosok Kolb alatt annyira vitték kegyetlenségeiket és zsarolásaikat, hogy midőn a lakosok helységeikbe németeket hallottak jönni, hegyekre futottak, többen török földre vándoroltak, ott több kiméletet találván. És ha a szegény ember panaszra is akart menni, nem volt hová, katona volt a biró, katona a tanu; a szegény ember, ha biróság elejébe hurczoltatott, elébb meg nem szabadult, mig utolsó fillérétől meg nem fosztatott.

A katonaönkény a legmagasabb, hallatlan fokra hágott. Az adók által egészen kizsarolt nép a minduntalan utazó katonákat ingyen köteleztetett szállitani, ingyen tartani, és szerencsésnek érezte magát a szegény fuvarozó, ha marháit békével visszahajthatta. A német katonák mellett elmenni nem lehetett gúny, szitok, bántalom nélkül.

Végre Lobkovitz, miután az országot a legnagyobb nyomorba, inségbe taszitotta, és a megelégedetlenség tüzét a legmagasabb fokra élesztette, 1647-ik évben megbukott, és a fővárosból három nap alatt megbukása után a nép gúnyja és szitkai között távozni volt kénytelen.

De nem elég személyeket változtatni, ha a rendszer változatlan marad, ez tovább élt Lobkovitz elvrokonaiban, társaiban.

Leopold Tököly Imrének az idegenekkeli szövetkezésétől tartván, 1677-ben felszólitott nehány előkelőbb magyart, hogy miként lehetne a baj orvoslása után a békét helyreállitani. Gubasóczy váczi püspök a többiek közt ajánlá, hogy az alkotmányt állitsa helyre. Az adott jó tanácsokat ellenezték az ellenséges indulatu tanácsosok Hocher, Ampringen és a többi.

Az országban lábrakapott elégületlenség fölött megijedvén Leopold, összehitta ismét a förendeket Pozsonyba tanácskozás végett, hová biztosul Hocher státus kanczellárt küldötte. A vélemény mindig a régi, mindig egy volt: vitessék ki a német had, tartassék országgyülés, törültessenek el a törvénytelen adók, a hivatalok adassanak benszülötteknek. Hocher csak a régi panaszokat, régi kérelmeket, melyeket ő annyiszor viszavetett, hallván emlegetni, haragra gyuladt, szitkokra fakadt és az egész nemzetet pártosnak, lázadónak nevezte, mire Pálffy Tamás nyitrai püspök ennyire megsértve látván az összegyültek és nemzet becsületét, azt felelte: „hogy a magyarok királyuk iránti hüségüket legkevésbé sem sértik meg, ha az ily felfuvalkodott egyénnek, mint Hocher, s zsarnoki parancsainak nem hódolnak; a németek között csak egy van, kit királyuknak tisztelnek, és valamint ők nem keresnek Németországban tisztségeket, ugy nem türendik, hogy a németek a benszülöttek elejébe tétessenek,“ és végre Pálffy Hochernek kihivó durva viselete által elragadtatván, ezt nebulónak nevezte.

Leginkább érzi pedig az ember a hazánkon elkövetett sok méltatlanságok között szivét vérzeni, ha e korszak történetében az eperjesi vértörvényszéken akadnak meg szemei, mert hazánkfiainak vérével iratott ennek minden betüje.

Ennek elnöke Caraffa volt, ki azt mondá magáról, hogy ha tudná, hogy van erei közt egy, melyben kimélet és némi hajlam rejlik a magyarok iránt, kimetszené és elégetné, és ezen emberre bizatott ezerek élete.

A vérpadot ablakai előtt emeltette föl, melyen az ország minden részeiből összeszedett mintegy 30 bakó kezdte hajmeresztő,

vérfagylaló műtételeit. A fejvétel, akasztás kegyelem volt, kedveltebb látványt nyujtott neki a karózás, négyezés.

De minek folytassam ezen szomoru történetét nemzetemnek, lelkem elszomorodik, szivem szétpattanni kész, ha visszatekintek ezen vértengerre, melybe hazánk szabadságát elfojtani akarták, — és ha Garnier mondhatta Robespierrenek, hogy „Danton vére az, mely fojtogat“, mennyivel inkább mondhatjuk mi azon német systemének, mely annyiszor haldokló félben volt és ma is muló félben van, „hogy polgáraink ezereinek ártatlanul kiontott vére az, mely fojtogatja.“

És ezen vad állat Caraffa, ki megint az idegen német miniszterekben Kinsky és Trattmanban érdemiért leghöbb pártolókra talált, nemcsak meg nem büntettetett, el nem mozdittatott, hanem még az aranygyapjas renddel diszesittetett fel, mindamellett, hogy bécsi palotájára az iratott: épült a magyarok könyeiből.

Hát ezen, — a németek által lázongónak, türelmetlennek elhiresztelt nemzet, mit csinált ennyi igazságtalanságok, üldözések és az idegenek által gyakorolt zsarolások után? Tán szabad választási jogával és az 1222-dik évi bullának ismeretes záradékával élni akarván, — más családból választott királyt magának?

Nem!

A királyi méltóság az 1687-ki országgyülésen az uralkodó családban örökössé tétetett, és II. Endre 1222-ik évi aranybullájának azon záradéka, miszerint a nemesség feljogosittatik a törvényeket megsértő királynak fegyverrel is ellenállani, Leopold különös kivánságára megsemmisittetett és József a fölavatási esküforma és oklevél megerősitése után megkoronáztatott.

És a nemzetnek ezen ujolag oly nagylelküleg tanusitott bizalmáért mivel fizettek a német tanácsosok? azzal, hogy 1687 óta országgyülés nem tartatott, az országra önkényes adók vettettek, és ezek karhatalommal beszedettek, a törököktől visszafoglalt jószágok, részek eladattak, például Kis-Kúnság a német rendnek.

József kormánya alatt nevezetes volt az 1708-ki országgyülés, mely a régi gravaminalis országgyülések hü képét tünteti szemeink elé.

A panaszok a régiek, a hang a régi, siralmas, orvoslást kérő, a régi és ujabb még mindig nyilt sajgó sebekre.

A sérelmek a következők voltak:

Számos nemes egyszerü vádra befogatott, rendkivüli s idegenekből szerkesztett itélőszékek eleibe állittatott, s ezeknek kénye, nem pedig a honi törvények szerint itéltetett el a legsúlyosabb büntetésekre, mint fej- és jószágvesztésre.

A törvénytelen adók, melyeket gyakran tábornagyok, királyi biztosok, a haditanács, sőt egyes várak kapitányai önkényesen vetettek az országra, ugy szinte ezen adók rettentő behajtása, mert nemes urak börtönbe vettettek a nemtelenek pedig kegyetlenül verettek, és annyira zaklattattak, hogy fizetni módjok nem lévén, gyermekeiket adták el a törököknek, mások kétségbeesve öngyilkosságra vetemedtek.

Mind a mellett, hogy a természet sóval gazdagon áldá meg az országot, ez mégis oly drágán árultatott, hogy azt legtöbben nélkülözni kénytelenek voltak. És a többi, — ki tudná mindazokat elősorolni.

III. Károly követte Józsefet. — Károly alatt életfontosságu volt a Pozsonyban 1723-ban tartott országgyülés és ezáltal elfogadott leányág örökösödése is:

Mig eddig hazánk közjogának ezen legfontosabb része csak törvénykönyveink és történetünk lapjain állott irva, azt hazánk nagy fia Deák Ferencz egy egészszé állitotta össze és mint egy érczalakba öntötte, és azon csak rontanék, ha hozzája szólani vagy tenni akarnék valamit, mint rontanék, ha Raphael remek müvén valamit változtatni, hozzá tenni vagy kihagyni akarnék belőle.

Azért itt befejezni akarom ecsetelését azon lefolyt szomoru századoknak, melyekben nemzetünk nagynak mutatta magát a türésben, szenvedésben. A multakból megtanulhattuk, hogy mikép éreznek fenn Bécsben irányunkban a német kormányférfiak, de megtanulhatták ők is, hogy hiába görditik az elnyomatás sysiphus kövét, mely végre csak a görditőket fogja visszaesésében eltiporni, de a nemzetet nem.

Mint Aeneas az égő lángokban álló Troja városa ból isteneit

és atyját megmenté, ugy nemzetünk is, bármily nagy volt a veszély, mely feje fölött összecsapott, ha mást nem, alkotmányát és hitét annak ismeti feltámadásához megmenteni tudta annak hullámaiból.

Az eddig elösoroltak doctrinájából, ugy hazánk későbbi történeteiből azt is látjuk, hogy a dynasticus érdekek leginkább védve, biztositva vannak ott, hol a népek jogérzete kifejlődött, szilárdult.

A constitutionalis népek nem némi gyermeki pietásból, (Gutmüthigkeit!) ragaszkodnak fejedelmeikhez, hanem azért, mert a a királyi eszme és az iránti tisztelet összeolvadt alkotmányuk egész lényével és ez iránti tiszteletükkel.

És ez volt oka, hogy a királyi trón seholsem nyugodott biztosabb alapokon mint nálunk, tudniillik a törvényesség és nemzetünknek ez iránti hódolatának alapján.

És innen magyarázható, hogy a nemzet eltürt, szenvedett mindent és fejedelmei iránt még akkor sem használta föl II. Endre 1222-ke óta fennálló bullájának a jogosult fegyverragadásról szóló záradékát, midőn ezek ellenséges indulatu német tanácsosai a nemzetet önvédelemre szoritották, ezen bulla nélkül is a „jus inculpatae tutelae“ jogával, sőt kötelességével élni kényszeritették, hanem mindég csak sérelmeinek orvoslását, az idegenek eltávolitását kérte, és a király eszméjét annyira szentnek és oly mély tiszteletben tartotta, kogy inkább türt, mintsem azt megsértené.

Innen, valamint a magyar nemzet nagylelküségéből magyarázhatni, hogy ez a magyar király és miután királyunk az ausztriai császárral egy személy, ennek is trónját és ezzel összefüggésben az ausztriai birodalmat is épen a németek ellen kétszer védte meg és kétszer tartotta fenn, mint történt Mária Terézia és I. Ferencz alatt.

Igen jól tudjuk, hogy Mária Terézia mindjárt trónralépte után Károly Albrecht bajor fejedelem és II. Fridrik porosz király által oly szorongatott állapotba hozatott, hogy maga elösmerte egy levelében, miszerint nagy birodalmában nem talál helyet, hol közelgő szülését bevárja. És mit tett a hatalmas miniszteri tanács a fejedelemnő ily kétségbeesett helyzetében? tán bátorságot, erőt öntött az egész világtól elhagyatott fejedelemasszonyba? Nem! Azt tanácsolta neki, hogy a birodalomnak egy része áldoztassék fel az ellenségnek.

Ily eszméktől vezérelt tanácsosoktól és azok utódaitól, kik ily könnyen tudnak lemondani hazájuk, vagy mit is mondok, birodalmuk integritásáról, nem csoda, ha más országok integritását nem tudják kellőleg méltányolni, becsülni.

A fejedelemnő férfiasabbnak mutatkozott veszélyes helyzetében, mint a tanácsosok, kiknek tanácsát megvetette, és a magyarokhoz fordult segélyért.

A segélyt igérő országgyülés története ismeretes és elfelejthetlen betükkel van fölfegyezve a történet lapjaira, csak Bécs kormányférfiai látszanak róla tökéletesen megfeledkezetteknek; valamint ezelőtt 12 évvel megfeledkeztek arról, hogy a véletlen ugy akarta, hogy ezen örökké nevezetes országgyülésen gr. Batthyány Lajos legyen az első, ki elkiáltotta a birodalmat megmentő: moriamur-t. Maga Montesquieu elismeri ezen országgyülésnek eredményét, horderejét, midőn azt mondja: „Láttuk, hogy az ausztriai ház szünet nélkül a magyar nemesség elnyomásán munkált. Nem tudá, mily becsü lesz az egykor reá nézve. Pénzt keresett ezen nemzetnél, melylyel ez nem birt és nem látta a hősöket, kik léteztek közötte. Midőn annyi király osztozott már birodalmaiban, a tartomány alkatrészei élet és mozdulat nélkül ugy szólva romba döltek, elevenség csak azon nemességben volt, mely e méltatlanságon felháborodott, mindent elfelejtett és harczolt, és dicsőségének vélte, hogy elessék és megbocsásson."

Mi lett volna az ausztriai birodalomból, a császári trónból, ha a magyarok a német tanácsosok politikáját követve, a külesemények mikénti fejlődéséhez intézték volna fellépésüket, eljárásukat?

A magyar nemzet politikája soha sem hasonlitott a német tanácsosoknak a köszvényes emberhez hasonló politikájához, mely a külső benyomásoknak a legnagyobb mértékben kitéve van. A magyar nemzet a fejedelemnő szorongatott helyzetét nem használta fel concessiók megadására, de még arra sem, hogy régi sérelmeinek orvoslását kérte, sürgette vagy ezek orvoslásához kötötte volna az adandó segélyt. Segitséget nyujtott, midőn segitségre volt szükség.

A magyar nemzet tehát, a Habsburg Lothringiai ház alapitójának kétszeresen tekintheti magát, 1-ször a leányág örökösödé-

sének elfogadásával és 1723-ban törvénybe igtatásával, és 2-szor annak életbeléptetésével és kifelé karddali foganatositásával. Károly alatt tollal fogalmazták és irták be azt törvénykönyveikbe, Mária Terézia alatt pedig az európai diplomatia és fejedelmek egymás közti kötéseibe, és az uralkodók évkönyveibe véres kardjukkal metszették be azt a lelkes honfiak.

Ha Magyarország el nem fogadja és keresztül nem viszi a nőág trónörökösödési jogának elösmertetését, ugy az első esetben semmi becse, a másikban pedig semmi jövője sem lett volna.

I. Ferencz alatt szintén beállott azon eset, hogy a magyar nemzetnek kellett a birodalmat és az ausztriai császári trónt a Napoleonnal szövetkezett német fejedelmek és azoknak fegyvert fogott népei ellen megmenteni, nevezetesen 1805 ik évben Bajor, Baden, Würtemberg ugy szinte a rajnai szövetség ellen.

Csak egy szövetségese volt az ausztriai dynastiának, mely hozzá hü volt mindig, melynek hűségéről a legnagyobb szükségben, — midőn a barátot a hűtelen szövetségestől leginkább megkülönböztetni lehet, — meggyőződhetett, és ez Magyarország volt.

Ezt nem tántoriták el sem II. Fridrik csábitó kisérletei, sem I. Napoleonnak 1809-ki Pünkösd hava 15-én Schönbrunnban kelt lelkes, szivhez szóló, a multak reminiscentiáját oly hatalmasan felrázó proclamatiója.

Nem akarom előidézni szavait ezen felszólitásnak, melyből kilátszik, hogy a külföldön, — bár mennyire is igyekeznek fenn Bécsben elferditeni viszonyunkat az ausztriai tartományokhoz, — jobban ismerik ezt, mintsem a roszakarat kivánná. Harczra kelt nemzetünk, mert alkotmányunk, melynek egyik főeszméje mindig a királyság eszméje volt, megtámadtatott, és a magyar nemzet nem engedi megsérteni, megtámadtatni alkotmányát, bár honnan is jöjjön a megtámadás.

És mi eredménye lőn e kétszeri önzéstelen feláldozásnak? az, mi mindig: háládatlanság.

Mária Terézia korát követte II. József kora, és Napoleonnak bukását a reactiónak legnagyobb mérvbeni uralma hazánkban.

Midőn az óriás leveretett lábairól, azt vélték a hatalmasságok,

hogy a szent szövetség által a békét, a szolgaság békéjét megörökitették Európában, és hogy a népek segitségére többé szükségük nem leend.

És ez volt oka, hogy a bécsi kormány, melynek, valamint az europai reactiónak is lelke és feje Metternich volt, elkezdett ismét régi modorában eljárni. Magyarországot a rendek hozzájárulása nélkül akarván kormányozni.

Országgyülés, mely 1792—1811-ig csak azért tartatott mindig, hogy embert és pénzt szavazzon meg, többé össze nem hivatott, és midőn 1820-ban Olaszország állapota gondot okozott a kormánynak, és ennek ismét katonára s pénzre volt szüksége, a reactio oly biztos lábakon érezte magát, hogy országgyülés közbenjötte nélkül kezdett az országban ujonczozni és adót szedetni, mely 4 millió váltó forintról 4 milló pengő forintra emeltetett.

Németh János causarum Regalium director, midőn Ferencz császárt és királyt arra figyelmezteté, hogy azon esetre, ha a német tanácsosoknak engedve, Magyarországban nem alkotmányos uton jár el, megszentségteleniti az alkotmányt és esküjét, azt nyerte a császártól feleletül: „Nem tudja, hogy császár és király vagyok és fejét vétethetem.“ „Tudom, hogy hatalmában áll, — viszonzá Németh, — de hazám szabadsága és királyom becsülete drágább, mint életem.“

Hasonló ellenzések történvén a honfiak részéről, azonnal felfüggesztetett a megyei igazgatás és császári biztosok küldettek ki, katonák kiséretében, a fejedelem akaratját végrehajtani.

Erre a kormány és megyei igazgatások nyilvános küzdésbe ereszkednek. A megyei tisztviselők lakházaikban letartóztatnak. Egyik közülök Kürty, két hétig ostromoltatik házában. Az elégedetlenség kitör az ország egyik végétől a másikig.

A katonaság megerkezésére és azon világos kijelentésre, hogy meghagyásuk van a gyülést szétverni, ha önkényt el nem távoznának, a gyülések szétoszoltak, jegyzőkönyveikbe igtatván óvásukat az erőszak ellen.

Bars megye Rákóczy hires emlékiratának czimét: „Recruduere nova gentis vulnera“ adta jegyzőkönyvébe igtatott óvásának.

Az erőszakoskodások folytak az országban, minden gát, minden akadály nélkül, és dultak mint partjain tulcsapó szilaj folyam fékezhetlen árjai.

Csak jogon és igazságon alapuló kormányzat számolhat állandóságra, erőszak, önkény csak rövid ideig tartó győzelmeket, csak keserü gyümölcsöket szokott szülni. És ugy ezen erőszakos eljárás is csak compromittálta a kormányt a nélkül, hogy kivánt eredményre vezetett volna, mert 1825-ik évben kénytelen volt az országgyülést ismét összehini.

Ezen országgyülés megnyitó beszédében hiába vallotta be Ferencz király tévedéseit, mondván: miszerint „oly dolgok történtek, melyeknek nem kelletett volna történniök és melyek nem fognak többé történni,“ — mindez nem akadályozta a rendeket a királyhoz intézett felirásban felszólamlani, miszerint az 1790-iki törvények ellenére az alkotmány erőszakosan megsértetett, a megyeházakat elfoglalák, a levéltárakat erőszakkal feltörték, a megye pecsétjeit elvevék és a többi, — kérvén egyszersmind, ne hallgassa meg Ő Felsége ezentul a rosz tanácsosokat és támaszkodjék az ország törvényeire.

Ugyanazon panaszok, ugyanazon kérvények, ugyanazon jogsértések, erőszakoskodások századok óta, nem tudja az ember: ha visszatekint ezek végnélküli sorozatára, mit csodáljon inkább: a nemzet türelmét a kitartásban, és uj meg uj kérvények szerkesztésében, vagy a bécsi roszlelkü miniszterek, tanácsosok konokságát, állhatatosságát, következetességét a nemzet jogainak megsértésében, törvényes kérelmeinek megtagadásában, és alkotmányunk aláásására, felforgatására forditott fáradhatlan, de hála az ég urának, eredmény nélküli törekvéseiben.

Ezen kormányférfiak emléke, valamint a jelenlevőké is tán kedvezőbb szinben állana az utóvilág előtt, ha ennyi erő nemesebb, üdvösebb és több sikert igérő czélokra fordittatott volna.

Nem kért soha nemzetünk uj jogokat, nem akart más tartományok rovására terjeszkedni, csak igazságot sürgettek örökké kérvényei, midőn ősei alkotmányának épségben tartását kérte, követelte. És csak azon varázserőnek tulajdonitható, melylyel az igaz,

jogos ügy csatolja magához az embereket, hogy már rég kétségbe nem estünk a felett, hogy van igazság a földön.

A lefolyt viharos századok aggodalmait, a kétségbeesés perczeit, az erőszak kicsapongásait, az igazság megfertőztetését, alkotmányunknak erőszakkali felfüggesztését, a törvénytelen adónak a legtörvénytelenebb utoni, azaz a katonaság általi behajtását láttuk, tul éltük a lefolyt vészteljes utolsó évtized alatt és látjuk mindnyájan, kik még élünk.

Meg nem foghatja az ember, hogy mikép lehetséges a fájdalom, szenvedés ily nagy tengerét ily szük határba szoritani.

Hogy még itt vagyunk, élünk, nem a mult rendszer, hanem a véletlenség érdeme.

De nem akarok a multra tekinteni, midőn még a jelen is oly szomoru, hogy a mult hű képét szemlélhetjük benne.

Nem akarok pedig viszszatekinteni azért, mert nem akarnám megérinteni a húrt, mely, mihelyes a szivben megpendűl, szemeinkből a könyek árját fakasztja, és sajgó sebeink némileg lecsillapodott fájdalmát uj életre ébreszti, nem akarom előhozni, mit szenvedtünk, türtünk, mert messze van az tőlünk, ki panaszainkat meghallgatná, vigaszt nyujtana és egy reménysugárral viditaná fel hazánk jövője fölött elszomorodott lelkünket!

A tiz év alatt beteljesedett másodszor az, mit Kollonics I. Leopold korában mondott és elért: „faciam Hungariam captivam, postea mendicam, deinde catholicam.“ Leigáztak, koldussá, és a concordatum által katholikussá tettek.

De ez még nem elég, hogy fájdalmunkat tetézze a sors és külsőleg is mutattassa velünk a világnak a gyászt, melybe szivünk burkolva van, két jelesebb polgárunkat ragadott el tőlünk.

Kivált midőn az utolsónak üres helyét nézem és azt várom, hogy jöjjön körünkbe és engedje, hogy lelkesedése tüzénél meggyujthassuk hazafiságunk, kitartásunk fáklyáját, elszomorodom, midőn látom, hogy a kidült csernek csak koronája maradt meg köztünk.

Mirabeau azt mondá halálos ágyán a mellette állónak: „tartsd jól e főt, mert bajosan fogsz ennél hatalmasabbat életedben tartani,

szeretném örökségül hagyni"; mi részünkről szerencséseknek érezzük magunkat, hogy nagy halottunk a nemzet halottja szellemét hagyta örökségül e háznak és e hazának.

Ezen lefolyt tiz év szenvedéseit pedig leginkább azért nem akarom megpenditeni, mert hidegvérüen akarnék hozzá szólani a szőnyegen levő határozat vagy felirat kérdéséhez, és azért mint a protestans eltakarja képét, midőn Isten házába megy, hogy a világi dolgokról megfelejtkezzék, ugy eltakarom én is arczomat, hogy a legközelebbi mult véres eseményeit ne lássák lelki szemeim, mert zivatarrá fejleszthetnék keblem nyugodt hangulatát.

Azon komolyság, melylyel a szőnyegen levő kérdések tárgyaltatnak, azon melegség, melylyel ezen tárgyalások folytattatnak, azon feszültség, melylyel nem csak küldöink, hanem a külföld is ezen kérdések vitatásának kezdetét várták és eredményét lesik, legnagyobb jele azon fontosságnak, melylyel ezek birnak.

Érezzük ezt mindnyájan, és mert meg vagyunk győződve mindnyájan első lépésünk horderejéről, törekszik mindenki, ugy én is, mennyire csekély erőmből kitelik, adandó véleményemet okadatolni és azért veniam petimus, damusque vicissim.

Tudjuk, hogy országgyülésünk nem valami Postulaten-Landtag, melynek naplója nem más, mint complimentirbuch, nem adresseket, hódoló nyilatkozatokat megszavazó testület, melynek legnagyobb dicsősége hódolhatni és széjjeloszolhatni, és mert ezt jól tudjuk, meg vagyunk egyszersmind győződve arról, hogy határozataink nem fognak csupán naplóink hasábjain maradni, hogy azok nem csak e hon határain belül fognak figyelmet gerjeszteni, hanem a mivelt világ, a szabadságért sovárgó nemzetek szemei függesztvék reájuk; — azért tudjuk azt is, hogy határozataink alig hozattak, és már Clio örömmel jegyzi fel azokat az emberiség történetének nagy könyvébe.

Örömmel — mondom — mert a magyar nemzet története folytonos küzdés az emberi jogok kivivásának szent ügyében, folytonos harcz a zsarnokság, — örökké való óvás, az önkény ellen. És azért ha Danton mondhatta magáról és joggal: „beszéleni fogok mintha a történetet érczbe vésném!" mennyivel

inkább mondhatná ezt e gyülés határozatairól, melyek mint egyes emlékei fognak fenmaradni nemzetünk szabadságra törő lelkének, és békesség után vágyó törekvéseinek.

Igen, kiengesztelődés, béke az, mit keresünk. Ezek érzelmeivel gyültünk össze ide mindnyájan. Mert ha van nép, mely meghűnhödte már őse inek bűneit, mely annyi sanyargatás, üldözés után, az állandó nyugalom, rend, törvényesség révpartjába kivánkozik, az a mi népünk!

És azért mi természetesebb a békénél, melyet óhajtunk, az engesztelődésnél, melyet keresünk, a baráti kéznél, melyet megszoritani jobbunkat nyitva tartjuk, noha ezt nem látjuk, nem találjuk.

Egy láthatlan kéz csak az, melynek nyomaival mindenütt találkozunk, és mely alkotmányunk, hazánk falaira a vészteljes Mene, Thekle, szavakat irja. —

Mi olajággal jöttünk kezünkben és karddal találkozunk, mi fegyvertelen jöttünk ide fel és gyülekeztünk össze a muzsák ezen templomában, melynek udvara megtelik az előtte csaknem naponta hurczolt ágyuk zörejétől!

Igen! mi kibékülni készek vagyunk, de nem nemzeti becsületünk rovására, nem törvényeink, alkotmányunk romjain, nem széttört koronánk darabjain, nem széttépett határaink maradékain, kibékülni készek vagyunk nem mint leigázott, hanem mint szabad nemzet, mint szerződő fél a másik szerződő féllel, nem mint egy országrész, hanem mint egész ország.

És épen azért fáj lelkemnek, midőn széttekintek e padokon, és nélkülözni kénytelen vagyok azokat, kik véreink, kik testvéreink, kik századokon át velünk osztották hazánk sorsát jó és balszerencsében, és kikkel, midőn együtt voltunk kénytelenek közös alkotmányunk közös bástyáinak lerombolását szemlélni, együtt kivánnánk azokat fölépiteni ismét!

Testvéreink távollétét azért sajnálom leginkább, mert nélkülök magunkat kiegészitve nem tekinthetjük, és addig sem föliratokba, a törvényhozás ezen első teendőibe, sem a törvényhozásba magába, sem a koronázásba, adó és katona megszavazásába jogosan és alkotmányunk szellemehez hiven be nem bocsátkozhatunk.

Azok pedig, kik ennek daczára azt állitják, hogy igen, lehet a tényleges hatalomhoz fölirni — eltekintve attól, hogy ha ezt lehetségesnek állitják, akkor a logica szoros következtetési elvei szerint e testület törvényhozási, koronázási képességét sem vonhatják kétségbe — sem a dynasticus nézeteknek, sem a constitutionalis elveknek nem nagy szolgálatot tesznek.

Mert mint provocálunk Mátyás és mások korára — noha nem nagy analogiával — hogy a felküldendő fölirat lehetőségét történetünk praxisából is kimutassuk, ugy igen könnyen történhetnék meg a legközelebbi jövőben, hogy a kormánynak eszébe jutna egy uj, és ha neki tetszik, ennél még egy csonkább, tökéletlenebb parlamentet összehini, mely a mostani országgyülésünkre hivatkozva fölirat felküldésére jogositottnak érezvén magát, hódoló köszönetet nyilatkozó felirást küldhetne fel.

Itt azon kérdés elvét látom fölállitva, készithet-e a ki nem egészitett országgyülés feliratokat, vagy sem? és ha mi az elvet fölállitjuk, hogy a ki nem egészitett országgyülés föliratokat szerkeszthet, felküldhet, fegyvert szolgáltatunk elleneink kezébe, a nélkül, hogy ügyünknek segitenénk.

De ezen elv felállitása az uralkodó háznak sem tenne nagy szolgálatokat, mert a tényleges hatalommali alkudozhatás elvének elfogadásával a dynasticus érdekek leginkább veszélyeztetnek.

Ha ezen elv érvényesnek fogadtatik el, akkor nem vehetik sem a pármai, modenai herczegek, sem a pápa, sem a nápolyi király, sem maga Ausztria rosz néven, hogy az olaszok a tényleges uralomra került fejedelemmel magokat érintkezésbe teszik, ahhoz föliratokat küldenek.

Mit szólott volna Ferencz király, midőn Napoleon Bécsben a Caesarok trónján ült és onnan a magyarokhoz a fentebb idézett proclamatiót küldötte, ha a magyarok hozzá mint tényleges hatalomhoz fölirtak volna. (Tetszés.)

Nem a tényleges, hanem a törvényes hatalomhoz irhat egy nemzet képviselő testülete a nélkül, hogy, vagy a fejedelem, vagy a nemzet jogai csorbulást szenvedjenek, az ausztriai császárral csak

a magyar király vagy ennek kormánya léphet érintkezésbe, de nem a nemzet maga.

Status és kormányférfiaknak nem lehet egy elv, egy vivmány percznyi eredményét, hasznát, ha nem annak kihatását a jövőre kell tekintetbe venni, mert különben mit ma nyereménynek, ugyanazt holnap veszteségnek tekinthetnek, egy percznyi öröm, győzelem hosszas keserveket szülhet.

Én részemről mint egyszerü napszámos, az előttem nyilt egyenes uton haladok addig, mig lehet, mig a sorompóhoz érek, ide érve pedig megállok, mig azt megnyitják előttem; de keresztülugrani nem fogom, és azért az igen egyszerü, és a mostani körülmények közt nézetem szerint legpracticusabb, legártatlanabb és legkevésbé merész: ibant qua poterant, qua non poterant, non ibant, politikát követem. (Derültség. Tetszés.)

Én részemről azt hiszem, hogy ugy Bécsben valamint a külföldön, csak akkor ütközhetnének meg eljárásunkon, ha az országgyülés kiegészitve hivatott volna össze, ha alkotmányunk visszaállittatott volna, ha az ország az 1790-ki törvények értelmében a trónörökös által kormányoztatnék, ha a számtalan törvénytelen adók a legtörvénytelenebb uton katonai erőszakkal be nem hajtatnának, ha a cs. k. policia feloszlattatott volna, ha a financzok utonállókhoz hasonló megtámadásaitól hazánk ma megkiméltetve volna; de mig ez mind nem történik, mig az országban a legnagyobb önkény, féktelenség uralkodik, mig jelen országgyülésünk, törvényes országgyüléseinknek még nem is árnyéka, akkor azon sem Bécsben, sem külföldön megütközni nem fognak, meg nem ütközhetnek, hogy azon szük kört, — melyet a bécsi kormányférfiak bajonetteikkel számunkra kijeleltek, keresztül nem ugorjuk, és többet nem teszünk mint e szük körben tenni lehet. És minden esetre sokkal nagyobb mérsékeltség kivántatik hozzá, megmaradni e szük körben, mint keresztül ugorni rajta.

Causa causae est causa causati, ha felirást nem szerkeszthetünk, ennek felelőssége terheli a bécsi kormányt, mely ezt már előre lehetlenné tette és nem ez országgyülést, mely mostani alakjában képtelen azt létesiteni. (Helyes!)

Maga az inditvány elismeri, hogy Ferdinánd király a magyar koronáról törvényesen le nem mondott, hogy lemondása hiányos, tehát hogy Ferdinánd mindaddig, mig a hiányok pótoltatni nem fognak: még mindig törvényes királynak tekintendő; mikép lehetséges tehát, hogy a magyar király emellőzésével a tényleges hatalomhoz forduljunk?

Ez volna a legnagyobb forradalom, melyet alkotmányunk elveink terén keresztül vinnénk! ez volna ismétlése Mátyás és Rudolf korának, midőn a nemzet Mátyás körül sereglett akkor, midőn a törvényes király Rudolf még Prágában volt, mit azonban a nemzet akkor az 1222-ik évi bullának csak I. Leopold alatt eltörölt záradéka mellett törvényesen cselekedett, azt ma törvényesen cselekednie nem lehet.

És igy a törvény és alkotmányunk szelleméhez sokkal közelebb jár a határozat, sőt ennek, valamint a körülményeknek tökéletes kifolyása.

A határozatot csak akkor lehetne az országban, Bécsben, vagy a külföldön kárhoztatni, ha ez által a sanctio pragmatica ellenére az uralkodó ház Magyarország trónjához joga kétségbe vonatnék, és a törvényes trónörökös trónralépte akadályoztatnék. De ez nem áll, és igy az sem, hogy mi Ferencz Józseffel szóba sem akarunk állani, sőt ellenkezőleg, hogy a trónörökösödés jogát elismerjük, leginkább bebizonyitjuk az által, hogy törvényes királyunkhoz ragaszkodunk, mig ez törvényesen trónjáról le nem mondott, hogy alkotmányunkhoz, melynek legnevezetesebb momentumai az örökösödésről szóló czikkek sorozata, egész erővel csatlakozunk és hogy a királyságnak előbb szabadválasztás, később kölcsönös szerződések alapján nyugvó szent eszméjét meg ne sértsük, inkább hallgatunk, mint Memnon szobra, mig a törvényesség napja reánk sütni nem fog.

És e miatt gondolom, hogy az őszinte monarchicus érzelmüek csak köszönetet szavazandanak, mert hol a királyság eszméje nem szent, ott a királyok ügye sem biztos többé.

Pártolom tehát a határozatot, mert mérsékeltebb a feliratnál, mert monarchicusabb.

Mérsékeltebb, mert nagyobb merészség kivántatik akkor, mi-

dön elismerjük, hogy utolsó királyunk törvényesen le nem mondott, ennek mellőzésével a tényleges hatalomhoz fordulni, mint a törvényszabta uton szorosan megmaradni és őseink traditionalis hitéhez, kik még a formalitásokhoz is, mint történt II. Ferdinánd korában, testtel, lélekkel ragaszkodtak, hiven eljárni.

Monarchicusabb pedig a határozat azért, mert egy eszmét, egy elvet fejez ki, a nemzetnek szigoru ragaszkodását koronás fejedelméhez mindaddig, mig ennek csak legkisebb árnyéka is van fen régi fényéből, egykori dicsőségéből.

Én nem látok oly opportunitást, melynek nagyon is lyukas palástjával az ellenkező eljárást részemről palástolni tudnám.

Ha azért, mert törvényeinkhez, alkotmányunkhoz, és ebben benfoglalt törvényes királyság eszméjéhez egész erőnkkel ragaszkodunk, szét találnának küldeni a helyett, hogy a bajon a maga rendén segitenének, a felirás utjába általunk görditett akadályokat elháritanák, és aztán tennék próbára felirást, vagy mint e házban mondatott, szólni vagy nem szólni akarásunkat, akkor legalább egy uj példáját fognák adni a bécsi kormányférfiak a történetben páratlan eljárásuknak, hogy szétküldtek egy országgyülést, mely a legbékesebb szellemmel jött fel; mely monarchicusabb érzelmü volt, mint ök, melynek tagjai, miután inkább ragaszkodnak a törvényes királyság eszméjéhez mint ök, jobban is tisztelik királyukat mint ök.

De magokra fogják e vállalni a felelősség terhét, ha a fürdővel a gyereket is kiöntik, ha akkor, midön ök azt vélik, hogy csak gyomlálnak, az egészséges buzakalászt gyökerestől kitépik? ha erőszakos eljárásukkal a nemzet keblében a királyságnak századokon át megszilárdult eszméjét megingatják, megsemmisitik?

Nemzetünk megmentette nélkülök, söt ellenök egynehányszor a dynastiát és az ausztriai birodalmat, söt bebizonyitotta több izben ragaszkodását és pedig akkor, mikor a bécsi tanácsosok oda hagyták már mint patkányok a sülyedező hajót, Ausztria roncsolt és megtört álladalmát. De ha jönni fog még egyszer oly hatalmas genialis hóditó mint Napoleon volt, ki Schönbrunnban egy porczellán medenczét haragosan a földhöz dobván és annak ezer darabjaira mutatván, mondta: szét fogom törni az ausztriai monarchiát, mint

ezen medenczét itt; — meg fogják-e akkor menteni nélkülünk azon képzelt egységes birodalmat, mely mentől erőszakosabban kivántatik felállittatni, annál könnyebben fog az első rázkódtatásnál összeomlani? ezen legyen szabad kételkednem.

Tőlünk csak nem fogják kivánni, hogy védjük az egységes birodalmat, és ennek tanácsosait, mert csak nem tehetik fel rólunk, hogy a mühelynek, — melyben szolgaságunk lánczai, nemzeti önállásunkat megsemmisitő fegyverek kovácsoltattak, védelmére szálljunk. Mit védhetett többé Karthago népe, midőn városa porban feküdt és romjai polgári létét eltemették?

Semmi sem boszulja oly hamar meg magát, mint az igazságtalanság; ne feledkezzenek meg erről a kormányférfiak és ugy ne járjanak mint Samson, kit az általa vakságában megrenditett épület romjai eltemettek. — Egy másik okot pedig, miért nem pártolhatom a felirást, a következendőkben akarom kifejteni, — mennyiben alapos, a t. ház birálatára bizom, ez azonban már megpendittetett és kis morgással fogadtatott, de mint Camill Desmoulins, midőn egy lapja hatóságilag elégettetett, azt felelte: elégetni még nem tesz annyit mint felelni, ugy a morgást sem tekinthetvén feleletnek, bátorkodom a t. ház türelmét, melyet annyi ideig igénybe veszek, még rövid időre egész tisztelettel kikérni.

Az nyilvános titok, hogy a német statusférfiak Magyarországot mint egy provinciát szeretik tekinteni, és azért kivánják is, hogy a Reichsrathba is menjünk. Tudjuk továbbá, hogy az országgyülések az egész birodalomban, ugy a magyar királyságban is majdnem egy időben hivattak össze.

A mi országgyülésünkön szólott az ausztriai császár az országbiró által, a többieken hihetőleg a Landes-Chefek által. Midőn a birodalmi gyülés megnyittatott, az ausztriai császár szólott directe ehhez, de indirecte a mi országgyülésünkhöz is, mert kifejezte reményét, hogy a mi országgyülésünk is, mint a többiek tették, fog követeket a Reichsrathba küldeni, és igy még mindig várják a feleletet tőlünk.

Mi fog tehát történni, ha az ausztriai császárnak fölirunk és felelünk, részint az országgyülésünkön, részint, mint ők veendik, a

Reichsrathban, mondottakra és ezen feliratunk egyszerre a cs. k. ház elnöke által mintegy birodalmiügy a bécsi ház asztalára letétetik és mint olyan tárgyalás alá vétetik? akkor már eo ipso benn vagyunk a Reichsrathban, megvan ezzel a kapocs, melyet ők oly rég kerestek és mind eddig nem találtak.

A többi tartományok felirtak az ausztriai császárhoz, mi felirunk szinte hozzá, tehát: quae sunt aequalia uni tertio, sunt aequalia inter se.

Rég keresik ők Achilles sarkát alkotmányunkon és félek, hogy a föliratban feltalálandják.

A föliratnak örülni fognak Bécsben, az óvásokkal pedig ezen előttük puszta, régi, elavult formalitásokkal mitsem fognak gondolni.

A Reichsrathról levén szó, lehetetlen meg nem emlékeznem dr. Mühlfeld úr inditványáról, ki csupa testvéri szeretetből azt inditványozá, hogyha jó szándokból felmenni nem akarunk, tehát más valami módját gondolják ki az önkénytes megjelenésnek.

A milyen önkénytes volt p. o. az 1854 Anleihe, és mily önkénytesen ment az 1859-ki önkénytes, kit a kocsi lajtorjához kötve vittek.

Tehát azt inditványozá, hogy erőszakkal szoritsanak a megjelenésre.

Nekem nincs szerencsém dr. Mühlfeld urat ismerni, hanem bizonyosan nem lesz juris, hanem medicinae doctor, (Derültség!) — mert mint jurista igy nem szólhatott.

Köztünk és az ausztriai tartományok közt nem létezik semmi frigy, semmi kötés eddig, mint Mühlfeld ur is igen jól fogja tudni, melynek megszegése után a másik szerződőfélnek joga lehetne ad implementum contractus ellenfelét szóval, vagy erővel szoritani.

Ha nincs, tehát csak ezután kellene köttetni.

De mily törvényes, alapos, mily kötelező erővel biró lesz azon kötés, melyre erőszakoltatunk? arra, hogy erővel birjon, hogy érvényes legyen, szükséges, hogy a szerződés önkéntesen a két szerződő fél szabad beleegyezésével, közös akaratával jött legyen létre.

Fél dolog ugyan megvan, a bécsi német kormányférfiak akarják, ki tehet róla, hogy nemzetünk nem akarja.

Ha pedig már önkéntesen nem megyünk, hanem erőhatalommal visznek oda, ugyan milyen constitutionalis országgyülés volna az, melynek tagjai nagyobb része le volna lánczolva padjához, mint a gályarab, mert különben megszöknék onnan?

De akkor minek is választásokat tartani, minek a formalitásokat tekinteni, ha a lényeg megvettetik, akkor legokosabb 82 tag helyett, kik Magyarországra a jövő Reichsrathi tagok ujonczozása esetére kivettettek, 82 cseh, német katonát berendelni az ülésekbe, mert ha ezek már itélhettek egyszer a sanctio pragmatica felett, és igy Magyarország legfontosabb kérdéseiről, miért ne határozhatnának ujra Magyarország sorsában?

Csodálkozni lehet, hogy Mühlfeld ur népképviselőnek mondja magát, és mégis népképviselők ellen szólt igy, kik népeik bizodalmát elárulni nem akarják, nem képesek. Ez nem a szeretet, nem a testvériség szava, ez Kain szava Abelhez és ha Mühlfeld ur inditványa tán elfogadtatnék, és erőszak szülne és pecsételne meg a frigynek nevezendő meghódoltatást, az ontott vér éghez kiáltana mint Abel vére, mely ezen, a szó teljes értélmébeni k ö t é s r e nem sok üdvöt hozna.

A Reichsrathbani menetel ellen az ellenszegülés nyilt, átalános. A megyék határozatilag kimondák, ugy az én megyém is — Temesmegye. Csodálatos csak az, hogy az ausztriai kormányférfiak, — kik mind a mellett, hogy ellenségei a suffrage universellnek, ezt nálunk egyszer felállitván, a nemzetnek általunk nyilatkozó suffrage universeljét tekintetbe nem akarják venni.

Ha ez jogos, helyes, elfogadható, akkor annak kell lenni minden körülmények között.

De csak az a baj, hogy ezt akkor használják, midőn Magyarország integritása ellen használni reménylik, megvetik, elnyomják, hs mellette szól.

Ki fogja azt tagadni, hogy Krassó, Temes, Torontál, Bács, (Halljuk!) oly kiegészitő részei Magyarországnak, ugy egy test ennek testével, hogy azokat ugyan erőszakosan elszakitani lehet, de megkérdeni egyes lakóitól — kiket épen uton, utfélen találtak, hogy akarnak-e Magyarországhoz tartozni vagy sem, és aztán azok

nyilatkozatára határozatot hozni akarni, megfoghatatlan, törvénytelen, alaptalan. És ez nálunk oda lenn mégis történt.

Finme mióta sürgeti, hogy a hová eddig tartozott törvényesen, ezután is oda, t. i. Magyarországhoz akar tartozni, mióta sürgeti visszacsatoltatását, és mig fennevezett megyéinkben megkérdeztetett a lakosság része, melyet megkérdeni épen akartak, melyet azonban megkérdeni semmi joguk, semmi alapjuk nem volt, hogy akarnak-e Magyarországhoz tartozni vagy sem, Fiume egyhangu nyilatkozatát megvetik, roszalják, és hogy továbbá hasonló értelmében ne nyilatkozhassék, elfojtani akarták, habár siker nélkül torkában a szót — a Belagerungszustand által. (Helyes! Ugy van!)

Igy van az országgyüléssel is. Ha a Reichsrath mellet szólana, alapos, helyes, elfogadható volna nyilatkozata, de miután ellene szólt, helytelen, alaptalan és tekintetbe sem veendő. Ez az osztrák kormányférfiak józan, természetes, egészséges logicája!

Ez benünket ugyan nem lep meg. Mert a bécsi kormányférfiak körülnyirbálni törekedtek mindig hazánk határait, különböző ürügyek alatt, és elidegenitették országunk egyes részeit, megyéit.

Igy a töröktől visszafoglalt kerületeket, részeket, eladták, elzálogositották, mint a Kiskunságot, mert német seregek is segitették azok visszafoglalását.

Eltekintve attól, hogy minden magyar király esküvel kötelezte magát arra, hogy az országrészeket visszafoglalandja, mit szólnának szonszédjaink, ha követelnők mi is mind azon részeket, melyek már veszve voltak, és Mária Terézia alatt a mi erőnkkel foglaltattak vissza, vagy ha kárpótlást kérnénk azon sok hazánkfiainak tisztán az ausztriai tartományok érdekében elöntött vérükért. Persze ez roppant absurdum, örültség volna.

De náluk nem az, tehát mint Somssich Pál mondá, gonoszság. — Csak egyszer történt, hogy Magyarország jogának érvényesség szereztetett, és ez volt midőn Mária Terézia Galliciát kivánta, követelte azért, mert Magyarország koronájához tartozott, mely alapon adatott is meg néki, és akkor is nem Magyarországhoz, melynek neve alatt vindicáltatott, hanem Ausztriához csatoltatott.

El lehet tehát erről is mondani, mit Hegel mondott: csak egy

van, a ki értett, és az is félre értett, csak egyszer szereztetett érvény Magyarország jogának és akkor sem szereztetett.

Noha becsületére legyen mondva nemzetünknek, hogy Lengyelország feldaraboltatását soha sem pártolta, soha sem helyeselte és az az akkori jogérvényesitését soha magáénak nem mondta, mert nemzetünk soha sem nézte örömmel egy alkotmányos, önálló nép bukását, hanem fájdalommal, — soha sem szólott egy constitutionalis nép elnyomása mellett, mint most Bécsben tesznek, és ha nem is volt szabad kezét nyujtani a szabadságért küzdő népnek, bizonyosan arra nem emelte fel, hogy azt elnyomni és szabadságától megfosztani segitse.

És azért az egész világ, a történet előtt felemelt fejjel felkiálthatok: dobjon követ azon nemzet reánk, melyet megtámadtunk valaha, midőn alkotmányos jogai mellett harczolt.

Hogy hazánk népei osztják a szabadságért küzdő nemzetek lelkesedését, aggodalmait, és ha tettleg nem is lehetett, legalább szóval mindig készek voltak fenntartani az ezek ellen intézett csapásokat, tanusitja 1832-ik évi országgyülésünk is; mely erélyesen, habár siker nélkül szólalt fel a lengyelek ügyében, ekkor mondta Kölcsey: „Hasztalan a mi sikoltásunk, siker nélkül elhangzott és hatalmas kezek verék az egész világ láttára bilincsbe azon nemzetet, mely velünk együtt a kereszténység védfalának méltán neveztetik, mely nélkül Bécsnek tornyai romban feküdnének, és palotáit épen ugy hiában keresné a vándor, mint Budán Mátyás termeit.“

Uraim! én a nemzetiségi kérdéseket nem mint egy, de csak is egy képviselő társunk elég hibásan megjegyezte, a reactio, hanem a mostani korszellem szüleményének tartom. (Halljuk!) Hogy a reactio felhasználta eddig, ez tény, hogy most is fel akarná használni, ez is tény, de hogy minden fondorkodások meg fognak hiúsulni a nemzetek józan és érett felfogásán, ez is tény. (Helyes!)

A reactio elámitván a nemzeteket, felhasználta a nemzetiségi kérdéseket, hogy később elnyomja, mint meg is történt, mi pedig meg fogjuk oldani, mert meg kell oldanunk. (Helyes!)

A népek könnyen megértik egymást, mert egy nyelvet be-

szélnek, a testvériség nyelvét, egy czél felé törekednek a közös jólét, szabadság czélja felé, csak a magát közbevető roszakarat az, mely a békét, az egyetértést megzavarni törekedik.

A jövő a szabad nemzeteké, tehát a szabadság, a nemzetiségtől el nem választható. A kettő mint ikrek jöttek a világra, egy bölcsőben ringattattak, és ha a balsors ugy kivánná, egy sirba is fognak záratni. Mert mint mondatik, hogy ha az ikrek közül egyik meghal, a másik bújában ritkán éli túl! ugy látom én a két kérdést, a szabadság és a nemzetiség kérdését egymáshoz kötve.

A ki a szabadság jövőjét biztositani akarja, kell, hogy kivánja a nemzetiségek jövőjének is biztositását.

Én Magyarországot akarom szabaddá tenni a benlakó nemzenemzetek által, és ezeket Magyarországban szabadokká, azért kivánom, hogy a nemzetiségek kérdése kielégitő és mennyire az ország integritásával megfér, a legszélesebb alapon megoldassék.

Kivánom ezt, mint Magyarország alkotmányos polgára, kivánom mint román, és áldom Istenemet, hogy nemzetemet egy szabad, alkotmányos hon védpaizsa alá helyezé, hol a hazaszeretet, hol a szabadság és nemzetiségi érzelmek, hol a szabad szó nem bün, hol törvények is nem patensek, Hofkriegsrath rescriptek, kegyes leiratok biztositják és fogják biztositani a benlakó népek nemzetiségi és polgári jogaikat.

Nem Bécs, hanem Buda felé nézünk mi, kik a népek valódi törvényes és nem privilegiált octroyált szabadságát szivünkből őszintén kivánjuk, mert tudjuk, hogy a népek szabadságának, alkotmányosságának napja mindig Bécsnél szállott alá, és ha feltámadt, mindig Budának hegyei ormain támadt fel. (Tetszés!) Nem Bécs felé nézünk, mert mint nem láttam jó katholikus embert Mekkába, sem jó mohamedánust Rómába zarándokolni, ugy nem láttam még szabadság után szomjuhozót, hogy az Bécsben kereste volna fel a szabadság forrását, melyből szomját enyhitse. (Köztetszés. Taps. Éljenzés!)

Akár fölirat, akár határozat legyen, a részletes vitatkozások alkalmával megmondandom nézeteimet a nemzetiségi kérdések miként formulázása és az illető okiratban mikénti fölvétele ir ánt, mely

alkalommal bele szeretném tétetni azt is, hogy az országgyülés gondoskodni fog a görög n. e., kivált román ajku polgáraink egyházairól, ennek román püspökökkeli ellátásáról, ennek papjairól, tanitóiról, iskoláiról; kik és illetőleg melyek századok óta várják sorsuk javulását.

Ezt annál örömestebb, annál szivesebben teendem, mert ezen kötelességem teljesitését igen könnyiti azon rokonszenv, azon lelkesedés, melylyel a nemzeti kérdések megoldásának megpenditése e házban fogadtatik, és azon több ízben nyilvánult átalános meggyőződés: hogy ezeket a kor igényeihez és az illető nemzetek jogos és méltányos postulatumaihoz képest megoldani kell, megoldani szükséges, ez bátoritand azon kötelességem parancsolta lépésre.

Azon nemes, loyalis testvéri eljárás, melyet ez országgyülés Horvátország irányában elkövetni kész, záloga annak, hogy ez országgyülés megértvén a kor szellemét, ezzel egyenlő lépést haladni akar. És ha nem volna meg bennem a teljes bizalom a nemzetiségi kérdések jogos méltányos kielégitő megoldása iránt, Horvátország irányában a fölirati és határozati javaslatban tanusitott, ezen loyalis nyilatkozata a képviselő háznak egyedül volna már képes azt bennem felébreszteni, megszilárditani.

A részletes tárgyalásnál kivánni fogom, hogy az urbéri maradványok: mint szőlődézsma, korcsmáltatási jog és a többi eltöröltessenek.

Hogy finánczok, dohánymonopol, Verzehrungssteuer, Stempli a sok Bach-adta Zuschlag eltöröltessék, különben megemliteni nem leend szükség, mert népünk ugy is igen jól tudja a nélkül is, hogy ezeket a magyar alkotmány nem türi, és nem ismeri, és hogy ezek csak azon áldásdus, a németek által terjesztett civilisatio boszantó maradványai.

Mi a polgári jogoknak valláskülönbség nélkül az ország minden lakóira terjesztését illeti, ki akarom mondani, hogy nem kivánom azt, hogy midőn országunk bármely lakosa ki fog menni e haza határán túl, csak akkor lehessen tőle megtudni, hogy szabad polgára ezen, a szabadságért lángoló honnak, ha vallása előbb megkérdeztetett; hanem azt akarom, hogy mindenki büszkeséggel mond-

hassa el magát e haza polgárának, oly büszkeséggel, mint mondták egykor: romanus sum civis; (Helyeslés!) akarom, hogy minden polgár, mihelyest Magyarország polgára, ennek szabad polgára legyen, (Helyes!) azért akarom, hogy a polgári jogok egyenlően mindenkire valláskülönbség nélkül terjesztessenek ki, annál is inkább, mert már rég megérkezett az idő, melyben az Istent nem csak egy helyen, egy templomban lehet imádni.

Mit szóljak még az adónak mostani erőszakos, lázasztó behajtásáról? Ez példátlan eset a mostani civilizált Európában. A bécsiek alkotmányosságról beszélnek és az önkény legdurvább fegyvereit használják, bécsi miniszterek alkotmányos jogokat emlegetnek, és tetteik ezeknek megvetését, megszentségtelenitését árulják el. Ezzel akarja a bécsi, alkotmányosnak csúfolt miniszterium művét megkezdeni országunkban, ebből ismerjünk reá az alkotmányos, szabadon gondolkozó miniszteriumra, ezzel akarnak uj teremtményük iránt bizalmat, rokonszenvet gerjeszteni a népekben.

Sajnos, hogy ezen bécsi német tanácsosok azok közé tartoznak, kik semmit sem felejtettek, és semmit sem tanultak.

Caraffától, Koptól semmit sem tanult Haynau és társai, Lobkovicztól és Ampringentől semmit sem tanult Bach, Bachtól Schmerling. (Derültség.)

Ha egy szomszéd államban történnének a 19-ik századot ily compromittáló eljárások, egy alkotmányos miniszternek meg kellene botránkozni fölötte, nem pedig aláirni, meghagyni az ily hallatlan executiókat.

És a bécsi Reichsrath hiszi, hogy a miniszter, ki egyik országban ily erőszakos uton jár el, a másikban alkotmányos uton fog haladni, nagyon kétlem, mert a lehetetlent nem tudom elhinni. Csak a törvényes adó behajtást lehet szorgalmazni, és [illegible] is nem ily brutalis, nem ily világos hadjárat utján.

Nálunk törvényes adók azok, melyeket az országgyülés megszavazott, más adókat nem ismerünk.

És igy minden más név alatt erőszakkal történt behajtások, nem más mint sarcz. (Helyes!)

Igen sajnálnám, ha Schmerling bécsi alkotmányos miniszteri-

uma az alkotmányosság symboluma volna Europában, mert képviselője is volna egyszersmind azon elvnek, melyet felállitott, hogy népektől békés időben katonai erővel sarczot lehetne behajtatni, és mondhatom, hogy az egészen uj, egészen rendkivüli eszmetan volna, melynek lehetségét tettleg megfejtette, hogy mikép fogja elvileg megmagyarázni, roppant kivánesi vagyok.

Sok csodákat láttunk már ezen miniszterium által tétetni, de mindamellett nem annyira csudatevő: mint: csudálatos alkotmányos miniszterium.

Mi ünnepélyes óvást teszünk ezen erőszakos behajtások ellen és hogy nem sokára meg fognak szünni, két okból hisszük:

1-ör. mert már nem igen sok van, mit venni tőlünk.

2-or, mert tán szenvedéseink napjainak végét megengedi már valahára érnünk a mi jó áldott, igazságos Istenünk.

Nem szomoritó-e, ha az ember meggondolja, hogy utolsó filléreink erőszakkal elvétetnek és azokról senki se számol nekünk.

A szegény embernek elhajtják marháját, a szegény gyerekeket tápláló teheneket eladják, dobszó mellett addig, mig atyjuk Olaszországban katonáskodik.

Ágynemüjét, párnáját elárverezik a szegény népnek, mig Bruck és Einatten milliókban prédálják el a szegények szájából elvont utolsó falatot. (Igaz!)

Mielőtt befejezném ezen igénytelen előadásomat, mely a t. képviselőháznak türedelmét igen is nagy próbára tette, lehetetlen ki nem fejeznem örömemet, hogy ha van is köztünk vélemény-különbség, szakadás nincs. És ha egyes kérdésben különbözik is, egyben — abban t. i., hogy közös hazánk nagyságát, függetlenségét lelkünk mélyéből mindnyájan kivánjuk, — egyetértünk. — Egy oltárnál áldozunk mindnyájan: e hon közös oltáránál, egynek tömjénezünk és egyedül ennek: az igazságnak; egy előtt hajlunk meg mindnyájan; a jog előtt, egy révpartból indulunk ki, és miután behajóztuk a szeretet tengerén édes hazánk földjét, ugyanazon révbe térünk vissza, — mindnyájan azon révben találkozunk: hazánk alkotmányos révében.

Egy hajóban evezünk mindnyájan: sz. István hajójában, közös lobogónk: 1848. (Éljen!)

És meg vagyok győződve, hogy legyen a veszély bár mily nagy, egy rész sem fogja hajójából kincseinek legdrágábbikát bedobni a tengerbe, mely elnyelvén, többé vissza nem adja azt, csakhogy partra, ha nem is alkotmányos hazájának partjára szállhasson ki.

És bármelyik részé is legyen a többség, meg vagyok győződve, hogy valamint a fölirat nem fogná hosszura nyujtani az országgyülés Ariadne fonalát, határozatunk sem fogná azt ketté vágni.

Oly gyenge, határozatlan kormány, melynek nem elvek irányozzák politikájának irányt üjét, — nem jogaink iránti tiszteletből, hanem — mint századok óta teszi, — a körülményekből fogja meriteni eljárása, teendői szabályait.

Ha erősnek érzi magát, talál ürügyet, okot ugy se keres a hatalmas a fegyvertelen, békés nép elnyomására, mint a farkas, a bárányt felemészteni akarván, talált, midőn azt mondta „quare fecisti mihi turbulentam?“

Azért tehát jó lett volna meg nem emliteni, hogy azon esetre, ha a határozat keresztülmenend, az ezt megszavazókra esend az országgyülés netalán i eloszlatásának felelőssége.

A mi egyetlen alapunk az igazság, fegyverünk a jog, mig a kormánynak legélesebb argumentuma: a kard; leghegyesebb capacitálási eszköze: a szurony, leghangosabb okai: az ágyuk, de mind a mellett bárcsak ne feledkeznék meg a kormány arról, hogy nincs szerencsétlenebb politika annál, mely miután minden egyéb segédeszközökből kifogyott, a capacitatio ezen neméhez folyamodni kénytelen, mert mint Talleyrand mondá: A szuronyokra lehet ugyan támaszkodni, de reájok ülni nem.

És midőn szavazatomat a határozat mellé adom, azt mondja az én jó, legjobb barátom „a lelkiismeret, hogy nyugodt lehetek, de hogy ezen részen meddig maradandok meg, nem tudom, mert ha megengedné valahára a Mindenható, hogy e testvérváros a haza harangjainak örömzugását, királyunk megkoronáztatását és alkotmányunk visszaállitását fennma radására szükséges minden garan

tiával hirdetnék, magam lennék az első, ki a feliratot pártolnám, és ki felkiáltanék; uram mentsd fel szolgádat, mert látták szemeim hazánk feltámadásának napját! (Éljenzés, Taps.)

Erre Jámbor Pál:

Tisztelt képviselők! Egy fölirati javaslat van szönyegen.

Mielőtt a javaslathoz szólnék, czélszerűnek látom a franczia népnek ügyünk iránti érzületét jellemezni. Minap Terényi barátom, egy hires franczia idézetet hozott fel, „perdons plutots les colonies, mais sauvons le principe,“ erre egy másik képviselő jónak látta a franczia politikát elemezni.

A franczia, mond többi közt, jó katona, jó barát, bon vivant, de Isten mentsen meg minket politikájától; mert általa elveszett az elv, elveszett a gyarmat, de elveszett a szabadság is.

Erre két észrevételt akarok tenni:

1-ször. Az elv nem veszett el, él az ma is mélyen a franczia nép szivében; él egész Európában; és ha nem csalódom, él közöttünk is.

2-or. Igaz, hogy a szabadság elveszett, — de miért? egyedül a franczia nép hibája által? nem, itt valljuk meg, egy kis szerepet játszott a coalitio is.

Vannak azonban a franczia népnek nem csak hibái, de fényes tulajdonai is. Első helyen áll e szép tulajdonok közt, ama vállalkozó szellem, mely azt teszi, hogy ha valamely eszmét felkarol, azt addig simogatja, melengeti, hordozza szivében és agyában, mig végre egy napon ez eszmét megtestesiti.

Igy hozta el az obelisket Egyptomból; igy hozta el a négy bronzlovat Velenczéből; ekkép hozta el Napoleon hamvait sz. Illona szigetéből. És uraim, ily eszmét karolt ma fel a nemzetiségek kérdésében.

De van a franczianak egy második szép tulajdona is, s ez az, hogy a szabadságot szereti quandméme, hogy azt szereti nemcsak önmagáért, de minden népek számára. Igy küzdött XVI. Lajos alatt Amerika szabadságáért; igy ontotta vérét Görögország függetlenségeért; igy dobta át minap hadait tul az Alpeseken, hogy egy elnyomott nemzetiséget felszabaditson.

Valjon mit érez Magyarország iránt? — Lamartine 1848-ban, midön a magyar küldöttség megjelent előtte, igy szólt: Magyarország annyi barátra számithat, mennyi polgára van Francziaországnak.“

E nyilatkozat igen szépen hangzott Lamartine ajkairól, de akkor csak a költő egyéni érzelmeit fejezte ki.

Ma másképen áll a dolog.

Mig 1848-ban csak hős nevünket ismerte a világ, ma ismeri ügyünk állását is; tudja, hogy ügyünk igazságos; azt is tudja, hogy bástya vagyunk keleten, a nyugati polgárisodás bástyája, és én nem késem kimondani, hogy a franczia nemzet legélénkebb részvétet tanusit nemzeti ügyünk iránt.

Valjon mikép támadt e részvét? Mig más nemzetek dicsőségét történetirók terjesztik, a mi történetiróink a számüzöttek voltak. (Helyes!) Mennyi toll, — mennyi ajk fáradt magyar dicsőség terjesztésében! Nincs szöglet Európában, Amerikában, Ausztráliában, hol ily történetiró meg ne fordult volna. Még a sirhalmok is a külföldön a magyar honszeretetről beszélnek. Igy szakadt meg az ősz Kemény szive honvágyban; igy aludt el az öreg Beöthi idegen föld párnája alatt: Il dort cassé par la misére, sous le fardeau étrangére!

S valóban! szükség volt a külföldön ily apostolokra, mert minden könyv, minden földrajz, minden történeti munka, mely az előtt Magyarhonról beszélt, részese volt egy bűnös árulásnak.

Többi közt csak egy esetet emlitek.

Egy történeti munka akadt kezeim közé, mely azt állitja, hogy Windischgrätz magyar hős volt, (Derültség) és hogy a magyar aristokratia elnyomó.

Ily vastag tévedést látván, nem tudta az ember, bámuljon — e vagy boszankodjék? vádolni Windischgräczet magyar leventeséggel! Vádolni a magyar aristocratiát elnyomással? Amaz aristokratiát, mely Batthyányiakat, Teleki-eket, Széchenyi-eket számit keblében, kik ép ugy áldoztak a hazáért vagyont és vért, mint a Condék; mint a Montmorencyak.

Természetes, hogy az ily tévedések megigazitásában kicsiny

s nagy fáradott, mely búzgóságnak csakugyan sikerült a külföldön a magyar ügyekre fényt deriteni, és ma, hála az égnek! tudja a világ, kik voltak a magyar hősök, kik voltak az elnyomók, és csakugyan annyi barátja van magyarhonnak, mennyi szabadságszerető polgár van Francziaországban.

De t. képviselők! gyakran hallom mondani, hogy a külföld rokonszenvére ne igen támaszkodjunk. — Ez hibás vélemény, hibás azért, mert azt a kis szabadságot is, melyet jelen időben élvezünk, nagy részben a külföld nyomásának köszönhetjük. Azért nyújtsuk ki bátran jobbunkat a szuronyokon keresztül annál inkább, mert jöhetnek oly idők, hol a népek jogait nem vontcsővü ágyuk, hanem congresssusok fogják eldönteni, hol barátokra lesz szükségünk. (Helyes!).

Legyen szabad most az osztrák rendszert elemeznem, a szabadság szempontjából. (Halljuk!)

Különös csapás az ránk, hogy mig majd minden ország bir szabadelvü államférfiakkal, egyedül a magyar van meglátogatva oly kormánynyal, mely féli a szabadságot.

Mi a szabadság?

A szabadság az, a mi a nap az égen, ha nincs oda fenn nap, nincs alant szépség, nincs világosság, annyira, hogy néha a tárgyakat, néha az emberi arczot sem lehet jól megkülönböztetnünk. Sőt minden, mi nagy a világon, lételét, nagyságát, a szabadságnak köszönheti. Mért lett nagy Anglia? — Mert szabad alkotmánynyal bir. Mért nagy a tenger, mert szabadon mozognak benne a hullámok. Vegyétek, ki a hullámokat a tengerből, s elvettétek nagyságát, elvettétek a tenger nevét.

Nézzük már most, hogy kezelte az osztrák kormány a szabadságot?

Szabad volt-e a sajtó? Megmondotta minap Csengeri.

Szabad volt-e az egyház? Ott a concordatum; (Ugy van!) ott a megstemplizett keresztelő levelek; ott a templom pénzére vetett adó; (Ugy van!) — végre ott a házasság, mely katonák számára az obsithoz van kötve, azon obsithoz, mely

néha három év mulva érkezik meg; néha akkor, midőn a szerető pár koszorú és családi név nélkül a sirba elrothadt.

Igy kezelte a szabadságot az osztrák kormány az egyházban!

De talán szabad volt az iskola? — Ott vannak a német könyvek.

Szabad volt az egyén?

Ott vannak a börtönök, hol szenved ma is Tancsics, kinek szemeire az, orvosok nyilatkozata szerint a világtalanság örök éje borúl, ha rögtön szabadságot nem nyer.

Szabad volt a ház szentélye?

Ott vannak a feltört szekrények, hanem elvitték a család titkát, nyugalmát, néha becsületét.

De mi volt tehát szabad?

Szabad volt a kém, poroszló, egyszóval mind az, mi a szabadságnak ellensége. (Ugy van!)

Ha kedvet érzenék magamban a bécsi államférfiaknak tanácsot adni, akkor azt mondanám: muszkák hélyett hozzák be a szabad eszméket; dohánymonopolium helyett a sajtószabadságot; primásság helyett iparkodjanak eltörölni a concordatumot; végre ama sok millió árán, mit titkos rendőrségre forditanak, ápolják az iparos és munkás osztályt ugy, mint Napoleon, akkor nem fognak tartományokat veszteni, hanem ujakat nyerni. (Helyes!)

Ennyit az osztrák rendszerről. Mi a javaslatot illeti, én Deák Ferencz inditványa lényegét Tisza Kálmán módositásaival nem csak elfogadom, de köszönetet is szavazok ama mély buvárlatokért, mik által világosan kimutatá Europa előtt, hogy Magyarhon és Ausztria között nincsen egyéb personaluniónál.

Ez már fele diadalmunknak. Átmegyek most a föliratra.

Én a föliratot 99 okból nem pártolom. (Derültség.)

Uraim! tisztelem én a fejedelmi rangot, tisztelem a fejedelmeket is, de csak annyiban, mennyiben a népek jogait, az ország törvényeit tiszteletben tartják. (Helyes!) A tényleg uralkodó fejedelem nem ismeri el a magyar törvényeket, tehát a magyár törvények nem ismerhetik el őt. Ez nemcsak jogi, hanem logicai következtetés is. (Helyes!)

Továbbá a trónbeszédben kimondatott, hogy a birodalmi egység bármi áron fenntartatik. Mi, bármi áron, magyarok akarunk maradni, lord Russel szavaival válaszolva: „mit mondtak volna őseink, ugymond, ha a Normandok akarták volna bekeblezni Angliát?

Mondatik tovabbá: minek jöttünk össze tehát?

Azért, mert ha van nekem egy ősi váram, mit tőlem fegyverrel elvesznek, s ha azt mondják: Im egy kamarát visszaadok, ha hallgatsz; nekem van jogom e kamarát rögtön elfoglalnom, hogy onnan apródonként az egész várat birtokomba keritsem. — E kamara az országgyülés, hol mi jogosan tanácskozunk. Ez ősi vár a mi hazánk.

Azután mondják, hogy a megyék is fölirtak. Ez éppen a legeldöntőbb ok arra, hogy föl ne irjunk. Mert tudomásom szerint, a megyei fölirások nem sok sikert arattak. A sikert egyedül azon megyék arattak, melyek fölirni megszüntek, mint Pestmegye, mint Hevesmegye.

Megemlitik a közvéleményt is. Én tisztelem a közvéleményt, de ha a magyar jellemben nem csalatkozom, az ott van, hol a nemzeti büszkeség áll.

A mi az opportunitást illeti, legyen szabad erre megjegyeznem, hogy ha csakugyan a fölirat lágyitaná meg a fejedelmi szivet, akkor az alkotmány nem alkotmány, hanem kegyelem lenne. Nekünk pedig alkotmány kell.

Végül a fölirat azért sem ajánlatos, mert ha oly könnyen elnéznők a törvénytelen trónlemondásokat, akkor ki biztosit minket, hogy ily törvénytelen lemondások minden évtizedben be nem következnek?

„Qui pardonne aisément invite á l' offenser“ (Ki könnyen megbocsát, uj bántalomra hi) mond Corneille.

Uraim! ne feledjük el, hogy hátunk mögött egy nemzet áll, nemzet, mely tud szenvedni, áldozni, türni, de mondjuk ki a szót, mely nem szeret hajolni ott, hol a másik fél föltett kalappal áll, lábát a corpus jnrisra, a mi bibliánkra téve; pedig meg van irva a magyar királyról: „primus inter pares.“ Ne feledjükael zt sem, hogy hátunk mögött Europa áll, azon Europa, mely koszorúkkal takarta

el szenvedéseinket, s nekem ugy tetszik, hogy a fölirat által a koszorúból a legszebb levél hull ki.

Azt a népet, mely nem tud hajolni, csak a törvény előtt, tiszteli még az ellenség is. Azért ne tegyünk soha oly lépést, mit más szabad nemzet nem tenne.

Mondatik, hogy a határozat nem jutna a kormány tudomására? Például: ha határoznánk p. o. 200,000 katonát, s 600 millió kölcsönt a kormány számára, valjon megtudná-e? (Tetszés, Derültség).

Még egy szót!

Multkor a bécsi journalisták hűségünkért Schyllokhoz hasonlítottak, ezeknek azt felelem: ha mi Schyllokhoz hasonlitunk, akkor ők Saturnushoz hasonlitanak, ki saját gyermekeit eszi meg, hogy saját életét fenntartsa.

Csengeri Imre képviselő társunk beszédét egy híres franczia idézettel fejezte be; legyen szabad nekem ez idézetet mit ő a föliratra használt, a határozatra alkalmaznom, hová csakugyan jobban illik.

„A gárda meghal, de meg nem adja magát.“ (Zajos tetszés, éljenzés).

Én a határozatot pártolom. (Éljenzés.)

Erre: Besze János:

Mélyen tisztelt képviselők! Kedves testvérek! Itt van az annyi sok leszedett virág és bokréta, melyek mind a fájdalom és bánat virágai; mig ezek egy koszorúba nem fonatnak, engedtessék meg nekem is, a magyar Sion tövében nőtt két rozmaringszállal járulni azokhoz: hiszen rozmaring az, melylyel a nép keserveiben a koporsókat, örömében pedig a menyasszonyok homlokát szokta disziteni. Hadd tegyek tisztelt ház! egy rozmaringszálat a nemzet keserveinek fájdalmas sirjára, és a jogtalanul kivégzett martyraink koporsójára; mert én nem vetek a szenvedésekre fátyolt, hanem rozmaringot hintek oda, és fölhivom a hon leányait, hogy hintsék be mindaddig a fapiacz térségét fris virágokkal, és az aradi rettenetes helyet könyeikkel frisitett lombokkal, mig a nemzet hálája ott minden elesett nagyjának hálaoszlopot nem állit föl; (Helyes!) mert a mely

nemzet hálátlan tud lenni, a mely nemzet könnyelmüen feledi a szenvedéseket: az oly nemzetnek jövője nem lehet. (Helyeslés.)

A másik rozmaringszálat fenntartom, és majd ha a kétfejü sasnak hamvaiból egy magyar fiatal Phönix emelkedik föl, annak szájába adom, hogy vőfély gyanánt vigye el Bécsbe, s üljük meg, ha tetszik, az aranylakodalmat, — de csak ugy, ha lehet. (Derültség). Fölirat, vagy határozat, az ugy hiszem tisztelt ház mindegy, miután az, a minek jöni kell, ugy is jöni fog.

Hogy azt, mi be fog következni, a magyar lelkes nép előre tudja, s arra készen legyen, nekünk világosan kell szólanunk, ugy, hogy ő is megértse, mikép áll a világ 12 év óta, külföldön, és hogy állunk mi itthon, hol a körülményeket mindenki tudja; és hogy a népet a jövőre előkészithessük, méltóztassanak türelmükkel rövid időre engem is szerencséltetni. Hisz annyit türt e haza, hogy ne türnének kedves testvéreim most, midőn itt egyebet nem tehet az ember, mint hogy imádkozzék!

A magyar nemzetet oly gazdátlan pásztor embernek képzelem, ki látván a tornyosuló föllegeket, a czikázó villámokat és hallván a mennygdörgést, kiforditja bundáját, és bunkós botjára támaszkodva várja a jobb időt; a magyar nemzetnek, — mely most a fejedelmi jogokat birja, mig másra át nem ruházza, — bundája, szent István palástja; kalapja szent Issván koronája és reátámaszkodik igazi jó botjára, az 1848-ki törvényekre, oda se néz a föllegekre, (Derültség.) melyek elvonultával lerázza bundájáról a nedvességet, s fölnéz a szivárványra, tudja, hogy zivatar után frisebben diszlik a haza zöld vetése, és neki indul szebb jövőjének; mert érzi, hogy a magyar nemzet többé le nem tiporható, le nem győzhető, mert felkarolta ügyét Europa, fölemelte öntudata s ez az, mit én a magyarnak örömére meg akarok mutatni. (Halljuk!)

Uraim! a historiát évezredek óta két szellem lengi át: a gonosz a jó ellen küzd mindig, s ez teszi a historiát.

Soha sem lehetett ezt jobban látni müködni és diadalmaskodni, mint az utolsó 12 évben; és miért? mert az emberiségnek esze mintegy gyupontban összejött, nevezzük bár ezt a szabad kőmivesek ösmüködése eredményének, nevezzük cosmopoli-

ticus tendentiákkal gazdag ügyek összeműködésének: én azt, mint Esztergam képviselője, méltán isteni gondviselésnek, providentiának nevezem. A gondviselés tisztelt ház, a nemzetek fölött láthatlan kezekkel működik s ráismerünk, hogy nem fatum, nem véletlen, nem függ egyesek parancsától, vagy életétől, legyenek bár azok oly hatalmasak, mint III. Napoleon. A gondviselést, melyet Isten vezérel titkos kézzel, s melyet a gonoszság meg nem ronthat: ki nem játszhat semmi fortély.

Midőn a világosi napok után a muszka már nemcsak a lengyel, hanem a tetszhalott magyar nemzetnek is koporsójára lépett, borzasztó óriássá lön, s eljöttnek hitte azon perczet, midőn nagy Péter czár testamentomának végrehajtásához már kezdenie lehetett.

Ekkor az orosz körülnézett a terrenumon, és elment Olmützbe, a hol ő Felsége az osztrák császár, muszka katonai egyenruhában, az orosz czár előtt defiliroztatta seregét, s felmutatta armádiáját, hogy lássa „wie viel steht zur Disposition.“ (Derültség, Halljuk!) — Elment azután a czár onnét Poroszországba és ott tosasztirozott a tisztikarral, azt hivén, hogy elérkezett az idő, a régi „heilige Allianz“-nak, mit czéljaira nélkülözhetlen frigynek megujítására.

Már Gaetában egyezkedtek, hogy ismét, mint a régi századokban, Antonelli hatalomrajutásával hírdessen Róma oly tanokat, melyek következtében mint hitték, a népeket boldogitva, kényelmesen „con amore“ lehessen a népeken uralkodni.

Szándékának kivitelére, hogy t. i. Konstantinápolyba fog egy kis Uebungsmarschot tenni, már meg volt nyerve a félvilág, és meg voltak győződve, hogy igy az emberek is boldogabbak lehetnek; hiszen e czélból a pápa Ő Szentsége Placetumot és Concordatumot kapott, és 1600 év után, az elveszett szabadság kárpótlásául, uj dogmával ajándékozta meg az emberiséget. (Tetszés.)

De a gondviselés közbeharsogó itélete ezt nem engedte, és fölébresztette a mivelt világ eszét, egyesitette a szellemi elemeket, és tanácskoztak a törvényes szabadság és alkotmányosság után sovárgó szabad polgárok nem választott, de elismert képviselői, kik belátták, hogy veszély fenyegeti a világot, ha Francziaország Angolországgal rögtön ki nem békül. Mert, mint a historia tanitja, az europai fejedelmek századok óta mindig azt tüzték ki feladatul ma-

guknak, miszerint pénzzel és diplomatiával oda működjenek, hogy a Franczia- és Angolország közt századokon keresztül létező viszály fenntartassék, jól tudván, hogy mig e két szabad nemzet egymással harczban áll, csak addig lehet idehaza kényök kedvök szerint uralkodni. Mind ezt a historia tanusítja, mert mint tudjuk régi ős időktől fogva, midőn Sándor pápa ült a szent széken s Amerika feltalálása után csak ugy képzetszerinti meridionalissal osztván föl a világot, egészen a kétszinü rózsák harczáig; — az orleansi szüz korszakán keresztül, egészen Abukirig és Trafalgárig vagyis Nelson idejéig Franczia- és Angolország között mindig viszály létezett, és vér folyt; patekként onták véröket e lelkes nemzetek, s ez gátolta nagyrészt az emberiség előhaladását, mert küzdött és győzedelmeskedett a gonosz a jó szellem fölött. (Tetszés).

Midőn Angol- és Francziaország józan férfiai ezt átlátták, megszülemlett azon boldogitó eszme, a kristálypalota felállitása, és midőn ez történt, ekkor fölépült a nemzeti boldogság és szabadság első kápolnája.

Összeismerkedett ugyanis a franczia az angollal, elkezdődtek a lordmajor visitte-jei oda és vissza, és megköttetett a frigy, és készült a civilisatio ereje nagy Péter czár testamentomának végrehajtását meggátolni. (Tetszés.)

De hogy czélt érhessenek és az europai nagy munka ne egyes ember szeszélyétől függjön, a terv már rég előkészitett volt, azt onnan is magyarázom, hogy Kossuth Lajost (Zajos éljenzés) a polgárisult nemzetek fölkarolták, és midőn internálva volt, hajókat küldöttek felszabaditására, s oly fogadtatást készitettek neki, minőben ember e világon soha, még Franklin sem részesült. (Zajos tetszés.) És miért? azért, mert a providentia az eszközökről szokott hamarább gondolkodni mint működni.

Brockhaus Conversations-Lexiconjának 1852-iki Beilage-jában Kossuthról már ezeket olvassuk: „Kossuth ezennel Anglia kezében maga egy hatalommá vált,“ — „wurde selbst zu einer Macht seiner Zeit stb.

De a providentiának, mint egy napsystema focusának, minden nemzetségből kellett planetájának lennie, mert az összes emberiség

jogainak kivivása és diadala volt a feladat. Nem volt még Németország képviselve, s a providentiának sikerült Spandauból ellopatni s a profoszszal „Sack und Pack“ megszöktetni (Derültség), Kinkelt, a nemes németet, csakhogy a német elem is képviselve legyen, a világ sorsát intéző láthatatlan hatalom kezében. Mint a nap körül a planeták, egyesültek minden nemzet képviselői, és egy programmot dolgoztak ki, melynek feladata a nemzetiségek és alkotmányos szabadság minden jogainak Europaszerte életbeléptetése. A hogy azt Miklós czár észrevette, hogy a francziák és angolok barátkoznak: hire futott annak, hogy a franczia fegyverkezik, fegyverkezik Anglia, hogy a franczia betör Angolországba, kicsinálták a planumot, meghatározták a terminust, hogy ekkor és ekkor tör be. De bizony nem tört az be, hanem készült, hogy adott időben mindenben egyetértve, megronthassa az elsötétitő hatalom erejét; ezt látta Miklós czár, s nehogy későn legyen, rögtön átküldötte Mencsikoffot a Pruthon és meglepte egész Europát. Itt jő uraim, egy figyelemre méltó pont. Ha Ausztria ekkor Muszkaországgal rögtön egyetértett és Mencsikoffal egyesitette volna hadait, Konstantinápoly azonnal elesik, mert a franczia és angol hajók igen késedelmesen futhattak be seregeikkel a török kikötő öblökbe; a török tudva az europai civilisált népek fegyvereit közeledni, hőssé vált, csodásan emelkedett Kalafat, hősies csaták nyerettek Csetate- és Almánál, és feltartá a muszka óriást egymaga elég ideig arra, hogy a civilisatio látható fejének vezérlete alatt oda érkezhessenek a polgárisodás seregei. De Ausztria nem egyesült, mert Napoleon a trónbeszédben ezeket mondta: (emlékezhetnek arra a kik ujságot olvastak) „ha Ausztriának zászlói egyesülendenek az angol és franczia zászlókkal a keleti kérdésben, ugy Olaszországban nem kivánatosak a forradalmak;“ a mi diplomatice szólva annyit tesz, hegy ha nem egyesülnek, forradamat csinálunk. (Derültség.) De hogy Napoleon ne csak pusztán fenyegessen, azt mondja a magyar planetának, hogy csináljon Magyar- és Erdélyországban egy kis mozgalmat, hogy a trónbeszédnek legyek egy kis alapja, és ez meg is történt, mert ujonnan népesedtek a várfogházak, mozgott a nép Erdélyben az erdőkben — és zsibongott nálunk is. — És látván Ausztria, hogy

Napoleon fenyeget, a magyar meg készül, s lába alatt bizony ingoványos a föld, fegyverkezett ugyan ugy, mint még soha sem, status-adósságokat csinált, készült, készült, akart, de nem mert, s igy adtak Ausztriának sakkot, minek következése az, hogy Sebastopolnál mattá lett. (Derültség.) Igen uraim, el kellett esni Sebastopolnak, mert a franczia sasok szárnyainak csattogása, és az angol párduczok bömbölése alatt, a szárd és minden szabad legiók fegyvere zenéjében halomra kellett dőlnie, mert az ész mindenható tüze támadt fel ellene, és a zsoldos szablyák ezrein győzött a kor szelleme. (Tetszés).

Itt kezdődik egy uj korszak, a párisi békekötés napjai közeledvén, Walewszky elnöklete alatt tanácskozáshoz ültek; azt kiki tudja, hogy Walewsky a lengyel forradalom idejében minő összeköttetésben volt Orloffal épen olyanban, mint Cavour Ausztriával.

Mindkettő üldözött, s az egyik közölök számüzött volt, mégis összeültek vele, mert béke kellett, tanácskoztak s meghozták a párisi békét. Itt csak egy szóval emlittetett meg Olaszország ügye, s ime alig négy év után, az olasz egység szinte lettdologgá vált. Istennek hála érette! (Éljen!) Ekkor szinte kétségbe esett a magyar ember, mert azt látta, hogy Moldáviának, Valachiának alkotmányt adtak, melyeknek alig — vagy sohasem volt, s Magyarországról még nem is szólnak. Most látjuk, hogy ezt igen okosan tettek, hogy először azoknak adtak, a kiknek nem volt, hogy Jankuk és Jellachich-ok ne támadjanak akkor, midőn a sor reánk jő! most legalább testvéreink, barátink, jó szomszédaink, majd segitenek is, ha szükség lenne reá! Párisban tehát a rokonszenv és testvériség közt megülték a frigyet és kiköttetett a párisi békében, hogy a fejedelmek pacificálják a népeket. Ekkor Ausztria is uj intézményeket hozott, visszaadta a jószágokat sub littera a. et b. — a passust megszüntette; Anglia azonban semmit sem követelt, egyedül két szót kivánt beigtatni a párisi békekötésbe, és e két szó boldogságunk, üdvünk, mentségünk, mindenünk; ezen szó: a „szabad Duna.“ Uraim, a szabad Dunaviz nemzetünket nagygyá keresztelő szent vizünk. Mert a ki Michel Chevalier protection systemáját ismeri, láthatja, hogy Angliának ősi alkotmányos szabadságunk iránti hajlama

mellett, nemes érdekén kivül, kereskedelmi érdekeinek is fölötte fontos, s mondhatom e háboruért egyetlen jutalma. Francziaországgal összebarátkozott, hogy szabad kereskedést élvezhessen, hogy Európának minden vizein szabad vitorlái és zászlói diszesitsék a partokat. Ekkor kezdődik Magyarország szép jövője, Anglia gyártmányait szabadon, vám nélkül behozhatja és itt buzát, gabnát, zsirt és egyebet vesz, miben a magyar a concurrentiát Europa minden nemzetével kiállhatja; mert azt a magyar ember az anyatermészettől első kézből veszi, mint producens, és Anglia, ha mostani pénzérték szerint másfélszer fizeti is gabnáinkat, mégis tetemesen nyer és India roppant népségét ellátni képesebb.

Ezek uraim, mind oly széles tárgyak, melyekből rövid vonalokban szólni nem lehet, és csak azért emlitettem föl, hogy lássuk: mennyire érdekében fekszik Angliának a szabad Duna. És innen magyarázható meg Angliának sympathiájával karöltve járó kereskedelmi érdeke; mert az szabad kereskedő nemzet levén, kénytelen oda működni, hogy a szabad Duna által Magyarország is erősödjék és emelkedjék. Hanem uraim, a többi ausztriai provinczíák, melyekben posztógyártmányok és kartonkészitményekből élnek, mint Mähren és Tirolban, vagy Brünnben a concurrentiát angol és franczia gyártmányokkal nem fogják kiállani; ezt átlátta Ausztria és azért gátolta hatalmasan a párisi békét, jóllehet hirdették, hogy az europai deputatio a Dunatorkolatoknál működik; és minthogy erélyesen akarta azt gátolni, felbátoritotta a „secundo genitus" Parmát, Modenát és Nápolyt, itt volt Nápolyban 160,000 katona, és még egyszer megpróbálta szerencséjét; fölvette martialis köpenyét és sok statuskölcsöneit, félmilliónál több katonaságot állitott. Anglia felszólitotta Ausztriát két év előtt marcziusban, hogy jőjjön az europai congressusba, de ő átlátta, hogy az angol által elébe terjesztett négypontu föltételek reá nézve épen teljesithetlenek: még egyszer mindent koczkáztatott, mert még alkalma volt annyi katonaságot, annyi bankót összehalmozni, a mennyire szüksége volt. Megkezdetett a hadjárat; hogy végződött Olaszországra nézve, nem szükséges elmondani, csak azt emlitem föl, hogy megverettek bár az ausztriaiak Olaszországban, de bátran harczoltak, s büszkén mondotta

Benedek: „magyar vagyok én is, s a ki magyar, az el nem hagyja vezérét;“ belevágott a centrumba, s itt a történetirók méltán azt mondják, hogy azon vitézség babérkoszorúit, melyeket az osztrák sereg, különösen a magyar, ingathatlan vitézséggel kivivott, a francziák ügyes tábornokai vitték el az osztrákok elől. (Derültség). És uraim, ekkor jött az ugynevezett Viereck, azaz: négy vár. A négyszög ellen kellett folytatni a harczot, s ekkor fölötte nagy tényező volt az idő, melynek neve: — canicula. A franczia Armádia szembajban szenvedett; még Róma ott állott egész hatalmában; még a parlamentek által detronisálva nem voltak az olasz kis fejedelmek; mindezek oldala és háta mögött valának, — a nagy hatalmas Nápolylyal együtt, — a civilisatio seregei és Napolen a győztes békét kötött a legyőzött osztrákkal. És miért kötött békét? Ne felejtsék uraim, hogy a Palais Royalban és Tuileriákban gyakorlott politika nemcsak azon alapszik, hogy a herczeg a szabad kőmivesek főmestere, hanem hogy egyszersmind a civilizált szabadelvü népeknek látható feje és protectora is. Béke kellett, mert ha a franczia armádia valahogy az elsö rohammal megveretik, sikerült volna többeknek egy Uebungsmarsch-sal Párisba bemenni; — s ez az emberiség ügyét egy félszázaddal hátralökte volna. Napoleon tehát békét kötött, és a békekötésnek föpontjai voltak: hogy minden nemzetiséggel béküljenek ki, és ha a parlamentekkel meg nem egyezhetnek, döntsék meg azt, a mi régibb, a mi elavult, a mi rosz; mert a legitimitas ős bibliája iszonyatos nagy kapcsokkal be van csukva, becsukták akkor, midőn az uropai önkényuralom ártányának két agyarát kitörték; az egyiket Sebastopolnál, a másikat Olaszországban (Helyes! Derültség).

Azt mondja Olaszországra nézve Napoleon, hogy „Italia fara da se“ és mit tett? Tudjuk azt, hogy megjelent Lagueroniere brochure-je és e két agyar kitörése az europai közszellemben oly hatást gyakorolt, hogy Lagueroniere brochur-je megjelenése miatt, ha ez egy esztendővel előbb történik, az egész keresztény világ keresztes hadjáratot hirdetett volna, most pedig azon brochure átment az életbe, és tudjuk hogy van Róma!

A parlamentek az olasz országocskákban elbántak a kis feje-

delmekkel, az unita Italia zászlói magasan emelkedtek, és elesett az utolsó zsarnoki fészek: a gaetai utolsó önkény-hörcsököt a civilisatio bombáinak tüzes zápora kiöntötte innen. (Derültség).

Látván Ausztria, hogy mint a régi roskadozó galambducz, mely az ötet tartogatott főbb czölöpöktől meg van fosztva, megállása kétes, nehogy végkép eldüljön, miután az europai közvélemény súlya is reánehezedett, mely ha fegyveresen be sem avatkozik, mégis dönt: — velünk kibékülni akar, és megtette az első lépést. Engedjenek itt egy kissé visszatérnem s elmondani mit feledék.

Magát Napoleont az isteni gondviselés császárrá csak azért tette, hogy Francziaországnak szétmállani kezdett, öt részből álló parlamentjét vas kezébe vegye mindaddig, mig a franczia szuronyok segitségével a világ szabadsága vissza nem állittatik. És ő hü kezelője volt e programmnak, csak egyszer látszott ingadozni, de egy szomoru eset után azonnal ismét kitüzött pályájára visszalépett. Ennyi elég a külviszonyokról.

Ezt én a népnek igy szoktam megmagyarázni. Ne felejtsétek testvérek, felkarol bennünket az egész civilizált, okos, mivelt emberiség, a harczok, melyeket Europa visz, mind a mi érdekünkben vivatnak, lehet, hogy még egy kis ideig tartanak azok, még a magyaroknak is juthat belőle egy kis rész, de a siker biztos; nemzetünk ügye fel fog virulni és eljő azon boldog idő, melyet imádkozva kérünk ekkép: jöjjön el a te országod!

Igy levén a dolog, s Ausztria ezt látván, azt mondta: Benne vagyok az örvényben és ugyancsak ragad is; de hát ott van még Magyarország, hisz ez országot oly jó népek lakják, hogy egyszer szép-nagyanyám kis gyermekét felmutatva, mindjárt „moriamur"t kiáltottak és megmentették a birodalmat. (Derültség.) Az igaz, hogy e nemzet nagyon erkölcsös, de a zsarnokszablyát nem türi annyira, hogy midőn már nagyon is megsarkantyúzta gazdája, Debreczenbe le is vetette. (Derültség.) Ezt a telivért, miután idegen pányvákkal lefogták, mindenekelőtt leszedve patkóját, hogy egy szeg se maradjon benne, nehogy rugása veszedelmes legyen; befogták mángolóba, száraz malomba, kinozták. (Derülisége.) Hanem mégis jó vér. Most, hogy szorul a gazdának dolga, egy kis zöld legelőre bocsátja, gon-

dolván, megnyergelem, majd ismét jó hasznát veszem. (Derültség.)

Elnök: A karzati közönséget figyelmeztetem, hogy a szólót semminemü tetszés nyilatkozatokkal ne zavarja.

Besze János: (folytatja beszédét) Rátették az első szőnyeget, „October 20-ka“ van rástemplizve; zabolyát is hoztak valami februari datumról; akkor már gondolkodott. S aztán az zöldelő alkotmányos legelőre bocsátották és ott legel. Hadd legeljen, mig legel.

Mi szakácskodunk, főzünk; lássuk mit csinálunk, hogy hiába össze ne jöttünk légyen.

Higyjék meg testvéreim, fölirás vagy határozat, ez oly házi kérdés, domesticum — az europai nagy politikus tervekhez képest oly csekély jelentőségü különbség, hogy ily sokat vele időzni nem érdemes. A nagy europai gépezetnek nekünk is egy czélirányosan működő kerekét kell képeznünk.

Mindaddig, mig — az europai programmhoz képest, mely egyedül biztosithatja a világ nyugalmát — ily csekélységet főzünk itt egy forró tüznél, a honszeretetnek keblünket egyformán melegitő lángjánál: mi megoszlunk. Az egyik ezen jegyző ur kuktasága alatt, a másik a másiké alatt főz (Derültség); hanem mindkettő egy konyhán szakácskodik; egy feloszthatlan tüz lelkesit bennünket Az egyik rész megborsolta, a másik megpaprikázta főzelékét.

Már most ki számára főzünk? Nem azért jöttünk ide, hogy csak magunknak tálaljunk. Nagy vendéget várunk. Azért jöttünk össze, hogy megüljük az aranylakodalmat. Az én utolsó rozmaringszálam még mindig kezemben van.

A magyar ember igy gondolkodik, — kész az étel, s csak az a különbség köztünk, hogy egy rész azt mondja, hijjuk meg a vendéget, ki számára készitjük eledeleinket; a másik meg azt mondja, hogy ugyis tudja rendelt vendégünk, hogy főzünk hátjöjön; hivatlan még szivesebben fogadja a magyar vendégét, hozza Isten őtet! (Vidámság) A magyar vendégszerető ember; közös házi öröme szokott lenni, ha váratlan vendég érkezik, „Isten áldása“ az neki, várjunk tehát és ne hijjunk.

Uraim! ez a fölirás vagy határozat rövid veleje.

Itt van, elmondtam a nagy világ politikáját, melybe magunkat be kell illesztenünk s együtt haladnunk; — a világgépezet nagy politikájában a mi kis magyar kerekünk tényező lehet, ha ügyesen beleillesztjük; hely van rá hagyva. Fölirás vagy határozat? ez kisszerü kérdés; tegyük ezt vagy amazt, csak végezzünk, mert drága az idő! Alkotmányos jogainál fogva most már a magyarnak is megengedtetik fejedelmével vagy kibékülni vagy még jobban összebonyolódni. Ujabb időkben másutt, hol a nép fejedelmével ki nem egyezhetett, a nép trónt változtatott és pedig szavazás utján; de mi ezt tenni nem akarjuk, mi csak törvényeinkre támaszkodva egyezkedni és várni akarunk. Ha Garibaldik támadnak egyrészről; azt a nagy eszmék vissza nem tartható szelleme eszközli, mert a polgárisodás csak alkotmányos életben gyarapszik, ezt elérni csak ott kelnek fegyverre már, — a civilizált alkotmányos nemzetek, hol az gátoltatik. A fejedelmek maguk megérettnek tartják a népeket arra, hogy saját armádiákat is teremthessenek, ha ős, alkotmányos jogaikról leszorittatnak. Mindott, hol törvényes, alkotmányos jogaikat kivívni akarják; szellemi pártolásra találnak a népek, s ha kénytelenek fegyverre kelni, armádiáikat elismerik. Innen van, az, hogy Garibaldinak megengedték fényes nappal ágyukat elvitetni Turinból, Genuából és máshonnan. Innen van az, hogy az angol flotillája ott áll Sziciliában a kikötő helyen, és midőn Garibaldi kiköt, az angolok azt mondják, hogy egy pár tisztjük a parton van hogy addig jaj annak, a ki lő, mig be nem vehetik őket; és az angol hajók árnyékában Garibaldi kiköt szépen s meghódit egy, százhatvan ezernyi fegyveres emberrel rendelkező hatalmat. Innen van, uraim; hogy ő teremthet ármádiákat és miniszereket, és ezt mind elismerik az europai civilisiált fejedelmek. Innen van, hogy szabadon készülnek külföldön a népeknek ármádiái és működnek mindannyiszor, valahányszor egy nemzetnek ősi alkotmányát megrénditeni, vagy annál inkább eltörölni akarják a kormányok.

Itt a kérdés már most törjünk-e vagy sem?

Én azt mondom ne törjünk, lássuk megülhetjük-e az aranylakodalmat!? Igaz ugyan, hogy 300 évig nem a legjobb házasságban éltünk, és 11 évig elváltunk egymástól, ágytól és asztaltól. (Derültség).

Megüljük-e hát az aranylakodalmat? Üljük meg! s megis fogjuk ülni, mert egy sincs köztünk, ki csak egy szóval is másképp akar egyezkedni, mint az 1848 ki törvények ingathatlansága, megsérthetlensége alapján. De hogy is lehetne az Istenért másképp?! Ő maga egyik küldőm, ki igen nagy, hatalmas, érdemes és méltán szeretve tisztelt ember Magyarországban, a bibornok primás — mikép később megirandja a történet — igen sokszor kopogtatott oda fönn csak azért, hogy itt együtt lehessünk, de utoljára győzött. (Zajos éljenzés.)Mert még arra is kopogtatni kellett, hogy csak össze is jöhessünk. Uraim! Ő az, Magyarország primása, ki kimondotta, hogy az 1848-ki törvényeket körömszakadtáig fogja védni. (Zajos éljenzés). És hiszem, ha a válság perczei eljőnek, melyek igen közel vannak, ő a fejedelem és haza híve, a kiegyezkedés bajnoka, főbajnoka lesz az 1848-ki törvényeinknek is. (Éljenzés). Mert mit ájtatos ajka mondott, annak hitelt adni mindenki köteles.

Attól tehát nem félek, hogy az 1848-ki törvényektől csak egyikünk is eltántorodnék. Azért a mint a magyar mondani szokta csak sikamlós, de nem fontos kérdés az, hogy fölirás-e vagy határozat?

Bizony Isten, testvéreim, oly csekély különbség van köztünk, hogy kár a meghasonlásnak egy kis barázdácskáját is vonni engedni jó egyetértésünk földére, ily időben, midőn közel van megváltásunk nagy napja, hol minden férfinak egymás mellett kell állani. Mert a barázdába konkolyt lehet elhinteni, és ezen konkoly sárkányfogakat szokott teremni. Kicsinynek látszott annak idejében Kalvinnak és Luthernek formában történt meghasonlásuk, és én Istenem, ha ők akkor megegyeznek, hol van most a világ!?

Ki tudja a közel jövőt?! De bizonyára, ha ki nem egyezünk, reánk nehezedik az idő keze. Ha szétmegyünk, azt mondja majd a nép, azért mentünk szét, mert sem Ausztria uralkodó háza, sem a császár Ő Felsége meg nem érthetett, mert föl nem világositotta senki. Ha meggondoljuk továbbá, hogy Ő Felségének a küldiplomatiában nincs sok barátja, ki fölvilágositaná; a Reichsrathról nem tudni, lesz-e ezt tenni hajlama; miniszterei pedig mindig árnyékban tartják, csak azért — mint százszor tették — hogy magukat boldo-

gitsák és hirnévre kapjanak: jó lett volna fölirni és nekünk Ő Felségét fölvilágositani. Ha meggondolja az uralkodó ház, hogy a magyar kész kibékülni és nyiltan megmondani, hogy Európában másképen szerepet nem viselhet csak mint magyar király; és csak ugy birhatja majd az ausztriai birodalom részeit, mint Dánia birja Schlesviget és Holsteint, mely kiegészitő része a „Deutscher Bund"-nak, és hogy Ausztriának másképen semmi jövője, s csak mint magyar király léphet föl és vetheti kardját a politika mérlegébe: én hiszem, hogy akár fölirunk, akár határozunk, átfogja látni saját erdekét, és meg fog őrizni a kétes jövőtől magával együtt bennünket, rálép az alkotmány 1848-ki szentesitett paizsára, mert csak azon fölemelkedve éri el szent István koronáját s fog ismét hatalmas s legyőzhetlen lenni, s igy fog mint a világ sorsában döntő, elismertetni.

Ismerjük jól a népet, mely eddig annyit szenvedett, ha haza megyünk és a zaklatás elkezdődik, azt mondják nekünk: Nem volt köztetek egyéb különbség, mint hogy fölirjatok-e, vagy ne irjatok: különben mindnyájan egyetértettetek; miért nem irtatok föl? legalább nem nyomna most ennyire a baj súlya! Ha mindezeket meggondolom, hajlandónak érzem magamat fölirni. De ha ellenben eszembe jut a történet, és látom ott Németalföldet és Margitot, midön azok jönek kérni alázatosan, és ez letekintvén ablakaiból, azt mondja: Kérnek, koldulnak a Guizek! innen a Guizek pártja?! És a már engedni hajlandó, egyszerre ismét megkeményedett, megtagadott mindent s folyt a vérpatak, megkezdődött a harcz és e harcz teremtette Albát, és a többi hasonló embermészárlókat, kiktől Isten mentse meg az emberiséget. Fáj lelkem s félek, hogy a fejedelem továbbá is a teljhatalom álmában ringattatik, a fölirás miniszterei kezébe jutna s lejőne nesze semmi, fogd meg jól; azért mig a fejedelmet az Europaszerte hirszárnyára kelendő határozat szelleme föl nem világositja, s az 1848-ki tért eleve nem biztositja, fölirni nem lehet.

Elhatározta a magyar sorsát a providentia, meg is védi azt! A nagy gépben mi csak egy kerék vagyunk, de mint kerék csak ugy illesztethetünk jól bele, ha annak egyetlen foga sem görbül

meg. Meg vagyok győződve, hogy meggörbülne ha fölirnánk, tehát jobb lesz határozni.

Történjék bármi Uraim! Jőjön Ő Felsége a császár a béke olajágával, én átnyujtom a rozmaringot, s megkoszoruzom vele homlokát, s megüljük az aranylakodalmat; ha pedig — mit Isten ne adjon — karddal jő, rátámaszkodom az 1848-ki botra, kifordítom bundámat, szemembe huzom kalapomat s nyugodtan — háborgatva bár — de mégis békével várom a jövendőt! (Zajos éljenzés.)

Erre Thalabér Lajos:

Tisztelt képviselők! Ugy hiszem — s e házban már emlitetett is, — miszerint a szőnyegen lévő javaslat, czimeztessen bár majdan felirás vagy határozatnak, oly okmánynak kell lennie, mely a nemzet ügyét — mult és jelen állását, mint a tényleges hatalom, ugy az egész Europa előtt constatirozza. Ez oknál fogva ohajtottam volna, hogy még három nevezetes tárgy — mely néhány szónok által csak futólagosan érintetett, a ház által kellően, de söt szigoruan megvitattassék s azon okmányba befoglaltattassék, ezen tárgyak: (Halljuk!)

1-ör azon politika, melyet a boldogtalan ausztriai kormány kelet irányában követett, s mely körüli botlását az 1856-ki párisi congressus megpecsételte;

2-or a törvény és törvénykezés a közel multban;

3-or a népnevelés körüli eljárása, a tanrendszer, s annak következményei. — Ez utóbbit különösen ohajtottam volna tüzetesen tárgyalni, mert kiderült volna, miszerint a hatalom nem csak a könyörtelen sujtott haza ifjabb nemzedékének, de egyszersmind az átalános civilisátiónak is gyilkosa volt. —

Én e tárgyak egyikét ohajtottam taglalni, s bonczkés alá venni; de miután mindegyik fölötte hosszu időt igényelne s a tisztelt képviselőknek béketürelmét lankadni látom, azokat mellőzve, időkimélés tekintetéből röviden: — a nép felség eszméjét, továbbá, ama tanuságot, mit a tényleges hatalom a közel multból meríthet, ugy azt, mi felett a nemzet meggyőződhetett, fogom érinteni, végre pedig, a javaslat fölötti nézeteimet fogom elmondani.

Midőn a szőnyegen lévő javaslat mellett szót emelünk, ugy hiszem a haza sorsa fölött tanácskozunk, hazánk sorsa fölött, melynek oly igen sok a megtagadott, jogos és igazságos igénye s ép azért méltán oly sokat vár s reményl tőlünk.

Midőn ama közvárakozásnak — ha nem is eredményt szerezhető, de kötelességemet teljesitendő, — felszólalok, kettős érzés fogja el keblemet, fájdalom és örömmel vegyült érzés az, — fájdalommal mert a közel mult 12 évnek összes kinai s szenvedései keblemben akartalan megujulnak, örömmel mert a 12 évi politikai tetszhalál után a jog és igazság teljes érzetében, nyiltan és tartózkodás nélkül, jog és igazságot nem kérve, de követve szólalhatok el. (Helyes !)

Tudom, hogy országgyülésnek nehezebb feladata nem volt e honban, jóllehet maholnap ezredéves ünnepe következik a honalkotásnak; mert igaz, hogy a közel mult néhány évtizedet megelőzött 140 év alatt háromszor intézett a bécsi hatalom halálos csapást a nemzet ellen, háromszor igyekezett a nemzet alkotmányát eltiporni, s háromszor igyekezett rút hálátlansággal az alkotmány szeretetét s a törvények tiszteletét a nemzet kebeléből kiirtani, azon nemzet kebeléből, mely őt a végveszélytől annyiszor kimentette.

De a legnagyobb csapás a nemzet ellen 1848-ban intéztetett, melynek szomoru és kétségbeejtő következményeit több előttem szólók eléggé ecsetelvén, azokat nem ismétlem; de nincs is szándokom, a mult keserü emlékeit felidézni, s nem akarom a most is vérző sebeket illetni, mert hisz a nemzet mély fájdalmában türni és hallgatni rég megtanult. (Igaz !)

Azonban bár mennyire igyekezzem is a tisztelt ház figyelmét lehetőleg csekélyebb mértékben venni igénybe, lehetetlen, hogy azon óriás szellemharczra, mely a nemzeteknek küzdelmet és fájdalmat okoz egy futó pillanatot ne vessek, lehetetlen annyival inkább, mert a végzet által oly könyörtelen sujtott nemzetnek jelen fájdalmai is, — annak következményei. Visszatekintvén ugyanis a mult század két utolsó tizedének történelméig, látni fogjuk, hogy a nemzetek politikai láthatárán két eszme tünt fel, e két eszme: a népfölség s az isten kegyelméből jog: — amannak jelszava igazság,

népszabadság, emezé hatalom és szolgaság; amaz fegyverével a népek és nemzetek szabadságát irja, emez a fennálló hatalmat mint isten kegyelméből származott jogot bitorolja.

E két eszme mint egymásnak természetes ellene, felváltva változó szerencsével küzdött egymás ellen, mint a nemzetek történetében véres betükkel van feljegyezve s ha saját történelmünket tekintjük, fogunk mi is egy gyász keretü lapra találni, mely tanusitja, hogy mig amannak diadala szabadságot, emezé 12 évi rabságot hozott. De e két eszmének harcza nem szünt meg, oh nem! — a fejlődő viszonyok csak megakaszták, s a harcz mind addig fog tartani, mig az isten kegyelmének czimzett jog birtokosa be nem ismerendi, hogy a nép nem ő érte van, — vagy mig a népfölség az örök igazság, az isten kegyelmének czimzett jogon, utóvégre is diadalt nyerend. (Ugy van!)

Ezt uraim szabad reménylenünk, mert a közszellem, mely népeket nagyra emel, — s az uj kor viszonyai, melyek a népelemek jogkörét kitágiták, hogy társadalmi átalakúlás következzék, — nem engedik, hogy népek, melyek életrevalóságukat bebizonyiták, végtelen az önkény által üldöztessenek, nem engedik, hogy polgármilliók ármány, gonoszság és erőszak által legszentebb emberi jogaiktól megfosztva, politikai semmiség iszapjában veszszenek el. —

Érzem én is a terhet uraim, mely ónsúlylyal vállaimra nehezedett, felfogom azt, s helyzetünk nehézségeit teljes valójában, de elviselhetővé teszi azt, s kellő erőt ad ahhoz azon tudat, hogy a kimondhatatlan fájdalmak — erkölcsi és anyagi erőnk szétforgácsolására, de sőt nemzeti létünk megsemmisitésére, ördögi ármánykodással egymást követett súlyos csapások után, „megfogyva bár. de törve nem“, a közös czél elérése a haza függetlensége, és önállóságának visszaszerzése, az 1848-ik alkotmánynak, mely ezer és ezer hü polgárnak kiontott vérében nyerte a szent keresztséget, védelmében oszthatlan egységben, és vállvetve állunk. (Ugy van!) Ámde nem fojthatom el a fölötti fájdalmimat is kijelenteni, miszerint oly sok keserü csalódás, és csalattatás után is, czélhoz vezető eszköz és utra nézve e házban véleménykülönbség van, kivált akkor, a midőn a siker fölött az ellenvélemény is kétkedik.

Hogy azonban hosszas ne legyek, miután a multak emléke mindnyájunk keblébe bevésve van, egyedül azon tanuságot emlitem még föl pár szóval, mit a közel multból a tényleges hatalom, — és mi vonhatunk. (Halljuk!) Ugyanis: a hatalom megtanulhatja, hogy mind az, mi erőszakolva van, állandó nem lehet, megtanulhatja azt, hogy a bizalom az, mit erőszakolni nem lehet, s hogy könnyebb egy félvilágot romjaiból felépiteni, mint a bizalmat, ha az keblünkből kiirtatott, — de megtanulhatja végre azt, ha egy ország, egy nemzet, erkölcsi és anyagi erővel védi alkotmányos és nemzeti érdekeit a bérencz zsoldosok százezreivel az utolsó emberig kiölheti ugyan de meghóditani nem lehet. (Helyes!) A nemzet pedig meggyőződhetik arról, hogy addig, mig törvényeit tiszteli, keblét hazafiui tűz és szeretet melegiti, s ön magát el nem hagyja; az Isten sem hagyja el s el nem veszhet. (Ugy van!) Ez utóbbi lévén tiszta meggyőződésem, hogy igazságos ügyünknek sikert, a törvények tisztelete s a legszigorubb törvényes eljárás mellett reménylek, ennélfogva a váratlan fejlődő s perczenként változásnak alárendelt politika terére lépni, s ily politikai véleményeket követni nem akarok — nem fogok akkor, a midőn a védő törvényes ösvényt követhetem — törvényt és igazságot követhetek; kijelentem ennélfogva, hogy az általam mélyen tisztelt inditványozó ur, a haza bölcsének javaslatát Tisza Kálmán képviselő módositásával határozatul kimondani kivánom. Ebből önkényt következik, hogy a most előadottak nyomán a felirást nem pártolhatom, nem azért, mivel már küldöim előtt bevallottam, de a tisztelt ellenvéleményü szónoklatok még inkább meggyőztek, hogy mást, mint határozatot hozni nem lehet s nem szabad. — Okaim ezek. (Halljuk!)

Mert csonka, ki nem egészitett országgyülés az illetők jogsérelme nélkül feliratot nem intézhet. —

Mert ha mindjárt kiegészitve volnánk is, fel nem irhatnánk azért, mivel fölirni csak a törvényes örökös s törvényes téren álló fejedelemnek lehet s nem olyannak, ki csak trónkövetelő s a hóditó jogával él.

Mert abnormis helyzetben vagyunk, s hiányoznak azon közegek, melyek által érintkezni lehetne, — mert igen tartok, hogy a

fölirás akaratlanul is azon ösvényre vezethet, melynek következményeitől talán mindannyian tartunk, mig ellenben a határozat legfeljebb negativ állásunkra vezet vissza, honnan a megváltás óráját bevárhatjuk; — és végre főkép azért, mert a fölirás által az uralkodónak trónöröklési jogát előre verificálnánk s fölségi jogát, melyre oly annyira szüksége van, elismernénk, — mit nekünk, mint a nemzet képviselőinek e házban s jelen körülmények között tenni nem szabad, s ekkor felettünk a felségi jogot gyakorolhatván többé nem mint hóditóval, hanem mint felséggel állanánk szemben.

Ezek ellenében a hivatolt Mátyás, Károly, Lipót és Ferencz korszakában követett eljárás irányul azért nem szolgálhat, mivel akkor az igénylő fejedelmek a bün bevallása mellett nem csak a törvényeket állitották vissza, de annak magok is hódoltak, mi most csak nem is szándékoltatik. Mig tehát törvényeink vissza nem helyeztetnek, sem én, sem e baloldal ugy hiszem meghajolni nem fog.

Mondatott az is, hogy határozni nem lehet, mert azzal kit sem kötelezhetünk; — erre csak azt vagyok bátor felelni, ha a pragmatica sanctio áll, annak állani kell nem csak egy, hanem mindkét részről, — és ha az kétoldalu szerződés, oly szerződés, mely mig egy részben mindenik félnek jogokat ád, más részben mindegyikre kötelességet róv — mint azt a tisztelt inditványzó ur megmutatta — az esetben igen is van jogunk, mint a nemzet képviselőinek az ellenfél irányában határozni, ugy mint néki az abban foglalt joga szerint követelni. Igaz, hogy jelenleg nincs eszköz kezünkben, melylyel végrehajtanánk, de a kötelezés erkölcsiség megmarad, s végrehajtja az uj 5-ik nagyhatalom.

A felelősség terhét illetőleg pedig azt jegyzem meg, hogy felelősség még az osztrák törvények szerint is, melyeknek számtalan §§-ait átlapozni elég alkalmam volt, csak a jogmegtagadóra vagy pedig arra, ki kötelességét teljesiteni elmulasztotta, vagy bünt követett el — háromolhat, de soha a jogkövetelőre. Már pedig jogot ki tagad meg? — kötelességet ki nem teljesit? s a bünt ki követte el? Arra Terényi Lajos tisztelt barátom engemet előzőleg megfelelt.

Most még csak egy kérdést bátorkodom tenni, ha vajjon jogos

igényeink teljesittetnek-e, vagy hogy a kibéküléshez lehet-e remény? Én megvallom nem hiszem, mert kibékülés s kiegyezés csak oly felek közt képzelhető, hol kölcsönösen mindegyik a kibékülésre hajlammal és tiszta szándékkal bir. S kérdem, van-e az ellenrészről az? — ismét nem hiszem, mert a tények az ellenkezőt ország- s világ szerte hirdetik.

De hogy nekünk van hajlamunk ugy hiszem fényesen tanusitottuk azzal, hogy az erkölcsileg és anyagilag tönkre vert kormány által, october 20-án nyujtott alkotmány foszlányait felvettük, de főkép, hogy a márczius 4-ki alkotmány után is az 1848. és nem mást, igen uraim! 1848-at, és nem mást, irtunk zászlónkra.

Volna ugyan észrevételem a javaslat homlokán és végén olvasható szavakra, de azok iránt majdan a részletes tanácskozásnál teendem meg észrevételeimet. Áttérek ezek után nehány tisztelt képviselő némely állitásainak czáfolatára, — nehogy azokat mi, a határozat pártolói, elfogadni vagy helyeselni látszassunk.

Mit a napokban egy tisztelt képviselő a franczia gyarmat s convent elvesztéséről mondott, különösen hogy a franczianak a szabadsága csak elv és czégér volt, arra Jámbor Pál képviselő barátom e padon nagy részben megfelelt, s én majdnem kényszeritve vagyok azokra bővebben nyilatkozni, de a körülmények és viszonyok e perczben intve korlátolnak, s azért engedje meg, hogy egy adósról mondott példájára én is hasonlóan egy példával felelhessek.

Igaz, ha egy adósát igérete teljesitésére felhivja, akár irásban, akár szóval, nem következik, hogy hozzá folyamodott, de ha nékem egy adósom, kivel már sokszor jót tettem, ki iránt am kötelezettséggel tartozik, — igéretét, vagy kötelezettségét nem teljesiti, és én neki nem irok, nem következik az, hogy ő kötelezettségét teljesiteni nem tartozik, vagy hogy én azt néki elengedtem. —

Mocsáry Lajos képviselő ur azt mondá, hogy az initiátivát a kormány megtette azáltal, hogy bennünket összehivott, tehát illő, hogy felirjunk; erre megjegyzem, hogy szerintem az initiativát a kormány october 20-án tette meg, s mi azután van, következetes eljárással a baráti jobbot elfogadni hajlandók lévén, — a másod lépést meg is tettük. — Ha azonban a tisztelt ur initiativául az

országgyülés megnyitását veszi, — nagyon sajnálom, de mi azon kedvezményezést nem folytathatjuk, miután azon boldogtalan hatalom az adónak katonai erőveli behajtása — s a lázitó reactionarius tisztviselők, — financzok — s a bukott rendszer többi maradványainak katonai hatóság alá vetésével, a második, de sőt a harmadik lépést is maga megtette, következve mi a másodikat nem tehetjük. Zichy Antal képviselő ur beszédének egy részét a mint méltánylom, ugy más részét nem helyeselhetem, miután arra csakis 1848 előtti számot kellene irni.

Benczur Miklós képviselő ur azon állitására, hogy a nemzetnek csak két teendője van, t. i. a kibékülés, vagy fegyver — bátor vagyok megjegyezni azt, — mikép miután tudjuk uraim, hogy fegyverünk nincsen, — állitásából az a logicai következtetés, hogy ki kell békülni, vagy egyezni minden áron. Már én ezt egyenesen tagadom, mert van még egy, a mit tehetünk s én csak becsülettel a nemzet méltóságához illően akarok kibékülni, nem pedig minden áron.

Ürményi József képviselő ur az 1848-ik évi december 31-ki küldöttség megemlitésével keblem fájó húrjat érinté meg, mert azon küldöttség következményében az aradi és october 6-ki vérnapokra emlékeztet, s itt uraim hajoljunk meg a haza martirja gróf Batthyányi Lajos dicsőült szellemének és emlékének. — E tények magukban elég indokot szolgáltatnak arra, — ha különben is nem volnának, — hogy a felirást ne pártoljam.

És most viszonzásul! Uraim a nemzet a közel multban politicai érettségének, s legtisztább hazafiui szeretetének dicső példáját adván, miután közös óhaj, közös szeretet, és közös gyülölet képezi galváni ütegét érzeményeinknek, azért kell, hogy tetteink és cselekvényeink is egygyé legyenek, s igy irjuk mindnyájan már az irat homlokára: szabott ár, vagyis határozat. (Helyeslés; zaj.)

Erre: Fráter Pál.

A politikai életben, — megvallom — most jövök legelőször zavarba. (Halljuk!) Nem azért, mintha véleményem lelkiismeretes és határozott nem volna, — hanem azért, mert nem tudom, miként szóljak a szőnyegen levő tárgy felett, midőn a fölirást pártolók, itt

hagyva már a mai napon a tért teljesen visszavonultak. Ez által ugy én, mint többek erkölcsileg vagyunk szoritva, hogy a terjedelmes beszédekkel hagyjunk fel, és tegyük el azokat örök emlékül irományaink közé.

A tárgyalás mindazáltal mai napon folytattatván, én is, mint egyike a feljegyzett szónokoknak, — lehető röviden, talán kellő öszhang nélkül, legalább pontonként szólok némely tárgyhoz. (Halljuk!)

A most legközelebb itt hallottak után nemzetem szenvedései fölötti fájdalmamat is szivembe zárom; — de ki nem törülöm soha, — s ép azért e komoly pillanatban nem tartom illőnek humorral szólani, sértené az értelmem és szivem egyaránt.

Volt mondva elég a bécsi kormánynak is, hogy okuljon, ha ugyan status férfiai észsszel és szivvel, — vagy ha csak az elsővel is birnak, melylyel egyedül kell, szerintük birni a status férfinak, — vagy ha másként látják jónak müködni ellenünk, mérget és boszut sziva e beszédekből, hogy azzal urokra hassanak.

Csak néhány szót akarok az october 20-ki diploma után kinevezett, — szerintem sem törvényes — magyar kormányról is szólani, s ezt is csupán azért, hogy alapul szolgáljanak további következtetéseimnek.

Ezen uraknak tudni kellett, hogy veszélyes tért foglaltak el, melyet a nemzet öngyilkosság nélkül soha sem fogadhat el. Igaz: engedték, hogy a megyék és városok az 1848. tért elfoglalják, — hagyták magukat felül és alul gyanusittatni, mig végre a törvényhatóságok erejével oda segiték a nemzetet, hogy az 1848-i választási törvények alapján, — bár ők azt nem törvénynek, hanem rendeletnek vették, — a Budára meghivott országgyülésre képviselőit elválassza, és miután az itt nyilvánult e részbeni törvénytelenség ellen határozott ellenszegülést tapasztaltak, kieszközlék azt is, hogy — az 1848-i törvények alapján, melyhez füződik az egész nemzet és e ház osztatlan véleménye — az országgyülés ide Pestre áttétetett.

S most itt vagyunk, csonkán, kormány nélkül.

A törvényhatóságok az october 20-i diploma után — mélyen

megdöbbentek ugyan, de habozniok nem lehetett, — bár véleménykülönbség volt elég. —

Nemes akarattal, habozás nélkül foglalták el az 1848-iki egyedül törvényes tért, tudván, hogy anyagi erő ellen csak a törvény a védelem, s csak a nemzet egységes erkölcsi ereje az ellensúly. —

Mi most — mint mondatik — a formában térünk el egymástól. Szerintem lényeg is az, — mert ki az 1848-ki népképviselet alapján álló képviselőház eljárására az 1847. előtti időkből akar példákat keresni, az már eltért formában az 1848-i törvényektől; — mert felelős miniszterium nélkül nincs és nem lehet teendője — s mert a forma is egyik főkelléke és biztositéka az alkotmányos életnek, mit ha meg nem tart, ingataggá teszi könnyen magát a törvényt is. (Helyeslés.)

És itt fekszik ezen kormánynak — melyhez fölirni akarunk, — legfőbb hibája; mert ha van felelős miniszteriumunk, és mi interpellálhatjuk törvényeink visszaállitása végett, — ha csak ugy is, mint ez a javallott fölirásban előadva van, — és reá a birodalmi realis unio és birodalmi tanács a válasz, akkor tudom Europa előtt közösen kiáltjuk fel: „határozat.“

De felelős miniszterium nem levén, ki eszétől, ki szivétől, ki mind a kettőtől kért tanácsot, törvényt keresett és gyakorlatot, egyik a régmultakban, másik egyedül csak az 1848-ki törvényekben találá és találhatá a kiindulási pontot. Én legalább ebben találom, s arról legutolsó lépendek le. (Helyes! Éljen!)

Ennélfogva nem szavazhatok a föliratra, hanem határozatot kivánok, ugy és akként, mint azt Tisza Kálmán képviselő társam előadá.

Nem akarhatom egyébiránt a fölirást az opportunitás szempontjából sem, mert összevonva nézzük mit akar a fölirás?

A fölirás összes törvényeinket és jogainkat nem kéri, de követeli, azt mint ultimatumát állitja fel, a haza jogaiból sem áldoz semmit, hanem azt tartja, hogy ildomosb ahhoz fölirni, kinek jóvoltából itt vagyunk, és ezzel — akaratlanul is — bizalmat tesz kilá-

tásba; nem akar szakitani, és ha a szakadásnak még is be kell következnie, akarja, hogy az Bécsben történjék.

A határozat is elengedhetlenül s szintén összes jogainkat védi, megtartja az 1848-ki alkotmánynak még formáját is, nem mondja, hogy föl nem ir, sőt azt, ha a követelt törvények visszaállittatnak, — nyiltan kilátásba teszi; de ovatos akar lenni, és ép azért tényeket keres, — megdöntött hitéhez alapot akar, melyben annak utolsó szála megfakadhasson, s ezt eszközölheti törvényeink teljes helyreállitásával az, ki hitünket keblünkből kitépte, ha ugyan utógondolat nélkül, határozott szándoka azt cultiválni. Ovatos akar lenni, s akarja, hogy a megujitandó törvényes állapot saját jó akaratjából s meggyőződéséből származzék, mert csak ez lehet biztos kapocs a jövőhöz.

És igy uraim! a „határozat" sem szakitás, ép ugy nem, mint a „fölirás," mert ez is a törvé nyeket követelvén, szakitni mindig az fog, ki a törvényes térre nem akar lépni; tehát a szakitás ez esetben is, mint a fölirásnál mindig csak Bécsben történhetik. (Ugy van!)

Még egy pár szót a szakitásról!

Nagy horderejü ennek alkalmazása reánk, kik szintén a törvényt .védjük, főkép ugy, mint némely szónok azt alkalmazta, — de erre kiterjeszkedni ez uttal nem akarok; mert a törvényhatóságok által oly nemesen elfoglalt tért, az egyetértést, fenntartani szent kötelességemnek tartom, s mert meglehet: a védelemre sokáig leend szükségünk.

Ne hangoztassuk azért az egyetért és hatalmas szavát ezentúl hiába, mert annak értelme a hazán kivüliés a távoli megyékben érthetlenné kezd lenni.

Lépjünk le ezen térről uraim és szavazzunk! Rója le mindenki tartozását lelkiismeretes meggyőződésének szavazatával, az után egyesüljünk ismét hazánk védelmére. (Helyes!) Nem tagadhatják a fölirást védők, hogy helyzetükben van valami nyomasztó, mert azon higgadt, őszinte fölirást ugy motiválják szónoklataikban, mintha tartanának attól, hogy félreértetnek alólról, — mintha engedni lenne szándokuk, vagy elbiznák magukat felfelé, mintha egyezni akarnának, s eltérnek az inditványozó higgadt kiindulási

pontjától el annyira, hogy beszédeikből — ha legkevesebbet mondok, — határozatot kellene kivonni. Fontoljuk meg, hogy szakadás esetében két vélemény keletkezhetnék a hazában, mely káros lenne mindaddig, mig a haza megmentve nincs.

Ha egyszer ez megmentve van, akkor az alkotmányos élet természeténél fogva osztályozza magát a vélemény, s vezesse, ki hüségben és értelemben érdemesb, a hazát nagyra és dicsőre. — (Helyes! Éljen!)

Erre: Ráday Gedeon gróf:

A lehetőségig röviden kivánok nyilatkozni, mert indiscretiónak tartanám részemről, ha a tisztelt ház türelmével, — hosszura haladván a tárgyalás, visszaélnék. Szólok azért, mert küldöim ohajtásátvélem teljesiteni, s egyszersmind azáltal a tisztelt háznak s küldöimnek számolok be, hogy miért nem szavazok a fölirás mellett.

Meg vagyok győződve, hogy valamint én, ugy mindenki osztozott azon érzésben, mely kevés örömet, de annál több keserüséget gerjesztett keblünkben akkor, midőn 12 évi hosszu hallgatás, türés és szenvedés után, a mult év vége felé először léptünk illető megyéink termeibe, körülnézve magunkat, hiját látva sok barátaink-, rokonaink-, társainknak, kik részint a csatamezőn hullottak el, küzdve jog és törvényért, részint jog és törvény ellenére bakók által gyilkoltattak meg istentelenül, részint a muszka hatalom becsődítése által leigázott s feldult hazánkból — hazájokból — hogy puszta életöket menthessék meg, idegen földre voltak kénytelenek menekülni, magukkal vive a honvágy sorvasztó fájdalmát; de hiját láttuk többeknek még, kik a honban maradtak, kiket az atyáskodó, de a mostohánál mostohábban atyáskodó osztrák kormány 12 év alatt lelki, testi s anyagi bajokkal annyira megrontott, hogy ott meg nem jelenhettek, mint megannyi holt és élő tanui annak, mily igazságtalanul, kegyetlenül bántak ez országgal, melynek az osztrák ház minden államai közt köszönhet legtöbbet, mert nem egyszer lételét tartá meg, — épen azok, kik azon ürügy alatt, hogy a dynastiának csak ők a hivei, körülhálózták az akkor még kiskoru osztrák császárt, ön piszkos hasznukat keresve csak, vagy régi irigységüknek engedve tért, s meg nem gondolva, hogy az igazságtalanság végtére

is kell, hogy megbukjék az igazság és törvényesség előtt, gyakran egyesek ügyében is, annyival inkább egy becsületes nemzet irányában, mely törvényeihez hiven ragaszkodik, s magát el nem hagyja. Nemzetek életét nem évtizedek, nem évszázad után kell számitani. (Tetszés.)

Keblünkbe fojtottuk égető fájdalmunkat, majdnem némán foglaltuk el a tért, mit az october 20-ki patens után a szuronyok nem zártak el, elfoglaltuk, nehogy a reactio anarchiát idézhessen elő; elfoglaltuk azért, hogy a kétlábu pióczáktól, sáskáktól kitisztitsuk megyénket. Csupán törvényeinkhez ragaszkodtunk; nem kivántunk mást, nem követeltünk egyebet, mint elrablott törvényeink visszaadását, kerültük a forradalom árnyékát is épen ugy; mint 1848-ban, 1849-ki martius 4-én nem mi szaggattuk s téptük szélyel a kötést. Az áldozatokért, a patakokban kiomlott vérért, a milliók nyomoraiért Isten és ember előtt nem mi vagyunk a felelősek. (Helyes.)

Tizenkét évi folytonos zsarnokság, 14, — az osztrák házból származott királyi eskü szentségével megerősitett, de maguk épségében soha meg nem tartott törvényeinknek az utolsó 12 év alatt minden tekintet és tartózkodás nélküli lábbal tiprása, ha lehetett volna is még a nemzetben legkisebb bizalom a tettleges kormány iránt, azt megsemmisitette. Nem maradt egyebünk, mint szent hitünk igazságos ügyünkben, azon lelket emelő tapasztalás, hogy ha voltak is pártok azelőtt az országban, megszüntek azok, s azakkor ugynevezett conservativ párt férfiai épen ugy, mint a liberalisnak hivottak, egyformán szeretik, imádják az árva hazát. (Ugy van!)

Az 1848-ki törvények, mik még most is élő s megkoronázott királyunk, V. Ferdinánd által szentesittettek, az érdekegységet legnagyobb részben biztositották. Lehullottak a sorompók, a nép milliói az alkotmány sánczaiba bevétetve, velünk egy sziv egy lélek lett, s ki kételkedhetik azon uraim, hogy ha 12 évig nem a nyerserő müködik, nem a bécsi civilisatorok és doctorok ármánykodnak az országban, eddig a jogegyenlőség minden határainkon belül lakókat faj és hitkülönbség nélkül egyformán boldogit?

És ezt uraim törvény által is kimondani, mihelyt lehet, legelső

kötelességünk. Érezni kell ezt Magyarország minden lakójának, s igy ha anyagilag gyengébbek vagyunk is, mint valánk évtized előtt, erkölcsileg erősebbek vagyunk. Anyagi erőnktől meglehet, de csak meglehet, megfoszthat egy időre a szurony: erkölcsi erőnket földi hatalom nem veheti el.

Kiadatott végre az october 20-ki pátens; miért adatott ki, mint fogadta azt a nemzet? mások által jobban, mint én azt tehetném elmondatott. Kevés; nagyon kevés az annyi szenvedés után, de talán mégis egy reménysugár, hogy osztrák császár Ő Felsége vagy kiismerte lelkiismeretlen tanácsadóit, vagy tanácsadói általlátták, hogy egy nemzet ellen, mely törvényeihez hű, és magát el nem hagyja, hiába minden ármány, minden küzdelem.

Ki merné tagadni uraim, hogy az osztrák állam 12 év óta, évről évre óriásilag sülyedt tekintélyében a külföldön, sülyedt erkölcsileg és anyagilag határain belül is: erkölcsileg, mert szánandó a fejedelem veszedelem közepett, és gyönge, ha százezrek szuronyainál erősebb paizsa nincs, a milliók szeretete. (Igaz!) de anyagilag is, mert még egy évtized sem kellett, hogy adóssága háromezer milliónái többre szaporodott, mint azt képviselőtársunk Lónyay Menyhért remek előadásában számokkal bebizonyitotta. Valóban ez volt a világon legdrágább restaurationalis kisérlet, mi valaha történt, s a roppant vesztegetés daczára a kormányon ülő doctorok, ezen országok civilisatorai, boldogitói, megbuktak minden korteseikkel egyetemben.

Az october 20-ki pátens után tehát remélhették némelyek, föltéve, hogy a pátens bona fide adatott ki, hogy az ország szomoru állapota enyhülni fog, s számbavéve a körülményeket, még a békés utoni kiegyezkedésre is lebetett némi kilátás. A békességet fegyverszünet szokta megelőzni. Az országgyülés april 2-kára tüzetett ki, azt kellett tehát hinni, hogy ha valódi szándéka van a tettleges hatalomnak elhagyni a 12 év alatt követett, de magára is veszedelmesnek bebizonyult törvény és igazság elleni eljárást, ovakodni fog minden erőszakoskodástól, a fegyverszünet lovagias fogalma szerint, — de fájdalom, itt is bebizonyult, mi egykor egy más országban történtekről oly jellemzően mondatott, mert Bécsben is 12 év alatt

nem feledtek semmit, s nem tanultak semmit. Még azt sem tanulták meg azok a Bécsben kormányzó pulya kis Talleyrandocskák, mit nagymesterök, kinek ök kontár tanitványai, mondott, hogy a szuronyokra támaszkodni lehet, de ülni nem. (Helyes!)

Annak megmutatására, hogy october 20-ka óta a törvénytelenségek egymásra halmoztattak, csak néhány eljárást emlitek. Nem sokára az octoberi pátens kiadása után, leérkezett a főispáni utasitás, mely sokkal alkotmánytalanabb volt, mint az elhirhedt administrátori rendszabály, mi azonban — tisztelettel legyen megemlítve — a mostani főispánok által tekintetbe nem vétetett.

Ezt követte a január 16-ki diploma, mely az october 20-ki pátens, talán jóra magyarázható részét alkotmány ellenességében megsemmisitette. A február 26-ki diploma, országunkat ezredéves alkotmányunk daczára Ausztriába törekedett beolvasztani.

Továbbá Fiumének, — mert Magyarországhoz törvényeink, de rokonszenvénél fogva is ragaszkodik, — egy kis utczai zavargást használván föl ürügyül, ostromállapotbai helyeztetése, Asbóthnak törvényhatóság mellőzésével történt elfogatása s külföldre való hurczoltatása, — a Pesten történt többszöri provocatiók, — mik csak derék ifjainknak, a haza reményeinek józan, de szilárd magatartása által hiusittattak meg. Egerben a nőkön elkövetett szemtelen, gyáva és nyomorult eljárás — a Bánságban történt lettres de cachet-val vetekedő elfogatások s cseh várakba való internálások, — s hogy még mind ez elég ne legyen, s csordultig teljék meg a pohár, május 1-én Bécsben mondott trónbeszéd, — melyet minden magyar megütközéssel és méltó indignatióval fogadott, — s mindezeknek koronájául, — mintha gunyt akarnának velünk üzni, — az országgyülés alatt a törvénytelen adónak szuronyok által, a legbarbárabb eljárást is fölümuló erőszakos behajtása, — mind megannyi tanubizonyság arra, hogy kibékülési jóakarat nem létezett és nem létezik, (Ugy van!) és az octoberi kisérlett egy gyönge horog volt csak, mely prédát a zavarosban nem foghatván, most már mint haszontalan elvettetik.

A multakat, mik személyünket illették, csak elfelejthetjük

de 340 évi tapasztalást, tetézve a 12 évi zsarnokság által, megtagadni, ignorálni nem lehet.

Pest belvárosi képviselő, az általam mindig tisztelt nagy hazafi Deák Ferencz remek előadásának első részét, hogy mi legyen első felszólalásunk tartalma pártolom, Tisza Kálmán hozzáadásaival, de a második és harmadik kérdést, hogy kihez és mi formában szóljunk, ugy mint azt a tisztelt inditványozó kivánja, nem pártolhatom.

Maga a tisztelt inditványozó, de ezen kivül minden előttem szóló, nem vonták kétségbe, hogy oly állapotban, mint jelenleg, hazánk soha sem volt. A remek beszéd elején az mondatik. „Voltak alkotmányos életünkben esetek, melyben fontos közjogi kérdésekre nézve fejedelem és nemzet egyet nem értettek, de akkor fejedelem és nemzet ugyanegy alapon állottak, — most alkotmányunk lényege, alaptörvényeink érvénye vonatik kétségbe,“ ez megczáfolhatlanul mutatja a nagy különbséget a mult idő és jelen közt, s meggyőződésem szerint azon példák, mik több fölirást pártolóktól előhozattak, II. Mátyás, III. Károly, II. Leopold és I. Ferencz korából, jelen állapotunkkal épen nem analogok. — Nem voltunk mi akkor alkotmányunktól megfosztva, az ország integritása kétségbe nem vonatott, s igy az emlitett levelek és fölirások törvényes trónörökösökhöz intéztettek, oly trónörökösökhöz, kik soha törvényeinket, mint trónörökösök meg nem szegték, de meg sem is szeghették, ha azt bár későbben, mint megkoronázott királyok, teljes épségben nem tartották is meg. — Mint trónörökösök, hogy mutassák meg, miszerint törvényeinket tisztelik, a törvény engedte hat hónapi időt sem várva be, a nemzettel kiegyezve koronáztaták meg magukat. Nem ellenkezőt tapasztaltunk-e 12 év alatt majdnem mindennap?

Egy tisztelt szónoktól sem hallottam, hogy a fölirás jó eredményéhez még csak reményünk is volna; midőn én mindamellett tisztelem azon meggyőződésüket, hogy ők a fölirással törvényeinkből semmit sem engednek, kérem és követelem, hogy ők is vegyék illő tekintetbe a mi meggyőződésünket, kik eredményt a tapasztalások után épen nem várunk, s féltékenyen ragaszkodunk törvé-

nyeinkhez, de ragaszkodunk kegyelettel alkotmányunk és törvényeink szelleméhez is.

A legnyomósabb érvül a fölirás mellett az hozatott föl, hogy ha törésre kerül, lássa a külföld, hogy azt nem mi idéztük elő. — Uraim! épen a fölirást pártoló érdemes szónokok megdönthetlenül mutatták meg tartalomdús előadásaikban a 12 évi zsarnokságot, a folytonos törvénytelenségeket, s azt, hogy Ausztria többi államainak valódi érdeke is azt hozza magával, hogy Magyarország alkotmánya tökéletes épségben visszaállittassék. Beszédeiket a külföld olvasva, — mert már azt senki sem fogja tagadni, hogy a magyar ügyek Európát ne érdekelnék, — tudni fogja, kire vesse a követ.

Mi pedig Uraim! ugy mint a sanyaru 12 év alatt higyjünk és bizzunk szent ügyünk igazságában. Nemzetet, melynek tagjai közt különbség lehet véleményben, de mint itt e teremben is bebizonyult, a haza imádásában nem; (Ugy van! Helyes!) egy nemzetet, mely magát nem hagyja el, nem hagyhatja el Istene. Szenvedjünk egy évtizedig ha kell, s vigasztaljuk magunkat nagy költőnk szavaival és ne csüggedjünk mert:

„Az nem lehet, hogy annyi sziv
Hiában onta vért,
S keservben annyi hü kebel
Szakadt meg a honért.“

Pártolom a határozatot. (Éljen!)

Keglevich Béla jegyző felszólitja a következő szólókat:

Szabó Ignácz: (Felkiáltások: nincs jelen!)

Budai Lőrincz: (Budai Lőrincz szólni akar, minden oldalról hangzik: Álljon el! — Szavazzunk!)

J
335
H26
köt.2

Hungary, Orszagguules
Az 1861-ki

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 04 04 10 008 5